

A misty forest scene with a path, trees, and people. The scene is set in a lush, green forest with tall, slender trees and a dense canopy. A dirt path winds through the forest, leading towards a small stream in the foreground. In the middle ground, a man and a woman are walking away from the viewer, the man holding a blue umbrella. Further ahead on the path, another figure is visible. The atmosphere is soft and hazy, suggesting a rainy or overcast day.

RODINNÁ KRONIKA

**Sergej Timofejevič
Aksakov**

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Rodinná kronika

Sergej Timofejevič Aksakov

Přeložila Anna Nováková

Znění tohoto textu vychází z díla [Rodinná kronika](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Odeon v Praze v roce 1979. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Podle [předlohy](#) z fondu [Moravské zemské knihovny v Brně](#).

§

Text díla (Sergej Timofejevič Aksakov: Rodinná kronika), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 4. 11. 2022.

OBSAH

RODINNÁ KRONIKA	7
KAPITOLA PRVNÍ Stěpan Michajlovič Bagrov	8
Stěhování	8
Orenburská gubernie.....	18
Na nových místech	21
Dobry den Stěpana Michajloviče.....	27
KAPITOLA DRUHÁ Michajla Maximovič Kurolesov	39
KAPITOLA TŘETÍ Sňatek mladého Bagrova	77
KAPITOLA ČTVRTÁ Novomanželé v Bagrově.....	132
KAPITOLA PÁTÁ Život v Ufě	181
DĚTSKÁ LÉTA BAGROVA-VNUKA:	
POKRAČOVÁNÍ RODINNÉ KRONIKY	224
Čtenářům.....	226
Úvod.....	227
Útržky vzpomínek	228
Další vzpomínky	235
Cesta do Parašina	242
Parašino	257
Cesta z Parašina do Bagrova.....	268
Bagrovo	275
V Bagrově bez rodičů.....	287
Zima v Ufě	301
Sergejevka.....	324
Návrat do Ufy a život ve městě.....	346
Zimní cesta do Bagrova	354
Bagrovo v zimě	358
Ufa	377
Natrvalo v Bagrově.....	394
Čufarovo.....	417

Bagrovo po Čufarově	440
První jaro na venkově	446
Letní návštěva v Čufarově	487
Podzimní cesta do Bagrova	513
Život v Bagrově po babiččině smrti	522
DODATEK	542
Kvítek červený plamínek	543

RODINNÁ KRONIKA

KAPITOLA PRVNÍ

Stěpan Michajlovič Bagrov

Stěhování

Nastal čas, kdy se můj dědeček cítil stísněn v Simbirské gubernii na svém rodovém statku, jež dostali jeho předkové lénem od moskevských carů; stísněn ne proto, že by zde doopravdy bylo málo místa, málo lesů, polností, luk a jiných pozemků, nýbrž proto, že rodový statek, který ještě jeho pradědovi patřil celý, měl nyní majitelů několik.

Došlo k tomu velmi jednoduše: ve třech generacích za sebou se narodil vždy jeden syn a několik dcer; některé z nich se provdaly a věnem dostaly určitý počet rolníků a část pozemků. Nebyly to podíly nijak velké, jenže zde byli již čtyři cizí hospodáři, kteří nyní byli oprávněni společně spravovat nerozparcelovanou půdu, a pro mého dědečka, netrpělivého, prudkého a přímého muže, jenž nenáviděl domácí pletichaření, se takový život stal nesnesitelný.

Od jisté doby často slychal o ufském místodržitelství, kde jsou obrovské, nedohledné lány pozemků, spousty zvěře a ryb a všemožných plodin a kde se dají za nepatrný peníz snadno získat celé kraje. Povídalo se, že stačí pozvat na návštěvu pár lidí z pokrevního příbuzenstva rodových statkářů z kartobynské nebo karmalské volosti, dát jim dva tři tučné berany, které si oni sami zařezou a připraví podle svého, postavit před ně vědro pálenky a pár věder silné, uleželé baškirské medoviny a sud domácího selského piva – a je vyhráno: nezvratný důkaz, že Baškiři nebývali ani zastara přísnými mohamedány. Říkalo se sice, že takové pohoštění se někdy protáhne na týden i dva; zkrátka s Baškiry se taková věc nedá vyřídit v rychlosti a každý den se jich člověk musí ptát: „Tak

co, už známe, dobrý brach, můžem povídat o má věc.“¹ Nejsou-li hosté po doslova celodenním a celonočním jídle a pití ještě zcela spokojeni s pohoštěním, nejsou-li syti zpěvu svých monotónních písní a pískotu svých píšťal zvaných čebyzgy², jestliže by stále ještě tančili, to jest postávali a podřepávali na jednom místě v těch nepokroucenějších pozicích, pak nejstarší z nich zamlaská jazykem, zavrtí hlavou a s očima zahleděnýma mimo tazatele důstojně odvětí: „Ještě brzo, ještě dones beran.“ Berana samozřejmě přinesou, pálenku i medovinu dolejí a opilí Baškiři znova zpívají, tančí a spí, kde se dá...

Ale všechno na světě má svůj konec, a tak přijde den, kdy jeden z Baškiřů řekne teď už s pohledem upřeným tazateli do očí:

„Tak, hospodář, děkujem, tuze děkujem. No tak, co potřebuje?“

Tady zpravidla kupec šikovně a mazaně – jak už to tak ruští lidé od přírody dovedou – začne ujišťovat Baškira, že nepotřebuje vůbec nic, jenom se dověděl, že Baškiři jsou tuze dobří lidé, a proto přijel do ufského místodržitelství, aby se s nimi spřátelil, a tak dále, a tak dále; potom se řeč nenápadně stočí na nedohledné lány baškirské půdy, na nespolehlivost pachtýřů³, kteří pár let pacht platí, pak ale platit přestanou a žijí si na jejich pozemcích zadarmo, jako by půda patřila jim; vyhnat je nikdo nesmí, může se s nimi leda soudit.

---

1 Ruské obyvatelstvo z Orenburské gubernie se doposud v rozhovoru s Baškiry snaží lámat ruštinu stejně jako oni.

2 *Čebyzga* je píšťala, na kterou Baškir hraje jako na klarinet a mačkáním na klapky z ní vyluzuje dvojí tón, takže to působí dojmem, že slyšíte dva nástroje. Muzikanti mi vyprávěli, že tato píšťala je zcela ojedinělý dechový nástroj.

3 Pachtýři jsou ti, kteří za stanovený roční nebo paušální poplatek žijí na baškirské půdě podle smlouvy na určitý počet let. Takřka žádná pachtýřská vesnice z baškirských pozemků po uplynutí smlouvy neodešla; byla z toho celá řada soudních sporů, které obvykle končily tak, že pachtýři zůstali na svém dosavadním místě a dostali patnáctiděsatinový příděl půdy na každého poplatníka podle páteho sčítání lidu... čímž přešla obrovská spousta pozemků v Orenburské gubernii do rukou Tatarů, Meščerjaků, Čuvašů, Mordvinů a jiných říšských rolníků.

Po těchto úvodních řečech (opakujících se s udivující pravidelností) se Rus vždycky nabídne, že rád hodným Baškirům od půdy trochu odpomůže, když je tak zatěžuje..., a potom za pakatel skoupí celé kraje a u soudu se uzavře smlouva, v níž samozřejmě není a nemůže být uvedena rozloha pozemků, protože je nikdo nikdy neměřil. Rozloha se zpravidla stanoví podle přirozených hranic, například takto: od ústí řeky Konlyjelgy k suché bříze na Vlčí stezce a odtud rovnou čarou až k celkovému rozvodí a od celkového rozvodí k Liščím děrám a od Liščích děr až k Soltamratské brti, a tak dále. Tyto přesné a neměnné přirozené hranice vymezovaly někdy třeba deset, dvacet i třicet tisíc děsjatin půdy! A za to všechno se zaplatilo nějakých sto rublů (samozřejmě ve stříbře) a dalších sto rublů za dárky, soukromé pohoštění v to nepočítaje.

Tohle vyprávění se mému dědečkovi zalíbilo; a přestože to byl muž nanejvýš přísný a spravedlivý a podvádění dobromyslných Baškirů se mu nijak nezamlouvalo, nakonec usoudil, že na věci samé nic špatného není, špatný je jen způsob, jak se provádí, a že při poctivém jednání lze koupit rozlehlé pozemky za únosnou cenu, přestěhovat tam polovinu dědičných rolníků a přesídlit tam i s rodinou, to znamená dosáhnout hlavního cíle celého záměru; neboť dědečka od jisté doby zlobily neustálé tahanice se spřízněnými drobnými statkáři kolem majetnictví společné půdy, takže se nyní upnul k myšlence, že opustí rodný krov, hnízdo svých dědů a pradědů, neboť je to jediná cesta ke klidnému životu, jemuž on jako postarší člověk dával už nyní přednost.

Jakmile tedy našetřil pár tisíc rublů, dal spánembohem své ženě, které říkal v dobré míře Ariša a rozhněván Arina, políbil a přežehnal křížem čtyři nezletilé dcery a zejména novorozeného syna, jedinou mužskou odnož a naději svého starobylého šlechtického rodu, neboť dcery nepočítal za nic.

„Co s nimi, ty jen koukají z domu, a ne do domu. Dneska jsou Bagrovovy a zejtra Šlyginovy, Malyginovy, Popovovy, Kolpakovovy.

Jediná má naděje je Alexej...“ řekl dědeček na rozloučenou a vydal se za Volhu, do ufského místodržitelství.

Ale snad abych vám nejdříve pověděl, co to bylo za člověka, ten můj dědeček.

Stěpan Michajlovič Bagrov, jak se jmenoval, byl muž postavy spíš menší než střední; avšak mohutný hrudník, širokánské plece, šlachovité ruce a svalnaté tělo pevné jako kámen prozrazovaly siláka. Za bujarého mládí, při mládeneckých hrátkách ze sebe dovedl setřást celý navěšený roj vojanských kamarádů, jako když rozložitým dubem zakolébá vítr a on ze sebe po dešti setrese kapky. Pravidelná tvář, krásné velké tmavomodré oči, které snadno vzplály hněvem, ale ve chvílích vnitřního klidu byly tiché a mírné, husté obočí a přívětivá ústa – to vše dohromady dodávalo jeho tváři výraz upřímnosti a poctivosti; vlasy měl rusé. Nebylo člověka, jenž by mu nevěřil: jeho slovo, jeho slib měly větší pevnost a váhu než jakákoli duchovní nebo světská smlouva. Měl zdravý a jasný selský rozum. Rozumí se, že jako většině tehdejších statkářů nedostalo se ani jemu žádného vzdělání, takže číst ani psát příliš neuměl; avšak když sloužil u pluku, ještě než se stal důstojníkem, zvládl základní aritmetické úkony a naučil se zacházet s počítadlem, o němž rád mluvil ještě ve stáří. Na vojně pravděpodobně příliš dlouho nepobyl, protože do výslužby odešel jako jakýsi plukovní ubytovatel. Ostatně tenkrát sloužili šlechtici dlouho jako vojáci a poddůstojníci, jestliže si učení neodbyli již v útlém dětství a nepadli pak zčistajasna z gardových seržantů rovnou k armádním plukům jako kapitáni.

O vojenské kariéře Stěpana Michajloviče toho vím málo: slyšel jsem jen, že ho často posílali schytávat povolžské loupežníky a že při plnění svých úkolů osvědčil vždy moudrou uvážlivost a nesmírnou statečnost a loupežníci už ho znali a báli se ho jako čert kříže.

Když odešel do výslužby, žil několik let ve své dědičné vsi Trojicím neboli Bagrově a stal se z něho výborný hospodář. Nestál sice

ve dne v noci rolníkům při práci za zády, nehlídal je jako dráb, když nosili a odváděli obilí; koukal málo, a bděle, jak se říká, a chraň bůh, přišel-li na nějakou špatnost, podvod – ten pak neodpustil nikomu. Uvažoval po svém v duchu své doby: potrestat provinilce omezením pracovních dnů na vlastním, znamená poškodit jeho blahobyt, a tedy i svůj vlastní; potrestat ho peněžitou pokutou vyjde nastejno; odloučit ho od rodiny, poslat na jiný statek nebo převést na těžkou práci je zase totéž, není-li to ještě horší, protože odloučení od rodiny znamená jistou zkázu; obrátit se na policii – bůh uchovej! to by byla taková hanba a ostuda, že by celá ves nad provinilcem spustila nářek jako nad nebožtíkem a potrestaný by se pokládal za nadobro zostuzeného. Musím ostatně říci, že můj dědeček byl přísný jen v návalu hněvu; jakmile ho hněv přešel, bylo po vině. Rolníci toho zneužívali: někdy se provinilec stačil schovat, než se bouřka přehnala. Ale v krátkém čase se dědečkovým rolníkům vedlo tak, že nebylo proč se na něho zlobit.

Jakmile dědeček uvedl do pořádku své hospodářství, oženil se s Arinou Vasiljevovou Někljudovovou, dívkou rovněž ze starého šlechtického rodu, nijak zvlášť bohatou. Při této příležitosti bych chtěl poznamenat, že na starém šlechtickém původu si dědeček obzvlášť zakládal: vlastnil sice sto osmdesát rolnických duší, avšak když podle bůhvíjakých dokumentů odvodil svůj rod od jakéhosi varjažského knížete, cenil si svého šlechtictví sedm set let starého víc než veškerého bohatství a titulů. S jednou velmi bohatou a krásnou nevěstou, která se mu tuze líbila, se neoženil jedině proto, že její pradědeček nebyl šlechtic.

Takový byl tedy Stěpan Michajlovič; a nyní se vraťme k našemu vyprávění.

Když se dědeček přepravil u Simbirsku přes Volhu a přešel křížem povolžskou step zvanou luční břeh, když projel Čeremšan, Kandurču a Červenou Kolonii, obec, kde se usazovali vojenští vysloužilci, dojel do Sergijevska, jenž ležel na kopci nad soutokem řek

Surgut a Velký Sok. Sergijevsk je dnes provinční městečko, které dalo jméno sirným pramenům dvanáct verst vzdáleným a známým pod názvem Sergijevské sirné lázně.

Čím hlouběji pronikal dědeček na území ufského místodržitelství, tím byla krajina otevřenější a úrodnější. Až nakonec se v buguruslanském újezdu nedaleko abdulovského státního lihovaru objevily lesy. V újezdním městě Buguruslanu, které leží na vysokém kopci nad řekou Velký Kiněl, o níž se dlouho zpívalo:

*Řeka Kiněl
teče líně,
samé bahno,
vidět na dno,*

tedy v Buguruslanu se Stěpan Michajlovič zastavil, aby se vyptal a dověděl něco bližšího o prodávaných pozemcích. V tomto újezdu zbývalo už jen málo pozemků, co patřily Baškirům: měli je zabrané buď říšští rolníci, kterým je mezitím přidělil stát, a ten je zabavil za akajevského buntu ještě před všeobecnou amnestií a před navrácením půdy původním baškirským majitelům, nebo na ní už seděli jejich vlastní pachtýři, anebo už je skoupili různí statkáři. Z Buguruslanu si dědeček zajel do bugulmského, birského a menzelinského újezdu (několik částí posledních dvou tvoří nyní nový belebejevský újezd); byl se podívat i na krásných březích Iku a Ďomy.

Jaká to byla čarokrásná místa! Ještě ve stáří Stěpan Michajlovič nadšeně vzpomínal, jakým dojmem na něho tehdy zapůsobil bohatý a úrodný kraj v okolí těchto řek; nepodlehl však pokušení a hned na místě si zjistil, že koupě baškirské půdy nutně povede k nekonečným sporům a soudním přím, neboť majitelé sami dost dobře neznali svá práva a nevěděli ani, kolik je skutečných dědiců. Dědeček, který slova soudní pře nenáviděl a bál se jich jako ohně, se rozhodl koupit půdu zakoupenou již dříve jiným majitelem a řádně

zanesenou a zaknihovanou na jeho jméno u soudu, domnívaje se, že takto již nemůže dojít k žádnému sporu. Jeho úvaha se zdála správná, ve skutečnosti to však dopadlo docela jinak a poslední soudní při ukončil až jeho nejmladší vnuk ve svých čtyřiceti letech.

Zarmoucen vrátil se dědeček od břehů Iku a Domy do Buguruslanu a pětadvacet verst od města koupil od statkářky Grjazezové pozemky ležící na březích bystré, hluboké a mocné řeky Velký Buguruslan. Celých čtyřicet verst, od města Buguruslanu až ke státní obci Červený Járek nebyly její břehy osídleny; jaká žírná zem, jaké volné prostory byly tehdy na těchto březích! Voda v řece byla tak průzračná, že i v tůních, dva sáhy hluboko, jste mohli vidět měděný peníz, který jste tam hodili. Tu a tam stál hustý remízek – bříza, osika, jeřabina, kalina, střemcha a vrba, všechno propleteno zelenými girlandami divokého chmele a ověšeno světle žlutými hrozny jeho šištiček; místy rostla vysoká bujná tráva se spoustou květin, mezi nimiž převládal voňavý jetel, divoký koukol (knotovka), závojek (lilie zlatohlávek) a baldrián (kozlík). Buguruslan teče údolím; po obou jeho stranách se táhnou někde blíž, někde dál mírné, ale místy i strmé kopce; na jejich svazích a výběžcích rostly nádherné listnaté lesy. Avšak jakmile jste vstoupili na kopec, našli jste tam rovínu, panenskou step, úrodnou prst' na loket hluboko. Na řece a v okolních bažinách sídlily všechny druhy kachen a kulíků, divoké husy, bekasíny, sluky a jespáci si tu stavěli hnízda a všude bylo plno jejich křiku a pískotu; avšak na horách, které se dnes již proměňují v roviny porostlé bujnou trávou, se vzduchem nesly jiné zvláštní hvizdy a hlasy. Tam sídlila hejna nejružnějšího stepního ptactva: dropi, jeřábi, kolihy a sokoli, lesnaté stráně byly plné tetřevů, v řece byla hojnost všech druhů ryb, které snesly její studenou vodu: byly tam štiky, okouni, sumci, jeseni, ba dokonce i pstruhů a lososů v ní bylo hodně; ve stepích a lesích bylo neuvěřitelné množství zvěře. Byla to – a dodnes je – země zaslíbená.

Dědeček koupil asi pět tisíc děsjatin půdy a zaplatil za ni tak draho, jak za ni v těch časech neplatil nikdo – půl rublu za děsjatinu.

Dva tisíce pět set rublů byly v té době veliké peníze. Když uzavřel kupní smlouvu a převzal půdu do vlastnictví, to znamená, když ji dal soudně připsat na sebe, vrátil se s veselou do Simbirské gubernie k rodině, která ho již očekávala, a ihned se nadšeně pustil do příprav k okamžitému přestěhování rolníků: však s tím také bylo plno starostí a obtíží vzhledem k odlehlosti zakoupených pozemků, neboť z Trojického k nim to bylo na čtyři sta verst.

Ještě téhož podzimu se vypravilo do buguruslanského újezdu dvacet potahů naložených rádlý, branami a žitem k setbě. Na několika místech rozrušili panenskou půdu, obdělali dvacet děsjatin na ozimy, to znamená, že roztrhali starý úhor, uvláčili ho a zaseli žito. Pak zorali dalších dvacet děsjatin roviny pod jařiny, sroubili několik chalup a vrátili se na zimu domů.

Koncem zimy se tam vydalo dalších dvacet lidí a zjara zaseli dvacet děsjatin jařin, obehnali proutěnými ploty dvory a chlěvy, postavili hliněné pece a znovu se vrátili do Simbirské gubernie; to však nebyli rolníci určení k přestěhování; ti zůstali doma a chystali se k přesídlení do nových míst: prodávali přebytečný dobytek, obilí, hospodářská stavení i chalupy a všelijaké nepotřebné krámy. Konečně v půli června, aby dojeli na místo k svátku Petra a Pavla, kdy začíná senoseč, naložili ubozí přesídlenci na vozy ženy, děti, dědky i babky, přes ohnuté žebroví přehodili plachty, aby lidé byli chráněni proti dešti a slunci, a když tam pak ještě naložili nejnужnější domácí náčiní, nahoru na vozy usadili drůbež a dozadu přivázali krávy, vydali se konečně na cestu, hořce plačíce, neboť se navždy loučili s místy, kde odjakživa žili, s kostelem, v němž byli křtěni a oddáváni, i s hroby dědů a otců. Stěhování je vždycky těžká věc, ale ruským lidem je obzvlášť proti mysli; a navíc stěhovat se tenkrát do neznámé mohamedánské země, o níž se kromě dobrého povídalo i mnoho zlého, kde byly kostely tak daleko, že se i umírat muselo bez zpovědi a novorozenci zůstávali dlouho nekřtěňátky – to všechno nahánělo lidem hrůzu...

Za rolníky se vydal na cestu i dědeček. Novou vesnici nazval Zjevená a slavnostně slíbil, že časem, půjde-li všechno dobře, dá postavit kostel zasvěcený Zjevení Panny Marie připadající na 27. listopad, což provedl až jeho syn. Avšak rolníci a po nich i všichni okolní sousedé pojmenovali vesničku Nové Bagrovo podle jména svého pána a na památku Starého Bagrova, z něhož sem byli přestěhováni: však dodnes všichni znají jen tento druhý název, zatímco první zůstává pouze v soudních listinách: bohatou vesnici Zjevenou s krásným kamenným kostelem a vysokým panským domem nezná nikdo.

Dědeček vytrvale a neúnavně dohlížel na rolníky, jak pracují na svém i na panském: včas se sklídilo seno, včas se posekly jařiny i ozimy a včas se svezly do stodol. Úroda byla nevídaná, přímo pohádková. Rolníky to povzbudilo. Do listopadu měli všichni sroubeny vlastní chalupy a dokonce postavili i menší panský dům. Práce se samozřejmě neobešla bez pomoci sousedů, kteří – nehledě na velkou vzdálenost – ochotně přijížděli k novému rozšafnému a přívětivému statkáři na výpomoc – popít, pojíst a za zpěvu písni přiložit ruku k dílu.

V zimě dědeček odjel do simbirské vsi a přivezl si rodinu. Příští rok už nebylo tak těžké přestěhovat sem dalších čtyřicet duší a vybudovat pro ně hospodářství.

První, co dědeček ještě toho roku udělal, bylo, že postavil mlýn, neboť s mletím museli jezdit čtyřicet verst daleko. Vybral tedy nejdříve místo u řeky, kde nebylo příliš hluboko a řeka měla pevné dno a vysoké pevné břehy, z obou stran pak na řece postavili hráz z kletí a hlíny jako dvě ruce, které se mají spojit, a aby hráz byla pevnější, opletli ji ještě pletivem z vrbových prutů: zbývalo již jen zadržet prudký nápor vody a přimět ji, aby naplnila připravenou nádrž.

Na jedné straně, kde se břeh zdál o něco nižší, byla už předtím postavena mlýnice na dva kameny se stoupou. Celé zařízení bylo

již připraveno a dokonce i promazáno; na ohromná mlýnská kola se měla dřevěným žlabem vantrok navalit řeka, až bude zastavena ve svém přirozeném korytě, naplní velký rybník a převýší dno vantrok. Když už bylo všechno hotovo a do tvrdého, jílovitého dna Buguruslanu napříč k budoucímu mlýnu byly zaraženy čtyři dlouhé dubové kůly, svolal dědeček lidi na výpomoc; byli pozváni sousedé, aby přijeli i s koňmi, povozy, lopatami, vidlemi a sekyrami.

Prvního dne byly po obou březích Buguruslanu, jenž až dosud volně a bez zábran proudil svým řečištěm, navršeny obrovské kupy klestí z pokácených menších stromů a keřů, stohy slámy, hnoje a čerstvého drnu. Druhého dne při východu slunce se zde sešlo na sto lidí, aby „zarazili vodu“, to jest, aby zahradili řeku. Tváře všech vypadaly soustředěně a jaksi slavnostně: všichni jako když se k něčemu chystají.

Vesnice té noci skoro nespala. Pak naráz s hlasitým křikem společně shodili do řeky z obou břehů haldy chrastí, svázaného nejdřív do otepi; mnoho jich odnesla prudká voda, ale mnoho jich zadržely kůly, takže otepi zůstaly ležet na říčním dně; snopy slámy s kameny uvnitř letěly za nimi a hned potom následoval hnůj a drn; pak další vrstva chrastí a znovu sláma a hnůj a nahoru silná vrstva drnu. Když to všechno jakž takž naházené čouhalo nad hladinu vody, skočilo na hráz asi dvacet statných, šikovných chlapů, kteří ji začali sešlapávat a udusávat.

Všechno to probíhalo v takové rychlosti, s takovým elánem a za neustálého křiku, že každý, kdo by tudy projížděl nebo procházel, by se byl tohoto křiku polekal, kdyby nevěděl, co se děje. Ale lekat se tu neměl kdo: jen liduprázdná step a hluboké lesy odrážely široko daleko divoký pokřik stovky venkovských chlapů, k nimž se družilo mnoho hlasů ženských a ještě více dětských, neboť kdekdo se podílel na této důležité události, kdekdo tu pomáhal, běhal a křičel.

Trvalo však drahnou chvíli, než tvrdohlavou řeku zkrotili; dlouho rvala a odnášela klestí, slámu, hnůj i drn; nakonec ji však lidé přemohli, voda si už nedokázala prorazit cestu, zastavila se jakoby

v zamyšlení, zavířila, vrátila se zpátky, naplnila řečiště až po břehy, pak je zatopila a zakryla, načež se začala rozlévat po lukách a k večeru se už vytvořil rybník, či lépe řečeno zvedlo se jezero bez břehů, bez zeleně, bez trávy a keřů, které tu vždycky rostly; jen tu a tam čněly nad vodou vrcholky zatopených skácených stromů. Příštího dne začala bušit stoupa a klapat mlýn – a mele a klope dodnes...

Orenburská gubernie

Můj ty bože, jak musela být tehdy krásná ta divoká, panenská, bujná příroda! Orenburská gubernie! Kdepak, dnes už nejsi taková, jakou jsem tě poznal ještě já – svěží, kvetoucí, neponičenou všemožnými přistěhovalci, kteří se sem odevšad nahrnuli! Už nejsi taková, ale stále jsi ještě krásná, stále jsi ještě rozlehlá, úrodná a nekonečně rozmanitá. Orenburg! Jak zvláštní slovo! Bůh sám ví, kde se v něm ten *burg* vzal. Jenomže já jsem ten požehnaný kraj poznal ještě jako ufské místodržitelství!

*Ty kouzlem požehnaný kraji,
pokladů plný v hlubinách,
zvonce tvých stád už umlkají,
včerejšek obrací se v prach.
Dnes celé zástupy se ženou,
hrnou se k tobě ze všech stran,
z kořenů vyvrátí tě nový pán
svou rukou chtivě napřáženou!
Tvé louky zdupou, zničí les
a blankyt vod tvých zkalí běs.*

*Krystalů solných celé hory
objeví v slaných mělčinách,*

*v útrokách země pod sochory
už brzy ruda zasténá!
Nevyčerpané zemské mízy
vstřebají cizí semena,
a hle, už cizí plemena
úrodu stonásobnou sklízí!
A nakonec ta dravá sběř
do nitra hvozdů vyštve zvěř.*

Toto o tobě napsal před třiceti lety jeden z tvých synů a všechno se to zčásti už stalo nebo stává skutečností; a přesto jsi stále ještě krásný, ty podivuhodný kraji. Tvá jezera – Kandry a Karatabyň – jsou zářivá a hluboká jako dvě obrovské číše. Tvé řeky jsou mohutné, oplývají všemi druhy ryb, prudce se derou tu údolími a soutěskami mezi výběžky uralských hor, tu zase tiše a pokojně plynou suchopýrem tvých stepí a třpytí se jako safírové náhrdelníky. Jak nádherné jsou tyto stepní řeky, plné nesčíslných hlubokých tůní spojených mezi sebou úzkými stružkami, v nichž je proudící vodu krásně vidět! V tvých horských bystřinách, čirých a ledových i za největších letních veder a pospíchajících stínem stromů a keřů, žijí všechny druhy pstruhů, kteří tak znamenitě chutnají a tak nádherně vypadají, kteří však okamžitě zmizí, jakmile se špinavá ruka vnoří do čistounkých proudů jejich třpytných chladivých obydlí.

Jak nádhernou květenou hýří tvé žírné, úrodné a bohaté louky a pole, na jaře bíle poseté mléčným květem planých třešní, jahodíní a plané broskve, v létě naopak pokryté jako rudým sukнем vonnými bobulkami polních jahod a drobných višní, dozrávajících později a temnorudých až z podzimu. Jak bohatou úrodou je odměňován oráč za svou línou a ledabylou práci, kdy jen jakžtakž a ne všude rozruší ubohým rádlím či nemotorným pluhem tvou úrodnou prst. Jak šťavnatá je zeleň tvých mohutných listnatých lesů, kde roje divokých včel sídlí v přírodních brtích a plní je vonným lipovým

medem. A ufská kuna, nad jiné ceněná, dosud nevymizela z lesů na horním toku Ufy a Bělé.

Tví patriarchální původní obyvatelé a hospodáři – kočovné kmeny Baškirů – jsou stále tak mírní a klidní. Početná stáda jejich koní, krav a ovcí se sice už hodně zmenšila, ale pořád ještě jsou dost velká. A po kruté, vichřičnaté zimě vyhánějí pohublí Baškiři, zesláblí jako mouchy, stále ještě s prvním jarním sluníčkem, s první jarní travíčkou na rozlehlá luka svá stáda koní a dobytka polomrtvá hlady a sami táhnou za nimi s ženami i dětmi. Ale za dva tři týdny jsou všichni k nepoznání! Z koňských koster jsou najednou čiperní a hbití koně a stepní hřebec si už pyšně a přísně chrání stádo svých klisniček a nepustí k němu zvíře ani člověka. I stáda krav po zimě vychrtlých jsou nyní tučnější a jejich vemena i struky jsou plné mléka. Jenže kdepak pro Baškiry voňavé kravské mléko! Ten už nyní má životodárný kumys, který mezitím zkvasil v kobylich tursukách⁴, a všechno, co dokáže pít, od kojeňátka až po třaslavého stařečka, se nyní zpíjí léčivým, blahodárným, bohatýrským nápojem a jako zázrakem mizí všechny neduhy hladové zimy, ba i samo stáří: propadlé obličej se vyplňují a na bledých, vpadlých tvářích naskakují zdravé ruměnce. Avšak jak podivně a smutně vypadají opuštěné vesnice! Narazí-li na ně pocestný, jenž dosud nic takového neviděl, je překvapen pohledem na zpustlou a jakoby vymřelou ves. Nevraživě a smutně na něho hledí okna rozptýlených jurt s bílými komíny, z nichž byly vysazeny okenní rámy s měchuřinou – vypadají jako lidské tváře s vypíchnutýma očima. Někde ještě štěká uvázaný hlídací pes, notně hladový, neboť jeho pán ho jen málokdy navštíví a dá mu něco k snědku, tu a tam zamňouká zdivočelá kočka, co si musí sama obstarat potravu – ale jinak tam není živé duše.

Jak malebné a mnohotvárné, každé po svém, je tvé lesní, stepní a horské pásmo – to obzvlášť: na svazích uralského hřbetu pásmo

---

4 *Tursuk* – vak ze syrové kůže stažené z koňské nohy.

zlatonosné, bohaté na všechny kovy. Jaká dálka je od hranic Vjatské a Permské gubernie, kde není žádnou zvláštností, když v zimě zamrzne v teploměru rtuť, až do městečka Gurjeva na hranicích Astrachaňské gubernie, kde volně roste drobná vinná réva, jejímž nekvašeným vínem se uralští kozáci za letních veder zchlazují a v zimě se jím zahřívají a prodávají je.

A to nádherné rybaření na Urale! Jedinečné, pokud jde o chuť ulovených jeseterovitých ryb, ale i samotným způsobem lovu. Říká se mu hákování a čeká jen na zaníceného a věrného malíře, aby vzbudilo všeobecnou pozornost. Omlouvám se však, příliš jsem utonul ve vzpomínkách na svůj krásný rodný kraj... Podívejme se raději, jak žije a co podniká můj neúnavný dědeček...

Na nových místech

Ach, to si tedy Stěpan Michajlovič oddechl a nejednou se zbožně pokřižoval, když už konečně byl usazen na rozlehlých, volných březích Buguruslanu! Okřál na duchu i na těle. Je konec všem stížnostem, nářkům, hádkám i křikům. Tady bude pokoj od všech těch Vojejkovů, Moščenských i Suščevů⁵. Tady mu nikdo nebude krást v lese dříví, spásat obilí a zdupávat luka. Tady bude svrchovaným pánem nejen na své, ale i na cizí půdě. Může si pást dobytek, kosit trávu a kácet stromy – a nikdo mu slovíčko neřekne.

Však i rolníci už si zvykli na nové místo a mají je rádi. A jak by taky ne! Z Trojického, kde nebyla voda ani les a kde bylo tak málo luk, že si stěží mohli udržet jednu krávu a jednoho koně na potah, kde se od nepaměti oraly stále stejné lány, a přestože tam byla výborná půda, nakonec se samozřejmě vyčerpala a vysála, přišli nyní na širé lány

---

⁵ Statkáři ze Starého Bagrova, kteří byli s dědečkem spolumajiteli nerozparcelované půdy.

úrodných polí a luk, jichž se nikdy nedotkla kosa ani rádllo, k bystré, čisté zdravé vodě se spoustou pramenů a studánek, k velkému průtočnému rybníku plnému ryb a s mlýnem těsně u nosu, zatímco dřív se k němu vláčeli víc jak pětadvacet verst, když chtěli semlít vůz obilí, a to někdy ještě museli čekat celé dny, než přišli na řadu.

Možná že se divíte, když říkám o Trojickém, že tam nebyla voda. A že v duchu obviňujete předky, proč vybrali takové místo. Jenže zpočátku to vypadalo jinak a předkové za nic nemohou.

Trojické kdysi leželo na pěkné říčce Majně, vytékající asi tak tři versty od vesnice zpod Mechových jezer, a kromě toho se kolem celé vsi táhlo sice úzké, zato však dlouhé, čisté a uprostřed i hluboké jezero s bílým písčným dnem; z tohoto jezera dokonce vytékal potok, který se jmenoval Bílý. Tak tomu bývalo za starých časů, ovšem dávno, velice dávno.

Podle pověstí vznikla kdysi Mechová jezera z kulatých lesních propastí, které se naplnily průzračnou ledovou vodou, a jejich břehy bývaly tak bažinaté, že se k nim nikdo neodvážil přiblížit jindy než v zimě, protože jinak břeh povolil a troufalého rušitele tajemné říše vodních bytostí pohltily vody jezera. Avšak lidská povaha už je taková, že musí neustále vítězit nad přírodou a měnit její tvář! Starým pověstem, nepotvrzovaným novými událostmi, se přestalo věřit a břehy Mechových jezer se časem zanesly, jak se tam máčelo konopí a napájela stáda dobytka; při krajích se utvořily mělčiny a někde dokonce břehy vyschly, když se kolem vykácel les; postupně pokryla břehy tlustá vrstva hlíny, která porostla mechem a prorostla žilovitými kořeny bahenních travin, zhrbolovatěla, zarostla křovím a dokonce borovým lesem, nyní již dosti vysokým; jedna propast pod nánosem zmizela docela, z druhé zbyly dvě obrovské hluboké tůně, k nimž je dodnes strach se přiblížit pro toho, kdo to nezná, neboť půda se všemi bahenními travinami, hrboly, křovím a nízkým lesem se pod nohama houpá jako přelévavá vlna. Tímto zmenšením Mechových jezer pravděpodobně zanikla nahoře i říčka

Majna, která nyní vytéká ze země až několik verst za vsí, a průzračné, dlouhé a hluboké jezero se proměnilo v blátivou, páchnoucí louži; písčité dno je na sáh i víc zaneseno bahnem a všelijakým neřádem z rolnických usedlostí; po Bílém potoce už dávno není ani stopy a zanedlouho se na něj docela zapomene.

Když tedy dědeček přesídlil do nových míst, pustil se se svou typickou pílí a náruživostí do sedlačení a chovu dobytka. Rolníci, strženi jeho příkladem, si zvykli pracovat tak poctivě, že zakrátko byli zařízení a vybaveni jako starousedlíci a v několika letech zabíraly stodoly v Novém Bagrově třikrát víc místa než sama vesnice a každý by si byl pomyslel, že stáda pěkných koní, krav, ovcí a prasat patří nějaké velké a bohaté dědině.

Tyto šťastné začátky Stěpana Michajloviče způsobily, že počet přistěhovalců do ufského a orenburského kraje rok od roku rostl. Ze všech stran se sem hrnuli kočovní Mordvini, Čeremiši, Čuvaši, Tataři a Meščerjaci; ruských přistěhovalců, říšských rolníků patřících nejrůznějším institucím a všelijakých statkářů bylo rovněž habaděj. Přijeli i dědečkovi sousedé: švagr Ivan Vasiljevič Někljudov si koupil polnosti dvacet verst od Stěpana Michajloviče, přestěhoval tam rolníky, postavil dřevěný kostel, vesnici pojmenoval Někljudovo a pak se tam přestěhoval i s rodinou, z čehož měl dědeček pramalou radost – neměl totiž ženino příbuzenstvo, celou tu někljudovskou chásku, jak jim říkával, ani trochu v lásce. Statkář Bachmetěv si koupil pozemky ještě blíž, asi tak deset verst od Bagrova, při horním toku říčky Sovruši, jež tekla souběžně s Buguruslanem na jihozápad; i ten sem přestěhoval své rolníky a dal vesnici název Bachmetěvka.

Na druhé straně, asi tak dvacet verst dolů po řece Nasjagaj neboli Močagaj, jak jí dodnes říkají místní lidé, vznikla rovněž statkářská vesnice Polibino, která později patřila S. A. Pleščejevovi a dnes patří Karamzinovi. Nasjagaj je větší a hezcí než Buguruslan: má více vody a ryb a také mnohem větší hojnost vodního ptactva.

Při cestě do Polibina, přímo na východ, vznikla na potoce asi osm verst od Bagrova velká mordvinská vesnice Nojkinu; a asi dvě versty od ní byl postaven mlýn na říčce Bokle, která teče takřka souběžně s Buguruslanem na jih; kousek od mlýna se Bokla vlévá do Nasjagaje, jenž valí své mohutné a bystré vody úhlopříčně ze severovýchodu rovnou na jihozápad. Asi sedmnáct verst od Nového Bagrova se do něho vlévá náš Buguruslan a posílen jeho vodami vpadá nedaleko města Buguruslanu do Velkého Kinělu, v němž ztrácí i své krásné a zvučné jméno.

A nakonec vznikla ještě mordvinská osada, zvaná Kivackoje, už jen dvě versty od dědečka dolů po Buguruslanu; byli to Mordvini, kteří se sem přestěhovali z vesnice Mordvinský Buguruslan, ležící na říčce Malý Buguruslánek asi devět verst od Bagrova. Stěpan Michajlovič se zpočátku zle škaredil na blízké sousedstvo, které mu připomnělo staré Trojické; jenže tady to dopadlo docela jinak. Mordvini byli hodní a mírumilovní lidé, kteří si dědečka vážili jako svého volostního představeného. V několika letech si Stěpan Michajlovič dokázal získat všeobecnou lásku a hlubokou vážnost po celém okolí. Byl opravdovým dobrodincem vzdálených i blízkých, starých i nových sousedů, těch zejména, neboť ti dosud kraj neznali, nevěděli, jak to tu chodí, neměli dost prostředků a chybělo jim i všelicos potřebného, jak už to tak bývá u přistěhovalců, kteří se častokrát pustí do tak obtížné věci, aniž se na ni řádně připraví – nemají zásoby obilí, ba někdy ani peníze na jeho nákup. Dědečkovy plné sýpky byly otevřeny všem – vezmi si, kolik je libo. „Budeš-li moci, vrať po první úrodě, nebudeš-li moci, pánbůh s tebou.“ S těmito slovy rozdával dědeček štědrou rukou zásoby obilí „na setí i na mletí“.

K tomu dlužno dodat, že dědeček byl tak moudrý, tak nakloněný každé prosbě a potřebě, tak skálopevně stál v každém svém slově, že se vbrzku stal uznávanou autoritou nově osidlovaného koutu rozlehlého orenburského kraje. A nejenže svým sousedům

pomáhal, on je i morálně vychovával! Jedině pravdomlupnost na něho platila, a to potom dal všechno. Ale kdo mu jednou zalhal, kdo ho podvedl, ten udělal nejlépe, když se u něho na panském dvoře vůbec neukazoval: nejenže nic nedostal, ale častokrát měl co dělat, aby stačil utéci.

Mnoho rodinných hádek dědeček usmířil, mnoho soudních pří zastavil v samém začátku. Ze všech stran k němu lidé jezdili a chodili, aby jim poradil, řekl svůj názor a rozsoudil je – a potom se jeho slovy svatosvatě řídili. Znal jsem vnuky a pravnučky tehdejších osadníků, kteří si zachovali na Stěpana Michajloviče vděčnou vzpomínku a z jejich vyprávění pak vznikl jeho obraz jako šlechtného a přísného muže, na něhož se dodnes vzpomíná. Vyslechl jsem mnoho prostých a přitom hlubokých vzpomínek, provázených slzami a znamením kříže za klid jeho duše. Není divu, že rolníci měli takového pána upřímně rádi; ale měla ho ráda i čeled', která u něho sloužila a která musela často snášet strašlivé výbuchy jeho prudké povahy. Ještě když někteří z jeho mladých sluhů dožívali za vnuka Stěpana Michajloviče už jako starci, často vyprávěli o přísném, prudkém, ale spravedlivém a dobrém pánovi a vždycky zaslzeli, když na něho vzpomínali.

A tento dobrý, šlechtný a dokonce shovívavý muž míval někdy takové záchvaty hněvu, že se z něho stával přímo netvor, jenž byl v tu chvíli schopen krutých a odporných činů. V dětství jsem ho v takové chvíli zažil – stalo se to v době mnohem pozdější, než o které vypravuji – a pocit strachu je ve mně dodnes živý.

Jako dnes ho vidím: rozhněval se na jednu ze svých dcer, myslím za to, že mu zalhala a nechtěla se přiznat; dva lidé ho vedli pod paží. Dědeček byl k nepoznání – celý se třásl, tvář mu stahovala křeč, z očí zkalených a zarudlých vztekem mu sršely blesky. „Přiveďte mi ji sem!“ křičel sípavě. (Na to se živě pamatuju – ostatní jsem slyšel často vyprávět.) Babička se mu honem vrhla k nohám a prosila o slitování, Stěpan Michajlovič jí v mžiku strhl šátek i síťku z vlasů

a už smýkal tlustou a starou Arinou Vasiljevnou za vlasy po zemi. Mezitím nejen provinilá dcera, ale všechny ostatní sestry a dokonce i jejich bratr se svou mladou ženou a malým synkem utekli z domu a schovali se v lesíku, jenž obklopoval dům; dokonce tam zůstali i na noc. Jen mladá snacha se synkem se vrátila ze strachu, aby se nenastydl, a strávila noc v čeledníku. Dědeček pak dlouho řádil venku i v prázdném domě. Nakonec už ho unavilo mlátit Tanajčenka a Mazana a smýkat za vlasy Arinu Vasiljevnu, padl zmožen na postel, usnul hlubokým spánkem a spal do časného rána příštího dne.

Za svítání se probudil klidný a spokojený, vesele zavolal na svou Arišu, která hned přiběhla z vedlejší světnice celá rozzářená, jako by se včera pranic nestalo. „Noste čaj! Kde jsou děti, Alexej a nevěstinka? Přineste mi Serjožu,“ říkal nyní vyspalý šílenec a všichni přišli, klidní a veselí, až na snachu se synem. I ona měla povahu pevnou a žádné prosby ji nedokázaly přimět, aby tak brzy přiběhla se vší vlídností za včerejší divokou šelmou a také maličký syn neustále opakoval: „Bojím dědečka, nechci dědečka.“ A poněvadž se opravdu necítila zdráva, vzkázala, že jí není dobře, že je nemocná, a syna také nepustila. Všichni se zděsili a čekali, že se strhne nová bouře. Avšak ve včerejší šelmě se již dnes probudil člověk. Po čaji a chvilce žertování zasel tchán za nevěstou sám – opravdu churavěla, byla pohublá a s tváří přepadlou ležela na lůžku. Starý pán si přisedl k ní na pelest, objal ji a políbil, řekl jí, že je jeho krásná nevěstinka, pak vzal do náruče vnuka a na odchodu řekl, že mu „bude po nevěstince smutno“.

Za půl hodiny vstoupila k dědečkovi nevěsta v elegantních městských šatech, o nichž tchán říkal, že jí obzvlášť sluší, a se synem za ruku. Dědeček takřka slzel, když ji vítal. „Vidíte to, nemocné nevěště nebylo zatěžko vstát, obléct se a starého člověka potěšit,“ pravil něžně. Tchyně a švagrové jen zaťaly zuby a sklopily oči – žádná z nich neměla nevěstu v lásce, neboť ta vždycky uctivě a zvesela odpovídala na tchánovy vlídné řeči a stíhala pyšnými a vítězoslavnými

pohledy své nevraživé příbuzné... Dosti však už o stinné stránce dědečkovy povahy; raději vám vylíčím jeden z jeho dobrých, šťastných dnů, o nichž jsem slýchal hodně vyprávět.

Dobry den Stěpana Michajloviče

Koncem června bývala veliká vedra. Po dusné noci zafoukal na úsvitu čerstvý východní větrík, jenž vždycky ustal, jakmile pak slunce ohřálo vzduch.

S východem slunce se dědeček probouzel. Horkem nemohl spát v malé světnici, kde sice starý okenní rám s hustou sítkou byl celý zvednut, zato však postel byla kolem dokola ověšená závěsem z řidounkého domácího plátýnka. Tato opatrnost byla zcela na místě – bez něho by dědečka byli ukousali protivní komáři a nenechali by ho spát. V celých rojích poletovali tito okřídlení muzikanti kolem, naráželi dlouhými sosáky do tenké přehrady a celou noc vyzpěvovali dotěrné serenády. Jakkoli je to směšné, ale musím se přiznat, že mám rád pisklavý diskant a dokonce i štípání komárů: jako když v tom cítím žhavé léto, nádherné bezesné noci, břehy Buguruslanu plné zeleného křoví, z něhož se odevšad ozýval tlukot slavíků; pamatuju se, jak ve mně mé mladé srdce vždycky zatrnulo a jaký nevýslovně sladký smutek jsem cítil – dnes bych za něj dal celý zbytek dohasínajícího života...

A tak dědeček se probudil, zpocenou rukou si setřel z rovného, vysokého čela horký pot, vystrčil hlavu zpod závěsu a dal se do smíchu. Vaňka Mazan a Nikanorka Tanajčenok chrupali na zemi, zkrouteni v nejnemožnějších pozicích. „Ti ale chrápou, chlapi špatní!“ řekl dědeček a znova se usmál. Stěpan Michajlovič byl záhadný muž: po takto silném slovním začátku by člověk čekal, že štouchne kalínovou hůlečkou (která vždycky stávala u jeho lože) spáče do boku, nebo do něho strčí nohou či židlí; ale dědeček se

dal při probuzení do smíchu a od té chvíle byl celý den jak se říká v dobrém rozmaru. Tiše vstal, párkrát se přežehnal křížem, obul si naboso vyrudlé kožené pantofle a jen v košili z obročního režného plátna (jemně tkané plátno mu babička na košile nikdy nedala) si vyšel před dům, kde ho příjemně ovanul svěží ranní chlad.

Řekl jsem, že jemné plátno nechtěla babička dědečkovi na košile nikdy dát, a každý čtenář by mohl oprávněně namítnout, že to neodpovídá povaze obou manželů. Co naplat – ať se na mne čtenář nehněvá, ale skutečně to tak bylo: ženská povaha zde zvítězila nad mužskou – jako vždy! Ačkoli babička nejednou za to tlusté prádlo dostala bití, přesto je dědečkovi neustále dávala, až si na ně nakonec zvykl. Jednou použil nejúčinnějšího, posledního prostředku: sekerou rozsekal na prahu svého pokoje všechno prádlo z režného selského plátna, přestože babička bědovala a proboha ho prosila, „ať raději nabije jí, ale neničí svůj majetek“... jenomže ani to nepomohlo: znovu dostal režné prádlo, až se nakonec podvolil.

Omlouvám se, že ve snaze vyvrátit čtenáři předpokládanou domněnku, přerušil jsem vyprávění o „dobrém dni mého dědečka“. Aniž někoho budil, našel si sám plstněnou houni, která vždycky bývala v komoře, položil si ji na horní schůdek zápraží a po svém každodenním zvyku čekal na východ sluníčka.

Před východem slunce bývá člověku jaksi samo sebou veselo; a dědečkovi bylo nadto veselo i proto, že se díval na svůj panský dvůr, již tehdy slušně vybavený všemi potřebnými hospodářskými staveními. Dvůr přitom neměl plot a dobytek vypuštěný ze selských usedlostí cestou do společného obecního stáda na pastvu procházel i panským dvorem, jak tomu bylo i tohoto rána a jak se to vždy opakovalo i večer. Několik zablácených prasat se otíralo a drbalo o zápraží, kde seděl dědeček, a s chrochtáním si pochutnávalo na račích skořápkách a nejrůznějších zbytcích jídla, které se k zápraží jednoduše vyhazovaly; přicházely sem i krávy a ovce; po jejich návštěvě tu samozřejmě zůstávaly nečistotné stopy, ale dědeček

v tom neviděl nic nepříjemného, naopak, zálibně sledoval zdravý dobytek jako spolehlivý příznak spokojenosti a blahobytu svých rolníků. Hlasité práskání dlouhého pasákovy biče však návštěvníky brzy zahnilo.

Začala se probouzet čeleď. Mohutný koňák Spiridon, kterému se říkalo ještě ve vysokém věku Spirka, vyvedl postupně ze stáje hřebce – dva strakaté ryzáky a třetího hnědáka, přivázal je ke sloupu, vyhřebelcoval a pak je provedl na dlouhém provaze, a dědeček přitom zálibně sledoval jejich postavy a už napřed se těšil na ušlechtilou odrůdu, kterou od nich získá, jak doufal, což se potom také stalo. Probudila se i stará klíčnice, která spala v boudě nad sklepem, vyšla ven, u Buguruslanu se umyla, a když si zavzdychala a zahekala (jak bylo jejím pravidelným zvykem), obrátila se k východu a pomodlila se k pánu bohu, načež se dala do mytí, vyplachování a drhnutí hrnců a nádobí.

Na nebi vesele kroužily, švitořily a zpívaly vlaštovky a jiříčky, v polích hlasitě volaly křepelky, vzduchem se nesly písňe skřivánek a v křoví sípavě křičeli chřástali, div se nestrhli; od nedaleké bažiny bylo slyšet, jak tam hvízdají chřástalové, tokají a mečí otavní sluky a modráčci se snaží, seč jsou, napodobit skřivánky; a vtom už se nad obzor vyhouplo zářící slunce...! Z komínů vesnických chalup začínal stoupat kouř a jeho stříbřité sloupky se ve větru zavlnily, jako když řada lodí na řece vztyčí vlajky. A vesničané vyjeli na pole...

Dědeček dostal chuť umýt se studenou vodou a dát si čaj. Vzбудil proto své rozvalené sluky – oba hned polekaně vyskočili ještě rozespálí, ale veselý hlas Stěpana Michajloviče jim hned dodal mysl: „Mazane, vodu na umytí! Tanajčenu, jdi probudit Axjutku a milostpaní a přines čaj.“ Nemusel to říkat dvakrát: habán Mazan už letěl, co mu nohy stačily, s měděným naleštěným umyvadlem ke studni pro vodu; čipera Tanajčenok probudil mezitím ošklivou mladou služku Axjutku, ta si honem upravila šátek, který se jí svezl ke straně, a šla budit starou tlustou milostpaní Arinu Vasiljevnu.

V několika minutách byl celý dům na nohou a všichni už věděli, že starý pán má dnes dobrou náladu. Za čtvrt hodiny už stál na verandě stůl s bílým, ozdobně tkaným ubrusem domácí výroby, syčel tu samovar v podobě obrovského měděného čajníku, kolem něho se otáčela Axjutka a stará jemnostpaní Arina Vasiljevna se zdravila se Stěpanem Michajlovičem; tentokrát nevzdychala a nenaříkala jako jindy ráno, tentokrát se ho zvesela a hlasitě poptala po zdraví a jak se vyspal a co se mu zdálo. Dědeček se s manželkou vlídně pozdravil, přičemž ji oslovil Ariša: ruce jí nikdy nelíbal, ale na znamení přízně si od ní nechal políbit ruku sám. Arina Vasiljevna zrovna rozkvetla a omládlá: kam se poděla její tloušťka a nemotornost? Hned si přinesla židličku a sedla si vedle dědečka na verandě, což si nikdy nesměla dovolit, když ji nepřivítal vlídně.

„Vypijeme si spolu čaj, Arišo, dokud ještě není horko,“ pravil Stěpan Michajlovič. „V noci bylo sice dusno, ale já jsem spal tvrdě, takže jsem zaspal všechny sny. A jak ty?“

Taková otázka byla známkou neobyčejné přízně a babička rychle odpověděla, že když má Stěpan Michajlovič dobré spaní, spí dobře i ona; jen Táněčka že sebou celou noc házela.

Táněčka byla jejich nejmladší dcera a starý pán ji miloval víc než ostatní dcery, jak už to tak často bývá; byl těmito slovy znepokojen a řekl, ať babička Taňušu nebudí, dokud se neprobudí sama. Tatjanu Stěpanovnu však probudili zároveň s Alexandrou a Jelizavetou Stěpanovnou, takže byla už oblečená; jenže to se mu báli říci. A tak se Táněčka zase honem svlékla, lehla si do postele a poručila zavřít ve světnici okenice. Nemohla sice usnout, ale proležela tak ve tmě asi dvě hodiny a dědeček byl spokojen, že se Taňuša dobře vyspala.

Jedině chlapce, kterému bylo devět let, nikdy nebudili časně. Starší dcery přišly ihned; Stěpan Michajlovič si od nich milostivě nechal políbit ruku a oslovil jednu Lízinko a druhou Lexano. Obě byly docela chytré, Alexandra však měla kromě chytré hlavy i otcovu živost a prudkost, neměla však jeho dobré vlastnosti. Babička byla

žena velice prostá a byla úplně ve vleku svých dcer; když už se někdy opovážila jít na dědečka s nějakou chytristikou, bývalo to vždycky z jejich popudu, a protože to neuměla, málokdy jí to prošlo a starý pán to vždycky hned poznal; věděl také, že dcery jsou ochotny využít každé vhodné příležitosti, kdy ho mohou doběhnout, a jen z nechuti a taky aby si zachoval svůj vlastní klid, ovšem jen když byl v dobré míře, je nechával při tom, že se doběhnout dá; avšak při prvním výbuchu hněvu jim to všechno nemilosrdně vyčetl a naprosto bez ubrousku, ba někdy je i zbil, jenže dcery jako pravé Eviny vnučky se tak snadno nedaly: jakmile otce hněv přešel a jeho tvář se vyjasnila, už zase spřádaly své intriky a často, přechasto s úspěchem.

Když si pak dědeček popil čaje a popovídal o všem možném se svou rodinou, vydal se do polí. Už dávno předtím řekl Mazanovi, ať přivede koně – a starý hnědý valach, zapřažený do dlouhého selského podvozku, který jel neobyčejně tiše a měl místo bočnic hustou provazovou síť a uprostřed dlouhé prkno potažené plstí – stál již před domem. Koňák Spiridon na něm seděl jako kočí ve svém jednoduchém úboru, to jest jen v košili a bos a opásán byl vlněným páskem červené barvy, na němž měl zavěšený klíč a měděný hřebec. Minule jel Spiridon na podobnou výpravu dokonce bez klobouku, jenže dědeček mu za to vyhuboval, a tak tentokrát si připravil něco na způsob čepice upletené ze širokých pruhů lýka. Dědeček se mu smál, co to má za hučku, pak si oblékl „polní“ kabát z nebíleného rezného plátna, na hlavu si nasadil čepici se štítkem, na sedadlo si složil dlouhý plášť pro případ deště a usedl do vozíku. Spiridon si také pod sebe podložil natříkrát složenou obyčejnou halenu ze surového selského sukna, obarveného na jasně červenou barvu mařinkou barvířskou, které tu v polích rostla hojnost. Tohoto červeného barviva užívali staří lidé tolik, že bagrovské čeledi přezdívali sousedé „barvíři“, a to ještě patnáct let po dědečkově smrti, jak jsem sám slyšel.

Na poli byl Stěpan Michajlovič se vším spokojen. Obhlédl si odkvétající žito, které vyrostlo do výšky člověka a stálo rovně jako

stěna; pofukoval slabý větřík a pole se vlnilo v odstínech modrých a fialových, střídavě světlejších a tmavších, jak se v něm odráželo slunce. Jak pěkný to pohled pro hospodáře!

Dědeček objel lán mladého ovsa, pšenici špaldu a všechny jařiny; potom se vydal na úhory a poručil Spiridonovi, aby ho povozil sem tam po obrobeném lánu. Byl to jeho oblíbený způsob, jak si zkontrolovat jakost orby: na každém nezoraném, rádlem nedotčeném místěčku vratký vozík hned nadskočil, a když dědeček nebyl zrovna dobře naložen, zapíchl na každé takové místěčko hůlečku nebo proutek a poslal pro správce, když zrovna nebyl s ním a nemohl mu vyčinit hned na místě. Tentokrát dopadlo všechno dobře; možná že Štěpan Michajlovič na nějaká nezoraná místa přišel, ale buď je neviděl, nebo je vidět nechtěl. Zajel si také na luka potěšit se pohledem na vysokou hustou trávu, která se měla za pár dní kosit. Objel i pole svých rolníků, aby se na vlastní oči přesvědčil, komu se urodilo dobře a komu špatně, dokonce i jejich úhory si prohlédl a zkontroloval a všeho si všímal a na nic nezapomněl. Když objížděl lada a uviděl dozrávající jahody, dal zastavit a s Mazanem pak nasbíral přešřel krásných velkých plodů domů pro Arišu. Přestože bylo vedro, objížděl pole skoro až do poledne. Jakmile z domu uviděli sjíždět z kopce dědečkův vozík, už se nosilo na stůl a celá rodina se shromáždila na verandě a čekala na hospodáře.

„Milá Arišo,“ pravil dědeček zvesela, „to bys koukala, jaké obilí nám pánbůh nadělil! Hospodin je k nám tuze milostivý. A tady máš jahůdky.“ Babička se radostí až rozplývala. „Už jsou skoro zralé, od zítřka posílej děvčata sbírat,“ pokračoval dědeček. Při těch slovech vcházel do předsíně, kde ho z jídelny vítala vůně horké zelňačky. „Á, už je na stole,“ řekl ještě veseleji, „děkuju vám,“ a ani se nezastavil ve své světnici, šel rovnou do jídelny a zasedl ke stolu.

Dlužno říci, že dědeček byl zvyklý, že jídlo musí stát na stole, když on se vrací z pole, ať brzo, či pozdě, a chraň bůh, kdyby domácí promeškali jeho návrat a oběd včas nepřipravili. Stávalo se to

někdy a mívalo to smutné následky. Avšak toho šťastného dne šlo všechno jako po másle, všechno klapalo. Statný mladík z panské čeledi Nikola Ruzan stál za dědečkem s celou březovou větví, aby od něho odháněl mouchy. Horkou zelňačku, kterou žádný Rus neodmítne ani za největších veder, jedl dědeček dřevěnou lžící, protože stříbrná ho pálila v ústech; po zelňačce následovala botviňja, letní studená polévka s ledem, v níž plavaly kousky průsvitného lososího hřbetu, voskově žlutého nakládaného jesetera a oloupaných raků, a další podobná lehká jídla. To všechno se zapíjelo domácím pivem a kvasem, chlazeným rovněž ledem. Při obědě bylo náramně veselo. Všichni mluvili nahlas, žertovali a smáli se; stávalo se však také, že oběd se odbýval za hrobového ticha a v mlčenlivém očekávání nějakého výbuchu. Všichni chlapci a děvčátka z dvorské čeledi už věděli, že starý jemnostpán obědvá v dobrém rozmaru, a všichni se cpali do jídelny, aby něco dostali; dědeček je štědře podaroval, protože jídla se vařilo pětkrát víc, než bylo potřeba.

Hned po obědě si šel dědeček lehnout. Zpod závěsu nejdřív vyhnali mouchy, pak závěs nad dědečkem spustili a okraje zastrčili kolem dokola pod peřinu; a za chvíli už hlasité chrápání zvěstovalo, že jemnostpán spí bohatýrským spánkem. A tak každý si nyní šel po svých, aby si rovněž odpočinul. Mazan a Tanajčenok, kteří se zavčas naobědvali a docpali zbytky z panského stolu, se taky natáhli v předsíni na zemi, těsně před dveřmi dědečkovy světnice. Spali už před obědem, ale i teď ve chvílce usnuli, jenže dusno a rozpálené slunce, které pražilo do oken, je brzy probudilo. Spánkem a vedrem jim vyschlo v krku a zatoužili svlažit si vyprahlá hrdla studeným domácím pivečkem – a představte si, co si ti dva lenoši nevymysleli: pootevřenými dveřmi dědečkovy světnice vytáhli jeho župan a domácí čepičku, které měl na židli těsně u dveří. Tanajčenok si na sebe vzal pánovo oblečení a sedl si před dům a Mazan se džbánem utíkal ke sklepu, probudil klíčnici, která – jako všichni v domě – spala spánkem spravedlivých, a chtěl, ať mu honem dá studeného piva, že pán se probudil, a když

klíčnice projevila pochybnosti, že by se byl pán probudil, ukázal jí Mazan zpozvdálí Tanajčenkovu postavu, jak sedí na verandě v županu a čepici; načepovali pivo, vložili do něj led a Mazan už pelášil s kořistí pryč. O džbán se bratrsky rozdělili, župan a čepici dali zpátky na místo a celou hodinu pak ještě čekali, až se dědeček probudí.

Pán se probudil ještě veselejší než ráno a první, co řekl, bylo: „Studené pivečko!“ Ti dva se pěkně vylekali; Tanajčenok utíkal za klíčnicí, která se hned dovtípila, že první džbán vypili sami; nápoj jim sice vydala, ale hned po Tanajčenkovi šla k verandě, kde už seděl v županu pravý jemnostpán. Vzápětí byl podvod odhalen a Mazan s Tanajčenkem rozklepaní strachy padli pánovi k nohám, a co byste řekli, že dědeček udělal? Rozesmál se na celé kolo, poslal pro Arišu a pro dcery a s hlasitým smíchem jim vyprávěl, jaký povedený kousek vyvedli jeho sluhové. Ti dva nebožáci si oddechli a jeden z nich se dokonce usmál. Stěpan Michajlovič si toho všiml a málem se rozhněval; už se skoro začínal mračit, ale v jeho duši bylo tolik mírumilovnosti z celého veselého dne, že se mu čelo zase vyrovnalo a on se na ně jen výhružně podíval a řekl: „No, pro tentokrát ať vám to pánbůh odpustí, ale podruhé...“ Ani už nemusel větu dokončit.

Je jistě s podivem, jak se u pána s tak prudkou a v hněvu až krutou povahou mohli lidé vůbec odvážit takové troufalosti. Za svého života jsem však nejednou zažil, že u těch nejpřísnějších pánů vyvádělo služebnictvo ty nejtroufalejší neplechty. Tento případ u mého dědečka nebyl ojedinělý. Týž Vaňka Mazan jednou uklízel v dědečkově světnici, a když se pak chystal stlát postel, zlákala ho měkká prachová peřina a polštáře natolik, že si chtěl pohovět, vyzkoušet si, jak pěkně se v pánově posteli leží; a tak si do ní lehl a usnul. Objevil ho tam sám dědeček, jak si spí a neví o světě – a dal se jen do smíchu. Pár mu jich sice uštedřil svou kalinovou hůlečkou, ale to jen tak, pro obveselení, aby se mohl zasmát Mazanovu leknutí.

Ostatně dědečkovi se staly i jiné věci: za jeho nepřítomnosti provdali jeho čtrnáctiletou sestřenicí P. I. Bagrovovou, buclatou,

ale náramně bohatou dívenku, kterou měl u sebe a měl ji nesmírně rád – a provdali ji za jednoho prostopášníka a ničemu, kterému dědeček nemohl přijít na jméno. Celou tu věc měli sice na svědomí blízcí příbuzní jeho sestry z matčiny strany, avšak Arina Vasiljevna s tím souhlasila a její dcery tomu napomáhaly. O tom budu vyprávět později, nyní se vraťme ke šťastnému dni mého dědečka.

Probudil se kolem páté hodiny odpoledne, napil se studeného pivečka a za chvíli dostal chuť na čaj, ačkoli stále ještě pražilo slunce – věřil totiž, že horký nápoj pomáhá vedro lépe snášet. Zašel se jen vykoupat do chladivého Buguruslanu, jenž tekł pod okny domu, a když se vrátil, celá rodina ho již očekávala u známého čajového stolu, který tentokrát stál ve stínu, na něm bublal známý čajník-samovar a Axjutka už pobíhala kolem.

Když se dědeček po libosti napil svého oblíbeného potopudného nápoje s hustou smetanou a tlustým naružovělým škraloupem, vyzval celou rodinu ke společné vyjízdce do mlýna, samozřejmě že všichni s radostí souhlasili a mé dvě tetičky Alexandra Stěpanovna a Tatjana Stěpanovna s sebou vzaly udice, protože rády rybařily.

Ve chvílce byly zapřaženy dva dlouhé podvozky: do jednoho nasedl dědeček s babičkou a mezi sebe si posadili svého jediného následníka, vzácnou ratolest svého starobylého šlechtického rodu, do druhého se uvelebily tři tetičky a mladý Nikolaška Ruzan, kterého slečinky vzaly s sebou proto, aby jim na hrázi chytal žížaly a naphoval je na udice. Z mlýna přinesli babičce lavičku a ona si sedla do stínu mlýnské zdi opodál vantrok, v jejichž blízkosti chytaly dvě mladší dcery ryby, kdežto nejstarší Jelizaveta Stěpanovna si šla se Stěpanem Michajlovičem obhlédnout mlýn a stoupu, jednak aby vyhověla otci a taky proto, že ji hospodářství zajímalo. Malý synek se chvíli díval, jak sestry chytají ryby (on sám na hloubkách chytat nesměl), anebo si hrál kolem maminky, která z něho nespustila oči ze samého strachu, aby nějak nespádl do vody.

Mlelo se na oba kameny: jedním luštili pšenici pro panský dům, druhým mleli dovážené žito; ve stoupě se drtilo proso. Dědeček se výborně vyznal ve všem, co se týkalo hospodářství; věděl dobře, jak takový mlýn běží, a do všech podrobností to své chytré a bystré dceři dovedl vysvětlit. Vmžiku odhalil všechny nedostatky v zařízení nebo chyby v sestavení kamenů: poručil, aby jeden spustili o půl zářezu níž, a mouka byla hned jemnější k veliké spokojenosti mleče; na druhém složení poznal podle sluchu, že jedno ložisko hnacího pastorku se začíná vydírat; dal hned zastavit vodu, mlynář Boltuněnok seskočil dolů, kolo prohlédl a řekl:

„Máš pravdu, hospodáři Stěpane Michajloviči, jedno ložisko je kapánek vydřený.“

„Já vím, kapánek,“ bez sebemenší známky nespokojenosti opáčil dědeček, „nepřijít sem, bylo kolo přes noc zlámané.“

„Nemějte mi to za zlé, Stěpane Michajloviči, že jsem to přehlíd.“

„No, pánbůh ti to odpustí. Dej tam nový pastorek a u starého vydřené ložisko vyměň, ale ať je přesně takové, jako ty ostatní – to je hlavní věc.“

Hned přinesli nový pastorek, přizpůsobený a vyzkoušený už dříve, starý vyměnili, promazali dehtem, co bylo potřeba, pak pomalounku, a ne náraz (také na dědečkův příkaz) pustili vodu a žernov zazpíval a roztočil se v pravidelném rytmu, bez nárazů a výkyvů. Potom zašel dědeček s dcerou ke stoupě, nabral odtud hrst vyluštěného prosa, ofoukl je na dlani a řekl mleči, známému Mordvinovi: „Na co čekáš, sousede Vasjucho? Vidíš, že tu není jediné nevyluštěné zrníčko. Když to necháš běžet moc dlouho, budeš mít o to míň jahel.“ Vasjucha si to zkusil sám a přesvědčil se, že dědeček má pravdu; poděkoval, poklonil se, to jest kývl hlavou, a utíkal zastavit vodu.

Odtud pak odešel dědeček se svou žačkou na drůbeží dvůr; tam našel všechno v dokonalém pořádku; byla tam spousta hus, kachen, krůt i slepic a všechno to měla na starosti jediná starší žena s vnučkou. Na důkaz zvláštní přízně si dědeček od nich nechal políbit

ruku a poručil, aby drůbežárka dostávala každý měsíc kromě svého deputátu ještě půl pudu pšeničné mouky na pirohy. Pak se s veselou a ve vší spokojenosti vrátil k Arině Vasiljevně: dceru má bystrou, mlýn pěkně mele a Taťána Měšťka⁶ se dobře stará o drůbež.

Vedro už dávno polevilo, od vody táhl chlad a znásoboval chlad blížícího se večera, po cestě ke vsi se vznášel dlouhý oblak prachu, z něhož se ozývalo mečení a bučení stáda, a dohasínající slunce klesalo za vysoký kopec. Stěpan Michajlovič stál na hrázi a kochal se pohledem na velký rybník, jenž tu jako lesklé zrcadlo nehybně ležel lemován nízkými břehy; každou chvíli se v něm mihla a pleskla rybka, ale dědeček nebyl rybář. „Je čas, Arišo, musíme jet domů, šafář mě tam už jistě čeká.“ Mladší dcery, vidouce, že je dobře naložen, žadonily o dovolení, aby směly ještě chvíli rybařit, protože při západu slunce prý ryby nejlépe berou, a že za půl hodiny přijdou pěšky.

Dědeček svolil a odjel s babičkou domů na svém vozíku, zatímco Jelizaveta Stěpanovna s malým bratrem si sedla do druhého. Stěpan Michajlovič se nemýlil: před domem už na něho čekal šafář, ale nebyl sám, bylo s ním několik vesnických mužů a žen. Šafář již dnes pána viděl, věděl, že je dobře naložen, a zmínil se o tom před několika vesničany: ti, co chtěli s dědečkem něco projednat nebo měli nějakou mimořádnou prosbu, využili hned vhodné příležitosti a všichni dopadli dobře: sedláčkovi, co ještě neměl splacen starý dluh, půjčil dědeček další obilí, přestože to dělat nemusel; druhému povolil oženit syna ještě před zimou a s jiným děvčetem, než které mu vybral; vojákově ženě, která se něčím provinila a kterou za to dal vyhnat z vesnice, dovolil, aby zase směla žít u svého otce, a tak dále. A nejen to: každý z nich dostal napít ze stříbrné číšky, objemnější než pivní sklenka, silné domácí kořalky. Šafářovi dal dědeček stručné a jasné příkazy stran hospodářství a pospíchal k večeři, s níž už se na něho nějakou chvíli čekalo.

---

6 Tuto přezdívku dostala proto, že zamlada žila nějaký čas kdesi ve městě.

Večeře se jen málo lišila od oběda a jedlo se při ní snad ještě víc, protože už nebylo takové vedro. Po večeři měl Stěpan Michajlovič ve zvyku posedět ještě tak půl hodiny jen v košili na verandě a zchladit se, zatímco svou rodinu už propustil k nočnímu odpočinku. Tentokrát déle než obvykle žertoval a smál se se služebnictvem; Mazan a Tanajčenok mu museli předvést, jak se spolu umějí prát a zápasit, popichoval je tak dlouho, až si nakonec vážně nabančili a vjeli si dokonce do vlasů; dědeček se smál na celé kolo, ale pak je velitelským tónem okřikl a poručil, aby se vzpamatovali a šli si každý po svých.

Celou přírodu nyní objala krátká, kouzelná letní noc. Večerní červánky dosud nezhasly a nezhasnou vlastně až do dalšího svítání. Každou hodinou byla hlubina nebeské klenby temnější, každou hodinou svítily hvězdy jasněji a hlasy a křiky nočních ptáků se ozývaly hlasitěji, jako kdyby se ptáci přibližovali k člověku. I mlýn hučel a klapal v nočním vlhkém šeru hlasitěji... Dědeček vstal ze svého zápražíčka, několikrát přežehnal křížem hvězdnou oblohu, a přestože ve světnici bylo dusno, šel ulehnout do horkých polštářů a poručil, ať mu spustí kolem lůžka závěs.

KAPITOLA DRUHÁ

Michajla Maximovič Kurolesov

Slíbil jsem, že budu ve zvláštní kapitole vypravovat o Michajlu Maximoviči Kurolesovovi a o jeho sňatku s dědečkovou sestřenicí Praskovjou Ivanovnou Bagrovovou. Začátek této historie spadá do roku 1760, předchází tedy tomu, o čem jsem vyprávěl v první kapitole Rodinné kroniky, kdežto konec se odehrál mnohem později. Plním tedy svůj slib.

Stěpan Michajlovič byl jediný syn Michajla Petroviče Bagrova a Praskovja Ivanovna jediná dcera Ivana Petroviče Bagrova. Můj dědeček ji měl velmi rád jako jedinou ženskou ratolest Bagrovova rodu a jako svou jedinou sestřenicí. Praskovja Ivanovna ztratila matku ještě jako dítě v kolébce, a když jí bylo deset, zemřel jí otec. Její matka pocházela z rodu Baktějevových a byla velmi zámožná: zanechala dceři devět set selských duší, mnoho peněz a ještě více klenotů a stříbra; po otci zdělila dalších tři sta duší. Byla tedy bohatý sirotek a příští bohatá nevěsta.

Po otcově smrti žila první čas u babičky Baktějevové, pak přijížděla na dlouhé návštěvy do Trojického, až si ji konečně vzal Stěpan Michajlovič natrvalo k sobě. Měl svou osiřelou sestřeničku stejně rád jako své dcery a byl na ni svým způsobem velmi hodný; jenže Praskovja Ivanovna, snad že byla tak mladá, vždyť byla vlastně ještě dítě, nedovedla dosud ocenit bratrancovu lásku a něžný vztah, které se ovšem neprojevovaly hýčkáním, na jaké byla zvyklá z dosti dlouhého pobytu u babičky; není tedy divu, že se jí v Trojickém stýskalo a že se chtěla vrátit zpátky k babičce Baktějevové.

Praskovja Ivanovna nebyla žádná krasavice, měla však pravidelnou tvář, nádherné chytré šedé oči, poměrně silné, dlouhé tmavé obočí svědčící o pevné a statečné povaze, vysokou urostlou

postavu a ve svých čtrnácti letech vypadala na osmnáct; přestože byla tělesně vyspělá, byla však srdcem i rozumem ještě úplné dítě: neustále živá, veselá, dováděla, skákala a zpívala od rána do večera. Měla nádherný hlas, vášnivě milovala písně, houpačky, lidové tance a nejrůznější lidové veselice, a když nic takového nebylo, hrála si celý den s panenkami, doprovázejíc hru neustále nejrůznějšími ruskými písněmi, kterých už tehdy uměla nepřeborné množství.

Rok předtím, než se přestěhovala ke Stěpanu Michajloviči, přijel do Simbirské gubernie na dovolenou asi osmadvacetiletý mladík, šlechtic tamějšího rodu Michail Maximovič Kurolesov, jenž tehdy sloužil v armádě; byl to, jak se říká, fešák. Mnozí lidé ho dokonce označovali za krasavce, jiní však říkali, že je to sice pěkný člověk, ale má v sobě cosi nepříjemného, a v dětství jsem slýchal, jak se o to babička s mými tetami přela. Od patnácti let sloužil u kteréhosi známého a tehdy slavného pluku a dotáhl to už na hodnost majora. Na dovolenou přijížděl zřídka, však neměl ostatně proč, vždyť celé jeho rodové jmění tvořilo asi tak sto padesát rolníků, a to ještě chudých, usazených v osadě Gračovce, která navíc patřila několika majitelům. Pořádné vzdělání samozřejmě neměl, byl však výřečný a v psaní pohotový a obratný. Měl jsem v ruce mnoho jeho dopisů, z nichž bylo zřejmé, že to byl muž schopný a bystrý a zároveň i rozhodný a praktický. Nevím, v jakém příbuzenském vztahu byl s naším nesmrtelným Suvorovem, avšak v jeho korespondenci jsem našel několik dopisů geniálního vojevůdce a všechny začínaly takto: „Slovutný můj pane, bratříčku Michaille Maximoviči“ – a končily: „Se všichni uctívají k vám a k milostivé paní, sestřičce Praskovje Ivanovně, mám čest býti atd.“

Michail Maximovič byl v Simbirské gubernii málo znám, jenže „člověk se všelicos dozví“, a kromě toho měl možná o dovolené tu a tam nějaký skandálek, jak se tehdy říkalo, a pak taky jeho sluha nebo lokaj něco ve vší tajnosti vybreptali, ačkoli jejich pán byl tuze přísný, – zkrátka panoval o něm názor, který plně vyjadřují

následující aforismy, že totiž „s majorem nejsou žádné špásy, a že u něho se musí poslouchat jako hodiny a dělat, co se poručí, že vojáka nedá, ale dovede mu jaksepatří vynadat, a když ho při něčem přistihne, nezná slitování, že pro slovo nejde daleko, a když se s někým dostane do hádky, neohlíží se na nic, že je to furiant a výtržník, zkrátka ptáček pěkně vykutálený...!“, přitom však o něm šla řeč, že hospodář je výborný. Povídalo se také – a pocházelo to pravděpodobně ze stejných pramenů –, že major je velký prostopášník, zástěrkář a pijan, ale ví přitom, kdy a kde si co smí dovolit. To první se mu promíjelo, prý „ať se mládí vydovádí“, to druhé – s tím, že „korbel k mužskému pasuje“ a že „pijan je chytrák, co vyhrává dvakrát“. Takže major Kurolesov neměl vysloveně špatnou pověst, spíše naopak, pro mnoho lidí měl pověst výhodnou. Navíc byl pochlebník, uměl to s lidmi, a protože se uctivě choval k lidem starším a váženým, byl všude přijímán upřímně a s radostí.

Jakožto blízký soused rodiny Baktějevových a vzdálený příbuzný muže Baktějevovic dcery A. A. Kurmyševové (myslím, že i jejich rolníci žili v jedné vesnici), dovedl si získat jejich přízeň, takže ho všichni měli rádi a byli by ho na rukou nosili. Zpočátku to dělal bez postranních úmyslů, jen v duchu své zásady „příznivě si naklonit lidi vážené a bohaté“; jenže později, když tam spatřil živou, veselou a bohatou Praskovju Ivanovnu, která se mu napohled jevila jako dospělá nevěsta, zosnoval v duchu plán, že se s ní ožení a dostane se tak k jejímu jmění. S tímto vytčeným cílem se začal o to víc otáčet kolem Praskovjiny babičky a tety, až dosáhl toho, že se v něm obě ženy jak se říká zrovna viděly; a mladé dívence se dvořil tak mistrně, až se do něho zamilovala, samozřejmě jako do muže, jenž přitakal na každé její slovo, splnil každé její přání a vůbec dělal, co jí na očích vidí. Michail Maximovič si řekl příbuzným o ruku Praskovji Ivanovny, tvářil se, že je do osiřelé dívenky zamilován, a všichni uvěřili, že se do ní „načisto zbláznil“, že na ni myslí ve dne v noci a že snad pro ni přijde o rozum. Uvěřili mu, schválili jeho

rozhodnutí a vzali nebohého trpitele pod svá ochranná křídla. Za tak blahosklonné ochrany příbuzenstva nebylo nijak těžké záměr úspěšně provést: dělal dívence pomyšlení – vymýšlel pro ni nej-různější zábavy, vozil ji svými bujnými koňmi na vyjížděky, houpal ji na houpačkách a sám se houpal s ní, nádherně s ní zpíval ruské písně, nosil jí všelijaké nesmysly a objednával z Moskvy důmyslné dětské hračky.

Jelikož věděl, že k úspěšnému cíli může dojít jedině se souhlasem nevěstina bratrance a poručníka Stěpana Michajloviče, pokusil se vetřít do jeho přízně. Pod různými záminkami za ním přijížděl na vesnici s doporučujícími dopisy příbuzných Praskovji Ivanovny – jenže dědečkovi se nelíbil. Na první pohled se to může zdát divné – proč by se mu neměl líbit? Mladý major měl některé povahové rysy, které se zdánlivě shodovaly s vlastnostmi Stěpana Michajloviče: avšak starý pán měl kromě selského rozumu a pronikavého zraku navíc onen vnitřní cit pro lidi poctivé, přímé a pravdomluvné, jímž od první chvíle vycítil u neznámého muže přetvářku a faleš, kterou druzí nepostřehli, a pod uhlazeným zevnějškem rozeznal špatnost a odhadl, co má za lubem. Lichotky a uctivý tón ho neoklamaly a ihned vytušil, že se za tím skrývá něco nekalého. Dědeček kromě toho žil řádně a skromně a pověsti o majorově nezřízeném životě, o nichž se náhodou doslechl již dříve a které majorovi ostatní snadno promíjeli, vyvolaly v cudné duši Stěpana Michajloviče odpor, a třebaže sám dovedl být prudký až k nepřičetnosti, přesto lidi, kteří dokázali být chladnokrevně zlí a krutí, nemohl vystát.

V důsledku toho všeho přijal Michaila Maximoviče odměřeně a suše, přestože ten se o všem, hlavně o hospodářství, vyjadřoval chytře a rozumně. Jakmile však host při spatření Praskovji Ivanovny, která se už v té době přestěhovala k dědečkovi, jí začal dělat poklony jako starý známý a ona mu s potěšením naslouchala, tu dědeček po svém zvyku naklonil hlavu ke straně, nachmuřil obočí a nevlídně po hostu zahlídl.

Naproti tomu Arině Vasiljevně a všem dcerám se host náramně zamlouval, protože to s nimi od první chvíle uměl, a ony už s ním začaly rozprávět takové ty milé řečičky, avšak zmíněné zlověstné známky bouře na tváři Stěpana Michajloviče je všechny ochladily tak, že se raději kously do jazýčků. Host se pokoušel nastolit znovu klid a pokračovat v příjemném rozhovoru, avšak marně; všichni mu teď odpovídali jednoslabičně a pán domu dokonce ne příliš zdvořile. Nedalo se nic dělat, musel odjet, třebaže už byl pozdní večer a podle venkovského zvyku by se bylo slušelo, aby byl pozván na noc.

„Je to darebák a podvodník, aspoň už podruhé nepřijede,“ řekl Stěpan Michajlovič své rodině a nikdo mu samozřejmě neodporoval; potají však ženy fešáckého majora dlouho vychvalovaly a bohatá osiřelá dívenka to ráda poslouchala a vyprávěla, jak je k ní úslužný.

Michail Maximovič odjel tedy od dědečka s nepořízenou a vrátil se k paní Baktějevové se zprávou o svém nezdaru. Dědečka tam dobře znali, takže se okamžitě rozloučili s nadějí, že by dal k sňatku souhlas. Dlouho přemýšleli, na nic však nemohli přijít. Udatný major navrhoval, aby dívenku pozvali na návštěvu k babičce, a že se pak sňatek může konat bez souhlasu Stěpana Michajloviče, ale paní Baktějevová a Kurmyševová dobře věděly, že dědeček sestřenku samotnou nepustí, a jestliže ji pustí, pak leda někdy později, jenže major už se nemohl déle zdržet. Přišel nakonec s bláznivým nápadem, že přemluví Praskovju Ivanovnu k útěku, odveze ji a hned se s ní dá někde oddat; avšak příbuzní nechtěli o takové pohoršlivé věci ani slyšet, a tak Michail Maximovič odjel k pluku. Cesty Prozřetelnosti jsou však nevyzpytatelné, a proto nemůžeme vědět, proč si osud přál, aby tento zlý záměr byl korunován úspěchem.

Za půl roku dostala najednou stará paní Baktějevová zprávu, že Stěpan Michajlovič odjíždí ve velmi důležité věci někam daleko a nadlouho. Kam a proč odjížděl, nevím, ale bylo to někam daleko,

do Astrachaně či do Moskvy a muselo jít o nějakou důležitou věc, protože si vzal s sebou právního zástupce Pantěleje Grigorjeviče. Stěpanu Michajloviči poslali okamžitě dopis s prosbou, aby vnučka po dobu nepřítomnosti svého bratrance a poručníka směla jet na návštěvu k babičce, dostali však stručnou odpověď, že „Paraše je tady dobře a jestli ji chtějí vidět, mohou přijet na návštěvu do Trojického a zdržet se tu, jak dlouho jim bude libo“. Když dědeček odeslal tuto pádnou odpověď, nakázal své vždy poslušné manželce se vši přísností, aby Parašu opatrovala jako oko v hlavě a nikam ji z domu nepouštěla, načež se vydal na cestu.

Paní Baktějevová byla s Praskovjou Ivanovnou a s dědečkovou rodinou v čilém poštovním styku. Jakmile nyní dostala zprávu, že odjel, uvědomila o tom Michaila Maximoviče Kurolesova s tím, že Stěpan Michajlovič bude delší dobu pryč, takže může-li, ať přijede, aby si mohl osobně vybavit známou záležitost, a sama se vypravila s dcerou neprodleně do Trojického. S Arinou Vasiljevnou byla vždycky zadobře, a když zjistila, že i jí se Kurolesov velice líbí, prozradila jí, že mladý major se do Parašenky úplně zbláznil; nemohla si ženicha vynachválit a řekla, že nemá vroucnějšího přání, nežli zaopatřit, pokud je ještě naživu, osiřelou vnučku a jejím štěstím že si je jista; cítí, že už dlouho na světě nebude, a proto by chtěla celou věc urychlit. Arina Vasiljevna sama za sebe tento úmysl naprosto schválila, vyslovila však pochybnost, „zda by s tím souhlasil Stěpan Michajlovič, protože jemu se Michail Maximovič ani kapánek nezamlouvá, ačkoli u všech to vyhrál na celé čáře“. Pozvaly na radu starší dcery Ariny Vasiljevny a za předsednictví staré paní Baktějevové a její dcery Kurmyševové, která se zvláště horlivě za majora přimlouvala, bylo usneseno pověřit provedením celé této záležitosti Parašinu babičku jakožto osobu nejbližší, avšak zařídit to tak, že manželka Stěpana Michajloviče a její dcery zůstanou stranou, jako by o ničem nevěděly a na ničem se nepodílely. Řekl jsem už prve, že Arina Vasiljevna byla žena dobrá a velmi prostá; její dcery byly plně na straně staré paní Baktějevové,

a proto není divu, že dokázaly matku přemluvit, aby napomáhala věci, za kterou se na ni bude Stěpan Michajlovič strašlivě hněvat.

Bezstarostná a veselá Paraška neměla zatím tušení, že se rozhoduje o jejím osudu. O Michailu Maximoviči se před ní často mluvívало, ženy ho všemožně vychvalovaly a ujišťovaly ji, že ji miluje víc než svůj život, že ve dne v noci myslí jen na to, co by pro ni mohl udělat, a přijede-li brzy, jistě jí z Moskvy přiveze spoustu dárků. Praskovja Ivanovna naslouchala těmto řečem s potěšením a říkala, že i ona nemá na světě nad Michaila Maximoviče. Ještě za pobytu staré paní Baktějevové v Trojickém jí z vesnice přivezli od Kurolesova dopis, v němž sděloval, že přijede ihned, jakmile dostane dovolenou.

Nakonec se paní Baktějevová a Kurmyševová dohodly s Arinou Vasiljevnu, že nebude manželovi o ničem psát a pod záminkou, že babička je těžce nemocná, pustí Parašenu k ní, přestože to Stěpan Michajlovič přísně zakázal – a odjely na svou usedlost. Praskovja Ivanovna plakala a prosila, aby směla jet k babičce, zvláště když se dověděla, že major brzy přijede, ale nepustili ji z úcty k příkazu jejího bratrance Stěpana Michajloviče.

Kurolesov nedostal dovolenou hned, nýbrž až někdy za dva měsíce. Vzápětí po jeho příjezdu vypravili rychlého posla s dopisem do Trojického k Arině Vasiljevně; paní Kurmyševová v dopise sdělovala, že stará paní Baktějevová těžce onemocněla, že si přeje vidět vnučku a dát jí požehnání, a prosí proto, aby k ní Parašu s někým vypravili; v doušce se pravilo, že Stěpan Michajlovič se jistě nebude hněvat, poruší-li se jeho příkaz, a že by jistě vnučku pustil, aby se mohla s babičkou rozloučit.

Dopis byl zřejmě psán jen naoko, aby byla Arina Vasiljevna před svým přísným mužem krytá.

Arina Vasiljevna, věrna svému slibu a kryta tímto dopisem, se ihned vypravila na cestu a sama odvezla Parašenu k její údajně umírající babičce; zůstala u nemocné na návštěvě asi týden a vrátila se domů zcela okouzlena sladkými řečmi Michaila Maximoviče a všelijakými

dárky, které přivezl z Moskvy nejen jí, ale i jejím dcerám. Parašenka byla nadmíru spokojena: babičce se udělalo lépe, její dvorný major jí přivezl z Moskvy plno hraček a všelijakých dárků, byl stálým hostem v domě paní Baktějevové, dělal, co jí na očích viděl, a zanedlouho si dívku získal tak, že když jí babička řekla, že major požádal o její ruku, měla z toho velikou radost, začala běhat a hopsat po celém domě a každému hned oznamovala, že se „vdává za Michaila Maximoviče, jak to bude veselé a co dostane dárků a že ji bude od rána do večera vozit na vyjížd'ky svými nádhernými klusáky, houpat ji na těch nejvyšších houpačkách, zpívat s ní písničky nebo si hrát s panenkami, ne s těmi malými, ale s velkými, co dovedou samy chodit a uklánět se...“ Z toho je vidět, co nosila chuděrka nevěsta v hlavě.

Dlouho to neodkládali ze strachu, aby se zvěst nedonesla ke sluchu Stěpana Michajloviče; sezvali sousedy, uspořádali námluvy, ženicha s nevěstou zasnoubili, pak se museli políbit a posadit hezky vedle sebe ke stolu a hosté jim připili na zdraví. Nevěstu už to začalo nudit – celý ten dlouhý obřad, spousta blahopřání a vysedávání na místě, ale když jí pak dovolili, že si vedle sebe smí posadit svou novou moskevskou pannu, rázem se rozveselila, oznámila všem hostům, že je to její dceruška, a panenka se musela uklánět a zároveň s ní děkovat za blahopřání. Za týden se pak už konala docela oficiální svatba podle všech pravidel s tím, že u nevěsty se neuvedl věk patnáct let, ale sedmnáct, přičemž její vzhled nezavdával v tomto směru důvod k pochybnostem.

Arina Vasiljevna a její dcery sice věděly, k čemu se propůjčily, avšak zpráva, jíž se nenadály tak brzy – že Parašenka je již provdaná, je přímo zděsila: jako když jim spadnou šupiny z očí, jako když se stalo něco, na co vůbec nepomyslely – teprve nyní si uvědomily, že ani předstíraná těžká nemoc Parašiny babičky, ani její dopis je nemohou uchránit před spravedlivým hněvem Stěpana Michajloviče.

Ještě předtím, než přišla zpráva o svatbě, poslala Arina Vasiljevna muži dopis, v němž mu sdělovala, že z těch a těch vážných důvodů

odvezla vnučku k umírající babičce, že tam zůstala celý týden, že sice bůh dal a staré paní se ulevilo, ale Parašenku nechtěla zpátky pustit, a tak ji tam nechali do té doby, než se babička uzdraví; ona že nemohla nic dělat, násilím ji odtud vzít nechtěla, tak volky nevolky souhlasila a pospíchala zase domů k dětem, protože byly doma docela samy, a nyní má strach, že se na ni Stěpan Michajlovič bude hněvat. Dědeček na tento dopis odpověděl, že Ariša udělala hloupost, aby hned jela zpátky ke staré paní Baktějevové a stůj co stůj přivezla Parašu domů. Arina Vasiljevna nad dopisem vzdychala, plakala a nevěděla, co si počít.

Mladí Kurolesovovi k ní přijeli brzy na návštěvu. Parašenka vypadala dokonale šťastná a veselá, i když už tak dětsky nedováděla. I její muž se zdál být šťasten a zároveň byl tak klidný a rozšafný, že i ubohou Arinu Vasiljevnu svými moudrými řeči upokojil. Přesvědčil ji, že všechnen hněv Stěpana Michajloviče padne na hlavu babičky Baktějevové, která pro svou vážnou nemoc, i když je jí nyní bohudík již lépe, měla dostatečný důvod neprosit o svolení Stěpana Michajloviče, neboť věděla, že by je nedal tak brzy, přestože by samozřejmě časem svolil; že nemohla dlouho otálet, neboť již měla smrt na jazyku, jak se říká, a bylo by se jí těžko umíralo, kdyby neměla svého sirotka, svou vnučku zaopatřenou; vždyť přece ani rodný bratr, natož bratranec, nemůže nahradit vlastní babičku.

Napovídalo se mnoho takovýchto chlácholivých řečí, doprovázených bohatými svatebními dary, které byly přijaty s velkou radostí, do níž se však mísilo přece jen trochu strachu. Byly tu zanechány dary i pro Stěpana Michajloviče. Michail Maximovič poradil Arině Vasiljevně, ať s dopisem mužovi prozatím počká, dokud on neodpoví na svatební oznámení a omluvný dopis novomanželů, a ujistil ji, že mu s Praskovjou Ivanovnou ihned napíše; jenže psát mu vůbec nemínil a chtěl toliko oddálit bouři, aby se mezitím tak říkajíc upevnil ve svém novém postavení.

Po svatbě poslal neprodleně žádost o propuštění z armády, která mu byla v krátkém čase kladně vyřízena. První, co udělal, bylo, že se svou mladou ženou navštívil všechny příbuzné a známé z její i ze své strany. V Simbirsku pak počínaje gubernátorem nebyla vynechána jediná poněkud významnější osobnost. Všichni byli nad krásným párem mladých novomanželů u vytržení, neboť ti si dovedli každého naklonit tak, že jejich sňatek došel všeobecného schválení. Tak uplynulo několik měsíců.

Stěpan Michajlovič nedostával z domova dlouho žádné zprávy, navíc se jeho záležitost protahovala, a protože už rodinu dlouho neviděl a stýskalo se mu, objevil se jednoho krásného dne znenadání v Trojickém. Arině Vasiljevně se roztráslы ruce a nohy, když uslyšela ta strašná slova, že přijel jemnostpán.

Jakmile Stěpan Michajlovič zjistil, že všichni jsou živi a zdraví, vesel rozzářen do svého panského domu, zlíbal svou Arišenku, dcery a syna a zvesela se zeptal:

„A kdepak je Paraša?“

Arina Vasiljevna si při manželových vlídných slovech dodala odvahy a s líčeným úsměvem mu odpověděla:

„Inu, to já nevím, nejspíš u babičky. Vždyť přece, tatíčku, dávno ráčíš vědět, že Parašenka je vdaná.“

Nebudu líčit dědečkovu ohromení a hněv, který se ještě vystupňoval, když dědeček zjistil, že Praskovja Ivanovna se provdala za Kurolesova. Dědeček užuž chtěl babičku řádně ztrestat, ona mu však padla i s dcerami k nohám, ukázala mu dopisy staré paní Baktějevové a přesvědčila ho, že „ona o ničem neví a že byla taky obelhána“.

Zběsilý vztek Stěpana Michajloviče se obrátil proti Parašině babičce, paní Baktějevové; poručil, aby mu vyměnili koně, a po několika hodinách odpočinku se rozjel přímo k ní. Dovedu si představit, jaká šarvátka se tehdy strhla mezi ním a babičkou Praskovji Ivanovny. Stará paní odolala prvnímu náporu těch nejsilnějších

nadávek, potom se však důstojně vzpřímila a rozhněvaná na nejvyšší míru, pustila se do mého dědečka:

„Co ses do mě tak dal, jako bych byla nějaká tvá děvečka?“ pravila. „To už jsi zapomněl, že jsem zrovna taková dědičná šlechtična jako ty a že můj nebožtík muž měl daleko vyšší hodnost, než máš ty? Já jsem Parašence bližší příbuzná, já jsem její vlastní bába a jsem zrovna tak její poručnice jako ty. Nečekala jsem na tvůj souhlas a šťastně jsem ji zaopatřila, protože jsem byla na smrt nemocná a nechtěla jsem ji tu nechat tobě napospas; dobře vím, že jsi vztekloun a blázen; a kdyby byla u tebe, kdoví, jestli bys jí jednoho dne nenařezal. Michail Maximovič se k ní dobře hodí a Parašenka se do něho zamilovala sama. Však kdekdo ho má rád a kdekdo ho chválí. To jenom tobě se nezamlouvá, ale jen se zeptej u vás doma a zjistíš, že si ho tam nemohou dost vynachválit.“

„To není pravda, ty stará lhářko!“ řval dědeček. „Ty jsi mou Arišu obelhala, dělala jsi, že umíráš... Prodala jsi svou vnučku tomu lotrovi Miškovi Kurolesovovi, který se spolčil s ďáblem a tebe i děvče uhranul...“

Stará paní Baktějevová se už neovládla a v rozhořčení prozradila, že Arina Vasiljevna a její dcery s ní souhlasily a že už předem přijaly od Michaila Maximoviče všelijaké dárky.

Po těchto slovech se všechen hněv Stěpana Michajloviče znovu obrátil proti jeho rodině. Pohrozil, že dá Parašu s mužem rozvést, protože není plnoletá, načež odjel domů, avšak cestou zajel za knězem, který Kurolesovovy oddával. Zhurta mu řekl, že si to zodpoví, jenže kněz mu ukázal výpověď snoubenců, babiččin a nevěstin podpis, svědecké ověření a výpis z matriky v duchovní konzistoři, že Praskovji Ivanovně je sedmnáct let. To byla pro dědečka další rána, která mu vzala veškerou naději na zrušení nenáviděného manželství a nesmírně vystupňovala jeho hněv proti Arině Vasiljevně a dcerám.

Nebudu se šířit o tom, co dělal, když se vrátil domů. Bylo to hrůzné a odporné. Ještě po třiceti letech se mé tetičky roztrásly strachy,

kdykoli si na to vzpomněly. Povím jen tolik, že provinilé ženy se ke všemu přiznaly, že všechny dárky z dřívějšího i ty poslední, i ty, které měl dostat on, poslal staré paní Baktějevová, aby je vrátila tomu, komu patří, že starší dcery pak dlouho churavěly a babička přišla o svůj cop a celý rok potom chodila s náplastí na hlavě. Mladým Kurolesovovým vzkázal, ať mu nechodí na oči, a doma si zakázal, aby se o nich kdokoli byť jen zmínil.

Mezitím čas ubíhal, hojil všechny rány, duševní i tělesné, a uklidňoval všechny vášně. Za rok se Arině Vasiljevě hlava zahojila a hněv ze srdce Stěpana Michajloviče vyprchal. Zprvu nechtěl o mladých manželech ani slyšet, natož je vidět, a dopisy od Praskovji Ivanovny ani nečetl; avšak koncem roku, když o nich dostával ze všech stran jen dobré zprávy a když slyšel, že Paraša se na svá léta náhle změnila v rozumnou ženu, změkkl a docela rád by byl svou milou sestřenku vidět. Usoudil, že ona je vinna ze všech nejméně, protože byla ještě úplně dítě, a dovolil jí přijet do Trojického, ale bez muže. Samozřejmě že tu byla jako na koni. Opravdu, změnila se za rok svého manželství k nepoznání a Stěpan Michajlovič se tomu nemohl dost vynadivit. Bylo jen podivné, kde se v ní najednou vzala taková láska a vděčnost k bratranci, vždyť ji k němu za svobodna nikdy necítila, a zdálo by se, že ji tím méně mohla cítit po svatbě. Vyčetla snad z jeho očí, které se při shledání s ní naplnily slzami, kolik lásky se skrývá pod hrubou slupkou a tvrdým despotismem tohoto muže? Anebo to byla temná předtucha budoucnosti či nejasné tušení, že on jediný je její oporou a záštitou? Tušila snad podvědomě, že víc než ti, kdo ji rozmazlovali a povolovali jí v jejích dětských přáních, ji měl rád její drsný bratránek, jenž byl proti jejímu štěstí a neměl v lásce jejího milovaného muže?

Nevím, ale nikdo nemohl pochopit, jak to, že z někdejší lehkomyšlné dívenky, která bývala k bratranci lhostejná a nechápala a neuznávala jeho práva a své povinnosti k němu a nyní měla všechny důvody, aby na něho zanevřela za to, že urazil její milovanou babičku,

se najednou stala nejen oddaná sestřenice, ale i vroucně milující dcera, která vzhlížela ke svému bratranci jako k otci odedávna něžně milovanému a odedávna něžně milujícímu svou dceru...

Ať už to bylo, jak bylo, jisté však je, že tento cit, jenž se v ní tak nenadále zrodil, trval u ní po celý její život. Jaká to zvláštní změna nastala v celé bytosti Praskovji Ivanovny v tak raném mládí za jediný rok jejího manželství! Místo nerozumného dítěte tu náhle byla rozšafná, přitom však veselá žena. A upřímně přiznala, že všichni se na Stěpanu Michajloviči provinili. Na svou omluvu jen uváděla, že neměla dost rozumu, a babičku, muže a ostatní omlouvala tím, že ji milovali horoucí a slepou láskou. Neprosila, aby Stěpan Michajlovič odpustil jejímu muži, který se provinil nejvíc, doufala však, že až bratránek časem uvidí, jak je šťastná, jak pečlivý a pracovitý hospodář je její muž a jak spravuje její majetek, odpustí mu a dovolí, aby přijel.

Dědeček sice na ta slova nic neřekl, nevzmohl se však proti nim na jedinou námitku. Dlouho však u sebe svou chytrou sestřičku, jak jí od těch dob začal říkat, nezdržoval a poslal ji hned zpátky k muži, řka, že nyní je její místo tam. Na rozloučenou jí řekl: „Budeš-li za rok se svým mužem spokojena jako nyní a bude-li on s tebou stále tak dobře žít, usmírím se s ním.“

A opravdu, když dědeček za rok poznal, že Michail Maximovič se chová dobře a že spravuje ženin majetek stále tak horlivě a se zájmem, a když často vídal svou sestřičku zdravou, spokojenou a veselou, řekl jí: „Přijďte s mužem.“

Přijal Kurolesova vlídně, přímo a otevřeně mu řekl o svých dřívějších pochybnostech a slíbil, že bude-li si stále tak dobře vést, může spoléhat na jeho příbuzenskou lásku a přátelství.

Michajla Maximovič se choval velmi moudře; nevěmlouval se tolik a nepodlézal jako dříve, byl však stejně uctivý, pozorný a ochotný. Byl nyní jaksí samostatnější a sebevědomější – měl plno starostí s hospodářstvím, obracel se na starého pána o rady, bystře je chápal

a skvěle je dovedl uplatnit. Přišel na to, že i on je nějakým jeho vzdáleným příbuzným, a oslovoval ho strýčínku, Arině Vasiljevně říkal tetinko, jejich synovi bratránku a dcerám sestřenky. Prokázal Stěpanu Michajlovičovi ještě před usmířením či odpuštěním nějakou úsluhu, dědeček to věděl, a teď mu děkoval, a dokonce ho pověřil vyřízením nějaké záležitosti. Krátce a moudře, věc se dokonale urovnala. Zdálo se, že všechno mluví ve prospěch Michajly Maximoviče, avšak dědeček stále opakoval:

„Hodný chlapec je to, šikovný a bystrý, ale k srdci mi nepřirostl.“

Tak uplynul další rok, onen rok, kdy se Stěpan Michajlovič přestěhoval do ufského místodržitelství. První tři léta po svatbě žil Kurolesov nenápadně a klidně, nebo přinejmenším tak tajnostkársky, že o něm nebylo nic slyšet. Ostatně doma se zdržoval málo a celý čas trávil na objížďkách. Jediné, co se o něm všude říkalo, a dokonce čím dál častěji – že mladý pán je přísný až běda. V průběhu dalších dvou let zvelebil Kurolesov ženino panství tak, že tím nezvratně dokázal, jak pilně o ně pečuje, jak je podnikavý a s jakou železnou vůlí plní své záměry.

Panství Praskovji Ivanovny bylo dříve spravováno velmi špatně: všude nepořádek, všecko zpustlé, rolníci zlenivělí. Statek skoro nic nevynášel, nikoli proto, že by v kraji nešlo obilí dosti na odbyt, nýbrž proto, že rolníci nejenže špatně pracovali a měli nadto málo vlastních pozemků, ale zčásti byla jejich spolumajitelkou babička Baktějevová a teta Kurmyševová. Michajla Maximovič začal tím, že rolníky přestěhoval jinam a staré pozemky velmi výhodně prodal. Koupil v Simbirské (nyní Samarské) gubernii, ve stavropolském újezdu asi sedm tisíc děsjatin stepi s výbornou, úrodnou černozemí půldruhého lokte hlubokou; byla to rovina v poříčí menší řeky Berly, která se dobře hodila pro pěstování obilí. Jen při horním toku rostl na návrších nízký lesík a pak tam byl chráněný Medvědí důl, což je až dodnes jediný pořádný les na celém panství. Tam usadil tři sta padesát duší. Tím vzniklo panství mimořádně výhodné, protože

leželo sto verst od Samary a šedesát a čtyřicet verst od několika přístavů na Volze. Jak známo, veškerá hodnota panství je u nás především dána dobrým odbytem obilí.

Potom se Michajla Maximovič vydal do ufského místodržitelství a i tady koupil od Baškirů zhruba podle přirozených hranic přes dvacet tisíc děsjatin černozemě, i když zdaleka ne tak žírné jako v Simbirske gubernii, zato však bohaté na lesy s palivovým a dokonce i stavebním dřívím. Pozemky se táhly podél velké řeky Useň a kolem malých řek Susuš, Meleus, Karmalka a Belebejka; tehdy to myslím patřilo menzelinskému újezdu, kdežto dnes je to v újezdu belebejském v Orenburské gubernii. Tam usadil kolem mnoha pramenů, které se slévají v řeku Velký Susuš, čtyři sta padesát duší a kolem řek Belebejky padesát duší. Velkou vesnici pojmenoval Parašino, malou Ivanovka. Simbirske panství se pak jmenovalo Kurolesovo a všechna tato tři pojmenování tvořila křestní jméno, otcovské jméno a příjmení jeho ženy. Tento romantický nápad u takového muže, jakým se později ukázal Michajla Maximovič, mi nikdy nešel na rozum. Jsou však lidé, kteří soudí, že takové podivínské nápady nejsou žádnou zvláštností.

Sídlo pro sebe a svou manželku vybudoval ve vesnici Čufarovo, kterou jeho žena zdědila po matce. Vesnice čítala tři sta padesát duší a ležela padesát verst od gubernského města. Tam vystavěl panský dům se vším příslušenstvím, na tehdejší dobu přepychový: krásně ho vyzdobil, zařídil skvělým nábytkem, dal ho uvnitř i zvenku bohatě vymalovat; lustry, mnohoramenné svícny i porcelánové a stříbrné nádoby musel každý obdivovat. Dům dal postavit na malém návrší, na němž pramenilo a zurčelo přes dvacet rozkošných pramínek. Dům, návrší i pramínky – to všechno bylo obklopeno a uzavřeno bohatou úrodnou zahradou v rozloze dvanácti děsjatin, kde rostly nejrůznější druhy jabloní a třešní. Vnitřní vybavení domu, služebnictvo, kuchaři, kočáry, koně – všechno bylo nákladné a skvělé.

Sousedé z okolí, kterých nebylo málo, a hosté z guberniálního města byli v Čufarově pečení vaření: jedli, pili, flámovali, hráli karty, zpívali, mluvili, hlučeli, bavili se. Svou Parašenku strožil Michajla Maximovič jako panenku, vytušil a splnil každé její přání, a pokud byl doma, staral se o ni od rána do večera. Krátce v několika letech na tom byl po všech stránkách tak, že dobří lidé se jen divili a zlí záviděli.

Michajla Maximovič nezapomněl ani na kostel a za dva roky dal postavit na místě starého dřevěného nový kamenný kostel, který vybavil překrásným bohoslužebným náčiním; z panského služebnictva dokonce zřídil výborný chrámový sbor.

Ve čtvrtém roce manželství porodila Praskovja Ivanovna ve vši spokojenosti a štěstí dcerušku a za rok nato syna. Děti si však nepobyly na světě dlouho: děvčátko zemřelo, ještě mu ani nebyl rok, synek pak ve třech letech. Praskovja Ivanovna na chlapci tak lpěla, že jeho ztrátu nesla nesmírně těžce. Celý rok stále jen plakala a její zdraví – až dosud neobyčejně pevné – se nyní značně podlomilo. Víc dětí už pak neměla.

Mezitím si Michajla Maximovič získával ve veřejném mínění den ze dne, ba hodinu od hodiny stále větší autoritu.

K drobné a chudé šlechtě se po pravdě řečeno choval značně tvrdě a pánovitě, takže v této vrstvě oblíben nebyl, avšak respekt zde měl náramný, kdežto vyšší šlechta si ho nemohla vynachválit, že drží pěkně zkrátka ty, co jsou níž než on.

Rok od roku býval Kurolesov častěji a déle pryč, zvláště od onoho neblahého roku, kdy Praskovja Ivanovna ztratila syna a bezútěšně se trápila. Michajlu Maximoviče už možná omrzely slzy, vzdechy a samota v ztichlém domě, protože Praskovja Ivanovna nechtěla po celý rok nikoho vidět. Ostatně ani ta nejhlučnější společnost už ho nelákala.

Pomaloučku se začaly šířit a množit zvěsti, že major je nejen přísný až běda, jak se o něm říkávalo dřív, ale že vždycky zapadne

do některé své vesnice, zejména v Ufské gubernii, a tam pije a páchá nepřístojnosti, že už tam má celou svou společnost, s níž se opíjí a zběsile řádí, a nejhorší prý je, že jak se opije, strašně se rve bez sebemenšího důvodu, že už pár lidí umlátí k smrti a že policejní komisaři a soudcové z obou újezdů, kde byly jeho nové vesnice, jsou všichni na jeho straně, protože jedny si podplatil, s druhými pije a všichni se ho bojí; že malí úředníci a drobná šlechta se před ním třesou jako osiky, protože každého, kdo se opováží dělat nebo říkat něco jiného, dá za bílého dne chytit a posadit do sklepa nebo do sušárny a tam je týrá zimou a hladem o chlebě a o vodě, ba některé bez dlouhých cirátů nemilosrdně zmlátí karabáčem.⁷

Tyto řeči nejenže byly pravdivé, ale byly ještě umírněné: skutečnost daleko předčila tato nesmělá líčení. Kurolesovova krvelačnost, rozpalovaná alkoholem až k nepřičetnosti, patřila k oněm hrůzným jevům, kterých se lidstvo štítí a nad nimiž trne zděšením. Je to ono strašlivé spojení tygřího pudu s lidským rozumem.

Nakonec se všechny tyto pověsti potvrdily a všichni z okolí Praskovji Ivanovny, ať to byli příbuzní, sousedé nebo sloužící, už věděli, jak to s Michajlou Maximovičem doopravdy je. Kdykoli se po svém řádění vracel do Čufarova, choval se jako obvykle uctivě k starším, vlídně a pozorně k lidem sobě rovným, úslužně a mile ke své ženě, která se mezitím vyplakala ze svého zármutku a byla už zase zdravá a veselá a její dům znovu plný hostů a radovánek. I když Michajla Maximovič nikoho v Čufarově osobně netrestal, přenechává toto potěšení fojtovi a šafáři, přesto lidé z doslechu věděli, jak a co, a stačilo, aby se na ně podíval, a už se třásl; i příbuzní a blízcí známí byli ve styku s ním zaraženi a ve střehu.

---

⁷ *Karabáč* byl oblíbeným trestným nástrojem Michajly Maximoviče. Je to sedm proužků surové kůže, zčásti spletených v rukojeť, zčásti volně rozpletených, každý s uzlíkem na konci. V Parašině visel ještě po Kurolesovově smrti nějaký čas tento odporný nástroj v komoře, přirozeně nepoužíván, a já jsem ho ještě viděl. Když potom panství připadlo synu Stěpana Michajloviče, byl karabáč spálen.

Praskovja Ivanovna nic nepozorovala, a jestliže pozorovala, připisovala to něčemu jinému: bezděčné úctě, kterou Michajla Maximovič u každého budil svým obdivuhodným hospodařením, svou schopností užívat života a svým moudrým a rozhodným jednáním.

Uvážliví lidé, kteří měli Praskovju Ivanovnu rádi a viděli, jak je dokonale klidná a spokojená, byli šťastni, že nic neví, a přáli si, aby se co nejdéle nic nedověděla. Samozřejmě že i mezi ženami, které se tehdy přižívovaly v jejich domě, a mezi malými statkářkami ze sousedství se našly takové, které svrběl jazýček a byly by tuze rády oplatily nafoukanému majorovi jeho přezíravé chování, krátce byly by ho rády ukázaly v pravém světle; avšak kromě bezděčného strachu, jímž by se však asi nebyly daly zdržet, jim bránila ještě jiná věc v provedení jejich blahého úmyslu: Praskovja Ivanovna byla naprosto nepřístupná jakýmkoli vemlouvavým řečem o Michajlu Maximoviči; jako chytrá, prozíravá a pevná žena ihned vytušila, že celá ta jejich chytristika míří k tomu, aby utrousily nějaké to slovíčko proti Michajlu Maximoviči; v tu chvíli zvedla své tmavé obočí a rozhodným tónem prohlásila, že kdo řekne něco špatného o jejím muži, nemá v jejím domě nadále co pohledávat.

Po takovéto výstraže a pohružce se již přirozeně nikdo neopovážil plést se do věcí, které se ho netýkaly. Nejbližší služebnictvo Praskovji Ivanovny, zejména starý sluha, oblíbenec jejího nebožtíka otce a její stará chůva, nad nimiž paní držela ochrannou ruku, avšak proti tehdejšímu zvyku s nimi nepěstovala žádné důvěrnosti – ani ti nemohli nic dělat. Oba si sice z celé duše přáli, aby se jejich paní dověděla o svém muži skutečnou pravdu, neboť jejich blízcí příbuzní, kteří patřili k pánovu služebnictvu, krutostí svého pána nesnesitelně trpěli. Nakonec se rozhodli, že své paní všechno řeknou, vyčkali vhodné chvíle, kdy byla Praskovja Ivanovna sama, a oba k ní společně vstoupili; sotvaže však stará chůva vypustila z úst jméno Michajly Maximoviče, Praskovja Ivanovna se tak rozhněvala, až se

celá trásla; řekla chůvě, že odváží-li se ještě jednou o pánovi jen hlesnout, víckrát ji neuvidí a bude poslána navždy do Parašina.

A tak byly všechny cesty ke stížnostem na Michajlu Maximoviče zataraseny a všechna ústa zacpána. Praskovja Ivanovna svému muži ve všem věřila a milovala ho. Věděla, že lidé se s oblibou pletou do cizích věcí, že rádi kalí vodu, aby v ní pak mohli lépe lovit, a pevně si umínila a důsledně dodržovala pravidlo, že žádné řeči o svém muži nepřipustí. Bylo to pravidlo velmi moudré a pro udržení klidu v rodinném životě nutné. Každé pravidlo má však svou výjimku. Možná že pevná povaha a silná vůle Praskovji Ivanovny a navíc fakt, že veškeré bohatství patřilo jí, by byly mohly hned v začátcích jejího muže zadržet, a on jako člověk inteligentní, aby se nemusel vzdát výhod života v přepychu, nebyl by dospěl až tak daleko, nebyl by popustil naplno uzdu svým zvrhlým choutkám a byl by si vyrážel z kopýtka umírněně, ve vší tichosti, jako to dělá tolik jiných.

Tak uplynulo několik let. Michajla Maximovič se nijak neomezoval ve svých špatných mravech, ba stále je stupňoval, až už nakonec beztretně prováděl kousky zcela neslýchané. Nebudu podrobně líčit, jaký život vedl na svých vesnicích, hlavně v Parašině, a taky v malých újezdních městečkách: bylo by to strašně odporné líčení. Povím jen to, co je nezbytně nutné, má-li si čtenář učinit představu o tomto strašném muži.

První léta, kdy se až vášnivě, dá se říci, zabýval zvelebováním ženina majetku, platilo o něm, že je to ten nejmoudřejší, nejpodnikavější a nejstarostlivější hospodář. Co jen všelijakých komplikovaných starostí a obstarávek, spojených s přestěhováním rolníků do krajů tak vzdálených a s jejich usazením na nových místech, vzal plně na sebe a vyřídil, maje neustále na zřeteli jedině jejich blaho. Tam, kde to bylo třeba, nelitoval peněz, hleděl, aby je měl v rukou včas a v dostatečném množství a byl tak připraven na nejrůznější naléhavé potřeby přistěhovalců. Sám je ze starého domova vyprovázel, sám s nimi jel většinu cesty a sám je pak vítal v novém

domově, kde už bylo všechno připraveno k jejich přijetí a usazení. Byl sice při trestání provinilců až příliš přísný a tvrdý, v posuzování viny však býval spravedlivý a taky rolníkům ledacos prominul; čas od času si trochu zahýřil, pár dní se někde v ústraní povyrazil, ale vzápětí ho pití a řádění zase přešlo a on se s novou chutí pouštěl do díla.

Ano, veškerá práce ležela na jeho bedrech, pohlcovala všechny jeho rozumové schopnosti a nedovolila mu, aby se zcela oddal zhoubnému pití, které tím, že utlumilo jeho rozum, povolilo vředy uzdu jeho bestiálním, nelidským choutkám. Ano, práce byla jeho záchranou.

Když však uvedl do pořádku obě nové vesnice – Kurolesovo a Parašino, když v nich vystavěl panské domy s postranními křídly a v Parašině nadto menší statkářský dům, a když najednou měl práce málo a volného času mnoho, propadl pití se všemi jeho obvyklými průvodními jevy a vrozená krutost se v něm zvolna proměňovala v žíznlivé prahnutí po lidském utrpení a krvi. Ukolébán strachem a poslušností všech lidí ze svého okolí, brzy se zapomněl a popustil naplno uzdu své divoké zvůli. Vybral si z dvorské čeledi a dokonce i z rolníků kolem patnácti hrdlořezů, vhodných vykonavatelů svých pokynů, a utvořil z nich bandu lotrů. Když chlapi viděli, že pánovi všechno projde, uvěřili, že dokáže, co si usmyslí, a sami opilí a zvrhlí, ochotně a odvážně plnili každý jeho šílený rozkaz. Jestliže si někdo Michajlu Maximoviče pohněval neposlušným slovem nebo činem, třeba jen tím, že nepřijel ve stanovenou dobu na jeho pitku, tu se na pánovo znamení jeho hrdlořezové ihned rozjeli za provinilcem, chytili ho tajně nebo veřejně, ať byl kdekoli, přivezli ho k Michajlu Maximoviči, potupili a zavřeli v okovech do sklepení nebo ho na pánův rozkaz zmrskali.

Michajla Maximovič si velmi potrpěl na pěkné věci, na pěkné koně a jako výzdobu domu měl rád pěkné obrazy – alespoň podle jeho mínění pěkné. Jestliže se mu něco takového zalíbilo v domě jeho

souseda či prostě v tom domě, kde náhodou zrovna byl, tu ihned nabídl majiteli výměnu; jestliže s tím majitel nesouhlasil, nabídl mu někdy peníze, byl-li v dobré náladě; a jestliže se majitel stále ještě zdráhal, tu ho Michajla Maximovič upozornil, že si tu věc vezme zadarmo. A vskutku, za nějaký čas se tu objevil se svou bandou, vzal si, co se mu zlíbilo, a odvezl si to domů. Stěžovali si na něho, měl být stíhán; avšak Michajla Maximovič hned napoprvé vzkázal zemskému soudu, že úředníka, který mu přijde na oči, spráská karabáčem – a měl pokoj, žalobce byl mezitím někde chycen a zmrskán, někdy i na svém vlastním statku, ve svém vlastním domě, uprostřed členů své rodiny, kteří se vrhli Michajlu Maximoviči k nohám s prosbou, aby se nad provinilcem slitoval. Staly se i horší násilnické kousky a zůstaly rovněž bez následků. Za nějaký čas se Michajla Maximovič s postiženými usmířil – někdy tak, že jim dal dosti peněz, častěji je však doháněl ke smíru zastrašováním; uloupený majetek však zůstával jeho zákonným vlastnictvím. Při pitkách s hosty se rád holedbal, že tuhleto krasotinku ve zlatém rámu vzal tomu a tomu pánovi a tamten psací stůl s bronzem onomu a tento stříbrný kalíšek tamtomu – a všichni tito pánové se často pitky zúčastnili, tvářili se, že hostitelova slova neslyší, anebo se s těžkým srdcem smáli sami nad sebou.

Michajla Maximovič měl organismus neobyčejně odolný; pil hodně, ale nikdy se nezpil pod obraz, jak se říká; alkohol ho neporazil, nýbrž naopak ještě zburcoval a probouzel strašlivou činorodost v jeho zamlženém mozku a rozpáleném těle. K jeho oblíbeným radovánkám patřilo, že dal zapřáhnout několik trojek bujných koní do nejrozmanitějších ekvipáží, samozřejmě s rolničkami, posadil do nich své ženské i mužské kumpány a někoho z čeledi, kdo se mu namanul, a za hlasitého zpěvu písní a výskotu ujížděli s větrem o závod okolními poli a vesnicemi. Jelikož s sebou vždycky měl dostatek alkoholu, se zvláštní oblibou zpíjel do němoty každého, koho potkal, bez ohledu na jeho postavení, pohlaví či věk, a každého, kdo

se mu zpěchoval, dal zpráskat. Potrestané přivazovali ke stromu, ke sloupu či k plotu za deště i za mrazu. O mnohem pohoršlivějších násilnostech pomlčím.

V takovémto rozpoložení projížděl jednou Michajla Maximovič jakousi vesnicí; když jel kolem stodoly s mlatem, kde mlátila obilí rodina jednoho sedláka, zahlédl tam ženu nadobyčej krásnou.

„Stůj!“ zvolal Michajla Maximovič. „Petruško! Jak se ti líbí ta ženská?“

„Je tuze pěkná,“ odpověděl Petruška.

„A chceš ji mít za ženu?“

„Jakpak bych si ji mohl vzít, když je vdaná?“ ušklíbl se Petruška.

„Jak? Takhle! Mládenci, chopte se jí a posad'te ji sem ke mně!“

Ženu chytili, posadili do vozu a odvezli rovnou do farní vesnice, a přestože tam prohlásila, že má muže a dvě děti, provdali ji za Petrušku a žádné stížnosti nepomohly nejen za života Kurolesovova, ale ani poději, když už žila jen Praskovja Ivanovna. Teprve když celé panství přešlo do rukou jejího synovce, vrátil tuto ženu i s mužem a dětmi jejímu dřívějšímu pánovi; první muž však již dávno zemřel. Dědic, to znamená tento synovec, vrátil rovněž různé věci dřívějším majitelům, kteří o ně požádali; mnohé z nich se však dlouho povalovaly po komorách, dokud se úplně nerozpadly. Těžko uvěřit, že se něco takového mohlo v Rusku dít ještě před osmdesáti lety, avšak pravdivost tohoto vyprávění je mimo veškeru pochybnost.

Tento zločinný život, plný opilých výtržností, strašný a odpor-
ný už sám sebou, ještě více, ještě strašněji vystupňoval vrozenou
krutost Michajly Maximoviče, až se nakonec proměnila v ukrutnost
a krvežíznivost. Potřeboval lidi týrat, působilo mu to rozkoš. Ve
dnech, kdy nemohl nikoho zmrskat, byl nespůj, mrzutý a neklidný, až
chorý, a proto návštěvy v Čufarově bývaly nyní už čím dál vzácnější
a jeho pobyty čím dál kratší. Zato když se pak vrátil do svého milého
Parašina, rychle si to všechno vynahradil. Prohlídka hospodářských
zařízení mu poskytovala dostatečný počet obětí; tady trestal každé

sebemenší provinění a v kterém pak hospodářství by se nenašlo nějaké drobné nedopatření, jestliže je najít chceme? Ostatně svou krutost si Michajla Maximovič vybíjel hlavně na dvorské čeledi. Jen zřídkakdy trestal rolníky – vždycky jen v případech mimořádně závažných, anebo když znal viníka osobně; zato fojtové a šafáři si od něho vytrpěli své zrovna jako dvorská čeleď. S nikým neměl slitování a každý z jeho nejbližšího okolí byl nejednou potrestán tak, že div nevy pustil duši.

Zvláštní věc – kdykoli se Michajla Maximovič zlobil, rozčiloval a křičel, což se stávalo zřídkakdy, nikdy člověka neuhodil; jakmile se však k němu blížil s úmyslem, že si smlsne na jeho utrpení, tu mluvil tiše, ba dokonce přívětivě.

„No tak pojď, brachu milý, Grigoriji Kuzmiči (namísto obvyklého Grišky), nic naplat, musím si to s tebou vyřídit.“

S těmito slovy se obracel na svého štolbu, přezdívaného Otlouk, který z neznámého důvodu dostával výprask častěji než ostatní.

„Jen ho trochu pošimrejte karabáčkem,“ pravil s úsměvem Michajla Maximovič lidem okolo; a pak začal dlouhý výprask, při němž milostpán popíjel čaj s vodkou, kouřil dýmku a občas pronesl nějaký šprýmek na adresu nešťastné oběti, pokud ho ještě mohla slyšet...

Věrohodní svědkové mne ujišťovali, že těmto potrestaným zachraňovali život jedině tak, že jejich zmučené tělo zabalili do teplých kožek čerstvě zařezaných beranů. Michajla Maximovič si potrestaného pozorně prohlédl, a když byl spokojen, řekl: „No, už má dost, odnese ho pryč...“ a pak už byl celý den a někdy i několik dní veselý, přívětivý a kudy chodil, tudy žertoval. Abych uzavřel charakteristiku tohoto strašného tvora, uvedu jeho vlastní slova, která nejednou říkal v kruhu svých hodujících kumpánů: „Hůl a bič nemám rád, to není ono. Tím by mohl člověk i zabít. Karabáč – to je něco jiného: tím to bolí a není to nebezpečné.“

Pověděl jsem tak desátý díl toho, co vím, ale myslím, že i to stačí. Je pozoruhodné, jak nevysvětlitelná a rozporuplná bývá někdy

zvrácená lidská povaha: když totiž Michajla Maximovič dosáhl nejvyššího stupně zvrhlosti a krutosti, pustil se horlivě do stavby kamenného kostela v Parašině. Prováděl tuto práci se vši hospodárností. V době, kdy mé vyprávění přestává, byla vnější část kostela hotova a byli už najati řemeslníci pro úpravy vnitřku; truhláři, řezbáři, pozlacovači a malíři ikon pracovali už v Parašině několik měsíců a měli obsazený celý panský dům.

Praskovja Ivanovna byla provdána čtrnáct let, a třebaže si všimla podivného chování svého muže, kterého za poslední dva roky vídala jen málokdy a vždycky nakrátko, nejenže o všech těchto věcech nevěděla, ale neměla o nich nejmenší tušení. Žila si dál bezstarostně a vesele: v létě se plně věnovala své ovocné zahradě a studánkám, o které směla pečovat jen ona, sama si je ráda čistila, a všechn ostatní čas v roce trávil s hosty a postupně se z ní stala velká milovnice karetních her.

Jednoho dne dostala poštou nebo rychlým poslem dopis od jedné staré paní, vzdálené mužovy příbuzné, které si velmi vážila. V dopise bylo vylíčeno, jaký život Michajla Maximovič vede, v závěru se pravilo, že by byl hřích neuvědomit o tom všem majitelku tisíce duší, které trpí tyraníí tohoto zvrhlíka, jejího muže, a které ona může ochránit tím, že zruší plnou moc, v níž Michajlu Maximoviče pověřila správou svého majetku; že krev těchto lidí volá do nebes a že lokaj Ivan Anufrijevič, kterého přece ona dobře zná, byl strašlivě zbit a nyní umírá, ona že se přitom ničeho nemusí bát, protože Michajla Maximovič se neopováží do Čufarova vkročit, a že dobří sousedé a sám gubernátor ji ochrání.

Tato zpráva zasáhla Praskovju Ivanovnu jako blesk. Slyšel jsem na vlastní uši, jak vyprávěla, že v první chvíli div nepřišla o rozum, avšak její neobyčejná vnitřní rovnováha a vroucí víra ji posilovaly, takže se zakrátko odhodlala k činu, jehož by se neodvážil ani ten nejsmělejší muž: dala zapřáhnout koně řkouc, že pojedje do guberniálního města, a jen se svou mladou komornou, kočím a lokajem

se vydala rovnou do Parašina. Měli před sebou dalekou cestu, museli ujet čtyři sta verst, takže bylo dostatek času k přemýšlení. Praskovja Ivanovna sama říkala, že neměla v hlavě žádný plán, co a jak udělá. Chtěla jen na vlastní oči vidět a přesvědčit se, co tam její Michajla Maximovič dělá a jak žije. Nevěřila tak docela dopisu jeho příbuzné, která žila daleko a mohla třeba zaslechnout nějaké falešné zvěsti, a vyptávat se v Čufarově své staré chůvy nechtěla. Vůbec ji nenapadlo, že by podnikala něco nebezpečného: její muž k ní byl vždycky tak laskavý a pozorný, že jí připadalo docela přirozené a možné, že ho přemluví, aby si sedl do její bryčky a odjel s ní do Čufarova.

Do Parašina přijela schválně až večer, bryčku nechala za humny a jen s komornou a lokajem, nikým nepoznána (ostatně lidé ji tu znali málo) se dostala až na dvůr panského domu a zadními vraty až k té části domu, odkud se ozýval křik, zpěv a hlasitý smích, a pevnou rukou otevřela dveře...

Osud jako by schválně nastrojil všechno tak, aby se naráz mohla přesvědčit, jaký život Michajla Maximovič vede. Pořádal hostinu pro nějaké své hosty a byl opilý ještě víc než jindy. V červené hedvábné blůze se stojatým límečkem a se sklenicí punče v jedné ruce jako dokonalý zpustlík objímal druhou rukou krásnou ženu, která mu seděla na klíně; jeho podnapilí lokajové, čeled' a venkovské ženy mu zpívali a tancovali.

Praskovja Ivanovna div nepadla do mdlob při takové podívané; rázem všechno pochopila a nikým nepozorována – světnice byla plná lidí – zavřela zase dveře a vyšla ven.

Na schodech před domem se setkala tvář v tvář s jedním ze sluhů Michajly Maximoviče, starším mužem naštěstí střízlivým, který poznal svou paní a až vykřikl:

„Matičko Praskovjo Ivanovno, jste to vy?“

Ale Praskovja Ivanovna mu zakryla ústa, odvedla ho kus dál až doprostřed velkého dvora a výhružně mu pravila:

„Takhle vy si tu beze mne žijete? Ale já udělám rázný konec vašemu veselému životu!“

Sluha jí padl k nohám a se slzami v očích pravil:

„Matičko, myslíte, že nás to těší? Copak my to tak chceme? Sám pánbůh vás sem poslal!“

Praskovja Ivanovna mu poručila, ať nikomu nic neříká a zavede ji k Ivanu Anufrijevi, neboť se dověděla, že je dosud naživu. Na zadním dvoře v pastoušce našla umírajícího Anufrijeva. Byl už tak zesláblý, že jí nemohl nic povědět, avšak jeho vlastní bratr Alexej, mladý chlapec zrovna včera zmrskaný, ztěžka slezl z lavice, klekl si a vypravoval jí všechno, co potkalo bratra, jeho samotného i ostatní.⁸ Praskovje Ivanovně zatrnulo srdce lítostí a hrůzou, svědomí jí hryzlo a pevně se rozhodla, že rázně skoncuje se zločinným, nelidským počínáním Michajly Maximoviče, a připadalo jí to velmi snadné. Přísně zakázala, aby se o jejím příjezdu někdo zmiňoval, a když zjistila, že v novém domě, postaveném již před několika lety a z jakéhosi podivného pánova rozmaru dosud uvnitř neupraveném, je jeden samostatný pokoj, který neobývají řemeslníci, ale který Michajla Maximovič používá jako kancelář, vydala se tam, aby zde strávila zbytek noci a příštího dne poránu si promluvila se svým již vystřízlivělým mužem.

Jenže její příjezd se přece jen neutajil. Doslechl se o něm jeden z nejbáznivějších kumpánů Michajly Maximoviče, který z oddanosti či ze strachu to svému pánovi tise pošeptal.

Michajla Maximovič zůstal při této zvěsti jako omráčen. Rázem vystřízlivěl, nevěděl honem, co dělat, neboť tušil, že je zle. Neměl sice dosud mnoho příležitostí poznat, jak energická a statečná dovede být jeho žena, avšak tušil to. Poslal rychle své opilé hosty domů, vylil na sebe dva džbery studené vody, trochu se probral

---

⁸ Ivan Anufrijev zůstal naživu a dožil se asi tak padesátky, avšak jeho bratr chřadl a za rok zemřel.

a vzpamatoval, převlékl se do obyčejných šatů a šel se podívat, zda Praskovja Ivanovna spí. Mezitím si už promyslel a naplánoval, jak bude postupovat. Odhadl úplně správně, že Praskovju Ivanovnu zpravil někdo o tom, jak on žije, ona že však těmto zprávám nevěřila a přijela se o tom přesvědčit osobně. Dověděl se, že byla nakrátko v domě a nahlédla i do pokoje, kde pořádal pitku, nevěděl však, že viděla Anufrijeva a že Alexej jí všechno vyprávěl. Doufal, že se za hostinu a pitku nějak omluví – chtěl se tvářit jako kající hříšník, uchlácholit ženu něžnostmi a co nejdříve ji odvézt z Parašina.

Mezitím začínalo svítat a dokonce již vyšlo slunce. Michajla Maximovič opatrně došel až k pokoji, kde byla Praskovja Ivanovna; potichoučku otevřel dveře a tu viděl, že ženino cestovní lůžko přichytnuté na truhlici není pomačkáno a že v něm nikdo neleží. Přejel zrakem celý pokoj: Praskovja Ivanovna klečela a plačíc se modlila obrácena k novému kříži na kostele, jenž zářil ve vycházejícím slunci přímo před okny domu – v pokoji nebyl žádný svatý obraz. Michajla chvíli postál a pak pravil zvesela:

„Už toho modlení nech, Parašenko moje milá! Copak tě to napadlo, žes mě tak najednou potěšila svou návštěvou?“

Praskovju Ivanovnu to nijak nezmátlo, klidně vstala, nedovolila mužovi, aby ji objal, a planouc spravedlivým hněvem, oznámila mu chladně a pevně, že všechno ví a že viděla Ivana Anufrijeva. Bez lítosti mu vmetla do tváře, že je odporný zvrhlík a že již nemůže být jejím mužem; prohlásila, že jí má vrátit plnou moc, podle níž spravuje její majetek, a že má okamžitě odjet z Parašina a víckrát jí nechodit na oči a neukazovat se v žádné její vesnici, a jestliže to neudělá, že si podá stížnost gubernátorovi a oznámí vládě všechny jeho zločiny – a on bude poslán na nucené práce na Sibiř.

To Michajla Maximovič nečekal. Zmocnil se ho zběsilý vztek a kolem úst mu vystoupila pěna.

„Á, tak ty na mě jdeš s takovou, koroptvičko! Tak já si s tebou popovídám jinak,“ zařval rozzuřeně. „Z Parašina neodjedeš dřív,

dokud mi nepodepíšeš kupní smlouvu na všechn svůj majetek, jinak tě hodím do sklepa a umořím hlady.“

Po těch slovech chytil hůl, která stála v koutě, několika ranami srazil svou Parašenku k zemi a tloukl ji tak dlouho, až zůstala ležet v bezvědomí. Potom si zavolal několik spolehlivých lidí ze svého služebnictva, poručil jim, ať odnesou milostpaní do kamenného sklepa, zamkl ji na obrovský zámek a klíč si vstrčil do kapsy. Nato dal svolat veškerou svoji dvorskou čeleď a předstoupil před ni hrozivý a strašný. Byl by rád našel viníka, toho, kdo zavedl milostpaní do pastoušky, jenže ten v předtuše, že bude zle, se již dávno schoval a s ním utekl i kočí a lokaj, kteří přijeli s Praskovjou Ivanovnou; poslali je pronásledovat. Mladá komorná se neodvážila svou paní opustit. Michajla Maximovič jí nic neudělal, dal jí jen některá poučení, jak má svou paní přemlouvát k povolnosti, a vlastníma rukama ji zamkl do téhož sklepa.

Co však udělal Michajla Maximovič potom? Dal se znova do pití a hýření a pil ještě více než předtím. Jenže běda! Marně do sebe lil vodu jako vodu, marně před ním jeho opilá společnost křepčila, Michajla Maximovič se jen kabonil a mračil.

To mu však nebránilo v neúnavné práci k dosažení vytčeného cíle. Dal si v újezdním městě vystavit na jméno jednoho ze svých vážených přátel plnou moc, opravňující jménem Praskovji Ivanovny k prodeji Parašina a Kurolesova (Čufarovo jí z milosti ponechal), a dvakrát denně scházel za svou ženou do sklepa a přemlouval ji, aby plnou moc podepsala; prosil ji, ať mu odpustí, že s ní v prchlivosti tak krutě naložil; sliboval, že dá-li souhlas, nikdy víc už jí nepřijde na oči, a dušoval se, že napíše poslední vůli, v níž jí po své smrti veškerý majetek odkáže. Praskovja Ivanovna, celá rozbolavělá a vyčerpaná hladem a dokonce i horečkou, nechtěla o žádném prodeji ani slyšet. Tak uplynulo pět dní. Bůh sám ví, jak by to bylo všechno dopadlo.

Dědeček Stěpan Michajlovič žil mezitím šťastně ve svém Novém Bagrově, které leželo od Parašina sto dvacet verst. Řekl jsem již,

že se dávno upřímně smířil s Michajlem Maximovičem, a přestože ho ve velké lásce neměl, byl s ním vcelku spokojen. Kurolesov se choval ke Stěpanu Michajloviči a celé jeho rodině s velkou úctou a oddaností a byl ochoten k jakýmkoli úsluhám. Když se pak usadil v Parašině a pustil se do jeho zařizování, přijížděl každým rokem do Bagrova; byl neustále pln laskavosti, neustále se lichotil a prosil Stěpana Michajloviče o rady, neboť ten už měl zkušenosti s přestěhováním rolníků, a s hlubokou vděčností si přesně a dopodrobna zapisoval všechna jeho slova a skutečně se jimi taky řídil. Uprosil dokonce Stěpana Michajloviče a ten se přijel dvakrát do Parašina podívat, jak je jeho rad využíváno. Po obakrát byl dědeček s novým hospodářem plně spokojen, a když si při své druhé návštěvě prohlédl pole a všechna hospodářská zařízení, řekl Kurolesovovi:

„No tak, bratře Michajlo, jsi sice mladý, ale už zralý a já už tě nemám co naučit.“

A vskutku, všechny záležitosti kolem hospodářství měl Michajla Maximovič ve vzorném pořádku. Rozumí se, že starého pána pěkně přivítal, pohostil a uctil jako vlastního otce.

Po několika letech začaly špatné zvěsti o Kurolesovovi docházet i do Bagrova. Zprvu o nich dědečkovi ani neříkali, protože špatné zprávy on nerad poslouchal, jenže rok od roku jich přibývalo. Rodina Stěpana Michajloviče to věděla a Arina Vasiljevna se odhodlala říci mužovi, že Michajla Maximovič „žije tuze, tuze nepěkně“. Starý pán tomu nevěřil a pravil na to, že kdyby měl člověk kdeco poslouchat, dověděl by se snad, že se sám dopustil svatokrádeže.

„Však já dobře vím, jak vypadali rolníci a čeled' u Baktějevových – jeden větší darebák a lenoch než druhý a bratrovi sedláci, ti bez pána zlenivěli jakbysmet. Není proto divu, že poctivá práce a pořádek se jim teď zajídá. Kdopak ví, třeba je Michajla vzal až moc zkrátka, ale však oni si zvyknou. A že si občas zaflámuje, že se po práci napije, to není u mužského nic tak hrozného, hlavně když nezanedbává hospodářství. To se ví, hanebnosti se dělat nemají, ale

však to taky nemusí být pravda: ty i děvčata rády dáte na všelijaké babské klepy.“

Po takové odpovědi pak dlouho Stěpanu Michajloviči nic neříkali. Až nakonec začali přijíždět dědiční bagrovští rolníci, kteří byli společně s rolníky Baktějevových přestěhováni ze Simbirské gubernie do Parašina a měli příbuzné v Novém Bagrově, a ti vyprávěli o svém pánovi strašné věci. Arina Vasiljevna o tom zpravila svého muže podruhé a navrhla mu, aby se na to sám vyptal starého bagrovského rolníka z Parašina, který byl odedávna znám jako poctivý a pravdomluvný muž a který zrovna přijel k nim do vsi.

Dědeček souhlasil. Dal si starého rolníka zavolat, na všechno se ho vyptal a dozvěděl se takové věci, nad nimiž mu vstávaly vlasy hrůzou. Co teď, co má dělat, jak může pomoci? Nevěděl si prostě rady. Od Praskovji Ivanovny dostával dopisy jen zřídkka, věděl, že je úplně klidná a šťastná, a usoudil z toho, že o životě svého manžela nic neví. Sám jí kdysi radil, že nesmí dovolit, aby jí někdo na muže donášel, a přesvědčil se, že se jeho radou důsledně řídí. Usoudil, že dozví-li se pravdu, sotva to věci prospěje a Praskovje Ivanovně to přinese jen zbytečné trápení a hoře. Takže bude lépe, když se nic nedozví. Dědeček se strašně nerad pletl do cizích věcí a nepokládal to za užitečné ani v případě Michajly Maximoviče.

„Ať si zlomí vaz, nebo ať ho zavřou – nic jiného si nezaslouží. Toho už může napravit jen sám pánbůh. Sedlákům u něho zase tak zle není, a dvorská čeleď, to je darebák vedle darebáka, ti jen ať si trpí za své hříchy. Do takových ohavností se plést nebudu.“

Tak usoudil podle své logiky Stěpan Michajlovič a spokojil se jen tím, že přestal Kurolesovovi odpovídat na jeho dopisy a přerušil s ním veškeré styky: ten pochopil, co to znamená, a nechal starého pána na pokoji; zato korespondence Stěpana Michajloviče s Praskovjou Ivanovnou byla od té doby jaksí častější a srdečnější.

Tak tomu bylo až do onoho rána, kdy se náhle objevili před dědečkovým domem tři uprchlíci z Parašina. První den po svém

útěku se skrývali v hustém bažinatém lese, který začínal hned za parašinskými humny. Večer se s kýmisi setkali, kdo jim podrobně vylíčil, co všechno se stalo, a proto se vydali rovnou za Stěpanem Michajlovičem jako jediným zastáncem a ochráncem Praskovji Ivanovny.

Snadno si lze představit, jak asi Stěpanu Michajloviči bylo, když se dověděl, co se v Parašině dělo! Svou jedinou sestřenku miloval stejně, ne-li více než své vlastní dcery. Paraša do bezvědomí zbitá tím lotrem Kurolesovem, Paraša už třetí den zavřená ve sklepe a možná už dávno mrtvá – to všechno viděl ve své živé obrazovtornosti tak jasně, že vyskočil jako smyslů zbavený a rozběhl se na dvůr a do vsi a nepřítčným hlasem svolával dvorskou čeeď a rolníky. Všichni se sběhli, přijeli i ti, co byli na poli, a s plným porozuměním pro zoufalství a zármutek svého milovaného pána svorně volali, že do jednoho pojedou nebo půjdou pěšky osvobodit Praskovju Ivanovnu...

A tak za pár hodin už ujížděly po cestě k Parašinu tři dlouhé vozíky s trojkou rychlých pánových koní v zápřeži a s dvanácti statečnými junáky z dvorské čeledi a z rolníků a také s lidmi uprchlými z Parašina, všichni vyzbrojeni buď puškou, šavlí, rozsocháčem či železnými vidlemi. K večeru vyjely další dva vozy s nejlepšími sel-skými koňmi a s deseti stejně vyzbrojenými lidmi a ujížděly toutéž cestou k Parašinu na pomoc Stěpanu Michajloviči.

Příští den navečer byla první skupina již sedm verst před Parašinem; nakrmili unavené koně a za časného letního rozbřesku vjeli všichni naráz na široký panský dvůr a rovnou před známý sklep, který byl těsně vedle křídla panského domu, kde bydlel Kurolesov. Stěpan Michajlovič vrazil do sklepa a začal bušit pěstí do dřevěných dveří. Zevnitř se zeptal slabý hlas:

„Kdo je tam?“

Dědeček poznal hlas své sestřenky, zaslzel radostí, že je naživu, pokřižoval se a hlasitě zvolal:

„Chvála pánu bohu! To jsem já, tvůj bratranec Stěpan Michajlovič. Ničeho se neboj!“

Poslal kočího, lokaje a starého sluhu Praskovji Ivanovny, aby zapráhli bryčku, v níž paní přijela z Čufarova, rozestavil šest mužů s puškami, šavlemi a rozsocháči, aby hlídali východ ze dvora, a sám s ostatními začal sekerami a železným sochorem páčit dveře: ve chvílce s nimi byli hotovi. Stěpan Michajlovič pak na vlastních rukou vynesl Praskovju Ivanovnu ven, položil ji na vůz, z jedné strany k ní posadil její věrnou komornou, z druhé si sedl sám a se všemi svými lidmi klidně vyjel ze dvora.

Slunce už pomalu vycházelo a kříž na kostele zase jasně zářil, když kolem něho Praskovja Ivanovna projížděla. Bylo to právě šest dní, co se k němu modlila... Pomodlila se před ním i nyní a poděkovala bohu za své vysvobození. Bryčka je dohonila až pět verst za Parašinem. Stěpan Michajlovič do ní sestřenku přesadil a rozjel se s ní do Bagrova.

Někdo se může zeptat: jak se to tak mohlo podařit? Copak nikdo neviděl, co se děje? Kam se poděl Michajla Maximovič se svými věrnými? Že by o ničem nevěděl nebo nebyl doma? Ba ne, mnoho lidí bylo svědky osvobození Praskovji Ivanovny; i Michajla Maximovič byl doma a dokonce věděl, co se děje, ale neodvážil se vyjít ven.

Všechno se to odehrálo velmi prostě: nevolníci, kteří s pánem celý večer hodovali, se zpili do němoty a nebyli k probuzení. Pánův oblíbený střízlivý lokaj, který vodku nikdy nepil, stěží opilého pána probudil; roztřesen strachy vyprávěl o vpádu Stěpana Michajloviče a o tom, jak jeho lidé namířili pušky rovnou na dům.

„Kde jsou všichni naši?“ zeptal se Michajla Maximovič.

„Někteří spí a někteří se poschovávali,“ zalhal nevolník, neboť opilá pánova tlupa se začínala scházet před panským domem.

Michajla Maximovič chvílku přemýšlel, pak mávl rukou a řekl:

„Čert ji vem! Zamkni a dívej se z okna, co se bude dít dál.“

Za pár minut lokaj vykřikl:

„Odvážejí milostpaní! Už ji odvezli!“

„Jdi si lehnout,“ řekl Michajla Maximovič, zabalil se do přikrývky a usnul, nebo se alespoň tak tvářil.

Ano, existuje mravní síla spravedlivé věci, před níž ustoupí odvaha toho, jenž není v právu. Michajla Maximovič znal pevnost a neohroženost Stěpana Michajloviče, věděl o sobě, že v právu není, a přes svůj vztek a šílenou odvahu mu postoupil svou oběť bez odporu.

Stěpan Michajlovič si mezitím opatrně odvážel k domovu svou odevždy vroucně milovanou sestřenku, k níž nyní cítil o to větší lásku a hluboký soucit, že byla chorá. Cestou se jí na nic nevyptával, a když ji pak šťastně dovezl do Bagrova, zakázal všem doma znepokojovat ji otázkami. Díky svému neobvykle silnému organismu a právě takové duševní odolnosti se Praskovja Ivanovna asi tak za dva týdny zotavila; teprve pak se Stěpan Michajlovič odhodlal na všechno se jí řádně vyptat: potřeboval vědět, jak se celá věc zběhla, aby podle toho mohl jednat, neboť povídačkám lidí, kteří věc na vlastní oči neviděli, nikdy nevěřil.

Praskovja Ivanovna mu naprosto otevřeně pověděla celou pravdu, prosila jen, aby o tom před svou rodinou nemluvil a nikdo aby se jí na nic nevyptával. Z obavy před prudkou bratrancovou povahou, jelikož se mu se vším plně svěřila, ho však proboha prosila, aby se Michajlu Maximoviči nemstil, a dala mu pevně najevo, že všechno řádně uvážila a rozhodla se, že svého muže ani jméno, které sama musí nosit po celý život, nikdy nezostudí. Dodala, že nyní lituje slov, jež neuváženě vypustila z úst při prvním setkání s Michajlou Maximovičem v Parašině, a že si na něho rozhodně nemíní stěžovat gubernátorovi; jelikož však považuje za svou povinnost ulevit nevolníkům, aby netrpěli jeho krutostí, hodlá mu odejmout plnou moc na správu svého majetku a prosí Stěpana Michajloviče, aby se správy tohoto majetku ujal; zároveň ho prosí, aby hned napsal dopis Michajlu Maximoviči, ať plnou moc vrátí, a jestliže to neučiní, dá ji

ona sama zrušit soudně. Přála si, aby to všechno Stěpan Michajlovič napsal důrazně, ale bez jakýchkoli urážlivých slov; pro větší přesvědčivost chtěla dopis vlastnoručně podepsat. Dlužno dodat, že psaní činilo Praskovje Ivanovně jisté potíže.

Stěpan Michajlovič měl svou sestřenku tak rád, že přemohl svůj hněv a přistoupil na její prosbu a přání. Nechtěl slyšet jen o jediné věci: že by se měl ujmout správy jejího majetku.

„Nerad se pletu do cizích záležitostí,“ pravil, „a nechci, aby tvoji příbuzní řekli, že se přiživuji na tvém. Hospodaření ti půjde špatně, to je pravda, ale jsi dosti bohatá, aby sis to mohla dovolit; budiž, pro tuto chvíli napíšu, že přejímám veškerou správu majetku, abych toho tvého janka medového trochu postrašil. Všechno ostatní, o co žádáš, se stane.“

Poté dostala rodina přísný rozkaz, aby se Paraši na nic neptali. Dopis Michajlu Maximoviči napsal dědeček vlastní rukou, Praskovja Ivanovna v něm rovněž připsala doušku a dopis byl odeslán do Parašina rychlým poslem. Avšak mezitím, co to doma probírali, co o tom přemýšleli, rozvažovali a psali, bylo již v Parašině o všem rozhodnuto. Čtvrtého dne se vrátil posel se zprávou, že Michajla Maximovič z vůle boží náhle skonal a že už ho pochovali.

Stěpan Michajlovič byl první, kdo tuto zprávu uslyšel – bezděky se přitom pokřížoval a pravil:

„Bud' pánbůh pochválen!“

Totéž pravila i celá jeho rodina, která – ač byla Kurolesovovi dříve příznivě nakloněna – už dávno se ho bála jako strašného zlotřilce.

S Praskovjou Ivanovnou to však bylo jinak. Soudíce podle sebe všichni mysleli, že se nad touto zprávou zaraduje, a hned jí běželi novinu oznámit. K všeobecnému údivu byla touto zprávou tak ohromena, že si div nezoufala, a znovu se rozstonala. Když potom její silný organismus nemoc zdolal, truchlila ještě dlouhou dobu; několik týdnů od rána do večera plakala a zhubla tak, že se Stěpan

Michajlovič polekal. Nikdo nemohl pochopit, z čeho pramení tolik hlubokého žalu nad mužovou smrtí, když to přece byl podle obecného názoru vyvrhel, kterého už nemohla milovat a který s ní tak ničemně naložil. Hle, jak to ona sama vysvětlila.

Několik desítek let po události ve sdílné chvílce, za zcela otevřeného rozhovoru o minulosti (Praskovja Ivanovna si na takové chvílky příliš nepotrpěla), se na to Praskovji Ivanovny zeptala moje matka, kterou ona velmi milovala:

„Prosím vás, tetičko, řekněte mi, jak jste se mohla pro Michajlu Maximoviče tolik trápit. Já na vašem místě bych řekla: dej mu pánbůh nebe, a oddechla bych si.“

„Ale jdi, ty hloupá,“ pravila na to Praskovja Ivanovna, „čtrnáct let jsem ho měla ráda; jakpak jsem na něho mohla za měsíc zapomenout, i když už jsem věděla, jakého strašného muže jsem milovala. Ale hlavně jsem se trápila pro jeho duši: vždyť přece zemřel bez pokání.“

Asi tak po šesti týdnech se truchlící Praskovja Ivanovna poněkud vzchopila a odjela, lépe řečeno souhlasila, že odjede do Parašina společně s bratrancem a s celou jeho rodinou, aby tam dala za nebožtíka odsloužit zádušní mši a čtyřicátého dne po jeho skonu i zádušní pobožnost u jeho hrobu. K všeobecnému údivu neuronila po čas svého pobytu v Parašině ani při smutečním obřadu jedinou slzu, každý si však jistě představí, jak draho zaplatila za toto úsilí její bolavá duše a choré tělo. Podle jejího přání se v Parašině zdrželi jen několik hodin a ona ani nev kročila do té části domu, kde žil a zemřel její muž.

Lze si snadno domyslit, proč Kurolesovova smrt nastala tak náhle. Když Stěpan Michajlovič vysvobodil sestřenici ze sklepa, všechny v Parašině to povzbudilo: zadoufali, že s panstvím Michajla Maximoviče je nyní konec. Všichni si mysleli, že bagrovský milostpán, jenž byl jejich milostpaní jako otec, vyžene v železech jejího muže z panství, které mu nepatří. Nikomu ve snu nenapadlo, že

by jejich mladá paní nežalovala svého trapiče u soudu za to, že ji tak ponižil, zbil takřka k smrti a uvěznil na jejím vlastním statku o chlebě a o vodě. Den ode dne čekali, že se sem přížene Stěpan Michajlovič s policejním kapitánem a se zemským soudcem, uplynul však týden, dva, tři – a stále nikdo nepřijížděl...

Michajla Maximovič pil, vyváděl a řádil dál; zmlátil do bezvědomí všechnu svou dvorskou čeleď, včetně střízlivého lokaje, který ho tehdy za oné události budil, – zmlátil je za to, že ho prozradili – a chvástal se, že dostal od Praskovji Ivanovny kupní smlouvu na všechnen její majetek.

Míra lidské trpělivosti přetekla; nerýsovala se žádná naděje, a tak dva ničemové z nejbližších Kurolesovových kumpánů, a což je nejpozoruhodnější, zrovna ti, kteří trpěli jeho krutostí nejméně, se rozhodli ke strašlivému činu: do karafy s kvasem, který Michajla Maximovič obvykle celou noc pil, mu nasypali otrušík a otrávil ho. Dali tam jedu tolik, že Kurolesov za dvě hodiny skončil. Zločin provedli ti dva na vlastní pěst, a proto strašná událost nahnala všem nepopsatelnou hrůzu. Jeden podezíral druhého a dlouho se nevědělo, kdo je skutečným viníkem. Teprve za půl roku jeden z nich těžce onemocněl a na smrtelné posteli se ke svému zločinu přiznal. Svého kumpána sice neprozradil, ten však stejně utekl a beze stopy zmizel.

Náhlá Kurolesovova smrt by byla bezpochyby vedla k soudnímu vyšetřování, nebýt v parašinské kanceláři mladičkého písaře, jenž se rovněž jmenoval Michail Maximovič a byl sem teprve nedávno přivezen z Čufarova. Tento mladý, mimořádně schopný a šikovný muž celou záležitost v tichosti urovnal...

Později se stal zplnomocněným vrchním správcem celého panství Praskovji Ivanovny a těšil se její naprosté důvěře. V Simbirské a Orenburské gubernii ho kdekdo znal pod jménem Michajluška. Tento neobyčejně inteligentní a praktický muž se domohl značného jmění, dlouho žil velmi skromně, avšak když byl po smrti Praskovji Ivanovny propuštěn na svobodu a ztratil milovanou ženu, dal se na

pití a zemřel v chudobě. Myslím, že kterýsi z jeho synů se později stal vysokým úředníkem a nakonec šlechticem.

Nemohu zamlčet, že když se po čtyřiceti letech stal majitelem Parašina vnuk Stěpana Michajloviče, i tehdy ještě rolníci živě a vděčně vzpomínali na léta, kdy panství spravoval milostpán Michajla Maximovič, neboť stále ještě cítili, jak užitečná byla mnohá jeho opatření; na jeho krutost, kterou trpěla především panská čeleď, už zapomněli, pamatovali se však, jak dovedl rozeznat nevinného od viníka, dřívce od lenocha a jak dokonale věděl, co rolníci potřebují, a byl vždy ochoten jim pomoci. Staří s úsměvem vzpomínali, že Kurolesov míval průpovídku: „Šid' si mě, okrádej si mě, ale nedej se při tom chytit, jinak běda ti.“

Po návratu do Bagrova byla Praskovja Ivanovna zahrnována tou nejněžnější, nejupřímnější láskou svého bratrance a starostlivou péčí celé jeho rodiny (kterou však neměla příliš v lásce), očekávající od ní velká a bohatá dobrodiní, takže se zvolna zotavovala z úderu, jenž ji tak těžce postihl. Postupně se jí opět vrátilo pevné zdraví, uklidnila se a po uplynutí roku se rozhodla, že se přestěhuje do svého Čufarova.

Stěpan Michajlovič se smutně loučil se svou sestřenkou. Velmi si ji oblíbil pro všechny její vlastnosti a velmi si na ni zvykl; za celý svůj život se na ni ani jednou nerozhněval. Nezdržoval ji však, právě naopak, sám ji přemlouval, ať odjede co nejdříve.

„To víš, sestřenko, copak je to pro tebe za život u nás,“ říkal jí. „U nás je nuda, ale my už jsme na to tak zvyklí. Ty jsi ještě mladá (šlo jí na třicátý rok), bohatá a zvyklá na jiný život. Jen jed' domů do Čufarova. Máš tam panský dům, krásnou zahradu se studánkami, plno bohatých sousedů, všichni tě mají rádi a všichni si vesele žijí; a třeba ti pánbůh uchystal šťastný los – nápadníků budeš mít habaděj.“

Praskovja Ivanovna odkládala odjezd den ze dne – bylo jí zatěžko rozloučit se s bratránkem, který byl od dětství jejím ochráncem a dobrodincem.

Konečně byl stanoven den odjezdu. Den předtím, časně ráno přišla Praskovja Ivanovna za Stěpanem Michajlovičem na zápraží, kde v zamyšlení smutně seděl. Objala ho, políbila, pak se rozplakala a řekla:

„Bratráčku, cítím, jak mne máte rád a já vás mám taky ráda a vážím si vás jako vlastního otce. Bůh pravda vidí, jak jsem vám vděčná, ale já bych chtěla, aby to viděli i lidé. Dovolte mi, abych vám směla dát připsat svůj majetek po matce; majetek po otci připadne tak jako tak Alexejovi. Mé příbuzenstvo z matčiny strany jsou bohatí lidé a vy víte, že nemám nejmenší důvod věnovat jim své jmění. Vdávat se rozhodně nebudu. Chci, aby Bagrovův rod byl bohatý. Dovolte mi to, bratříčku, budu mít klid a uděláte mi tím radost...“

Při těch slovech mu padla k nohám a obsypala polibky jeho ruce, jimiž se ji snažil zvednout.

„Poslyš, sestřenko,“ pravil na to Stěpan Michajlovič poněkud přísně, „asi mne špatně znáš. Abych se já obohacoval na cizím majetku a bral si něco, co patří zákonitým dědicům – ne, to se nikdy nestane, to o Stěpanu Bagrovovi nikdo nesmí říct. Víckrát ať se o Baktějevovic majetku přede mnou nezmiňuješ, jinak bychom se spolu prvně v životě rozkmotřili.“

Nazítří odjela Praskovja Ivanovna do Čufarova a začala tam žít svým zvláštním, svérázným životem.

KAPITOLA TŘETÍ

Sňatek mladého Bagrova

Uběhla léta a mnohé se za tu dobu událo: přišel hlad, epidemie, přišlo i Pugačovovo povstání. Před Jemelkovými bandami se statkáři z orenburského kraje rozprchli, i Štěpan Michajlovič s rodinou utíkal, nejprve do Samary, později dolů po matičce Volze do Saratova a dokonce až do Astrachaně. Ale všechno to přešlo, všechno se zase uklidnilo, na všechno se zapomnělo. Jedni vyrostli, druzí dospěli, třetí zestárlí; a mezi těmi třetími byl samozřejmě i Štěpan Michajlovič. Však to sám viděl, ale nechtěl tomu nějak uvěřit. Často říkával: „Všchno sebrala voda,“ ale říkal to bez zatřpklosti, jako když jde o někoho jiného...

A vskutku, jako by to už ani nebyl můj dědeček. Kam se poděla jeho bohatýrská síla, jeho mrštnost, jeho neúnavná píle? Někdy se tomu až sám divil, ale žil stále stejně, stále jako dřív, postarou: pořád jedl a pil, co hrdlo ráčilo, pořád se oblékal stejně bez ohledu na počasí, takže někdy i postonával. Jeho jasné, bystré oči zvolna ztrácely lesk, jeho silný hlas slábl; už se tak často nezlobil, ale také nebýval tak často veselý a dobře naložený.

Dvě nejstarší dcery měl již zaopatřené: první, Veriginová, dávno zemřela, zanechavši po sobě tříletou dcerku, druhá, Koptáževová, ovdověla a znovu se provdala za Nagatkina. Chytrá a pyšná Jelizaveta si podivným řízením osudu vzala generála Jerlykina, který byl starý, chudý a pil jako duha. Alexandra si našla zámožného mladíka ze starého šlechtického rodu I. P. Korotajeva, jenž vášnivě miloval Baškiry a jejich kočovný život – byl to Baškir tělem i duší. Nejmladší Táňuška zůstávala u rodičů.

Synovi bylo už sedmadvacet a byl to krásný mladý muž, krev a mléko: „Obléct mu jupku a sukni – a je z něho hezčí slečinka než všechny jeho sestry,“ říkával o něm sám otec.

Sotvaže dosáhl šestnácti let, dal ho Stěpan Michajlovič přes všechny hořké slzy a neustálý zármutek Ariny Vasiljevny na vojnu, kde si odsloužil tři roky, a na přímluvu Michajly Maximoviče Kurolesova byl téměř rok stálým ordonančním důstojníkem u Suvorova; jenže Suvorov z orenburského kraje odejel a kterýsi generál (Němec, myslím že Treublut), dal mladého muže bez sebemenší viny tvrdě ztrestat holí, přestože byl ze starého šlechtického rodu. Babička se zármutkem div neousoužila, však i dědečkovi bylo něco takového proti mysli: vzal Aljošu z vojenské služby a našel mu místo u Nejvyššího zemského soudu v Ufě, kde potom pilně dlouhá léta pracoval, až se nakonec stal státním návladním.

Nemohu přejít mlčením jednu podivnou věc, kterou jsem zaznamenal: tito němečtí páni a cizinci vůbec, kteří tehdy sloužili v ruské armádě, bývali většinou krutí a na bití holí si velmi potrpěli. Onen Němec, jenž dal tak nemilosrdně zmlátit mladého Bagrova, byl přítom luterán a velmi přísně dodržoval ruské církevní obyčeje.

Celá ta událost, v bagrovské rodinné kronice přímo historická, se odehrála takto. Před nějakým vcelku bezvýznamným svátkem dal německý generál sloužit v plukovním kostele večerní bohoslužbu, které se vždy účastnil s celým důstojnickým sborem. Bylo to v létě, okénka v kostele byla otevřena; vtom se ze Šlechtické ulice města Ufy vznesla k nebi ruská píseň. Generál skočil k okénku: po ulici šli tři mladí poddůstojníci a jeden z nich si zpíval. Generál rozkázal, aby je chytili a vysázeli každému tři sta ran holí. Můj ubohý otec, který nezpíval, ale šel pouze s dvěma druhými poddůstojníky, prohlásil, že je šlechtic, avšak generál mu na to se zlým úsměškem pravil: „Šlechtic má mít nábošná úcta k slušba bží,“ – a byl osobně přítomen, když v místnosti sousedící s kostelem za slavnostního zpěvu ke chvále Páně byl nevinný mladík na jeho rozkaz nelidsky ztrestán třemi sty ranami, a přítom nesměl ani křičet, aby „nerušit slušba boží“. Potrestaný byl v bezvědomí odvezen do lazaretu. Tam na něm museli rozstříhat uniformu – tak bylo jeho citlivé mladé tělo

opuchlé. Záda a ramena mu hnisala ještě dva měsíce. Jak asi musela tato zpráva zapůsobit na matku – vždyť milovala svého jediného syna láskou až fanatickou! Dědeček si někde stěžoval a jeho syn, jenž si okamžitě zažádal do výslužby, byl ještě před odchodem z lazaretu propuštěn z vojenské služby a přidělen do civilní služby jako úředník čtrnácté, tj. nejnižší hodnostní třídy. Nyní se již na tuto událost zapomnělo – uplynulo mezitím osm let.

Alexej Stěpanovič ve vši spokojenosti úředničil a žil v Ufě, vzdálené dvě stě čtyřicet verst od Bagrova, a dvakrát do roka přijížděl k rodičům na návštěvu. Nic zvláštního se s ním nedělo. Byl tichý, skromný, ostýchavý, ke každému vlídný, červený jako růžička..., až jednoho dne se pramínek života mladého venkovského šlechtice zakalil.

V Ufě, kde bylo stálé sídlo krajské správy, žil dlouhá léta zástupce místodržitele koležský rada Nikolaj Fjodorovič Zubin, muž moudrý a čestný, avšak příliš jemný a slabý. Ovdověl se třemi dětmi: dceři Soněčce bylo dvanáct, chlapci byli ještě malí. Otec měl Soněčku nesmírně rád – a jak také nemít rád tak krásnou a chytrou dceru, která – ač ještě dítě – se mu stala přítelkyní a pomocnicí v domě. Asi tak za půldruhého roku po smrti první, vroucně milované ženy, vyplakal Nikolaj Fjodorovič svůj hluboký žal, uklidnil se a zamiloval se do dcery známého národopisce Orenburska, tamního statkáře P. A. Ryčkova, a brzy se s ní oženil.

Jeho mladá manželka Alexandra Petrovna, chytrá, pyšná a krásná žena, jemné vdovcovo srdce zcela ovládla a na jeho miláčka, svou mladičku, leč již půvabnou pastorkyni, zle zanevřela. Tak už to v životě chodívá. Strašné slovo „macecha“, které se již dávno stalo synonymem krutosti, se k Alexandře Petrovně výborně hodilo; jenže nebylo tak lehké vyrvat Soněčku z otcova srdce. Byla to tvrdohlavá dívenka a nedala se tak snadno, takže macecha se na ni strašně rozhněvala a zapřísáhla se, že ta drzá třináctiletá holčice, zbožňovaná otcem i celým městem, bude bydlet se služebními,

nosit hrubé šaty a utírat jejím dětem zadečky... A svou přísahu do písmene splnila: za pár let bydlila Soněčka se služebními, oblékala se jako poslední služka, myla a uklízela dětský pokoj, kde už teď bydlely dvě její nové sestřičky.

A co tomu říkal její otec, jenž ji tak miloval? Celé měsíce dceru okem nezahlédl, a když ji někdy potkal a viděl, že chodí málem v hadrech, s povzdechem se odvrátil a s tichým pláčem rychle odešel. Tak to povětšinou dopadá se staršími vdovci, zamilovanými do svých mladých žen. Neznám přesně všechny cesty a prostředky, jimiž Alexandra Petrovna dosáhla svého vítězství, a proto o nich pomlčím; nebudu se rovněž šířit o tom, co všechno musela snést a vytrpět nešťastná sirota, kterou příroda obdařila citlivou, hrdou a vzpurnou duší; nezapomnělo se ani na ty nejhorší ponižující tresty, ba ani na bití za něco, čím se neprovinila. Řeknu jen, že pastorkyně si již chtěla vzít život a jen zázrakem se zachránila.

To bylo tak: když se ubohá dívka rozhodla skoncovat se životem pro ni nesnesitelným, chtěla se ještě naposledy pomodlit ve své podkrovní světničce před obrázkem smolenské Matky boží, kterým jí dala požehnání umírající matka. Klesla před ikonou na kolena a v hořkém bezútěšném pláči přitiskla tvář ke špinavé podlaze. Utrpením jakoby na chvíli ztratila vědomí a obestřely ji mráкотy; když opět přišla k sobě, vstala a tu vidí, že před obrázkem bliká svíce, kterou přece předtím zhasla; nebožačka údivem a bezděčným strachem až vykřikla, brzy však pochopila, že je to pokyn Všemohoucího, a vzchopila se, neboť v sobě pocítila dosud nepoznaný klid a sílu, a pevně se rozhodla strádat, trpět a žít dál. Od toho dne se bezmocná sirota obrnila andělskou trpělivostí, což macechu dráždilo ještě víc. Dívka vykonala všechno, co se jí poručilo, všechno klidně snášela, žádné nadávky ani ponižující tresty ji nerozplakaly ani nepřivedly k mráкотám či mdlobám, jako tomu bývalo dříve. A tak k obvyklému pojmenování „ty ničemná holka“ přistoupilo epiteton „ty drzá a ničemná holka“.

Leč míra boží trpělivosti se naplnila a jednoho dne uhodil zčista-jasna blesk: krásná Alexandra Petrovna ve svých nejlepších letech, plná zdraví a půvabu, porodila syna a desátého dne po porodu zemřela. Věděla již den předem, že musí zemřít, a tak na usmířenou se svým svědomím dala ještě v noci vzbudit Soněčku, zavolala si ji a před svědky se vyznala ze své viny vůči pastorkyni; prosila ji za odpuštění a proboha ji zapřísahala, aby se ujala jejích dětí; pastorkyně jí odpustila, slíbila, že děti neopustí, a svůj slib splnila. Alexandra Petrovna se rovněž přiznala svému muži, že všechna obvinění, která sváděla na jeho dceru, byly jen výmysly a pomluvy.

Můj ty bože, jak tato smrt obrátila všechno vzhůru nohama! Nikolaj Fjodorovič byl stížen mrtvicí a žil pak ještě několik let, ale nikdy již nevstal z lůžka. Uštvaná slečinka v cárech, již ničemné služebnictvo, zejména macešino, ubližovalo a špinilo ji, kde jen mohlo, byla teď najednou neomezenou paní v domě, neboť chorý otec jí všechno plně svěřil do rukou. Domluva a smír mezi provinivším se otcem a ublíženou dcerou byly dojemné, až rozčilující pro dceru a ostatní přítomné. Nemocný starý muž se dlouho trápil a kál, ve dne v noci plakával a dlouho opakoval kolem dokola: „Ne, Soněčko, ty mi nemůžeš odpustit.“ Ve městě neměl již jediného známého, před nímž by se slavnostně nevyznal ze své viny vůči dceři.

Sofja Nikolavna se stala předmětem všeobecné úcty a obdivu. A tak ze sedmnáctileté dívky, zmoudřelé léty těžkého strádání, se náhle stala dospělá žena, matka a paní domu a dokonce i úřední osoba, protože vzhledem k otcovu onemocnění přijímala všechny oficiální osobnosti, všechny úředníky a obyvatele města, jednala s nimi, psala dopisy a úřední listiny, až nakonec se z ní stala skutečná správkyně otcovy kanceláře. S nejpozornější péčí a něhou ošetřovala nemocného otce, bedlivě dohlížela na své tři bratry a dvě sestry, a dokonce se postarala o výchovu obou nejstarších chlapců: dokázala najít učitele oběma vlastním bratrům Sergejovi a Alexandrovi, z nichž prvnímu bylo dvanáct a druhému deset

let – našla jim jednoho velmi hodného Francouze jménem Villmet, kterého osud zavál až do Ufy, a jakéhosi Ukrajince, pochybného vědce V-ského, jenž sem byl vypovězen za nezdařené podfuky. Sofja Nikolavna využila příležitosti a vzdělávala se současně s bratry⁹ a za půldruhého roku je poslala do Moskvy k A. F. Aničkovovi, s nímž navázala prostřednictvím jeho bratrance žijícího v Ufě písemný styk a neustále si s ním dopisovala. Aničkov bydlel v Moskvě spolu se známým N. I. Novikovem; oba přátelé byli tak okouzleni výmluvnými dopisy neznámé slečny od břehů řeky Bělé v Baškirsku, že jí posílali všechna ruská literární díla hodná pozornosti, která tehdy vycházela, což velmi napomáhalo jejímu vzdělání. Obzvláště Aničkov byl jejím ctitelem a pokládal si za štěstí, že může splnit prosbu Sofji Nikolavny, to znamená ujmout se obou jejích bratrů a umístit je ve šlechtickém penzionátě při univerzitě, což také přesně a do puntíku provedl. Chlapci studovali velmi dobře, bohužel musili studium přerušit, neboť byli povoláni ke gardě, kam je dali zapsat ještě jako nemluvnata.

Všichni inteligentní a na svou dobu vzdělaní lidé, kteří se dostali do Ufy, se hleděli seznámit se Sofjou Nikolavnou, byli jí okouzleni a nikdy na ni nezapomněli. Většina těchto známostí se později proměnila v přátelství s její rodinou, které končovalo až smrtí. Uvedu z nich jen ty, které jsem sám znal: V. V. Romanovskij, A. J. Avenarius, P. I. Čičagov, D. B. Mertvago a V. I. Ičanskij. Učenci a cestovatelé, kteří navštívili neznámý a nádherný ufský kraj, se rovněž rádi seznamovali se Sofjou Nikolavnou a zanechávali pak písemné projevy obdivu k její kráse a inteligenci. Společenské a rodinné postavení této dívky bylo ovšem výhodné, sloužilo jí takřikajíc jako malebné podnoží, avšak na něm stál divukrásný výtvar. Vzpomínám si zejména na verše jednoho cestovatele, hraběte Manteufela, který je poslal spolu

---

⁹ Byla tak pilná, že zanedlouho mohla číst francouzské knihy, rozuměla i mluvenému slovu a dokonce se naučila trochu francouzsky mluvit.

s nejdvořilejším dopisem psaným francouzsky a přiložil k nim pět svazků in quarto rozsáhlého díla doktora Buchana, jež bylo právě přeloženo z angličtiny do ruštiny a bylo tehdy proslulou lékařskou novinkou. Buchanův Domácí lékař byl pro Sofju Nikolavnu darem nadmíru vzácným: podle jeho návodu mohla připravovat léky pro svého nemocného otce. V básni se pak hrabě Manteufel vyjadřoval o ufské krasavici jako o Venuši a Minervě.

Nikolaj Fjodorovič, ač nemocen, nevzdával se po několik let svého úřadu. Každoročně pořádal nejméně dva taneční večírky; mezi dámy nevycházel, pány však přijímal ve své pracovně vleže, zato mladá paní domu přijímala celé město. Několikrát do roka pak posílal svou Soněčku na plesy k váženým osobnostem města. Sofja Nikolavna, nádherně ustrojena a podle tehdejších měřítek výborná tanečnice, ustupovala otcovu naléhání a nakrátko vždycy na ples zajela. Zatančila si polonézu, menuet a jeden contredanse nebo écossaise, zablýskla se ve společnosti jako zářivý meteor a hned odjížděla. Všichni, kdo měli právo se zamilovávat, byli do Sofji Nikolavny zamilováni, avšak zamilováni zcela úctyplnou a beznadějnou láskou, neboť Sofja Nikolavna byla dívka mravů nadmíru přísných.

A do této neobyčejné dívky se prosím zamiloval synáček Stěpana Michajloviče! Nemohl jí plně rozumět a vážit si jí, stačilo však, jak byla krásná, jak byla živá a veselá, aby to člověka pobláznilo – a mladý muž se do ní doopravdy zbláznil. Hned napoprvé, když ji spatřil na mši, mu učarovala, jak se tehdy říkalo.

Když Alexej Stěpanyč (budeme mu říkat celým jménem) zjistil, že krásná dívka přijímá každého úředníka, který přijíždí za jejím otcem, začal jako úředník nejvyššího zemského soudu pravidelně přicházet do salónku zástupce místodržitele gratulovat o církevních a státních svátcích; pokaždé navštívil i Sofju Nikolavnu a jeho srdce jihlo čím dál tím víc.

Tyto návštěvy, příliš pravidelné a příliš dlouhé, i když takřka mlčenlivé, brzy zaznamenal kdekdo, jako první pravděpodobně mladá

paní domu. Okouzlené oči, planoucí tváře, zmatek stupňující se až v extázi – to bývaly odjakživa výmluvné příznaky lásky. Upřímné lásce se obvykle každý posmívá – tak tomu bylo od věků – a tak se i celé město smálo tichému, ostýchavému Alexeji Stěpanyči, stydlivému jako vesnické děvče, který se při všech těch žertech a narážkách jen s rozpačitým úsměvem červenal jako pivoňka. Sofja Nikolavna, přísná a někdy až tvrdá ke všem velkosvětským lichometníkům, se oproti všeobecnému očekávání chovala ke svému tichému zbožňovateli shovívavě. Nevím, zda jí bylo líto nemluvného mladíka, jenž sklízel za svou lásku k ní jen všeobecný posměch, anebo zda pochopila, že to u něho není chvilkové poblouznění, že pro něho je to vážná věc, otázka celého jeho života – nevím, avšak přísná krasavice nejenže se s Alexejem Stěpanovičem blahosklonně zdravila a hleděla na něho, ale dokonce s ním i rozmlouvala; jeho nesmělé a nesouvislé odpovědi ani hlas přeskakující vnitřním vzrušením jí nepřipadaly nijak směšné ani protivné. Ostatně dlužno říci, že Sofja Nikolavna jednala s výřečnými a domýšlivými lidmi vždy s odstupem, zato k lidem mírným a skromným bývala shovívavá a vlídná.

Tak se to táhlo dosti dlouho. Až jednoho dne bleskla rozpálenou hlavou Alexeje Stěpanoviče odvážná myšlenka – co kdyby si Sofju Nikolavnu vzal za ženu! Zpočátku se až lekl tak troufalého a neuskutečnitelného přání. Kdepak on a Sofja Nikolavna, první dáma města a podle něho nejchytřejší a nejkrásnější žena na světě! A tak svůj nápad zcela zavrhl. Jenže neustálá vlídná přízeň a pozornost, přívětivý a jakoby povzbudivý pohled Sofji Nikolavny (tak mu to alespoň připadalo), ale především láska, již planula celá jeho bytost, zavrženou myšlenku postupem doby opět vzkřísily a tato myšlenka se zanedlouho pevně uhnízdila v jeho srdci a prostoupila celý jeho život.

Jedna stará statkářka, vzdálená příbuzná Alexeje Stěpanoviče, paní Alakajejová, která delší čas trávila obchodně v Ufě, jezdívala na návštěvu k Zubinovým a na její slovo se tam vždycky dalo; Alexej Stěpanyč ji nyní začal častěji navštěvovat, získával si její přízeň, jak

jen dovedl, až nakonec jí pověděl o své lásce k jisté osobě a o svém úmyslu ucházet se o její ruku. Paní Alakajevová o této lásce z lidských řečí už dávno věděla, avšak mladíkův úmysl oženit se ji překvapil.

„Nevezme si tě,“ pravila vrtíc hlavou, „je tuze chytrá, tuze pyšná a tuze vzdělaná. Těch už bylo, co se do ní zamilovali, ale žádný se neodvážil říct si o její ruku. To se ví, ty jsi chlapec jako růže, jsi ze starého šlechtického rodu, nějaký majetek máš a časem budeš i bohatý – to každý ví. Jenomže nemáš vybroušené chování, jsi venkovský balík a moc toho nevíš, a navíc jsi až moc stydlivý mezi lidmi...“

To všechno Alexej Stěpanyč sám dobře věděl, jenže láska mu docela popletla hlavu; ve dne v noci jako když mu něco našeptává, že Sofja Nikolavna si ho vezme. Paní Alakajevové se sice zdálo, že mladý muž si dělá marné naděje, přesto však vyhověla jeho prosbě, že zajede za Sofjou Nikolavnou, o jeho úmyslu se zatím nezmíní, bude jen tak okolkovat a přitom si dobře zapamatuje, co ona na to. A rozjela se k Zubinovým ihned; Alexej Stěpanyč zůstal u ní v domě a čekal, až se vrátí.

Stará paní se dlouho nevracela, až na zamilovaného padl takový strach, takový zármutek, že se dal do pláče, a nakonec ze samé únavy usnul s hlavou na okénku. Když se stará paní vrátila, probudila ho a zvesela pravila:

„Milý Alexeji Stěpanyči, tak se mi zdá, že se doopravdy něco děje. Začala jsem o tobě mluvit a trochu jsem se do tebe pustila, a to jsi měl vidět, jak se za tebe Sofja Nikolavna vzala, a dokonce řekla, že musíš být velmi hodný člověk, skromný a tichý, uctivý k rodičům, že takovým lidem bůh žehná a že jsou lepší než ti upovídání mluvkové.“

Alexej Stěpanyč byl radostí bez sebe a ani se nepamatoval, co tehdy povídal. Paní Alakajevová počkala, až se uklidní, a pak mu důrazně řekla:

„Je-li to tvé pevné přání, dám ti jednu radu. Zajed' ihned za otcem a matkou, všechno jim pověz a požádej je o svolení a požehnání, než

ti to nějaký dobrák pokazí. Jestli svolení a požehnání dostaneš, jsem ochotna se za tebe přimluvit. Ale jenom žádný spěch: nejdřív si pěkně zpracuj sestry, matka proti tvému přání nebude. Samozřejmě že nejdůležitější je souhlas tvého otce. Zním ho, je přísný až běda, ale je rozumný; promluv si s ním, až bude v dobré náladě.“

Alexej Stěpanyč se podivil této opatrné radě a těmto okolcům a namítl, že jeho rodiče budou velmi rádi – „copak Sofja Nikolavna má nějakou vadu?“

„A tuze velkou!“ pravila na to chytrá stará paní. „Je chudá, nemá načisto nic a její dědeček byl obyčejný poddůstojník v kozáckém vojsku na Urale.“

Na Alexeje Stěpanyče tato významná slova nijak nezapůsobila, avšak paní Alakajevovou předtucha nezklamala a její varování přišlo už příliš pozdě.

Za týden si vzal Alexej Stěpanyč volno, rozloučil se se Sofjou Nikolavnou, která mu velmi vlídně popřála jednak šťastnou cestu, jednak aby našel rodiče zdravé a potěšil je svým příjezdem, a mladý muž pln radostných nadějí z těchto vlídných slov odjel domů na venkov, za otcem a matkou.

Starí rodiče měli z jeho příjezdu radost, ale nějak se příliš nedivili jeho nenadálé návštěvě, a sestry (které žily nedaleko a na matčin vzkaz ihned přijely) bratra líbaly a objímaly, ale také se přitom nějak usmívaly. Alexej Stěpanyč si byl nejbližší s nejmladší sestrou a té jako první pověděl o své vášnivé lásce. Tatjana Stěpanovna byla dívka poněkud romantická a milovala svého bratra víc než ostatní sestry; nyní mu naslouchala s účastí a nakonec se dala strhnout k tomu, že mu celé tajemství prozradila: rodina už ví o jeho lásce a dívá se na ni nepříznivě.

Celá věc se udála takto: asi dva měsíce před příjezdem Alexeje Stěpanyče byl Ivan Petrovič Karatajev z nějakého důvodu v Ufě a přivezl tuto novinku domů ženě; Alexandru Stěpanovnu (o jejích vlastnostech již byla řeč) to strašlivě pobouřilo a navztekal; a jelikož

byla ve své rodině generálem a s každým – kromě otce ovšem – si točila, jak chtěla, požádala jednoho z lokajů Alexeje Stěpanyče, aby jí dělal špicla, a ten jí pak sděloval všechny podrobnosti o tom, jak mladý pán žije, a také o jeho lásce; pak si našla nějakou tetku v Ufě, která všechno dopodrobna vyčmouchala a vyzvěděla a za pomoci vysloužilého písaře jí pak sepsala dlouhý list, jehož obsahem byly městské klepy a řečičky služebnictva ze Zubinova domu, mezi nimiž mělo hlavní slovo služebnictvo nebožky macechy. Snadno si lze domyslit, v jakých asi barvách tu byla Sofja Nikolavna vylíčena.

Je známou věcí, že za starých časů (myslím tím časy carevny Kateřiny), ale možná že ani dnes ještě nemají sestry většinou své švagrové, to jest ženy svých bratrů, rády; ještě méně jsou sestry rády, když se jim žení jediný bratr, protože jeho žena se stává neomezenou, svrchovanou vládkyní v domě. Lidská bytost v sobě tají mnoho sobectví, které často působí podvědomě, a nikdo zde netvoří výjimku. Ani čestní a dobří lidé nedovedou připustit, že by oni mohli jednat ze sobeckých pohnutek, v dobré víře podkládají svému jednání jiné, ušlechtilé příčiny a bezděky tak klamou sebe i druhé. U lidí špatných, hrubých a nevzdělaných se sobectví projevuje zřetelněji a neomaleněji.

Tak tomu bylo i v rodině Stěpana Michajloviče. Bratrův sňatek by byl proti mysli všem, ať už by si vzal kohokoli. „To už pak bude všechno jiné, bratříček už nás nebude mít tak rád a nebude nám tak přát jako dřív, jeho mladá žena příbuzenstvo odstrčí a u rodičů už nebudeme mít domov,“ tak by to určitě řekly sestry Alexeje Stěpanoviče, i kdyby byla jeho nevěsta ze stejného těsta jako ony. Jenže horší švagrovou, než byla Sofja Nikolavna, jim nikdo nemohl přivést.

Alexandra Stěpanovna honem pozvala do Bagrova Jelizavetu Stěpanovnu, aby jí, matce a sestřám sdělila všechny získané informace o milostném dobrodružství svého bratra, přirozeně patřičně vyšperkované; všechny jí na slovo uvěřily a utvořily si o Sofje

Nikolavně takovýto obraz. Za prvé, Zubinka (jak jí sestry a matka Alexeje Stěpanyče říkaly na svých tajných poradách) je z nízkého rodu; její dědeček byl uralský kozák, přezdívaný Zub a matka (Věra Ivanovna Kandalincová) pocházela z kupeckého stavu. Bylo proto nedůstojné, aby se s ní spříznil starý šlechtický rod. Za druhé, Zubinka je chudá: jakmile jí otec zemře nebo bude zbaven úřadu, půjde ona žebrotou a její malé bratry a sestřičky bude pak mít její manžel na krku. Za třetí, Zubinka je pyšná parádnice, fikaná měšťka, která je zvyklá komandovat celé město, takže na ně, venkovany – i když jsou ze staré dědičné šlechty – se bude teprve dívat spatra. A konečně za čtvrté, Zubinka je čarodějnice, která kouzelnými bylinkami učarovala všem mužským, a ti za ní teď běhají s vyplazeným jazykem; zrovna tak učarovala jejich ubohému bratříčkovi, protože někde vyčmuchala, jak bude jednou bohatý a jak je hodný, a teď by chtěla být starou dědičnou šlechtičnou a tak ho kouká urvat za muže.

Alexandra Stěpanovna, která v celé věci měla hlavní slovo, svým výřečným a jedovatým jazykem všechny popletla a dokázala nad slunce jasněji, že nevěsta jako Sofja Nikolavna je pro ně hotové neštěstí, „ta snad uhrane i Stěpana Michajloviče, a to už je pak s nimi se všemi konec; takže se musí udělat všechno, aby si Alexej Stěpanyč Sofju Nikolavnu nevzal.“

Bylo zřejmé, že nejdůležitější nyní je napovídat Stěpanu Michajloviči o Sofje Nikolavně to nejhorší, jenže jak to udělat? Jednat přímo – to se neodvažovaly, na to neměly dost čisté svědomí. Otec by je mohl podezírat z postranních úmyslů, a pak už by nevěřil ani pravdě; však už dříve, kdykoli měl s matkou pro syna vyhlédnutou nevěstu, dával dcerám znát, že dobře ví, proč si nepřejí vidět bratra ženatého.

Nastrojily tedy celou věc takto: jednu z vlastních sestřenic Ariny Vasiljevny, učiněnou důru, která neuměla než klepařit a pít, Flenu Ivanovnu Lupeněvskou, přemluvily, aby k nim do Bagrova přijela jakoby na návštěvu a mezi ostatními povídačkami vypravovala

také o lásce Alexeje Stěpanyče, samozřejmě tak, aby z toho Sofja Nikolavna vyšla co nejhůř. Alexandra Stěpanovna dlouho nahlas cvičila Flenu Ivanovnu, co a jak má říkat, až ta konečně svou úlohu jakžtakž zvládla. Přijela pak do Bagrova na oběd, po němž si domácí i hosté asi tak na tři hodinky schrupli, načež se sešli u čaje. Starý pán byl v dobré míře a sám návštěvnici nahrál, že mohla předvést svou úlohu.

„Tak co, Fleničko-Kuličko (Stěpan Michajlovič jí tak říkal proto, že byla malá a tlustá), povídej, co nového v Ufě. (Z Ufy se nedávno vrátila její sestra Kateřina Ivanovna Kalpinská s manželem.) Vaši odtud jistě přivezli hromadu zpráv a ty si k tomu ještě druhou přidáš.“

„Ty jsi ale veselá kopa, strýčínku milý, samá legrace,“ pravila na to Flena Ivanovna, „pročpak bych lhala? To se ví, zpráv přivezli plno.“

A začala hned vyprávět spoustu všelijakých zvěstí i báchorek a taky ošklivých klepů, jichž své čtenáře ušetřím. Dědeček se tvářil, že ničemu nevěří, ani těm pravdivým zprávám; dobíral si vypravěčku, pletl ji a skákal jí do řeči a tak legračně ji škádlil, že celá rodina mohla smíchy puknout. Až to tu hloupou ženskou, která do sebe po odpoledním spánku nadto obrátila pořádnou skleničku rosolky na kuráž, nakonec dohřálo, a řekla mu nakvašeně:

„Co ty se, strýčínku, pořád jenom směješ a ničemu nevěříš? Jen počkej, taky jsem si pro tebe schovala jako bonbónek jednu novin-ku; věř si jí nebo nevěř, ale smát se určitě přestaneš.“

Ženy se po sobě podívaly, dědeček se zasmál.

„Tak jen ven s tím,“ řekl zvesela, „věřit ti nebudu, to se ví, ale smát se taky nebudu; už těch povídaček bylo dost.“

„Ach, strýčínku. strýčínku, jenomže ty nic nevíš o svém milém synáčkovi, o Alexeji Stěpanoviči,“ začala Flena Ivanovna. „Ten se snad láskou usouží. Uhranula ho kouzelnou mocí jedna ufská čarodějka, dcera nejvyššího místodržitele nebo jeho zástupce – ani nevím. Má to být taková krasavice, že tam učarovala kdekomu, starý mladý jsou prej do ní celý pryč. Všichni prej za ní běhají, pánbůh

mi to odpusť, jako psi za fenou. A ten náš milej zlatej chlapec Alexej Stěpanyč je prej do ní celej žhavěj, že ani nejí a nespí. Pořád u ní jenom vysedává, kouká na ni jako na obrázek a vzdychá a v noci chodí kolem jejího domu s puškou a se šavlí a jenom ji hlídá. A ta Zubinka je prej po něm taky celá žhavá, však on je to fešáček a je ze starýho šlechtickýho rodu, no a tak holt má na něho zálsuk a chce ho mermomocí dostat. Bodejť! Je chudá jak kostelní myš a její tatík je syn uralskýho kozáka Fed'ky Zuba; sám to sice dotáhl dost vysoko a zastával důležitý místa, ale nenašetřil si nic – všecho vyházel za jídlo a za hostiny a taky za dceřinu parádu; mele už z posledního, smrt má na jazyku a děti hromadu; byl dvakrát ženatej a má jich šest. Jestli si ji ten chlapec vezme, budeš to mít všecho na krku, strýčínku. Ta bude mít věnem jenom hadry – hedvábí na bříše a prázdno v bříše. A Alexej Stěpanyč je prej už jak boží umučení, ani k poznání není, chodí jak mátoha, i lokajové prej už pláčou, jak se na něj podívají, ale vám si to netroufnou ohlásit. Věř mi, strýčínku, všecho je to pravda pravdoucí, jenom se optej lokajů, oni ti to všecho dosvědčí.“

Arina Vasiljevna se dala do pláče a dcerky si taky utíraly oči. Dědečka to trochu zarazilo, ale za chvilku se vzchopil a s lhostejným úsměvem pravil:

„Něco pravdy na tom nejspíš bude, i když sis hodně přidala. Sám jsem slyšel, že Zubinova dcera je tuze krásná a chytrá, a to budou celé ty její čáry.¹⁰ Není divu, že se do ní zakoukal i Alexej. Všechno ostatní jsou povídačky. A Zubinová si vůbec nemíní Alexeje vzít; ta si najde lepšího a kurážnějšího ženicha. Alexej se k ní nehodí. No a teď už dost. Už bylo toho repetění ažaž. Teď jdeme ven na čaj.“

---

10 Dědeček vůbec málo věřil na všelijaká kouzla. Dokonce jednou vystřelil (předtím nenápadně vyndal broky) na jednoho kouzelníka, který tvrdil, že mu pušku začaroval a že z ní nevystřelí; samozřejmě, že puška vystřelila a pěkně kouzelníka vylekala, ale hned se zase otřepal a slavnostně prohlásil, že dědeček „ví co a jak“, čemuž taky všichni uvěřili, rozumí se kromě Stěpana Michajloviče.

Rozumí se, že nyní už se Flena Ivanovna ani nikdo jiný neodvážili o ufských novinkách ani muknout. Navečer návštěva odjela. Po večeři, když se Arina Vasiljevna a dcery už chtěly se Stěpanem Michajlovičem tiše rozloučit, zadržel je on těmito slovy:

„Tak co, Arišo, copak ti leží v hlavě? To se ví, ta důra si ledacos přidala, ale tak se mi zdá, že na tom přece jen něco bude. Alexejovy dopisy jsou teď nějaké jiné. Budeme si to muset nějak oťukat. Ostatně nejlíp bude, když pozveme Aljošu sem – od něho se pak dozvíme co a jak.“

Tu se Alexandra Stěpanovna nabídla, že během týdne pošle do Ufy zvláštního posla, který tam přes jednu mužovu příbuznou všechno jaksepatří zjistí, a dodala, že jde o ženu pravdomluvnou, která za nic na světě nezalže: staroch souhlasil, že nebude syna zvat dřív, dokud nedostane nové zprávy.

Alexandra Stěpanovna ihned odjela domů do své Karatajevky (ležící jen padesát verst od Bagrova) a přesně za týden přijela ke starým rodičům znova; přivezla s sebou onen dopis, který dostala od zmíněné kmotry dříve a o němž jsem se už zmínil. Ukázala a přečetla dopis Stěpanu Michajloviči, který sice na ženské informace a ženské zpravodajství mnoho nedal, avšak některé části dopisu mu připadaly pravděpodobné a vzbudily v něm nepříjemný dojem. Rezolutně prohlásil, že miní-li se Zubinová skutečně za Aljošu provdat, nedá mu ke sňatku svolení, protože nevěsta není šlechtična. „Napište obratem Aljošovi, ať sem přijede.“

Za pár dní, které Arina Vasiljevna s dcerami nijak nepromarnily a napovídaly mezitím starému otci spoustu věcí pro lásku Alexeje Stěpanyče nepříznivých, se zde najednou zčista jasně objevil on sám – což ostatně už víme.

Jakmile od sestry uslyšel všechno, co jsem nyní vyprávěl, upadl v zamyšlení a všechna odvaha ho opustila. Jsa od přírody bez pevné vůle a vychován ve slepé poslušnosti k rodině a ve strachu k otci, nevěděl, co si počít. Nakonec se rozhodl, že si promluví s matkou. Arina

Vasiljevna, která svého jediného syna vášnivě milovala, přivykla však myšlence, že je stále ještě malé dítě, a v duchu přesvědčena, že si toto dítě oblíbilo nebezpečnou hračku, přijala synovo přiznání o citovém vzplanutí slovy, jakými se odpovídá dítěti žadonícímu o kus rozpáleného železa do ruky; jakmile však Alexej uslyšel tato slova, dal se do usedavého pláče, v němž ho matka chlácholila zase jako dítě, jemuž berou oblíbenou hračku. Ať říkal Alexej Stěpanyč cokoliv, ať se snažil sebevíc vyvrátit pomluvy o Sofje Nikolavně, matka ho buď neposlouchala vůbec, nebo ho poslouchala bez sebemenšího zájmu. Uplynuly další dva dny; srdce mladého muže div nepuklo. Stesk po Sofje Nikolavně a láska k ní rostly každou hodinou, sám by se však pravděpodobně nebyl odvážil promluvit si s otcem tak hned, avšak Stěpan Michajlovič začal sám.

Jednoho krásného rána po takřka bezesné noci přišel Alexej Stěpanyč, poněkud pohublý a pobledlý, časně za otcem, který po svém zvyku seděl na zápraží. Staroch byl veselý a přivítal syna vlídně; když se mu však pozorně zahleděl do tváře, pochopil, co se v mladíkově nitru děje. Nechal si od něho políbit ruku a ve všem klidu se ho rovnou zeptal:

„Poslyš, Alexeji, vím, co tě trápí, a vidím, že toho máš plnou hlavu. Vypravuj mi všechno popořádku a pěkně dopodrobna, nic mi nezatajuj a každé slovo ať je pravdivé.“ Alexej Stěpanyč nebyl sice zvyklý takhle otevřeně s otcem hovořit, neboť se ho spíš bál než miloval, avšak láska k Sofje Nikolavně mu dodala odvahy. Nejdříve padl otci k nohám a potom mu se všemi podrobnostmi vyprávěl celou svou milostnou historii a nic mu nezatajil. Stěpan Michajlovič poslouchal trpělivě a pozorně: kdosi z domácích lidí ho chtěl jít pozdravit, ale on mu zdálky důrazně pohrozil kalinovou hůlečkou a nikdo, ani Axiňja s čajem, se nesměl přiblížit, dokud sám nezavolal. Synovo vyprávění bylo zmatené, neurovnané, dlouhé a nepřesvědčivé, přesto však z něho Stěpan Michajlovič svou bystrou hlavou vyrozuměl, jak to všechno je. Na neštěstí se mu to celé nelíbilo a ani líbit

nemohlo. Nechápal dost dobře romantickou stránku lásky a byl ve své mužské hrdosti synovou láskou uražen, neboť mu připadala u muže jako slabost, jako něco ponižujícího a nedůstojného; přitom však pochopil, že Sofja Nikolavna je v tom bez viny a že všechny ty ošklivé řeči, které o ní slyšel, nebyly ničím jiným než výmyslem zlých lidí a nepřejícností jeho vlastní rodiny. Na chvíli se zamyslel, načež pravil bez jakéhokoli hněvu, dokonce až mile, avšak pevně:

„Poslyš, Alexeji, jsi právě ve věku, kdy se chlapci může zalíbit krásné děvce. Na tom není nic tak strašného; jenže já vidím, že ty jsi celý poblázněný, a to už se nepatří. Sofju Nikolavnu z ničeho neobviňuju, myslím si, že je to děvce všechna čest – jenomže se k tobě nehodí a mezi nás nezapadne. Za prvé, je to novopečená šlechtična, kdežto ty pocházíš z prastarého šlechtického rodu. Za druhé, je vzdělaná a výřečná, je z města, po smrti své macechy je zvyklá poroučet celému domu – a taky si zvykla na nákladný život, přestože je chudá; kdežto my jsme obyčejní venkovani, víš přece sám, jak žijeme. A musíš se taky podívat sám na sebe: jsi hodný chlapec, jenže nejhorší je, že ona je až moc chytrá. A vzít si ženu chytřejší než jsi sám, to dopadneš zle, ta tě bude jenom komandovat; kromě toho ji máš tak rád, že si ji hned na začátku určitě rozmazlíš. Poslyš tedy, co ti otec přikazuje: pusť tu lásku z hlavy. A abych se ti přiznal, myslím si, že Sofja Nikolavna by za tebe ani nešla. Člověk si musí vybrat ženu k sobě. Najdeme ti nějakou hodnou, tichou šlechtickou dcerku z venkova, a aby měla majetek. Ty necháš úředničení a budete si krásně žít. Vždyť my na tom, chlapče, zas nejsme tak skvěle. Jíst co máme, to ano, ale jinak s příjmy je to hodně slabé; na kurolesovské dědictví, které leží všem tak v hlavě, myslet nemůžu, to není nic jistého: Praskovja Ivanovna není ještě tak stará, může se ještě vdát a mít hromadu dětí. Takže koukej, Aljošo, ať to z tebe všechno sjede jako z husy voda – a o Sofje Nikolavně už víckrát nechci slyšet...“

A Stěpan Michajlovič nastavil svému synovi milostivě ruku a ten ji s obvyklou úctou políbil. Pak staroch poručil, aby přinesli čaj

a zavolali rodinu. Byl neobyčejně přívětivý a veselý, ale nešťastného Alexeje Stěpanyče se zmocnila naprostá beznaděj. Sebevětší otcův hněv by ho nebyl uvedl do takového zoufalství. Hněv Stěpana Michajloviče vždycky brzy vyprchal a býval vystřídán shovívavostí a dobrotou, kdežto nyní byl otec klidný a pevný, takže syn ztratil veškerou naději. Tvář měl náhle strhanou, takže matka se až lekla, když na něho pohlédla, a začala se ho vyptávat, co se mu přihodilo a cítí-li se zdrav. Sestry si také všimly změny na jeho tváři, ale ty byly chytřejší a raději se na nic neptaly. Stěpan Michajlovič všechno sledoval a všemu rozuměl. Podíval se po Arině Vasiljevně a zabručel: „Nech ho být!“ A tak ho nechali na pokoji a nevšíмали si ho – a venkovský den se rozběhl svým obvyklým chodem.

Rozmluva s otcem Alexeje Stěpanyče hluboce ranila, ba dá se říci, že ho zdrtila. Přestal spát, ztratil chuť k jídlu, ztratil o cokoli zájem a celkově zeslábl. Arina Vasiljevna už nad ním plakala a dokonce i sestry byly celé vyplašené. Příštího dne z něho matka jen tak tak vytáhla pár slov o tom, co mu otec řekl. Na všechny dotazy Alexej Stěpanyč odpovídal:

„Tatínek si to nepřeje, takže je se mnou konec, a já už ani nechci být na světě.“

A vskutku do týdne ulehl naprosto vyčerpán a skoro bez sebe: horečku sice neměl, ale blouznil ve dne v noci. Nikdo nevěděl, co mu vlastně je, byla to prostě nervová horečka. V rodině se všichni vyděsili: žádný lékař poblíž nebyl, a tak ho začali léčit domácími prostředky; bylo mu však čím dál hůř, až nakonec už byl tak slabý, že každou hodinu čekali, že umře. Arina Vasiljevna i sestry hlasitě naříkaly a rvaly si vlasy. Stěpan Michajlovič neplakal, nevysedával u nemocného, ale trápil se snad víc než ostatní; dobře věděl, co způsobilo synovu nemoc.

Mládí však nakonec vzalo vrch a přesně za šest neděl se Alexeji Stěpanyči udělalo líp. Probudil se k životu jako úplné dítě a život se zvolna ujímal svých práv. Zotavoval se dva měsíce a vypadalo to,

jako když se na nic minulého nepamatuje. Těšil se z každé maličkosti v přírodě i doma jako z něčeho nového a neznámého. Konečně se zotavil úplně, vypadal nyní dokonce zdravěji, přibral na váze a na tvářích se mu objevil víc jak po dvou letech znovu ruměnc. Chodil s udicí na ryby, s puškou na křepelky, s chutí jedl a pil a byl veselý.

Rodiče byli radostí bez sebe, nemohli se na něho vynadávat a byli přesvědčeni, že nemoc vypudila z mladé hlavy a srdce všechny dřívější myšlenky a city. Možná že by to tak bylo skutečně dopadlo, kdyby ho byli vzali z úřadu, měli ho alespoň rok na vsi, našli mu pěknou nevěstu a oženili ho: jenže staří rodiče se bezstarostně spolehli na nynější synův stav, za půl roku ho vypravili znovu do Ufy, aby tam pokračoval v úřednické dráze u Nejvyššího zemského soudu – a tím bylo o jeho osudu navždy rozhodnuto. Někdejší vášeň vzplanula znovu a její plamen byl nyní mnohem silnější.

Jak se vrátila láska do srdce Alexeje Stěpanyče – zda naráz či postupně, to opravdu nevím; vím jen to, že zpočátku jezdil k Zubinovým zřídka, potom častěji a nakonec co možná nejčastěji. Víím, že jeho ochránkyně paní Alakajevová dále navštěvovala Sofju Nikolavnu, nenápadnými dotazy sondovala půdu a nosila odtud příznivé zprávy, které i u ní samotné potvrzovaly naději, že hrdá krasavice je příznivě nakloněna jejímu nevybojnému chráněnci. Za několik měsíců po odjezdu Alexeje Stěpanyče ze vsi přišel od něho domů dopis, v němž svým rodičům nezvykle pevně, i když jako vždy uctivě a něžně sděloval, že má Sofju Nikolavnu rád víc než svůj život, že bez ní nemůže žít, že doufá v její souhlas a prosí rodiče o požehnání a o svolení ucházet se o její ruku.

Staří rodiče nebyli na takový dopis vůbec připraveni, a proto je velmi překvapil. Stěpan Michajlovič se zamračil, ale jediným slovem se k němu nevyjádřil. Celá rodina stála kolem v hlubokém mlčení; pak mávl rukou a všichni odešli a nechali ho samotného. Dědeček dlouho seděl ve své světnici a kalinovou hůlečkou si něco na podlaze kreslil. Pochopil velmi rychle, že je zle a že syna už teď

z lásky nevyhlídí žádná horečka. Ve své prudké a zase dobrotivé povaze dokonce zaváhal, nemá-li snad přece jen povolit, jak se dalo vyrozumět z jeho otázky položené Arině Vasiljevňě:

„Tak co, Arišo, co bys ty myslela?“ pravil jí příští den ráno, rozumí se o samotě. „To víš, když mu to nedovolím, jaktěživ ho neuvidíme: buď umře žalem, nebo se dá na vojnu, anebo půjde do kláštera – a rod Bagrovových vymře.“

Jenže Arinu Vasiljevnu už mezitím dcery zpracovaly, takže ani neměla o svého synáčka velkou starost a řekla:

„Jak rozhodneš, tak to bude, Stěpane Michajloviči, jak si to přeješ ty, tak si to přeju i já; ale jak si tě pak budou vážit, když si prosadí svou, přes tvůj zákaz?“

Záludný úskok se podařil: staroch byl zasažen ve své ješitnosti a rozhodl se, že nepovolí. Nadiktoval dopis pro syna, v němž vyslovil údiv, že syn znovu začal se starou písničkou, a opakoval, co mu tehdy řekl. Zkrátka svolení mu rozhodně odmítl dát.

Uběhly dva tři týdny a od Alexeje Stěpanyče nepřicházely žádné zprávy. Konečně jednoho sychravého podzimního dne seděl dědeček ve svém pokoji na lůžku v oblíbeném županu z jemné velbloudí srsti¹¹ přes ruskou košili a v pantoflích naboso; vedle něho seděla u kolovrátku Arina Vasiljevna a předla kozí srst, pečlivě soukajíc dlouhé tenké vlákno, z něhož mínila utkat svému synáčkovi domácí sukno na šaty, aby byly lehké, teplé a pohodlné. U okýnka seděla Táňuška a četla nějakou knihu; Jelizaveta Stěpanovna, která byla v Bagrově na návštěvě, si přisedla k otci na lůžko a vyprávěla mu, jaký má těžký život, jak se má v úřadě její muž a jak jim jde jejich skrovné hospodářství a co mají za těžkosti. Staroch jí smutně naslouchal, ruce na kolenou a šedivou hlavu svěšenou.

---

11 Nevím, jak nyní, ale za starých časů se dala na orenburském trhu koupit tak jemná látka z velbloudí srsti, že si kvalitou a čistotou nijak nezádala s nejlepšími asijskými tkaninami.

Vtom se otevřely dveře ze světnice pro služebnictvo a do místnosti hbitě vstoupil vysoký, krásný mladík Ivan Malyš v cestovní kazajce a přinesl dopis s poštou, pro kterou jezdil do města pětadvacet verst daleko. Bylo zřejmé, že všichni na ten dopis netrpělivě čekají, protože všichni sebou trhli.

„Od Aljoši?“ spěšně a znepokojeně se otázal starý pán.

„Ano, od bratříčka,“ pravila na to Táňuša, jež mezitím přiběhla k Malyšovi, rychle mu vzala dopis z ruky a přečetla si adresu.

„Děkuju ti, žes ho tak brzo přivezl. Nalejte mu skleničku rosolky. A teď se běž naobědvat a odpočiň si.“

Táňuša už otvírala vysoký misník, brala štíhlou láhev z ozdobného skla, nalila z ní stříbrný kalíšek a podala Malyšovi; ten se pokřižoval, obrátil kalíšek do sebe, odfoukl si a s úklonou odešel.

„Tak čti, Táňušo,“ řekl dědeček.

Tatjana Stěpanovna byla jeho předčitatelem a písařem. Sedla si nyní k okénku, babička nechala předení, dědeček vstal z postele a všichni se sesedli kolem Tatjany Stěpanovny, která mezitím rozpečetila dopis, neopovážila se však do něj dříve nahlédnout. Chvilka mlčení – a už se ozval její pomalý, zřetelný a ztichlý hlas.

Po obvyklém oslovení: „Znejmilejší tatínku a znejmilejší maminko,“ psal Alexej Stěpanyč asi toto: „Na svůj poslední prosebný dopis jsem od vás, nejdražší rodiče, na neštěstí dostal nepříznivou odpověď. Nemohu jednat proti vaší vůli a podrobuji se jí; nemohu však také dlouho vléct břemeno svého života bez mé zbožňované Sofji Nikolavny, a proto nebude dlouho trvat a smrtící kulka provrtá hlavu vašeho nešťastného syna.“¹²

Účinek byl silný: tetičky propukly v pláč, babička, která něco takového vůbec nečekala, zbledla, spráskla ruce a skácela se jako

---

12 Ten dopis znám skoro nazpaměť. Má ho pravděpodobně dodnes jeden z mých bratrů mezi starými listinami. Některé výrazy jsou v něm zřejmě převzaty z tehdejších románů, které Alexej Stěpanyč velmi rád čítal.

snop: i za starých časů se omdlívalo. Stěpan Michajlovič se ani nehnul; jen hlava se mu nachýlila ke straně, jako když chce propuknout v hněv, a zlehka se roztrásla... Od té chvíle se mu už nepřestala třást až do smrti.

Dcery se rychle vzpamatovaly a přiskočily na pomoc matce a zanedlouho ji přivedly k sobě. Arina Vasiljevna spustila náрек jako nad nebožtíkem a vrhla se Stěpanu Michajloviči k nohám. I dcery teď nařikaly a bědovaly. Arina Vasiljevna už asi zapomněla a neuvědomovala si, že sama svého muže navedla, aby nedal souhlas k synově sňatku, a nyní přes hrozivou situaci s dědečkovou hlavou, úpěnlivě vykřikla:

„Tatíčku náš Stěpane Michajloviči, slituj se nad svým synáčkem rodným, máme přeci jenom jeho jediného! Dovol Aljošovi, ať se ožení! Já to nepřeziju, jestli se mu něco stane!“

Staroch seděl stále ještě jako socha. Nakonec řekl roztřeseným hlasem:

„Dost toho křiku. Aljoša by zasloužil napráskat. No, necháme to na zítřek; ráno je moudřejší večera. A teď si jděte po svých a poručte, ať nosí na stůl.“

Oběd byl pro dědečka v těžkých situacích jakýmsi uklidňujícím prostředkem. Arina Vasiljevna znova spustila:

„Slituj se, slituj se!“

Ale Stěpan Michajlovič hlasitě křikl:

„Seberte se a ven!“ a v jeho hlase se ozval náznak blížící se bouře. Všichni honem odešli a do oběda se nikdo neopovážil ani strčit hlavu do jeho pokoje.

Těžko si představit, co se asi odehrálo v těch chvílích v jeho srdci, jaký boj v něm svedla jeho železná vůle s otcovskou láskou a rozvahou, jak se asi vyrovnal s tímto vítězstvím jeho nepoddajný duch?

Když se však ozval za dveřmi Mazanův hlas, sdělující, že oběd je na stole, vyšel dědeček z pokoje klidný a žena ani dcery, které ho již očekávaly každá u své židle, nepozorovaly na jeho pobledlé

tváři sebemenší hněv; naopak, byl klidnější než dopoledne, ba dokonce veselejší, a jedl s velkou chutí. Arina Vasiljevna musela s těžkým srdcem přitakávat jeho řečem, a neopovazujíc se ani vzdychnout, natož se na něco zeptat, marně se snažila uhádnout, co hodlá manžel dělat; nadarmo na něho upírala tázavé pohledy hnědých očiček zarostlých tukem – tmavomodré, upřímné a veselé oči Stěpana Michajloviče jí na ně neodpovídaly. Po obědě dědeček jako obvykle usnul; když se pak probudil, vypadal ještě veseleji, avšak o dopise a synovi se slovem nezmínil. Bylo jen vidět, že žádné zlé plány v hlavě nekuje. Když se pak po večeři Arina Vasiljevna s manželem loučila, osmělila se zeptat:

„Nechtěl bys mi něco říct o Aljošovi?“

Dědeček jí na to s úsměvem odpověděl:

„Už jsem ti řekl, že ráno je moudřejší večera. Dej ti pánbůh dobrou noc.“

Ráno bylo skutečně moudré a blahodárné. Dědeček vstal ve čtyři hodiny. Mazan mu rozdělal oheň. První dědečkova slova byla:

„Tanajčenu, pojeděš okamžitě do Ufy k Alexeji Stěpanyči s dopisem. Ať jsi ve chvílce přichystaný a ne abys někomu řekl, kam jedeš a proč! Mladou Hnědku zapřáhni doprostřed a Lenocha dej do příprěže. Vezmi s sebou dva pytle ovsy a pecen chleba a správce Petra požádej, ať ti dá dva měďáky na cestu. Než napíšu dopis, koukej, ať je všechno hotovo. Ujednáno – vykonáno.“

Tohle úsloví se u dědečka plnilo bez výmluv. Odemkl dubovou truhličku nebo almárku, něco na způsob psacího stolku, vyndal papír, pero a kalamář a s jistou námahou (protože už aspoň deset let se jenom podepisoval) napsal těžkou stařeckou rukou: „Milý náš synu Alexeji! Já a tvoje matka Arina Vasiljevna Ti dovoluujeme oženit se se Sofjou Nikolavnou Zubinovou, má-li to být vůle boží, a posíláme Ti naše rodičovské požehnání. Tvůj otec Stěpan Bagrov.“

Za půl hodiny, ještě dlouho před rozedněním, měl už Tanajčenuk za sebou dlouhý kopec za panskou sýpkou a zvesela si to klusal k Ufě.

V pět hodin poručil Stěpan Michajlovič známé služebné Axjutce, kdy-
si mladé a nehezké a dnes již hodně zestárlé a ještě ošklivější, aby
přinesla samovar; ale jinak nikoho vzbudit nedal. Přesto však starou
paní probudili a ve vši tajnosti jí sdělili, že Tanajčenok už dávno s pá-
rem panských koní někam odjel a že vzal dopis od pána.

Arina Vasiljevna si hned netroufala zajít za manželem; asi tak
hodinku ještě počkala a přišla, když už dědeček svůj ranní čaj dopil
a vesele šprýmoval s Axiňjou.

„Že tě budili,“ pravil přívětivě, nastavuje jí ruku. „Jistě jsi špatně
spala, co?“

„Nikdo mě nebudil,“ odvětila Arina Vasiljevna, uctivě líbajíc sta-
rochovi ruku, „sama jsem se probudila. A spala jsem v noci dobře
v naději, že se nad naším ubohým Aljošou slituješ.“

Dědeček se na ni zadíval, avšak nezpozoroval nic na její tváři
přivyklé již přetvářce.

„Když je to tak, potěším tě: poslal jsem do Ufy rychlého posla
s dopisem pro Aljošu a napsal jsem mu, že oba svolujeme, aby se
oženil se Sofjou Nikolavnou.“

Arinu Vasiljevnu – ačkoli se zhrozila strašlivého synova úmys-
lu a upřímně zapřísahala a prosila svého přísného manžela, aby
Alexeji Stěpanyči svolení ke sňatku dal, – teď rozhodnutí Stěpana
Michajloviče spíš polekalo, než potěšilo, lépe řečeno bylo by ji
potěšilo, jenže se z něho těšit neodvažovala ze strachu před svými
dcerami; věděla již, co si o dopise myslí Lizaveta Stěpanovna,
a tušila, co řekne Alexandra Stěpanovna. To všechno byly důvody,
proč Arina Vasiljevna přijala rozhodnutí svého manžela až poněkud
chladně a podivně, ačkoli on doufal, že ji potěší – a starý pán si
toho všiml. Lizaveta Stěpanovna nejevila ani tu nejmenší radost,
jen se uctivě podrobila otcově vůli; Táňuša, která bratrovu dopisu
upřímně věřila, byla z celé duše ráda. Lizavetu Stěpanovnu ani
v první chvíli bratrův úmysl nepolekal a plakala a prosila za něho
jen proto, že plakala a prosila matka a nejmladší sestra, takže by

bylo nápadné, kdyby nedělala totéž. Okamžitě poslala písemný vzkaz Alexandře Stěpanovně, kterou takové řešení rozzuřilo, a ta se vzápětí přihnala do Bagrova; považovala samozřejmě bratrův dopis za pouhou výhrůžku, kterou nastrojila Sofja Nikolavna. Za pomoci Lizavety Stěpanovny o tom brzy přesvědčila matku a dokonce i nejmladší sestru Táňušu.

Jenže věc byla hotova a nedalo se proti ní už zhola nic dělat. Neboť názor Stěpana Michajlyče, totiž že si Sofja Nikolavna nebude chtít Alexeje Stěpanyče vzít, nesdílel z rodiny nikdo. Opustíme nyní Bagrovo a podívejme se, co se dělo v Ufě.

Netroufám si s jistotou soudit, zda byl Alexej Stěpanyč pevně rozhodnut zastřelit se, nedostane-li od rodičů svolení, nebo zda se o podobném případě dočetl v nějakém románě a chtěl si vyzkoušet, jestli se jeho rodiče tak strašných následků své neoblomnosti zaleknou. Soudě podle toho, jak se povaha Alexeje Stěpanyče, kterého jsem dobře znal, dále vyvíjela, připadá mi, že nebyl schopen toho ani onoho. Takže jen předpokládám, že mladý muž nechytračil, nechtěl své staré rodiče postrašit, ale naopak, myslel to se zastřelením upřímně, kdyby mu rodiče sňatek se Sofjou Nikolavnou nedovolili; zároveň si však myslím, že by nikdy nesebral odvahu tento zoufalý úmysl provést, i když lidé tiší a mírní, lidé zakřiknutí, jak se jim říká, dokáží někdy provést ty nejzoufalejší činy spíš než povahy prudké a divoké. Myšlenka na sebevraždu byla nepochybně vyčtena z nějakého románu: je v naprostém rozporu s povahou Alexeje Stěpanyče, s jeho názory na život a s celou mravní sférou, v níž se narodil, vyrůstal a žil.

Ať už to bylo, jak bylo, když Alexej Stěpanyč odeslal svůj stručný list, byl v silném rozrušení, až se z toho roznemohl a dostal horečku. Jeho ochránkyně paní Alakajejovová, která jinak o všem věděla, o posledním dopise informována nebyla: navštěvovala mladého muže denně a všimla si, že kromě obyčejné horečky a milostné horečky je ještě něčím neobyčejně rozrušen. Jednoho dne u něho seděla, pletla

punčochu a přetřásala všechno možné, aby nemocného rozptýlila a odvedla jeho myšlenky od beznadějně lásky. Alexej Stěpanyč ležel na pohovce s rukama pod hlavou a díval se z okna. Vtom najednou zbledl jako stěna: po ulici přejel vůz s párem koní a zahrnul do dvora; Alexej Stěpanyč poznal koně i Tanajčenka. Vyskočil a s křikem: „Od tatínka z Bagrova,“ vyběhl do předsíně. Paní Alakajevová ho chytila za ruce a za pomoci sloužícího, jenž seděl v místnosti pro služebnictvo, ho držela, aby nemohl vyběhnout ven, do sychravého a studeného podzimního počasí.

Mezitím už Tanajčenok hbitě vběhl do pokoje a podával mu dopis. Alexej Stěpanyč jej chvějícíma se rukama otevřel, kratičký dopis si přečetl, načež padl na kolena před svatým obrazem. Paní Alakajevová zpočátku nevěděla, co si o tom má myslet; až teprve když jí Alexej Stěpanyč podal stručný list od rodičů a ona si jej přečetla, pochopila a se slzami radosti hned mladého muže, jenž byl štěstím bez sebe, objala. Teprve pak se jí přiznal, jaký dopis poslal otci a matce. Paní Alakajevová nad tím zavrtěla hlavou; zavolali Tanajčenka, podrobně se ho vyptali, jak to s odesláním dopisu bylo, a zjistili, že celou věc vyřešil Stěpan Michajlyč sám, bez účasti a bez vědomí rodiny a pravděpodobně i proti jejímu přání.

Když minuly první chvíle radostného vzrušení Alexeje Stěpanyče a krajního údivu paní Alakajevové, která si znovu dopis přečetla a stále ještě nevěřila svým očím, protože dobře znala povahu Stěpana Michajlyče a dobře rozuměla zaujatosti jeho rodiny – začali se spolu radit, jak na celou věc jít. Dokud se zdála nespílitelná, nemožná pro odpor ženichovy rodiny, připadalo jim, že je u nevěsty všechno na dobré cestě, nyní však náhle přepadly paní Alakajevovou pochybnosti: vybavila si a zvážila všechny příznivé známky a napadlo jí, že je třeba až příliš zveličila v ženichův prospěch. Jako rozumná žena se pokusila rychle zchladit bouřlivé naděje mladého muže, neboť moudře usoudila, že dá-li se jimi zaslepit, o to hůř ponese, jestliže se jeho růžové sny zhroutí; najednou jí připadalo,

že přece může docela dobře dostat košem, a její obavy polekaly i Alexeje Stěpanyče.

Nicméně paní Alakajevová řádně splnila svůj slib a hned příštího dne se rozjela s nabídkou na námluvy k Sofje Nikolavně. Prostě a jasně, bez sebemenšího přehánění vylíčila vytrvalou a vroucí lásku Alexeje Stěpanyče, o níž dávno vědělo celé město (a ovšem i Sofja Nikolavna); s příbuzenskými sympatiemi mluvila o ženichově krásné povaze, o jeho dobrotě a vzácné skromnosti; pravdivě a přesně vylíčila, jak je to s jeho nynějším i budoucím jměním, pověděla pravdu o celé jeho rodině a nezapomněla dodat, že včera dostal Alexej Stěpanyč dopis se svolením a požehnáním rodičů, aby se ucházel o ruku ctné a všeobecně vážené Sofji Nikolavny; že ze samého rozrušení, kdy čekal tuto odpověď a z nevýslovné lásky dostal až horečku, jelikož však již nemá sílu odkládat osudové rozhodnutí, prosil ji jako svou příbuznou a jako známou Sofji Nikolavny, aby zjistila, nebude-li Sofje Nikolavně proti mysli, když Alexej Stěpanyč oficiálně požádá Nikolaje Fjodoroviče o její ruku. Sofja Nikolavna byla už dávno zvyklá „nedržet se maminciných sukni“, jak se za stará říkávalo, neboli jednat samostatně, jak se říká dnes – a proto naprosto klidně a bez jakýchkoli okolků a slečinkovského upejpání a vykrucování, tehdy zcela běžného, dala paní Alakajevové takovouto odpověď:

„Děkuju Alexeji Stěpanyči za čest, kterou mi prokázal, a vám, vážená Mavro Pavlovno, za vaši náklonnost. Řeknu vám upřímně: už dávno jsem si všimla, že nejsem Alexeji Stěpanyči lhostejná, a dávno jsem čekala, že mne požádá o ruku, aniž jsem se pro sebe rozhodla, zda se za něho provdám či ne. Jeho poslední cesta k otci a matce, jeho náhlá a jak jste sama řekla, nebezpečná a dlouhá nemoc na vsi a změna, která se s ním udála, když se vrátil, mi naznačily, že jeho rodiče si mne za snachu nepřejí. Přiznám se, že jsem to nečekala; spíš jsem mohla mít obavy z nesouhlasu svého otce. Potom jsem poznala, že u Alexeje Stěpanyče ožil jeho dřívější cit, a nyní se

dovídám, že se mu podařilo přimět otce a matku, aby svolili. Sama jistě uznáte, vážená Mavro Pavlovno, že nyní se celá věc jeví docela jinak: přijít do rodiny proti její vůli je příliš velké riziko. Můj otec by jistě proti mé volbě nebyl, ale smím si dovolit obelhat ho? Vždyť kdyby se dověděl, že jeho Soněčka nebyla nějakému vesnickému statkáři hned hodna stát se členem jeho rodiny, nikdy by svolení nedal a pokládal by to za urážku. Nejsem do Alexeje Stěpanyče zamilována, vážím si však jeho krásných vlastností, jeho vytrvalé lásky a domnívám se, že dokáže učinit milovanou ženu šťastnou. A proto mi dovolte, abych si to rozmyslela; dříve než o tom však řeknu svému nemocnému otci, dříve než ho takovou zprávou rozruším, ráda bych mluvila s Alexejem Stěpanyčem; ať k nám přijede, až bude zdrav.“

Paní Alakajejová tuto odpověď přesně vyřídila ženichovi; jemu se zdálo, že nevěstí nic dobrého, ona ji naopak shledávala zcela příznivou, čímž Alexeje Stěpanyče uklidnila.

Po velmi přátelském rozloučení s Mavrou Pavlovnou seděla Sofja Nikolavna dlouho v salóně o samotě hluboce zamyšlena. Zář jejích živých očí pohasla, hlavou jí běžely trudné myšlenky a jako v zrcadle se odrážely na její sličné tváři. Všechno, co řekla paní Alakajejové, byla naprostá pravda a otázka, má-li se provdat za Alexeje Stěpanyče, zůstávala i nadále nerozřešena. A nyní, když již nabídka k sňatku byla vyslovena, musela si tuto závažnou a pro každou dívku osudovou otázku vyřešit. Neobyčejně jasně uvažující rozum Sofji Nikolavny, nezkalený dosud její vášnivou povahou, tehdy ještě ničím hluboce nevzrušovanou, chápal a viděl všechno v pravém světle.

Její situace v budoucnu byla neradostná: otec ležel na smrtelném loži a podle slov nejlepšího lékaře doktora Zandena¹³ měl před sebou nanejvýš rok života; celé otcovo jmění tvořily dvě malé vesničky,

---

13 Fjodor Ivanovič Zanden, nesmírně vzdělaný lékař, byl později městským fyzikem v Moskvě.

Zubovka a Kasimovka, kde žilo celkem čtyřicet duší na nepatrné výměře půdy. Na hotovosti měl Nikolaj Fjodorovič asi deset tisíc rublů, které určil jako věno své Soněčce. A provdat ji bylo jeho neustálým, vroucím přáním; jenže – i takové věci se stávají: Sofja Nikolavna neměla dosud žádného nápadníka, to znamená, nedostala dosud ani jednu oficiální nabídku k sňatku.

Po smrti starého otce zde zůstane šest sourozenců z dvojího manželství; musí se ustanovit dvojí poručnictví a nejméně tři děti po Alexandře Petrovně přejdou k babičce J. D. Ryčkovové do poručnictví jejího syna V. P. Ryčkova. Po matce zdědí taky jen malou vesničku asi s padesáti dušemi. Vlastní bratři Sofji Nikolavny (po první matce) byli v Moskvě, ve šlechtickém penzionátě při univerzitě, takže ona pak zůstane docela sama a nemá ani žádné vzdálené příbuzné, u kterých by mohla žít. Krátce nebude mít kam složit hlavu! Nouze a chudoba, život z milosti mezi cizími lidmi a naprostá závislost na cizích lidech připadá každému těžká, avšak dívce, která zaujímala tak vysoké postavení ve společnosti a žila v takovém blahobytu, dívka od přírody tak hrdé a zhýčkané všeobecným pochlebováním a lichotkami, dívka, která zakusila, jak strašná je tíže závislosti a jak svůdná je moc, musela taková změna připadat nesnesitelná.

A najednou jí nabídne ruku a srdce čestný, skromný a hezký mladý muž ze starého šlechtického rodu, jediný syn, jehož otec vlastní sto osmdesát duší a který má dědit po bohaté tetě, který ji miluje a zbožňuje: zdálo by se, že není proč váhat. Avšak duchovní nerovnost mezi nimi byla příliš velká. Nikoho ve městě ani nenapadlo, že by se Sofja Nikolavna mohla provdat za Alexeje Stěpanyče. A ona si velmi dobře uvědomovala, že toto veřejné mínění je oprávněné, a nemohla k němu nepřihlížet. Nevěsta krásná a chytrá jako bohyně, ženich sice hladounký, různolící a útlocitný (což se právě Sofji Nikolavně nelíbilo), avšak podle všeobecného mínění omezený prostáček a venkovský šlechtický synek; nevěsta výmluvná a bystrá – ženich

nesmělý a netečný; nevěsta podle tehdejších měřítek vzdělaná, skoro až učená slečna, skvěle sečtělá a s porozuměním pro všechny vyšší zájmy – a ženich naprostý ignorant, který nepřečetl nic než pár hloupých románů jako Libosad či Aristeus a Telasie nebo Ruský zpěvník, ženich, jehož zájmy se omezovaly na chytání křepelek na vábničku a na lov sokolů; nevěsta duchaplná, výřečná hvězda nejvyšší společnosti – a ženich nedá dohromady větu, je neobratný, stydlivý, směšný a ubohý, umí se jen rdít, klanět a tlačit se někam do kouta či ke dveřím, co nejdál od salónních mluvků, kterých se prostě bojí, ačkoli je ve skutečnosti mnohem inteligentnější než leckterý z nich; nevěsta, žena pevné, povýšené a neústupné povahy – ženich slabý, mírný a pokorný, na kterém mohl každý dříví štípat. Cožpak takový muž dokáže podepřít, ochránit ženu ve společnosti i v rodině?

Takovéto rozporuplné myšlenky, názory a výjevy se rojily, prolínaly a tísnily v představách mladé dívky. Již dávno padl soumrak a ona stále ještě seděla sama v salóň; až nakonec nevýslovný vnitřní zmatek, strašné vědomí, že rozum je zde v koncích, ba že je to všechno čím dál nejasnější – ji dohnal k modlitbě. Vběhla do svého pokoje pomodlit se, klesla na kolena před obrazem Smolenské Matky boží, která ji už jednou zázračným znamením osvítila a ukázala, jak má dále žít; modlila se dlouho, prolévala hořké slzy a zvolna pociťovala jakousi úlevu, sílu a schopnost k rozhodnutí; ač dosud nevěděla, jak se rozhodne, tento pocit ji utěšoval. Zašla se podívat na svého nemocného otce, jenž mezitím usnul, a pak se vrátila do svého pokoje, ulehla a klidně usnula. Druhého dne ráno se probudila zcela klidná; chvilíčku přemýšlela, letmo si vzpomněla na svou včerejší nejistotu a zmatek a klidně zůstala při svém původním úmyslu promluvit si nejdříve s ženichem a teprve potom se s konečnou platností rozhodnout – až podle toho, jakým dojmem na ni zapůsobí rozhovor s Alexejem Stěpanyčem.

Alexej Stěpanyč by byl rád co nejdříve věděl, jak se rozhodne jeho osud, a proto si dal zavolat lékaře a proboha ho prosil, aby ho

rychle vyléčil. Lékař mu to slíbil a tentokrát slib dodržel. Za týden již Alexej Stěpanyč, popravdě řečeno pohublý, bledý a slabý, seděl v přijímacím salóne u Sofji Nikolavny. Ta při pohledu na vyhublou postavu mladého muže, jenž dříve kvetl ruměncem zdraví, pocítila lítost a ledacos pak neřekla tak příkře a ostře, jak původně mínila. V podstatě mu zopakovala, co již říkala paní Alakajejovové, dodala však, že za prvé se neodloučí od otce, pokud je živ, a za druhé, že nebude žít na vsi, ale že chce zůstat v guberniálním městě Ufě, kde má mnoho známých, vážených a vzdělaných lidí, v jejichž společnosti chce se svým mužem žít. Na závěr pak ještě řekla, že by si velmi přála, aby její muž pracoval ve městě a měl zde ne sice skvělé, avšak důstojné a čestné postavení.

Na všechny tyto předběžné podmínky a výhrady o příštích ženiných právech odpovídal Alexej Stěpanyč až otrocky úslužně, „že všechna přání Sofji Nikolavny jsou pro něho rozkazem a že bude považovat za štěstí, bude-li jí moci vyhovět...“ a tato odpověď – odpověď muže nedůstojná, která spolehlivě věstila, že na lásku takového muže se nelze spolehnout, neboť takový člověk nedokáže učinit ženu šťastnou, se chytré dívce asi zalíbila. Volky nevolky musíme totiž přiznat, že v hloubi její povahy už klíčilo sémě panovačnosti, které – jakmile povolil těžký tlak tvrdé macechy – vyhnalo silné výhonky, a aniž si to Sofja Nikolavna sama uvědomovala, tato panovačnost byla skrytou příčinou její energičnosti.

Sofja Nikolavna si chtěla sama přečíst dopis, jímž Alexej Stěpanyč dostal svolení od svých rodičů ucházet se o její ruku. Dopis měl ženich v kapse, a tak jí ho dal. Sofja Nikolavna si jej přečetla a přesvědčila se, že její tušení o původním odporu rodičů bylo naprosto správné. Mladík se přetvařovat neuměl a byl přitom tak zamilován, že nedokázal odolat vlídnému pohledu či slovu své krásné zbožňované: když ho Sofja Nikolavna požádala, aby jí řekl všechno, vylíčil jí dopodrobna, jak se věc udála, a zdá se, že tato jeho upřímnost nakonec rozhodla v jeho prospěch. Do chytré, leč přece jen ženské hlavy Sofji Nikolavny se

vloudila myšlenka, že by si mohla tohoto dobromyslného, skromného a upřímného mladíka, velkým světem zcela nezkaženého, vychovat a ztvárnit podle svého. Viděla již před sebou lákavý obraz postupného probuzení a převýchovy divocha, jenž měl dostatek rozumu i citu, ty však spaly tvrdým spánkem; a z vděčnosti za své vzdělání ji pak tento muž bude milovat ještě více, je-li to vůbec možné. Tato představa přímo posedla bujnou obrazotvornost Sofji Nikolavny, která pak velmi milostivě svého chorého nápadníka propustila; slíbila, že promluví s otcem a pošle vzkaz po paní Alakajevové.

Alexej Stěpanyč tonul v blaženosti, jak se tehdy říkalo. Večer se Sofja Nikolavna znovu uchýlila k modlitbě; a zase se modlila dlouho, vroucně a naléhavě. Usnula pak velmi unavena a v noci měla sen, který si vyložila, jak už to tak bývá, jako schválení svého rozhodnutí. Lidským rozumem jde vysvětlit všechno, jak je to zrovna potřeba. Zapomněl jsem již, co to bylo za sen. Pamatuji se jen, že v opačném smyslu se dal vysvětlit daleko snáz a daleko oprávněněji.

Hned příštího dne ráno sdělila Sofja Nikolavna svému takřka umírajícímu otci, že ji požádal o ruku Alexej Stěpanyč. Přestože Nikolaj Fjodoryč ženicha skoro neznal, přece jen o něm měl jakous takous představu jako o člověku zcela bezvýznamném. I když si toužebně přál mít svou Soněčku zaopatřenou, ještě pokud je živ, tento nápadník (poznamenejme, že první) se mu nelíbil. Avšak Sofja Nikolavna se svým obvyklým zanícením a přesvědčivou výmluvností starému otci dokázala, že si nesmí nechat takovou partii ujít. Řekla mu všechno, co my už víme a co mluvilo pro tento sňatek, a hlavně zdůraznila, že budou nadále bydlet v jednom domě a ona že otce nikdy neopustí. Vylíčila mu, jak bude bezmocná a opuštěná, až si ho jednoho dne bůh povolá a ona zůstane sirotou, takže Nikolaj Fjodorovič nakonec zaslzel a pravil:

„Má milá, chytrá Soněčko, dělej tedy, jak myslíš, mé svolení máš. Jen mi co nejdříve svého budoucího ženicha představ: chci se s ním seznámit blíž a chci také, aby jeho rodiče tebe písemně požádali.“

Sofja Nikolavna poslala paní Alakajeové vzkaz s prosbou, aby vyřídila Alexeji Stěpanyči, že Nikolaj Fjodorovič ho zve v tu a tu hodinu na návštěvu.

Alexej Stěpanyč tonul i nadále v blaženosti, kterou s ním sdílela jen jeho ochránkyně Mavra Pavlovna Alakajeová; avšak pozvání k Nikolaji Fjodoroviči na určenou hodinu, pozvání, jehož se vůbec nenadál, domnívaje se, že starý pán je příliš nemocen a sláb, ho velmi rozrušilo. Nikolaj Fjodorovič byl v době místodržitelovy nepřítomnosti nejvyšší osobou, nejvyšším úředníkem v celém ufském kraji; a tento Nikolaj Fjodorovič, k němuž i dříve choval nábožnou úctu, mu nyní připadal jako něco hrůzostrašného. Jenže co když se mu nezamlouvá, že úředníček třinácté hodnostní třídy z Nejvyššího zemského soudu se míní oženit s jeho dcerkou? Co když bude takovou nabídku pokládat za drzost a křikne na něho: „Jak se opovažuješ myslet si na mou dceru? Copak to je nevěsta pro tebe? Zavřít ho a před soud s ním...“ I když se takové úvahy zdají nemožné, přesto tehdy mladému muži doopravdy napadly, jak o tom sám později vyprávěl.

Avšak povzbuzován paní Alakajeovou nakonec přece jen sebral odvahu, navlékl si uniformu, lépe řečeno pověsil si ji na sebe jako na věšák, neboť velmi zhubl, a vydal se k zástupci místodržitele. Třírohý klobouk pod paží, roztřesenou ruku na neposlušném kordu, vstoupil strachem takřka bez sebe do pracovny nemocného starce, jenž býval kdysi pln života a optimismu, nyní se však již takřka nehýbal a vychrtlý na kost ležel na smrtelném loži. Alexej Stěpanyč mu vysekl hlubokou poklonu a zůstal stát u dveří. Už jen to vyvolalo u nemocného známku nevole, takže se zamračil.

„Pojďte blíž, pane Bagrove, a sedněte si k mé posteli. Jsem slabý a nemohu mluvit hlasitě.“

Alexej Stěpanyč s mnoha poklonami usedl na křeslo stojící těsně u lůžka.

„Žádáte o ruku mé dcery,“ pokračoval starý pán.

Ženich se vymrštil z křesla, poklonil se a pravil, že je tomu tak, že se opovažuje požádat o toto štěstí...

Mohl bych tlumočit celou rozmluvu do všech podrobností, protože jsem ji mnohokrát slyšel vyprávět Alexeje Stěpanyče slovo od slova; zčásti se v ní však opakuje to, co již víme, a já se obávám, že bych čtenáře unavoval. V podstatě šlo o to, že Nikolaj Fjodoryč se mladého muže vyptal na jeho rodinu, na jeho majetek, na jeho úmysly, pokud jde o zaměstnání a místo trvalého pobytu; řekl mu, že Sofja Nikolavna nemá nic kromě deseti tisíc věna, pár desítek duší a tří tisíc na hotovosti pro začátek na zařízení domácnosti; nakonec ještě dodal, že si je sice naprosto jist, že by se Alexej Stěpanyč jako poslušný syn bez otcova a matčina souhlasu o ruku jeho dcery neucházel, že si to však rodiče mohli rozmyslet a že slušnost velí, aby o tom sami napsali přímo jemu, a že tedy dokud tento dopis nedostane, nemůže mu dát konečnou odpověď.

Alexej Stěpanyč povstával, klaněl se, sedal si, byl se vším svolný a slíbil, že hned zítra napíše otci a matce. Po půl hodině starý pán pravil, že je unaven (bylo to pravda), a propustil mladíka dosti chladně. Sotvaže odešel, okamžitě vstoupila do otcovy pracovny Sofja Nikolavna: otec ležel se zavřenýma očima a ve tváři měl ve-psánu vyčerpanost a vnitřní utrpení. Když uslyšel přicházet dceru, vrhl na ni prosebný pohled, sepjál ruce na prsou a zvolal:

„Soněčko, chceš si ho doopravdy vzít?“ Sofja Nikolavna věděla již napřed, jak tato návštěva na otce zapůsobí, a připravila se na nejhorší.

„Upozornila jsem vás, tatínku,“ pravila tiše, pokorně, leč pevně, „že Alexej Stěpanyč se vůbec neumí ve společnosti chovat, je neobratný a nejistý, a proto vám na první pohled může připadat jako hlupáček, ale já jsem se s ním vídala často a dlouho jsem s ním hovořila, takže ho znám blíž, a věřte mi, že není o nic hloupější než ostatní, ba mnohem inteligentnější než mnozí z nich. Prosím vás, promluvte si s ním ještě několikrát a jsem si jista, že mi dáte za pravdu.“

Starý pán se na dceru zadíval dlouhým, pronikavým pohledem, jako by si chtěl přečíst něco, co v sobě tají, a s hlubokým povzdechem svolil, že si v nejbližších dnech mladého muže znovu pozve a promluví si s ním déle.

Alexej Stěpanyč odeslal nejbližší poštou velmi něžný a uctivý dopis rodičům. Děkoval jim, že mu znovu darovali život, a poníženež je prosil, aby napsali co nejdříve dopis Nikolaji Fjodoryči Zubinovi a požádali v něm o ruku jeho dcery pro svého syna, dodávaje, že je to zvykem a že Nikolaj Fjodoryč mu bez jejich dopisu nedá konečnou odpověď.

Splnění této jednoduché prosby způsobilo starým rodičům těžkou hlavu: dopisy psát neuměli, v podobné situaci nikdy nebyli a nevěděli, jak do toho; a přitom by byli tuze rádi, aby si u zástupce místodržitele a příštího tchána, jenž byl jistě ostřílený praktik zběhlý v psaní, neustrouhli ostudu. Trvalo jim celý týden, než psaní složili; nakonec ho jakžtakž sepsali a poslali Alexeji Stěpanyči. Dopis byl vskutku napsán neobratně, bez všelijakých těch zdvořilůstek a poklon, za podobných okolností nezbytných.

Mezitímco Alexej Stěpanyč očekával odpověď ze vsi, pozval si ho Nikolaj Fjodoryč k sobě ještě dvakrát. Druhá návštěva nezmírnila záporný dojem z návštěvy první; zato třetí schůzce byla přítomna Sofja Nikolavna, která se nečekaně vrátila z návštěvy dříve než obvykle, a jako by nevěděla, že její nápadník sedí u otce, vešla k němu do pracovny. Její přítomností se všechno změnilo: dovedla přimět Alexeje Stěpanyče k řeči, věděla, o čem dovede mluvit a jak se může v příznivém světle projevit jeho přirozený, zdravý rozum, jeho mravní bezúhonnost, poctivost a dobrosrdečnost. Nikolaj Fjodoryč byl zřejmě spokojen, laskavě se s mladíkem rozloučil a pozval ho, ať přijede co nejčastěji. Když Alexej Stěpanyč odešel, starý pán objal svou Soněčku se slzami v očích, a zahrnuje ji laskavými a něžnými jmény, nazval ji mimo jiné i čarodějkou, která dovede kouzelnou mocí vyvolat z lidské duše její dobré vlastnosti, skryté tak hluboko,

že o nich předtím nikdo neměl tušení. Sofja Nikolavna byla rovněž velmi spokojena, protože se ani neodvažovala doufat, že by Alexej Stěpanyč dokázal tak pěkně podpořit její dobré mínění o něm a prokázat, že všechno to příznivé, co o něm řekla, je pravda.

Konečně přišel dopis od starých rodičů s oficiální žádostí o ruku a Alexej Stěpanyč ho osobně odevzdal Nikolaji Fjodoryčovi. Leč běda, bez kouzelné přítomnosti a pomoci Sofji Nikolavny se ženich svému příštímu tchánovi opět nelíbil a navíc ho dopis vůbec neuspokojil. Příštího dne měl dlouhý rozhovor s dcerou, v němž jí vylíčil všechny nevýhody tak nerovného sňatku, když muž nedosahuje inteligencí, vzděláním ani povahou úrovně ženiny; řekl, že mužova rodina ji nebude mít ráda, ba že ji bude nenávidět, jelikož hrubá a zlá nevědomost vždycky nenávidí vzdělanost; varoval ji, aby nespolehnula na ženichovy sliby, které bývají málokdy splněny a které Alexej Stěpanyč ani nebude s to splnit, i kdyby chtěl. Na tyto oprávněné připomínky a rady čerpané přímo ze života uměla Sofja Nikolavna podivuhodně obratně reagovat námitkami a přitom dovedla vylíčit tak přesvědčivě a živě pěknou stránku manželství s mužem sice nevýbojným a nevzdělaným, zato však dobrým, čestným, milujícím a ne hloupým, že Nikolaj Fjodoryč stržen jejími růžovými nadějemi jí svolení dal. Sofja Nikolavna otce vřele objala, zlíbala jeho vyschlé ruce, podala mu svatý obraz, klekla si k lůžku, a prolévajíc proudy horkých slz, přijala jeho požehnání.

„Tatínku!“ zvolala pak jako u vytržení. „Doufám, že s boží pomocí do roka Alexeje Stěpanyče nepoznáte. Četba dobrých knih, společnost vzdělaných lidí a neustálé rozhovory se mnou nahradí nedostatky v jeho výchově; jakmile se zbaví své nejistoty, naučí se už pak snadno společenskému vystupování.“

„Dej bůh,“ odvětil na to starý pán. „Pošli pro kněze, ať se mohu pomodlit společně s tebou za tvé štěstí.“

Téhož dne navečer byla pozvána na návštěvu paní Alakajevová s ženichem a staří přátelé Zubinovy rodiny Aničkov a Misajlov

a Alexej Stěpanyč dostal slovo. Nelze vyjádřit, na jakém vrcholu blaha se cítil mladý muž! Sofja Nikolavna vzpomínala ještě v pozdním stáří na tyto jeho šťastné chvíle. Alexej Stěpanyč padl Nikolaji Fjodoryči k nohám, líbal mu ruce, plakal a vzlykal jako dítě a div že neomdlel samým štěstím, které mu až do poslední chvíle připadalo tak nedostupné. I nevěsta byla hluboce dojata tímto upřímným projevem vroucí a bezmezná lásky.

Za dva dny se konaly oficiální zasnuby, na něž bylo pozváno celé město. Všichni se tomu divili, protože málokdo věřil pověstem, že Sofja Nikolavna Zubinová si bere Alexeje Stěpanyče Bagrova. Nyní konečně tomu všichni uvěřili a přijeli; blahopřáli jim, přáli všechno nejlepší a mnoho štěstí. Ženich radostí jen zářil a nevnímal žádné neurčité narážky v gratulacích, žádné ironické úsměvy a pohledy; avšak Sofja Nikolavna viděla všechno, všeho si všimla, všechno slyšela a pochopila, třebaže v rozhovoru s ní byli všichni opatrní a uctiví. Věděla již napřed, jak se společnost bude dívat na její čin, vnitřně však byla přesto roztrpčena, když společnost dala toto své mínění najevo, – nikdo to na ní však nepoznal. Byla veselá, ke každému přívětivá, zejména k ženichovi, a zdálo se, že je se svou volbou naprosto šťastná a spokojená. Zanedlouho byli ženich s nevěstou pozváni do pracovny Nikolaje Fjodoryče, kde byli za přítomnosti několika svědků zasnoubeni. Starý pán celou tu dobu, co kněz četl modlitby, plakal. Po skončení obřadu poručil ženichovi a nevěstě, aby se políbili, vroucně a pevně, jak jen mohl, je objal, načež se upřeně zadíval Alexeji Stěpanyči do očí a pravil:

„Miluj ji vždycky tak, jako ji miluješ nyní. Bůh ti dává takový poklad...“ Nemohl domluvit.

Snoubenci pak odešli znovu mezi hosty v doprovodu těch, kdo se zúčastnili zasnub. Všichni muži objali ženicha a políbili ruku nevěstě, všechny dámy objaly nevěstu a ženich jim všem políbil ruce. Když konečně všechn ten rozruch skončil, posadili snoubence vedle sebe na pohovku, ti se museli znovu políbit a hosté je pak

s poháry v rukou zahrnuli blahopřejnými přípitky a gratulacemi. Pánům dělal hostitele S. I. Aničkov, dámám paní Alakajevová. Alexej Stěpanyč nepil nikdy nic jiného než vodu, nyní ho však přemluvili, aby vypil sklenku jakéhosi vína, které silně zapůsobilo na jeho organismus, jenž na to nebyl zvyklý a navíc byl vyčerpán nedávnou nemocí a neustálým nervovým vypětím. A tak byl najednou neobyčejně veselý, smál se a plakal a měl plno řečí k obveselení společnosti a k roztrpčení nevěsty. Hosté se rozjařili, za první sklenkou následovala druhá a pak třetí, podávalo se k tomu hodně zákusků, takže všichni se dobře najedli, něco ještě vypili a pak se hlučně a zvesela rozjížděli. Ženichovi se zatočila a rozbolela hlava a paní Alakajevová ho odvezla domů.

Nikolaj Fjodoryč se cítil velmi špatně a chtěl, aby se svatba konala co nejdříve; jelikož si však zároveň přál, aby výbava byla bohatá a skvělá, musela se svatba odložit o několik měsíců. Staré matčiny brilianty a perly se musely dát předělat a převléknout podle poslední módy v Moskvě, muselo se odtud objednat stříbro, některé nákladné části oblečení a dárky; ostatní šaty, závěs ke svatebnímu loži a dokonce i skvostná tmavohnědá pláštěnka, na kterou byla už dávno za pět set rublů zakoupena kožešina – dnes by ji člověk nekoupil ani za pět tisíc –, to všechno se šilo v Kazani, a toho ložního prádla a holandského plátna co bylo! Deset tisíc určených na věno byly tehdy velké peníze, a jelikož mnoho drahých věcí bylo zakoupeno již dříve, byl soupis výbavy tak přepychový a velkolepý, že čteme-li jej dnes, stěží uvěříme, jak lacino bylo v osmdesátých letech minulého století!

První věcí po zasnubách bylo psaní přímelných dopisů všem ženichovým a nevěstiným příbuzným. Sofja Nikolavna, která měla mimo jiné i zvláštní dar výmluvnosti, napsala tak pěkný dopis svému budoucímu tchánovi a tchyni, že i Stěpan Michajlyč, který si na psaní dopisů příliš nepotrpěl, musel dopis své příští snachy ocenit. Velmi pozorně jej vyslechl, pak jej vzal Tánuše z rukou,

a když s potěšením zjistil, že nevěsta má rukopis čitelný, sám si dopis dvakrát přečetl a pravil:

„Je vidět, že hlavu má chytrou a srdce nejspíš dobré.“

Celá rodina pohněvaně mlčela; jen Alexandra Stěpanovna to nevydržela a blýskajíc velkýma, vzteky vyvalenýma očima, řekla:

„To se musí nechat, tatínku, píše jak písmák; jenomže když ptáčka lapají, pěkně mu zpívají!“

Avšak staroch na ni hrozivě pohlédl a zlověstným hlasem pravil:

„A jak to víš? Ještě jsi ji neviděla, a už pomlouváš! Koukej držet jazyk za zuby a nepopichuj druhé.“

Po těchto slovech už žádná ani nemukla, o to víc ovšem Sofju Nikolavnu nenáviděly. Stěpan Michajlyč, dojat srdečným a milým dopisem, se sám chopil pera a proti všem zvyklostem napsal toto:

„Moje milá, drahá a chytrá budoucí nevěstinko!

Jestli si nás, starých rodičů, už teď tak považuješ a máš nás ráda, i když nás neznáš, pak tě máme rádi i my; a až se poznáme, dá bůh, že se budeme mít ještě radši a ty nám budeš jako vlastní dcera a my se budeme radovat ze štěstí našeho syna Alexeje.“

Sofja Nikolavna rovněž patřičně ocenila prostá slova starochova; však ho měla ráda již dříve, z pouhého vyprávění. Nevěsta příbuzné neměla, a tak ženich neměl komu psát. Přála si jen, aby napsal dopis jejímu vzdálenému příteli a ochránci jejích bratrů A. F. Aničkovovi; snoubenec samozřejmě rád jejímu přání vyhověl. Sofja Nikolavna příliš nespolehala, že by se Alexej Stěpanyč dokázal písemně vyjadřovat, a chtěla dopis před odesláním přehlédnout. Můj ty bože, co se tam všechno nedočetla! Alexej Stěpanyč, jenž o Aničkovovi hodně věděl z doslechu, si řekl, že mu musí napsat vzletně, a tak si pomohl nějakým tehdejší románek a napsal dvě stránky takových frází, že za jiných okolností by se byla Sofja Nikolavna dala do hlasitého smíchu, nyní však se jí krev nahrnula do hlavy a slzy jí vstoupily do očí. Když se uklidnila, nevěděla zpočátku, co dělat, jak se z této

zapeklité situace dostat. Avšak po chvílce rozmýšlení načrtla snoubencovým jménem pro Aničkova jiný dopis a řekla Alexeji Stěpanyči, že z nezvyku dopisovat si s neznámými lidmi napsal dopis, který by se možná Aničkovovi nelíbil, a proto mu načrtla jiný dopis a prosí ho, aby ho přepsal a poslal adresátovi. Bylo jí stydno a trapno za svého snoubence, cítila se uražena, hlas se jí chvěl a stěžila se ovládala: snoubence však její návrh nesmírně potěšil. Vyslechl znění dopisu, byl jím nadšen, obdivoval jeho autorku a pokrýval její ruce polibky. Byl to první krok k tomu, jak budoucím manželem pohrdat a ovládat ho podle své vůle, a byl to těžký krok...

Alexej Stěpanyč věděl, že jeho rodiče nemají mnoho peněz a že je tudíž neradi vydávají, a proto jim napsal prosebný dopis s těmi nejmírnějšími požadavky; aby svá slova podepřel, přemluvil paní Alakajeovou, aby i ona napsala Stěpanu Michajlyči a potvrdila, že synova prosba je na místě a že se svatbou bude mít plno nutných výdajů; on prosil o osm set rublů, ona však žádala tisíc pět set rublů. Rodiče synovi odpověděli, že tolik peněz nemají a že mu posílají posledních tři sta rublů, a jestli těch dalších pět set rublů tak nutně potřebuje, ať si je od někoho vypůjčí, dodali však, že mu pošlou dva páry koní, kočího, předjížděče, kuchaře a všelijaké zásoby potravin. A na paní Alakajeovou se rozhněvali, že po nich žádala tak obrovskou částku, a ani jí neodpověděli. Nedalo se nic dělat. Alexej Stěpanyč poděkoval rodičům za laskavost a pět set si vypůjčil; jenže ani to ještě nestačilo, a tak paní Alakajeová mu dala pět set ze svých, aby o tom rodiče nevěděli.

Mezitím se snoubenci vídali častěji a déle a jejich rozhovory byly otevřenější. Teprve nyní si Sofja Nikolavna uvědomila, co práce jí v budoucnu čeká, teprve nyní hlouběji poznala svého snoubence! Nemýlila se v tom, že měl od přírody inteligenci, neskonale dobré srdce a přísné zásady, pokud jde o poctivost a nezištnost v práci, zato ve všem ostatním narazila na takovou omezenost, na tak nicotné zájmy a takový nedostatek sebevědomí a samostatnosti,

že její nebojácná duše a důslednost při provádění úkolu, k němuž se již rozhodla, nejednou silně zakolísaly; častokrát si div nezoufala, stahovala si z prstu zásnubní prsten, kladla ho před obraz Smolenské Matky boží a dlouho se modlila, prolévajíc horké slzy a prosíc Bohorodičku, aby jí, slabé, pomohla a osvětila ji. Jak již víme, počínala si tak za všech těžkých situací ve svém životě. Po modlitbě se vždy cítila jaksi odhodlanější a klidnější; považovala tento pocit za pokyn shůry, navlékla si znovu zásnubní prsten a odcházela do salónu za svým snoubencem klidná a veselá. Její chorý otec se cítil čím dál hůř, dcera ho však dovedla přesvědčit, že objevuje u snoubence každým dnem nové a nové přednosti, že je úplně spokojena a doufá, že bude v manželství šťastna. Těžká choroba již kalila jasný rozum Nikolaje Fjodoryče, a tak nejenže v upřímnost dceřiných slov věřil, ale i sám sebe přesvědčoval, že jeho Soněčka bude šťastna, a často říkával: „Bud' Bohu chvála, nyní se mi bude lehce umírat.“

Svatba se kvapem blížila. Veškerá výbava byla již hotova. Ženich byl také připraven díky radám paní Alakajevové, která si ho vzala plně na starost. Tato moudrá stará dáma neměla tušení, jak málo je Alexej Stěpanyč poučen a vycvičen v zásadách společenského chování. Bez ní by se byl dopustil tolika poklesků, že by se z toho nevěsta musela často propadnout studem. Tak třeba jí chtěl dát jako dárek k jmeninám jakousi látku na šaty, jakou by byl mohl věnovat leda její komorné. Na svatbu chtěl jet ve starém popraskaném cestovním voze, který by byl vyvolal smích po celém městě, a tak dále a tak dále. Nic na tom sice není, avšak Sofja Nikolavna by byla příliš těžce nesla, kdyby měl být její snoubenec ufské smetánce pro posměch. Přirozeně že to všechno napravila paní Alakajevová, či lépe řečeno sama nevěsta, neboť stará paní se s ní o všem radila. Sofja Nikolavna již předem svému snoubenci oznámila, že si nepřeje, aby jí dával nějaký dárek k jmeninám, protože si na ně vůbec nepotrpí. Na svatbu však ať koupí docela nový krásný anglický kočár, který si nedávno přivezl z Petrohradu jeden ufský statkář,

jménem Murzachanov, který však v několika měsících prohrál a rozházel všechno, co měl. Za kočár se zaplatilo tři sta padesát rublů v bankovkách. Sofja Nikolavna jej zaplatila ze svých a poslala jej snoubenci jako dar od otce, zakázala mu však, aby umírajícího starého pána děkováním znepokojoval. Stejným způsobem se vyřádily i jiné komplikace.

Alexej Stěpanyč a Sofja Nikolavna pak napsali svým jménem i jménem Nikolaje Fjodoryče dopisy Stěpanu Michajlyči a Arině Vasiljevně se snažnou prosbou, aby jim udělali radost a přijeli na svatbu. Avšak staří manželé přivyklí již životu na vsi si netroufali a samozřejmě nejeli: město a městská společnost je lekaly a připadaly jim jako něco cizího a strašného. Dcery také nechtěly jet, to však Stěpan Michajlyč pokládal za neslušné a rozhodl, že na svatbu pojedou Jelizaveta a Alexandra. Jerlykin sloužil u vojska v Orenburgu a Alexandra Stěpanovna jela do Ufy v doprovodu svého manžela Ivana Petroviče Karatajeva.

Příjezd těchto nezvaných a nečekaných hostů způsobil Sofje Nikolavně mnoho trpkosti. Její budoucí švagrové, od přírody velmi chytré a mazané, byly proti ní zaujaty a chovaly se k ní chladně, nevlídně, ba až nezdvořile. Sofja Nikolavna sice příliš dobře tušila, co asi tak může od snoubencových sester čekat, přesto však považovala za svou povinnost být k nim hned od začátku vlídná a dokonce pozorná; když však nakonec viděla, že všechna její námaha je marná a že čím lépe se k nim chová, tím hůře jednají ony s ní, začala s nimi jednat s odstupem a jen v rámci chladné společenské zdvořilosti, nicméně ani to ji nechránilo před sprostými narážkami a špičkami, kterým nelze nerozumět a neurazit se, což je však zároveň zase trapné, protože se ihned řekne: „Kdo se cítí, ten se vtíplí.“ Odporná zbraň narážek a špiček, vypuzená vzdělaností do společnosti měšťáků, komorných a lokajů, byla tehdy obávanou a stále užívanou zbraní v domech venkovských statkářů, kteří mívali většinou svým chováním a vzděláním velmi blízko ke svému služebnictvu. Je to

však vůbec pravda, že byla vypuzena? Netrvá podnes mezi námi, utajena v jiných, slušnějších a vybranějších formách?

Rozumí se, že ženichovy sestry připadaly celé ufské společnosti jako vesničtí hastroši. A Ivan Petrovič Karatajev, z něhož se už stal hotový Baškir a který se hned od rána naléval žaludeční hořkou, při představování třikrát mlaskavě políbil Sofje Nikolavně ruku a s pravým baškirským vzletem zvolal: „Pane jo, ten náš Alexej teda ulovil pěknou koroptvičku!“ Sofja Nikolavna spolykala něco slzí pro zlé způsoby svých příštích švagrových a pro hrubé žerty a dobírání nastávajícího švagra.

Nejsmutnější na tom bylo, že Alexej Stěpanyč nic nepozoroval, a zdálo se, že je naprosto spokojen s chováním svých sester vůči Sofje Nikolavně, což ji nyní roztrpčovalo a pro budoucnost přímo děsilo. Tyto jedovaté zmije ubytované u bratra začaly od první chvíle otravovat jeho prostou duši a dělaly to tak mazaně, že Alexej Stěpanyč je z žádných pletich ani nepodezříval. V uších mu neustále zněly tisíce narážek na pýchu jeho snoubenky, na její chudobu přikrývanou zlatem a brokátem, na to, jak on se podřizuje vůli a vrtochům Sofji Nikolavny; ledacos nepostřehl, nepochopil, avšak ledacos ťalo do živého, leželo mu v hlavě a bezděky nutilo k zamyšlení. Všechny tyto záludnosti a občas i otevřené útoky byly maskovány soucitem a sesterskou láskou.

„Copak že jsi tak hubený, bratříčku?“ ptala se Jelizaveta Stěpanovna. „Jsi celý utrápený z těch příkazů Sofji Nikolavny. Sotva ses vrátil odkudsi z Holubí uličky, unavený a vyhladovělý, a ani nic nesníš a už zase honem jedeš obskakovat nevěstu. Jsme přece tvoje sestry a je nám tě líto.“

A jejich vmlouvavou řeč provázely předstírané slzy nebo alespoň posmrkávání s kapesníčkem na očích.

„Ne, já už to nevydržím,“ vybuchla vztekla Alexandra Stěpanovna. „Vím, že se na nás budeš hněvat, bratříčku, a možná že nás přestaneš mít rád. Snad je to vůle boží, ale já ti stejně řeknu pravdu: úplně jsi

se změnil, stydíš se za nás a vůbec na nás nemyslíš. Myslíš jen na to, jak bys olizoval ručku Sofje Nikolavně a aby ses před ní nějak neprovinil. Vždyť ty už jsi jako její sluha, hotový nevolník! A ještě se máme dívat, jak už i ta stará čarodějnice Alakajejová tě sekýruje jako nějakého sluhu: tam zajed' a tamto přivez a tamto zjisti... a všecko musí být honem honem a ještě ti div nevynadá; a my jsme pro ni nula, s námi se o ničem ani neporadí...“

Alexej Stěpanyč nevěděl, co na to namítnout, a říkal jen, že má sestry rád a že je bude mít rád vždycky, ale teď že už musí jet k Sofje Nikolavně, načež vzal klobouk a rychle odešel.

„Jenom si běž, honem běž,“ vztekla za ním volala Alexandra Stěpanovna, „nebo se na tebe rozhněvá a nedá ti políbit ručku.“

Tyto scény se opakovaly nejednou a způsobily samozřejmě své. Sofja Nikolavna si nemohla nepovšimnout jisté změny, která u Alexeje Stěpanyče nastala po příjezdu sester. Připadal jí rozpačitý, neplnil své sliby již tak přesně a dokonce s ní trávil méně času. Věděla velmi dobře, kde vězí skutečná příčina, a navíc ji paní Alakajejová, s níž se důvěrně spřátelila a která věděla všechno, co se v bytě Alexeje Stěpanyče děje, neustále dodávala podrobné informace. Sofja Nikolavna při své prudké a vášnivé povaze nerada věci dlouho odkládala. Správně usoudila, že není radno poskytovat čas a volné pole škodlivému vlivu sester; musí svému snoubenci otevřít oči a připravit rozhodující zkoušku jeho povaze a náklonnosti, a jestliže se povaha či náklonnost ukáže příliš slabá, pak bude lépe rozejít se před svatbou než spojit svůj osud s tak ubohým tvorem, který – podle jejích vlastních slov – „nechrání před sluníčkem, nezachrání před deštičkem“. Brzy po ránu si dala zavolat snoubence, zůstala s ním o samotě v salóne, poručila, ať nikoho nepouštíjí, a pravila vylekanému a pobledlému Alexeji Stěpanyči:

„Poslyšte, chci k vám být upřímná a říci vám vše, co mám na srdci, a vás žádám o totéž. Vaše sestry mne nesnášejí a dělaly, co mohly, aby proti mně poštvaly vaše rodiče. To všechno jste mi sám řekl.

Vaše láska ke mně překonala všechny překážky: rodiče vám dali požehnání a já jsem se rozhodla provdat se za vás a nebát se nenávisti celé rodiny. Doufala jsem, že mne vaše láska ochrání, a snažila jsem se dokázat vašim rodičům, že si nezasloužím, aby byli proti mně zaujati. Nyní vidím, že jsem se mylila. Sám jste se mohl přesvědčit, jak jsem vaše sestry přijala, jak jsem se k nim měla a snažila se jim ve všem vyhovět. Svými hrubostmi mne samy donutily, abych se stáhla, nikdy jsem se však vůči nim nedopustila sebemenší nezdvořilosti. A výsledek? Je to teprve týden, co vaše sestry přijely, a vy jste se ke mně již tak změnil: zapomínáte nebo se někdy neopovažujete splnit to, co jste mi slíbil, trávíte se mnou méně času, jste rozpačitý a neklidný, ba už ani ke mně nejste tak vlídný jako dříve. Neomlouvejte se, nezapírejte, bylo by to nepoctivé! Víím, že mne máte stále rád, jenže se mi bojíte dát svou lásku najevo, bojíte se svých sester, a proto jste rozpačitý a dokonce se snažíte, abyste se mnou nemusel zůstat o samotě. To všechno je naprostá pravda a vy sám to víte nejlépe. A nyní mi povězte, jak mám doufat ve spolehlivost vaší lásky? A co je to za lásku, která se polekala a schovává se, protože se nevěsta nezamlouvá vašim sestrám, což přece dávno víte? A co se stane, jestliže se nebudu líbit vašim rodičům a budou-li na mě hledět skrz prsty? Vždyť to mne pak přestanete milovat! Ne, Alexeji Stěpanyči, tak nemilují a nejednají ušlechtilí lidé. Když jste věděl, že mne vaše rodina nesnáší, měl jste jim věnovat zvýšenou pozornost a vlídnost a mně vážnost – jedině tak by se neopovážili ani muknout; jenže vy jste dovolil, aby vám o mně říkali do očí urážlivá slova. Víím všechno, co o mně říkají. Z toho všeho usuzuji, že vaše láska je jen pouhé cukrování, že se na vás nelze spolehnout a že bude lépe, když se rozejdeme nyní, než abychom byli nešťastni po celý život. Dobře si má slova rozmyslete. Dávám vám na to dva dny. Jezděte k nám dál, ale příští dva dny s vámi nikdy nebudu o samotě a slovem se o tomto rozhovoru nezmíním; a potom se vás zeptám, abyste mi na své svědomí, na svou čest řekl, zda v sobě máte dosti

síly zastat se mne proti vaší rodině a proti každému, kdo by mne chtěl urážet. Zda dovedete přimět své sestry, aby mne za mými zády před vámi neurážely, aby se mne jediným slovem, jedinou utrhačnou poznámkou nedotkly. I když pro každou dobře vychovanou dívku je rozchod týden před svatbou velikým neštěstím, přesto je lépe jej podstoupit, než se celý život trápit. Víte, že do vás nejsem zamilována, ale začínala jsem vás milovat; má láska by jistě byla silnější a trvalejší než vaše. Sbohem! Dnes a zítra jsme si cizí.“

Než Alexej Stěpanyč, jenž už dlouho plakal a několikrát se pokoušel něco říci, stačil otevřít ústa, byla jeho snoubenka pryč, za zavřenými dveřmi. Cítil se jako omráčen a trvalo chvíli, než se vzpamatoval. Až pomyšlení, že by mohl svou zbožňovanou Sofju Nikolavnu ztratit, které si náhle jasně uvědomil, ho zděsilo a probudilo v něm odvalu a energii, jaké bývají na krátký čas schopni i lidé nejslabší a nejmírnější. Rychle se vypravil domů, a když ho sestry, které nijak nedojala jeho zarmoucená a nešťastná tvář, přivítaly jako obvykle zlým vtipkáním, rozzuřil se a spustil na ně tak, až se polekaly. Dobrosrdečný, tichý a trpělivý člověk bývá strašný, když se rozzlobí. Alexej Stěpanyč řekl sestrám mimo jiné, že „opovází-li se říci před ním třeba jen jediné urážlivé slovo o jeho snoubence nebo o něm, přestěhuje se ihned do jiného bytu a zakáže jim, aby ho, stejně jako Sofju Nikolavnu, navštěvovaly, a všechno napíše tatínkovi“.

To stačilo. Alexandra Stěpanovna si dobře zapamatovala otcova slova: „Drž jazyk za zuby a nepopichuj mi druhé.“ A velmi dobře věděla, jaká bouřka by se doma strhla po bratrově stížnosti a co by to pro ni mohlo mít za následky. Obě sestry se vrhly Alexeji Stěpanyči kolem krku, prosily ho, aby jim odpustil, plakaly, křížovaly se a dušovaly, že už to nikdy neudělají, že mají Sofju Nikolavnu strašně rády a že si ty hloupé žertíky dovolovaly jen z lítosti nad jeho zdravím, aby se tolik nehonil. A ještě ten den se rozjely za Sofjou Nikolavnou, měly se k ní a pochlebovaly jí tím nejponiženějším způsobem. Věděla velmi dobře, co to znamená – a v duchu triumfovala.

Situace nešťastného ženicha byla vskutku hodna politování. Jeho láska, která se poněkud zklidnila, ztlumila častými schůzkami se snoubenkou, jejím prostým a laskavým chováním, jistotou blízké svatby, a byla poněkud zastrášena a jakoby zahanbena posměchem sester, – vzplála nyní tak prudce, že v tuto chvíli byl schopen každé oběti, toho nejodvážnějšího činu a snad i hrdinství. To všechno bylo jasně vepsáno v jeho mladé, krásné tváři a s touto tváří se několikrát objevil před Sofjou Nikolavnou v oněch nekonečných dvou dnech. Bylo jí zatěžko jen se na něho dívat, ale přiměla se, aby stanovenou zkušební dobu dodržela. Byla sama překvapena vnitřním rozechvěním a lítostivostí, jaké po tyto dny prožívala. Cítila, že již miluje tohoto mírného a prostého mladého muže, který jí byl nekonečně oddán a který by si byl bez rozmyšlení vzal život, kdyby se rozhodla dát mu košem.

Konečně uplynuly i tyto dlouhé dva dny. Třetího dne časně zrána čekal Alexej Stěpanyč na svou snoubenku v salóň; dveře se pomalu otevřely a do salónu vstoupila Sofja Nikolavna, půvabnější, kouzelnější než jindy, s lehkým úsměvem a s tak něžným výrazem v očích, že Alexej Stěpanyč – když na ni pohlédl a spatřil vlídně podávanou ruku – v náhlém citovém rozrušení docela ztratil hlavu a jazyk mu na okamžik vypověděl poslušnost... najednou se však vzpamatoval, a aniž se chopil podávané ruky, padl snoubence k nohám a z prsou se mu vydral proud horoucích slov doprovázený slzami. Sofja Nikolavna ho nenechala domluvit, pomohla mu vstát a řekla, že vidí, cítí a sdílí jeho lásku, věří všem jeho slibům a bez obav svěřuje svůj osud do jeho ochrany. Mluvila s ním tak laskavě jako dosud nikdy a řekla mu několik slov tak něžných, jaká dosud nikdy nevyšlovala...

Do svatby zbývalo jen pět dní. Všechno bylo dokonale připraveno a ženich s nevěstou, nyní již bez starostí, trávili skoro všechn čas spolu. Pět měsíců byla již Sofja Nikolavna snoubenkou Alexeje Stěpanyče – a po celou tu dobu, věrna svému úmyslu, že si ho převychová, využívala každé vhodné chvíle, aby mu v rozmluvách

vštěpovala mravní zásady, které neznal, ujasňovala a rozvíjela v něm to, co matně, bezděčně tušil a věděl, a vykořenila z něho myšlenky, které pochytil od svého okolí: přiměla ho dokonce přečíst si knihy a potom si s ním o nich povídala a dovedla mu krásně vysvětlit všechno, co pochopil nedokonale nebo nesprávně, přičemž ho posilovala v jeho nejistotě a porovnávala literární výmysl se skutečností. Avšak za celých těch pět měsíců snaživě péče se jí stěží podařilo říci mu tolik nového, co za těchto pět dní; vzhledem k nedávné události, kterou jsem právě vylíčil a která ženichovu duši tak říkajíc pozvedla a zdokonalila, vnímal nyní Alexej Stěpanyč všechno jaksi zbystřeně. Jaký byl celkový úspěch tohoto kursu mravní výchovy, to se neodvažuji posoudit. Těžko říci, do jaké míry byly správné názory obou těchto osob, o nichž je řeč; později však oba svorně tvrdili, odvolávajíce se na mínění nezaujatých svědků, že s Alexejem Stěpanyčem se stala veliká změna, zrovna jako by se přerodil. Docela rád tomu věřím, mám však také důkazy, že ve společenském vystupování nebyly úspěchy Alexeje Stěpanyče valné. Víra, že rozhněval svou snoubenku ještě den před svatbou, a její prudká reakce se silně a bolestně dotkla jeho mírné povahy. Stalo se totiž toto.

U Sofji Nikolavny seděly na návštěvě dvě dámy z ufské smetánky; vtom náhle vstoupí lokaj s jakýmsi papírovým balíčkem, podává ho Sofje Nikolavně a hlásí, že balíček posílá Alexej Stěpanyč po kočím a poroučí, „abyste co nejdříve ušila čepec pro Alexandru Stěpanovnu“. Sofja Nikolavna, které se o tom její snoubenec slovem nezmínil, ačkoli se spolu teprve před půl hodinou rozloučili, vzplála hněvem. Vznešené dámy, které si asi zpočátku myslely, že jde o dárek od snoubence, se ani nepokusily potlačit úsměv, a nevěsta se neovládla a poslala balíček zpátky se vzkazem, „aby se Alexej Stěpanyč obrátil na čepičářku, že jí práce asi byla doručena omylem“.

K celé věci došlo velmi prostě: ženich po návratu domů našel sestru velmi ustaranou, protože mistrová, která jí měla na svatbu ušít parádní čepeček, se náhle roznemohla a poslala jí látku zpět.

Alexej Stěpanyč, který na vlastní oči viděl, jak pěkné čepečky dovede jeho snoubenka ušít, se nabídl, že sestře pomůže z nesnází, a poslal Nikanorku za Sofjou Nikolavnou se zmíněným balíčkem a s nejponíženější prosbou, aby ušila Alexandře Stěpanovně čepeček. Jenže Nikanorka neměl čas a poslal místo sebe kočího a kočí nejponíženější prosbu tlumočil jako příkaz.

Alexej Stěpanyč se rychle rozjel za snoubenkou, aby jí všechno vysvětlil, a vzal s sebou zase onen nešťastný balíček. Jakmile Sofja Nikolavna, ve které ještě doutnal hněv, viděla snoubence přicházet s balíčkem, vzplála ještě víc a napovídala mu mnoho zbytečných, příkrých a urážlivých slov. Alexej Stěpanyč jen zaraženě a bezradně stál a velmi neobratně se omlouval, v duchu byl však hluboce roztrpčen. Sofja Nikolavna poslala látku na čepeček jakési své známé, a kajícně si uvědomujíc svou chybu, snažila se ji napravit; ke svému údivu však zjistila, že Alexeje Stěpanyče její urážky hluboce ranily a že k nim přistoupil ještě jakýsi strach. Byl velmi smutný a ona se marně snažila uklidnit ho a rozveselit.

Nastal 10. květen roku 1788, den svatby. Ženich přijel k nevěstě hned po ránu a Sofja Nikolavna, již od včerejška plna obav, ke svému zármutku zjistila, že Alexej Stěpanyč se tváří stále tak smutně jako včera. Nyní se zase cítila roztrpčena a dokonce uražena ona. Přivykla myšlence, že Alexej Stěpanyč bude toho dne, kdy si ji povede k oltáři, radostí v sedmém nebi, a on nejenže nemá radost, ale je dokonce smutný! Řekla mu to, čímž ještě zvýšila jeho vnitřní zmatek. Snažil se ji samozřejmě ujistit, že se pokládá za nejšťastnějšího člověka na světě, a tak dále, avšak nabubřelým a banálním slovům, která i dříve mnohokrát říkal a ona jim ráda naslouchala, chyběla nyní vnitřní opravdovost, takže zněla nevěstě nepříjemně. Po nějaké chvíli se rozešli s tím, že se setkají až v kostele, kde měl ženich v šest hodin večer na nevěstu čekat.

V duši Sofji Nikolavny začala hlodat strašná pochybnost: bude v manželství šťastna? Její vznětlivou hlavou prolétlo mnoho

nejasných prorockých myšlenek. Vyčítala si svou prudkost a svá příkrá slova: uznávala, že důvod byl malicherný, a ona přece musí počítat, že Alexej Stěpanyč se dopustí ještě mnoha podobných chyb, a ona mu je musí odpouštět. Však se to také nejednou stalo, jenže tentokrát nešťastná shoda okolností a přítomnost cizích dam, které jí nebyly přátelsky nakloněny, se dotkly její ješitnosti a vydráždily její vrozenou vznětlivost. Cítila, že Alexeje Stěpanyče polekala, kajícně si svou vinu uvědomovala a přitom si musela v hloubi duše přiznat, že se to může opakovat. A tu si znovu uvědomila, jak těžký úkol na sebe vzala: převychovat, přetvořit sedmadvacetiletého muže! Být celý život, celý dlouhý život s mužem, jenž se k ní nehodí, kterého si při veškeré své lásce nemůže plně vážit, podstupovat neustálé střetání zcela rozdílných názorů a protikladných vlastností a konečně snášet častá vzájemná nedorozumění... Tyto pochybnosti o úspěchu, pochybnosti o vlastních silách a o cílevědomém klidu tak cizím její povaze přepadly ubohou dívku v celé jejich drtivé pravdě poprvé a zděsily ji. Jenže co počít? Má snad zrušit svatbu těsně před obřadem, má ohromit umírajícího otce, přivyklého již uklidňující myšlence, že jeho Soněčka dostane hodného muže a bude šťastna? Má snad udělat radost všem těm, kdo jí nepřejí nic dobrého, zvláště oněm vzneseným dámám? Má být terčem posměchu a vtípků celého města a celého kraje a zavdat příčinu k pomluvám? A konečně má zabít, do slova a do písmene zabít svého snoubence, jenž ji tak vášnivě miluje? A to všechno jen z obav, že nebude mít dosti pevné vůle ke splnění dávno promyšleného plánu, který se jí už začínal tak pěkně dařit? Ne, nikdy! Bůh mi pomůže a Matka boží Smolenská mne ochrání a dá mi sílu, abych dovedla krotit svou prudkou povahu... Tak uvažovala a tak se rozhodla Sofja Nikolavna. Slzy a modlitba jí opět vrátily sílu.

Chrám Nanebevzetí Panny Marie stál tehdy v blízkosti nevěstina domu na velkém prostranství. Dlouho před šestou hodinou se kolem něho tísnil houf zvědavců. Před vysokým krytým vchodem

Zubinova domu obráceným do ulice stála spousta kočárů těch, kdo byli pozváni, aby doprovodili nevěstu; ostatní hosté se sjížděli přímo do kostela.

Nevěstu mezitím strojili k svatebnímu obřadu. Její bratříček, tříletý Nikoleňka, jehož narození stálo matku život, ji podle dávného obyčeje obouval, samozřejmě za pomoci komorných. K šesté hodině byla nevěsta připravena, a když přijala otcovo požehnání, vstoupila do salónu. Nádherný svatební šat ještě zdůraznil její krásu. Ženich cestou do kostela musel projet kolem oken salónu a Sofja Nikolavna ho viděla, jak právě přijíždí v anglickém Murzachanovově kočáru, taženém čtyřspřežím skvělých koní domácího chovu; dokonce se na něho usmála a vlídně mu pokynula hlavou a on nakloněn z kočáru hleděl do otevřených oken domu. Pak projely kolem ženichovy sestry, paní Alakajevová a všichni muži, kteří ženicha provázeli do kostela. Nevěsta nechtěla nechat ženicha čekat, a přestože ji zdržovali, trvala na tom, aby se vyjelo ihned. Klidně a pevně pak vstoupila do kostela, přívětivě a vesele podala ženichovi ruku, zesmutněla však, když spatřila na jeho tváři stále onen zarmoucený výraz, a všichni si všimli, že ženich i nevěsta jsou při obřadu posmutnělí.

Kostel tonul v záři světél a byl plný lidí; kostelní zpěváci se tužili. Svatba byla po všech stránkách slavnostní a skvělá. Po skončení obřadu celý svatební průvod z ženichovy i nevěstiny strany spolu s celou ufskou smetánkou doprovázeli mladé novomanžele domů k Nikolaji Fjodoryči. Tam se ihned začalo tančit a tančilo se až do bohaté brzké večeře. Všichni hosté, kteří směli chodit za Nikolajem Fjodoryčem do pracovny, za ním zašli a blahopřáli mu k sňatku jeho dcery. Další dny se pak odbývalo všechno to, co se při takových příležitostech koná, to znamená, podával se oběd, konal se ples, pokračovaly návštěvy, pak byl další oběd a další ples, krátce, všechno probíhalo tak, jak to chodí dodnes i v sídelních městech.

Tváře novomanželů se již dávno vyjasnily. Byli dokonale šťastni. Dobří lidé se na ně se zalíbením dívali a často opakovali: „Jaký je to

krásný pár!“ Za týden se mladí chystali odjet do Bagrova, kam sestry Alexeje Stěpanyče odjely již tři dny po svatbě. Sofja Nikolavna po nich poslala starým rodičům milý dopis.

Sestry Alexeje Stěpanyče byly po bratrově náhlém výbuchu poslední dobou opatrné: nedovolovaly si v jeho přítomnosti žádné narážky, posunky či posměšky a k Sofje Nikolavně se chovaly až podlézavě; samozřejmě že ji tím nijak neoklamaly, zato bratr v upřímnost jejich náklonnosti k nevěstě zcela uvěřil. Při svatbě a svatebních slavnostech vypadaly ovšem uboze, a proto si s odjezdem pospíšily. Po návratu domů, totiž k Stěpanu Michajlyči, si řekly, že budou opatrné a svou zášť k Sofje Nikolavně nedají starému otci najevo, zato matce a oběma dalším sestrám vylíčily všechno, co se tam dělo, v takových barvách, že se jim podařilo vyvolat v nich silné zaujetí a nepříznivý vztah k jejich nové příbuzné. Nezapomněly ani na to, jak strašně se na ně bratr rozkatil a jak jim vyhrožoval za jejich výpady proti Sofje Nikolavně, a všechny se pak domluvily, že před otcem se k ní budou chovat přívětivě a nic špatného mu o ní přímo říkat nebudou, že si však nenechají ujít žádnou příležitost, aby ho nenápadně proti té protivné Sofje Nikolavně poštvaly. Muselo se na to jít velmi šikovně. Proto Jelizaveta a Alexandra Stěpanovna to nechtěly nikomu svěřit a vzaly si to na starost samy. Dědeček se podrobně vyptával, jaká byla svatba, koho tam viděly, ptal se na zdraví starého pana Zubina a vůbec na všechno, co se tam dělo. A ony všechno chválily, jejich pochvaly však měly vůni a chuť jedu – přesto se jim však nepodařilo Stěpana Michajlyče oklamat. Jen tak, snad z legrace, snad aby měl lepší představu, se obrátil na Ivana Petroviče Karatajeva s otázkou:

„Tak co, brachu Ivane, copak ty mi povíš o naší nevěstince? To víš, ženské to vidí jinak, ale ty jsi muž a třeba o tom všem budeš soudit líp.“

A Ivan Petrovič, přestože na něho žena mrkala, odpověděl uneseně:

„Tak vám teda řeknu, tatínku, že taková princeznička (bez tohoto malebného slova nedovedl krásu pochválit), jakou chytl náš Alexej, se hned tak na světě nenajde. Ta když na vás koukne, to je jako když vám dá zlaták. A chytrá je, to se ani nedá vypovědět. Jenom jednu věc vám musím říct, tatínku: je tuze pyšná! Kdepak si s ní zašpásovat! Kdyby si před ní chtěl člověk pustit hubu na špacír, tak po vás zahlídne, že se honem kousnete do jazyka.“

„Jak vidím, brachu, s prášením jsi tam měl utrum, co?“ pravil staroch zvesela, rozesmál se a dodal: „Copak to, to není nic tak zlého.“ A Stěpan Michajlyč si ze všeho toho vyprávění, z dopisu Sofji Nikolavny i z odpovědi Ivana Petroviče Karatajeva složil v hlavě velmi příznivý obraz o Sofje Nikolavně.

Zpráva o brzkém příjezdu novomanželů způsobila v tichém a nadmíru prostém domě vesnických statkářů poplach a zmatek. Bylo zapotřebí dát se do pořádku, vystrojit se, vyparádit. Nevěsta je z městské honorace, je zvyklá na panský život, i když je chudá: ještě nás odsoudí a zesměšní, mysleli si a říkali všichni až na dědečka. Zvláštní volné pokoje v domě nebyly, a tak se Táněčka musela vystěhovat ze své světnice, jejíž rohové okno bylo obráceno do zahrady s vyhlídkou na průzračný Buguruslan lemovaný zeleným křovím s tlukoucími slavíky. Táněčce se ani trochu nechtělo stěhovat se do malé místnosti v lázni, jinde však místo nebylo: v domě bydlily všechny tři sestry, Karatajev s Jerlykinem spali na seníku. Den před příjezdem novomanželů přivezli postel, látkový závěs a stóry a zároveň přijel i muž, který to všechno sestavil a sladil. Táněččin pokoj byl v několika hodinách upraven. Stěpan Michajlyč se na to přišel podívat a líbilo se mu to, ale ženy se kousaly závistí do rtů. Konečně přijel rychlý posel se zprávou, že novomanželé udělali zastávku v mordvinské vesnici Nojkinu, osm verst od Bagrova, kde se jen převléknou, a asi tak za dvě hodinky tu budou. Nastal shon. Dědeček poslal hned po ránu pro kněze, ale ten stále ještě nejel, a tak za ním poslali posla na koni, aby si pospíšil.

V Nojkině se mezitím odehrávala zábavná scéna. Novomanželé jeli polní cestou a střídali koně, takže museli posílat od vesnice k vesnici posla, aby jim dal koně připravit. V Nojkině všichni Alexeje Stěpanyče od dětství znali a Stěpana Michajlyče považovali za svého ochránce a dobrodince. Celá vesnice, malí velcí, na šest set lidí mužského a ženského pohlaví, se seběhlo k chalupě, kde se měli novomanželé ubytovat. Sofja Nikolavna dosud asi nikdy Mordviny zblízka neviděla, a proto ji velmi zaujal кроj mordvinských žen a krásně urostlých a zdravých děvčat, jejich bílé košile vyšíváné červenou vlnou, černé vlněné pásy či ozdoby na podolcích, na prsou a na zádech a čepečky ověšené stříbrnými penízky a zvonečky. A když pak uslyšela prosté, drsné, avšak upřímné volání celého zástupu, který je poněkud lámanou ruštinou radostně zdravil, vychvaloval a přál jim všechno dobré, musela se smát, ba i plakat.

„Ajajaj, Aljoša, jaká žena ti pámbíček dal, ajajaj, pěkná žena!“ říkali staří muži i ženy. „A náš tatínka, Stěpan Michajlyč, bude tuze ráda! Pámbu vám žehnala, pámbu s váma!“

Když se pak mladá paní převlékla do elegantních městských šatů a nasedala do kočáru, projevoval zástup lidí své nadšení a radostné pochvaly tak hlučně, že se koně div nesplašili. Novomanželé darovali vesnici deset rublů na pití a vydali se na cestu.

Za obecními humny na vysokém kopci se objevil velký kočár. „Už jedou, už jedou!“ rozlehlo se po celém domě a všechna čeled' a hned po ní i všichni vesničané se seběhli na široký panský dvůr a mládež a malé děti běželi naproti. Staří Bagrovovi s celou rodinou vyšli před dům. Arina Vasiljevna v hedvábném krátkém kabátku a sukni, na hlavě stejný hedvábný šátek se zlatým vzorečkem, a Stěpan Michajlyč v jakémsi staromódním kabátě, vyholený a se šátkem na krku, stáli na nejvyšším schůdku před domem; on držel v ruce svatý obraz Zjevení Matky Boží a ona pecen chleba se stříbrnou slánkou. Kolem nich stály dcery a dva zetové. Kočár přijel až před schůdky, novomanželé vystoupili, poklekli před rodiči, přijali jejich

požehnání a pak se políbili s nimi i se všemi kolem; jakmile novomanželka skončila celou tuto ceremonii, obrátila se znovu k tchánovi, který ji hned chytil za ruku, na chvíli se jí zadíval do očí, z nichž kanuly slzy, pak zaslzel i on, pevně ji objal, políbil a řekl: „Chvála Pánu Bohu. Pojdme mu poděkovat.“ Vzal snachu za ruku, protlačil se s ní do parádního pokoje, postavil si ji vedle sebe a kněz, který tu již na ně čekal v mešním rouchu, zapěl: „Blahoslavený budiž Pán náš i nyní i vždycky i na věky věkův.“

KAPITOLA ČTVRTÁ

Novomanželé v Bagrově

Po děkovné bohoslužbě, při níž se tchán i snacha vroucně modlili, políbili všichni kříž, kněz novomanžele a všechny přítomné pokropil svćenou vodou a znovu nastalo líbání a pronášely se řeči při těchto příležitostech obvyklé: „Mějte nás rádi a přijměte nás mezi své příbuzné,“ apod. Rozumí se, že to říkali ti, s nimiž se novomanželka dosud neznala.

Stěpan Michajlyč mlčel, jen se láskyplně díval do uplakaných očí a na planoucí tváře Sofji Nikolavny, pozorně naslouchal každému jejímu slovu a všímal si každého pohybu. Nakonec vzal snachu za ruku, odvedl ji do salónku, sedl si na pohovku a usadil mladé manžele vedle sebe. Arina Vasiljevna se posadila na druhý konec pohovky vedle syna, kolem nich si pak sedly sestry se svými muži. Dlužno říci, že Stěpan Michajlyč v salónku nikdy nesedával a vstupoval tam jen zcela výjimečně a na dobu co nejkratší; většinou se zdržoval ve své světnici a na verandičce, velmi jednoduše sbité z dřevěných trámků a prken; byl tam tak zvyklý, že v salónku se jaksí necítil doma a neměl tam stání. Tentokrát se však přemohl a dal se se Sofjou Nikolavnou pěkně do řeči: především se jí vyptal na zdraví jejího milého otce Nikolaje Fjodoroviče, upřímně ho politoval, když se dověděl, že mu sil den ze dne ubývá, a dodal, že „své milé hosty nebude v Bagrově dlouho zdržovat“.

Nemusíme podotýkat, že mladá paní byla v řeči pohotová a že byla nejen zdvořilá, ale také pozorná a úslužná. Arina Vasiljevna, žena od přírody dobrosrdečná, se přizpůsobovala svému muži, jak jen dovedla a pokud si troufala neuposlechnout své dcery. Axiňja Stěpanovna si od první chvíle švagrovou upřímně zamilovala a byla na ni hodná, ale ostatní sestry mlčely a z jejich pohledů nebylo těžké uhádnout, co si asi tak myslí.

Za půl hodiny pošeptala novomanželka něco svému muži a ten hned vstal a odešel do připravené ložnice, která byla vedle salónku. Stěpan Michajlyč se za ním udiveně díval, Sofja Nikolavna ho však dovedla svým vzrušeným vyprávěním tak zaujmout, že byl velmi překvapen, když se po nějaké chvíli dveře ložnice dokořán otevřely a vešel Alexej Stěpanyč s obrovským stříbrným podnosem na rukou, na němž bylo vyrovnáno tolik svatebních darů, až se pod nimi podnos prohýbal; Sofja Nikolavna hbitě vstala, vzala z podnosu kus nejjemnějšího anglického sukna a kamizolu ze stříbrně protkávaného brokátu bohatě vyšíváného podle předkresleného vzoru¹⁴ zlatým dracounem, zlatými korálky a zlatými plíšky a podala obojí tchánovi se slovy, že to všechno je práce jejích rukou: byla to skutečně pravda.

Stěpan Michajlyč sice zahlížel na syna, který tu stál s podnosem, dárky však blahosklonně přijal a snachu políbil. Arina Vasiljevna dostala hedvábný šátek celý zlatem protkávaný a velký kus nádherného čínského hedvábí, které bylo i tehdy vzácností; každá z dcer dostala rovněž kus hedvábí a jejich manželé každý kus anglického sukna; dárky pro ně nebyly ovšem tak prvotřídní. Všichni vstávali, líbali se navzájem, líbali ruce, klaněli se a děkovali. Dveře z parádní světnice praskaly pod nápořem zvědavých diváků obojího pohlaví a z dveří ložnice nesměle vykukovaly namaštěné hlavy venkovských komorných, protože ostatní služebnictvo si netroufalo vniknout do krásně zařízeného pokoje novomanželů. Z parádního pokoje se ozval hluk – lokajové nemohli vypudit návštěvníky, kteří jim překáželi při prostírání stolu. Stěpan Michajlyč se dovtípil, co se tam děje, vstal, nahlédl do dveří a pouhým pohledem a tichým „ven!“ pokoj uvolnil.

Oběd měl obvyklý průběh; novomanželé seděli vedle sebe mezi tchánem a tchyní. Chodů bylo spousta, jeden tučnější a těžší než

---

14 Vyšívání podle předkresleného vzoru znamenalo a patrně dodnes znamená, že vzory se nejdříve nakreslily na papír, potom se vystříhly, nalepily na látku a vyšily zlatem.

druhý. Kuchař Štěpan nešetřil skořicí, hřebíčkem, pepřem a nejvíce tukem. Tchán snachu vlídně pobízel a snacha jedla a jen se v duchu modlila, aby to přežila. Mluvilo se málo, jednak proto, že všichni si „cpali nácka“, jak říkával Štěpan Michajlyč, a taky proto, že mluvit neuměli, a nadto byli všichni trochu v rozpacích, každý z jiného důvodu. A kromě toho Jerlykin, když byl střízlivý, to jest když pil jen vodu, nikdy mnoho nemluvil, a proto také byl považován za muže výjimečně chytrého. Karatajev si zase netroufl v přítomnosti Štěpana Michajlyče bez dovolení otevřít ústa, takže jen vždycky opakoval jeho poslední slova, například: „Sena mohla být dobrá, nebýt těch dešťů, co přišly.“ – „Nebýt těch dešťů, co přišly,“ opakoval Karatajev. „Žito krásně kvetlo, jenže do toho najednou uhodil mráz.“ – „Najednou uhodil mráz,“ papouškoval znovu Karatajev. Stávalo se, že s tímhle svým opakováním přišel někdy hodně nevhod.

Starým Bagrovovým nenapadlo, že by měli z Ufy opatřit šampaňské, takže se novomanželům připíjelo tříletým jahodovým likérem z trojité dávky plodů, hustým jako olej, jenž kolem sebe šířil nádherou vůni lesních jahod. Vaňka Mazan ve vysokačkách páchnoucích dehtem a v tříčtvrtečním kabátě, který na něm seděl jako na medvědovi rohož, nosil od jednoho k druhému pohár s bílým vzorem a s modravým proužkem klikaticím se ve skleněné nožce.

Když přišla řada na novomanžele, aby poděkovali za blahopřání, bylo Sofje Nikolavně samozřejmě velmi nepříjemné pít z poháru, jež před ní přiložil ke svým tlustým rtům Karatajev; přesto se nezamračila a chtěla dokonce vypít pohár až do dna. Tchán ji však zarazil se slovy:

„Nepij to všechno, nevěstinko milá, bude tě bolet hlava: je to sice dobré a sladké, ale taky silné a ty na to nejsi zvyklá.“

Sofja Nikolavna tvrdila, že tak výborný nápoj jí nemůže uškodit, a prosila, aby se směla ještě trochu napít, a tchán jí sám pohár přidržel a jeden doušek navíc jí povolil.

Celé rodině bylo jasné, že Stěpan Michajlyč je s nevěstou spokojen a že všechno, co ona řekne, se mu líbí. Sofja Nikolavna to také viděla, i když si s údivem všimla, že dvakrát tchána na chvílku něco rozladilo. V průběhu oběda se nejednou setkala s jeho hlubokým pohledem, přívětivě na ni upřeným. Venkovský slavnostní oběd konečně skončil a dlouhý a únavný se zdál jedině Sofje Nikolavně, která se ho snažila podle možnosti oživit svým veselým povídáním. Všichni vstali od stolu: syn a dcery políbily otci ruku a Sofja Nikolavna to chtěla udělat též, ale staroch jí ruku nedal a místo toho ji objal a políbil. Stalo se to již podruhé, že jí nedal ruku k políbení, a Sofja při své prudké povaze mu hned živě s jemnou výčitkou pravila:

„Tatíčku, proč mi nechcete dát ruku k políbení? Jsem přece také vaše dcera a chtěla bych vám také s láskou a úctou políbit ruku.“

Staroch se na ni upřeně a jaksi hluboce zadíval a láskyplně jí odpověděl:

„Mám tě taky rád, což o to, ale otci mají líbat ruku jen jeho vlastní děti. Nejsem přece kněz.“

Znovu odešli do salónku a usadili se jako prve. Axjutka přinesla kávu, která se zde podávala jen při těch nejslavnostnějších příležitostech; starý pán ji sice nepil, zato pro celou rodinu to byla největší pochoutka. Po kávě Stěpan Michajlyč vstal a se slovy: „Tak a teď si půjdeme pěkně zdřímnout, však mladým taky neuškodí, když si po cestě trochu odpočinou,“ odešel do svého pokoje, kam ho syn se snachou doprovodili.

„Tady je můj kutloušek, nevěstinko,“ pravil zvesela, „posad' se tu jako můj host. V salóně jsem s vámi se všemi poseděl jen naponejprv a ještě v tomhle chomoutu (a ukázal na nákrčník). Aljoša to zná: kdo se mnou napříště bude chtít posedět, toho rád uvidím tady u sebe.“

Potom snachu políbil, synovi podal k políbení ruku a propustil je; sám se svlékl a ulehl, aby si po nezvyklé tělesné námaze a vnitřním

rozčilení odpočinul. Spánek na sebe nedal dlouho čekat a za chvíli se již světnicí rozléhalo zdravé chrápání, až se od něho pravidelně vlnil závěs, který Mazan kolem lůžka starého pána spustil.

Příkladu pána domu následovali i ostatní. Oba zeťové, z jejichž tváří se dalo snadno uhádnout, že se dobře najedli a Karatajev dokonce i napil, odešli spát na seno do konírny. Dcery se shromáždily ve světnici u matky, která spávala zvlášť, a tam začalo šeptání a šuškáni, řečnění a pomlouvání, že žádná z nich si toho dne ani lehnout nešla. Chuděra Sofja Nikolavna, ta to dostala, že na ní nezůstala nitka dobrá! Vlídne přijetí, jehož se nevěstě od tchána tak jasně dostalo, nemohla nazlobená rodina nijak přenést přes srdce. Našla se mezi nimi sice jedna duše, ovdovělá Axiňja Štěpanovna, po druhém muži Nagatkinová, která se Sofji Nikolavny zastala; ale dostala za to co proto a nakonec ji vyhnaly ze světnice a jednou provždy vyloučily z rodinné rady, a hned jí k dosavadní přezdívce „svatá prostota“ přidaly další urážlivou přezdívku, kterou pak nosila až dlouho do stáří; avšak tato dobrá duše zůstala přesto nevěstě navždy příznivě nakloněna a v rodině za to byla pronásledována.

Novomanželé odešli do své krásně upravené ložnice. Sofja Nikolavna se svou komornou – černovlasou ráznou Parašou – vybalila cestovní truhlice a kufry, kterých se do anglického Murzachanovova kočáru vešla velká spousta. Paraša už znala kdekoho z čeledi i všechny staré vesničany a vesničanky, jimž se slušelo něco darovat, a Sofja Nikolavna z bohaté zásoby všelijakých přivezených drobností určila každému něco, – podle věku, zásluh i úcty, jaké požívali u svých pánů.

Mladí manželé se necítili unaveni a nepotřebovali si odpočinout. Sofja Nikolavna se převlékla do jednodušších šatů, Parašu zanechala v ložnici, aby všechno řádně uložila a uspořádala, a přestože bylo venku horko, vyšla si na procházku se svým mladým mužem, jenž by jí byl velmi rád ukázal svá oblíbená místa: březový háj, ostrov s lipami v plném květu a průzračnou vodu v řece, která jej obtékala.

Jak krásně tam bylo v tuto dobu, kdy se jarní svěžest pojí s letním žárem! Alexej Stěpanyč, vášnivě zamilovaný a nepřivykly dosud šťastnému pocitu, že už je manželem zbožňované ženy, byl jaksi nemile překvapen, že Sofju Nikolavnu nenadchl ani háj, ani ostrov, ba že si jich skoro ani nevšimla, a když usedla do stínu na břehu bystré řeky, rychle hned s mužem zapředla hovor o jeho rodině, o tom, jak je přijali, jak má tchána ráda, jak od první chvíle poznala, že i ona se mu líbí a že by se možná líbila i matičce tchyni, jenomže ta jako když si netroufá dát jí to najevo, a že ze všech nejhodnější se zdá Axiňja Stěpanovna, ale přitom jako když se něčeho bojí...

„Já to všechno dobře vidím a rozumím tomu,“ dodala, „a vím, odkud vítr vane. Neušlo mi jediné slovo, jediný pohled, takže vím, čeho se mohu nadít. Tvé sestry, Jelizavetu a Alexandru Stěpanovnu nechť soudí Bůh...“

Alexej Stěpanyč však ženu příliš neposlouchal: příjemný stín, zelené větve skloněné nad řekou, tiché bublání bystré vody, ryby míhající se pod hladinou a konečně zbožňovaná Sofja Nikolavna, jeho choť, která nyní sedí zde vedle něho a jednou rukou ho objímá... můj bože, copak v takovou chvíli může člověk něco říkat, někoho obviňovat, nad něčím se hněvat? To se ani nedá nic slyšet a pochopit – a Alexej Stěpanyč vůbec neslyšel a nepochopil, co mu jeho mladá choť říká, bylo mu tak dobře, tak sladko, a jediný způsob, jak mohl plně vychutnat své opojné blaho, bylo zapomenout na všechno kolem a mlčet.

A Sofja Nikolavna mluvila dál a hodně toho napovídala ve svém ohnivém zaujetí, až si nakonec povšimla, že manžel ji neposlouchá, ba že málem podřimuje. Rychle vstala a hned poté následovala jedna z oněch scén, jeden z oněch střetů vzájemného nepochopení, které se sice projevilo již nejednou, dosud však nikdy tak zřetelně. Všechno bylo řečeno znova, prudká slova se jen chrlila a přišly i slzy a výčitky z nevšimavosti a lhostejnosti.

Alexej Stěpanyč hleděl překvapen, ba zmaten, připadal si, jako když spadne z nebe, jako když je probuzen ze sladkého snu, a aby

ženu uklidnil, ujišťoval ji naprosto upřímně, že vše je v nejlepším pořádku a že se jí to všechno jen zdá a všichni že ji mají rádi, vždyť copak ji někdo může nemít rád? Přes všechna tato prostá a jasná ujišťování upřímného srdce, přes všechnu nesmírnou lásku, kterou prozrazovaly jeho oči, tvář i hlas, Sofja Nikolavna při veškeré své inteligenci a jemné citlivosti nepochopila svého muže a v jeho slovech shledala jen další důkaz lhostejnosti a nezájmu. Vysvětlování a výklady nabíraly na prudkosti a nevím, jak by to bylo dopadlo, kdyby Alexej Stěpanyč, jenž zdaleky zahlédl komornou sestry Tatjany Stěpanovny, jak k nim utíká po vysoké lávce, a dovtípil se, že tatínek se probudil a že je hledají, nebyl své obavy honem sdělil Sofje Nikolavně; ta se v mžiku vzpamatovala a ovládla, chytila muže za ruku a rychle s ním pospíchala domů. Avšak Alexeji Stěpanyči nebylo veselo.

V Bagrově bylo již předem všechno připraveno, aby v den příjezdu novomanželů mohla být pohoštěna čeled' i všichni vlastní, ba i okolní vesničané, kteří sem budou chtít přijít nebo přijet. Navařilo se několik várek domácího piva, vypálilo se pěkných pár věder silné pálenky a schystalo všelijaké potřebné nádoby.

Když si Stěpan Michajlyč šel po obědě lehnout, zeptal se Mazana, je-li nojkinských a kivackých sedláků hodně, a ten mu na to odpověděl, že jsou tu všichni od starých až po děti. Stěpan Michajlyč se usmál a řekl:

„Tak je tedy pohostíme. Řekni klíčnici Fedosji a klíčníkovi Petrovi, ať je všechno hotovo.“

Stěpan Michajlyč nespál dlouho, ale probudil se veselejší než předtím. Jeho první slova byla: „Je všechno hotovo?“ Řekli mu, že všechno je dávno připraveno. Staroch se rychle oblékl nyní již ne do slavnostního kabátu, nyní si vzal svůj oblíbený domácí kabátec z jemné velbloudí srsti a vyšel před dům, aby mohl osobně řídit přípravy k hostině. Na velkém travnatém dvoře, do ulice neopločeném, byla na podstavcích upevněna prkna a na nich stály sudy s pivem, bečičky s pálenkou a celé hromady pirohů rozkrájených

na půlky. V Orenburské gubernii se tak říkalo a dodnes říká malým podlouhlým bochníčkům bílého pšeničného chleba. Nejbliž stál hlouček dvorské čeledi, opodál pak zástup vesnických mužů a žen a ještě dál obrovský dav Mordvinů obojího pohlaví.

Stěpan Michajlyč jediným pohledem zjistil, že všechno je v pořádku, a vrátil se na svou verandičku. Zrovna se chtěl zeptat rodiny, která se zde mezitím shromáždila, kde jsou novomanželé, když vtom již oba mladí přicházeli. Tchán přivítal snachu ještě vlídněji a choval se k ní nyní tak prostě jako ke své dceři.

„Tak, Aljošo, a teď vezmi ženu za ruku a jděte se pozdravit s čeledí a s rolníky,“ pravil. „Všichni přece chtějí svou mladou paní poznat a políbit jí ruku. Pojdme!“

Vyкроčil první, za ním se vedl Alexej Stěpanyč se ženou a opodál za nimi šla Arina Vasiljevna s dcerami a zeti. Švagrové (až na Axiňju Stěpanovnu) jen stěží potlačovaly vztek. Rostoucí náklonnost Stěpana Michajlyče, slavnostní uvedení nenáviděné Sofji Nikolavny do hodnosti mladé velitelky, její krása a elegantní oblečení, její pohotovost a výmluvnost, uctivé a přitom rozkošné chování k tchánovi, to všechno dráždilo a zraňovalo jejich závistivé duše. Cítily najednou, že v otcovském domě nic neznamenají.

„Copak my, my už jsme odbyté veličiny,“ šeptala Alexandra Stěpanovna, „ale tuhle nad Táňušou je mi do breku. Co s tou teď bude? Ta bude leda posluhovat Sofji Nikolavně. A vaše slovo, matičko, už teď taky nebude mít tu váhu. Teď se bude všechno dělat podle ní...“

Hlas se jí třásl a do velkých těkavých očí se tlačily slzy. Mezitím Stěpan Michajlyč došel až k čeledi a zavolal blíž i své rolníky se slovy:

„Copak že nestojíte všichni pohromadě? Nejste snad dítka jedné matky?“ A pak pokračoval: „Tak tady vám představuju mladou paní – mladého pána dávno znáte; až přijde čas, služte jim stejně věrně a horlivě, jako jste sloužili mně a Arině Vasiljevně, a oni vám to oplatí dobrým zacházením.“

Všichni se poklonili až k zemi. Mladou paní to tak překvapilo, že se zatvářila zcela bezradně: nebyla zvyklá na takové scény. Když tchán viděl, v jakých je rozpacích, řekl: „To nic, od poklony ještě nikomu hlava neupadla. Tak, a teď polibte mladé paní ruku a potom jezte a pijte na její zdraví.“

Všichni se postavili do řady a přistupovali k Sofje Nikolavně: ta se ohlédla a viděla, že čiperná komorná Paraša a lokaj Fjodor, kterého dostala věnem, stojí opodál s dárky. Na její pokyn jí hbitě podali celý uzel a bednu s různými věcmi. Jelikož ještě neuměla nastavovat ruku k políbení a přitom stát nehybně jako socha, začala se zprvu sama se všemi líbat, a když odevzdala dárek, nastalo líbání znova. Štěpan Michajlyč však zasáhl; vždyť takhle by se nedočkal čaje ani do večere.

„To bys nebyla s tím líbáním hotová, nevěstinko, kdepak líbat každého a ještě k tomu dvakrát!“ pravil. „Vidíš, co jich je. Se starými se polib, to ano, ale ostatním stačí nastavit ruku.“

Tím se tato dosti zdlouhavá a obtížná ceremonie sice usnadnila a urychlila, přesto však trvala velmi dlouho. Štěpan Michajlyč při své živé povaze sám občas její průběh zdržoval tím, že oslovoval některé své sloužící a sedláky jménem a jejich jména doprovázel pochvalami. Mnoho starých žen a mužů mluvilo prostými slovy o své oddanosti a lásce, někteří dokonce plakali a všichni společně hleděli na mladou paní radostně a přátelsky. Sofja Nikolavna byla hluboce dojata. Za co mne ti dobří lidé chtějí mít rádi a někteří už mají rádi? uvažovala. Čím jsem si zasloužila jejich lásku?

Když konečně všichni, od starých až po nejmladší, políbili mladé paní ruku a s některými se políbila na tváře, a když byli všichni štědře obdarováni, vzal Štěpan Michajlyč Sofju Nikolavnu za ruku a šel s ní mezi Mordviny.

„Zdravím vás, sousedé!“ řekl vesele a přátelsky. „Děkuju vám, že jste přijeli. Tady vám představuju vaši mladou sousedku. Mějte ji rádi. A teď pojdte mezi nás a pijte a jezte, co pánbůh dal.“

Z davu se ozvalo radostné a hlasité volání:

„Aj, děkujem, Stěpan Michajlyč, děkujem! Sláva pámbů! Jaká on dal žena tvůj Lexej! Aj, aj, pěkná! Za to, Stěpan Michajlyč, že ty tuze hodný člověk!“

Začala hostina. Stěpan Michajlyč s novomanželi a s celou svou rodinou se spěšně ubíral na svou milovanou verandičku. Tušil, že již dávno uplynul čas, kdy obvykle pil svůj večerní čaj, který se vždycky podával v šest hodin, a nyní bylo dávno po sedmé. Dlouhý stín se již stočil k jihu a ulehl svými okraji až na spižírnu a stáj; na velkém stole těsně pod verandou dávno syčel samovar a čekala tam Axjutka. Všichni se usadili kolem stolu, ale Stěpan Michajlyč zůstal věren své verandiče, sedl si na své oblíbené místo na schodku, na svou nerozlučnou plstěnou houni. Večerní čaj nalévala Táněčka a Axjutka jí jen pomáhala. Sofja Nikolavna se tchána dovolila, aby si směla sednout vedle něho na verandu, s čímž starý pán se zjevným potěšením souhlasil. Snacha hbitě vyskočila od stolu a s nedopitým šálkem čaje v minutě seděla vedle něho. Tchán ji přitiskl k sobě, projevil obavy, že by si mohla umazat šaty, a poručil proto, aby jí taky přinesli houni. A hned spolu začali živě a vesele rozmlouvat; u velkého stolu si rodina mezitím vyměňovala pohněvané pohledy, dokonce si něco šeptali, přestože s nimi seděl i mladý novomanžel, který si toho musel všimnout: byl beztak posmutnělý a teď zesmutněl docela a cítil se trapně. Vtom na něho starý pán hlasitě zavolal:

„Pojd' sem k nám, Aljošo, tady je veseleji.“

Aljoša sebou trhl, přesedl si k otci a hned jako když se rozveselí.

Po čaji seděli všichni dál na svých místech a povídali si až do večere, která se také podávala později než obvykle, to znamená až po deváté. Po celou tu dobu zněly daleko do stmívající se krajiny hlasité písně a veselý smích podnapilých vesničanů. Po večeri se všichni rozešli do svých pokojů, do svých nor, jak říkával Stěpan Michajlyč. Když se snacha s tchánem loučila, poprosila ho, aby ji

na dobrou noc přežehnal křížkem, a tchán to ochotně učinil a dal jí otcovské políbení.

Tchyně a nejstarší švagrová Nagatkinová doprovodily novomanžele do ložnice a chvilku u nich poseděly. Alexej Stěpanyč pak zase šel vyprovodit matku a sestru. Sofja Nikolavna hned nato propustila svou komornou a usedla k oknu dokořán otevřenému k řece, lemované hustým vrbovím a jívovím. Snášela se nádherná noc; na obloze stále ještě byly večerní červánky, které jako když tam hodlají setrvat až do úsvitu. Otevřenými okny vnikal od řeky do pokoje osvěžující chládek spolu s vůní mladého listí a tlukotem a zpěvem slavíků.

Sofja Nikolavna to však nevnímala. Při své chytrosti věděla již napřed, co ji v mužově rodině čeká a měla přirozeně předem připraven plán, jak bude postupovat. Až dosud žila neustále ve městě, takže si nedovedla vůbec představit život málo zámožných venkovských statkářů, rozptýlených po různých zapadlých koutech rozlehlého kraje. Nepředstavovala si sice, že je tam život příjemný, avšak skutečnost byla mnohem horší. Nelíbilo se jí zde nic, všechno jí bylo protivné – dům i zahrada, háj i ostrov. Byla zvyklá kochat se nádherným pohledem do kraje z vysokého břehu řeky Bělé nedaleko Ufy, a proto vesnička v údolí s roubeným dřevěným domem, stářím i nepohodou zčernalým, s rybníkem uprostřed bažin a s věčným klapotem mlýna jí připadaly až odporné. I lidé se jí museli protivit, všichni, počínaje rodinou až po vesnické děti, s výjimkou Stěpana Michajlyče. Nebýt jeho, byla by si zoufala. Smýšlela o něm od začátku dobře; jeho drsný zevnějšek ji sice v první chvíli polekal, brzy však vyčetla z jeho moudrých očí a dobrosrdečného úsměvu a vycítila z jeho hlasu, že v tomto starém muži je mnoho citu, že k ní chová upřímné sympatie a že jí chce mít rád a bude jí mít rád. A poněvadž věděla, že je tchán jedinou její nadějí, pevně se rozhodla stůj co stůj si získat jeho lásku; a nyní si ho sama zamilovala a rozumová úvaha se spojila s upřímnou sympatií. Po této stránce byla Sofja Nikolavna se sebou spokojena; sama viděla, že jde rychle k cíli

a mrzelo ji jen, že ve své vznětlivosti urazila svého dobrého muže; netrpělivě na něho čekala, ale on se jako naschvál nevracel. Sofja Nikolavna by pro něho byla dávno běžela, kdyby věděla, kde ho hledat. Tak ráda by ho byla vzala kolem krku, v pláči ho odprosila, zahrnula vášnivým přívalem něžných slov a tak vypudila z jeho duše poslední stín nespokojenosti...

Jenže Alexej Stěpanyč se nevracel. Blahodárné chvíle kajícínosti, láskyplného zanícení i touhy napravit svou vinu míjely marně. Vznět nemůže trvat dlouho a za nějakou chvíli začalo být Sofje Nikolavně podivné a potom i nápadné, že se manžel tak dlouho nevrací. Konečně přišel poněkud rozladěný a mrzutý a ona místo aby ho vzala kolem krku a odprosila ho, zeptala se poněkud nakvašeným a podrážděným tónem, sotvaže překročil práh:

„Prosím tě, kde jsi byl? Proč mne tu necháváš samotnou? Už jsem docela umořená, jak tu na tebe celé dvě hodiny čekám.“

„Seděli jsme se sestrami asi čtvrt hodiny u maminky,“ odpověděl tiše a smutně Alexej Stěpanyč.

„A ony si na mne celou tu dobu jen stěžovaly, vymýšlely a klevetily a ty jsi jim věřil. Proč bys jinak byl tak mrzutý a smutný?“

Bylo vidět, že Sofja Nikolavna je velmi rozladěná a do jejích krásných očí vstoupily slzy. Mladého manžela to vyplašilo, ba až polekalo (to slzy ho tak polekaly), a pravil:

„Soněčko, upokoj se, nikdo si na tebe nestěžoval a proč taky? Vždyť jsi nikomu nic neudělala.“

Nebylo to tak docela pravda. Žádné stížnosti ani obvinění sice vysloveny nebyly, avšak nepřímou a v narážkách se mu naznačilo, že jeho žena se tak bezostyšně točí kolem tchána jen proto, aby se pak mohla nad všechny ostatní členy rodiny vyvyšovat, a že ony ji mají prokouknutou a časem že ji prokoukne i sám Alexej Stěpanyč, až si ho ona otočí kolem prstu.

Alexej Stěpanyč těmto narážkám nevěřil, avšak jeho smutná nálada, která na něho padla po rozmluvě na ostrově, se ještě zhoršila

a tížila teď jeho dobré srdce jako kámen. Řekl Arině Vasiljevně jen: „To jste neměla říkat, matičko,“ a pospíchal pryč.

Nešel však rovnou do ložnice, nýbrž nějakou chvíli přecházel sem tam po parádním pokoji, nyní již liduprázdném a tmavém, sedmi otevřenými okny se díval, jak se v šeru ukládá k spánku háj s hnízdícími havrany, jak se v dálce černá lužní les, eldorádo jeho dětských zábav a lovu, naslouchal klapotu mlýna, slavičímu zpěvu i křiku nočních ptáků. Trochu se mu ulevilo, a tak šel do ložnice, netuše ani v nejmenším, jakého přivítání se mu dostane.

Sofja Nikolavna se brzy vzpamatovala, znovu v duchu svých prudkých slov zalitovala, i když již ne tak hluboce jako prve; změnila tón a mluvila nyní s manželem s nepředstíranou láskou a plna lítosti, hladila ho, prosila, aby jí prominul, vášnivě mu dokazovala, jak je šťastna, když vidí, jak jí má tatíček Stěpan Michajlyč rád, prosila ho pro všechno na světě, aby k ní byl naprosto upřímný, a výmluvně mu dokazovala, že bez upřímnosti to prostě nejde – a měkké manželovo srdce roztálo, uklidnilo se a nakonec jí prozradil všechno, co jí původně za nic na světě nechtěl říci, aby ji nerozhněval s rodinou. Tím se uklidnil, pak si lehl a ve chvílce usnul; avšak Sofja Nikolavna dlouho usnout nemohla a usilovně přemítala. Nakonec si vzpomněla, že musí brzy ráno vstávat, protože měla v úmyslu přijít za tchánem na jeho verandičku zároveň s východem slunce a dlouho před příchodem rodiny, aby ho potěšila, pěkně volně si s ním porozprávěla, a tak se pokusila usnout, až se jí to po drahé chvíli a velkém úsilí nakonec podařilo.

Hned s prvními slunečními paprsky se probudila. Nespala dlouho, vstala však svěží a čilá. Hbitě se oblékla, políbila muže, řekla mu, že jde za tatínkem, a on ať si ještě nějakou hodinku pospí, a spěchala za tchánem. Stěpan Michajlyč spal o něco déle než obvykle a právě se umyl a vyšel na zápraží.

Sofju Nikolavnu objalo sváteční, nádherné májové jitra, s veškerým půvabem vrcholícího jara, plného svěžesti a skvostného tepla,

se sborem radostných hlasů všeho živoucího tvorstva, s jitřními dlouhými stíny, v nichž se dosud skrýval chládek a vláha a které prchaly před vítěznými paprsky slunce, – a zapůsobilo na ni jako posilující lék, třebaže dosud nebyla zvyklá vnímat krásu venkovské přírody.

Snašin příchod tchána překvapil a potěšil. Její svěží tvář, rozzářené oči, upravené vlasy a elegantní ranní šat nesvědčily o tom, že by ji byl někdo probudil, že by ji byl zburcoval ze spánku a ona nevyspalá, neupravená přiběhla za tchánem jen tak v nedbalkách. Stěpan Michajlyč měl rád čiperné, veselé a chytré lidi a všechny tyto vlastnosti nacházel u Sofji Nikolavny, a to všechno se mu na ní velmi zamlouvalo.

„Copak že tak brzo vstáváš?“ pravil zvesela, objímaje snachu. „Vždyť jsi se nevyspala! Ty přece nejsi zvyklá tak brzo vstávat. Ještě tě bude bolet hlavička.“

„Ba ne, tatínku,“ pravila na to Sofja Nikolavna, upřímně a něžně starého pána objímajíc. „Jsem zvyklá vstávat brzy; měla jsem už od dětství hodně práce a starostí. Pečovala jsem o celou rodinu a o nemocného otce. To až poslední dobou jsem trochu rozmazlená a vstávám později. Ale dnes jsem se probudila časně; Alexej mi řekl (staroch se zamračil), že jste už dávno vzhůru, a tak jsem přišla za vámi a doufám, že mne nezaženete a dovolíte mi, abych vás při čaji obsloužila.“ V těchto prostých slovech bylo tolik nepředstírané vnitřní opravdovosti, tolik nelíčené upřímnosti, že starý pán byl až dojat, políbil Sofju Nikolavnu na čelo a řekl:

„Dobrá, je-li tomu tak, děkuju ti, děvečko. Pěkně si spolu budeme v klidu povídat a ty mi připravíš čaj.“

Axjutka už nesla na stůl samovar. Stěpan Michajlyč jí poručil, ať nikoho nebudí, a Sofja Nikolavna se dala do přípravy čaje. Počínala si přitom tak hbitě a obratně, jako by celý život nic jiného nedělala. Starý pán zálibně sledoval sličnou mladou ženu, tak málo podobnou lidem z jeho okolí, které práce v rukou jen hrála. Čaj byl silný

a Sofja Nikolavna ho připravila přesně tak, jak to měl rád: čajovou konvici přikrytou ubrouskem postavila na samovar, šálek nalila až po okraj a pak mu jej podala, aniž kapičku rozlila na talířek; vonný nápoj byl horký, až páčil do rtů.

„Ty jsi hotová čarodějka,“ pravil starý pán s vlídným údivem, když si šálek vzal a čaj ochutnal, „ty znáš všechny moje vrtochy; no, budeš-li takhle obskakovat muže, bude mít krásný život.“

Starý pán obvykle pil čaj sám, a teprve když skončil, směla začít pít jeho rodina; tentokrát však, jen si vzal od snachy druhý šálek, hned jí poručil, ať naleje šáleček i sobě a sedne si k němu, že si ho vypijí spolu.

„Nikdy nepiju víc jak dva šálky, ale dnes si dám ještě třetí,“ pravil tím nejlaskavějším tónem, „dnes mi čaj nějak víc chutná.“

A vskutku, Sofja Nikolavna dělala všechno s takovou zálibou, že vyzařovala z celé její krásné tváře, a Stěpan Michajlyč to při své vnímavé povaze nemohl nezpozorovat; cítil se proto neobyčejně dobře. Přinutil snachu vypít si ještě druhý šálek a dokonce sníst domácí preclík, jimiž byly Bagrovovic kuchařky odedávna proslulé.

Když dopili a sklidilo se ze stolu, začala neobyčejně živá, zaujatá, upřímná a přátelská beseda. Sofja Nikolavna dala volný průchod svým plamenným citům a své strhující výmluvnosti – a získala si starého pána nadobro. Uprostřed této příjemné rozmluvy se však náhle zeptal:

„A co muž, spí?“

„Alexej se probouzel, když jsem odcházela, ale já jsem mu nakázala, ať si ještě zdřímne,“ odvětila Sofja Nikolavna živě. Starý pán se zle zamračil a na chvíli se odmlčel.

„Poslechni, má milá nevěstinko,“ pravil po chvíli zamyšlení, bez hněvu, ale vážně, „jsi dost chytrá, abych ti mohl říct pravdu rovnou do očí. Nerad si něco nechávám pro sebe. Když mě poslechněš, bude dobře, když neposlechněš, tvoje věc: nejsi má vlastní dcera. Nerad slyším, když oslovuješ svého muže Alexej – přece má také jméno

po otci. Nejsi jeho matka ani otec. Vždyť tak bys mohla oslovovat i svého sluhu. Žena má se svým mužem jednat uctivě, aby ho měli v úctě i ostatní. Taky se mi nelíbilo, když jsi ho včera poslala pro dárky a on tam stál s podnosem jako lokaj. A teď jsi řekla, že jsi mu *nakázala*, aby si zdříml. Nepatří se, aby žena něco nakazovala, to by taky mohlo špatně dopadnout. Možná že u vás ve městě se to tak dělá, ale podle našich staromódních venkovských zvyklostí se to nepatří.“

Sofja Nikolavna mu uctivě naslouchala.

„Děkuju vám, tatínku,“ řekla tak upřímně a tak opravdově, že každé její slovo starého pána až dojímalo, „děkuju vám, že přede mnou netajíte nic, co je vám na mně nepříjemné. Nejenže s radostí splním, co si přejete, ale sama si nyní uvědomuji, že to ode mne nebylo správné. Jsem ještě mladá, tatínku. Neměla jsem nikoho, kdo by mě poučil: můj otec je již šestý rok upoután na lůžko. Okoukala jsem takové jednání od jiných žen. Víckrát to neudělám, a nejen ve vaší přítomnosti, ale vůbec. Tatínku,“ pokračovala a z očí jí vytryskly velké slzy, „mám vás ráda jako svého vlastního otce; jedněte se mnou vždy jako se svou vlastní dcerou; vyhubujte mne, vytkněte mi, když se něčím proviním, a pak mi odpusťte, jen se proti mně nezatvrďte. Jsem mladá a prudká a mohu chybovat na každém kroku; pamatujte, že jsem v cizí rodině, že tu nikoho neznám a nikdo nezná mne; neopouštějte mne...“

Vzala tchána kolem krku, objala ho jako vlastní dcera a zlíbala mu hrud' i ruce. Tchán měl rovněž plné oči slz, nechal si ruce líbat a řekl:

„No dobrá, dobrá.“

Stěpan Michajlyč byl citlivý člověk, to už víme; bezpečně uhádl v lidech zlo a bezpečně tíhl k dobru. Snacha se mu na první pohled zalíbila a nyní ji pochopil, ocenil a zamiloval si ji navždy. Později musela tato láska podstoupit mnohou zkoušku a leckdo by byl zakolísal, on však vytrval do posledního vydechnutí.

Zanedlouho přišel Alexej Stěpanyč a hned po něm všichni ostatní. Dcery posílaly již dávno Arinu Vasiljevnu, ta si však netroufala přijít, protože řekl-li Stěpan Michajlyč „nikoho nebudit“, bylo to totéž, jako když si zakáže, aby za ním kdokoli chodil. I nyní přišla jen proto, že starý pán poručil Mazanovi, ať zavolá ostatní. Stopy slzí na tváři Sofji Nikolavny mezitím zmizely a ona přivítala tchyni i švagrové zvláště přívětivě a pozorně. Na Stěpanu Michajlyči nebylo rovněž vidět nic neobvyklého, jen živost a veselost Sofji Nikolavny, kterou ona nedokázala potlačit, byla okamžitě nápadná oběma prostředním švagrovým, které si s hrůzou domyslily, co se stalo.

Stěpan Michajlyč rozhodl, že návštěvy u příbuzných mají novomanželé vykonat v pořadí podle věku, a proto bylo smluveno, že zítra pojedou k Axiňje Stěpanovně Nagatkinové, která proto odjela domů ještě téhož dne po obědě; jela s ní i Jelizaveta Stěpanovna, aby jí před návštěvou novomanželů pomohla připravit oběd. K Nagatkinovým to bylo asi padesát verst, což dobří bagrovští koně mohli ujet bez odpočinku, a tak odjezd byl stanoven na šestou hodinu ráno.

Stěpan Michajlyč se nijak netajil se svými sympatiemi ke snaše. Trávil s ní všechnen čas a neustále si s ní povídal: buď se jí vyptával na její rodinné poměry, nebo mu musela vyprávět o životě ve městě; pozorně a se zájmem jí naslouchal a často její vyprávění doprovázel chytrými a trefnými poznámkami. Sofja Nikolavna temperamentně reagovala na jeho věcné poznámky a bylo zcela jasné, že to od ní není jen pohodlné přitakávání jeho způsobu myšlení, ale že plně chápe jeho slova a je přesvědčena o jejich správnosti.

A Stěpan Michajlyč zase seznamoval snachu s dřívějším i současným životem její nové rodiny; jeho vyprávění bylo tak pravdivé, prosté, upřímné a přitom tak živé, že Sofja Nikolavna jako jediná osoba, jež je dovedla plně ocenit, byla u vytržení. Dosud se nikdy s takovým člověkem nesetkala: její otec byl inteligentní, jemný, náruživý a nezištný muž, zároveň však byl slaboch, který se podřizoval

tehdejšími společenskými formalitám a měl neustále punc opatrní-
kého, podlézavého úředního hodnostáře, jenž se z kancelářského
písaře vypracoval až na zástupce místodržitele; zde však měla
před sebou starého muže bez vzdělání, který byl napohled drsný
a dokonce prý v hněvu i krutý, přitom však moudrý, dobrosrdečný,
pravdivý a nesmlouvavý ve svých mravních názorech a v otázkách
cti, muž, který nejen vždy jednal přímo, ale také vždy mluvil prav-
du. Před touto vznětlivou a inteligentní ženou vystávala vznešená
postava vysoké duchovní úrovně, překrývající veškerou minulost
a otvírající jí jakýsi nový mravní svět. Jaké štěstí, že tento muž je
její tchán! Na něm závisí její klid v mužově rodině a snad i štěstí
v životě manželském.

Oběd uplynul mnohem živěji a veseleji než včera: snacha opět
seděla mezi tchánem a manželem, ale Arina Vasiljevna si přesedla
na své obvyklé místo naproti Stěpanu Michajlyči. Hned po obědě
odjela Axiňja Stěpanovna a Jelizaveta Stěpanovna do Nagatkina.
Když si starý pán po svém zvyku odcházel zdřímnout, řekl:

„Tak se mi zdá, Arišo, že nám pánbůh dal tuze hodnou nevěstu;
byl by hřích nemít ji rád.“

„I baže, Stěpane Michajlyči,“ pravila na to Arina Vasiljevna. „Jestli
se ti Sofja Nikolavna zamlouvá, tím spíš se zamlouvá i mně.“

Starý po ní šlehl pohledem, ale neřekl nic. A Arina Vasiljevna
honem odešla, aby se nějak neprořekla a aby sdělila dcerám tato
významná slova Stěpana Michajlyče; ta pak byla vzata na vědomí
jako zákon, který se musí alespoň naoko dodržovat.

I když Sofja Nikolavna spala poslední noc málo, stejně nemohla
po obědě usnout. A tak si zase vyšla s manželem na procházku –
chtěl si zajít do starého březového háje a dolů podél řeky. Tentokrát
již k žádnému nepříjemnému střetnutí nedošlo. Triumfující Sofja
Nikolavna, okouzlená a nadšená tchánem, se snažila přenést i na
Alexeje Stěpanyče onu horoucnost, jíž přetékala její vnímavá duše.
A jako všichni vášniví a zanícení lidé, přenesla si část vlastností,

kteřé jí na tchánovi tak zaujaly, na svého mladého, krásného muže, a v tu chvíli ho milovala víc než kdykoli předtím. Alexej Stěpanyč jen udiveně naslouchal vzrušeným řečem své půvabné ženy a v duchu si myslel: Chvála bohu, že si s tatínkem tak dobře porozuměli: teď bude všechno dobré. Líbal Sofje Nikolavně ruce, říkal jí, že je nejšťastnější člověk na světě a ona že je bohyně, již není na světě rovno, a všichni se jí musí klanět. Nedovedl svou ženu plně pochopit, nedovedl ocenit, jak hluboce a výstižně hodnotí obdivuhodné vlastnosti Stěpana Michajlyče, a byl stejně jako dříve přesvědčen jedině o tom, že otec je muž, jehož si každý musí vážit, ba dokonce se ho bát. Tentokrát však Sofja Nikolavna nic nepozorovala: cítila a mluvila za něho. Chválila březový háj plný hrbolů i hlubokou řeku a dokonce i o svých švagrových se vyjadřovala velmi uznale.

Jakmile se Stěpan Michajlyč po obědě probudil, hned si k sobě dal zavolat snachu s mužem a všechny ostatní členy rodiny. Už dávno ho nezažili v tak příjemném a veselém rozmaru. Buď že se dobře vyspal, nebo že se dobře cítil – ať tak či tak, každý hned viděl, že starý pán je velmi spokojen a dobře naložen. Po vyjádření Stěpana Michajlyče nasadila Alexandra Stěpanovna a Jelizaveta Stěpanovna vlídnější tón a Táňuša (tak jí všichni říkali) a Arina Vasiljevna to dokonce udělaly velmi rády; na Karatajeva Alexandra Stěpanovna mrkla a on hned začal troufaleji papouškovat poslední slova po tom, kdo právě mluvil, i když se ho nikdo na nic neptal; jen zamračený generál mlčel a důležitě koukal. Rodina se spolu neobyčejně dobře a živě bavila a starý pán dostal tentokrát dřív chuť na čaj, který si chtěl samozřejmě vypít ve stínu vedle verandičky, a snacha dostala výjimečně právo večerní čaj nalévat. Táňuša jí tuto funkci ochotně postoupila.

Po čaji dal Stěpan Michajlyč zapřáhnout dva vozy, posadil si snachu vedle sebe a v doprovodu celé rodiny si vyjel k mlýnu. Dlužno říci, že mlýn byl koníčkem starého pána a že mu věnoval hodně času. Žernovy mlely a stoupa výborně tloukla, i když mlýnice byla

nevzhledná a krytinu tvořil jen naházený rákos. Hospodář se rád pochlubil vnitřním zařízením svého mlýna a tak hned snaše všechno podrobně ukazoval; bavila ho její naprostá nevědomost, její zvědavost a někdy i strach, když najednou pustil proud vody naplno na všechny čtyři kameny a všechno vevnitř se začalo třást, houpat a klepat a kameny se otáčely, až zpívaly a svištěly a v moučném prachu se chvěla a otřásala podlaha a nakonec i celá mlýnice. Pro Sofju Nikolavnu to bylo něco naprosto nového a vůbec se jí to nelíbilo; aby však udělala tchánovi radost, všemu se divila, na všechno se vyptávala a všechno obdivovala. Tchán byl velmi spokojen, pobyl se snachou ve mlýně dlouho, a když spolu vyšli na hráz, kde novomanžel a dvě švagrové chytali ryby, byli přivítáni všeobecným smíchem: starý pán i snacha byli bílí jako mlynáři. Pro Stěpana Michajlyče to nebylo nic zvláštního; ten vyšel ze mlýna a jen se ze zvyku trochu oprášil a utřel, avšak Sofja Nikolavna neměla tušení, že je tak znamenitě a důkladně napudrována, a sám tchán se dal do hlasitého smíchu, když se na ni podíval; sama se tomu však smála ze všech nejvíc, měla k tomu velmi vtipné průpovědky a litovala jen, že tu není zrcadlo, aby se mohla podívat, jak pěkně je vyparáděna do bálu.

Starý pán zjistil, že všichni jsou plně zabráněni do rybolovu, a vyjel si proto se svou mladou mlynářkou (jak jí celý ten večer říkal) kolem rybníka přes most, a když spolu objeli horní tok řeky a všechny zaplavené louky, vrátili se už po hrázi až k vantrokům, kde ostatní rybařili a kde klidně seděla a sledovala je baculatá Arina Vasiljevna. Všude, kudy tchán se snachou jeli, bylo bahno a mokřiny, po bídném mostku se dalo jen taktak přejet přes řeku a ještě horší byla blátivá hráz plná hnoje; Sofje Nikolavně se tu všechno protivilo, Stěpan Michajlyč si toho však nemohl všimnout, neboť ten neviděl ani bahno, ani kaluže a necítil odporný pach stojaté vody či hnoje na hrázi. Všechno si to zde sám zavedl a zařídil a všechno se mu líbilo.

Slunce klesalo k západu a od vody táhlo vlhko; všichni se zase vesele vydali na zpáteční cestu; rybáři s sebou vezli svůj úlovek:

několik pěkných okounů a bělic a drobnějších jesenů. Před domem čekal správce; starý pán se dal do vyřizování hospodářských záležitostí, mladá paní se šla upravit. Ryby mezitím v kuchyni uvařili, usmažili na pánvi na másle a největší okouny upekli v kůži i se šupinami a všem při večeři velmi chutnalo.

Tak uplynul druhý den; po večeři se brzy rozešli, aby novomanželé mohli časně ráno vstát a odjet na návštěvu. Alexandra Stěpanovna, která zůstala doma s matkou a nejmladší sestrou, odložila hned břímě přetvářky a povolila uzdu své vzteklosti a zlému jazyku. Viděla, že všechno je marné, že tchán si snachu vroucně zamiloval, že došlo na její slova, protože ta městská falešnice doopravdy starému otci učarovala a teď se nedá nic jiného dělat než vypíchat novomanžele co nejdřív zpátky do Ufy, a teprve potom něco chytrého podniknout. I Arina Vasiljevna a Tjánuša dostaly svůj díl za to, že jsou na ni příliš hodné, a nebýt jí, Alexandry Stěpanovny, že by ta městská fiflena, ta kozácká nuzota učarovala i jim.

Druhého dne, přesně v šest ráno vyjeli novomanželé svým anglickým kočárem, taženým šestkou skvělých koní domácího chovu do Nagatkina. Snacha stačila ještě připravit tchánovi čaj a odjížděla vyprovázena jeho vlídnými slovy; dokonce ji na cestu přežehnal křížem, protože měli na návštěvě zůstat přes noc.

Cesta vedla zprvu podle řeky, potom ji přetála a začala stoupat do kopce až k újezdnímu městečku Buguruslanu. Naši novomanželé jím jen projeli, přešli most přes řeku Velký Kiněl a po jejím lučném břehu, rovném a krásně travnatém, ujížděli rychlým klusem rozježděnou letní cestou po stepi, vyhýbajíce se všem okolním vesnicím, takže ujeli v hodině kolem desíti verst. Alexej Stěpanyč dávno za Kinělem nebyl a zelená, rozkvetlá, voňavá step ho uchvátila. Z cesty před nimi vzlétl co chvíli drop, nad kočárem vytrvale kroužily kolihy, zalétaly kupředu, usedaly na milníky u cesty a vzduch kolem byl pln jejich zvonivého zpěvu. Alexej Stěpanyč velmi litoval, že s sebou nemá pušku.

Step plná zvuků, hlasů a života a v těch časech bohatá na všechny druhy polního ptactva, ho tak upoutala, či lépe řečeno tak pohltila veškerou jeho pozornost, že naslouchal chytrému a temperamentnímu vyprávění Sofji Nikolavny jen zpola. Ta si toho brzy povšimla a upadla v zamyšlení. Její veselost byla rázem tatam, zatvářila se nespokojeně, až nakonec se dala do řeči se svou Parašou, která jela v kočáře s nimi.

Přejeli mírné návrší a kolem dvanácté dorazil jejich kočár k menšímu venkovskému domu Axiňji Stěpanovny, jenž se městským domům podobal ještě méně než dům v Bagrově. Stál na rovném břehu Malého Kinělu, od něhož ho dělila jen zahrada s mladou zeleninou, v záhoncích byly napíchnuty oloupané lipové větvičky, aby se po nich mohly pnout úponky mladého hrášku, a rostlo tam několik slunečnic. Dodnes s pohnutím vzpomínám na tento prostý, chudý kraj, který jsem poprvé spatřil asi o deset let později, a chápu, že Alexeji Stěpanyči přirostl k srdci, kdežto Sofje Nikolavně se líbit nemohl. Místo bylo pusté a holé, v rovině, a slunce na něj pražilo; kolem rovná step s norami svišťů a nikde stromečku, nikde křovíčka, jen pomalá řeka plná tůní lemovaná rákosem a orobincem. Komu by se tohle mohlo líbit? Nic zvláštního, nic pěkného ani malebného; Alexej Stěpanyč měl však toto místo rád, dokonce raději než Bagrov. Můj názor je jiný, ale i já jsem si velmi zamiloval tichý domek na břehu řeky, průzračnou vodu, její rákosí rozkývané říčním proudem, zelenou step i prám, jenž přijížděl až skoro před dům a převážel nás přes řeku do širé stepi, plné suchopýru, do nekonečných dálek, přímo na jih...

Paní domu s dvěma malými syny a dvouletou dcerou, s Jelizavetou Stěpanovnou a jejím mužem přivítala milé hosty před domem. Přestože toto venkovské obydlí nepůsobilo zvenku nijak přitažlivě, vevnitř panovala všude čistota a pořádek mnohem větší než u Stěpana Michajlyče. Vůbec u této „svaté prostoty“, jak jí říkaly sestry, která byla vdovou a měla malé děti, vládl přesto v domě jakýsi

řád a úpravnost, prozrazující mimořádnou ženskou pečlivost. Řekl jsem již, že Axiňja Stěpanovna byla dobrá žena, že si svou švagrovou oblíbila, a bylo proto zcela přirozené, že jako pohostinná paní domu přivítala a uctívala novomanžele velmi srdečně. V Bagrově to předvídali a poslali proto schválně Jelizavetu Stěpanovnu, aby jako žena chytřejší a společensky výše postavená (byla ženou generála) mírnila návaly příchylnosti dobromyslné Axiňji Stěpanovny; její prostá duše se však nedala ovlivnit chytrou a mazanou generálkou a na všechny její důrazné rady odpovídala stručně a jasně: „Vy si to dělejte, jak chcete, když jí pořád nemůžete přijít na jméno; ale mně se tuze zamlouvá, chová se pěkně a je uctívá a nic špatného jsem na ní neshledala, a proto taky chci, aby ona i bratr byli u mě zrovna tak spokojeni.“ A řídila se tím a konala všechno s upřímnou láskou a radostí: starala se, pečovala o švagrovou a byla by novomanželům snesla modré s nebe. Zato pyšná Jelizaveta Stěpanovna a dokonce i její muž, který byl ostatně do večera tak zmožen, že ho museli zavřít do prázdné lázně, ti k nim zachovávali mnohem větší chlad a odstup než v Bagrově. Sofja Nikolavna si jich nevšímala a rozkošně se bavila s hostitelkou a jejími malými dětmi. Po obědě si trochu zdřímli, pak šli na procházku podél řeky, dali se převézt na druhou stranu a zasedli na břehu k čaji; navrhovali Sofje Nikolavně, aby si zkusila zarybařit, ale ta to odmítla se slovy, že bez téhle zábavy se snadno obejde a že mnohem milejší je jí pobýt ve společnosti sester. Zato Alexej Stěpanyč, šťasten, že nejstarší sestra a žena spolu tak pěkně vycházejí, se celý žhavý chopil udice k povyražení všeho služebnictva, nad nímž se zase bavili oba novomanželé. Skryt v hustém rákosu proseděl na břehu řeky až do večere a chytil několik velkých cejnů, jichž byly tiché vody Kinělu plné.

Odjezd byl stanoven na příští den ráno rovněž na šestou hodinu; chtěli dokonce vyjet ještě časněji, aby na ně Stěpan Michajlyč nemusel čekat s obědem; paní domu se svou sestrou generálovou se rozhodly, že vyjedou k večeru, přenocují v Buguruslanu, tam

dobře nakrmí koně a teprve příští den dojedou do Bagrova. Sofja Nikolavna byla stále ještě maličko popuzena proti svému muži. Přes svou mimořádnou inteligenci nedokázala pochopit, jak muž, který ji má tak rád, může mít zároveň rád své mokřinaté Bagrovo, jeho lesíky plné hrbolů, hráz s vrstvou hnoje a pach zahrávající vody; jak se může rozplývat blahem při pohledu na jednotvárnou step a hloupé sluky a konečně jak dokáže být celé hodiny bez své ženy a zabývat se tou protivnou udicí a cejny, z kterých táhne odporný bahenní pach. Nedokázala to pochopit, a proto když za ní Alexej Stěpanyč přispěchal, aby se s ní rozdělil o blažené dojmy z přírody a rybolovu, málem se urazila. Tentokrát však v sobě našla tolik moudrosti, že mu nic neříkala a nevyčítala: měla ještě v živé paměti scénu na ostrově.

Alexej Stěpanyč a Sofja Nikolavna spali klidně celou noc v ložnici Axiňji Stěpanovny, kterou jim postoupila, když v ní předtím všechno upravila, jak nejlépe mohla a dovedla, aniž se v nejmenším ohlížela na uštěpačné generálčiny poznámky. Časně zrána, dokonce o půl hodiny dříve, než bylo stanoveno, novomanželé odjeli. Na zpáteční cestě se nic zvláštního nepříhodilo, až na to, že Alexej Stěpanyč se tentokrát již méně věnoval stepi a slukám a již tak nadšeně nevykřikoval, když z cesty vzlétl drop, a proto pozorněji naslouchal a něžněji pohlížel na svou milovanou ženu.

Do Bagrova přijeli dříve, než byli očekáváni. Sice se již prostíralo na stůl a Alexandra Stěpanovna si neodpustila poznámku, že „tatínek bude muset dnes obědovat trochu později, protože lidé z města budou sotva několik dní po sobě tak časně vstávat.“ Starý pán dobře pochopil, kam tím míří, a k všeobecnému údivu na to zvesela odpověděl:

„Inu, co naplat! Tak na naše milé hosty počkáme.“

Všichni zůstali při těch slovech jako zkoprnělí. Dlužno říci, že Stěpan Michajlyč nezasedl za celý svůj život k obědu později než ve dvanáct hodin, a když měl zvlášť velkou chuť k jídlu, kázal nosit

na stůl i dřív, a při sebemenším otálení nebo zdržování se vždycky zle rozhněval.

„Vidíte to, jak to s ním ta Sofja Nikolavna umí,“ šeptala Alexandra Stěpanovna matce a nejmladší sestře, „kvůli ní se klidně může čekat! Ale kdybyste se vy, maminko, někdy opozdila k obědu, když se vrátíte z Někljudova, to byste to slízla a my všichni s vámi...“

Ještě ani neskončila své zlobné šuškáání, sedíc s matkou v sousední světnici, když vtom před dům přihřel kočár, zaržáli unavení koně a tchán už líbal snachu a chválil novomanžele, že přijeli včas, a hned se ozvalo jeho zvučné: „Mazane, Tanajčenku, noste na stůl!“

A den plynul svým pořádkem. Po večerním čaji dal Stěpan Michajlyč, jehož přízeň ke snaše hodinu od hodiny rostla, přihnat ze stepi stádo koní, aby je mohl ukázat Sofje Nikolavně, která jednou mezi řečí prohodila, že nemá poněť, jak takové stádo koní vypadá, a že by je ráda viděla. Stádo přihnali na dvůr a starý pán osobně vodil snachu po dvoře a ukazoval jí nejlepší klisny s malými hříbátky, ročky a dvouročky i mladé valášky, kteří po celé léto chodili ve stádě při vydatné a zdravé zelené píce. Daroval jí dvě znamenité hřebice a slíbil, že jí od nich založí chov pro štěstí. Malá hříbátka se Sofje Nikolavně velmi líbila, zálibně sledovala, jak poskakují a tulí se ke klisnám; rozumí se, že za dárek pěkně poděkovala.

„Poslechni, Spirko,“ nakazoval Stěpan Michajlyč svému hlavnímu koňákovi, „koukej, ať mi na klisny Sofji Nikolavny zvlášť dohlídneš, a hříbata si zvlášť označíme: nastříhneme jim dole ucho a časem jim uděláme i cejch se jménem mladé paní. Kdyby ses aspoň ty, nevěstinko, trochu věnovala koním,“ pokračoval, obraceje se k Sofje Nikolavně, „tuhle Alexej o ně nemá žádný zájem.“

Starý pán měl koně velmi rád a svou neúnavnou péčí dosáhl toho, že už měl i při svých skrovných finančních možnostech značně velký hřebčinec a vypěstoval odrůdu výborných běhounů, které obdivovali milovníci i znalci. Stěpana Michajlyče potěšil zájem Sofji Nikolavny o jeho chov, který snacha samozřejmě projevovala jedině

proto, aby kápala tchánovi do noty, on jej však bral vážně a zavedl ji do stáje, aby viděla, jak se krmí běhouni, vlastní i hostů, kterých někdy stávala ve stáji celá řada.

Ze strachu, abych své čtenáře nenudil tak podrobným líčením pobytu mladých Bagrovových u tchána, povím jen, že příští, to jest pátý den, strávili stejně jako předcházející. Podle věkového pořadí měli nyní vykonat svatební návštěvu u Jerlykinových; jejich vesnička však byla od Bagrova vzdálena sto sedmdesát verst a ležela mnohem blíže k Ufě, takže bylo rozhodnuto, že se u nich novomanželé zastaví na zpáteční cestě do Ufy. Navíc se ještě manžel Jelizavety Stěpanovny, onen zamračený a nemluvný generál Jerlykin, zpil v Nagatkině do němoty a stále ještě nevystřízlivěl, což obvykle trvalo nejméně týden, takže jeho ženě nezbývalo než se vymluvit, že onemocněl, a nechat ho v Buguruslanu u jakýchsi známých. A tak příštího dne se dohodli, že mladí pojedou k Alexandře Stěpanovně, a ta se vypravila i se svým baškirofilským manželem hned večer do své Karatajevky a s otcovým svolením pozvala rovněž nejstarší a nejmladší sestru; Jelizaveta Stěpanovna však zůstala doma pod záminkou, že v Buguruslanu jí leží nemocný muž, ve skutečnosti však mínila vést poučné hovory s rodiči. Cesta ke Karatajevovým, kteří bydleli skoro stejně daleko od Bagrova jako nejstarší sestra Nagatkinová, to jest něco přes padesát verst, vedla zcela opačným směrem, přímo na sever. Asi v polovině cesty začínaly kopce a lesy.

Novomanželé vyjeli po časném snídání, a protože cesta byla rozbitá a těžko sjízdná, dali v polou cesty, mezi Novou a Starou Mertovščinou (kam měli na zpáteční cestě zajet) na dvě hodinky v polích zastavit a nakrmit koně a k večernímu čaji přijeli do Karatajevky. Baškirofilův domek vypadal nesrovnatelně chatrněji než dům v Nagatkině: malinká, tmavá okna přímo bila do očí, podlahy byly hrbolaté, s jakýmisi stupínky a se spoustou děr prožraných krysami, a byly tak špinavé, že se ani nedaly jaksepatří umýt. Sofja Nikolavna vstupovala do tohoto

nehostinného, nevlídného příbytku až s jakýmsi strachem a odporem. Alexandra Stěpanovna se chovala nafoukaně a co chvíli snad nechtěně utrousila nějakou uštěpačnou poznámku jako třeba:

„Jsme rádi, tuze rádi, že k nám naši milí hosté zavítali; copak bratr, ten nás neodsoudí, ale nevím, nevím, jak se bude sestřička Sofje Nikolavně líbit v naší chaloupce, když je zvyklá na městské pokoje u svého tatínka. To víte, my jsme lidé chudí, neúředničme, a tak bydlíme podle svého stavu; žádný plat ani jiný důchod nepobíráme.“

Sofja Nikolavna jí nezůstala nic dlužna a odpověděla, že každý bydlíme spíš podle svého vkusu než podle svého stavu, a jí že je ostatně lhostejné, kde a jak bydlí příbuzní Alexeje Stěpanyče.

Po večeři přidělili novomanželům jako ložnici takzvaný salón; jakmile však zhasli svíci, začaly tam pobíhat, tlapkat a skákat krysy a zaútočily na hosty tak drze, že ubohá Sofja Nikolavna nezamhouřila po celou noc oka strachem a odporem. Alexej Stěpanyč musel rozsvítit svíci a vyzbrojen prkénkem z okna bránit svou postel, na kterou krysy dokonce vyskakovaly, dokud nebylo rozsvíceno.¹⁵ Alexej Stěpanyč však necítil strach ani odpor: pro něho to nebylo nic nového a zpočátku ho dokonce bavilo pobíhání a tlapkání i troufalé skákání těchto protivných zvířat, a nakonec i usnul s prkénkem v ruce napříč přes postel; Sofja Nikolavna ho však ustavičně budila, a teprve po východu slunce, když se nepřítel stáhl do svých zákopů, nebohá žena usnula. Vstala s bolestmi hlavy, ale paní domu si ji jen dobírala, „jak ji ty darebné krysy postrašily“, dodávajíc, že útočí jen na cizí lidi, a oni že už si na ně zvykli.

Axiňja Stěpanovna a Táňuša, která se krysy také bála, však hleděly na ubohou a ztrápenou tvář své švagrové s lítostí a snažily se ji utěšit. Nagatkinová dokonce vyhubovala Alexandře Stěpanovně,

---

15 Neuvěřitelné množství krys se drželo v Karatajevce ještě asi čtyřicet let. Sám jsem zažil jejich drzé noční útoky.

že neučinila potřebné opatření, to jest nedala postavit lůžko do-
prostřed světnice, dát nad ně závěs a zasunout jej kolem dokola pod
peřinu. Paní domu se však jen zlomyslně smála a řekla:

„Škoda že krysy neukously naší drahé švagrové nos.“

„Dej si pozor, ať se to nedozví tatínek, ten by ti dal,“ pravila na to
Axiňja Stěpanovna.

Vesnice Karatevka ležela na svahu nad malou říčkou napájenou
potůčky, jež byla na konci obce zadržena hrází a poháněla mlýn na
jedno složení. Její poloha by nebyla špatná, avšak její majitelé byli
tak nepříjemní a celý způsob jejich života tak protivný, že se tam ni-
komu nelíbilo. Karatajev, který se v Bagrově bál Stěpana Michajlyče
a doma ženy, by byl rád řekl Sofje Nikolavně občas nějakou tu li-
chotku, ale netroufal si a jedině v manželčině nepřítomnosti někdy
poprosil mladou paní o dovolení, aby jí směl políbit ruku, dodávaje
jako obvykle, že tak půvabná žena se nenajde kraj světa. Avšak při
opakování své prosby byl již odmítnut.

Karatajev vedl zvláštní život: většinu léta trávil na návštěvách
v baškirských kočovištích a den co den se tam zpíjel kumysem;
baškirsky mluvil jako rodilý Baškir, na koni jezdil jako Baškir
a vydržel na něm sedět celé dny, a dokonce i nohy měl křivé jako
Baškir; střílel z luku jako Baškir – strefil se ze značné dálky šípem
do vajíčka. Zbytek roku bydlel v jakési komoře s vchodem rovnou
z chodby a s velkou pecí a tam celý den koukal z okýnka, hlavu vy-
strčenou ven, dokonce i v zimě za krutých mrazů, kdy býval zabalen
do kožichu; hvízdal si přitom baškirské písničky a popíjel léčivý
bylinný likér či uleželou baškirskou medovinu. Proč se Karatajev
díval z okýnka, před kterým byl jen prázdný dvůr, šikmo přetátý
málo prošlapanou pěšinkou, – co tam viděl a co táhlo jeho hlavou
sedící na bohatýrském těle, to nerozluští žádný psycholog. Filozofa
sice občas někdo v jeho rozjímání vyrušil – pěšinou po dvoře třeba
přešla z čeledníku do chléva nějaká boubelatá žena nebo děvce; to
na ni Karatajev vždycky zakýval nebo zamrkal a odpovědí mu bylo

známé krátké přikývnutí a mrknutí..., avšak ženská postava zmizela za rohem jako vidina a Karatajev znovu hleděl do liduprázdných dálav.

Sofja Nikolavna nevěděla, jak se rychle dostat z této peleše, a po brzkém obědě, při němž již koně stáli připraveni před domem, se novomanželé ihned rozloučili a odjeli. Hostitelka při loučení políbila švagrovou na obě tváře a na ramena, významně jí poděkovala za její milou návštěvu, za což jí Sofja Nikolavna stejně významně poděkovala za její milou pohostinnost.

Konečně seděli novomanželé v kočáře a Sofja Nikolavna mohla dát průchod svému pobouření. Dobromyslná Axiňja Stěpanovna jí bezděky vybreptala, že hostitelka záměrně neučinila žádná ochranná opatření proti krysám, a mladá žena, jež se v domě své nevráživé švagrové dokázala ovládnout, nyní vybuchla: zapomněla, že v kočáře sedí Paraša, zapomněla, že Alexandra Stěpanovna je vlastní sestra Alexeje Stěpanyče, a nešetřila urážlivými výrazy. Alexej Stěpanyč ve své dobrotě a upřímnosti nemohl uvěřit, že by to byla od sestry zlomyslnost, spatřoval v tom spíš jen nedostatek důvtipu, a proto se ho výrazy Sofji Nikolavny nemile dotkly, a po pravdě řečeno, skutečně se nedaly prominout. Poprvé se na svou mladou ženu rozhněval, řekl jí, že by se mohla za tyhle řeči stydět, načež se odvrátil a zmlkl. V takové náladě přijeli do Staré Mertovštiny, kde tou dobou žila nadmíru inteligentní stará žena Marja Michajlovna Mervaja¹⁶, jejíž dcera, Kateřina Borisovna (velká přítelkyně Sofji Nikolavny), se nedávno provdala za P. I. Čičagova, vypovězeného vládou do Ufy, kde ovdověl, a nyní k velikému překvapení mladých Bagrovových zde byla na návštěvě se svým mužem. Sofje Nikolavně, jež měla Čičagova stejně ráda jako svou přítelkyni, udělalo toto nenadálé setkání takovou radost, že docela zapomněla na svůj hněv

---

16 Vláška jí později povolila změnit si toto strašné příjmení (Mrtvá) a její synové pak nosili jméno Mervago.

a byla náhle zábavná a veselá. Alexej Stěpanyč však byl smutný a málomluvný a všichni to zaznamenali.

Čičagovův životní příběh a jeho druhý sňatek – to je celý román a já jej vyličím co nejstručněji; budu o něm vyprávět proto, že se později budeme s touto rodinou setkávat, a zejména proto, že měla jistý vliv na život mladých Bagrovových. P. I. Čičagov byl neobyčejně inteligentní, či správněji vlastně neobyčejně duchaplný muž; na tehdejší dobu se mu dostalo skvělého a všestranného vzdělání, znal několik řečí, kreslil, rýsoval (tj. vyznal se v architektuře), psal prózu i verše. Za svého bouřlivého mládí se v Moskvě zamiloval do dívky jménem Rimská-Korsakovová, a aby získal její ruku, dopustil se jakéhosi těžkého podvodu, na který se přišlo až po svatbě a za nějž byl pak vypovězen do Ufy. Žena mu zde brzy zemřela; do roka se s tím vyrovnal a zamiloval se do Kateřiny Borisovny, kterou si získal svým roztočilým a veselým chováním, svým vzděláním a inteligencí. Jinak byl velmi ošklivý a bylo skoro nemožné se do něho zamilovat. Kateřina Borisovna byla už dospělá žena pevného charakteru; matka ani bratři jí to nedokázali vymluvit, a tak jí Čičagovovi dali. Tomu byl později trest prominut, nesměl však opustit Ufskou gubernii. Sofja Nikolavna ho měla dvojnásob ráda: za to, že byl vášnivě milovaným mužem její přítelkyně, ale snad ještě více za to, že byl chytrý a vzdělaný. Stará paní Marja Michajlovna si vzala do hlavy, že se přestěhuje na venkov, a Čičagov se ženou sem přijeli hlavně proto, aby jí pomáhali při stavbě domu a kostela. Pro Sofju Nikolavnu, která již více jak týden strávila v rodině svého muže a jeho sester, bylo setkání s Čičagovovými tím nejkrásnějším svátkem; ovanul ji čerstvý vzduch, její duch i bystrý rozum se osvěžily a povídala si s přáteli skoro až do půlnoci. Alexej Stěpanyč by byl celou tu dobu seděl tiše v ústraní, nebýt moudré staré paní, která pochopila co a jak, a rozpředla s ním konverzaci na vhodná témata; po večeři se však s hostiteli rozloučil a šel spát do pokoje, kde je ubytovali. Sofja Nikolavna ho našla tvrdě spícího; nazítří časně zrána odjeli do Bagrova, aniž hostitele budili.

Po cestě se Alexej Stěpanyč opět škaredil a mlčel a i na výslovné otázky Sofji Nikolavny odpovídal tak chladně a jednoslabičně, že s ním přestala mluvit docela. Při její živé a netrpělivé povaze to pro ni byla učiněná muka; jelikož však nechtěla vyvolávat hádky před Parašou, řekla si, že to odloží až na odpolední siestu, kdy bude s mužem o samotě, a dala se do řeči s komornou, vzpomínajíc na život v Ufě. Alexej Stěpanyč se vmáčkl do kouta kočáru a usnul, nebo se alespoň tak tvářil. Tak přijeli do Bagrova asi dvě hodiny před obědem. Stěpan Michajlyč měl zřejmě radost, že snachu opět vidí, a řekl dokonce, že mu po ní bylo již smutno.

„Ba ne, nesmíte tu s Alexejem zůstat dlouho, jinak bych si na tebe, nevěstinko, zvykl a ještě by se mi po tobě nakonec stejskalo,“ dodal.

Sofja Nikolavna mu pak musela podrobně vypravovat o své cestě. Marju Michajlovnu znal, vyjadřoval se o ní velmi pochvalně a řekl, že zítra k ní pošle a pozve ji se zetěm i s dcerou na návštěvu na příští neděli, do níž zbývaly ještě čtyři dny. „Pozítří zajedete ke Kalpinským a k Lupeněvským,“ pravil starý pán, „a taky je pozvete na neděli, a potom tak za tři dny si jedte spánembohem domů do Ufy. Však tatínek Nikolaj Fjodoryč je na tebe zvyklý (to platilo snaše), jistě už mu po tobě bude smutno a tobě už se po něm taky musí stejskat.“

Stěpan Michajlyč brzy vycítil, že se na jejich cestě muselo přihodit něco nepříjemného. A tak v další rozmluvě se zeptal:

„A jakpak v Karatajevce, měli z vaší návštěvy radost?“

Dostalo se mu ovšem odpovědi, že měli velkou radost, Sofja Nikolavna se však mezi řečí zmínila, že tam celou noc nemohla spát kvůli krysám. Starý pán se tomu podivil. Byl v Karatajevce všeho-všudy jednou, a to kdysi dávno, a o ničem takovém neslyšel.

„I ba, ba, tatíčku Stěpane Michajlyči, je to tak,“ zvolala prostoduše Arina Vasiljevna. Marně jí dávala Jelizaveta Stěpanovna znamení – stará paní si toho nevšimla a taky za to pak dostala od dcer svůj díl. „To je zrovna hrůza, co je tam krys,“ pokračovala. „Bez závěsu se tam člověk nevyspí.“

„A vy jste spali bez závěsu?“ otázal se staroch změněným, až zlověstným hlasem. Museli mu říci, že spali bez závěsu. „To je mi pěkná hostitelka!“ a vrhl na ženu a na dceru-generálku takový pohled, až jim přejel po zádech mráz.

Karatajevovi a Nagatkinová s Táňušou se dosud nevrátili: měli přijet k večernímu čaji. Oběd proběhl v ponuré náladě. Všichni byli zaraženi a každý k tomu měl svůj důvod. Arina Vasiljevna a Jelizaveta Stěpanovna cítily, že se blíží bouře, a bály se, že blesk zasáhne i je. Stěpan Michajlyč se již dlouho nehněval: o to horší bude jistě jeho hněv nyní, a ony mu již přece jen trochu odvykly. Sofja Nikolavna si všimla, že tchán se mračí. Nebylo jí proti mysli, aby trochu došlápl na svou dcerušku, kterou nesnášela jako svého úhlavního nepřítele, bála se však, aby se přitom nesvezla i ona. O krysách se samozřejmě prořekla bez nejmenšího zlého úmyslu, nenapadlo jí, že by tomu tchán mohl věnovat zvláštní pozornost a přikládat takovou důležitost. Ostatně Sofju Nikolavnu tížilo na srdci něco jiného: dosud se neodhodlala promluvit si s mužem a nevěděla, jak začít, neboť on se na ni poprvé skutečně rozhněval za urážlivá slova o Alexandře Stěpanovně. Má počkat, až začne sám, anebo má tuto nepříjemnou situaci sama řešit tím, že ho poprosí za odpuštění a svou láskou, něžnostmi a mazlením ho přiměje, aby zapomněl na její prokletou prudkost? A byla by to tak dozajista udělala, neboť měla svého dobrého, mírného a milujícího muže opravdu a z celé duše ráda. Sama sebe přísně odsuzovala. Měla všechno předvídat, na všechno být připravena. Věděla, že Alexej Stěpanyč by neváhal za ni zemřít, že však od něho nemůže žádat ani očekávat ustavičnou něžnou pozornost, neboť on ani plně nechápe, co všechno, jaké maličkosti v životě ji mohou roztrpčit. Co si však má počít se svou prudkou krví, se svými citlivými, umíněnými nervy, se svou živou, ztřeštěnou hlavou, se svou precitlivělou, vnímavou duší...?

Tak uvažovala, tak to cítila ubohá žena, přecházejíc z rohu do rohu po své ložnici, kam odešla po obědě a kde čekala na muže,

jehož cestou od oběda zdržela matka a pozvala si ho k sobě do pokoje. Každá minuta jí připadala nekonečně dlouhá. Při pomyšlení, že Alexej Stěpanyč schválně otálí, aby s ní nemusel zůstat o samotě a ušetřil si slovní pŕtuku, při pomyšlení, že s tím kamenem na srdci, plném nejrůznějších trýznivých pocitů, se s mužem bez usmíření uvidí až v přítomnosti nepřátelsky zaujaté rodiny a bude se muset celý večer přetvařovat, při tomto pomyšlení se jí srdce svíralo a polévalo ji horko a hned zase chlad...

Vtom se rozlétly dveře a do pokoje energickými kroky vstoupil Alexej Stěpanyč – teď již ne ten její nesmělý a smutný manžel, nyní již rázný a dokonce podrážděný muž, a hned začal své ženě činit výčitky, proč že si tatínkovi stěžovala, že on se teď na sestru Alexandru Stěpanovnu zlobí!

„Všichni se teď třesou a pláčou a sám pánbůh ví, co z toho bude,“ pravil Alexej Stěpanyč ještě pod dojmem toho, jak do něho právě mluvila matka s Jelizavetou Stěpanovnou.

„Rozeštvat a rozhádat rodinu vlastního muže je nepěkné a je to hřích. Líčil jsem ti přece, jaký bývá tatínek, když se rozhněvá, a ty, ačkoli to všechno víš, využíváš toho, že si tě oblíbil...“

Sofje Nikolavně došla trpělivost, krev se jí nahrnula do hlavy, láska se vytratila, lítost a pokání byly rázem tytam, a chudák manžel nyní zjistil, že nejen Stěpan Michajlyč se dokáže hněvat. Na jeho hlavu se snesl příval stesků, obvinění a výčitek. Alexej Stěpanyč byl přitisknut ke zdi, zdeptán a zničen, že sám sobě připadal málem jako zločinec. Pak na kolenou a v pláči proboha prosil Sofju Nikolavnu, aby mu odpustila... Kdo by také byl dokázal čelit tak plamennému výbuchu rozumu, citu a vnitřního zápalu, spojenému se skvělým darem výmluvnosti! I člověk, jenž by byl naprosto v právu a přitom byl mnohem tvrdší než Alexej Stěpanyč, by musel v té chvíli uznat, že se na své mladé, krásné a milované ženě provinil. A Alexej Stěpanyč ovšem v právu nebyl.

V ložnici novomanželů se bouře uklidňovala a na opačném konci domu, v malé světničce Stěpana Michajlyče sotva začínala. Starý pán se probudil. Spánek neukonejšil jeho ducha, nevyhladil vrásky na jeho vysokém čele; chvíli seděl zamračen na lůžku a pak náhle křikl:

„Mazane!“

Mazan se již dávno tiskl ke dveřím a díval se klíčovou dírkou a jako obvykle strašně funěl. Měl za úkol hlídat, zatímco celá rodina seděla v parádním pokoji a se strachem čekala, co se bude dít. Mazan s hřmotným „Co račte?“ vrazil do dveří.

„Přijela už Alexandra Stěpanovna?“

„Jo, už ráčili přijet.“

„Ať přijde ke mně!“

V tom okamžiku již Alexandra Stěpanovna vcházela do pokoje, protože dát si načas bylo v takových případech to nejnebezpečnější.

„Tak jakpak to, milostivá, že jsi na bratra a na švagrovou poštvála krysy, co?“ spustil starý pán hlasem, který znala a bála se ho.

„Odpusťte mi to, tatínku,“ odpověděla pokorně Alexandra Stěpanovna, které se podlomila kolena a pro strach ani nemohla vybuchnout vzteky, „schválně jsem je uložila do salónu, ale nepřišlo mi, abych jim tam pověsila závěsy. Pro samé starosti a taky v té radosti mi jaksi nenapadlo...“

„Jo tak, z radosti ti to nenapadlo! To bych tě nesměl znát! Jak jsi se opovážila udělat tohle bratrovi a tím i mně? Jak jsi se opovážila udělat mi na stará kolena takovou hanbu?“

Možná že by to tím bylo skončilo, nějakým tím křikem, hubováním, výhrůžkami nebo nějakou tou herdou do zad, jenže Alexandra Stěpanovna nemohla přenést přes srdce, že dostává vyhubováno kvůli Sofje Nikolavně, zadoufala, že se bouře šťastně přežene, zapomněla, že každá námitka vyvolává jen další bouři, neovládla se a prohodila:

„Nevím, proč za ni mám trpět.“

Stěpan Michajlyč dostal nový, strašlivý záchvat hněvu, onoho hněvu, který nikdy nepřešel jen tak, ale míval hrozné, odporné následky. Už měl na jazyku to obávané slovo... Jenže Arina Vasiljevna, sestra Nagatkinová a Tánuša, které stály za dveřmi, slyšely, že je zle, a opovázily se vstoupit do světnice ke Stěpanu Michajlyči. Vrhly se starému pánovi k nohám a spustily hlasitý nářek. Karatajev, který tu stál s nimi, utekl do lesíka a tam holí otloukal a lámal březové větvičky, vylévaje si na nich svůj vztek na ženu. Jelizaveta Stěpanovna si ani netroufala vejít dovnitř, jelikož sama neměla čisté svědomí a tušila, že otec to velmi dobře ví.

„Tatíčku, Stěpane Michajlyči!“ bědovala Arina Vasiljevna. „Tvá vůle je nám svatá, dělej, jak sám uznáš za dobré, všichni jsme v tvé moci, jenom nám neudělej hanbu a nezostud' svůj rod před nevěstou: je tu mezi náma nová a bude z toho k smrti vylekaná...“

Tato slova patrně přivedla starého pána k rozumu. Na chvílku se odmlčel, pak odstrčil Alexandru Stěpanovnu nohou a řekl:

„Ven! A neopovažuj se mi přijít na oči, dokud tě sám nezavolám!“

Nikdo nečekal na další rozkazy; v mžiku byla světnice prázdná a kolem Stěpana Michajlyče se rozhostilo ticho; zorničky jeho očí byly ještě dlouho tmavé a kalné, ztěžka dýchal a hrud' se mu vysoko dmula, jak potlačil svůj vztek a nedal průchod propuklému hněvu.

Už dávno sýčel na stole v salóne samovar – tentokrát ne venku, protože před chvílí skončil liják a bylo mokro. Příroda jako by se přizpůsobila tomu, co se dělo v domě Bagrovových. Hned po obědě se střetly na obloze dva mraky, jeden černější druhého, a dlouho stály na jednom místě, vrhající po sobě ohnivé blesky a protínající vzduch mohutným hřměním. Nakonec se to vše vyřešilo lijákem, mraky se odvalily na východ a na západě se ukázalo jasné slunce. Louky a lesy se nyní rozvoněly silnější svěží vůní, ptáci spustili hlasitější a veselejší písničky... Jenže po bouři lidských vášní tomu bývá jinak!

Arina Vasiljevna s dcerami až na Alexandru Stěpanovnu, která se vymluvila, že je nemocná, a se zetěm Karatajevem (Jerlykin se prý stále ještě „neuzdravil“ a byl pryč) se shromáždili v salóne. Stěpan Michajlyč si dal přinést čaj k sobě do světnice a poručil, ať k němu nikdo nevstupuje. Novomanželé měli zamčeno; nějakou chvíli na ně čekali, pak se odvážili na ně zaklepat. Přišli hned. Sofja Nikolavna se zdála veselá a Alexej Stěpanyč byl skutečně veselejší než předtím, avšak z jejich tváří nebylo těžké uhádnout, že se mezi nimi událo něco zvláštního. O tom, co se dělo ve světnici Stěpana Michajlyče, nevěděli nic. Pokud pak jde o Arinu Vasiljevnu a její dcery, ty vypadaly jako lidé, které právě někdo vytáhl z vody nebo zachránil ze šlehajících plamenů. Škoda, že se scéna odehrála beze svědků, neboť všechny tyto tváře by bezpochyby poskytly bohatý obraz různorodé mimiky. Rozhovor vázl.

Nepřítomnost Stěpana Michajlyče a Alexandry Stěpanovny byla příliš nápadná; Sofja Nikolavna proto pod nějakou záminkou odešla do své ložnice, zavolala si Parašu – a hádanka se vysvětlila. Mezi služebníky se vědělo o všem dopodrobna: za první, Mazan a Tanajčenok všechno za dveřmi vyslechli a za druhé, stará paní a mladá slečna měly ve zvyku svěřovat se se vším svým služebným, takže Paraša mohla podat své paní přesnou a podrobnou informaci. Sofja Nikolavna z toho byla vyděšena. Netušila ani v nejmenším, že by věc mohla mít tak strašné následky, velmi litovala, že se tchánovi vůbec zmínila o těch nešťastných krysách, a bylo jí Alexandry Stěpanovny z upřímného srdce líto. Když se vrátila do salónu, poprosila tchyni o svolení, aby směla nemocnou švagrovou navštívit, dostalo se jí však odpovědi, že spí.

Za tu dobu, co Sofja Nikolavna nebyla v salóne přítomna, stačili o všem informovat Alexeje Stěpanyče. V devět hodin jakžtakž povečeřeli a hned se rozešli do svých pokojů. Když Sofja Nikolavna s mužem osaměla, vrhla se mu v rozrušení s pláčem kolem krku a prosila o odpuštění, obviňujíc se i z věcí, za něž ani nemohla.

Alexej Stěpanyč nepochopil, jak čisté jsou pohnutky, z nichž pramení toto upřímné trápení a slzy jeho mladé ženy. Nemohl se jen dívat, jak zbytečně se trápí, a snažil se ji utěšit, řka, že všechno bohudík šťastně dopadlo, že oni jsou na to zvyklí a že zítra se tatínek probudí veselý a že Alexandře Stěpanovně odpustí a všechno bude zase dobré. Prosil jen Sofju Nikolavnu, ať nikomu nic nevykládá a nikoho neodprošuje, jak to mínila udělat, a radil jí, ať ráno nechodí za tatínkem tak časně a počká, až jí sám zavolá. Sofja Nikolavna nyní pochopila svého muže jasněji než kdykoli předtím, a do hloubi duše se urazila... On spal celou noc jako dub, ona oka nezamhouřila.

Stěpan Michajlyč těžko přemáhal záchvat hněvu a nadto mu bylo hanba před snachou, která se mohla dovědět, co se přihodilo. Jeho nezáluďnému srdci se protivila každá nízkost a zlomyslnost a zde navíc ještě spatřoval v dceřině jednání porušení svých práv a moci. Divže se nerozstonal: nevečeřel, nevyšel si na své zápražíčko, ani se správcem se neviděl a své pokyny mu vzkázal po sloužících. Blahodárná noční tma, jež rozjasňuje náš vnitřní zrak, ticho a potom spánek, ten dobrotivý tišitel našich zmatků, přece jen nakonec vykonaly své. Nazítří časně ráno si Stěpan Michajlyč zavolal Arinu Vasiljevnu a poručil jí, ať vyřídí dcerám – rozumí se, že to platilo především Alexandře Stěpanovně a zčásti i Jelizavetě Stěpanovně, – že si nepřeje, „aby na sobě někdo dal znát sebemenší nespokojenost a snacha mohla něco zpozorovat“. Po nějaké chvíli přinesli samovar a celá rodina i s novomanželi byla pozvána ke stolu. Arina Vasiljevna stačila naštěstí vzkázat Sofje Nikolavně po synovi prosbu, aby tchána rozveselila, protože prý se nějak necítí dobře a je bez nálady, a snacha, přestože celou noc nezamhouřila oka a nebylo jí také do zpěvu, splnila tchynino přání, jak nejlépe dovedla, neboť to samozřejmě bylo přání všech a především jí samotné.

Sofja Nikolavna byla podivuhodná žena. Při své živé, vnímavé a vznětlivé povaze se dala prudkými poryvy rozumu či srdce

v okamžiku strhnout, takže se ve chvílce proměnila v bytost zcela jinou, zcela odlišnou než předtím. Později bývala tato její vlastnost označována za přetvářku, což byl velký omyl. Byla to u ní až jakási umělecká schopnost přenést se naráz do jiné oblasti, do jiné situace, naplno se podřídít své myšlence a svému záměru, jenž byl naprosto upřímný, a proto každému imponoval. Myšlenka a touha upokojit rozrušeného tchána, kterého si tak vroucně zamilovala a který se za ni postavil, kvůli ní se rozčilil a kvůli ní je churav, myšlenka upokojit muže a jeho rodinu, vylekanou a uraženou kvůli ní, zásluhou jejího prostořekého jazyka, ovládla bujnou fantazii Sofji Nikolavny a ona se do ní tak vžila, že se náhle proměnila v jakousi nádhernou, kouzelnou bytost a zanedlouho podlehli jejímu neodolatelnému kouzlu všichni kolem ní. Sama nalávala čaj, sama roznášela šálky nejprve tchánovi, potom tchyni a dokonce i ostatním. S každým prohodila slovíčko a počínala si tak obratně, tak vtipně a vesele, že tchán vsutku uvěřil, že o včerejšku nic neví, uvěřil – a taky se rozveselil. A jeho veselost byla rovněž nakažlivá a za hodinu už nebylo po včerejší bouři ani památky.

Hned po obědě se novomanželé vypravili na svatební návštěvu do Někljudova ke Kalpinským a do Lupeněvky (vzdálené dvě versty od Někljudova) k F. I. Lupeněvské, kterou již známe. V Někljudově žil Illarion Nikolajevič Kalpinskij se svou ženou Kateřinou Ivanovnou. Byl to muž svým způsobem velmi pozoruhodný, který sice neměl žádné odborné vzdělání, přesto však byl velmi chytrý a sečtělý; pocházel z prostého rodu (říkalo se, že je původem Mordvin), dotáhl to až na hodnost dvorního rady a vypočítavě se oženil s dcerou venkovského statkáře ze starého šlechtického rodu. Nyní se věnoval hospodářství a lakotně strádal peníze. Ctižádostí Kalpinského bylo, aby byl pokládán za volnomyšlenkáře a filozofa; říkali mu voltairián, rozumí se jen ti, kdo o Voltairovi někdy slyšeli. Ve své rodině žil osamoceně a odděleně, ponechávaje si naprostou volnost k uspokojování svých nepřilíš vybraných sklonů a zálib. Sofja Nikolavna o něm již slyšela,

nikdy jej však neviděla, protože donedávna v Petrohradě úředničil, a teprve nyní byl přeložen přímo do Orenburgu. Byla velmi překvapena, když shledala, že je to inteligentní a na tehdejší dobu vzdělaný muž, elegantně oblečený podle městské módy. Zprvu to pro ni bylo překvapení příjemné, avšak zlehčující a cynický tón vůči rodině, jímž se pán domu neopominul předvést před městskou krasavicí, jí byl tak protivný, že se odporu k němu pak již nikdy nezbavila. Jeho žena se v morálních vlastnostech nijak nelišila od své švagrové paní Lupeněvské, byla jen neporovnatelně chytřejší.

Novomanželé poseděli u Kalpinských asi hodinku, načež se vypravili k paní Lupeněvské, kde zůstali taky asi hodinu. Na obou místech dostali čaj s domácí zavařeninou, vylepšenou povídáním, nad nímž Sofje Nikolavně vstávaly vlasy hrůzou. Obě rodiny byly pozvány do Bagrova na nedělní oběd. Jak již jsou tak některé duchovní jevy nevysvětlitelně podivné a někdy až překvapivé svou nedůsledností, stalo se, že paní Lupeněvská si na první pohled Sofju Nikolavnu nesmírně oblíbila, a když ji pak vyprovázela, napovídala jí tolik roztomilostí, že by se nad nimi člověk mohl buď červenat, nebo se jim smát; přesto však byly výrazem vřelých sympatií a dokonce nadšeného obdivu. Hodinu před večeří se mladí vrátili domů, kde je přivítal Stěpan Michajlyč na své milé verandičce neobyčejně srdečně a spokojeně. Nejvíc ho pobavilo, že Flena Ivanovna si jeho snachu tak oblíbila, že ji neustále líbala a říkala jí má milá dušinko a má znejmilejší sestřičko. Po večeři si dokonce proti všem zvyklostem šli všichni znovu sednout před dům, poseděli tam a vesele si popovídali se starým pánem v nočním chládku, pod hvězdnou oblohou při bledém svitu hasnoucího západu, což měl Stěpan Michajlyč tolik rád, ač sám nevěděl proč.

Ve zbývajících dvou dnech do neděle, to jest až do dne, kdy se měl dávat slavnostní svatební oběd, jaký se v Bagrově až dosud nikdy nekonal, se nic zvláštního neudálo. Jerlykin se vrátil z Buguruslanu žlutý a chorý, jako vždy po svém kvartálním záchvatu. Stěpan

Michajlyč věděl o nešťastné slabosti či chorobě svého zetě a léčil ho nějakými odpornými lektvary, leč bez účinku. Ve strážlivém stavu cítil Jerlykin k lihovinám hluboký odpor, a kdykoli do sebe musel obrátit skleničku, vždycky se otrásl; avšak asi tak čtyřikrát do roka dostával náhle nepřekonatelnou chuť na jakýkoli alkohol; zkusili mu ho odmítnout, jenže v tu chvíli se z něho stala ubohá, nešťastná a ubreptaná bytost: plakal, klaněl se až k zemi a škemral, aby mu dali napít. A když ani to nepomáhalo, začal se vztekat a zuřit, a dokonce si chtěl sáhnout na život. Sofja Nikolavna to všechno znala z vyprávění a bylo jí ho velice líto; zkoušela se s ním nyní vlídně dát do řeči, snažíc se zapříst s ním nějak přátelskou rozmluvu, avšak marně: drsný, zamračený a pyšný generál mlčel jako dub. Jelizaveta Stěpanovna místo aby byla švagrové vděčná, se na ni ještě dopálila, že se generálovi věnuje, a dávala jí to nepokrytě najevo. Stěpan Michajlyč si toho všiml a své chytré dceři to přísně vytkl a ta pak měla na švagrovou ještě více spadeno.

Podvkrát vzal Stěpan Michajlyč Sofju Nikolavnu na projížďku mezi žitné a pšeničné lány, do obory a ke svým milovaným pramenům řeky. Připadalo mu, že se to jeho milé nevěstince musí velice líbit a zajímat ji to, jenomže jí se to nelíbilo pranic. Její duševní síly udržovala v rovnováze jediná myšlenka: že odtud brzy odjede a vynasnaží se, aby víckrát do Bagrova nemusela. Kdyby jí byl někdo řekl, že zde bude žít trvale až do stáří a že tu dokonce zemře, nevěřila by tomu a byla by na to upřímně řekla, že to raději zemře hned... Jenže člověk si zvykne na všechno a vydrží všechno, co pro něho bůh přichystá.

Nadešla neděle. Hosté se začali sjíždět k obědu: ze Staré Mervovčiny přijela Marja Michajlovna, z Někljudova a z Lupeněvky Kalpinští a Lupeněvští, z Buguruslanu soudce, svobodný starý pán, a městský hejtman, rovněž starý mládenec. Přijela i sousedka, drobounká upovídáná stařenka, hubená jako tříška, Afrosiňja Andrevna (příjmení si nepamatuji, ostatně nikdo jí příjmením

neříkal) ze své vesničky. Byla to proslulá Prášilka, kterou si někdy rád poslechl i Štěpan Michajlyč, tak jako si někdy i dospělý člověk rád poslechne dětské pohádky.

Afrosiňja Andrevna však stojí za to, abychom se s ní aspoň letmo seznámili. Vedla kdysi vleklý soudní spor a žila proto asi deset let v Petrohradě; nakonec spor vyhrála a přestěhovala se do své vesničky. Přivezla z Pítěru spoustu tak neuvěřitelných historek, že kdykoli je Štěpan Michajlyč poslouchal, smál se, až slzel. Vyprávěla mimo jiné, že byla tuze zadobře s carevnou Kateřinou Alexevnou, a na vysvětlenou dodávala, že to ani nešlo, aby se s ní neseznámila, když spolu žily deset let v jednom městě. „To vám tak jednou stojím v kostele,“ vyprávěla neúnavná povídalka, „zrovna skončila mše. A tu jde kolem naše panovnice. Poklonila jsem se jí až k zemi a opovážila jsem se jí popřát k svátku, a naše matička, Její Veličenstvo, mi na to ráčila odpovědět:

„Zdravíčko, Afrosiňjo Andrevno! Tak jakpak tvůj soudní spor? A copak že ke mně nepřijdeš někdy večer s pletením? Pěkně si spolu popovídáme a nebude nám tak dlouhá chvíle!“

A od té doby jsem tam chodívala denně. Seznámila jsem se s lidmi od dvora a kdekdo mě v paláci znal a měl rád. A když se posílalo něco kupovat, ať to bylo, co bylo, to lokaj ode dvora nejprve zajel ke mně a všechno mně pověděl. To se ví, vždycky jsem mu tu skleničku nalila, na to jsem měla pořád lahvinku doma přichystanou.

Jednou takhle sedím u okna, bylo to k večeru, vtom koukám, na koni uhání lokaj od dvora, celý v červeném a s erby, a za chvíli druhý a potom i třetí – to už jsem nevydržela, otevřela jsem okno a volám:

„Filipe Petroviči! Filipe Petroviči! Kam se tak ženete, že se u mě ani nezastavíte?“

„Nemám čas, Afrosiňjo Andrevno,“ povídá na to lokaj, „stala se nám taková nemilá věc, v paláci nám došly svíčky a co nevidět je budeme potřebovat.“

„Počkejte, zajed'te ke mně, volám, já jich mám doma pět liber do zásoby, můžete si je vzít.“

Ten vám měl radost, ten Filip Petrovič. Přinesla jsem mu svíčky až ven a tím jsem ho zachránila. Tak to vidíte, tatíčku Stěpane Michajlyči, jakpak mě neměli mít rádi, že?“

Stěpan Michajlyč vedle mnoha svých svérázných vlastností měl i onu zvláštní podivnůstku, že ač zapřísáhlý nepřítel každé úmyslné lži, ba i sebemenšího zalhání či zapírání, jež se dají v některých situacích jistě prominout, – přesto rád naslouchal neškodnému bájení a chvástání (jak říkával) lidí prostých, kteří se až s jakýmsi zápalem a naivitou, ba dokonce s vírou dávali unášet svou fantazií. A pokud měl dobrou náladu, rád si s Afrosiňjou Andrejnovou povídal, a nejen ve veselé společnosti, ale i o samotě, neboť ona dovedla po celé hodiny zaníceně vypravovat o svém desetiletém pobytu v Petrohradě přibližně stejným způsobem, jak jsem právě ukázal na oně kratičké příhodě.

A nyní se podívejme na hosty, kteří se sjeli do Bagrova. Soudce, vyfintěný do kabátu s vyšívaným límcem, hejtman v parádní uniformě a nádavkem ještě mezi dvěma venkovskými strašidly v dámském ustrojení, totiž mezi manželkou a švagrovou, Kalpinskij ve vyšívaném kabátě podle francouzské módy s dvěma řetízky od hodinek, prsty samý prsten, na nohou hedvábné punčochy a střevíce se zlatými přezkami. Nedalo se nic dělat, i Stěpan Michajlyč se musel přistrojít a všichni ostatní se také vyparádili. Vtipný satirik Čičagov pobaveně komentoval tuto pestrou směsici oblečení a největší legraci si dělal ze svého přítele Kalpinského. Měl to snadné, protože jeho žena a Sofja Nikolavna, které tím bavit, se držely neustále pospolu a seděly opodál ostatních. Sofja Nikolavna měla co dělat, aby se nesmála; snažila se ho neposlušat a zapřísahala ho, aby mlčel a raději si povídal s důstojným Stěpanem Michajlyčem, což učinil a zakrátko si starého pána velmi oblíbil, stejně jako starý pán jeho. Kalpinského neměl Stěpan Michajlyč v oblíbě jednak proto, že byl kariérista, jednak proto, že byl neznaboh a zpusťlík.

Rozumí se, že tabule byla bohatá. Stěpan Michajlyč si tentokrát odřekl všechna svá oblíbená jídla: nadívaný žaludek, pečené vepřové kotletky (nejlepší kousek hřbetu) a kaši ze zeleného žita. Sehnali někde jiného kuchaře, o něco dovednějšího. Že jídla bylo hojnost, nemusím ani říkat: zabili mladinké šestinedělní telátko, vepře až zrůdně vykrmeného a všelijakou drůbež, napekli berany – jídla bylo, co hrdlo ráčí. Tabule se až prohýbala, dobroty se na ni sotva vešly, neboť tehdy bývalo zvykem všechna jídla stavět na stůl předem.

Začalo se studenými chody: uzenou kýtou a vařeným vepřovým, protaženým česnekem. Pak následovala teplá jídla: vývar z masa a vývar z raků, k nimž se přikusovaly pirožky pečené v peci a paštikové taštičky z lístkového těsta; hned potom se podávala letní zeleninová polévka s kousky ledu, čerstvě nakládaného jesetera, uralského lososa a s celou hromádkou loupaných račích klepítek na míse. Omáčky byly pouze dvě, a to ke křepelkám v zelné obloze a k nadívané kachně v jakémsi červeném slizu s hrozinkami, sušenými švestkami, meruňkami a broskvemi. Omáčky byly ústupkem módě. Stěpan Michajlyč je neměl v oblibě a říkal jim „šlichty“. Pak přišel na stůl obrovský tučný krocan a telecí kýta a spolu s nimi nakládaný meloun, dýně a jablka a kyselé podborováky a václavky. Oběd byl zakončen věnečky plněnými zavařeninou a šlehaným či kynutým jablečným moučníkem s hustou šlehanou smetanou. To všechno se zapíjelo domácími likéry, domácím březnovým pivem, chlazeným kvasem a horkou medovinou. A to všechno naši dědové a báby jedli, jediný chod nevynechali a jejich homérské žaludky to všechno šťastně strávily! Jedli zvolna, takže oběd trval dlouho. Přestože bylo tolik jídel, a jak jsme viděli, jídel podstatných a vydatných, jak domácí, tak cizí sloužící (to jest ti, co přijeli s hosty), obsluhovat nedovedli, jen běhali sem tam, vráželi do sebe, takže bylo neustálé nebezpečí, že někoho polijí omáčkou nebo šťávou z vepřového.

Při obědě bylo vskutku veselo: po hostitelově pravici seděla Marja Michajlovna, po levici Čičagov, který se Stěpanovi Michajlyči

líbil čím dál víc a byl taky jediný, kdo dokázal rozveselit i tu nejnudnější společnost. Vedle Marji Michajlovny seděli novomanželé, po boku Sofji Nikolavny její přítelkyně Kateřina Borisovna a vedle té se usadil Kalpinskij, jenž stačil za celý oběd napovídat oběma mladým dámám spoustu lichotek, přitom ještě občas prohodit nějaký ten vtípek s Alexejem Stěpanyčem a navíc jíst za dva, aby si tak vynahradil přísný půst, který pro svou neobyčejnou lakotu doma dobrovolně držel. Čičagovovým sousedem byl Jerlykin, jenž jediný z celé společnosti jedl málo, pil jen studenou vodu, seděl mlčky a jen zamračeně a důležitě koukal. Kolem paní domu seděly její neteře, dcery a další hosté.

Po obědě se všichni odebrali do salónu, kde stály dva stoly plné sladkostí. Na jednom byla kulatá dezertní mísa z čínského porcelánu na kulatém železném podnosu, pozlaceném a pomalovaném barevnými květy; mísa se skládala z jakýchsi podlouhlých krabiček s víčky, které přesně zapadaly do porcelánových přihrádek; a v každé té krabičce byl ovocný džem – malinový, jahodový, višňový, trojí druh rybízového a ostružinový a uprostřed mísy v jakémsi malém omáčnicku byla umělá růže. Tuto dezertní mísu, která by dnes byla pokládána za vzácnou starožitnost, poslal svému novému příbuznému Nikolaj Fjodorovič Zubin. Na druhém stole stálo plno talířků se světlými i tmavými hrozinkami, sušenými meruňkami, broskvemi, fíky a hrozny a nejrůznějšími ořechy: s cedrovými a pistáciovými oříšky, s vlašskými a indickými ořechy a s neloupanými mandlemi.

Stěpan Michajlyč vstal od stolu v tak veselé náladě, že se mu ani nechtělo jít spát. Všichni viděli, a on to také chtěl dát najevo, jak má svou snachu rád a jak je s ní spokojen a jak ona má tchána ráda a váží si ho. Při obědě se na ni často obracel se žádostmi o všelijaké drobné služby: „Tohleto mi podej, tamhleto mi nalej, vyber mi kousek podle svého gusta, protože my prý máme s nevěstou stejné gusta; připomeň mi, co jsem ti tuhle říkal, vypravuj nám, co jsi mi tuhle povídala,

nějak jsem to pozapomněl...“ A potom i po obědě: „Jdi a poruč tohle, a mohla bys přinést tamto,“ a spoustu podobných maličností, drobných pozorností a vlídných proseb, které přes všechnu svou prostou, nehledanou a někdy i méně vybroušenou formu byly řečeny tak mile a prozrazovaly takovou vnitřní náklonnost, že nikdo nezůstal na pochybách, že tchán se ve snaše jen vidí.

Netřeba ani říkat, jak láskyplně a vděčně reagovala Sofja Nikolavna na každý sebemenší a zcela nenápadný projev, jímž jí neoblomný a přísný tchán dával najevo svou přízeň. V návalu veselého rozmaru chtěl Stěpan Michajlyč vytáhnout na scénu i paní Lupeněvskou, a jako by neměl o ničem tušení, hlasitě se jí zeptal: „Tak co, Fleno Ivanovno, jestlipak se ti moje snacha zamlouvá, co?“

Flena Ivanovna, podnícená ještě pivem a kořaličkou, ho začala ujišťovat, dušovat se a zapřísahat, že svou vlastní dceru Lízinku nemá tak ráda, že si Sofju Ivanovnu zamilovala na první pohled a že pánbůh dal našemu milému Alexeji Stěpanyči velké štěstí.

„Ale, ale,“ řekl Stěpan Michajlyč významně, „tohle je nějaká jiná písnička: nespletla ses náhodou?“

Avšak v tu chvíli Sofja Nikolavna, snad proto, že si nepřála, aby rozhovor pokračoval v podobném tónu, přistoupila k tchánovi s naléhavou prosbou, aby si šel aspoň na chvilinku lehnout, a tchán souhlasil. Nevěsta ho šla vyprovodit, dokonce mu sama spustila závěs, a když se jí dostalo čestného a lichotivého tchánova příkazu, aby se všichni hosté bavili a veselili, pospíchala k nim.

Někteří z nich si šli odpočinout a všichni ostatní se vydali na ostrov a uvelebili se tam ve stínu stromů nad jiskřivou řekou. Sofja Nikolavna si vzpomněla, jak zde nedávno nerozumně vybuchla, vzpomněla si na své nespravedlivé výtky manželovi, vzpomněla si, jak dlouho byl potom zarmoucen – srdce se jí rozechvělo, a třebaže viděla, že Alexej Stěpanyč je nyní naprosto šťasten a hlasitě a vesele se směje nějaké košilaté anekdotě Kalpinského, odvedla ho stranou, vzala ho kolem krku a se slzami v očích pravila:

„Odpusť mi, můj milý, a zapomeň jednou provždy, co se tu stalo v den našeho příjezdu.“

Alexej Stěpanyč strašně nerad viděl slzy, a tak ženu políbil na tvář, pak na obě ruce a dobromyslně řekl:

„Copak že si, dušičko, vzpomínáš na takové nesmysly! Že se ti chce dělat si z toho hlavu,“ a honem pospíchal, aby si mohl doposlechnout zajímavou anekdotu, kterou Kalpinskij tak legračně vyprávěl.

Žádný důvod k mrzutosti to jistě nebyl, ale Sofju Nikolavnu to v tu chvíli přece jen zamrzelo.

Starý pán se brzy probudil a vzkázal všechny pozvat před dům, do širokého tmavého stínu kolem verandičky, kde už syčel samovar a byly tu rozestaveny židle, křesla a stoly pro všechny hosty. Nevěsta nalévala čaj, na stůl přinesli hustou smetanu s tlustým narůžovělým škraloupem, máslové houstičky a preclíčky – a někteří hosté to všechno opět vpravili do žaludku. Po čaji Kalpinští a paní Lupeněvská odjeli, protože to neměli daleko, všeho všudy patnáct verst a v domě by neměli vůbec kde přespat. Buguruslanští hosté se také vydali domů.

Příštího dne po ránu odjela Marja Michajlovna s Čičagovovými a odpoledne se vydali na cestu Jerlykinovi, kteří čekali návštěvu novomanželů na zpáteční cestě do Ufy. Toho dne večer řekl Stěpan Michajlyč beze všech ubrousků, že je načase, aby i ostatní hosté pamatovali na návrat, a že chce poslední dny strávit se synem a snachou a v klidu si s nimi popovídat. Rozumí se, že hned příštího dne se hosté rozjeli. Alexandra Stěpanovna se se švagrovou rozloučila tak mile, jak jen dovedla, a Sofja Nikolavna se s ní rozloučila s neskrývanou úlevou. Tchán přesně uhodl její tajné přání, aby s ním mohla pobýt několik dní bez švagrových, a ona byla důvtipnému starému pánovi v duchu hluboce vděčna. Zato s Axiňjou Stěpanovnou, které starý pán říkával dobrotisko, prostá duše nebo majorka, když byl dobře naložen, se Sofja Nikolavna rozloučila s pocity upřímné

vděčnosti a příbuzenské lásky. Starý pán to všechno velmi dobře viděl. Tchyně a Táňuša jim nevadily, jednak proto, že byly hodnější a měly k nevěstě lepší vztah, a pak také proto, že bývaly často pryč a nechávaly je spolu o samotě.

Ještě tři dny pobyli novomanželé v Bagrově v naprostém uvolnění, aniž byli neustále sledováni pronikavými, nevlídnými zraky či uváděni do rozpaků předstíranými něžnostmi či kousavými nárázkami. Lehce zranitelné nervy Sofji Nikolavny se uklidnily, takže se dokázala nezaujatě rozhlédnout a poznat a pochopit zvláštní svět kolem sebe. Na tchyni a nejmladší švagrovou, s nimiž si byly po všech stránkách cizí, hleděla rozumněji a shovívavěji; na tchána se nyní podívala méně nadšeně a uvědomila si, z jakého prostředí vyšel její muž; pochopila zčásti, že nemůže být jiný a že mezi nimi bude dlouho, často a možná navždycky docházet k nedorozuměním. Poslední myšlenka jí prolétla hlavou až příliš lehce a ona ji ve své vznětlivosti hned zatlačila dřívějšími vášnými představami o převýchově a přerodu Alexeje Stěpanyče. To, co se napořád stává v životě většině mladých žen, to se stalo i Sofje Nikolavně: vědomí nerovného vztahu s mužem, vědomí, že mužův citový a rozumový svět je poněkud omezený, toto vědomí jí nikterak nevadilo, aby k němu vášnivě a vroucně nepřilnula – ale přitom jí už začínala probleskovat hlavou dosud nejasná myšlenka, že muž ji nemá tak rád, jak by mohl, protože se bezvýhradně neoddává jen své lásce, nevěnuje se výhradně jí, ale miluje i rybník a ostrov a step se slukami i řeku s těmi protivnými rybami. A v jejím horoucím srdci se již uhnízdila žárlivost dosud nepojmenovaná a bezpředmětná, již se v něm vzrůstala jakási temná, mlhavá předtucha čehosi nedobrého v budoucnu.

Stěpan Michajlyč, kterému až dosud také trochu vadilo, že musí neustále dohlížet na chování a jednání svých dcer, si nyní ve všem klidu prohlížel snachu a dokonce i svého syna. Ac neměl žádné vzdělání, byl tak moudrý a vnímavý, přestože se vyjadřoval drsně

a těžkopádně, že vycítil, jak jsou si tito dva lidé povahově nerovní, a hluboce se zamyslel. Nelze říci, že by neměl radost, když viděl, jak se mají rádi, jak jsou k sobě něžní a pozorní, s jakým až vášnivým zaujetím se Sofja Nikolavna svému muži věnuje – ne, měl radost, když je tak viděl, ale přitom přece jen cítil jakési obavy, jakousi nedůvěru ve stálost a trvalost tohoto pěkného vztahu. Často a dlouho si s nimi povídal, s oběma dohromady i s každým zvlášť. Byl by jim rád něco pověděl, na něco je upozornil, dal jim nějaké užitečné rady; ale kdykoli začal mluvit, nemohl najít pro city a myšlenky, jimž nerozuměl, patřičná slova, takže z toho nakonec vyšly jen obvyklé banality, obsahující přesto ona věčná mravní ponaučení, onen odkaz moudrých zkušeností starobylého lidského rodu, potvrzovaný našimi vlastními zkušenostmi. Zlobilo ho to a také to otevřeně své chytré snaše řekl, ta však nemohla pochopit, co má starý pán na mysli a co jí vlastně chce říci. Řekl svému synovi:

„Ženu máš tuze chytrou a prudkou, někdy ti možná řekne ledacos, co by neměla; nedovol jí to, zaraz ji a dej jí na srozuměnou, že se to nepatří; pokárej ji, ale hned jí to odpusť a nemrač se a netrap, když budeš s něčím nespokojen – pěkně jí všechno vycinkej, ale ve všem jí věř, ona ti zůstane navždy věrná.“

Promluvil si o samotě se Sofjou Nikolavnou:

„Má milá nevěstinko, pánbůh si na tobě dal ve všem záležen, ale jedno ti přece povím: nedávej takovou vůli svému prudkému srdci. Muže máš hodného a poctivého; povahu má tichou a nikdy ti ani vlásek na hlavě nezkříví, to spíš ty jemu. Važ si ho a měj k němu úctu. Jak si nebudeš muže vážit, bude zle. Když něco řekne nebo udělá jinak, než bys chtěla ty, mysl si své a neber to tak přísně, každý někdy uděláme chybu. Mám tě tuze rád a vidím ti až do duše. Jenom prosím tě nepřeháněj, všeho pěkně s mírou – i těch něžností a pozorností...“

Syn přijímal otcova ponaučení s obvyklou nábožnou úctou, snacha s horoucí vděčností dcery. Mluvil se i o všeličems jiném:

o příštím živobytí v Ufě, o další úřednické dráze Alexeje Stěpanyče, o nákladnosti života ve městě. Všechno důkladně probrali, dohodli se a všichni byli spokojeni.

Konečně nadešel poslední den – den odjezdu. Sundali látkové stóry a závěs, z polštářů svlékli atlasové a mušelinové povlaky se širokými krajkami a všechno to složili a poslali do Ufy; napekli a nasmažili nejrůznějšího jídla na cestu, pak zase přivezli otce Vasilije a všichni se pomodlili za šťastnou cestu odjíždějících. Tentokrát vzkázali připravit koně ne do Nojkina, ale do Korovina, přes čtyřicet verst vzdáleného, protože až tam je měli dovézt bagrovští koně – totéž skvělé šestispřeží, které novomanžele vozilo po svatebních návštěvách. Naposledy všichni společně poobědvali, naposledy uctil Stěpan Michajlyč svou milou snachu oblíbenými jídly. Kočár již stál připraven před domem. Když pak vstali od stolu, odebrali se do salónku a tam chvílku tiše poseděli. Stěpan Michajlyč se pak pokřížoval a vstal, všichni ostatní se taky pokřížovali a vstali, pomodlili se a nastalo loučení. Všichni kromě Stěpana Michajlyče plakali, ale i on měl co dělat, aby nezaslzel. Když pak objímal snachu a přežehnával ji křížkem, pošeptal jí do ucha: „A potěš mne vnoučátkem.“ Sofja Nikolavna se zarděla až po uši a mlčky líbala starému pánovi ruce a on jí to nyní již dovolil. Před domem stálo všechno služebnictvo a skoro všichni vesničané. Někteří se již chtěli s mladými manželi na rozloučenou objímat, Stěpan Michajlyč však neměl loučení a vyprovázení rád, a proto je okřikl:

„Kampak se cpete! Pokloňte se a dost!“

Sofja Nikolavna jen taktak že se stačila políbit s Fedosjou a Petrem. Novomanželé pak hbitě nasedli do kočáru a silní koně se hned rozjeli a již odnášeli kočár jako pírkó. Stěpan Michajlyč s dlaní před očima proti slunci sledoval pěknou chvíli oblak prachu a snažil se v něm rozeznat ujíždějící ekvipáž, a když pak kočár vyjel až nahoru na kopec k panské sýpce, vrátil se do své světnice a ulehl ke spánku.

KAPITOLA PÁTÁ

Život v Ufě

V prvních chvílích bylo Sofje Nikolavně líto, že se musela s tchánem rozloučit: stále měla před očima obraz starého pána, který si ji tak oblíbil, a nyní je jistě zarmoucen, když mu odjíždí; avšak brzy ji pravidelné pohupování kočáru, pole ubíhající kolem, lesíky i horský hřbet, podle něhož šla cesta, uklidnily a Sofja Nikolavna si radostně uvědomila, že z Bagrova odjíždí. A její radost byla tak velká, že ji nedokázala potlačit, i když věděla, že manželovi to bude nepříjemné. Alexej Stěpanyč byl totiž smutnější, než bylo třeba, jak se jí zdálo. Snad by z toho byla vznikla i menší váda, ale bohudík nevznikla – v kočáře s nimi seděla Paraša.

Kočár rychle projel Nojkinem, provázen přátelskými a veselými výkřiky Mordvinů, které potkávali; pak přešel po chatrném mostě přes řeku Nasjagaj v místech, kde se do ní vlévá říčka Bokla, přehnal se Polibinem, potom znovu přešel Nasjagaj, až nakonec vjel do Korovina, kde už pro naše novomanžele stáli připraveni selští koně. Bagrovští koně si tu měli pár hodin odpočinout, dostat krmení a časně ráno se vydat na cestu domů. Sofja Nikolavna si sebou vzala papír, inkoust a pero a napsala tchánovi a tchyni vřelý děkovný dopis, který byl samozřejmě určen především Stěpanu Michajlyči; ten to také tak pochopil a uschoval dopis do tajné zásuvky ve své skřínce, kde na něj nikdo nepřišel a kde ho teprve za osm let, až po jeho smrti, nečekaně objevila sama Sofja Nikolavna. Zapřáhli jim koně, novomanželé se rozloučili s kočím a s předjížděčem, kterým byl tentokrát dlouhán Tanajčenok, a vydali se na další cestu.

Na Sofju Nikolavnu se usmálo štěstí: do vesnice Jerlykinových se nedalo zajet. Most přes jakousi hlubokou řeku, přes kterou měli cestou na Jerlykino přejet, podehnil a spadl; a protože na jeho opravu

by byli museli čekat příliš dlouho, namířili si to mladí Bagrovovi rovnou do Ufy. Jak nudné a nepříjemné návštěvy to mladou ženu uchránilo!

Když se pak blížili k Ufě, Sofja Nikolavna jako vroucně milující dcera již nemyslela na nic jiného než na svého nemocného otce; neviděli se spolu víc jak čtrnáct dnů, otci se po ní jistě stýskalo, když byl odkázán na péči nedbalého služebnictva – a její vznětlivá mysl ho nyní měla stále před očima. Převoz přes řeku Bělou na mizerném prámu, kterým se zdrželi víc jak o hodinu, pak prudké stoupání, rovněž velmi pomalé – to všechno dohromady Sofju Nikolavnu rozrušilo, podráždilo její netrpělivost, takže když konečně přijela domů, utíkala hned horečně rozechvěna k otcově ložnici a tiše otevřela dveře... Starý pán ležel ve své obvyklé póze a vedle něho v křesle, kde vždycky sedávala Sofja Nikolavna, seděl jeho lokaj, Kalmyk.

O tomto Kalmykovi však musím vyprávět podrobněji. V těch dobách bývalo v ufském místodržitelství zcela běžné kupovat malé Kirgizy a Kalmyky obojího pohlaví od jejich rodičů nebo příbuzných; z těchto dětí se pak stávali nevolníci, sluhové toho, kdo si je koupil. Asi tak třicet let před naším vyprávěním si Nikolaj Fjodorovič Zubin koupil dva malé kalmycké chlapce, dal je pokřtít, velmi si je oblíbil, dělal jim pomyšlení, a když povyrostli, naučil je číst a psát a vzal si je za své sloužící. Oba byli inteligentní, bystří a zdálo se i velmi horliví; když však vypuklo Pugačovovo povstání, oba se dali k povstalcům. Jeden z nich brzy zahynul, a druhý, kterého měl jeho pán obzvlášť rád, jménem Nikolaj, se stal oblíbencem povstalce Čiky, jenž zase býval oblíbencem Pugačovovým. Jak známo, tlupa vzbouřené chátry stála dlouho před Ufou, na druhém břehu řeky Bělé. Byl v ní i Nikolaj Kalmyk, tehdy již v jakési významné hodnosti. Řádil prý ze všech nejhůř a nejvíc si brousil zuby na svého pána a vychovatele Zubina. Vypráví se, že pokaždé, když se vzbouřenci chystali přepravit přes řeku Bělou a zmocnit se nehájeného města, vždycky se jim

zdálo, že na příkrém protějším břehu se objevila spousta vojáků a v jejich čele jakýsi šedivý starý muž na krásném bělouši s kopím a křížem v ruce. A zbabělá tlupa tuláků se pokaždé ze strachu svého úmyslu vzdala a odkládala jej tak dlouho, až jí nakonec došla zpráva, že Pugačov byl poražen. Povstalci se samozřejmě ihned rozprchli na všechny strany. A tím Pugačovovo povstání skončilo. Rozprchlá chátka byla pochyтана a pohnána před soud. Nikolaj Kalmyk byl rovněž lapen a odsouzen na šibenici. Nemohu sice ručit za věrohodnost této zprávy, byl jsem však ujistěn, že Kalmyk, kterého soudili v Ufě, měl již na krku oprátku, avšak podle práva daného statkářům pan Zubin svému někdejšímu oblíbenci odpustil, zaručil se za něj a na vlastní odpovědnost si ho vzal zpátky k sobě. Kalmyk se dal zřejmě na pokání a snažil se horlivou úslužností smýt svou vinu. Postupně si opět získal důvěru svého pána, a když se Sofja Nikolavna po macešině smrti ujala vedení domu, zjistila, že Kalmyk je již správcem a oblíbencem svého otce, hlavně proto, že býval oblíbencem nebožky macechy. Nikolaj Kalmyk, muž nadobyčej mazaný, jenž způsobil mnohou urážku ponižované slečně, si okamžitě ujasnil svou situaci, a začal se tvářit jako kající hříšník, svaloval veškerou vinu na nebožku, sám přiznával jen to, že otrocky plnil její rozkazy. Velkomyslná čtrnáctiletá paní domu, která se tehdy mohla snadno a rychle Kalmyka zbavit, uvěřila jeho kajícímu doznání, odpustila mu a sama uprosila otce, aby Nikolaje ponechal v jeho dřívější funkci. Později s ním bývala leckdy nespokojena pro jeho svévolné jednání a podezřelé utrácení peněz; dokonce si všimla, že je k otci potají důvěrnější, než by si byla přála; když však viděla, jak pilně o svého nemocného pána pečuje (vždycky spával v jeho pokoji) a jak přitom ještě výborně zastane funkci správce, zůstala jen při tom, že mu občas mírně domluvila a jinak ho klidně nechávala, aby se pevně usadil ve všech svých funkcích. Když se pak zasnoubila, měla plno starostí kolem své výbavy a trávila hodně času se svým snoubencem, takže otec i domácnost ustoupili poněkud stranou.

Nikolaj Kalmyk těchto příznivých okolností využil a den ze dne si nemocného starého pána víc a více získával. A jelikož doufal, že se své paní brzy zbaví a stane se pánem v domě sám, začal si troufat a dávat více najevo svou moc.

Sofja Nikolavna ho občas příkře zpražila, pozorovala však bohužel, že starý pán je na svém oblíbenci den ode dne závislejší a ve všem se mu podřizuje. Poslední dny před svatbou, první dny po svatbě a víc jak čtrnáctidenní návštěva v Bagrově poskytly Kalmykovi možnost, aby si svého takřka umírajícího pána docela omotal kolem prstu, takže Sofja Nikolavna, jakmile spatřila lokaje, jak si tu sedí v křesle, což nikdy dříve nedělal, okamžitě věděla, na čem je. Pohlédla na otcova oblíbence tak, že hned zaraženě odešel.

Starý pán neměl z příjezdu své dcery zdaleka takovou radost, jaké se ona nadála, a kvapně jí vysvětloval, že sám někdy nutí Kalmyka, aby se posadil vedle něho do křesla. Sofja Nikolavna na to pouze pravila:

„To nemáte dělat, tatínku, jen si ho rozmazlíte a budete ho nakonec muset propustit. Zním ho lépe než vy...“ ale do dalších debat se nepouštěla a hned projevila upřímnou radost, že se churavému otci mezitím nepřitížilo.

Přišel Alexej Stěpanyč a starý pán, dojat nepředstíraně něžným vztahem dceřiným, upřímnou vlídností zetovou i jejich vzájemnou láskou, naslouchal jejich vyprávění s pohnutím a se slzami v očích děkoval bohu za jejich štěstí. Sofja Nikolavna se hbitě pustila do zařizování vlastního domácího krbu, vzala si v domě tři zcela oddělené pokoje a v několika dnech si tam všechno uspořádala tak, že mohla přijímat hosty, aniž tím jakkoli rušila nemocného otce. Potom si chtěla jako dříve vzít na starost otcovu domácnost a péči o něho a tím Kalmyka odsunout do druhořadého postavení hlavního vykonavatele jejích rozkazů, jenže Kalmyk, jenž ji odjakživa nenáviděl, se nyní již cítil pevně v sedle, aby se nemusel bát otevřeného boje se svou mladou paní. Pečoval o starého pana Zubina dvojnásob

horlivě a dokázal neuvěřitelně mazaně urážet na každém kroku nejen jeho dceru, ale zejména jejího mírného muže; dovoloval si k němu takové věci, že Alexej Stěpanyč ztrácel trpělivost a říkal své ženě, že takhle to dál nepůjde.

Sofja Nikolavna se nějaký čas snažila starého pána šetřit a doufala, že si Nikolaj dá říci po dobrém, aby se jakžtakž držel v mezích slušnosti; spoléhala na jeho inteligenci, na to, že ví, jak dovede být důsledná, a že se neodváží hnát věci do krajnosti. Avšak zlý Asiat (jak mu všichni v domě říkali) byl si již předem jist svým vítězstvím a snažil se vyprovokovat Sofju Nikolavnu k prudkému výbuchu. Dávno se mu podařilo namluvit starému pánovi, že bývalá slečna, nyní mladá paní, ho nesnáší a že přes všechny jeho věrné služby ho určitě bude chtít propustit; při těchto slovech se starý pán děsil a dušoval se a zapřísahal, že to raději zemře, než by ho propustil.

Sofja Nikolavna se pokoušela nejvládnějšími a nejněžnějšími slovy otci naznačit, že Kalmyk si k ní a k jejímu muži příliš dovoluje a její příkazy vykonává tak nedbale, až jí připadá, že záměrně zkouší její trpělivost. Nikolaj Fjodoryč byl hned rozčilen, nechtěl nic slyšet, říkal, že je s Kalmykem naprosto spokojen, prosil, aby ho nechala na pokoji a aby si vzala k ruce někoho jiného. Co sil a námahy stálo výbušnou mladou ženu, přivyklou být v domě svého otce jedinou paní, když musela snášet drzé urážky toho „sprostého chlapa“! Měla však svého otce tak ráda a byla tak šťastna, když se o něho mohla starat, opatrovat ho a usnadňovat mu pokud možno jeho utrpení, že si dlouho nemohla srovnat v hlavě, že by měla umírajícího starého pána plně svěřit do rukou toho ničemného Kalmyka a ostatních sloužících. Potlačila proto svou vznětlivost a uraženou hrdost a vzala si k ruce jiného člověka, i když věděla, že Kalmyk všelijak mění všechny její příkazy podle svého. Poprosila otce, aby Kalmykovi poručil, že nemá vstupovat do jeho ložnice, pokud tam sedí ona; avšak ani tento příkaz nebyl dodržován a Nikolaj přicházel do pokoje starého pána pod různými záminkami i nadále

a sám nemocný se po něm ustavičně ptal. Tento neúnosný stav trval několik měsíců.

Život v ufské společnosti si Sofja Nikolavna zařídila podle svého: s lidmi, kteří jí byli příjemní, se stýkala často buď doma, nebo u nich; s ostatními jen občas na oficiálních návštěvách. Alexeje Stěpanyče znali všichni i dříve, i když jen z povzdálí, kdežto nyní se s ním lidé nejužšího okruhu přátel Sofji Nikolavny sblížili, oblíbili si ho a Alexej Stěpanyč se velmi dobře přizpůsobil svému novému postavení a pěkně zapadl do vybrané společnosti své ženy.

Brzy po návratu do Ufy pocítila Sofja Ivanovna, že nějak není ve své kůži: tato zpráva způsobila Stěpanu Michajlyči náramnou radost. Otázka, zda bude starobylý rod Bagrovů, pocházející až od slavného Šimona, pokračovat, ležela neustále starému pánovi v hlavě, nedala mu spát a připravovala ho o všechn vnitřní klid. Jakmile dostal kýženou zprávu od syna, oddal se radostným nadějím a dokonce uvěřil, že to určitě bude vnuk. V rodině vždycky říkali, že v té době byl neobvykle veselý. Ihned dal sloužit bohoslužby za zdraví šlechtičny Sofji, odpustil sousedům a svým rolníkům jakési dluhy, každý mu musel blahopřát a on každého štědře napájel rosolkou. V zápalu tohoto nadšení mu zničehonic napadlo, že musí nějak odměnit svou služebnou Axjutku, která mu posluhovala při čaji a při kávě a kterou bůhví za co neustále vyznamenával.

Axjutka bylo obtloustlé osiřelé venkovské děvce, které vzali do domu, „do přístřeší“, když jí bylo sedm let, jedině proto, že ji neměl kdo živit. Bylo to děvče velice ošklivé – ryšavé, pihovaté, s bezbarvými očima a navíc byla strašlivě nepořádná a zlá. Za co ji tedy měl mít kdo rád? Avšak Stěpan Michajlyč ji rád měl a velmi rád, a nebylo oběda, aby nedal nebo neposlal své Axjutce něco dobrého k snědku. Když už pak vyrostla, musela mu ráno co ráno nalévat čaj a on si s ní celé hodiny povídal. Ted' již bylo Axjutce hodně přes třicet. A tak jednoho krásného rána, několik dní po radostné zprávě z Ufy, povídá Stěpan Michajlyč Axjutce:

„Ty náno, copak že chodíš pořád jako cuchta? Jdi se pěkně přistrojit, vezmi si nedělní šaty, protože tě chci vdát.“ Axjutka se zazubila v domnění, že si z ní pán dělá dobrý den, a řekla mu na to:

„I kdopak by si mě vzal, když jsem sirotek? Leda tak pasák Kir-sanka.“

Byl to známý obecní blbeček a mrzák. Stěpana Michajlyče jako když to dopálí, a pravil na to:

„Když ti budu dělat dohazovače já, vezme si tě ten nejpěknější chasník. Jdi se přistrojit a ať jsi tu hnedka zpátky.“

Axjutka celá šťastná a vyjevená odešla a Stěpan Michajlyč si dal zavolat Ivana Mladšího; toho už trochu známe. Byl to čtyřiadva-cetiletý chasník, rovný jako jedle, v pravém slova smyslu junák postavou i robustností, syn starého poctivého sluhu Borise Petrova přezdívaného Tchořů, který umřel za Pugačovova povstání na přemíru odpovědnosti, jak si všichni mysli-li, a taky na souchoť, když se snažil zvládnout rolníky z Nového Bagrova v době, kdy pán utekl s rodinou do Astrachaně a on je měl na starosti. Ivanovi se říkalo Mladší proto, že měl ještě staršího bratra Ivana, jemuž se rovněž přezdívalo podle otce Tchořů.

Ivan Mladší se objevil před svým pánem, jako když vyrostl ze země. Stěpan Michajlyč se na něho zálibně podíval a pravil tím nej-milostivějším a nejlídnějším hlasem, až se Ivanovi ze samé radosti každá žilka v těle rozehrála:

„Ivane, chci tě oženit.“

„Jak je vaše panská vůle, tatíčku Stěpane Michajlyči,“ odvětil sluha, duší tělem mu oddaný.

„Jdi se přistrojit a potom sem přijď, ale ať jsi tu na to tata.“

Ivan Mladší vyrazil splnit pánův rozkaz. Axjutka však přišla dřív; přičís-la si ryšavé vlasy a namázla si je máslem, navlékla si parádní kazajku a sukni a obula střevíce – na kráse jí to však nijak nepřidalo. Nemohla se udržet a ústa se jí stále roztahovala do radostného úsměvu; styděla se, a tak si přikrývala tvář rukou. Stěpan Michajlyč se smál.

„Tak co, je ti to po chuti, chytlo tě vdávanadlo, vid’?“ říkal.

Ivan vlétl do pokoje jako sokol – a mráz mu přeběhl po zádech, když spatřil vyparáděnou suchtu Axjutku.

„Tady máš nevěstu,“ pravil zvesela Stěpan Michajlyč, „pocitivě mi slouží a tvůj tatík mi taky pocitivě sloužil: postarám se o vás. Arišo,“ oslovil svou ženu, jež právě vcházela, „nevěstě dáš ušít výbavu z panského, kromě toho dostane krávu a svatba se jí vystrojí taky z panského pití i jídla.“

Nikdo nic nenamítal. Axjutka byla zblázněná do svého švarného muže, ale Ivan Mladší ji nemohl vystát – nejenže byla šeredná, ale navíc byla o deset let starší. Axjutka na něho od rána do večera žárčila, a nikoli bez důvodu, a on ji od rána do večera mlátil a měl k tomu taky svůj důvod, neboť jedině hůl jí dokázala zavřít ústa a umlčet její zloajný jazyk, a ještě ne nadlouho. Škoda, velká škoda! Prohřešil se na nich Stěpan Michajlyč a z vlastní radosti způsobil jiným trápení.

O tom, že měl radost, soudím nejen podle vyprávění, ale spíš na základě jeho dopisu Sofje Nikolavně, který jsem sám četl; je až k neuvěření, jak tento drsný muž, jenž sice dovedl hluboce a silně milovat, jak jsme viděli, dokázal dát tak něžně a tak jemně nejvyšší pozornou péči, jaká dýchala z celého jeho dopisu, plného rad, proseb a příkazů, jak si chránit zdraví. Pamatuji si z tohoto dopisu bohužel jen několik slov: „Kdybys bydlela u mne,“ psal starý pán mimo jiné, „nesměl by tě ani větříček ofouknout, ani smítečko na tebe sednout.“

Sofja Nikolavna dovedla tchánovu lásku ocenit, i když si zároveň uvědomovala, že platí z poloviny již příštímu potomkovi, a svatosvatě slibovala, že se bude tchánovými prosbami a příkazy řídit. Nebylo však tak snadné tento slib dodržet. Kromě toho patřila k onomu druhu žen, které za své mateřské štěstí platí neustálou nervovou přecitlivělostí, obtížnější a bolestnější než jakákoli nemoc; a Sofja Nikolavna trpěla duševně; vztah k otci se den ze dne zhoršoval a Kalmykova

troufalost byla již nesnesitelná. Přitom Alexej Stěpanyč nespátrával v neustálé ženině přecitlivělosti nic nebezpečného, neboť slyšel, že to tak bývá a že to nic není a brzy to přejde, a ač mu jí bylo líto, příliš se tím nevzrušoval – a Sofju Nikolavnu to mrzelo. Na život u tchána si taky pomalu zvykl: Kalmykovi se vyhýbal, plně se věnoval své práci na Nejvyšším zemském soudu, kde se měl brzy stát státním návladním, jak doufal, a vcelku klidně čekal, jak se situace vyvine; to se rovněž Sofje Nikolavně nezamlouvalo. Tak se to táhlo několik měsíců, jak už jsem řekl, a nikomu přitom nebylo do zpěvu.

Jenže Kalmyk se s tímto stavem nechtěl spokojit. Hnal věci do krajnosti. Když viděl, že Sofje Nikolavně se daří přemáhat své spravedlivé rozhořčení i výbušnou povahu, rozhodl se napnout její trpělivost na nejvyšší míru: potřeboval, aby vybuchla a šla si stěžovat otci, kterého již nejednou upozornil, že se co chvíli může stát, že si na něho Sofja Nikolavna přijde stěžovat a bude žádat, aby ho propustil. Nečekal ani, až se naskytne vhodná příležitost nebo nějaký zvláštní důvod, a jednoho dne v přítomnosti sloužících, dva kroky od mladé paní, jež stála u otevřených dveří do vedlejšího pokoje, začal s pohledem upřeným na ni nahlas říkat o ní a o jejím muži takové věci, že Sofja Nikolavna byla jeho drzostí zpočátku překvapena, ba ohromena; ve chvílce se však vzpamatovala, a aniž řekla Kalmykovi slovo, rozběhla se k otci a zalykajíc se rozčilením a hněvem, vyprávěla mu, co se stalo a jaké věci se jí jeho oblíbenec opovážil říci takřka do očí... Hned po ní vešel do pokoje Kalmyk, nenechal ji ani domluvit a zapřísahal se před svatým obrazem, utíraje si přitom oči a křížuje se, že to všechno je lež, že nikdy nic takového neřekl a že je to hřích, když Sofja Nikolavna chce zničit nevinného člověka.

„Slyšíš, Soněčko, co říká?“ rozrušeně pravil nemocný.

Sofja Nikolavna, do hloubi duše uražena, zapomněla na své velkorysé rozhodnutí, zapomněla, že může starého pána poděsit až k smrti, a okřikla jeho oblíbence tak, že musel odejít. A řekla otci:

„Tatínku, po této urážce už nemohu dále žít s Kalmykem pod jednou střechou. Rozhodněte se, kdo z nás dvou půjde z domu, zda on, nebo já,“ – a jako smyslu zbavená vyběhla z otcova pokoje.

Starému pánovi se udělalo zle. Kalmyk mu přispěchal na pomoc. Když se pak Nikolaj Fjodoryč po lékařských procedurách v takových případech obvyklých cítil poněkud lépe, rozmlouval dlouho se svým oblíbencem a nakonec si k sobě dal zavolat dceru a řekl jí tak pevně a klidně, jak jen toho byl schopen:

„Soněčko, vzhledem ke své nemoci a slabosti se nemohu s Nikolajem rozloučit; on mne udržuje při životě. Tady máš peníze a kupte si dům Veselovských.“ Sofja Nikolavna ztratila vědomí a museli ji odnést do jejího pokoje.

Takové tedy byly konce něžné vzájemné lásky mezi otcem a dcerou, kterou zdánlivě spojilo těmi nejpevnějšími pouty přechodné ochlazení, zaviněné nebožkou Alexandrou Petrovnou, a potom kající vděčnost provinilého otce a neskonale vroucí oddanost nevinné dcery, jež na všechno své dřívější ponižování zapomněla, dcery, jež se pro churavého otce tolik obětovala a provdala se za muže ochotného přistoupit na její podmínku, že ji nikdy nerozloučí s otcem! A kdy se to s ním má rozloučit? Nyní, když mu lékaři předpovídají sotva měsíc života. Lékaři se tehdy zmýlili, tak jako se mýlí i dnes: nemocný žil ještě přes rok.

Když se Sofja Nikolavna probrala k vědomí a pohlédla na vyblekanou, bledou tvář Alexeje Stěpanyče, tu pochopila a uvědomila si, že má na světě bytost, která ji miluje; objala svého muže zdrčeného žalem a z očí se jí vyhrnuly úlevné proudy slz. Vyprávěla mu všechno, co se stalo mezi ní a otcem; při tomto vyprávění si znovu trpce uvědomila svou urážku, ujasnila si, v jak strašlivé je situaci, a byla by si jistě zoufala, nebyť podpory jejího dobrého muže, jenž byl sice povahou slabší a inteligencí ne tak nadán jako ona, zato však neupadal do krajností a neztrácel v těžkých životních situacích duchapřítomnost a rozvahu.

Snad se to bude zdát až nepravděpodobné, že Alexej Stěpanyč byl Sofje Nikolavně duchovní oporou; avšak tato neobyčejná žena, vynikající tak mimořádnou inteligencí a zřejmě i důsledností, měla nešťastnou vlastnost, že ztrácela rovnováhu a veškerou rozvahu v případech, kdy ji stihla nějaká nečekaná rána. A jelikož chci nezaujatě zaznamenat ústní podání, musím také říci, že kromě toho jí až příliš záleželo na mínění městské smetánky, až příliš se mu podřizovala, jako by sama nestála nad okruhem lidí, v němž se pohybovala. Pomyšlení, co tomu řekne ufská společnost, zejména význačné dámy, a dále co si pomyslí manželova rodina a hlavně, co řekne tchán, až se dozví, že Sofja Nikolavna se od otce odstěhovala – to vše bolestně zraňovalo její ctižádost a hrdost a drásalo ji stejně jako urážka způsobená její lásce. Připadalo jí stejně strašné, bude-li otec obviňován z nevděku vůči dceři či bude-li dcera obviňována z nedostatku lásky k umírajícímu otci. Málo platné, lidé si něco z toho budou myslet a někoho z nich dvou budou odsuzovat.

Alexej Stěpanyč cítil hlubokou lítost, ale trochu také údiv, když se díval, jak se jeho žena trápí. Bylo těžké a složité říkat Sofje Nikolavně nějaká útěšná nebo uklidňující slova. Její bujná fantazie jí malovala před očima úděsné obrazy a její bystrá a strhující výmluvnost je líčila v těch nejživějších barvách. Již předem odmítala každý pokus o nějaké východisko ze situace a zavrhovala sebemenší naději, že by se s ní mohla smířit. Avšak láska a prostota, která nebyla dána Sofje Nikolavně, poučily Alexeje Stěpanyče, jenž počkal, až se utiší první záchvat a výkřik zraněné duše, a potom začal říkat slova docela obyčejná, která však vycházela přímo z jeho dobrého a prostého srdce, a tato slova Sofju Nikolavnu pomaloučku ne-li uklidnila, tedy alespoň probudila natolik, že vnímala, co se jí říká. A Alexej Stěpanyč jí říkal, že až dosud plnila svou povinnost jako dcera horoucně milující svého otce a že nyní musí svou povinnost plnit stejně tak a nevzpírat se vůli nemocného otce, ale podřídít se jí; že Nikolaj Fjodoryč si možná dávno přál a dávno rozhodl, že oni mají žít ve svém vlastním domě;

a že pro něho, nemocného a umírajícího člověka, je jistě těžké, ba nemožné rozloučit se s Kalmykem, na kterého je již zvyklý a který se o něho tak stará; že tatínkovi Stěpanu Michajlyči se musí napsat plná pravda, kdežto známým se může říci, že Nikolaj Fjodoryč si vždycky přál, aby ještě za jeho života měla dcera a zeť vlastní dům a vlastní domácnost; že Sofja Nikolavna může denně třeba dvakrát starého pána navštěvovat a pečovat o něho právě tak jako dříve; že lidé ve městě se stejně časem dozvědí, jak to doopravdy bylo, protože i teď již pravděpodobně ledacos vědí, a budou Kalmyka odsuzovat a Sofju Nikolavnu litovat.

„Ostatně, tatínek to sice řekl, ale třeba si to nakonec rozmyslí,“ dodal. „Promluv si s ním ještě a všechno mu pěkně vylož.“

Sofja Nikolavna na to neodpověděla a dlouho mlčela, upírajíc tázavý, udivený pohled na muže. Z jeho prostých, pravdivých slov a z celé jeho prostoty to na ni dýchlo takovým klidem a útěchou, že jí všechna tato slova připadala nová a moudrá. Až se divila, že to všechno nenapadlo ji samotnou, a vděčně a láskyplně Alexeje Stěpanyče objala. Bylo tedy rozhodnuto, že Sofja Nikolavna se pokusí přesvědčit Nikolaje Fjodoryče, aby své rozhodnutí změnil a dovolil jim zůstat v domě, že budou mít zcela oddělenou domácnost a vůbec se nebudou s Kalmykem stýkat, alespoň do té doby, než Sofja Nikolavna porodí a dá bůh, plně se zotaví. Vycházelo to všechno z toho nejpersvědčivějšího důvodu, totiž že Sofje Nikolavně by v jejím stavu mohlo ublížit, kdyby se měla vytrásat v kočáře po hrbolatých ufských ulicích, a přitom by jí žádné nebezpečí nezabránilo, aby jezdila každý den k nemocnému. Rozmluva s otcem však byla bezvýsledná: starý pán jí klidně a pevně řekl, že jeho rozhodnutí nebylo jen chvilkovým rozmarem, ale že je měl dávno promyšleno.

„Předvídal jsem, má milá Soněčko,“ pravil Nikolaj Fjodoryč, „že jakmile se provdáš, nebudeš moci bydlet pod jednou střechou s Nikolajem. Jsi proti němu zaujatá a já ti to nevyčítám: kdysi se na tobě velmi provinil, ty jsi mu odpustila, ale nemůžeš mu

zapomenout, že ti tak ubližoval. Víím, že ti ubližuje i nyní, jenže teď už ti všechno připadá přehnaně důležité...”

„Tatínku,“ chtěla ho přerušit Sofja Nikolavna, ale starý pán ji nepustil ke slovu a řekl:

„Počkej a pěkně mě vyslechni. Dejme tomu, že Kalmyk je vinen přesně tak, jak ty si myslíš; v tom případě je však pro tebe ještě neúnosnější žít s ním pod jednou střechou, a já bez něho být nemohu. Slituj se nade mnou v mé ubohosti a bezmoci. Nejsem již člověk, jsem jen nehybná mrtvola; víš přece, že Kalmyk mě musí dvacetkrát za den obrátit z boku na bok, a v tom ho nemůže nikdo nahradit. Potřebuji nyní jedinou věc, a to je klid. V hlavách mi již stojí smrt. Musím se pomalu chystat k odchodu na věčnost. Pomyšlení, že Kalmyk ti působí nepříjemnosti, mne nepřetržitě rozčilovalo. Jakáž pomoc, rozloučíme se, dcerko moje milá, a vy si budete žít sami. A kdykoli ke mně přijedeš, Kalmyk se vždycky rád někam schová, abys ho nemusela vidět. Dosáhl svého, vyštval tě z domu a teď mě může okrádat, jak mu libo... Všechno to dobře víím a vidím a všechno mu to odpouštím za to, že se o mne tak neúnavně ve dne v noci stará; a přitom vydrží, co by žádný jiný člověk nevydržel. A tak už mne netrap, vezmi si peníze a kup si dům v Holubí čtvrti.“

Nebudu líčit všechny pochybnosti, váhání, vnitřní boje, slzy, trápení, ústupky, odcizení a nová citová vzplanutí Sofji Nikolavny. Řeknu jen, že peníze si nakonec vzala, dům koupili a za čtrnáct dní se do něho Alexej Stěpanyč a jeho mladá choť nastěhovali. Domek byl docela nový a čistý, nikdo v něm dosud nebydlel. A Sofja Nikolavna se ihned se svou typickou horlivostí zaníceně pustila do zařizování nového obydlí a do uspořádání života; avšak její zdraví, značně oslabené jejím stavem a ještě více duševními otřesy, ji zradilo. Těžce se roznemohla, musela zůstat asi čtrnáct dní na lůžku a skoro celý měsíc otce neviděla.

Když se pak po přestálé nemoci prvně setkala s Nikolajem Fjodoryčem, zesláblým více než dříve, bylo to shledání smutné

a dojemné. Starému pánovi se po dceři stýskalo, domníval se, že její nemoc zavinil on, a trápil se, že ji nemůže vidět. A nyní se konečně shledali a oba měli radost a oba si poplakali. Nikolaje Fjodoryče nejvíce mrzelo, že Sofja Nikolavna tak nápadně zhubla a že vypadá tak ošklivě, což ovšem nezpůsobilo jen trápení a nemoc, ale spíše její stav. Některým ženám se v té době tvář mění a někdy dokonce až k ošklivosti: tak tomu bylo i u Sofji Nikolavny. Za nějaký čas se všechno urovnalo a zaběhlo a jejich vzájemný vztah byl zase dobrý. Kalmyk se Sofje Nikolavně neukazoval vůbec na oči. Jedině Stěpan Michajlyč se nemohl smířit s tím, že se dcera odstěhovala od umírajícího otce do vlastního domu. Sofja Nikolavna to tušila a ještě před svým onemocněním napsala tchánovi velmi otevřený dopis, v němž se mu snažila otcovo rozhodnutí vysvětlit a pokud možno i omluvit. Avšak marně: Stěpan Michajlyč neobviňoval Nikolaje Fjodoryče, nýbrž jeho dceru, a vyjádřil se, že „měla všechno vydržet a nedat na sobě nic znát, i kdyby ten lump Kalmyk dělal cokoli“. Alexejovi Stěpanyči v dopise vytkl, že neměl své ženě dovolit, „aby nechala otce v cizích rukách“. Že takové řešení bylo nutné pro klid umírajícího, to Stěpan Michajlyč nechápal, stejně jako nechápal, že žena může jednat bez mužova svolení. Ostatně v tomto případě byli muž i žena naprosto zajedno.

K definitivnímu zařazení nového domku a malé domácnosti si Sofja Nikolavna vzala na pomoc jednu svou známou, ovdovělou ufskou měšťanku Kateřinu Alexevnu Čeprunovovou, ženu velmi prostou a hodnou, která žila kdesi na předměstí ve vlastním chatrném domku s velkou úrodnou zahradou, z níž měla menší příjem. Kromě toho živila sebe a svého jediného milovaného synka Andrušku, na jedno oko slepého, překupnictvím různého drobného zboží, a dokonce prodávala na trhu bílé pečivo. Hlavní příjem měla z prodeje bucharského potištěného kartounu, který jezdila každoročně kupovat na směnu do Orenburgu.

Kateřina Alexevna Čeprunovová byla po matce příbuzná Sofji Nikolavny, ta však toto příbuzenství tajila, i když o něm ve městě každý věděl. Kateřina Alexevna zbořňovala svou slavnou a oslnivou příbuznou, kterou v těžkých dobách jejího ponižování a ústrků navštěvovala tajně, aby macecha nevěděla, což jí Sofja Nikolavna v době svého vítězství a moci zjevně bohatě splácela. Když byly o samotě, zahrnovala svou nezištnou, věrně a vroucně milující příbuznou něžnou pozorností a chovala se k ní až s úctou; před cizími však jedna byla protěžovanou překupnicí a druhá dcerou zástupce místodržitele. Avšak dobrotivá Kateřina Alexevna jí to nijak nezazlívala, dokonce sama žádala, aby s ní takto jednali; měla svou znejmilejší půvabnou příbuznou neskonale ráda a vzhlížela k ní jako ke své nejvyšší dobroditelce: nikdy by si neodpustila, kdyby vrhla nějaký mráček na skvělé společenské postavení Sofji Nikolavny. Alexej Stěpanyč toto tajemství přirozeně znal, a přestože sám pocházel ze starého šlechtického rodu a doma se o tom něco naposlouchal, přijal měšťku a překupnici jako hodnou příbuznou své ženy a po celý svůj život se k ní choval pěkně a s úctou; dokonce jí chtěl líbat její upracovanou ruku, ale to ona nikdy za nic na světě nepřipustila. Jedině naléhavé prosby Sofji Nikolavny přiměly Alexeje Stěpanyče, aby se o tomto příbuzenském vztahu ani doma, ani v kruhu známých nezmiňoval. Zato jak ho ta bezelstná Kateřina Alexevna měla ráda a jak horlivě se ho později při všelijakých těch domácích půtkách zastávala! A tak s pomocí této Kateřiny Alexevny, která dokázala kdeco sehnat a kdeco lacino koupit, se Sofja Nikolavna zakrátko dobře zařídila.

O tom, proč si mladí Bagrovovi koupili dům a bydlí zvlášt', se toho ve městě napovídalo, naprobíralo a napřetrásalo dost a dost. A bylo v tom i hodně přehánění a výmyslů. Avšak Alexej Stěpanyč to odhadl správně: lidé se brzy dověděli, jaký byl pravý důvod, že se mladí z otcova domu odstěhovali; a nejvíc se o to ovšem přičinil sám Kalmyk, který se mezi známými vychloubal, že tvrdohlavou mladou paní vystrnadil z domu on, a při té příležitosti ji co možná nejvíce

očernil. A tak se ještě nějaký čas povídalo, probíralo a přetřásalo se to – a pak byl zase klid.

A tak tedy mladí Bagrovovi byli konečně docela sami. Každé ráno odjížděl Alexej Stěpanyč do svého úřadu na Nejvyšší zemský soud. Brával s sebou vždycky ženu, odvezl ji k otci, a když se pak z kanceláře vracel, zastavil se u tchána, chvíli s ním pobyl a pak si ženu odvezl domů. Doma měli připraven jednoduchý oběd. Společný oběd jen ve dvou ve vlastním domě a za vlastní peníze měl pro mladý pár svůj půvab, který ovšem nemohl trvat příliš dlouho – člověk si přece zvykne na všechno. Sofja Nikolavna, přestože byla v jiném stavu a prostředky měla jen skrovné, si dokázala domek rozkošně zařídit. Vkus a nápaditost nahradí peníze a mnohým hostům, přijíždějícím k mladým Bagrovovým na návštěvu, připadal jejich dům zařízen přepychově. Nejtěžší to bylo s ubytováním služebnictva a tak nakonec lokaje Fjodora Michejeva, kterého Sofja Nikolavna dostala věnem, oženili s černookou komornou Parašou, patřící rovněž k panině věnu, a mladého sluhu z Bagrova Jefrema Jevsejeva¹⁷,

---

17 *Jevsejič* (vždycky se mu říkalo jen jménem po otci) byl později pěstounem jejího staršího syna a pečoval o něho s horlivostí vpravdě otcovskou. Znal jsem tohoto ctihodného starce jen krátkou dobu. Asi před patnácti lety jsem ho již viděl jako slepce, dožívajícího svůj život v Penzské gubernii u jednoho z vnuků Stěpana Michajlyče Bagrova. Byl jsem tam jednou v létě celý měsíc na návštěvě. Každý den časně zrána jsem chodíval na ryby k průtočnému rybníku na říčce Kakarmě, tam, kde se vlévá do krásné řeky Inzy; a tam na břehu rybníka stála chalupa, v níž Jevsejič žil. Každý den cestou k rybníku jsem vídal tohoto již staříčkého, shrbeného starce s vlasy bílými jako mléko, jak stojí opřen o roh své chalupy přímo proti vycházejícímu slunci; oběma rukama s kostnatými prsty se opíral o dlouhou hůl, tiskl si ji na prsa a slepýma očima se díval do slunce. Světlo neviděl, cítil však jeho teplo, tak příjemné v čerstvém ranním vzduchu, a výraz jeho tváře byl smutný a radostný zároveň. Sluch měl tak jemný, že mne již z dálky poznal podle chůze a vesele mne vítal, jako když starý rybář vítá mladého, ačkoli mi tehdy již bylo padesát let. „Á, to jsi ty, sokolíku! (Říkával mi tak v mládí.) Už je čas! Tak ať ti berou!“ Asi za dva roky zemřel v náručí své dcery, syna a ženy, která ho o několik let přežila.

poctivého dobráka, který měl svou mladou paní velice rád (což se nedalo říci o ostatních sloužících), dali za muže mladičké pradeně Sofji Nikolavny Anušce. Mladá paní měla poctivého Jefrema také velmi ráda – a nezmyšlila se v něm. Tento vzácný muž jí celým svým životem dokázal, jak je jí oddán.

Život v Ufě mezitím plynul zcela pravidelným a jednotvárným rytmem. Sofja Nikolavna se necítila zdráva a byla podrážděná, a proto jezdila na návštěvy málo, a to jen k nejbližším známým, z nichž ti opravdu nejbližší, to jest Čičagovovi, zůstali dlouho na venkově a vrátili se s matkou teprve pozdě na podzim. Přecitlivělost Sofji Nikolavny, jež úzce souvisela s jejími porouchanými nervy, zpočátku Alexeje Stěpanyče velmi mrzela a znepokojovala. Nerozuměl tomu ani za mák: lidi nemocné bez nemoci či zarmoucené bez zármutku nebo naopak choré z nepochopitelného smutku a smutné z nějaké podivné či neviditelné nemoci nikdy v životě nepoznal. Když tedy viděl, že o nic vážného či nebezpečného nejde, začal si pomaloučku zvykat – a uklidnil se. Dospěl k přesvědčení, že jsou to všechno jenom jakési fantazie. Takto si vysvětloval již dříve všelijaká rozčilování a roztrpčování Sofji Nikolavny, kdykoli se nemohl dopídit žádného zřejmého a jemu srozumitelného důvodu. Přestal se zneklidňovat, zato se však začínal někdy trošinku nudit. Bylo to docela přirozené. Přestože svou ženu velmi miloval, přestože mu jí bylo líto, když viděl, jak ji neustále něco rmoutí, avšak poslouchat ji denně celé hodiny, jak si ustavičně stěžuje na svůj stav, na němž přece nic neobvyklého nebylo, poslouchat její smutné předtuchy, ba dokonce předpovědi o tom, jak nešťastné následky bude pro ni mít její těhotenství, čehož zvláštní příznaky dovedla Sofja Nikolavna neobyčejně důvtipně a vynalézavě objevovat na základě svých znalostí z lékařských knih, naslouchat výčitkám, plynoucím z tak přehnané náročnosti, jakou muži bývají jen zřídka s to uspokojit – to byla zajisté trošku nuda. Sofja Nikolavna to vycítila a byla do hloubi duše uražena. Kdyby byla u svého muže

poznala celkový nedostatek citu, kdyby byla věděla, že ji nedokáže neskonale milovat, byla by se snad se svým osudem smířila. „Kde není, ani smrt nebere,“ říkávala často, a jelikož to považovala za rozumný názor, byla by se se svým osudem smířila; na neštěstí však vášnivá a vroucí láska Alexeje Stěpanyče v době, kdy byl jejím snoubencem, ji přesvědčila, že dovede horoucně milovat, a byl by ji tak jistě miloval i nadále, kdyby jeho city k ní z nějakého důvodu neochladly... Tato neblahá myšlenka se postupně uhnízdila Sofje Nikolavně v hlavě. Její vynalézavá mysl si našla pro každou věc spoustu důvodů a spoustu důkazů. Za důvod pokládala: nepříznivý vliv rodiny, svou přecitlivělost a nejvíc ze všeho to, že přišla o svou krásu, neboť zrcadlo jí nemilosrdně prozrazovalo, jak se změnila a jak je nyní ošklivá. Důkazy nacházela v tom, že Alexej Stěpanyč se k jejím obavám staví lhostejně – nebere patřičný zřetel na její stav, nesnaží se ji utěšit a rozptýlit a hlavně se veseleji a raději než s ní baví s jinými ženami... A najednou v ní jako nálož střelného prachu vybuchla žárlivost, dosud utajená kdesi v hloubi duše, dosud nepoznaná, strašná, vševidoucí, a přitom slepá!

Nastaly každodenní výstupy, výčitky, slzy, hádky a smiřovačky. Avšak Alexej Stěpanyč dosud za nic nemohl: vlivu rodiny naprosto nepodléhal, ostatně největší autoritou byl pro něho stále jeho otec, jehož příchyllost k nevěstě ji v mužových očích jen povznášela. Pro její přecitlivělost ji upřímně litoval, i když jistě nijak zvlášť hluboce, a že přišla o svou krásu, to mu připadalo jako něco přechodného a již předem se těšil, jak jeho mladá žena opět rozkvete a zkrásní; nemohl být veselý, když viděl, jak trpí, ale nemohl s ní také sdílet všechny její předtuchy a obavy, protože mu to všechno připadalo jako pouhé přehánění. Citlivější pozornosti nebyl schopen jako většina mužů. A utěšovat a rozptylovat Sofju Nikolavnu v její špatné náladě, to věru nebylo nic jednoduchého: člověk se jí něčím nezavděčí a hned je oheň na střeše, a místo aby věc napravil, spíš ji pokazí; na to bylo potřeba hodně důvtipu a vynalézavosti, které

on neměl. Snad doopravdy hovořil s jinými ženami veseleji a raději, protože se nebál, že se jich něčím dotkne nebo je podráždí nějakými bezvýznamnými slovy řečenými nevhod. Sofja Nikolavna se na to však dívala jinak, a jak by ne při její povaze, která tak snadno dovedla přehánět a upadat do krajností. Co si počít, když jeden má nervy zdravé a pevné jako provazy, a druhý slabounké, jemné a přecitlivělé? A když se tyto nervy hned roztřesou něčím, co se nervů Alexeje Stěpanyče ani nedotkne?

Jedině Čičagovovi pochopili, odkud pramení příčiny smutného vztahu mezi mladým manželským párem, a přestože Sofja Nikolavna, a tím méně Alexej Stěpanyč se jim s ničím nesvěřovali, živě s nimi cítili a svou přátelskou pozorností a hlavně častými návštěvami, svou přítomností, chytrými a věcnými rozhovory blahodárně působili na prudkou povahu Sofji Nikolavny a udělali pro ni a jejího muže v té době mnoho dobrého.

Tak to vypadalo mezi mladými Bagrovovými až do té doby, kdy se Sofja Nikolavna stala matkou. Přes častou vnitřní roztrpčenost se v posledních dvou měsících fyzicky zotavila a šťastně porodila dceru. Přirozeně že jak ona, tak ještě více Alexej Stěpanyč si přáli syna; když však matka přitiskla k srdci své dítě, v tu chvíli již pro ni rozdíl mezi synem a dcerou neexistoval. Její duši, rozum, celé její nitro nyní zaplavila mateřská láska. Alexej Stěpanyč jen děkoval bohu, že Sofja Nikolavna zůstala naživu, radoval se, že se cítí dobře, a ihned se smířil s myšlenkou, že má místo syna dceru.

Jenže v Bagrově to vypadalo jinak! Stěpan Michajlyč byl tak přesvědčen, že bude mít vnuka, pokračovatele Bagrova rodu, že ani nechtěl hned věřit, že má vnučku. Když si konečně sám přečetl synův dopis a dočetl se to černé na bílém, velice se rozzlobil. Zrušil připravené pohoštění rolníků, sám ani nechtěl snaše a synovi napsat a poručil jen, ať vzkáže pozdravení rodiče, že šťastně přivedla na svět dceru, a žádal, aby novorozeně pokřtili jménem Praskovja na památku jeho milované sestřenice Praskovji Ivanovny

Kurolesovové. Rodiče jeho přání již napřed vytušili a dali maličké hned při narození jméno Praskovja.

Bylo až dojemné a přitom zábavné dívat se, jak se Stěpan Michajlyč hněvá. I v rodině si z něho potají dělali šprýmy. Starý pán byl dost rozumný na to, aby věděl, že se nemá na koho hněvat; první dny se však nedokázal ovládnout – tak zatěžko mu bylo vzdát se sladké naděje, či lépe řečeno jistoty, že bude mít vnuka a že Šimonův slavný rod snad přece jen nevymře. Poručil, ať mu dají z očí rodokmen a zastrčí ho někam hodně hluboko – měl ho již připravený na stole v očekávání radostné zprávy, že do něho každým dnem zapíše jméno svého vnuka. Zakázal dceři Axiňje Stěpanovně jet do Ufy za kmotru Bagrovově novorozené dcerce, a dopáleně pravil:

„To tak ještě! Takovou dálku pojedíš křtít holku! To by ses najezdila, jestli nám bude každý rok rodit holky!“

Avšak čas všechno srovná a za pár dní už zmizely vrásky (které tentokrát nikoho nelekaly) na čele Stěpana Michajlyče a pomyšlení, že mu snacha třeba za rok dá vnuka, starého pána uklidnilo. Napsal jí pěkný dopis, v žertu jí vyhuboval a v žertu přikázal, ať má za rok syna.

Sofja Nikolavna byla tak pohlcena novými pocity a tak pohroužena v nový svět mateřské lásky, že ani nezaznamenala tchánovu nespokojenost a nevšimla si, že Axiňja Stěpanovna nepřijela za kmotru. Jen stěží ji udrželi devět dní na lůžku. Cítila se tak dobře, že čtvrtého dne by snad byla mohla i tančit... Netoužila však po tanci, chtěla jen chodit, mazlit se se svou Parašenkou a bdít vedle ní ve dne v noci, neboť děťátko bylo hubeňoučké a slaboučké, asi proto, že matka byla po celý čas churavá duševně i tělesně, když ji nosila pod srdcem. Kojit dítě nesměla, neboť lékaři, či lépe řečeno doktor Andrej Jurjevič Avenarius jí to nedovolil; tento velmi moudrý, vzdělaný a milý muž byl důvěrným přítelem a každodenním hostem mladých Bagrovových. Při první příležitosti zavezla Sofja Nikolavna maličkou k dědečkovi, to znamená ke svému otci Nikolaji Fjodoryči

Zubinovi. Myslela si, že pohled na toho drobečka nemocnému starému pánovi udělá radost a že mu holčička bude připadat podobná jeho nebožce první ženě Věře Ivanovně. O žádnou podobu zde patrně nešlo, neboť nemluvnata se podle mého mínění nemohou podobat dospělým; avšak Sofja Nikolavna celý život tvrdila, že její první dcera byla babičce podobná, jako když jí z oka vypadne. Starý pan Zubin se však již blížil ke konci své pozemské pouti a vůči hledě chřadl tělesně i duševně. Bez zájmu pohlédl na nemluvnátko, už jen stěží mu dokázal udělat křížek a pravil jen:

„Gratuluju ti, Soněčko.“

Sofju Nikolavnu velmi zarmoutil těžký stav jejího otce, kterého přes měsíc neviděla, a jeho nezáměr o jejího andílka Parašenku.

Nad kolébkou své dcerky však mladá matka brzy zapoměla na celý okolní svět. Všechny zájmy, všechny ostatní záliby ustoupily mateřské lásce a Sofja Nikolavna propadla svému novému citu jako vášni. Na maličkou nesměly sáhnout žádné jiné ruce než její. Sama podávala svou Parašenku kojné, sama jí ji držela u prsu a až s jakousi závistí lítostivě přihlížela, jak jiná, cizí žena kojí její dceru... Je to až k neuvěření, ale skutečně to tak bylo. Sofja Nikolavna se později sama přiznala, že pro ni bývalo nesnesitelné, když kojná měla Parašenku u prsu dlouho, a brávala jí ji hladovou a houpala ji v náručí nebo v kolébce a zpívala ukolébavky. Přestala se stýkat se svými známými, dokonce i se svou přítelkyní Kateřinou Borisovnou Čičagovovou. Všem to samozřejmě připadalo podivné nebo směšné a ti nejbližší se na ni dokonce zlobili. Denně jezdila na kratičkou chvíli k otci a denně se vracela plna obav, není-li dcerka nemocná. Dala svému muži naprostou volnost zabývat se čímkoli a Alexej Stěpanyč, když zprvu poseděl několik dní doma a zjistil, že Sofja Nikolavna mu nevěnuje nejmenší pozornost, ba že ho dokonce vyhání z malého dětského pokoje, aby vydýchaný vzduch dítěti neublížil, a že se sama od maličké nehne, začal sám jezdit po návštěvách, zpočátku jen tu a tam, potom častěji, nakonec každý den a z nudy

začal hrát rocambole a boston. Některé ufské dámy si z mladého, opuštěného muže dělaly šprýmy, koketovaly s ním a říkaly, že se mu musí věnovat a utěšovat ho, když je sirotek, a že Sofja Nikolavna jim za to jistě bude vděčna, až se probere ze svého poblouznění nad dcerkou a vrátí se do společnosti. Sofja Nikolavna se o těchto komplimentech doslechla až později a byla pobouřena.

Kateřina Alexevna Čeprunovová, která svou příbuznou neustále navštěvovala, ji jen udiveně, soucitně a dopáleně pozorovala. Sama byla něžnou matkou a svého jediného poloslepého synka vroucně milovala, avšak aby matka tak lnula k dítěti, až zapomíná na všechno kolem sebe jako Sofja Nikolavna, to už jí připadalo nenormální. Chodila jen a vzdychala, bila se pěstí do prsou a do břicha (to býval její zvyk), říkala, že taková láska je smrtelný hřích před pánembohem a že pánbůh ji za to potrestá. Sofja Nikolavna se rozzlobila a od té doby ji do dětského pokoje již nepouštěla. Jedině Andrej Jurjevič Avenarius býval dosti často přijímán v Parašenčině pokoji. Sofja Nikolavna ustavičně nacházela na dcerce nejrůznější příznaky všelijakých nemocí, léčila ji podle Buchana, a když to nepomáhalo, volala doktora Avenaria. A ten, když si nevěděl rady s ubohou matkou, která si nic nedala vymluvit, předepisoval někdy různé nevinné, někdy i skutečné léky, protože maličká měla doopravdy slabé zdraví.

Těžko říci, jak by se to všechno bylo dále vyvíjelo, kdyby nebohou Sofju Nikolavnu podle nevyzpytatelné vůle Prozřetelnosti nebyla náhle jako blesk stihla strašlivá rána, kdyby její andílek Parašenka nebyla náhle zemřela. Kdoví co bylo příčinou její smrti – zda přehnaná péče nebo přehnaná léčba anebo vrozená slabost dětského organismu; jisté je jen to, že ve čtvrtém měsíci života dítě nevydrželo docela slabý záchvat psotníku neboli božce, jímž bývá stížen skoro každý kojeneček. Sofja Nikolavna seděla u kolébky, a když zpozorovala, že Parašenka sebou cukla a tvářička se jí zkřivila, vzala ji rychle do náručí – jenže dítě bylo již mrtvé.

Jak pevné, přímo bohatýrské zdraví musela mít Sofja Nikolavna, aby tuto ránu přežila! Lékaři se u ní neustále střídali. Zanden, Avenarius i Klaus – ti všichni ji měli velmi rádi a po několik dní žili v obavách o její rozum, protože nikoho nepoznávala. Avšak za pomoci boha, mládí a pevného organismu ohrožení pominulo. Nešťastná matka přišla k sobě a láska k muži, který rovněž hluboce trpěl, láska, jež se okamžitě přihlásila o svá práva, ji zachránila. Když Sofja Nikolavna čtvrté noci přišla k sobě a začala vnímat věci kolem sebe, když poznala Alexeje Stěpanyče, jenž byl sotva k poznání, jak se změnil, a svou oddanou přítelkyni Kateřinu Alexevnu, vydral se jí z prsou srdcervoucí výkřik a z očí se jí vyhrnuly úlevné proudy slz; až dosud ještě nezaplakala. Objala Alexeje Stěpanyče a dlouho mu mlčky plakala na prsou; i on plakal jako dítě. Tím bylo zažehnáno nebezpečí, že se pomate, nastalo však jiné nebezpečí: naprosté tělesné vyčerpání. Čtyři dny ubohá žena nic nejedla a nepila, a když pak přišla k sobě, nevpravila do sebe ani sousto, ani lék, ba ani vodu. Její stav byl tak nebezpečný, že lékaři nic nenamítali, když projevila přání, že se vyzpovídá a přijme svátost oltářní. Splnění křesťanské povinnosti na ni blahodárně zapůsobilo: usnula, rovněž poprvé, a když se asi po dvou hodinách probudila s radostně rozjasněnou tváří, řekla manželovi, že se jí ve snu zjevila Iverská Bohorodička přesně v té podobě, jak je namalována na svatém obraze v jejich farním kostele; dodala, že kdyby se k ní mohla pomodlit a obraz políbit, Matka boží by se nad ní třeba smílovala. Z kostela přinesli ikonu a kněz před ní odsloužil bohoslužbu za „spásu a zdraví nemocné“. Při zpěvu slov: „Shlédniž v milosrdenství svém, ó přesvatá Matko boží, na kruté utrpení těla mého,“ všichni přítomní padli na kolena a opakovali slova modlitby; Alexej Stěpanyč hlasitě štkal. Nemocná rovněž plakala pohnutím po celou dobu bohoslužby, pak políbila svatý obraz a pocítila takovou úlevu, že se mohla napít vody, a pak již začala brát léky i jíst. Kateřina Borisovna Čičagovová a Kateřina Alexevna Čeprunovová neodcházely od své přítelkyně

ani na krok. Zanedlouho byla již nemocná mimo nebezpečí. A utrápenému Alexeji Stěpanyči spadl konečně kámen ze srdce. Lékaři se nyní pustili s novou vervou do léčení, jež nebylo pro pacientku bez nebezpečí, protože ji měli až příliš rádi: jeden tvrdil, že má souchotiny, druhý měl strach z úbytlí a třetí se bál srdeční vady.

Všichni se naštěstí shodli na tom, že pacientka má být ihned odvezena na venkov na čistý, nejlépe lesní vzduch, a že má užívat kumys. Začátkem června byly ještě traviny a byliny v plném květu a kobyli mléko bylo dosud účinné.

Stěpan Michajlyč přijal zprávu o vnuččině smrti zcela lhostejně a řekl dokonce:

„Že se tak trápí kvůli děvčeti? Těch ještě bude mít!“

Když však hned za první zprávou přišla druhá, že Sofja Nikolavna je v nebezpečí života, starý pán byl velmi rozrušen. A pak přišla třetí zpráva, že snacha je mimo nebezpečí, že je však těžce nemocná, lékaři že jí nedovedou pomoci a posílají ji léčit na kumysovou léčebnou kúru. Stěpan Michajlyč se na doktory zle rozhněval, řka že jen „mordují lidi“, ničemu nerozumějí a jen poskvřňují lidskou duši hříchem, když jim nutí to machometánské pití.

„Když pravoslavný nesmí jíst koňské maso,“ pravil dále, „jak může pít mléko nečistého zvířete? To špatně skončí,“ dodal s hlubokým povzdechem a mávl rukou, „možná že se z toho nevěsta dostane, ale zdravá už nikdy nebude a děti už taky nebude mít.“ Velmi ho to zarmoutilo a dlouho pak ještě chodil smutný.

Dvacet devět verst od Ufy směrem na jihozápad po kazaňské silnici ležela na říčce Uze, vlévající se do čarokrásné řeky Ďomy, uprostřed hlubokých hvozdů tatarská vesnička Uzy-tamak, kterou Rusové nazývali podle jejího majitele Alkino¹⁸; vesnička se krčila

---

18 Vesnice Uzy-tamak má podle posledního sčítání lidu devadesát osm obyvatel mužského pohlaví a tito nevolní sedláci patří potomku někdejších majitelů statkáři panu Alkinovi; své jméno si vesnice podržela dodnes, jen chalupy jsou nyní vystavěny v řadě podél cesty na dřívějším místě.

v nádherném údolí malebně rozhozena na úpatí kopce Bejrám-tau¹⁹, chránícího ji od severu; na západě se vypínal druhý kopec Zein-tau a na jihovýchodě tekla říčka Uza, krytá nízkým lesíkem; rozkvetlé paseky voněly travinami a květinami, a lesy plné dubů, lip, jilmů, javorů a všelijakých jiných listnáčů, dělaly vzduch řidším a dodávaly mu životodárnou sílu. A do tohoto půvabného koutku odvezl Alexej Stěpanyč slabou, žlutou a pohublou ženu, krátce řečeno pouhý stín někdejší Sofji Nikolavny; jel s nimi i jejich přítel doktor Avenarius. Jen stěží tam nemocnou dovezli.

Pohostinný statkář a majitel této vesnice je srdečně přivítal. Měl velký dům s postranními křídly, Sofja Nikolavna však nechtěla bydlet přímo v domě, a proto jí uvolnili jedno křídlo. Hostitelova rodina k ní byla až příliš laskavá a pozorná, takže lékař musel tyto hodné lidi, kteří byli sice mohamedáni, ale mluvili dost dobře rusky, požádat, aby nemocné dopřáli nějaký čas naprostý klid. Jejich oblečení i způsob života představoval tehdy pestrou směsici tatarských a ruských obyčejů, avšak kumys byl obvyklý nápoj, který pili od rána do večera. Pro Sofju Nikolavnu byl tento životodárný nápoj připravován již civilizovaným způsobem, to znamená, že kobyly mléko se nenechávalo zkvasit v tursuku, nýbrž v čisté, nové kadečce

---

19 *Tau* znamená kopec, *Bejrám* svátek. Podle ústního podání dostal kopec toto jméno proto, že tam Baškiři konávali své sváteční bohoslužby po skončení postu. *Zein-tau* znamená shromáždění; *zein* je hostina nebo shromáždění lidu před bojem, před závody v běhu či koňskými dostihy. Svě jméno dostal kopec v době, kdy půdu podél říčky Uzy získal od Baškirů statkář Alkin, což bylo v roce 1791. Pan Alkin po uzavření úmluvy s Baškirci pro ně dal na tomto kopci uspořádat hostinu s různými atrakcemi. *Tamak* znamená ústí, a protože vesnice leží při ústí řeky Uzy do Domy, nazývá se Uzy-tamak. Název říčky Uzy stejně jako říčky Kurkul-dauk, na kterou hned narazíme, neobsahuje žádný smysl.

Uvádím to vše na základě velmi přesných nových informací, které mi laskavě poskytl J. I. Baranovskij, a ten je měl od nynějšího majitele vesnice Uzy-tamak pana Alkina. Viděl jsem toto půvabné místo na vlastní oči, je tomu však již mnoho let, takže bych je nedokázal přesně popsat bez pomoci ochotných lidí.

z lipového dřeva. Hostitelé tvrdili, že tento kumys již není tak dobrý a tak léčivý; nemocná však měla k tursuku, k vaku ze surové koňské kůže nepřekonatelný odpor, a tak léčivý nápoj se pro ni připravoval tím nejčistotnějším způsobem. Lékař předepsal léčebnou kúru a odjel do Ufy; Alexej Stěpanyč, Paraša a Anuška zůstali s nemocnou a na krok od ní neodcházeli. Vzduch, kumys, užívaný zpočátku v malém množství, každodenní vyjížd'ky v kočáře s Alexejem Stěpanyčem do nádherných lesů kolem vesnice, kam je vozíval Jefrem, oblíbený lokaj Sofji Nikolavny, jenž v té době zastával funkci kočího, – do lesů, kde nemocná ležela celé hodiny v chladivém stínu na kožené žíněnce a polštářích a vdechovala vonný vzduch, naslouchajíc někdy četbě nějaké zábavné knihy a často usínajíc posilujícím spánkem, to vše dohromady blahodárně zapůsobilo na zdraví Sofji Nikolavny a za dva tři týdny již vstala a mohla se procházet sama. Lékař opět přijel, měl radost, že kumys tak účinkuje, a zvýšil jeho dávky; jelikož ho však pacientka ve větších dávkách nesnášela, považoval Avenarius za nutné předepsat jí prudký tělesný pohyb, to znamená jízdu na koni. To bylo v tehdejší životě šlechty něco neslýchaného a výstředního a Alexeji Stěpanyči se to nelíbilo a Sofja Nikolavna to rovněž pokládala za něco nepatřičného. Marně jí šly příkladem vstříc hostitelovy dcery, prohánějící se na baškirských mimochodnících celé desítky verst po malebném okolí.

Sofja Nikolavna dosti dlouho odolávala naléhání i prosbám svého muže, kterého lékař brzy přesvědčil, že bez jízdy na koni to nepůjde. Pak přijeli na návštěvu k Bagrovovým do Alkina Čičagovovi a konečně se jakžtakž spojenými silami podařilo zdolat tvrdohlavost Sofji Nikolavny; nejpodnětnějším důvodem k souhlasu byl příklad Kateřiny Borisovny Čičagovové, která jako pravá přítelkyně odložila vlastní předsudky a začala jezdit na koni zpočátku sama, později s nemocnou. Při prudkém tělesném pohybu byla pak předepsána i jiná strava, totiž tučné skopové maso, k němuž měla Sofja Nikolavna rovněž odpor. Doktor Avenarius při stanovení diety

patrně vycházel ze stravy Baškirců a kočujících Tatarů, kteří v době, kdy pijí kumys, nejedí skoro nic jiného než tučné skopové, dokonce ani chléb, a jezdí od rána do večera na koni po svých nekonečných stepích, a to tak dlouho, dokud zelený suchopýr nezestárne, nezešediví a neporooste hebce stříbrným chmýřím.

Léčba měla výborné výsledky, vyjížděk se účastnila celá společnost včetně hostitelových dcer a synů. Často jezdívali až do závodu na výrobu potaše, vzdáleného dvě versty od Alkina hluboko v lesích na břehu půvabné říčky Kurkuldauk²⁰. Sofja Nikolavna se zájmem sledovala, jak to v železných kotlích s popelem vře, jak se vylouhovaný popel usazuje v dřevěných kádích, jak se pak v žíhacích pecích ohněm čistí a mění v bílé pórovité kousky rostlinné soli zvané potaš. Bavilo ji sledovat pracovní ruch a šikovné ruce Tatarů, kteří ve svých vyšíváních čepičkách a dlouhých pohodlných kytlicích skýtali nezvyklou podívanou. Hostitelé byli vůbec velmi laskavi a pro pobavení jí zpívali, tančili, pořádali koňské dostihy a zápasy svých mohamedánských poddaných.

Všech těchto projížděk a zábav se zprvu neustále účastnil i Alexej Stěpanyč; když ho však zdravotní stav jeho nemocné ženy uklidnil a když ji viděl, jak je opět středem společnosti, začal pomalounku užívat volných chvil pro sebe: venkovský život, vzduch, divukrásná příroda v něm probudily jeho staré záliby; pořídil si udice a v průzračných bystřinách, kterých bylo kolem Alkina dost a dost, začal chytat ostražitě pstruhy. Někdy dokonce chodil se sítí na křepelky – na ty byl vynikající mistr Fjodor Michejev, mladý Parašin manžel, který také uměl dělat křepelčí vábničky. Tento druh lovu je sice u pravých lovců v opovržení ve srovnání s jinými, já však vskutku

---

20 Tento závod byl zrušen roku 1848; v roce 1791 se s vyvážením potaše v Ufském kraji právě začínalo, čímž se později zničila spousta nejlepších druhů listnáčů: lip, břestů, jilmů a javorů. Těchto stromů zde bývala taková hojnost, že se zpočátku žádné jiné k výrobě potaše nepoužívaly, neboť popel z nich je výborné jakosti. Prodej potaše patřil tehdy k nejmýnosnějším.

nevím, proč vlastně. Člověk si leží někde na voňavých lukách, před sebou má síť napnutou na konečcích travních stébel, poslouchá, jak nablízku i opodál hlasitě tlučou křepeláci, dovedně napodobuje na vábniče tichý, melodický hlas křepelky a poslouchá, jak na něj reagují vzrušení samečci, jak se sbíhají a dokonce slétají ze všech stran k člověku, pozoruje všelijaké jejich výbojné kousky a taškařice, až je nakonec sám celý vzrušený tím úspěšným či neúspěšným lovem – přiznám se, že mne to všechno kdysi velice bavilo a ještě dnes mne to vzrušuje, když si na to vzpomenu... Avšak vyložit smysl této zábavy Sofje Nikolavně bylo nemožné. Chválabohu, za dva měsíce se uzdravila, zesílila a tváře měla zase jako růže.

Avenarius přijel potřetí a byl velmi potěšen zdravotním stavem Sofji Nikolavny. Měl plné právo triumfovat a radovat se: On první doporučil kumysovou kúru a řídil celou léčbu. Měl svou pacientku rád již dříve, avšak nyní, když jí tak šťastně navrátil zdraví, k ní přilnul jako k vlastní dceři.

Každý týden informoval Alexej Stěpanyč o zdravotním stavu své ženy Stěpana Michajlyče. Ten měl sice radost, že se snacha zotavuje, nevěřil však v léčebné účinky kumysu a nad neopatrnou zmínkou o jízdě na koni byl velmi pohoršen. V rodině se hned využilo vhodné příležitosti a prohodilo se jakoby mimochodem, ve skutečnosti však zcela záměrně, několik kousavých slovíček, která starého pána ještě popíchla, takže napsal synovi dosti tvrdý dopis, jenž Sofju Nikolavnu roztrpčil. Když se však Stěpan Michajlyč nakonec dověděl, že snacha už je zcela zdráva a že dokonce zesílila, zatetelila se v něm znovu jiskřička sladké naděje a s kumysem i s jízdou na koni se jakžtakž smířil.

Začátkem podzimu se mladí Bagrovovi vrátili do Ufy. Starý pan Zubin na tom byl již velmi špatně a zázračně dceřino uzdravení na něho nijak nezapůsobilo. Pro něho již všechno na tomto světě skončilo, všechna pouta byla rozervána, všechny životní nitky zpřetrhány a v jeho rozpadlém těle jen tak tak živořila poslední jiskřička života.

Další vývoj soukromého života mladých Bagrovových se vnějšími okolnostmi jako by načas zastavil: zpočátku narozením dcery a vášnivou, až nenormální matčinou láskou k dítěti; potom smrtí maličké, z níž se matka div nepomátla, div nezemřela, a konečně dlouhou léčbou a pobytem v tatarské vesnici. V těžkých dobách, kdy Sofja Nikolavna tolik duševně trpěla a tělesně strádala, cítila se neustále obklopena upřímnou láskou a obětavostí Alexeje Stěpanyče. Konflikty, k nimž zpravidla dochází v běžném životě mezi dvěma tak různými povahami, v té době přestaly, a i když k nim třeba důvody byly, nemohli si jich všímat. Při oběhu velkých peněz není drobné vidět. Za mimořádných okolností, ve vážných chvílích, platí jen velké mince, kdežto běžné vydaje se za klidného života většinou platí drobnými.

Alexej Stěpanyč měl dostatek velkých mincí, zato drobné mu často chyběly. Když člověk při pohledu na utrpení či nebezpečí, ohrožující zdraví a život milované bytosti sám trpí celou duší, zapomíná na spánek, na klid i na jídlo, zapomíná sám na sebe, když má nervy napnuty a překonává sám sebe, – tehdy není čas na nějaké požadavky, drobné pozornosti, starání a obskakování. Potom však doba otřesných událostí mine, všechno se zase uklidní, napjaté nervy povolí a člověk je zase tím, čím je; krev a tělo, hmotný život se svou všedností se hlásí o svá práva, zvyky opět nabývají své ztracené moci a nastává doba oněch zmíněných požadavků, pozorností, úsluh a obskakování a všelijakých nepatrných maličkostí, z nichž je utkán skutečný, obyčejný život. Občas ještě přijde doba těžkých zkoušek, vyžadujících sebezapření a oběti, avšak život si mezitím stále běží ve svých kolejích a drobnosti vytvářejí jeho klid, jeho půvab a slast, zkrátka to, čemu říkáme štěstí. A tak když se Sofja Nikolavna začala zotavovat a Alexej Stěpanyč se přestal strachovat o její život a zdraví, začala pomalounku znovu přicházet ke slovu na jedné straně dřívější náročnost a na druhé straně dřívější neschopnost těmto přehnaným požadavkům vyhovět. Tiché výklady, výtky a výčitky se manželovi brzy zprotivily

a prudkých výbuchů se začal bát; strach ihned vyloučil naprostou upřímnost a ztráta upřímnosti v manželství, zejména u partnera podřízeného, který je vždy poněkud závislý na partnerovi hlavním, to už je přímá cesta k rozpadu rodinného štěstí.

S návratem do Ufy ke každodennímu, planému městskému životu by se to všechno bylo pravděpodobně vystupňovalo; avšak těžké utrpení nyní již vskutku umírajícího otce pohltilo všechny ostatní starosti a plně zaměstnalo hlavu i srdce Sofji Nikolavny, takže nyní to byla jen dcera neskonale milující svého otce, tak jak jí to přikazovala její povaha. Běh domácího života, vyjevování všech jeho stránek se opět pozdržely. Sofja Nikolavna trávila dny i noci v otcově domě. Kalmyk i nadále velmi pilně a velmi pozorně pečoval o svého nemocného pána s neúnavností hodnou obdivu. A také se i nadále vyhýbal setkání s jeho dcerou, ačkoli se před ní již směl a mohl beztrestně objevovat. Sofju Nikolavnu jeho chování až dojalo. Sama si Kalmyka zavolala, usmířila se s ním a dovolila mu pečovat společně o umírajícího. Nikolaj Fjodoryč, přestože již skoro nevnímal, co se kolem něho děje, zaznamenal tuto změnu, slabě stiskl dceři ruku a tiše, sotva slyšitelně zašeptal: „Díky.“ Sofja Nikolavna neodcházela od otce na krok.

Řekl jsem, že jiskřička sladké naděje se zatetelila v srdci Stěpana Michajlyče, když dostal dobrou zprávu, že snacha je již zdráva. A zatetelila se právem: zakrátko napsala Sofja Nikolavna tchánovi sama, že doufá v milost boží – a že mu snad dá vnuka, aby ho ve stáří potěšil. V první chvíli se Stěpan Michajlyč nesmírně zaradoval, brzy se však ovládl a nedal na sobě před rodinou svou radost znát. Snad mu napadlo, že to zase může být dcera a že ji Sofja Nikolavna samou láskou a léčením spolu s lékaři přivede do hrobu, a pak se znova roznemůže; ale možná že se Stěpan Michajlyč tak jako mnoho jiných lidí, kteří si záměrně prorokují nezdár, v skrytu duše však doufají, že osud to zařídí docela jinak, – možná že se Stěpan Michajlyč jen tak zatvářil, že nemá žádnou radost, a pravil stroze:

„Ba ne, já už se podfouknout nedám! Až jestli se to doopravdy stane, pak tomu teprve uvěřím a budu se radovat.“

V rodině se jeho slovům podivili, neříkali však nic. Jenže starý pán, sám nevím proč, byl v hloubi duše opět přesvědčen, že se mu narodí vnuk, a znovu poručil otci Vasiliji, aby odsloužil prosebnou bohoslužbu za zdraví samodruhé služebnice boží Sofji; a znovu vyhledal odvržený a uschovaný rodokmen a nechal si ho po ruce.

Mezitím se Nikolaji Fjodoroviči pomalu blížila poslední hodinka. Po tolika letech hrozného utrpení se již nikdo nepozastavoval nad tím, že končí život tak ubohý, tak žalostný, jenž se až nepřírozeně dlouho držel v těle zcela zesláblém a nehybném. I Sofja Nikolavna se již jen modlila, aby duše jejího otce odlétla pokojně a tiše... A ona vskutku pokojně, ba radostně odletěla. Ve chvíli smrti se tvář umírajícího vyjasnila a zůstala ještě dlouho jasná, přestože nebožtík měl oči zavřené a tělo již chladné. Pohřeb byl velkolepý a slavnostní. Starý pan Zubin býval velmi oblíben; ale pomalu se na to zapomínalo a soucit s jeho neštěstím den ze dne vyprchával. Jakmile se však městem rozléta zpráva, že Nikolaj Fjodoryč zemřel, všichni jako když se rozpomenou, jak ho mívali rádi a jak ho litovali, že musí tolik trpět. Domy osiřely a všechno obyvatelstvo města utvořilo v den pohřbu hustý špalír od chrámu Nanebevzetí Panny Marie až ke hřbitovu. Odpočívej v pokoji, dobrý člověče, jenž jsi byl dobrý a slabý, jak již člověk bývá!

Po smrti Nikolaje Fjodoryče bylo nad jeho dětmi ze dvou manželství ustanoveno dvojí poručnictví. Alexej Stěpanyč se stal poručníkem bratrů Sofji Nikolavny po první matce, kteří byli povoláni do gardy v Petrohradě ještě před dokončením studia v moskevském šlechtickém penzionátě. Zapomněl jsem říci, že na přímluvu umírajícího pana Zubina byl Alexej Stěpanyč jmenován krátce před jeho smrtí státním návladním u zemského soudu.

Sofja Nikolavna dlouho plakala a modlila se a s ní plakal a modlil se i Alexej Stěpanyč; to však byly již tiché slzy a tiché modlitby, které neohrožovaly sotva upevněné zdraví Sofji Nikolavny. Vzala

si k srdci manželovy prosby, rady přátel i domluvy lékařů, zvláště Avenaria, a začala se šetřit a brát patřičný ohled na svůj stav. Všichni ji přesvědčovali, že zdraví, ba i život budoucího dítěte závisí na tom, v jakém zdravotním a psychickém stavu je nyní. Vlastní trpká zkušenost jen potvrzovala naléhavé rady přátel a lékařů a mladá žena se ukázněně podrobila všemu, co od ní žádali.

Když dostala dopis od tchána, v němž jí prostými slovy vyjadřoval upřímnou soustrast v jejím žalu i obavy, aby nebylo znovu ohroženo její zdraví, odpověděla mu, že může být naprosto klidný; a skutečně se také plně věnovala tomu, aby si vnitřní klid a tělesné zdraví zachovala. Její denní rozvrh měl svou pravidelnost a pestrost. Avenarius a Klaus, který se nyní s Bagrovými začal opět sblížovat, nařídili Sofje Nikolavně každodenní vycházky před obědem, a nejen v kočáře, ale i pěšky; denně se scházelo u Sofji Nikolavny a Alexeje Stěpanyče několik nenucených a příjemných hostů, anebo se Bagrovovi sami vypravili někam na návštěvu, nejčastěji k Čičagovým. Bratři Kateřiny Borisovny Čičagovové byli s mladým párem velmi zadobře, zvláště mladší z nich D. B. Mertvago, který si již předem zamluvil, že půjde za kmotra. Oba bratři jezdívali často do Holubí čtvrti a trávili u Bagrovových příjemné chvíle. Byli to lidé ušlechtilí a na tehdejší dobu vzdělaní. Předčítání knih bylo u Bagrovových jednou z hlavních zábav; jelikož se však nedalo stále jen číst nebo poslouchat čtení, naučili Sofju Nikolavnu hrát karty; této vědě ji vyučoval především doktor Klaus, a kdykoli Bagrovovi trávili večer doma, vždycky býval jejich hostem. Doktor Avenarius se na zábavě podílet nemohl, protože si celý život pletl sedmu s esem.

Přišlo časné a přitom hýřivé jaro: řeka Bělá rozlomila ledový krunýř a odnesla jej pryč a potom se rozlila sedm verst široko po kraji. Celou záplavu bylo vidět z oken domku v Holubí čtvrti jako na dlani; úrodná zahrada Bagrovových rozkvetla a vzduch byl plný vůně střemchy a jabloní. Bagrovovi měli teď zahradu za obývací pokoj a blahodárné teplo posílilo Sofju Nikolavnu ještě více.

V té době došlo v Ufě k události, která její obyvatele velmi vzrušila, mladé Bagrovovy pak zvláště, neboť hrdinou události byl jeden jejich velmi dobrý známý, ba nemýlím-li se, vzdálený příbuzný Alexeje Stěpanyče. Sofja Nikolavna při své živé povaze se na celé této románové události velmi horlivě podílela. Mladý muž jménem I. I. Timašov, jenž patřil k předním a bohatým šlechticům ufského či orenburského kraje, se zamiloval do krásné Tatarky, dcery bohatého tatarského šlechtice Tevkeleva. Rodina Tevkelevových stejně jako rodina Alkinových převzala již ve vnějším způsobu života určitou civilizovanou formu a mluvila dobře rusky, avšak mohamedánskou víru přísně dodržovala. Krásná Tatarka Salme byla rovněž zamilována do švarného ruského důstojníka, jenž sloužil jako kapitán u pluku umístěného v okolí Ufy. Čekat, až rodiče a dospělí bratři dají souhlas k zákonitému manželství, bylo beznadějně, protože nevěsta by byla musela přestoupit na křesťanskou víru. Salme se dlouho bránila své lásce, a ta bývá v srdcích asijských žen ohnivější. Nakonec, jak už to bývá, přišel Mohamed zkrátka a Salme se rozhodla, že se svým milovaným kapitánem uprchne, dá se pokřtít a potom církevně oddat.

Velitel pluku, u něhož Timašov sloužil, byl muž nad jiné hodný a laskavý a kdekdo ho měl rád; byl to generálmajor Mansurov, jenž se později proslavil za Suvorovova tažení v Alpách při přechodu přes Čertův most, a protože se sám nedávno z lásky oženil a o románů svého kapitána věděl, měl pro něho pochopení a vzal zamilovaný pár pod svou ochranu.

A tak jedné ponuré, deštivé noci odešla Salme z domu svých rodičů; v blízkém lesíku na ni čekal Timašov s osedlanými koňmi – měli před sebou asi sto verst jízdy do Ufy. Salme byla výborná jezdkyň. Každých deset až patnáct verst stáli připraveni noví koně na výměnu, hlídání vojáky, kteří měli svého hodného kapitána velmi rádi; a tak uprchlíci letěli „na křídlech lásky“, jak by zajisté řekl básník té doby.

V domě Tevkelevových, kde již dávno podezřívali Salme z náklonnosti k Timašovovi a přísně ji střežili, se však brzy zjistilo, že Salme je pryč. Ve chvílce se shromáždil hlouček ozbrojených Tatarů, kteří se plni hněvu, s křikem a pomstychtivými výhrůžkami rozjeli uprchlíky pronásledovat, vedeni rozběsněným otcem²¹ a bratry; cestu odhadli správně a naši uprchlíci by jim rozhodně neunikli, nebo by se to bylo přinejmenším neobešlo bez krvavé potyčky, protože vojáků a důstojníků, horlivě se na celé věci podílejících, bylo po cestě rozestaveno mnoho, – kdyby vojákům nebylo napadlo strhnout za uprchlíky most přes hlubokou, těžce přístupnou řeku v lesích, přes kterou se pronásledovatelé museli velmi obtížně přeplavit, což je zdrželo nejméně o dvě hodiny; avšak malá bárka, na níž se mladý Timašov se svou Salme převáželi přes řeku Bělou těsně před Ufou, nebyla ještě ani v polovině řeky, a na břeh se již přihnul starý Tevkelev se syny a s polovinou své věrné družiny, protože druhá polovina uštvala cestou koně. Na břehu se v tu chvíli jakoby náhodou objevila celá rota vojáku, chystajících se k přepravě přes řeku, a ti zabrali všechny prámy a čluny. Nešťastný otec jen zaskřípal zuby, dceru proklel a vrátil se domů.

Salme, strachem a únavou polomrtvou, posadili do kočáru a Timašov si ji odvezl domů k matce. Celá věc pak dostala zákonný a oficiální ráz: přijela mohamedánka, která chce dobrovolně přestoupit na křesťanskou víru; správa města ji vzala pod svou ochranu, uvědomila o celém případě muftiho, který žil v Ufě a byl všeobecně nazýván „tatarským arcibiskupem“, a požádala ho, aby zakázal rodině Tevkelevových a vůbec všem mohamedánům veškeré násilné a nepřátelské pokusy osvobodit dívku Salme, která chce dobrovolně přijmout křesťanskou víru. V několika dnech připravili kněží novokřtěnkyni na přijetí svátosti křtu a svátosti biřmování.

---

21 Podle jiné varianty tohoto vyprávění pronásledovala uprchlou dceru matka a synové.

Potom se konal velkolepý slavnostní obřad v městském chrámu; Salme dostala jméno Serafima, podle kmotra Ivanovna a vzápětí po tomto obřadu byli v témž kostele mladí milenci oddáni. Bylo přítomno celé město. Samozřejmě že veškerá mládež a všichni muži stranili krásné Salme, zato ženy ji přísně odsuzovaly a některé jistě věděly proč. Jen málo bylo těch, kdo mladé křesťance podali upřímně a přátelsky ruku, když vstupovala vzhledem k postavení svého manžela do ufské vyšší společnosti. Sofja Nikolavna a Alexej Stěpanyč patřili mezi nejbližší přátele mladých novomanželů a horlivě jim stranili. Za účinné pomoci mladé a příjemné generálovny ženy A. N. Mansurovové (rozené Bulgakovové) přátelé mladým Timašovovým brzy pomohli vkročit pevnou nohou do společenského života města, dosud pro ně nového. Podnikli účinné kroky, aby se mladé paní kapitánové dostalo patřičné společenské výchovy a při jejích vrozených schopnostech a bystrosti se z ní zakrátko stala vznešená zajímavá dáma, vzbuzující bezděčné sympatie i bezděčnou závist, k čemuž ovšem hodně přispívala její krása a zvláštní postavení. Sofja Nikolavna zůstala provždy upřímnou přítelkyní Serafimy Ivanovny Timašovové, která však k obecné lítosti nežila dlouho: za tři roky zemřela na souchotiny, zanechávajíc po sobě dva syny a zdrceného manžela. Timašov se div nepomátl na rozum, odešel od vojska, věnoval se dětem a nadosmrtně zůstal vdovcem. Povíдалo se, ale kdoví co je na tom pravdy, že nemoc a smrt mladé paní zavinil tajný stesk po opuštěné rodině a výčitky svědomí nad zrazenou vírou.

Čas mezitím rychle plynul a žádné události jej nemohly zadržet. Nastala doba, kdy Sofja Nikolavna již nesměla jezdit na návštěvy, ba ani na vyjížd'ky za město. Za pěkného počasí se dvakrát denně půlhodinku procházela po zahradě a za špatného počasí si zotvírala všechny dveře ve svém malém domku a procházela se tam. Všechno toto poustevničení, všechny tyto přesné předpisy a zákazy byly patrně zcela neúčinné, ba ještě spíše škodlivé, i když skutečnost

tento můj názor nepotvrzovala – Sofja Nikolavna byla úplně zdráva. Alexeji Stěpanyči nezbývalo nic jiného než s touto přísnou lékařskou péčí souhlasit, neboť otec mu často v dopisech kladl na srdce, aby svou ženu choval jako v bavlnci; a kromě toho jejich přátelé Čičagovovi a Mertvagovi a především lékaři, kteří měli Sofju Nikolavnu upřímně a nade všecko rádi, ji tak hlídali, že bez jejich svolení nesměla udělat krok, nesměla se ničeho napít, nesměla nic sníst. Doktor Avenarius musel v jakési služební záležitosti odejet a doktor Klaus, který byl v Ufě rovněž městským porodníkem, dostal Sofju Nikolavnu na starost. Byl to nesmírně hodný, chytrý a vzdělaný Němec, a přitom svým zevnějškem byl všem pro smích. Ačkoli ještě nebyl nijak starý, nosil neustále žlutou paruku. Každý se divil, jak mohl sehnat takovou barvu lidských vlasů, jakou nikdo nikdy nemívá; obočí a bělmo hnědých očí měl rovněž nažloutlé a jeho drobná kulatá tvář byla rudá jako řeřavý uhlík.²² Mezi přáteli se choval velmi originálně: velmi rád líbal známým dámám ruce, nikdy se však nedal políbit na tvář, řka, že u mužů je to zcela nemístné. Měl také velmi rád malé děti; tuto svou lásku projevoval tak, že si oblíbené dítě posadil na klín, položil si jeho ručku na dlaň své levé ruky a pravou pak celé hodiny dítěti ručku hladil. Největším důkazem jeho přátelských sympatií bylo oslovení barbar nebo barbarka, a proto také Sofje Nikolavně, které byl hluboce oddán, neustále říkal „ty barbarko“. Jako důvěrný přítel v domě Bagrovových znal též dopodrobna Stěpana Michajlyče, věděl, jak toužebně si přeje vnuka a jak netrpělivě ho očekává. A protože psal dobře rusky, napsal starému pánovi čitelným rukopisem potvrzení, že podle jeho názoru, za který ručí, se Sofje Nikolavně mezi 15. a 22. zářím narodí syn. Dopis byl Stěpanu Michajlyči odeslán, ten sice prohlásil, že Němec

---

22 Andrej Michajlovič Klaus se přestěhoval ještě téhož roku 1791 do Moskvy, kde přednášel na pedagogickém ústavu porodnictví. Tuto funkci svědomitě zastával po třicet let a zemřel v roce 1821. Žlutou paruku nosil po celý život. Byl zaníceným a poměrně známým numismatikem.

lže, v skrytu duše mu však věřil; radostné a vzrušené očekávání mu bylo vidět na tváři a zaznívalo z každého jeho slova.

V té době Afrosiňja Andrevna, kterou my již známe a před kterou se Stěpan Michajlyč netajil svými obavami spočívajícími hlavně v tom, že snacha opět porodí dceru, mu jednoho dne vyprávěla, že se cestou přes Moskvu zastavila v chrámu svaté Trojice, kde se chtěla pomodlit k velkému světcí Sergijovi, a tam se doslechla, že jedna urozená paní, která až dosud měla samé dcery, složila slib, že narodí-li se jí napříště chlapec, dá mu jméno Sergij, a že se jí pak skutečně do roka narodil syn Sergij. Stěpan Michajlyč na to nic neřekl, avšak vlastnoručně obratem synovi a snaše napsal, aby dali odsloužit prosebné bohoslužby ke svatému Sergijovi, radoněžskému divotvorci, a aby mu slíbili, že narodí-li se jim syn, dají mu jméno Sergej. Na vysvětlenou dodal: „Protože v rodě Bagrovových ještě žádný Sergej nebyl.“ Jeho příkaz byl do puntíku vykonán. Sofja Nikolavna neúnavně schystávala vše, co si jen může vymyslet pečlivá matka pro své budoucí dítě; nejdůležitější však bylo, že pro ně našli skvělou kojnou v jedné vesničce nebožtíka otce, v Kasimovce. Selka Marfa Vasiljevna měla pro tuto funkci všechny předpoklady, jaké si jen lze přát; navíc šla za kojnou ráda a přestěhovala se hned se svým kojencem do Ufy.

Blížilo se konečné rozuzlení. Sofja Nikolavna nesměla již ani chodit. Kateřina Borisovna Čičagovová se roznemohla a nevycházela z domu a nikoho jiného Bagrovovi již nepřijímali. Jen Kateřina Alexevna Čeprunovová byla u své příbuzné takřka neustále a odcházela jen občas za svým milovaným Andrjuškou. Doktor Klaus přicházel každý den dopoledne k snídani a každý den v šest večer přijížděl na čaj s rumem a na partičku karet s hostiteli, ale jelikož se nehrálo skoro nikdy o peníze, šetrný Němec si někde opatřil obehnané karty a vozil je s sebou. Někdy se místo karet četlo a to doktor taky zůstával. Četl pokaždé Alexej Stěpanyč, který v tom měl cvik a docela dobře to uměl. Občas přivezl doktor německou

knihu a spatra jim ji překládal; poslouchali ho rádi, zvláště Sofja Nikolavna, jelikož si chtěla učinit o německé literatuře alespoň jakous takous představu.

Sofja Nikolavna, která již poznala z vlastní zkušenosti, jak hluboký, strhující a silný cit je mateřská láska, již se žádný jiný cit nevyrovná, brala svůj nynější stav se vši vážností; považovala za svou svatou povinnost udržet si vnitřní klid a tím zajistit svému příštímu dítěti zdraví jako pevný základ do života – do života, jenž byl veškerou její nadějí, veškerou její budoucností, celým jejím životem. Známe již Sofju Nikolavnu dosti dobře, abychom věděli, jak se vždy dala strhnout, a proto nás nijak nepřekvapí, že se tak oddala mateřskému citu, mateřské lásce k dítěti dosud nenarozenému. Celé hodiny, celé dny a noci věnovala přemýšlení, jak se po všech stránkách šetřit. Všechny její myšlenky, všechna její vášnivá pozornost se soustředila k tomuto jedinému bodu, takže nic jiného nevnímala a byla zřejmě s Alexejem Stěpanyčem úplně spokojena, třebaže důvody k nespokojenosti by se patrně našly. A Alexej Stěpanyč nevycházel z údivu, čím více svou ženu poznával. Patřil k lidem, kteří nemají absolutně žádné pochopení pro jakékoli extatické stavy, ať jsou vyvolány čímkoli. Extatická láska Sofji Nikolavny ho lekala a naháněla mu stejný strach jako záchvaty otcovy zuřivosti. Extatické projevy působí na lidi tiché, mírné a klidné vždy nepříjemně; pro ně je tento duševní stav něčím nepřírodným a považují v té chvíli takové lidi za nemocné, kterým občas v hlavě přeskočí. Nevěří v trvalost jejich vnitřního klidu, protože jej lze kdykoli narušit, a mají z takových lidí strach. A strach je tím největším nebezpečím pro lásku, dokonce pro lásku k otci a k matce. Obecně řečeno vnitřní, domácí život a manželský vztah v rodině mladých Bagrovových nejenže nijak nepokročil, jak by se dalo očekávat, ale naopak jako by se vrátil zpátky. Je to zvláštní, ale v životě se to občas stává.

Právě v té době byl doktor Klaus pracovníě přeložen do Moskvy. Rozloučil se již se svými nadřízenými a s celým městem a čekal pouze

na šťastnou událost u Sofji Nikolavny, aby jí v případě potřeby mohl být nápomocen. Předpokládal, že hned druhý nebo třetí den po patnáctém září bude moci odjet, a proto si najal k tomuto dni koně. Potřeboval je proto, že si chtěl cestou zajet k nějakému německému statkáři, jenž žil někde mimo hlavní silnici. Nastalo patnáctého září a uplynulo bez očekávané události. Sofja Nikolavna se cítila lépe než jindy a byla i veselejší a jen nesmyslná lékařská nařízení ji nutila vysedávat a ještě více polehávat na pohovce. Uplynulo šestnáctého, sedmnáctého a osmnáctého září a doktor Klaus, který měl sice Sofju Nikolavnu nesmírně rád, byl již celý načepýřený, neboť musel platit najatému kočímu za koně každý den po měděném rublu, což mu připadalo jako neslýchaná dražota a velký výdaj. Bagrovovi si ho přátelsky dobírali a každý večer jako obvykle četli, poslouchali nebo hráli karty; když je doktor obehral o šedesátník v mědi, býval velice spokojen. Tak uplynulo i devatenáctého září. Dvacátého přijel doktor Klaus dopoledne a Sofja Nikolavna ho přivítala ve dveřích své ložnice přátelským pukrletem. Doktor se rozhněval.

„Poslyš, co ty to se mnou vyvádíš, ty barbarko,“ pravil, líbaje jí po svém zvyku podávanou ručku, po polsku, jak říkával. „Propánakrále, Alexeji Stěpanyči, ta tvoje žena mě přivede na mizinu,“ pokračoval, obraceje se na manžela. „Měla rodit patnáctého, a ona mi tu dvacátého dělá pukrlata.“

„Nic si z toho nedělej, Andreji Michajlyči,“ pravil na to Alexej Stěpanyč, plácaje ho po rameni, „však ty nás dneska obehraješ při kartách, jenže ty karty už jsou nějaké špatné.“ Doktor slíbil, že přiveze nové, nasnídal se, poseděl do dvou hodin a odjel.

Přesně v šest hodin večer přijel dobrosrdečný doktor do Holubí čtvrti ke známému domku znova. Když nikoho nenašel v předsíni, v jídelně ani v salóнку, chtěl vejít do ložnice, jenže dveře byly zamčeny; na zaklepání mu odemkla Kateřina Alexevna. Doktor vstoupil dovnitř a zůstal užasle stát: podlaha byla vystlána koberci, na oknech visely zelené hedvábné stóry, nad širokým lůžkem

sváteční látkový závěs, v koutě hořela svíčka zacloněná knihou. Sofja Nikolavna ležela v posteli na polštářích s parádními povlaky v elegantním ranním župánku, tvář měla svěží, oči jí zářily štěstím.

„Gratulujte mi, příteli,“ pravila pevným, zvučným hlasem, „jsem matkou, narodil se mi syn!“

Doktor zíral na Sofju Nikolavnu, když však uslyšel její zdravý hlas, pokládal to všechno za žert, za komedii.

„Tak už dost těch legráček, barbarko jedna, já jsem starý kos, na mě si jen tak nepříjeď,“ řekl se smíchem, „ted' pěkně vstaň, přivezl jsem nové karty,“ pak přistoupil k lůžku, vstrčil karty pod polštář a dodal: „Novorozenému do vínku.“

„Můj milý Andreji Michajlyči,“ řekla Sofja Nikolavna, „já jsem doopravdy porodila: tady leží můj syn...“

Na velkém polštáři z prachového peří, povlečeném rovněž do neparáděného povlaku, pod růžovou atlasovou příkrývkou s mušelinovým průsvitným návlečkem ležel doopravdy sotva narozený silný chlapec; a u lůžka stála porodní bába Aljona Maximovna.

Doktor Klaus dopáleně, vztekle uskočil od lůžka, jako když ho něco uštkne, a vykřikl:

„Cože? Beze mne? Trčím tu celý týden a platím jako mourovatý, a ani mě nezavolají!“

Červená tvář mu zrudla, paruka se mu posunula ke straně a celá jeho tlustá postavička byla tak komická, že se rodička musela hlasitě rozesmát.

„Báťuško Andreji Michajlyči, když přišla ta hodinka, nevěděli jsme honem kudy kam,“ pravila porodní bába. „A jen jsme byli hotovi, chtěli jsme pro vás poslat, ale Sofja Nikolavna ráčili povídat, že vašnosti brzo přijedou.“

A tak upřímný přítel Sofji Nikolavny a jejího muže se zase uklidnil, všechn hněv ho přešel a do očí mu vstoupily radostné slzy. Zkušenýma rukama chytil nemluvnátko, začal je před svící

prohlížet, obracet a ohmatávat, až dítě spustilo hlasitý křik; potom mu strčil prst do pusy, a když jej děťátko pevně stisklo a začalo sát, radostně zvolal:

„Á, barbar jeden, krásný a zdravý jako řípa!“

Sofja Nikolavna se až zděsila, když viděla, jak nešetrně se s jejím drahocenným pokladem zachází, a porodní bába jen trnula, že Němec novorozeňátko ještě uhrane; už mu je chtěla vzít, ale kdepak doktor! Běhal s dítětem po pokoji, dal si přinést necky, houbu, mýdlo, pleny a teplou vodu, vyhrnul si rukávy, uvázal si zástěru, sundal paruku a dal se do koupání se slovy:

„Á, ty barbárku náš, teď nekřičíš, co? Je ti dobře v teplé vodičce, vid’?“

Konečně přiběhl i Alexej Stěpanyč štěstím celý bez sebe; vypravil hned zvláštního posla s radostnou zprávou ke Stěpanu Michajlyčovi a napsal rodičům a sestře Axiňje Stěpanovně dopis, v němž sestru prosil, aby přijela co nejdříve za kmotru jeho synovi. Doktora, který si ještě ani nestačil utřít ruce, div neudusil v objetí; domácí lidi už dávno všechny zlíbal a se všemi si poplakal. Sofja Nikolavna... neodvažují se však líčit slovy, co v tu chvíli cítila, nedokázal bych to. Bylo to opojné blaho, jež bývá dopřáno málokomu na světě a vždy jen nakrátko.

Narození syna vyvolalo v domě nesmírnou radost; i sousedé se nějak rozveselili. Všechno služebnictvo Bagrovových, opilé zpočátku radostí a potom rosolkou, na dvoře zpívalo a tancovalo; opili se i ti, kteří nikdy jindy nepili, a k těm patřil i Jefrem Jevsejev, s nímž si už nevěděli rady, protože pořád prosil, aby směl za paní do pokoje podívat se na jejího synka; nakonec ho žena s Parašinou pomocí pevně přivázala k obrovské lavici, ale on přesto stále trhal nohama, luskal prsty a prozpěvoval si těžkým jazykem: „Trálali, trálala!“ Andrej Michajlyč Klaus, unaven prací a radostným rozčilením, se konečně posadil do křesla a s ohromným požitkem se napil čaje, a protože si toho večera nějak častěji přiléval do čaje rum, cítil již

po třetím šálku, že se mu točí hlava. Nařídil, že dítě nemá být až do rána kojeno, že mu mají dát napít jen reveňového sirupu, načež se rozloučil se svými šťastnými hostiteli, políbil novorozeňátku ručku a odjel domů spát s tím, že brzy ráno rodičku navštíví. Když procházel dvorem, viděl, že se tam tancuje a zpěv že se line ze všech oken kuchyně a čeledníků. Zůstal stát, a přestože mu bylo líto pokazit těm hodným lidem radost, přece jen je začal přemlouvát, aby s tím zpěvem a tancováním přestali, protože milostpaní teď potřebuje klid. A kupodivu, všichni ho poslechli a hned ulehli ke spánku. Když pak doktor vycházel z vrat, mumlal si pro sebe:

„Šťastný chlapec! Všichni z něj mají takovou radost!“

A vskutku, dítě se narodilo ve šťastném znamení. Matka, ač při prvním těhotenství neustále trpěla, byla tentokrát naprosto zdráva; žádné domácí neshody neztrpčovaly v té době život jeho rodičů; kojná, kterou si našli, byla vzorná matka, což se ovšem ukázalo později; vytoužený, vyprošený a vymodlený chlapec způsobil svým narozením radost nejen otci a matce, ale i všem ostatním; a dokonce i onoho podzimního dne bylo teplo jako v létě!

Co se však dělo v Bagrově, když přišla ta radostná zpráva, že bůh daroval Alexeji Stěpanyči syna a pokračovatele rodu? V Bagrově to vypadalo tak, že od patnáctého září počítal Stěpan Michajlyč dny a hodiny a každou chvíli čekal zvláštního posla z Ufy, který měl nakázáno ujíždět celý den a noc a měnit koně; to byla tehdy novinka a Stěpan Michajlyč ji neschvaloval, jelikož to byla zbytečná ztráta peněz a zbytečné sekýrování vesničanů; dával přednost jízdě s vlastními koňmi. Tentokrát však šlo o vážnou a slavnostní událost a to ho přimělo, že upustil od zavedeného pořádku. Osud byl milosrdný a nenechal ho dlouho čekat: dvaadvacátého září, když po obědě spal, přijel rychlý posel s dopisy a s radostnou zprávou. Starý pán se zrovna probouzel z tvrdého spánku a s heknutím se protahoval, když vtom vrazil do světnice Mazan, a zajíkaje se radostí, zamumlal:

„Blahopřeju vám, báťuško Stěpane Michajlyči, k vnoučkovi!“

První, co starý pán udělal, bylo, že se přežehnal křížem. Potom hbitě vyskočil z postele, bosky přistoupil ke skříni, spěšně vytáhl známý rodokmen, vzal z kalamáře pero, nakreslil čáru od kroužku se jménem „Alexej“, na jejím konci udělal nový kroužek a do něho vepsal „Sergej“.

Bud'te sbohem, mé světlé a temné postavy, moji dobří i nedobří lidé, či lépe řečeno, lidé se světlými i temnými stránkami, lidé dobří i zlí zároveň! Nejste velcí hrdinové ani věhlasné osobnosti; svou pozemskou pout' jste prošli tiše a nenápadně a již dávno a dávno jste ji ukončili. Byli jste však lidmi a váš vnější i vnitřní život byl plný poezie a pro nás byl tak zajímavý a poučný, jako budeme my se svým životem zase zajímaví a pouční pro naše potomky. I vy jste byli postavami velké světové podívané, již se lidstvo od nepaměti účastní, a hráli jste své úlohy stejně svědomitě jako všichni ostatní lidé a stejně jako oni si zasloužíte vzpomínku. Písmo a tisk, tato mohutná síla, s vámi nyní seznámila vaše potomstvo. A to vás přijalo s porozuměním a našlo ve vás bratry, ať jste žili kdykoli a jakkoli, ať jste nosili jakýkoli šat. Necht' nikdy není vaše památka poskvrněna žádným zaujatým soudem, žádným nepředloženým slovem!

**DĚTSKÁ LÉTA
BAGROVA-VNUKA**

—

**POKRAČOVÁNÍ
RODINNÉ KRONIKY**

*Své vnučce
Olze Grigorjevně Aksakovové*

Čtenářům

Jak je mým laskavým čtenářům známo, napsal jsem několik kapitol z Rodinné kroniky podle vyprávění členů rodiny pánů Bagrovových. V doslovu k páté a poslední kapitole jsem se rozloučil s osobami, o nichž jsem psal, nemaje tušení, že se k nim ještě někdy vrátím. Jenže člověk se často mýlí: vnuk Stěpana Michajloviče Bagrova mi velmi podrobně vylíčil svá dětská léta. Zapsal jsem jeho vyprávění co nej-přesněji, a jelikož navazuje na Rodinnou kroniku, která tak šťastně upoutala pozornost čtenářské veřejnosti a je poměrně uzavřeným příběhem dítěte, lidského života v dětství, dětského světa, jenž se postupně vytváří z každodenních, nových dojmů, rozhodl jsem se, že toto zapsané vyprávění vydám knižně. Rád bych pokud možno zachoval bezprostřednost ústního podání, o proto všude mluvím přímo vypravěčovým jménem. Dřívější postavy Kroniky přicházejí opět na scénu, a ti nejstarší, totiž dědeček a babička, z ní v průběhu vyprávění odcházejí navždy... A tak znovu odporučím své Bagrovovy laskavé pozornosti čtenářů.

S. Aksakov

Úvod

Vlastně ani nevím, zda se lze plně spolehnout na to, co se mi v paměti uchovalo. Avšak rozpomenuli se skutečně na události, které se staly, pak by se to dalo označit spíše za vzpomínky na nejujtější věk než na pozdější dětství. Rozumí se, že si věci nepamatuji v souvislém, nepřetržitém sledu, avšak mnohé příhody mám dodnes v paměti v tak svěžích a živých barvách, jako by se staly včera. Když mi byly tři nebo čtyři roky, vyprávěl jsem lidem ze svého okolí, že si pamatuji, jak mě odstavovali od kojné... Všichni se mému vyprávění smáli a ujišťovali mne, že jsem to jistě mnohokrát slyšel vyprávět matku nebo chůvu, a nyní se domnívám, že se na to skutečně pamatuji. Odporoval jsem a jako důkaz jsem občas uváděl okolnosti, které mi nikdo nemohl vyprávět a které jsem mohl znát jedině já a moje chůva nebo matka. Když si to pak ověřovali, často se ukázalo, že to tak doopravdy bylo a že mi o tom nikdo vyprávět nemohl. Jenže ne všechno, co mi připadalo jako můj vlastní zážitek, jsem zažil doopravdy; při onom ověřování se leckdy ukázalo, že mnohé věci jsem sám zažít nemohl, jen jsem o nich mohl slyšet.

A tak tedy začnu vyprávět z takříkajíc předhistorického období svého dětství jen to, o čem bezpečně vím, že se stalo.

Útržky vzpomínek

První podoby, které se mi zachovaly na staříčkém portrétu dávných dob, za uplynulých šedesát let místy již hodně vybledlém, první postavy a podoby, které se stále ještě vznášejí v mé paměti, je kojná, sestřička a matka; tehdy pro mne neměly žádný určitý význam – byly to jen bezejmenné postavy. Kojná se mi zpočátku jeví jako tajemná, skoro pohádková bytost. V duchu se vidím, jak v noci ležím buď v postýlce, nebo v matčině náruči a usedavě pláču: se vzlykotem a nářkem opakuji stále stejné slovo, jako když někoho volám, a vtom se z přítmí zešeřelého pokoje vynořuje ona bytost, bere mne do náruče a klade k prsu... a v tu chvíli je mi blaze. Pamatuji se, že později už na můj křik a volání nikdo nepřicházel a matka mne tiskla k sobě a zpívala mi stále stejná slova ukolébavky a chodila se mnou po pokoji tak dlouho, až jsem usnul. Kojná, která mne měla velmi ráda, se znovu několikrát objevuje v mých vzpomínkách, jednou stojí vzadu za nějakými lidmi a zpovzdálí se na mne dívá, jindy mi líbá ruce a tvář a pláče nade mnou. Moje kojná byla panská nevolnice a žila později asi třicet verst daleko; vyrazila vřdycky z vesnice pěšky v sobotu večer a přicházela do Ufy v neděli časně ráno; když se na mne dost vynadávala a odpočinula si, vracela se zase pěšky do své Kasimovky, aby nezmeškala robotu. Vzpomínám si, že jednou přišla nebo možná přijela se zdravým, červenolícím děvčátkem, mou soukojenkou.

Malou sestřičku jsem měl zprvu raději než všechny své hračky, raději než matku, a tato láska se projevovala tak, že jsem ji neustále toužil vidět a neustále jsem ji litoval: připadalo mi, že jí musí být zima, že musí mít hlad a že by chtěla jíst, a chtěl jsem jí oblékat své šatičky a krmit ji svým jídlem. Nechtěli mi to ovšem dovolit a já jsem plakal.

Každá má vzpomínka je nějak spojena s neustálou přítomností matčinou. Matčina postava patří k mému bytí tak neoddělitelně, že je vlastně na zlomkovitých obrázcích z prvních dob mého dětství až nevýrazná, i když na nich stále je.

Potom následuje velká mezera – ona tmavá skvrna či vybledlé místo na obraze dávných dob; pamatuji se na sebe až teprve tehdy, když jsem již byl těžce nemocen; není to však na počátku nemoci, která trvala přes půldruhého roku, ani na jejím konci (kdy jsem se cítil lépe), nikoli, pamatuji se právě na tu dobu, kdy jsem byl tak sláb, že jsem mohl každou chvíli zemřít.

Jednou časně ráno jsem se probudil či probral z bezvědomí a nemohl jsem poznat, kde to jsem. Všechno kolem mne bylo neznámé – vysoká, prostorná světnice, holé stěny z tlustých borových klád pronikavě vonících pryskyřicí a novotou. Zářivé, snad letní slunce právě vychází – svítí do místnosti oknem zprava, nad závěsem z řídkého plátna, který nade mne spustili, a jasně se odráží na protější stěně... Vedle mne neklidně spí matka – bez příkrývky a oblečená. Jako dnes vidím její černý cop, jak jí rozpuštěn leží na pohublé, žluté tváři. Den předtím mne převezli do podhorské vesnice Zubovky, asi deset verst od Ufy. Cesta i klidný spánek způsobený pohybem mne zřejmě posílily; bylo mi najednou dobře a vesele, takže jsem si nějakou chvíli zvědavě a radostně prohlížel přes průsvitný závěs nové věci kolem sebe. Nedokázal jsem ubohou matku nechat v klidu spát, dotkl jsem se jí rukou a řekl: „Jé, to je krásné sluníčko! A jak pěkně to tu voní!“ Matka polekaně vyskočila, ale hned se zaradovala, když uslyšela můj silný hlas a pohlédla na mou rozjasněnou tvář. Nedá se ani vypovědět, jak mne hladila, jaká jména mi dávala, jak plakala radostí...

Potom zvedli závěs, já jsem požádal o jídlo, dostal jsem najíst a nakonec jsem musel vypít půl sklenky starého rýnského vína pro posílení, jak se tehdy věřilo. Nalili je z jakési zvláštní láhve se zploštělým, širokým a kulatým dnem a dlouhým uzounkým hrdlem.

Od těch dob jsem již nikdy takovou láhev neviděl. Potom mi na mou prosbu dali kousíčky či krápníčky borové smůly, která prýštila všude po stěnách a na veřejích a kapala, někde dokonce pomalu stékala a cestou tuhla a zasychala, až visela ve vzduchu jako malé střechýlky, jež se podobaly obyčejným rampouchům z ledu. Měl jsem velmi rád vůni borové a smrkové pryskyřice, kterou nám někdy vykuřovali naše dětské pokoje. Chvilí jsem si s těmi vonnými průsvitnými střechýlky hrál, voněl jsem k nim a těšil se z nich, potom se mi však v rukou rozpustily a slepily mi dlouhé hubené prsty; matka mi ruce umyla, do sucha je utřela a já jsem začal dřímat...

Věci mi před očima začaly splývat; zdálo se mi, že jedeme v kočáře, že mi chtějí dát lék a já ho nechci vzít, že namísto matky u mne stojí chůva Agáta nebo kojná... Jak jsem usnul a co bylo potom, to už se vůbec nepamatuji.

Často se v duchu vidím v kočáře, někdy ani nemívá záपřež a neje-de. Dobře se pamatuji, jak mne matka, ale někdy také chůva drží v náručí, já jsem teple oblečen a sedíme spolu v kočáře, který stojí v kůlně anebo je vytažen na dvůr; a já fňukám a slabým hláskem opakuji stále dokola: „Polévku, polévku,“ protože mi jí dávali jen trošinku, a já míval abnormální, strašlivý hlad, jenž býval někdy vystřídán naprostým odporem k jídlu. Vyprávěli mi, že v kočáře jsem tolik neplakával a vůbec jsem tam byl mnohem klidnější. Páni doktoři mne podle všeho hned od začátku nemoci špatně léčili, až by mne byli nakonec uléčili k smrti, neboť naprosto oslabili mé za-živací ústrojí; ale možná také, že to byl chorobný strach, přehnaná úzkostlivost horlivé matky, neustálé střídání léků, co způsobilo můj zoufalý stav.

Někdy jsem ležel jako beze smyslů, v jakémsi podivném stavu mezi spánkem a mdlobami, tep skoro nehmatný, dech tak slabý, že mi přikládali k ústům zrcátko, aby zjistili, jsem-li živ; pamatuji se však na ledacos, co se mnou v tu dobu dělali a co kolem mne

mluvili v domnění, že již nic nevidím, neslyším ani nevnímám. Lékaři a všichni v domě mne již dávno pochovali: lékaři na základě neklamných medicínských příznaků a lidé v domě na základě neklamných zlých znamení, jejichž neopodstatněnost a nepravdivost se na mém případě přesvědčivě prokázala. Jak trpěla má matka, to nelze vylíčit, avšak nikdy ji neopouštěla obětavá duchapřítomnost a naděje, že své dítě zachrání.

„Matičko Sofjo Nikolavno,“ říkala jí častokrát její vzdálená příbuzná paní Čeprunovová, bezmezně jí oddaná – sám jsem to slyšel, „netrap už to dítě; doktoři i kněz už ti přece řekli, že si tu dlouho nepobude. Skloň se před vůlí boží, polož dítě pod svaté obrazy, zapal svíčku a dopřej mu, ať jeho andělská dušička odejde z těla pokojně. Ty jí pořád jen překážíš a rušíš ji, ale pomoci jí nemůžeš.“

Moji matku však tyto řeči hněvaly a odpovídala na ně, že dokud bude ve mně jiskřička života, udělá všechno, aby mne zachránila – a znovu kladla mé bezvládné tělo do posilující lázně, lila mi do úst rýnské víno nebo silný vývar, celé hodiny mi třela prsa i záda holýma rukama, a když ani to nepomáhalo, vdechovala mi do plic vlastní dech – a já jsem po hlubokém nadechnutí začal dýchat silněji, jako bych se probouzel k životu, jako bych přicházel k vědomí, a začínal jsem přijímat potravu a mluvit a dokonce mi bylo na čas lépe. Stalo se to nejednou. Dokonce jsem si mohl hrát s hračkami, které rozestavili vedle mne na malý stoleček; při tom všem jsem samozřejmě ležel v postýlce, neboť jsem sotva mohl hýbat prsty. Největší radost jsem však míval, když ke mně přinesli mou milou sestřičku, když jsem ji směl políbit, pohlídat ji po hlavičce a potom si s ní chůva sedla proti mně a já jsem se na sestru dlouho díval, ukazoval jsem hned na tu, hned na jinou svou hračku a přikazoval, aby ji sestřičce podali.

Když matka zjistila, že mi cestování prospívá, neustále se mnou někam jezdila: buď do nedaleké vesničky svých bratrů, nebo ke známým statkářům. Jednou jsme podnikli velikou cestu, ani už nevím

kam, a otec jel s námi. Na cestě, bylo to dosti časně zrána, se mi udělalo tak zle, tak jsem byl náhle slabý, že museli zastavit; vynesli mne z kočáru, ve vysoké trávě mi ve stínu na lesní mýtině upravili lůžko a položili mne tam takřka polomrtvého. Viděl a vnímal jsem všechno, co se kolem mne dělo. Slyšel jsem, jak otec pláče a utěšuje zoufalou matku, jak se matka vroucně modlí s rukama sepjatýma k nebi. Všechno jsem zřetelně slyšel a viděl, ale nedokázal jsem říci slovo, nedokázal jsem se pohnout – a náhle jako když se proberu k životu: cítil jsem, že je mi lépe a že jsem silnější než jindy. Les, stín, květiny, vonný vzduch se mi tak líbily, že jsem prosil, aby mne tu nechali. A tak jsme tu zůstali až do večera. Koně vypráhli a pustili do trávy kousínek ode mne a mně bylo tak dobře. Našla se tu někde pramenitá voda – slyšel jsem, jak o tom mluví. Rozdělalí oheň, pili čaj a mně dali pít odporový heřmánek s rýnským vínem, pak si uvařili jídlo, naobědvali se a všichni pak odpočívali, dokonce i matka dlouho spala. Já jsem nespál, ale cítil jsem se nezvykle osvěžen a jaksi vnitřně spokojen a uklidněn, lépe řečeno, neuvědomoval jsem si, co vlastně cítím, ale bylo mi dobře. Poměrně pozdě večer mne pak přes mé prosby a slzy položili do kočáru a dovezli do nejbližší tatarské vesnice, kde jsme přenocovali. Příštího rána jsem se cítil opět lépe a čerstvěji než jindy. Když jsme se vrátili do města a má matka viděla, že jsem trošinku zesílil, a uvědomila si, že jsem vlastně již týden neužíval obvyklé lektvary a prášky, pomodlila se k bohu a rozhodla se nezvat již ufské lékaře a léčit mne podle Buchanova domácího lékaře sama. Bylo mi den ze dne lépe a za pár měsíců jsem byl již téměř zdravý; avšak celá ta doba od přesnídávky na lesní mýtině až do úplného uzdravení mi téměř úplně vymizela z paměti. Na jednu příhodu se však přece jen pamatuji dosti jasně; došlo k ní, jak mne lidé z mého okolí ujišťovali, přesně uprostřed doby mého uzdravování...

Soucít se vším trpícím byl u mne v počátcích mé rekonvalescence až nenormální a přehnaný. Platilo to především o mé sestřičce: nemohl jsem vidět její slzy a slyšet její pláč – hned jsem začínal

plakat i já; byla totiž tehdy také nemocná. Matka ji zprvu dala položit do jiného pokoje, když jsem to však zjistil, tolik prý mne to rozrušilo a roztesknilo, jak mi později vyprávěli, že sestřičku zase rychle vrátili ke mně. Uzdravoval jsem se pomalu a trvalo dosti dlouho, než jsem začal chodit, – zpočátku jsem celé dny ležel v postýlce, sestru jsem si posadil k sobě a bavil jsem ji všelijakými hračkami nebo jsem jí ukazoval obrázky. Hračky jsme měli docela jednoduché: malé hladké kuličky nebo dřevěné špalíčky, z nichž jsem stavěl jakési klece, a moje sestra je s oblibou mávnutím ručky rozhazovala. Později jsem pomalu přecházel po pokoji a sedával na okně dokořán otevřeném rovnou do zahrady. Pozoroval jsem kdejakého ptáčka, třeba i vrabce, a měl jsem z něho náramnou radost. Matka, která se mnou trávila všechny svůj volný čas, jenž jí zbýval po návštěvách hostů a práci v domácnosti, mi hned opatřila klec s ptáčky a párek krotkých holubů, kteří pak přespávali pod mou postýlkou. Vyprávěli mi, že jsem z nich byl jako u vytržení a dával jsem svou radost tak najevo, že to bylo až dojemné. Jednou jsem tak seděl na okně (od té chvíle se již na všechno přesně pamatuji) a zaslechl jsem ze zahrady jakési žalostné kňučení; matka je také uslyšela, a když jsem začal prosit, aby se tam šli podívat, kdo to pláče, že „tam jistě zase někdo má bolístku“, poslala matka služebnou a ta za chvíli přinesla v hrsti malé štěňátko, ještě slepé, které se celé třáslo a vrávoralo na křivých tlapkách, kývalo hlavičkou na všechny strany a žalostně pištělo či kňouralo, jak se vyjádřila moje chůva. Bylo mi ho tak líto, že jsem štěňátko vzal a zabalil je do svých šatů. Matka dala přinést na talířku teplé mlíčko a po mnoha pokusech, kdy jsme slepému pejsánkovi strkali čumáček do mléka, jsme ho naučili pít. Od té doby bývalo štěně celé hodiny se mnou; mou oblíbenou zábavou bylo, že jsem je mohl několikrát denně krmit; štěně dostalo jméno Surka a vyrostl z něho pak malý voříšek, který u nás žil sedmnáct let, samozřejmě nikoli již v pokoji, ale na dvoře, a ke mně a k matce projevoval vždy nápadnou přichylnost.

Mé uzdravení bylo považováno za zázrak, i sami lékaři to uznávali. Matka je přičítala především nekonečnému milosrdenství božímu a dále pak Buchanovu domácímu lékaři. Buchan byl prohlášen za mého zachránce a matka mne již jako dítě naučila pomodlit se při každé ranní a večerní modlitbě i za pokoj jeho duše. Později někde sehnala rytinu s Buchanovým portrétem, pod nímž bylo francouzsky vytištěno čtyřverší, které někdo přeložil do ruštiny, krasopisně opsal na lísteček a ten nalepil nad francouzský text. Všechno to však již bohužel kamsi nenávratně zmizelo.

Já sám přičítám svou záchranu kromě první uvedené příčiny, bez níž se neděje nic, neúnavné matčině péči, její neustálé starostlivosti a nesmírně šetrnému zacházení, a také cestování, to jest pohybu a vzduchu. Matčina pozornost a péče byla tak veliká, že i když měla neustále nedostatek peněz a každou kopejku musela desetkrát v ruce obrátit, jak se říká, přesto mi obstarávala staré rýnské víno, a to až z Kazaně, skoro pět set verst daleko, přes jednoho starého přítele svého nebožtíka otce, myslím, že to byl doktor Reislein; za víno se tehdy platilo neslýchaně mnoho a já jsem je pil po troškách několikrát denně. V Ufě se tehdy nedostal takzvaný francouzský bílý chléb – ale nám každý týden, to znamená s každou poštou, vozil listonoš za bohatou odměnu rovněž z Kazaně vždy tři tyto bílé chleby. Uvádím to jen jako příklad, protože tak tomu bylo se vším. Matka prostě nedovolila, aby dohořívající plamínek života ve mně uhasl; sotva se chystal zhasnout, magneticky jej udržovala a přilévala do něj kus vlastního života, vlastního dechu. Zda se o tom dočetla v nějaké knize, nebo jí to řekl lékař, to nevím. O skvělých léčivých účincích cestování nelze pochybovat. Znal jsem mnoho lidí, u nichž se lékaři již vzdávali naděje a kteří jen cestování vděčí za své uzdravení. Domnívám se rovněž, že oněch dvanáct hodin ležení v trávě na mýtině zapůsobilo neobyčejně blahodárně na můj zesláblý tělesný organismus. Nejednou jsem slyšel od matky, že přesně od té chvíle nastala malá změna k lepšímu.

Další vzpomínky

Po uzdravení si už potom na sebe vzpomínám jako na děcko, nikoli zdravé a skotačivé, jakým jsem býval později, nýbrž jako na tichého a mírného, nesmírně lítostivého a ustrašeného chlapce, který si přitom sice pomalu, ale neustále čte dětskou knížku nazvanou Zrcadlo ctnosti. Jak a kdy jsem se naučil číst, kdo mne to učil a jak, to si skutečně nepamatuji; avšak psát jsem se učil mnohem později a nějak velmi pomalu a dlouho. Žili jsme tehdy v guberniálním městě Ufě, bydleli jsme v Zubinově velikánském dřevěném domě, který můj otec, jak jsem se později dověděl, koupil v dražbě za tři sta papírových rublů. Dům byl zvenku obit nenatřenými fošnami, které deštěm zčernaly, takže celá ta obrovská budova působila velmi ponurým dojmem. Dům stál ve svahu a okna do zahrady byla docela nízko nad zemí, kdežto okna z jídelny na ulici, na opačné straně domu, byla nad zemí víc jak dva metry; k hlavnímu vchodu se zádveřím se muselo vystoupit nejméně po pětadvaceti schodech a bylo odtud vidět řeku Bělou téměř v celé její šíři. Dva dětské pokoje, v nichž jsem bydlel já a moje sestřička, světle modře vymalované, byly vedle ložnice, obráceny okny do zahrady, a maliny, vysázené dole, rostly tak vysoko, že celou čtvrtinou nakukovaly do našich oken, z čehož jsme měli oba – já i má nerozlučná společnice sestřička – ohromnou radost. Zahrada byla sice dost veliká, ale jinak pěkná nebyla; tu a tam pár keřů rybízu, angreštu a dřívěšáku, dvacet až třicet vytáhlých jabloní, kulaté květinové záhony s měsíčky, šafránem a astrami, ale ani jeden velký strom, nikde žádný stín; leč i tuto zahradu jsme měli rádi, zvláště má sestřička, která nevěděla, co jsou to hory, pole či lesy; já jsem naproti tomu už najezdil, jak říkali, přes pět set verst, a přestože jsem byl v tak zbědovaném stavu, vznešenost a krása božího světa nepozorovaně pronikla do mé dětské duše a žila v mém povědomí,

aniž jsem to tužil. Nemohl jsem se proto spokojit s naší ubohou městskou zahradou a neustále jsem vyprávěl sestře jako muž znalý světa o různých podivuhodnostech, které jsem poznal; poslouchala mne se zájmem, upírajíc na mne krásná očka plná napjaté pozornosti, v nichž přitom bylo jasně vepsáno: můj milý bratříčku, já ti nerozumím ani za mák. Však taky nebylo divu – vypravěči právě minuly čtyři roky a posluchače tři.

Řekl jsem již, že jsem byl nesmělý a dokonce ustrašený; těžká a dlouhá nemoc patrně způsobila, že mé nervy byly oslabené a zjemněly až k přecitlivělosti, ale je taky možné, že jsem byl strašpytel od přírody. První pocity strachu ve mně vyvolalo chůvino vyprávění. Chůva vlastně sice pečovala o mou sestru a na mne jen dohlížela a měla od matky přísně zakázáno vůbec se mnou mluvit, přesto však se jí někdy podařilo sdělit mi něco o bubákovi, o domácích skřítcích a umrlcích. Začal jsem se v noci bát, dokonce i ve dne jsem míval v tmavých pokojích strach. Měli jsme v domě obrovský sál, z něhož vedly dvojce dveře do dvou menších pokojíků, dosti tmavých, neboť měly okna obrácená do dlouhé chodby; v jednom z těchto pokojíků byl příborník, druhý byl zamčen. Kdysi to býval kabinet nebožtíka otce mé matky. Byly tam shromážděny všechny jeho věci: psací stůl, křeslo, knihovna atd. Chůva mi řekla, že tam někdy bývá vidět můj nebožtík dědeček Zubin, jak sedí u psacího stolu a probírá se v listinách. Této místnosti jsem se tak bál, že jsem vždycky zavřel oči, když jsem šel kolem.

Jednou jsem zase šel tou dlouhou chodbou, v zamyšlení jsem pohlédl do okna pracovny, přičemž jsem si nějak vzpomněl na chůvino vyprávění, a tu jsem náhle měl dojem, že u stolu sedí nějaký starý muž v bílém. Vykřikl jsem a upadl do mdlob. Matka nebyla právě doma. Když se vrátila a já jsem jí pověděl všechno, co se stalo, i to, co jsem slyšel od chůvy, tuze se rozhněvala; hned dala odemknout dědečkův kabinet, násilím mne tam vtáhla, ačkoli jsem se třásl strachy, a ukázala mi, že tam nikdo není a že přes křeslo je

přehozeno jen nějaké prádlo. Ze všech sil se mi snažila vysvětlit, že tyhle povídačky jsou vesměs nepravdivé a že si je vymýšlejí hloupí a nevzdělaní lidé. Chůvu poslala pryč a po několik dní ji pak do našeho dětského pokoje nepouštěla. Nakonec však nezbylo než ji znovu zavolat a svěřit nás do její péče; bylo jí ovšem přísně zakázáno vykládat nám podobné nesmysly a chůva musela odpřisáhnout, že víckrát před námi nebude o lidových povídkách a pověrách mluvit; avšak ani to mne ze strachu nevyléčilo.

Naše chůva byla zvláštní stařenka, velmi na nás lpěla a my jsme ji měli se sestrou oba velmi rádi. Když ji vyhnali do čeledníku a nesměla ani vejít do domu, přikradla se k nám vždycky v noci, líbala nás ve spánku a plakala. Sám jsem to viděl, protože jsem se jednou při jejím mazlení probudil. Starala se o nás velmi pečlivě, avšak z vžitě zatvrzelosti a nevzdělanosti nechápala požadavky mé matky a potichoučku si dělala všechno po svém. Za rok ji poslali na venkov nadobro. Dlouho se mi po ní stýskalo a nešlo mi do hlavy, proč se maminka tak často na hodnou chůvu hněvala, a byl jsem i nadále přesvědčen, že ji prostě neměla ráda.

Každý den jsem předčítal ze své jediné knížky Zrcadlo ctnosti malé sestřičce, nemaje přitom tušení, že ona ještě nic z toho nechápe a jen se ráda dívá na obrázky. Tuto dětskou knížku jsem tehdy uměl celou zpaměti, dnes se však pamatuji jen na dvě povídky a na dva obrázky z celé stovky, přestože se od ostatních nijak zvlášť nelišily. Jmenují se Vděčný lev a Chlapec, který se sám obléká. Pamatuji se dokonce ještě, jak lev i chlapec vypadali!

Nakonec však Zrcadlo ctnosti přestalo poutat veškerou mou pozornost a uspokojovat mou chlapeckou zvědavost a zatoužil jsem přečíst si i jiné knížky, jenže kde je vzít? Knížky, které občas čítal můj otec a matka, jsem já číst nesměl. Už jsem se chtěl pustit do Buchanova Domácího lékaře, avšak i tuto četbu pokládala matka z nějakého důvodu pro mne za nevhodnou; potom mi však přece jen vybrala některá místa, označila je záložkami, a ta jsem číst směl;

bylo to vskutku zajímavé čtení, protože se tam popisovaly všechny byliny, soli, koření a všechny mastičky a lektvary, o kterých byla někde v knížce zmínka. Pročetl jsem ona místa znova v mnohem pozdějším věku a vždy s potěšením, protože je tam vše vyloženo a přeloženo do ruštiny velmi pěkně a správně.

Milostivý osud mi brzy poslal další nečekanou radost, která na mne silně zapůsobila a značně rozšířila můj tehdejší obzor. Naproti našemu domu bydlil bohatý starý mládenec S. I. Aničkov. Bydlil rovněž ve svém vlastním domě a říkalo se o něm, že je velmi chytrý, ba vzdělaný; tento názor potvrzoval i fakt, že S. I. Aničkov byl kdysi vyslán za Orenburský kraj do jisté komise svolané carevnou Kateřinou Druhou, která měla přezkoumat platné zákony. Aničkov byl na tuto svou funkci velmi hrdý, jak jsem slyšel, a odvážně mluvil i o svých projevech a počinech, které však podle jeho vlastního doznání zůstaly zcela bez užitku. Oblíben nebyl, lidé si ho však vážili a trochu se dokonce báli jeho břitkého jazyka a nesmlouvavých mravů. Mému otci a matce byl nakloněn a dokonce jim půjčoval peníze, o což by se ho nikdo nebyl opovážil požádat. Jednou se před ním moji rodiče nějak zmínili, že jsem pilný chlapec a že velmi rád čtu, jenže nemám co. Starý poslanec, osvícenější než jiní lidé, přirozeně každé vědychtivosti velmi přál. Příštího dne pro mne zničehonic poslal sluhu. Doprovodil mne k němu sám otec. Aničkov se mne podrobně vyptal, co jsem četl a jak jsem tomu rozuměl a co si z toho pamatuji, a byl s mými odpověďmi velmi spokojen; pak si dal přinést hromádku knih a podaroval mi – to štěstí! – Dětské čtení pro srdce i rozum, vydávané jako příloha Novikovových Moskevských zpráv. Měl jsem takovou radost, že jsem starému pánovi div neskočil se slzami v očích kolem krku, a celý poblázněný jsem začal hopsat a pak jsem se rozběhl domů, zatímco otec s panem Aničkovem rozmlouvali dál. Pamatuji se ještě, v jaký blahovolný a pochvalný smích vybuchl pán domu a jak mi potom ten smích zněl v uších a postupně umlkal, když jsem běžel dál.

Ze strachu, aby mi někdo můj poklad nevzal, proběhl jsem chodbou přímo do dětského pokoje, vlezl si do postýlky, zatáhl závěs, otevřel první díl – a zapomněl na celý svět. Když se otec vrátil a se smíchem matce vyprávěl, co se u Aničkova dělo, matka se až vyplašila, neboť neměla tušení, že jsem se vrátil. Nakonec mne našli s knížkou v posteli. Matka mi později vyprávěla, že jsem vypadal jako pomatený: nemluvil jsem, nevnímal, co se mi říká, a nechtěl jsem jít ani k obědu. Museli mi knížku vzít, přestože jsem usedavě plakal. Když mi pohrozili, že mi vezmou všechny knihy, hned jsem přestal, vstal jsem a šel se dokonce naobědvat. Po obědě jsem znovu vzal knížku a četl až do večera. Samozřejmě že matka učinila takovému bláznivému čtení brzy přítrž: knihy mi zamkla do komody a vydávala mi je po jednom díle, a to jen v jistých hodinách, které sama určila. Knížek bylo dohromady dvanáct, avšak nenavazovaly na sebe, byly to samostatné svazky. Ukázalo se totiž, že to není úplné vydání Dětského čtení, – to mělo dvacet svazků. Nadšeně jsem se do knih začel a přes matčinu rozumnou opatrnost jsem je měl asi tak za měsíc všechny přečteny. V mém dětském rozumu došlo k naprostému převratu a zjevil se mi nový svět. Z Pojednání o hromu jsem se dověděl, co je to blesk, vzduch a oblaka; dověděl jsem se, jak vzniká déšť a kde se bere sníh. Mnohé jevy v přírodě, které jsem dříve se zájmem, leč bezmyšlenkovitě sledoval, nabyly nyní pro mne smyslu a významu a staly se o to zajímavějšími. Mravenci, včely a zvláště motýli, proměňující se z vajíčka v housenku, z housenky v kuklu a konečně z kukly v krásného motýla – to všechno nesmírně přitahovalo mou pozornost a zájem: strašně jsem toužil vidět to všechno na vlastní oči. Mravoučné články na mne upřímně řečeno tolik nepůsobily, ale úžasně mne bavil Směšný způsob chytání opic a bajka O starém vlku, kterého všichni pastýři zahnali pryč. A ze Zlaté rybky jsem byl u vytržení!

Od jisté doby jsem pozoroval, že matka není zcela zdráva. Neležela sice na lůžku, byla však čím dál pohublější a bledší a vůčihledě slábla.

Trvalo to již dlouho, avšak zprvu jsem si toho nevšímal a nechápal jsem, čím to. Teprve později jsem vyrozuměl z řečí domácích lidí, že matka se roznemohla tělesným a duševním vyčerpáním, způsobeným mou nemocí. Neustále nebezpečí, že by mohla přijít o své vroucně milované dítě, a úsilí vynakládané na jeho záchranu, udržovalo její nervy v trvalém napětí, vybičovávalo její síly a jaksi uměle v ní udržovalo maximum energie; když však nebezpečí minulo, její energie ochabla a matka se nyní cítila zcela vyčerpána. Začalo ji bolet na prsou, v boku a nakonec dostala horečku. Ujali se jí nyní tíž lékaři, kteří tak neúspěšně léčili mne a které ona zavrhla. Slyšel jsem, jak jednou říkala otcí, že má začínající souchotiny. Nevím, jak dalece to byla pravda, protože matka byla velký hypochondr, jak všichni tvrdili, a nevím také, zda to byla upřímná či jen planá útěcha, když ji můj otec i lékaři ujišťovali, že to pravda není. Měl jsem již jakýs takýs pojem, že souchotiny jsou strašná nemoc. Srdce ve mně zatrnulo strachem a pomyšlení, že matčinu nemoc jsem zaviniil já, mne nepřestávalo sužovat. Celý sklíčený jsem každou chvíli plakal, avšak matka mi to nakonec nějak vymluvila a uklidnila mne, což nebylo při její svrchované nadvládě nad mou dětskou myslí nikterak těžké.

Matka neměla k ufským lékařům valnou důvěru, a proto se rozhodla zajet do Orenburgu a poradit se tam s doktorem Deoboltem, který byl po celém kraji znám, že dokázal zázračně vyléčit i případy zcela beznadějně. Sama mi to s veselou tváří vyprávěla a ujistila mne, že se vrátí zdráva. Skálopevně jsem tomu uvěřil, uklidnil jsem se, dokonce jsem se rozveselil a začal na matku naléhat, aby jela co nejdříve. Jenže k takové cestě bylo zapotřebí peněz a nadto – kam dát dvě malé děti, komu je svěřit? Slýchal jsem, jak o tom otec s matkou neustále hovořili, a nakonec jsem se dověděl, že se celá věc vyřešila: peníze půjčil můj knižní dobrodinec S. I. Aničkov, a děti, to znamená já a sestra, měly být odvezeny do Bagrova a ponechány u babičky a dědečka. Byl jsem velmi spokojen, když jsem se dověděl, že pojedeme vlastními koňmi a že je budeme cestou krmit. Zůstala

ve mně mlhavá, leč milá vzpomínka na cestu, kterou měl můj otec velmi rád; jeho vyprávění o cestě a ještě více o Bagrově slibovalo spoustu nových, dosud neznámých slastí, které rozpalovaly mou dětskou zvědavost. A nadto jsem se těšil i na dědečka a babičku, neboť jsem se na ně nepamatoval – v Bagrově jsem byl poprvé, když mi bylo osm měsíců, matka mi však vyprávěla, že dědeček z nás měl velkou radost a že už nás k sobě dávno zve a dokonce prý se zlobí, že jsme k nim za celé čtyři roky ani jednou nezajeli. Způsobila to má dlouhá nemoc, pomalá rekonvalescence a potom matčino churavění. Ostatně otec byl v Bagrově loni, i když jen nakrátko. Po svém zvyku jsem se z vrozené sdílnosti svěřil se všemi svými sny a růžovými nadějemi sestřičce, všechno jsem se jí to snažil vyložit, načež jsem se to jal vysvětlovat i všem ostatním. Začaly přípravy na cestu a já byl hotov první: složil jsem si své knihy, to jest Dětské čtení a Zrcadlo ctnosti, do něhož jsem ostatně již dlouho nenahlédl; nezapomněl jsem ani na své špalíčky, abychom si měli s čím hrát. Dva svazky Dětského čtení, pročítané již potřetí, jsem si nechal na cestu a s radostnou tváří jsem přiběhl matce sdělit, že mohu jet a že je mi jen líto nechat zde Surku. Matka seděla v křesle, sklíčená a unavená přípravami, ačkoli všechno zařizovala, aniž vstala z křesla. Usmála se při mých slovech a podívala se na mne tak, až mne to zarazilo, i když jsem význam jejího pohledu nechápal. Opět ve mně srdce zatrnulo a málem jsem se rozplakal; matka mne však pohladila, uklidnila a povzbudila a potom mne poslala do dětského pokoje, ať si jdu číst a hrát se sestřičkou, dodávajíc, že se nám nyní nemůže věnovat a že mi sestřičku dává na starost; uposlechl jsem a šel pomalu zpátky. Padl však na mne jakýsi smutek, který mne připravil o všechnu mou veselost, a dokonce i pomyšlení, že mi dali na starost sestřičku, které by mne jindy bylo potěšilo a zalichotilo mi, mi nyní bylo zcela lhostejné. Přípravy trvaly ještě několik dnů. Konečně bylo všechno hotovo.

Cesta do Parašina

Jednoho horkého letního rána, bylo to koncem července, nás se sestrou probudili dříve než obvykle. Vypili jsme si u našeho malého stolečku čaj, pak předjel ke vchodu kočár, my jsme se pomodlili a šli jsme všichni nasednout. Pro matku to bylo zařízeno tak, aby mohla ležet; vedle ní si sedl otec, proti němu chůva se sestřičkou, já jsem pak stál u okna kočáru, přidržován otcem, a sedal jsem si všude, kde se objevilo místečko. Svah k řece Bělé byl tak prudký, že museli přibrzdit dvě kola. My dva s otcem a chůva se sestřičkou jsme šli z kopce pěšky.

A zde začíná řada dojmů pro mne až dosud neznámých. Přes řeku Bělou jsem se převážel už nejednou, jenže tehdy jsem byl nemocen a tak maličký, že jsem z toho nic neviděl a nevnímal. Nyní jsem byl překvapen šířkou a prudkostí řeky, jejími povlovnými písčitými břehy a zeleným lužním lesem na protějším břehu. Náš kočár i povoz začali nakládat na prám a my jsme museli přestoupit na velkou bárku po dvou prknech položených z břehu na okraj loďky. Převozníci v barevných mordvinských halenách převedli tam pod paží mou matku a chůvu se sestřičkou, brodíce se po kolena ve vodě. Vtom najednou mne jeden z převozníků, urostlý a osmahlý muž, chytil do náručí a přenesl vodou rovnou do bárky, zatímco otec šel vedle mne po prkně s povzbudivým úsměvem, neboť já ve své ustrašenosti, které jsem se stále ještě nezavil, jsem byl velmi vyděšen tak nezvyklým cestováním. K veslům zasedli čtyři veslaři, muž, jenž mne přenášel, se ujal kormidla, bidlem se odrazili od břehu, načež se všech pět převozníků pokřižovalo a kormidelník pravil hlasitě: „Pomáhej nám pánbůh!“ a loďka se rozjela přes řeku, klouzajíc rozvířenou prudkou vodou těsně u břehu, zvanou proud. Byl jsem touto dosud nevídanou podívanou tak uchvácen, že jsem

zcela oněměl a nedokázal otci a matce odpovědět na jedinou otázku. Všichni se mi smáli a říkali, že jsem samým strachem ztratil řeč, ale nebylo to tak docela pravda: nezpůsobil to jen strach, spíše novost a majestátnost obrazu, jehož krásu jsem vnímal, i když jsem ji samozřejmě nedokázal popsat. Když jsme se blížili k protějším povlovnému břehu, kde bylo mělko, takže jsme se odpichovali bidly až k přístavnímu můstku, byl jsem již zase ve své kůži a cítil jsem se tak vesele jako dosud nikdy. Bílý písčité břeh s pruhy barevných oblázků se prostíral doširoka před námi. Jeden z veslařů seskočil do vody, přitáhl bárku za přední lano k přístavnímu můstku a pevně ji přivázal ke kůlu. Druhý veslař udělal totéž na zádi a všichni jsme potom pohodlně vystoupili na můstek. Těch nových věcí, těch nových slov! Teď už se mi jazyk rozvázal a já se začal ohromně zvedavě na všechno vyptávat našich převozníků. Nikdy nezapomenu, jak mi ti dobří muži vlídně, prostě a srozumitelně odpovídali na mé nesčetné dotazy a jak byli vděční, když jim otec něco dal za jejich námahu. Měli jsme s sebou na loďce koberec a polštáře a nyní jsme je tedy rozložili na suchém písku, co nejdál od vody, protože matka se obávala vlhka; lehla si, kdežto my s otcem jsme šli sbírat oblázky.

Nikdy předtím jsem nic takového neviděl a byl jsem proto u vytržení, když mi otec našel několik krásných, hladoučných a lesklých pestrobarevných oblázků, z nichž některé měly pěkný a zajímavý tvar. A vskutku nikde se nenajdou oblázky tolika všelijakých tvarů jako na řece Bělé; o tom jsem se přesvědčil později. Našli jsme zde také několik zkamenělin, které jsme pak měli dlouho doma uschovány a které se skutečně daly označit za vzácnost: byl to velký kus včelí plástve a dosti velká placka či hromádka rybích jiker, obojí dokonale proměněné v kámen. Převoz kočáru, povozu a devíti koní trval dosti dlouho, takže jsem stačil zatím nasbírat celou hromadu nádherných oblázků, aspoň podle mého mínění nádherných. A byl jsem velmi dotčen, když mi je otec nedovolil vzít s sebou, ale vybral

z nich jen asi tak patnáct a řekl, že ostatní nestojí za to. Dokazoval jsem, že právě naopak, avšak nebylo to nic platné a já jsem s velkou lítostí musel nechat ležet na břehu hromádku oblázků, kterou jsem si nasbíral. Nasedli jsme do kočáru a pokračovali v cestě. Zdálo se, že matku pobyt na čerstvém vzduchu osvěžil a já jsem jí hned začal nadšeně vyprávět o svých pokladech, kterých jsem měl plné kapsy, a ukazovat jí je. Oblázky se velice líbily mé sestřičce, takže jsem jí jich několik daroval. Měli jsme v kočáře mnoho cestovních krabic a matka jednu z nich vyprázdnila a dala mi ji a já jsem si do ní své poklady pečlivě uložil.

Cesta vedla zprvu lužním lesem; mohutné duby, jilmy a černé topoly mne překvapovaly svou obrovitostí a bez ustání jsem vykřikoval: „Jé, to je strom! Co je to za strom?“ Otec mi na mé zvědavé otázky odpovídal. Cesta byla písčitá, jeli jsme krokem; sloužící lidé šli pěšky, trhali mi listí a větvičky z různých stromů a podávali mi je do kočáru a já jsem si je radostně prohlížel a všímal si jejich zvláštností. Bylo horko, takže jsme asi po patnácti verstách zastavili, že nakrmíme koně, ale vlastně spíš proto, aby se matka převozem přes řeku a jízdou příliš neunavila. Tato první zastávka nebyla v přírodě, nýbrž v nějaké ruské vesničce, na kterou se příliš nepamatuji; zato na příští den mi otec slíbil, že zastavíme u řeky Ďomy, kde mi chtěl předvést zvláštní způsob rybaření, který jsem dosud znal jen z jeho vyprávění.

V době odpočinku pod přístřeškem vesnické chalupy připravoval otec udici pro mne a pro sebe. Bylo to opět něco nového. Vytrhli jsme koním z ocasů pár žíní a pustili se do splétání vlasců; já jsem držel svázané žíně a otec z nich splétal tenounkou nitku, zvanou vlasec. Pomáhal nám přitom Jefrem Jevsejev, velmi hodný sloužící, který mne měl rád. Ten svůj tlustý vlasec na velké ryby nesplétal, ale kroutil zvláštním způsobem na koleně. Pak se k vlascům připevnila a přivázala olůvka a háčky, které jsme si vzali s sebou, a všechno toto vybavení, jež jsem viděl prvně v životě, se namotalo

na hůlečky, zabalilo do papírků a uložilo do mé krabice. S jakým zájmem a zvědavostí jsem si prohlížel tyto nové věcičky, jak rychle jsem pochopil jejich účel a jak snadno a hluboko jsem si vryl do paměti jejich jména!

Na noc jsme měli zůstat v tatarské vesnici, avšak večer byl tak pěkný, že matka zatoužila přespat pod širým nebem. A tak jsme těsně před humny odbočili poněkud stranou a utábořili se na vysokém břehu malé říčky. Nikdo s nocováním v přírodě nepočítal. Otec myslel, že se matka bude bát nočního vlhka, avšak bylo tu všude neobyčejně sucho, nikde žádný močál, ba ani les nablízku nebyl, protože zde již začínala baškirská step; ani noční vláhu nebylo ve vzduchu cítit. Chystala se mi opět nová podívaná; vypřáhli koně, chtěli jim svázat nohy a pustit je na pastvu, jenže stepní tráva byla sluncem vypálená a suchá, a tak poslali do vesnice pro čerstvé seno a oves a pro všelijaké jídlo. Služebnictvo se pustilo do rozdělávání ohně: jeden přinesl suchou plaňku z plotu, naštípal z ní polínka, nastrouhal hobliny a tenké třísky na podpal, druhý přitáhl od řeky celou náruč chrastí, a třetí, to jest kuchař Makej, vytáhl křemen a kousek ocele, vykřesal do velkého kusu troudu oheň, zavinul jej do suché koudel (která se vozila pro tyto případy schválně s sebou), vzal ji do ruky a šikovně s ní mával dozadu dopředu, nahoru, dolů tak dlouho, dokud koudel nevzplanula. Pak se oheň podložil pod hotovou hraničku z polínek, hoblin a třísek – a ve chvílce vyšlehl plamen.

Rozdělal cestovní samovar; matka ležela na rozprostřeném koberci a na polštářích a chystala se nalévat čaj – cítila se lépe. Poprosil jsem o dovolení, abych si směl rozdělat malý ohníček vedle místa, kde jsme seděli, a když jsem dovolení dostal, byl jsem na vrcholu blaha a hned jsem se dal do práce s pomocí našeho sloužícího Jefrema, který se cestou stal jakýmsi mým pěstounem. Rozdělávání ohně mi způsobilo takovou radost, že to nedovedu ani vylíčit: neustále jsem běhal od velkého ohně k malému, nosil třísky,

proutí a suché buřání k udržování jasného plamene a tak jsem se uhonil, že si mne matka nakonec musela násilím posadit vedle sebe. Napili jsme se čaje a pojedli slepičí polévku, kterou nám uvařil náš kuchař. Matka se pak uchystala, že bude spát s námi dětmi v kočáře, otec ve voze.

Matka si šla lehnout brzy a vzala si k sobě i sestřičku, která již dávno spala v chůvině náručí; mně se však spát nechtělo a zůstal jsem sedět s otcem, že si spolu popovídáme o zítřejší zastávce, které jsem se již nemohl dočkat; avšak uprostřed řeči jsme se oba nějak zamysleli a dlouho jsme seděli a nepromluvili slova. Na nebi se třpytily hvězdy, vzduch voněl usychajícími stepními travinami, říčka dole pod námi šplouchala, oheň šlehal do výše a osvětloval naše sloužící, kteří seděli kolem kotle s horkou kaší, jedli a vesele si povídali; i koně, kteří dostali oves, osvětloval z jedné strany pruh světla...

„Neměl bys už jít spát, Serjožo?“ řekl otec po dlouhém mlčení; políbil mne, přežehnal křížkem a opatrně mne posadil do kočáru, aby neprobudil matku. Neusnul jsem hned. Ten den jsem zažil a poznal tolik věcí, že se mi v mé dětské fantazii všechny ty obrazy a výjevy stále ještě promítaly jeden přes druhý, jak jsem je měl živě v paměti. A co teprve zítra, u té krásné řeky Ďomy... Nakonec mne spánek přemohl a já jsem v blaženém opojení usnul.

Vstali jsme brzy – ještě nebylo ani docela světlo, když si otec přisedl k nám do kočáru. Dalo mu to dosti práce, neboť my děti jsme ještě spaly a v kočáře bylo málo místa. Viděl jsem jakoby v mlze, jak se otec usazuje, jak se kočár rozjíždí a krokem projíždí vesnicí, a slyšel jsem, jak nás dlouho provází štěkot psů. Pak jsem tvrdě usnul a probudil se, až už jsme měli za sebou polovinu stepi, kterou jsme museli přejet napříč a urazit čtyřicet verst liduprázdnou krajinou. Když jsem otevřel oči, byli již všichni dávno vzhůru, dokonce i sestřičku držel otec v náručí a ona se dívala otevřeným oknem a něco vesele žvatlala. Matka řekla, že se cítí lépe, že už ji ležení

unavuje a že by si chtěla chvíli sednout. Zastavili jsme a všichni jsme vyšli z kočáru, aby se v něm mohla noční úprava změnit na denní. Step, to znamená zvlněná nedohledná rovina bez lesů, nás obklopovala ze všech stran; tu a tam bylo vidět stromy a něco se v dálce modralo. Otec řekl, že tam teče Ďoma a to modré že je její hornatý břeh porostlý lesem.

Step již nebyla tak pěkná a svěží, jako bývá na jaře a počátkem léta, jak mi ji líčil otec a jak jsem ji později sám poznal: ve žlebčích byla tráva pokosena a shrabána do kupek, jinde ji však letní slunce vypálilo, až zaschla a zažloutla, a nyní se již do nedohledna rozprostíral všude kolem šedý suchopýr, dosud nerozvinutý a nezbělalý. Step byla tichá, jediný ptačí hlásek se nikde neozval. Otec mi vysvětlil, že nyní již žádný stepní pták nevolá, že se ukrývá s mláďaty v úžlabinkách, kde je tráva vyšší a hustší.

Potom jsme znovu nastoupili do kočáru a vzali k sobě chůvu, která již zase držela sestřičku v náručí. Matka si s námi vesele povídala a já jsem vyprávěl jen a jen o včerejšku; připomněla mi, že mám s sebou knížky, a já jsem se musel přiznat, že jsem si na ně ani nevzpomněl. Jeden svazek Dětského čtení jsem si však přece jen vytáhl a pustil se do čtení, byl jsem však tak rozptýlený, že mne čtení tentokrát prvně nedokázalo upoutat, a ačkoli jsem nahlas četl: „Kanárce, milí kanárce, volal sedlák pod Mášíným okénkem,“ atd., myslel jsem přitom na všechno možné, především na řeku Ďomu tam v dálce přede mnou.

Otec a matka viděli, jak jsem nesoustředěný, a nemohli se ubránit smíchu, až mne to mrzelo a zlobilo. Konečně jsem dočetl o kanárkovi, který umřel hladu, avšak tentokrát mne příběh nedojal jako jindy; poprosil jsem o dovolení, abych již dál číst nemusel, a nedočkavě jsem vyhlížel z okna modravou dálku, která jako když se k nám přibližuje a chce se nám postavit do cesty; cesta se začala nenápadně svažovat, kočí Trofim práskl do koní a zvesela křikl: „Hyjé, koníčky, hybáááj! Už to máme k Ďomě jen kousek!“ A naši hodní koně se

hned dali do klusu. Nyní se již před námi rýsovalo zelenavé údolí, kterým protékala řeka, a kolem ní se táhl hustý lužní les.

„Tamhle se podívej, Serjožo,“ pravil otec, vyhlížeje z okna, „vidíš, jak se rovnou k Ďomě táhne ten zelený pruh a jak z něho místy vykukují bělavé špičaté homolky? To jsou baškirské plstěné stany, ve kterých se v létě bydlí, říká se jim jurty. Kdyby to bylo blíž, zavedl bych tě tam, aby ses na ně podíval. No, třeba někdy později.“

Zvědavě jsem si prohlížel letní obydlí Baškirů v dálce i jejich stáda dobytka a koní, pasoucí se kolem. Slýchal jsem o tom všem od otce již dříve, na vlastní oči jsem to však viděl poprvé. A teď již se ukázala i řeka a spousta jezer i staré koryto Ďomy, jímž kdysi protékala a které se táhlo jako dlouhý záliv a říkalo se mu Stará řeka.

Svah do širokého zeleného údolí byl prudký a srázný; muselo se brzdit a sjíždět opatrně. Toto zdržování dráždilo mou nedočkavost a já jsem běhal od jednoho okénka k druhému celý rozčilený a stále jsem vyhlížel naši příští zastávku, na kterou jsem se tolik těšil. Řekli mi, ať pěkně sedím na místě, a mně nezbylo než chtě nechtě uposlechnout.

Konečně jsme dorazili na břeh Ďomy rovnou k přívozu; kočár zamířil stranou, zůstal stát ve stínu obrovitého černého topolu, dvířka se otevřela a já první vyskočil – tak rychle, že jsem si zapomněl udice. Otec mne na to s úsměvem upozornil a na mé prosby, abychom honem šli chytat ryby, mi řekl, ať tolik nespěchám a počkám, až zařídí všechno kolem maminky a postará se o koně.

„Proběhni se zatím s Jefremem, podívej se na přívoz a připravte si žízaly,“ pravil.

Chytil jsem Jefrema za ruku a šli jsme k přívozu. Předě mnou ležela nádherná, mohutná Ďoma, nijak zvlášť široká ani prudká, ale měla jakousi zvláštní krásu, jak zde tak tiše a plavně plynula v úrovni svých břehů. Malé i velké ryby se v ní jen míhaly. Srdce mi v prsou bušilo jako zvon a co chvíli jsem sebou trhl, když voda zašplouchala,

jak se štika nebo bolen vymrštili nad hladinu za nějakou rybičkou. Na obou březích stál zakopán tlustý sloup, k němuž bylo pevně přivázáno mokré lano, tlusté jako ruka; a podél lana jezdil prám, který vypadal jako dřevěná podlaha ve světnici, připevněná na dvě obrovské vydlabané klády, kterým tady říkali lodice. Zanedlouho jsem se přesvědčil, že přepravit tento prám z jednoho břehu na druhý dokáže snadno jeden člověk. Oba převozníci byli Baškiři, měli špičaté plstěné čepičky a mluvili lámanou ruštinou. Jefrem či Jevsejič, jak jsem mu říkal já, mne vzal pevně za ruku, vstoupil se mnou na prám a řekl jednomu Baškirovi:

„Hybaj, my známí, jed' na druhá strana.“

A Baškir ochotně odvázal pramici od sloupu, vyhrnul si rukávy na svalnatých rukou, postavil se tváří k protějšímu břehu, zapřel se nohama a začal k sobě přitahovat oběma rukama lano; prám se pomalu oddělil od břehu a vyplul přes řeku. Za pár minut jsme byli na druhé straně. Jevsejič, jenž mne stále držel za ruku, chodil chvíli sem tam po břehu a vyhlížel dobré místo k rybaření, neboť i on byl vášnivý rybář. Pak jsme se zase vrátili zpátky. Jevsejič se dal do řeči s oběma převozníky, kteří zde trvale bydleli v proutěné boudě. V domnění, že mu převozníci lépe porozumí, nemilosrdně lámal ruštinu, míchal do ní tatarská slova a vyptával se, kde by se tu našly žížaly na chytání ryb. Jeden z Baškirů brzy pochopil, oč mu jde, a pravil: „Já už vědět, já vědět, dobrá, pojd' se mnou,“ a zavedl nás pod malý přístřešek, kde stáli dva koně schovaní před sluncem: tam jsme našli bohaté zásoby toho, co jsme hledali.

Když jsme pak přišli ke kočáru, viděl jsem, že všechno už je zařízeno: matka ležela ve stínu velkého černého topolu, jídelní kufřík byl otevřen a voda v samovaru začínala vřít. Zásoby jídla k obědu byly nakoupeny již večer v tatarské vesnici, nezapomnělo se ani na oves, a čerstvě pokosenou trávu pro koně jsme koupili od Baškirů.

Kolem nás byl nádherný lužní les. Pestrá směsice plodonosných stromů a jiného stromoví překvapovala svou malebností a krásou.

Na střemchách, silných jako trámy, už visely ztmavlé bobule, střapce jeřabin a kalin se začínaly červenat, keře dozrálého černého rybízu šířily kolem sebe své pronikavé aroma, pružné a chytlavé šlahouny ostružiníku, plné velkých, dosud zelených ostružin, se vinuly kolem všeho, čeho se jen dotkly; i malin zde bylo plno. Otec mi to všechno pln radosti ukazoval; přiznám se však, že jsem měl v hlavě jen rybaření, takže jsem ani plně nevnímal bohatý a krásný lužní les kolem.

Jen jsme dopili čaj, už jsem prosil otce, aby mi ukázal, jak se chytají ryby. Konečně jsme se vydali k řece a Jevsejič s námi. Ten již mezitím uřízl několik jilmových prutů, splávky udělali z tlustého zeleného rákosu, pak přivázali vlasce a pustili se do chytání ryb z prámu, neboť dali na Baškiry, kteří říkali, že tady „ajaj, tuze dobře brát ryba“. Jevsejič mi připravil nejlehčí prut a přivázal k němu tenký vlasce s malým háčkem, napíchl na něj uhnětenou chlebovou kuličku, hodil udici na vodu a dal mi prut do pravé ruky – za levou mě pevně držel otec. Splávek se okamžitě nadzvedl a ponořil do vody. Jevsejič vykřikl: „Táhni, táhni!“ a já jsem s velkou námahou vytáhl pořádnou plotici. Třásl jsem se jako v horečce a byl jsem radostí bez sebe. Popadl jsem svou kořist do obou rukou a rozběhl se ukázat ji matce. Jevsejič běžel za mnou. Matka nechtěla věřit, že jsem dokázal sám chytit rybu, já jsem ji však ujišťoval, rozčilením koktaje a zajíkáje se, a odvolával jsem se na Jevsejiče, že je to pravda a že jsem tu krásnou rybičku chytil sám; Jevsejič má slova potvrdil. Matka neměla pro rybaření nejmenší pochopení, byla proti němu spíš zaujata, a mne velmi mrzelo, že mou radostnou zprávu přijala tak chladně. A byl jsem již docela nešťasten, když matka, vidouc mé rozrušení, řekla, že to škodí mému zdraví, a dodala, že mne k řece nepustí, dokud se neuklidním. Posadila si mne vedle sebe a poslala Jevsejiče, aby řekl otcí, že za ním Serjožu pošle, až si odpočine a uklidní se. To byla pro mne nečekaná rána; dal jsem se hned do breku, matka však byla neoblomná a nepustila mne, dokud jsem

se úplně neuklidnil. Za nějakou chvíli si pro mne otec přišel. Matka byla nespokojena. Řekla, že když mne pouštěla, netušila, že budu také rybařit. Avšak otec ji přemluvil, aby mi pro tentokrát dovolila chytit si ještě několik rybek, a matka po chvíli otálení svolila. Jak jsem byl otci v duchu vděčný! Nevím, co by se mnou bylo, kdyby mne nebyli pustili. Myslím, že bych se byl samým trápením roznemohl. Sestřička prosila, aby směla jít se mnou, a protože jsme rybařili jen asi padesát kroků odtud, pustili i ji, aby se na nás šla s chůvou podívat. Když jsme došli k řece, ukázal mi otec několik velkých okounů a plotic, které mezitím chytil; jiné ryby tou dobou nebraly, protože bylo pozdě a také horko, jak mi Jevsejič vysvětlil. Chytil jsem ještě několik plotiček a takřka pokaždé se stejným vzrušením jako tu první. Jelikož mne však matka pustila jen na chvíli, brzy jsme se vrátili. Otec poručil kuchaři Makejovi, ať vybere několik velkých okounů k vaření a smažení a ostatní ryby ať dá našim sloužícím na rybí polévku.

Zkrátka a dobře rybaření mi učarovalo. O ničem jiném jsem nedokázal přemýšlet ani mluvit, až se na mne matka rozhněvala a řekla, že už mne k řece víckrát nepustí, jinak že se z toho vzrušení ještě roznemůžu; otec ji však ujišťoval, že to bylo jen napoprvé a že mne ten zápal brzy přejde. Já však byl přesvědčen, že mne nepřejde nikdy a s tlukoucím srdcem jsem poslouchal, jak se rozhodne o mém osudu. Udice, poskakující a potápějící se splávek, prut tíhou ohnutý jako luk a ryba třepetající se na vlasci – stačilo na to jen pomyslet, a já ztrácel rozum.

Po všechen zbývajícím čas naší zastávky jsem byl bez nálady a neodvážil jsem se vyprávět si o rybách ani s otcem, ani se sestřičkou, ostatně všichni jako když jsou s něčím nespokojeni. V této náladě jsme se vydali na další cestu. Matka se mi cestou snažila vyložit, proč se člověk nemá žádné zábavě oddávat bezhlavě, že je to zdraví škodlivé, ba dokonce nebezpečné; říkala, že i ten nejchytřejší chlapec může zhloupnout, když pro nějakou zálibu zapomene na

všechno ostatní, a že třeba zrovna teď, místo abych se vesele díval ven nebo si četl nebo si povídal s otcem a matkou, sedím tu a koukám, jako když mne poleje. Všechno to říkala něžně a laskavě, takže jsem jí v duchu musel dát za pravdu, a poněkud jsem se uklidnil a začal jsem nahlas předčítat ze své knížky. Mezitím se k večeru dalo do deště a blátivou cestou se nám jelo ztěžka; vystrčil jsem hlavu z okénka a uviděl jsem, jak se hlína lepí na kola a pak od nich v tlustých plátech odpadá; připadalo mi to zajímavé a veselé, ale pro naše koníčky to byla dřina a bylo vidět, že jsou unavení. Kočí Trofim se naklonil k přednímu okénku a řekl otci, že se tuze špatně jede a že za světla do Parašina nedojedeme, leda až někdy v noci a ještě zchvátíme koně, a jestli by snad neměl zajet na nocleh do čuvašské vsi, kolem které budeme projíždět. Otec už o tom také mluvil; dopoledne jsme ujeli čtyřicet verst a odpoledne jsme měli ujet pětáctyřicet, a to už bylo příliš mnoho, takže s Trofimovým návrhem souhlasil. Matka sice neměla mnoho chuti nocovat mezi Čuvaši, neboť k nim cítila pro jejich nečistotnost odpor, nedalo se však nic dělat, a kočí nakonec dostal příkaz odbočit do čuvašské vesnice na nocleh. Do Parašina nám zbývalo ještě patnáct verst.

Za pár minut jsme odbočili z cesty a vjeli do vesnice bez ulic. Chalupy zde byly rozházeny bez ladu a skladu, každý se usadil, kde se mu zachtělo, a všechna stavení měla vlastní příjezdy. Slunce skryté za mraky již zapadalo, déšť neustával, snášel se časný soumrak. Přivítal nás strašlivý štěkot psů, kterých si Čuvaši drží ještě více než Tataři. Tento štěkot, jenž bez přestání trval celou noc, splýval tehdy s řezavým repetěním pisklavých Čuvašek, s cinkotem jejich měděných a stříbrných přívěsků a s nadávkami našich sloužících, protože hospodáři se před námi schovávali, aby nás nemuseli ubytovat. Dlouho nám zněla v uších ta pronikavá muzika. Konečně jsme zjistili, kde bydlí starosta; ten se sice také někde skrýval, zastupovala ho však jeho žena Čuvaška; přidělili nám byt u jednoho bohatého Čuvaše, který měl několik místností, a jednu z nich nám

plně uvolnili. V kočáře nám bylo chladno, proto jsme rychle vstoupili do světnice, kde již svítila hořící louč. I zde byly pro mne věci nové, dříve nevidané: především to byl nápadný kroj čuvašských žen. Nosí bílé haleny vyšívané červenou vlnou a jakési černé šušky, na hlavě i na prsou mají cingrlátka z velkých i malých stříbrných mincí a všechno to na nich při každém pohybu zvoní a cinká. Potom mne překvapila obrovská světnice plná kouře a začouzená lesklými sazemi od stropu až po lavice, – široké lavice s prkny napříč, kterým se říká palandy, kamna bez komínu a konečně hořící louč místo svíce, sevřená v takzvaném skřipci, což není nic jiného než proužek železa, shora na třikrát rozříznutý a zasazený do dřevěné tyčky s podstavcem, takže může stát kdekoli. Ve světnici žádná špína nebyla, jen tam bylo cítit kouř, a ten byl docela příjemný. Pohodlně jsme se uvelebili na širokých palandách. Otec dokazoval matce, že si nemusí čuvašské vesnice nijak ošklivit, protože nikde nemají tak velké světnice a tak široké palandy jako Čuvaši a v jejich světnicích že bývá čistěji než u Mordvinů nebo i u Rusů. Matka však namítala, že Čuvaši sami bývají velmi nepořádní a špinaví; to otec nepopíral, říkal však, že jsou to nesmírně hodní a poctiví lidé. Skřipec se zasazenou hořící loučí, která se musela neustále vyměňovat za novou, mne obzvlášť zaujal. Některé louče hořely, jako když mají vrtochy: chvílemi plamen krásně svítil, chvílemi jen taktak že doutnal a pak se náhle opět rozzářil; ohořelý, zuhelnatělý konec louče se jednou ohnul jako háček ke straně, podruhé hlasitě zapraskal a ulomil se. Chvílemi začala louč prskat a napravo, nalevo z ní tryskal pramínek šedého kouře jako voda z vodotrysku. Otec mi vysvětlil, že to není pramínek kouře, ale pára z mokré louče. To všechno mne velmi zajímalo a litoval jsem, že přinesli cestovní svíci a louč zhasli. Všichni jsme strávili klidnou noc pod svými příkrývkami, bez nichž jsme nikam nejezdili. V noci přestalo pršet. Přestože bylo krásné jítro, vyjeli jsme poměrně pozdě, neboť jsme měli do Parašina již jen patnáct verst a otec tam chtěl zůstat celý den. Stále jsem slyšel

slovo Parašino a zeptal jsem se, co to znamená. Vysvětlili mi, že je to velká, bohatá vesnice patřící otcově tetě, Praskovje Ivanovně Kurolesovové, a že otec si tam musí prohlédnout hospodářství a napsat tetičce, jak to tam vypadá a je-li všechno v pořádku.

Zhruba osm verst před vesnicí začínala parašinská pole s dozrálým vysokým a hustým žitem, které již začínali sekáči kosit. Pole mi připadala obrovská, jako by vůbec neměla konce. Otec říkal, že v životě takové obilí neviděl a že letošní úroda je skvělá. Mladí ženci a žnečky pracovali na poli jen tak v košilích; hned naše sloužící i mého otce poznali, zasekli rychle srpy do snopů a přibíhali ke kočáru. Otec dal zastavit. Po jejich osmahlých tvářích stékaly pramínky potu, tváře však hleděly zvesela. Na dvacet lidí obklopilo náš kočár, všichni měli radost.

„Vítáme tě, tatíčku náš, Alexeji Stěpanyči!“ pravil jeden vesničan, starší než ostatní, poklasný, jak jsem se později dověděl. „Dávno jsme tě neviděli. Matička Praskovja Ivanovna nám psala, že se u nás zastavíš. Už jsme se tě nemohli dočkat.“

Otec se z kočáru se všemi přívětivě pozdravil a řekl, že nyní tedy přijel i se svou paní a dětmi. Matka vyhlédla z okna se slovy: „Dobrý den vespolek!“ A všichni se jí poklonili a poklasný pravil: „Zdravíme tě, matičko Sofjo Nikolavno, a vítáme tě u nás. A tohle je tvůj synek, že?“ pokračoval, ukazuje na mne. „Ano, to je náš syn Serjoža; dcerka spí,“ odpověděl otec. Vystrčili mne z okénka. I mně se všichni poklonili a oslovovali mne Sergeji Alexejiči, což mi do té doby nikdo nikdy neřekl. „Udělal jsi nám všem radost, tatíčku náš Alexeji Stěpanyči,“ řekl opět poklasný.

Jejich radost byla vskutku nepředstíraná, zračila se na každé tváři a odrážela v každém hlase. Překvapilo mne to, cítil jsem jakési zvláštní vzrušení a byl jsem těmto dobrým lidem velmi vděčen za to, že nás mají tak rádi. Otec s nimi dále rozprávěl a vyptával se na ledacos, čemu já ani nerozuměl; slyšel jsem jen, jak mu odpovídají, že chvála bohu všichni si žijí tak pomalinku a že nevědí, jak

si poradí s tolika obilím, když je plno lidí nemocných. Když se jich otec zeptal, jak to, že jsou ve svátek na robotě (byl první svátek Páně, to znamená 1. srpen), odpověděli mu, že správce Mironyč to tak poručil; že dřív nikdy o tomto svátku nepracovali, ale teď už asi čtyři roky pracují. A že všichni starší muži a ženy s malými dětmi odjeli na noc do vsi a po mši že zase přijedou a na poli že zůstali jen mladí, kolem stovky lidí, pod dozorem poklasného. Otec a matka se s vesničany rozžehnali a já jsem se jim pořád klaněl, když oni se klaněli, a potom se kočár rozjel a já jsem se vysunul z okénka a volal jsem: „Sbohem, sbohem!“ Otec s matkou se při pohledu na mne usmívali a já celý rozčilený a rozklaněný jsem se jich začal vyptávat, jak to, že ti lidé vědí, jak se jmenujeme, a proč jsou tak rádi, že jsme přijeli, a co je to robota a kdo je to Mironyč a tak dále a tak dále. Otec se jaksi zdráhal odpovídat na všechny mé otázky, avšak matka mu pomáhala, a tak jsem se dověděl, že polovina parašinských rolníků je majetkem rodu Bagrovových a oni dobře vědí, že jednou budou naši; a otce že znají, protože jezdíval do Parašina s tetičkou, a mají ho rádi, neboť jim nikdy neublížil, a proto také mají rádi mou matku i mne a vědí, jak se jmenujeme. Kdo je to správce Mironyč, to jsem pochopil dobře, ale co je to robota, to jsem ve svém věku pochopit nemohl.

I tentokrát, tak jako v mnoha jiných případech, jsem sice některé odpovědi na své otázky nepochopil, ale to neznamená, že jsem si je nějak nevyložil a nevyřešil: učinil jsem to po svém, tak jak to obvykle děti dělají. Tato svá vysvětlení si potom dlouho pamatují a mně se později častokrát stalo, že jsem sice nazval nějakou věc jejím pravým jménem, postihujícím plně její smysl, a přesto jsem jej vůbec nepochopil. Život ovšem nakonec vysvětlí vše a bývá to často zábavné, když poznáme svůj omyl, avšak také někdy trpké.

Žitné lány skončily a po nich přišly jařiny, které již také dozrávaly. Při pohledu na ně otec každou chvíli lítostivě pravil:

„Kdepak, to se nestačí sklídit do dešťů; žito dozrálo pozdě a jařiny už jsou taky skoro zralé. Takové krásné obilí! V životě jsem takové neviděl!“

Všiml jsem si, že matka naslouchala otcovým slovům naprosto lhostejně. Nechápal jsem sice, co a jak, ale i mně bylo líto, že se obilí nepodaří sklídit včas.

Parašino

Z vysočiny se pak cesta mírně svažovala, až se konečně před námi otevřel pohled do roviny, kde ležela bohatá vesnice Parašino s kamenným kostelem a s rybníčkem v roklině. Panská humna vypadala jako město vystavěné z obilních stohů, ba i na selských humnech bylo dosud hodně loňského obilí. Otec měl radost, když to viděl, a pravil: „Tomuhle říkám sedláci! Radost se dívat!“ I já jsem měl radost spolu s ním a opět jsem si všiml, že matka na jeho slova nijak nereagovala.

Konečně jsme přijeli do vsi. Z kostela právě vycházel kněz ve slavnostním rouchu a s křížem na hlavě, před ním kráčel kostelník s kadidelnicí a muži se svatými obrazy a korouhvemi a vzadu se táhl obrovský zástup lidí; všichni mířili k řece, aby se účastnili svěcení vody na památku pokřtění Páně v Jordánu. Zpěv jáhnů byl přehlušován zvukem zvonů, takže jsem jej zaslechl vždy jen na chvíli. Hned jsme zastavili, vystoupili z kočáru a připojili se k procesí. Matka mne vedla za ruku a chůva nesla sestřičku, která s nesmírným zájmem sledovala nezvyklou podívanou; já jsem sice něco podobného viděl již v Ufě, přesto však jsem byl nadšen.

Po vysvěcení vody jsme políbili kříž a byli jsme pokropeni svěcenou vodou, načež nám kněz blahopřál ke šťastnému příjezdu a potom jsme se již odebrali do panského domu, jenž stál hned naproti kostelu. Lidé se k nám tlačili ze všech stran a všichni byli veselí a měli z nás radost zrovna jako ženci na poli. Mnoho starších mužů se protlačilo kupředu, klaněli se nám a mile se s námi zdravili; jako první to byl starší rolník pomenší, ramenaté postavy, s vlasy prošedivělými a s tak zvláštníma očima, že mi přejel až mráz po zádech, když se na mne zadíval. Zástup rolníků nás vyprovodil až před panský dům a potom se rozešel, kdežto muž se strašnými

očima vyběhl po schůdcích k zádveří, odemkl dveře a vybídl nás, abychom vstoupili: „Jen račte dál, tatíčku Alexeji Stěpanyči a matičko Sofjo Nikolavno!“

Vešli jsme do domu; vypadalo to tam, jako když je všechno přichystáno k našemu příjezdu, avšak později jsem se dověděl, že zde bývá vždy ubytován vrchní správce a zmocněnec babičky Kurolesovové, když sem občas přijede – otec s matkou mu říkali Michajluška a všichni ostatní o něm v hluboké úctě mluvili jako o Michailu Maximoviči –, proto bylo v domě vždycky uklizeno. Z otcových slov jsem se hned dovtípil, že ten malý muž se strašnými očima je právě onen Mironyč, na něhož jsem se vyptával již v kočáře. Otec se ho ptal na všechno možné kolem hospodářství a propustil jej se slovy, že si ho zavolá, bude-li to zapotřebí, a pak jmenoval několik starších mužů a poručil mu, ať je za ním pošle. Byl jsem sice ještě malý, ale přesto mi neuniklo, že Mironyče tento otcův příkaz popudil. Odpověděl sice „prosím, jak si přejete“, avšak dodnes slyším ten hlas, který jasně vyjadřoval: Tohle byste neměl!

Když odešel, vyslechl jsem rozhovor mezi otcem a matkou, který mne velmi udivil. Matka podotkla, že ten Mironyč je jistě pěkný darebák. Otec na to s úsměvem, že to tak vypadá a že o něm již dříve ledacos nepěkného slyšel, je to však Michajluškův příbuzný a jeho člověk a tetička Praskovja Ivanovna nedá na Michajlušku dopustit; a že si dal zavolat bagrovské staré vesničany proto, aby se od nich dověděl pravdu – oni vědí, že je neprozradí, a tohle bylo Mironyčovi proti mysli. Dodal, že si odpoledne zajede zkontrolovat polní práce, a zval matku s sebou; ta však rozhodně odmítla se slovy, že ji to nezajímá, a chce-li, ať si s sebou vezme Serjožu. Zaradoval jsem se a začal jsem prosit o svolení, abych směl jet; otec ochotně souhlasil a řekl:

„Takže si vypijeme čaj, pak si půjdeme se Serjožou prohlédnout stáje a potom si zajdeme k pramenům a do mlýna.“

Rozumí se, že jsem měl i z tohoto návrhu velkou radost a matka s ním také souhlasila. Po čaji jsme se vydali do konírny, jež byla až na zadním, travnatém konci panského dvora. U vchodu do stájí nás čekali štolbové v čele s hlavním štolbou Grigorijem Kovljagou, který se mi od první chvíle zalíbil a byl na mne velmi hodný. Ještě než jsme vstoupili do stájí, už tu byl ten protivný Mironyč, který se pak již od otce po celý den nehnul ani na krok. Vstoupili jsme širokými vraty do dlouhého stavení; po obou stranách se táhly chodby a v nich stáli napravo i nalevo ve zvláštních ohrádkách staří velcí a tlustí koně, ale v některých i mladí, dosud štíhlí. Dověděl jsem se, že těmto jejich světničkám se říká stání. Přímo naproti vratům visel na zdi svatý obraz Mikuláše Divotvorce, jak mi řekl Kovljaga. Otec si prohlédl stáj po obou stranách, pochválil, jak je zde čisto, pak vyšel opět na dvůr a dal si vyvést některé koně. Kovljaga je vyváděl sám ještě s jedním štolbou. Pyšní koně, vykrmení a odpočatí, ržáli, vzpínali se na zadní a zvedali do vzduchu oba štolby – ti jim viseli na krku a pevně se pravou rukou drželi za uzdu. Měl jsem strach a tiskl jsem se k otci; když však pustili některé z těchto krásných koní na dlouhém provaze, aby se proběhli a proskočili kolem štolbů, kteří zapření nohama a zaklonění až k zemi, je jen stěží ovládali, mohl jsem na nich oči nechat. Mironyč strkal do všeho nos a dopaloval mne i tím, že se o Kovljagovi vyjadřoval jako o Griškovi Kovljažonkovi, zatímco můj otec ho jmenoval Grigorij.

„A kde tady pasete stáda?“ otázal se otec Kovljagy.

Mironyč odpověděl, že jedno stádo se pase Na košatině a druhé u Kamenné rokle, a dodal:

„Jestli se budete chtít podívat, tatíčku Alexeji Stěpanyči, na panské žito a na jařiny a taky na úhorový lán (zejtra po bohoslužbě se dáme do setí), mohla by se obě stáda přihnat tam, ne? Tam to není tak daleko.“

Otec přitakal, že souhlasí. Z konírny jsme se pak vydali k pramenům. Otec měl vodu rád a pramenitou obzvlášť, a já jsem býval

celý pryč i nad dešťovými stružkami na ulicích, takže nádherné parašinské prameny, kterých tu bylo přes dvacet, mne úplně vyvedly z míry. Některé byly silné a vyrážely z temene kopce, jiné prýštily a bublaly na jeho úpatí a další byly ve stráni a měly kolem sebe zastřešené sruby; uvnitř pak v mohutných lipových kládách, pěkně vydlabaných, stála voda tak průzračná, že v nich ani nebyla vidět; po celé kládě se přelévala přes okraj a padala po stranách jako skleněné třísně. Viděl jsem, jak sem vesničanky přicházejí s vědry, jak vždycky vytáhnou dřevěný kolík na konci klády, postaví vědro pod pramen vody, jenž stříkal do oblouku, protože dolní konec klády ležel vysoko nad zemí na velkých kamenných plotnách (na straních tu leželo plno takových velkých placáků), a ve chvílce mají obě vědra plná. Voda ze všech těchto studánek odtékala do rybníka. Mnohé prýštivé prameny tam stékaly rovněž v potůčcích po drobných oblázcích; našli jsme tam s otcem spoustu krásných oblázků, jakoby vybroušených a poměrně dlouhých, takže vypadaly jako homolky cukru; říkali jim tady čertovy prsty. Viděl jsem takové kamínky prvně, moc se mi líbily a nacpal jsem si jich plné kapsy; jen ten název mi otec nedokázal nijak vysvětlit a já jsem na něho dlouho dorážel s otázkami: co to může být za zvíře ten čert, když má tak dlouhé prsty?

Nové, příjemné dojmy byly hned poté vystřídány dalšími, stejně novými, i když snad ne tak příjemnými, zato ještě zajímavějšími: otec mne zavedl do mlýna, o němž jsem až dosud neměl nejmenší představu. Rybník napájely prameny a byl poměrně hluboký; vodu zadržovala široká sypaná hráze, přehražující rokli. Uprostřed hráze stál malý mlýn s jedním mlecím složením, které mlelo dobře jen za velké vody, ne ovšem proto, že by v rybníku bylo vody málo, jak mi vysvětlil otec, nýbrž proto, že voda hrází všude prosakovala. Tento ubohý mlýnek mi připadal jako vrchol lidské dovednosti. Nejdříve jsem viděl, jak z vantrok padá proud vody rovnou na vodní kolo, jež bylo mokrem celé zezelenalé a otáčelo se dosti pomalu v tříšti

kapek a vodní pěny; hluk vody se mísil s nějakým jiným hukotem a syčením. Otec mi ukázal dřevěný žlab, to jest bednu, nahoře širokou a dole uzounkou, jak jsem pak zjistil, kam se nasypává obilí. Potom jsme sešli dolů a tam jsem viděl, jak se točí mlýnský kámen a nad ním se natřásá koš, z něhož se sype zrno a padá pod kámen; žernov měl kolem sebe dřevěnou ohrádku, a jak se otáčel, drtil zrno na mouku a ta se pak sypala po dřevěné lopatičce dolů. Když jsem se podíval z boku, viděl jsem druhé, takzvané suché kolo, které se točilo mnohem rychleji než kolo vodní a zachycujíc zarážkami za pastorek, otáčelo kamenem na něm připevněným; mlýnička byla plná obilného prachu a celá se třásla, až jako by poskakovala.

Dlouho jsem němě zíral na všechny tyto divy a vzpomínal, že něco podobného jsem vídal na dětských hračkách; drahnou chvíli jsme stáli v této mlýnici, kde jakýsi staříček, shrbený muž, jemuž tu říkali nasypavač, mlel všelijaké zbytky obilí na krmení panských koní; byl celý bílý od moučného prachu. Chtěl jsem se ho něco zeptat, když tu jsem si všiml, že ho často přepadají záchvaty kašle, a bylo mi ho líto, a proto jsem se obrátil s ostatními otázkami na otce; ten protivný Mironyč se nám i tady stále pletl do řeči, ačkoli bych ho byl nejraději neposlouchal.

Potom jsme vyšli ze mlýna a já jsem viděl, že i my jsme celí zamoučení, i když ne tolik jako nasypavač. Hned jsem se obrátil na otce s prosbou, aby toho nemocného dědečka poslal na lůžko a ať mu doma uvaří čaj; otec se usmál a obrátil se na Mironyče se slovy:

„Nasypavač Vasilij Těrentjev je už tuze starý a nemocný; moří ho kašel a prach z plev mu nedělá dobře. Už byste ho měli od práce osvobodit, a ne ho dávat za sypače.“

„Jak račte poroučet, tatíčku Alexeji Stěpanyči,“ odvětil Mironyč, „jenomže co tomu řeknou ti druzí? Když osvobodíme jeho, musíme osvobodit i ostatní. Vždyť takových darmožroutů a povalečů je tu hromada. A kdo teda bude dělat tyhleto práce pro starý dědky?“

Otec na to řekl, že všichni staří muži přece nestůňou, ale nemocní že mají být uvolněni a má jim být dopřán klid, protože se již v životě napracovali dost. „Však ty taky za chvíli zestárneš a bude z tebe taky darmožrout a zatoužíš po klidu,“ dodal otec.

Mironyč na to pravil:

„Jak si račte přát; stane se, jak jste ráčil poručit. Ale ten Vasilij Těrentjev si žádné slitování nezaslouží: jeho vnuk je rváč a tuhle mi div neskočil na krk.“

Otec se už dopálil a pravil hlasem, jaký jsem u něho nikdy neslyšel:

„Takže ty vlastně trestáš za vnukovu vinu nemocného dědu, co? To si máš vyřídit s vínkem!“

Mironyč na to honem:

„I pravdaže, tatíčku Alexeji Stěpanyči, stane se, jak jste ráčili rozkázat.“

Nevím proč, ale začínal jsem cítit jakýsi vnitřní třas. Vasilij Těrentjev viděl, že jsme se zastavili, a popošel kousek k nám, když však uslyšel, o čem se mluví, zůstal stát a celý roztřesený se neustále klaněl. Už jsme pak vyšli na kopec, a když jsem se ohlédl, staroch tam pořád ještě stál a hluboce se klaněl. Sotva jsme došli domů, zapomněl jsem na prameny i na mlýn a hned jsem matce vypravoval o nemocném dědečkovi. Matka byla mým vyprávěním velmi pobouřena, chtěla si dát zavolat Mironyče a řádně mu vyčinit, okamžitě ho zbavit funkce a ihned o tom napsat tetičce Praskovji Ivanovně... a otci dalo velikou práci, než jí takovou nepředloženost vymluvil.

Měli o tom spolu dlouhý rozhovor, dokonce rozepři. Ledasčemu jsem nerozuměl, ledasco jsem zapomněl, v paměti mi utkvěla jediné otcova slova:

„Neplet' se do věcí, do kterých ti nic není, jinak všechno pokazíš a celou rodinu rozeštvěš. Mironyč jim teď nic neudělá, bude se přece jen bát, že to napíšu tetičce, a kdyby to mělo dojít tak daleko,

že by Mironyč musel pryč, Michajluška se za něj postaví. A to bych už pak nemohl do Parašina ani vkročit – takže užitek z toho nebude žádný a tetička se nakonec ještě rozhněvá.“

Matka měla ještě nějaké námitky, nakonec však ustoupila. Můj ty bože, jaká změt' nejrůznějších otázek táhla mou dětskou hlavou! Za co trpí nemocný stařeček, kdo je to ten zlý Mironyč, a jak to, že Michajluška a babička mají takovou moc? Proč otec nedovolil matce, aby Mironyče ihned propustila? To znamená, že otec to může udělat? Proč to tedy neudělá? Je přece hodný a nikdy se nezlobí. Všechny tyto otázky se mi rojily v mé dětské hlavě a já jsem si je pro sebe vyřešil tak, že Michajluška a babička nejsou hodní lidé a že otec se jich bojí.

Čertovy prsty jsem věnoval sestřičce, která se mne již nemohla dočkat. Tento nový poklad jsme přidali k našim dřívějším vzácnostem – ke špalíčkům a oblázkům z řeky Bělé, kterým jsem stále ještě říkal vzorky podle starého pana Aničkova. Zapáleně jsem sestřičce vylíčil, co všechno jsem viděl. Vždycky jsem ji informoval o všem, co jsem zažil, když jsme nebyli spolu. Nyní jsem pozoroval, že sestřička některým věcem nerozumí, a proto jsem se snažil po vzoru naší chůvy mluvit s ní tak, aby tomu rozumělo i malé dítě.

Odpoledne jsme se s otcem vydali na dlouhém selském podvozku do polí; i tentokrát jel ten protivný Mironyč s námi. Jel jsem na podvozku poprvé v životě a tuze se mi to líbilo; seděl jsem na bílé plsti načtyřikrát složené a houvalo to se mnou jako v hejčadle zavěšeném na pružné větvi. V hlubokých kolejích na stepní cestě zapadal povoz tak hluboko, že mne po nohách a po rukách šlehala vysoká tráva a květiny, což bylo velice zábavné. Dokonce se mi podařilo utrhnout za jízdy pár kytek. Viděl jsem však, že pro dospělé je to nepohodlné, protože si nemohou spustit nohy dolů, ale musí je držet nataženy ve vzduchu, aby se nedotýkaly země; já jsem však mohl mít nohy klidně spuštěny a tráva se mi dotýkala jen střeviců.

Když jsme projížděli mezi obilím po širokých mezích, zarostlých třešněmi-ptáčnicemi s červenavými třešničkami a broskvoni se zelenavými plody, uprosil jsem otce, aby dal zastavit, a natrhal jsem si plnou hrst ptáčnic, drobných a drsných jako velký hrách; nesměl jsem je však ani ochutnat – otec řekl, že jsou ještě kyselé a nezralé. Avšak plodů plané broskve, jíž rolníci říkají bobovník, jsem si naškubal plnou kapsu; do druhé kapsy jsem si chtěl dát třešně a přivést je mamičce, otec však řekl, „že tímhle neřádstvem bych matku neuctil, že se mi třešně v kapse rozmačkají a umažou mi šaty a že je mám zahodit“. Bylo mi líto rozloučit se s nimi tak naráz a dlouho jsem je pak ještě držel v ruce, než jsem je nakonec vyhodil.

Tam, kde žito stálo a nepolehlo, bylo tak vysoké, že se v něm náš podvozek i s koňmi docela schoval. I tato nová podívaná se mi velice líbila.

Dlouho jsme jeli po mezích, až najednou jsme zdálky zaslechli jakýsi zvláštní šum a lidské hlasy, a čím více jsme se blížili, tím byly hlasy zřetelnější; nakonec se začaly v neposečeném žitě míhat lesklé srpy a ve vzduchu hrstě požatých klasů. Brzy poté se objevila ramena a záda sehnutých ženců a žneček. Když jsme vyjeli na pole, na němž žalo kolem desíti lidí, hovor ihned ustal, zato šustění srpů o slámu zesílilo, takže celé pole bylo plné jakýchsi zvláštních a pro mne nezvyklých zvuků.

Zastavili jsme, slezli z vozu, došli až k žencům a žnečkám a otec jim takovým pěkným hlasem řekl: „Pomáhej pánbůh!“ Všichni hned zanechali práce, otočili se k nám, a ti starší si s otcem a se mnou potřásli rukou. Na osmahlých tvářích se zračila radost, někteří ztěžka dýchali, jiní měli prsty na rukou a bosých nohou ovázanými špinavými hadříčky, ale všichni byli v dobrém rozmaru.

Otec se zeptal, kolik jich tady pracuje a není-li práce těžká, a když se mu dostalo odpovědi, že „je dosti těžká, to se ví, jenže co naplat, rež pěkně narostla, a tak nastavíme večír,“ řekl: „Tak tedy

spánembohem do toho!“ a v tu chvíli se již srpy zablýskaly, hrstě žita zakmitaly nad hlavami ženců a zvuk řezaných tvrdých stébel se hlasitě a zvučně rozléhal po celém poli. Stál jsem jako omámený. Vtom mne upoutal pláč malého dítěte a viděl jsem, že tu a tam po poli visí kolébky na třech tyčkách, nahoře svázaných a zaražených do země; jedna mladá žena zasekla srp do snopu, který právě svázala, pomalu došla až ke kolébce, vzala plačící nemluvně do náručí, dřepa si u vedlejšího panáku a začala dítě líbat, konejšit a kojit. Dítě se za chvíli uklidnilo, usnulo, matka je položila do kolébky, vzala srp a dala se honem honem do sečení, aby dohnala své družky a nezůstala pozadu.

Otec hovořil s Mironyčem, a tak jsem měl dosti času prohlédnout si všechno kolem. Zmocnil se mne hluboký soucit s těmi, kdo zde tak pilně pracovali v pražícím slunci, a později jsem si na tento první pocit mnohokrát o žních vzpomněl...

Z tohoto lánu jsme pak jeli na druhý a na třetí a tak dále. Zprvu jsme vždycky slezli z podvozku a šli až k žencům, potom jsme k nim jen zajeli, zastavili se a otec jim řekl: „Pomáhej pánbůh.“ Všude to bylo stejné: všude se klaněli i radostné tváře byly stejné, stejná byla i prostá slova: „Děkujeme, tatíčku Alexeji Stěpanyči.“ Nemohli jsme se však zastavovat všude, neměli jsme dosti času. Objeli jsme jařiny, které už také dozrávaly, a otec s Mironyčem si o tom znepokojeně povídali, bezradní, kde vzít lidi a jak celé žně zvládnout.

„Teď máme ten největší kvalt, tatíčku Alexeji Stěpanyči,“ říkal rychtář. „Žito dozrálo pozdě, jařiny už budou taky co nevidět zralé, teď do toho ještě přijde pozdní oves a už aby se selo. Včera nám tak pěkně sprchlo, že brázda je měkká, zem je navlhla, a tak od zejtrka pošlu všechny mužské sít; jenomže uznejte sám, jen se ženskými se toho moc nepožne a žito nám ještě způlky stojí na poli. Nedovolil byste, tatíčku, abych dal vybubnovat alarm?“

Otec na to pravil, že rolníci si přece také musejí sklidit ze svých polí a že připravit je o celý den, když je nejvíc napilno, by nebylo

správné, lepší by bylo zavolat si na výpomoc sousedy. Rychtář začal zeširoka vykládat, že mají sousedy až daleko, a ti že nejsou zvyklí chodit na výpomoc; v tu chvíli jsme zrovna přijeli k poli s hrachem a mákem a to odlákalo mou pozornost. Otec poručil Mironyčovi, ať mi ulomí několik zelených hlaviček máku a vytrhne i s kořenem náruč hrášku s mladými lusky; a všechno mi to pak věnoval a dokonce mi dovolil sníst jeden mladinký lusk – ploché sladounké hrášky, které jsem v něm našel, mi velmi chutnaly. Jindy bych z toho byl měl ještě mnohem větší radost, nyní jsem však měl hlavu plnou žitného pole s ženci a žnečkami, a proto jsem celkem bez zájmu držel v rukou za tenká stébla asi deset makovic a náruč zeleného hrášku.

Cestou domů jsme zajeli ještě na úhor, značně zarostlý zeleným mléčem a bedrníkem, což otec Mironyčovi vytkl; ten se však vymlouval, že pole je daleko a panské ani selské stádo se tam na pastvu nedá vyhánět, a ujišťoval, že všechnu tu trávu rádlo podřeže a ta už se nevzpamatuje, to znamená nevyroste. Otec však přesto úhorem nijak nadšen nebyl a řekl, že místy je orba mělká a brázdy řídké, a proto tam narostlo tolik plevele.

Slunce se sklánělo k západu, takže jsme si jen stěží stačili prohlédnout dvě stáda panských koní, které schválně přihnali blízko k úhoru. V jednom bylo hodně mladých koní, různě starých, a klisen s hříbátky, která mne poněkud odpoutala od myšlenek na žatvu a rozveselila svým poskakováním a přítulností ke klisnám. Druhé stádo, o němž nám řekli, že máme být opatrní a nechodit k němu blízko, si otec šel prohlédnout sám, a to k němu šel ještě pěšky a s pastevcí. Někteří koně v něm byli divocí a zlí a na neznámé lidi doráželi. Když jsme se vrátili, byla již tma. Matka měla starost a litovala, že mne pustila. Byl jsem vskutku hodně unaven a usnul jsem ihned, ani jsem nepočkal na čaj.

Probudil jsem se dosti pozdě, jelikož mne nikdo nevzbudil, a viděl jsem, že kolem panuje ruch a shon a že se konají přípravy na cestu. Za otcem přišlo s různými prosbami hodně rolníků, kterým

se Mironyč neodvážil vyhovět, jak říkal, přesněji řečeno jim vyhovět nechtěl. Později jsem to vyrozuměl z rozhovorů mezi otcem a matkou. Otec si však neosoboval žádnou pravomoc a každému odpověděl, že dostal od tetičky nařízeno, aby zkontroloval hospodářství a všechno jí vypsál, nedostal však příkaz, aby zasahoval do správcových práv. Avšak když pak byl s Mironyčem o samotě, slyšel jsem na vlastní uši, jak mu říkal, že pro toho rolníka by se dalo udělat to a pro tamtoho zase ono. Na tyto řeči správce obvykle odpovídal: „Prosím, stane se,“ ačkoli otec několikrát opakoval: „Já ti, brachu, nic neporoučím, já ti jen říkám, abys to uvážil, jestli bys to tak sám nechtěl udělat. A taky tetičce oznámím, že jsem ti žádné příkazy nedával, takže se na mne neodvolávej.“

Za matkou přišlo venkovských žen ještě víc než mužů za otcem: některé rovněž s různými prosbami ohledně placení obroku, jiné s všelijakými nemocemi. Ty zdravé matka ani neposlouchala, avšak nemocným poradila a dávala jim i léky ze své cestovní lékárničky. Večer předtím, když už jsem spal, mluvil otec s oněmi starými rolníky, které si k sobě dal zavolat; neřekli zřejmě o Mironyčovi nic obzvlášť špatného, protože otec na něho byl přívětivější než včera, a dokonce ho pochválil za starostlivost. Pop se ženou se s námi byli rozloučit a vyjadřovali se o Mironyčovi pochvalně. Pop se při řeči zmínil, že se správcem se dá vyjít, že udělá, co se mu poručí, a s úsměvem dodal, že „jedině Bůh je bez hříchu a škoda jen, že Mironyč má ve vsi mnoho příbuzných a je na ně hodný...“ Nerozuměl jsem tomu a myslil jsem si, že čím více má příbuzných a čím je k nim hodnější, tím lépe.

Přípravy na cestu trvaly – nevím proč – velmi dlouho, takže jsme vyjeli až kolem poledne. Mironyč a několik starců s houfem vesnických kluků a děvčátek nás vyprovodili až za humna. Měli jsme toho dne ujet čtyřicet pět verst a přenocovat u řeky Iku, o níž se otec vyjádřil, že není o nic horší než Doma a že je v ní spousta ryb; a tak jsem se opět začal zanášet růžovými nadějemi...

Cesta z Parašina do Bagrova

Cestování je báječná věc! Má úžasně uklidňující a léčivou moc. Vytrhne člověka naráz z dosavadního prostředí, ať již příjemného či nepříjemného, z pestrého denního shonu, jenž ho neustále spoustou věcí rozptyluje, a soustředí jeho myšlenky a pocity na malý svět cestovního kočáru, zaměří jeho pozornost nejprve jen na jeho osobu, potom na vzpomínky z minula a nakonec na sny a naděje do budoucna. A to všechno se děje v pohodě a klidu, bez jakéhokoli shonu a spěchu. Přesně tak tomu bylo tehdy se mnou. Zpočátku se mi v hlavě vyrojila změt' nových zážitků, představ a pojmů: Doma, nocování u Čuvašů, prameny, mlýn, nemocný staříčkový nasypavač, žitné pole se žnečkami a ženci, potom se každá ta věc oddělila a dostala přesnější obrysy a na těchto obrazech se pak objevila tmavá, pro mne nepochopitelná místa nebo skvrny. Obrátil jsem se na otce a matku s prosbou, aby mi nejasnosti vysvětlili. Jejich výklad se mi však nezdál uspokojivý patrně proto, že se mnou mluvili jako s dítětem, aniž vzali v úvahu, že mé otázky odpovídají věku mnohem staršímu.

Nakonec jsem se otázel na poslední předmět svých pochybností: jak to, že zpočátku mluvili o Mironyčovi jako o zlém člověku a rozloučili se s ním jako s člověkem dobrým? Otec s matkou se mi snažili vyložit, že opravdu dobrých lidí je na světě málo, že parašinští starci, které otec zná dlouhá léta, jsou lidé poctiví a pravdomluvní, a ti mu řekli, že Mironyč je muž moudrý a rozšafný a že se dobře stará o záležitosti panské i rolnické; říkali, že sice jde na ruku svým příbuzným a nadržuje bohatým sedlákům, kteří to mají dobré u hlavního správce Michajly Maximyče; jenomže co naděláš, svůj svému jde na ruku vždycky a Michajly Maximyče si musí každý vážit; že Mironyč sice pije, ale v práci bývá vždycky střízlivý a nikdy se

nepere bez příčiny; že si nepřivlastnil jedinou kopejku, panskou ani selskou, ale má velké výdělky z výroby dehtu a z koželužen, protože se spolčil s jejich majiteli, bohatými parašinskými sedláky, kteří se v baškirských lesích zabývají pálením dehtu a nákupem kůží z různého menšího a většího dobytka od Baškirů; že majitelům to sice jde kapánek proti srsti, ale jsou bohatí a hodně na tom vydělávají. Nakonec starci prosili, aby Mironyče nechal být, že každý jiný na jeho místě by byl mnohem horší. Takové vysvětlení, které mi museli ještě v ledačems dále objasnit, mi udělalo těžkou hlavu. Životní moudrost nedokáže dítě pochopit; dobrovolné ústupky se nesrovnávají s jeho vnitřní ryzostí a já jsem se nikterak nemohl smířit s myšlenkou, že se Mironyč může prát, a přesto zůstává dobrým člověkem. Nakonec už měli mých otázek dost a poručili mi, abych si buď četl, nebo si hrál se sestřičkou. Čtení mi nešlo do hlavy, začal jsem tedy probírat své oblázky a čertovy prsty a ukazovat je sestře, pojmenovávat je a vyprávět jí o jejich vlastnostech.

Cesta byla opět dlouhá, víc jak čtyřicet verst. Nejdříve, asi tak deset verst za Parašinem, jsme projeli jakousi nově osidlovanou ruskou vesnicí, dalších třicet verst nebyla žádná obec a cesta vedla rovinatým řídkým lesem. Kolem dokola bylo vidět krásné lesíky, potom se již objevil tu a tam kopeček a napravo se vynořil dlouhý řetěz vysokých skalnatých hor, chvíli zalesněných, chvíli zcela holých. Když jsme pak sjížděli z mírného návrší, svažujícího se k řece Iku, museli jsme projet kolem čuvaško-mordvinské a částečně i tatarské vesnice jménem Ik-Karmala, protože se rozkládala na kopečkách u říčky Karmalky, vlévající se půldruhé versty od vesnice do Iku.

Zastavili jsme kousek před vesnicí, abychom mohli v Karmale nakoupit oves a potraviny; nocovat jsme měli na břehu Iku a naši sloužící nám tain měli nákup přivést. Slunce stálo ještě hodně vysoko a bylo horko jako uprostřed léta. Vtom matka začala mluvit o tom, zda by nebylo lépe přenocovat v Karmale, kde je pěkně sucho, kdežto u řeky bude v noci jistě vlhko. Hrklo ve mně. Otec také nebyl

nijak nadšen, ale odpověděl: „Jak si přeješ, maminko.“ Matka vystrčila hlavu z kočáru, podívala se na rozhozené čuvašské chalupy, pak ukázala na jednu usedlost, která stála o samotě a měla uvnitř dvora malý kopeček, a řekla: „Tam bych chtěla zůstat na noc.“

Žádné překážky se nevyskytly. Bohatý Čuvaš nás ochotně vzal na nocleh, zejména když jsme nežádali světníci, a my jsme klidně vjeli na obrovský, dosud zelený dvůr a na matčino přání jsme postavili kočár až na vršíček kopce či kopečka. Byl odtud velmi pěkný rozhled na celé malebné okolí říčky Karmalky a na zelený lužní les kolem Iku, jenž tekl dole v údolí. Co mně ale bylo do krásného rozhledu! Všechny mé sny o večerním rybaření, kdy podle otcových slov tak krásně berou ryby na této řece, jež není o nic horší než Doma, se rozprchly jako dým a já jsem stál jako odsouzenec, jenž čeká na trest. Vtom mne z mého zoufalství vytrhl otcův hlas: „Poprosíme hospodáře, aby nám půjčil koně a vůz, a zajedeme si spolu k Iku. Zarybaříme si tam, a jak začne slunko zapadat, pošlu tě s Jefremem zpátky. A sám se vrátím až za tmy. Popros maminku,“ dodal, dívaje se s úsměvem matce do očí.

Neřekl jsem slovo, ale když se na mne matka podívala, přečetla si všechno na mé tváři. Viděla, že mne o toto štěstí nemůže připravit, a řekla otci nahněvaně:

„Že ti není hanba takhle to dítě svádět! Vždyť bude zase tak rozčilený jako u Domy!“

V tu chvíli se mi již jazyk rozvázal a já se ji horlivě jal ujišťovat, že budu naprosto klidný; matka mi s velkou nelibostí řekla:

„Tak si jdi, ale ať jsi do západu slunce zpátky!“

Toto její neochotné svolení na mne zapůsobilo jako studená sprcha. Už jsem chtěl říci, že nikam nepojedu, ale jazyk jsem měl ztuhlý. Za malou chvíli bylo všechno hotovo, koně, udice i návnada připravena a vyjeli jsme k Iku. Později jsem zjistil, že Ik není o nic horší než Doma; avšak tehdy jsem se ne a ne nadchnout: pomyslení, že matka mne pustila tak nerada, že je nespokojena a má o mne

strach a že tu smím být jen chvílku a hned se musím vrátit, to všechno způsobilo, že sladké dojmy z nádherné přírody ani vznikající vášně k rybaření mi nepronikly do srdce, i když místo, kam jsme přijeli, bylo vskutku nádherné.

Asi dvě stě sáhů proti proudu se Ik dělil na dvě ramena či proudy, které tekly velmi blízko sebe. Voda v nich už nebyla tak hluboká a přes obě ramena vedly vysoké mosty na kůlech; jedno rameno bylo hlubší a klidnější, druhé mělčí a prudší. A na březích Iku rostl stejně krásný lužní les jako kolem Domy. Obě ramena směřovala do jeho hlubiny a mizela v hustém stromoví a křovinách. Až dosud tekla Ik širokým a otevřeným údolím, avšak dále se k němu z obou stran přibližovaly kopce, tu zalesněné, tu holé a kamenité, jako by chtěly řeku přijmout do svého království.

Otec vybral vhodné místo a brzy s Jevsejičem zasedli k prutům. Mně dali rovněž malou udičku, na háček mi tentokrát připevnili žízalu, nikoli chléb, a já jsem ve chvílce chytil malého okouna. Znovu mi udičci připravili, hodili na vodu a prut mi odevzdali, ale na mne náhle padl takový smutek, že jsem prut odložil a požádal otce, aby mne poslal s Jevsejičem za matkou. Otec se tomu divil, říkal, že je ještě brzy, že do západu slunce je ještě celá hodina, ale já jsem stále prosil a už jsem docela začínal natahovat moldánky. Slzy neměl otec rád, dokonce se jich bál, řekl proto Jevsejičovi, ať mne odveze domů a sám ať se co nejdříve vrátí, aby si večer mohli zarybařit společně.

Můj brzký návrat matku překvapil, ba vylekal. „Copak je ti, nejsi nemocen?“ zvolala. Odvětil jsem, že jsem zcela zdravý, ale že se mi rybařit nechtělo. Z mého nejistého hlasu a usazených očí si snadno domyslíla, co se ve mně dělo. Objala mne a oba jsme si poplakali. Chtěla mne znovu poslat za otcem, já jsem ji však úpěnlivě prosil, aby mne tam neposílala, neboť mé přání zůstat s ní bylo zcela upřímné. A matka poznala, že posílat mne tam by bylo stejné násilí, jako když mi nedovolila jet, když jsem o to prosil. Jevsejič se úprkem rozběhl za

otcem a já jsem zůstal s matkou a se sestrou; a najednou mi bylo tak lehce a vesele, že jsem snad tak radostné vytržení ještě nikdy v životě nepocítil. Po mnoha něžných slovech, mazlení a povídání se matka šla přesvědčit, zda jsou hospodářovi psi řádně uvázáni a zavřeni, načež mi řekla, ať jdu se sestřičkou na dvůr trochu se proběhnout. Oběhli jsme kopeček, na kterém stál náš kočár, a objevili jsme tam něco tak zajímavého, že jsem o tom musel celý udýchaný s radostným křikem běžet matce vyprávět. Vzadu na kopečku totiž vyvěral ze svahu pramen; Čuvaš pod něj nastavil vydlabanou kládu, a protože všechna stavení na dvoře byla pod úrovní pramene, zavedl si vodu jednak do letní kuchyně, jednak do obrovských necek či vydlabané klády k praní prádla a konečně do chlívů, kam na noc zaháněl dobytek i koně. To mne tak nadchlo, že jsem o tom pln vzrušení matce vyprávěl. Matka se usmívala a chválila Čuvaše za jeho důvtip, který se mu bohatě vyplatil, neboť řeka byla dosti daleko. A aby moje radost byla ještě větší, dovolila mi rozdělat malý ohniček těsně u kočáru, protože jsme tábořili jakoby ve volné přírodě.

Slunce nádherně zapadalo za tmavé hory podél Iku. Vypili jsme čaj a potom jsme při světle mého ohničku povečeřeli. Otec se stále nevracel. Několikrát mi bleskla hlavou myšlenka, co se asi děje na břehu Iku. Jestlipak jim ryby berou? Tyto myšlenky však nijak nekalily mou radostnou duševní pohodu. Jaký krásný to byl večer! Jakým nádherným světlem nás ozařovaly dohasínající červánky! Jak pomalu se nad kraj snášela tma! A potom už i údolí Iku zmizelo v bílé vlahé mlze a matka mi řekla:

„Vidíš, Serjožo, jak je tam vlhko. Ještě dobře, že tam nenocujeme.“

Otec se stále nevracel a matka pro něho již chtěla poslat, ale jen jsme se v kočáře uvelebili k spánku, přišel otec k okénku a tiše se zeptal:

„Spíte už?“

Matka mu vyhubovala, že tam byl tak dlouho. Moc toho nechytili, až na velkého bolena, kterého chytil otec. Hrozně jsem ho chtěl

vidět. Jevsejič tedy přinesl svazeček hořících loučí a já jsem si celý šťastný z okna kočáru prohlédl tuto krásnou rybu. Otec mi potom udělal křížek a usedl k večeři. Ještě několik slovíček, několik matčiných pohlazení – a už jsem spal, jako když mne do vody hodí.

Dosud nikdy jsme nevstávali tak časně, protože jsme nikdy tak brzy nezastavili. V polospánku jsem slyšel, jak kočár sjíždí z kopečka, a probudil jsem se, až když si k nám přisedl otec. Představa, že nyní znovu spatřím Ik, mne tak rozebrala, že jsem až do východu slunce vůbec neusnul. Když na obloze vyšlehla sluneční zář, blížili jsme se k prvnímu mostu přes Ik; celé poříčí a zvláště řeka byla jakoby v kouři. Neodvážil jsem se spustit okna, když je otec zavřel a zašeptal mi, že vlhko matce škodí; ale i přes sklo jsem viděl, že všechny stromy i oba mosty jsou úplně mokré jako po velkém dešti. Ale jak krásný byl Ik! Z jeho bystrých a tu a tam zvířených proudů stoupala lehounká pára. Vysoké stromy byly do poloviny zahaleny mlhou. Sotva jsme však vyjeli do mírného svahu, mlha zmizela a první sluneční paprsek vnikl do kočáru takřka zezadu a rovnou na tvář sestřičky spící naproti mně. Za pár minut jsme již všichni tvrdě spali. Protože jsme brzy vstávali, dojeli jsme dosti časně na první zastávku ve velké mordvinské vesnici Korovině. V polích se tam nikde zastavit nedalo, a protože se matka nerada zdržovala ve vesnicích, zůstali jsme stát mezi posledním stavením a humny. K obědu jsme si uvařili toho krásného bolena, kterého jsme dovezli v mokré trávě docela čerstvého. Matka trošinku okusila, ale jen proto, že ji otec prosil: domnívala se, že ryba jí škodí. Já jsem také dostal jen kousínek ryby a chutnala mi znamenitě, stejně jako otcí. Nakrmili jsme koně a brzy po poledni, někdy ke druhé hodině, jsme se vydali na cestu. Byl to poslední úsek cesty do Bagrova, všeho všudy třicet pět verst. Pospíchali jsme, abychom tam byli co nejdříve, neboť v Korovině, kde již všichni dědečka a otce znali, jsme zaslechli, že dědeček churaví. Ještě dvakrát jsme cestou přejeli přes řeku Nasjagaj po tuze špatných mostech. První most byl již tak

chatrný, že jsme museli všichni vystoupit, i přední pár koní jsme museli vypřáhnout a jen s párem povojních jsme jakžtakž dostali náš těžký, naložený kočár na druhou stranu. Tady byl Nasjagaj ještě malý, ale když jsme jej pak asi po desíti verstách přejížděli podruhé, byla to již mohutná řeka, bystrá a hluboká; přesto však byla nejméně o polovinu menší než Ik a její břehy byly zarostlé jen křovinami. Slunce stálo ještě vysoko, „na dva stromy“, jak říkal Jevsejič, když jsme z příkrého kopce spatřili Bagrovo, ležící v dolíku mezi dvěma velkými rybníky zpoloviny zarostlými rákosem, a z jedné strany lemováno vysokým březovým hájem. Všechno jsem si to dobře prohlédl, protože kopec byl srázný, kočár jsme museli přibrzdit a šli jsme s otcem pěšky. Nevím proč, ale srdce ve mně bušilo jako zvon. Všiml jsem si, že když matka vyhlédla z okénka a spatřila Bagrovo, měla najednou plné oči slz a tvář jí zesmutněla. Tušil jsem sice, když jsem někdy vyslechl, co si otec s matkou povídají, že Bagrovo matce nepřiřostlo k srdci a že tam jezdí nerada, tehdy jsem tomu však nerozuměl a nevěnoval jsem tomu žádnou zvláštní pozornost, až teprve nyní jsem pochopil, že to bude něco závažného, co zde matce ztrpčuje život. I otec nějak posmutněl. Zamklke a rozmrzele jsem nasedl do kočáru a za chvíli jsme již přijížděli ke kryté verandičce před domem, jenž mi připadal ponurý a v porovnání s naším domem v Ufě dokonce malý.

Bagrovo

Babička s tetičkou nás přivítaly před domem. S výkřiky a zdálo se mi i se slzami v očích se objímaly a líbaly s otcem a matkou a pak zlíbaly i sestru a mne. Hned jsem však vycítil, že na nás nejsou tak hodné jako jiné městské dámy, které k nám někdy přijížděly. Babička byla stará a tlustá a měla na sobě zrovna takovou krátkou kacabajku jako naše chůva Agáta, i šátek měla stejně uvázaný, a tetička zase měla zrovna takovou jupku a sukni jako naše Paraša. Bylo na nich hned nápadné, že jsou celkově úplně jiní než moje matka nebo naši uští hosté.

Za dědečkem šel nejdříve otec a potom matka, a my se sestřičkou jsme zůstali v parádním pokoji sami. Matka nám ještě na odchodu řekla, abychom byli hodní, nikam do pokojů nechodili a nemluvili nahlas. Tento příkaz zároveň s dosti nevlídným přijetím nás tak zarazil, že jsme dostali strach a seděli jsme mlčky na židli docela sami, protože chůva Agáta odešla na chodbu, kde ji hned obklopila služebná děvčata i ženy z dvorské čeledi. Tak uplynula drahá doba. Konečně matka vyšla ven a otázala se: „Kdepak máte chůvu?“ Agáta hned přiběhla z chodby, tvrdíc, že od nás před minutkou odešla, my jsme ji však vůbec neviděli, co jsme do sálu přišli, jen jsme slyšeli mumlání a šuškáni na chodbě. Matka nás oba vzala za ruce a zavedla nás do světnice k dědečkovi. Ležel svlečený na lůžku, na bradě měl šedý plnovous, pořádně dlouhý, a připadal mi strašný.

„Vítám vás, vnoučátka,“ pravil, podáváje nám ruku. Matka nám pošeptala, že ji máme políbit. „Nemohu honem poznat, komu je Serjoža podobný; když jsem ho viděl posledně, to ještě nebyl podobný nikomu,“ pokračoval dědeček, přimhuřuje oči a zakrýváje si je rukou. „Ale Naďoža je myslím na matku. Snad zejtra, dá-li pánbůh, už trochu vstanu. Děti už jistě mají po cestě hlad, běžte jim dát najíst. Tak jenom jděte a pěkně se usad'te v novém hnízdě.“

Všichni jsme vyšli ze světnice. V salóнку nás již čekal samovar. Babička nám chtěla dát čaj s hustou tučnou smetanou a s preclíčky z máslového těsta, na což jsme samozřejmě měli velikou chuť; matka však řekla, ať nám smetanu a nic tučného nedává, že čaj pijeme čistý a místo máslových preclíčků si pro nás vyžádala obyčejný bílý chléb.

„Tak to nám musíš říct, nevěstinko, co tvoje dětičky jedí a co ne,“ pravila babička, „jináč nebudu vědět, co jim mám podat. To víš, my jsme venkovští lidi a ty vaše městské zvyklosti neznáme.“

Tetička k tomu dodala, že švagrová si to všechno zařídí sama a že kuchař Stěpan za ní může zajít a vyptat se jí co a jak. Já jsem sice tehdy ještě nerozuměl skrytému významu těchto slov, okamžitě jsem z nich však vycítil něco cizího a zaujatého. Matka odpovídala velmi uctivě, že ať si maminka a švagrová nedělají starosti s naším jídlem, že když dostaneme slepičí polévku, bude nám to vždycky stačit; mléko že nám nedává proto, že je dosud vystrašena mým dlouhým churavěním, a sestra že si vedle mne taky zvykla pít jen čistý čaj. Potom babička matce navrhla, aby si vybrala pro náš pobyt jeden ze dvou pokojů: buď parádní pokoj, nebo salón. Matka pravila, že by si přála salón, že se však bojí, aby to švagrovou nerušilo, když bude mít ve vedlejší pokojí malé děti. Tetička na to řekla, že zeď přece nemá dveře a nebude tam nic slyšet, a tak jsme se usadili v salóně. Vezli jsme s sebou dvojité železné lůžko, které se dalo celé rozšroubovat a rozebrat. Jefrem s Fjodorem je hned sešroubovali a postavili na místo a Paraša tam pověsila pěkný závěs, nevím z jaké látky, myslím, že z mušelínu; vím jen, že na něm byly krásné kytice květů, které jsem si ještě po letech rád prohlížel. Na okna dali záclony z téže látky a pokoj náhle vypadal docela jinak, takže jsem byl hned veselejší. Cestovní truhlice rovněž přitáhli do salónu a přikryli kobercem. Nezapomněl jsem na svou krabičku s kamínky ani na své knihy a všechno jsem si to rozložil v koutě na stolečku. Před večerí zašel otec s matkou za dědečkem a chvíli u něho poseděli.

Chtěli nás tam také vzít, abychom mu dali dobrou noc, ale babička řekla, ať ho necháme na pokoji, a děti že už mají čas spát. Když jsme pak se sestřičkou ve svém novém hnízdě osaměli, začali jsme si spolu povídat. Řekl jsem, že jsme osaměli, protože chůva zase odešla a zase si tam za dveřmi s někým něco špitala. Svěřil jsem se sestřičce, že je mi v Bagrově smutno a že se bojím dědečka a že bych nejraději nasedl do kočáru a vydal se znovu na cestu, a všelijaké takové řeči jsem vedl. Sestřička mi však příliš nerozuměla, začínala podřimovat a říkala takové nesmysly, až jsem se musel smát. Nakonec ji spánek přemohl, a já jsem zavolal chůvu, aby ji uložila do postele k matce, kde jsem i já měl připravené místo; otec měl ustláno na pohovce. Šel jsem si také lehnout. Zpočátku mi bylo smutno, pak už mi to připadalo dlouhé a nakonec jsem usnul. Nevím, jak dlouho jsem spal, ale když jsem se probudil, viděl jsem při světle věčného světýlka, blikajícího před svatým obrazem, že otec leží na pohovce a matka sedí vedle něho a pláče.

Dlouho mu něco říkala polohlasem, chvílemi až šeptem, avšak já jsem nedokázal zachytit všechny souvislosti, přestože jsem se snažil dobře poslouchat. Spánek mi odlétl z očí a matčina slova: „Jak je tady nechám? Komu je svěřím? Vždyť umřu steskem a žádný doktor mi nepomůže,“ a rovněž otcova slova: „Maminko, šetři se, ještě se rozstůněš a zítra nebudeš moci vstát...“ – tato slova, která letmo zachytil můj napjatý dětský sluch mezi mnoha jinými, mne rozrušila a polekala. Představa, že zůstanu v Bagrově jen se sestrou, bez otce a matky, nebyla pro mne sice nová, avšak jako bych si ji až dosud plně nepřipouštěl; nyní mne náhle naplnila takovou hrůzou, že jsem na chvíli ztratil schopnost slyšet a vnímat, a proto jsem ledacos nepochopil. Matka nakonec na otcovo naléhání souhlasila, že si půjde lehnout. Pomodlila se, přežehnala mne i sestru křížkem a ulehla. Dělal jsem, že spím; ve skutečnosti jsem usnul, teprve až usnula matka.

Otec předvídal správně. Když jsem se probudil, viděl jsem, že on i Paraša běhají kolem matky. Těžce se roznemohla: zežloutla

a dostala horečku. Dříve bývala také churavá, ale vždycky mohla chodit, kdežto nyní byla tak slabá, že ani vstát z lůžka nemohla. Nikdy dosud jsem ji neviděl tak chorou... a přepadl mne strach a smutek. Věděl jsem již, že slzami nemocnou rozruším, a plakal jsem potichu, schován v širokých záhybech závěsu za vysokou pelestí postele. Otec mne zahlédl, ukázal na matku a pohrozil mi prstem; přikývl jsem a zavrtěl hlavou na znamení, že mu rozumím a že nebudu nemocnou rušit.

Otec zašel za dědečkem a po návratu řekl, že je mu lépe a že chce vstát. V jídelně tetička nalávala čaj a chůva mne tam volala, já jsem se však nechtěl od matky vzdálit na krok; otec z obavy, abych se nerozplakal, kdyby mne začali nutit, mi sám přinesl čaj a obyčejný preclík, přesně takový, jaké nám z Bagrova posílali do Ufy. Měli jsme je se sestrou velmi rádi (však ostatní také), nyní mi však preclík vázl v hrdle, a aby mi ho nenutili, schoval jsem jej pod obrovskou duchnu, na níž ležela matka. Slyšel jsem, jak se neustále otvírají dveře, jak si sestřička vesele povídá s babičkou a tetou, a trochu jsem se na ni hněval. Pak jsem slyšel, jak ji vedou k dědečkovi, a to jsem již tušil, že co nevidět přijdou i pro mne. Má předtucha se ihned splnila: tetička za mnou přiběhla, že prý dědeček se po mně ptá. Otec hlasitě řekl: „Serjožo, jdi za dědečkem.“

Matka si mě tiše zavolala k sobě, pohladila mne po vlasech, zadívala se mi do zarudlých očí, políbila mne na čelo a pošeptala mi do ucha:

„Bud' rozumný a pěkně se k dědečkovi chovej,“ a oči měla plné slz.

Nezbývalo mi než jít. Otec zůstal s matkou a tetička mne vzala za ruku a odvedla. Musel jsem asi vypadat hodně nešťastně a ustrašeně, protože tetička se v dědečkově předpokoji zastavila, přitiskla si mě k sobě a řekla:

„Neboj se, Serjožo, dědeček tě neukousne!“

Musel jsem se velmi přemáhat, abych neplakal, a nesměle jsem překročil práh dědečkovy světnice. Seděl ve starém, koženém, jakémisi zvláštním křesle, pobitém všude při krajích mosaznými cvočky... Zvláštní věc! To křeslo a mosazné cvočky mi padly do očí nejdřív a jako by mne rozptýlily a poněkud povzbudily. Dědeček byl v županu a držel na klíně sestřičku. Jakmile mne uviděl, hned ji postavil na zem a vlídně pravil:

„Tak jen pojd' dál, Serjožo,“ a podal mi ruku.

Políbil jsem ji.

„Copak že máš červené oči? Ty jsi jistě plakal a pořád je ti ještě do pláče, vid'? Ty se dědečka asi bojíš a nemáš ho rád, co?“

„Mamička stůně,“ řekl jsem a stálo mne hodně sil, abych se nedal znovu do pláče.

Vtom začala babička s tetičkou vyprávět, že je to až hrůza, jak na matce visím, že od ní neodejdu na krok a že si mne tak vychovala. A napovídaly toho ještě spoustu v tomto duchu; avšak dědeček jako by je neslyšel a hleděl na mne tak upřeně a dobrosrdečně, že jsem se ho přestával bát.

„Jestlipak víte, na koho je Serjoža podobný?“ pravil hlasitě a zvesela. „Je celý po strýcovi, po Grigoriji Petroviči.“

S těmito slovy mne vyzvedl, posadil si mne na klín, pohladil mne, políbil a řekl:

„Neplač, Serjožo. Matka se uzdraví. Není to nic smrtelného,“ a začal se mne důkladně a zeširoka vyptávat na Ufu, na to, co tam dělám, jaká byla cesta a tak dále. Strach ze mne spadl a rozpovídal jsem se, zvláště o knihách a o cestě. Dědeček mne pozorně poslouchal, mile se usmíval a nakonec se jaksi významně podíval na babičku a tetu a řekl:

„To je dobře, že máš matku rád. Pečovala o tebe s nasazením vlastního života. Ted' jdi pěkně za ní, jenom nerámus, neruš ji a neplač.“

Řekl jsem na to, že maminka to stejně neuvidí, protože až se mi bude chtít plakat, schovám se do závěsu; pak jsem políbil dědečkovi

ruku a utíkal jsem k matce. Sestřička tam zůstala. Matka se asi trochu lekla, když uslyšela mé kvapné kroky, jakmile však spatřila mou rozzářenou tvář, zaradovala se rovněž. Honem jsem jí vyprávěl do nejmenších podrobností o své návštěvě u dědečka a nezapomněl jsem ani na kožené křeslo s mosaznými cvočky; otec s matkou se nemohli ubránit úsměvu, když naslouchali, jak zapáleně a důkladně to křeslo popisuji.

„Chvála bohu, vidím, že ses dědečkovi líbil. Je hodný, musíš ho mít rád,“ řekla matka.

Pravil jsem, že ho mám rád a že k němu třeba hned zase půjdu; matka to však neschválila a požádala otce, aby šel za dědečkem a poseděl u něho: ráda by se byla dověděla, co bude říkat o mně a o sestře.

Ačkoli jsem tedy byl docela spokojen s tím, jak mne dědeček přijal, přesto se mi pořád zdálo, že ze mne neměl takovou radost, jak jsem podle vypravování čekal. Zeptal jsem se na to matky. Odpověděla mi, že dědeček není zcela zdrav, že na nás nemá náladu, a proto není nijak zvlášť vlídný.

Začal jsem spolu s Parašou obsluhovat a pečovat o nemocnou – podával jsem jí nějaký lék připravený podle Buchana a nápoj z klikvy. Jednou si poprosila o citróny, avšak dostalo se jí odpovědi, že citróny zde v životě neviděli. „Jsem já to ale hloupá,“ řekla si matka jakoby pro sebe a poprosila o klikvu. Paraša jí hned přinesla celou misku klikvy s poznámkou, že „klikvy mají habaděj: každým rokem, jak cesta umrzne, jim jí vozí ze Starého Bagrova celý vůz“. Potom matka poručila, aby jí dali na hlavu obklad z černého chleba namočeného v octě; ten chléb mi tak chutnal, že jsem jej po kousku ujídal. Matka si pak chtěla zdřímnout a požádala mne, abych si četl. Ihned jsem se dal do Dětského čtení a matka skutečně usnula a spala celou hodinu. Viděl jsem z okna, jak se sestřička prochází s chůvou po zahradě mezi mohutnými, starými a vysokými keři rybízu a dříšťálu, jaké jsem předtím ani potom již nikdy neviděl;

všiml jsem si, že z nich vylutují ptáčky s černožlutými ocásky. A taky jsem viděl, že z jednoho takového keře vyskočila strakatá kočka, a zatoužil jsem zajít si tam.

Sotvaže se matka probudila a řekla, že je jí trošinku lépe, přišel otec. Hned jsem ho poprosil, abych směl jít do sadu za sestrou; matka mi to dovolila, pravila jen, že nesmím k řece, po čemž jsem právě toužil, neboť otec mi často povídal o svém milém Buguruslanu, a já bych si ho byl velmi rád prohlédl zblízka.

V sadě jsem teprve zjistil, že to vlastně není ani takový sad, jaké jsem vídal v Ufě. Byla to spíš zeleninová zahrada s plodonosnými keři, hlavně s bílým, červeným a černým rybízem, obsypaným plody, a s jabloněmi, které v loňském roce většinou pomrzly a byly ořezány a znova naroubovány: to všechno bylo uprostřed zahrady a kolem dokola se táhly vysoké prohnojené záhony plné melounů, dýní a tykví a nesčíslné množství záhonů s okurkami a všelijakou zeleninou, s různými druhy hrachu, s boby, ředkví, mrkví a tak dále. Navíc pak ještě všude, kde jen bylo kousek místa, rostly slunečnice a kopr, a konečně v dolíku, jenž býval po jarním tání plný vody, se zelenala strašná spousta zelí...

Všechna tato nepěkná směsice se mi tehdy velmi líbila a líbí se mi dokonce dodnes, rozhodně mnohem víc než přistřižené lipové nebo březové aleje a nešťastné smrky sestříhané do tvaru krychle, jehlanu či koule. Po pravé straně hned vedle domu tekla hluboká prudká řeka či říčka, která se ostře stáčela v pravém úhlu doleva a tím ze dvou stran tvořila hranici sadu.

Sotva jsme jej se sestřičkou obešli a prohlédli si jej, sotva jsme si spolu popovídali a ona mi s chůvinou pomocí pověděla, jak si ji dědeček u sebe nechal dlouho, jak ji choval a nakonec ji poslal proběhnout se do zahrady, už přiběhl Jevsejič a volal nás k obědu; tou dobou, to je asi ve dvanáct hodin, jsme obvykle jedli přesnídávku a obědvali jsme až ke třetí hodině; Jevsejič však řekl, že dědeček vždycky obědvá v poledne a že již sedí u stolu. Pospíchali

jsme tedy do domu a vešli jsme do jídelny. Dědeček poručil, ať nás posadí ke stolu přímo proti němu, a protože jsme s sebou neměli vysoké dětské židličky, podložili pod nás haldu polštářů, a já jsem se smál, že sestřička sedí tak vysoko, ačkoli sám jsem seděl jen o kousek níž.

Vzpomněl jsem si, že jsem se po návratu ze zahrady ještě nebyl podívat na maminku, a poprosil jsem, zda za ní smím zajít. Otec, jenž seděl vedle mne, mi však pošeptal, abych neprosil, že za ní zajdu po obědě. Řekl mi to tak přísným tónem, jaký jsem u něho nikdy neslyšel, proto jsem raději zmlkl. Dědeček nám chtěl dávat všelijaká svá jídla, babička ho však zarazila, že prý Sofja Nikoiavna nic takového dětem nedává a že pro děti je připravena polévka. Dědeček se zamračil a řekl: „Ať si je tedy otec nakrmí, čím chce.“

On sám a celá rodina jedli prostá jídla a dědeček, přestože teprve první den vstal z lůžka, měl studenou letní polévku, rybu, raky, kaši s podmáslem a houby. Pach rostlinného tuku mne udeřil do nosu a já jsem řekl: „Jé, to páchne!“ Otec mne zatahal za rukáv a znovu mi pošeptal, že to nemám říkat, ale dědeček už to slyšel a pravil: „Á jé, chlapče, ty máš tuze fajnovej nosánek!“ Babička a tetička se usmály a otec se začervenal.

Po obědě zašel dědeček za matkou, která ležela na lůžku a nevzala ten den nic do úst. Chvilu u nás poseděl a potom si šel lehnout, takže jsme konečně zůstali sami, to jest otec s matkou a já se sestřičkou. Teprve nyní jsem se dověděl, že dědeček zde byl před obědem, a když viděl, že matka je skutečně churavá, velmi ji litoval a radil, aby se ihned vydala do Orenburgu, ačkoli předtím, jak jsem věděl z rozhovorů mezi rodiči, se o této cestě vyjadřoval jako o rozmaru a zbytečném utrácení peněz, protože na lékaře nedal. Matka mu na to řekla, jak mi vypravovali, že tahle nemoc je jen chvilková, že brzy přejde, ale než pojedou do Orenburgu, že se musí poněkud zotavit. A mne teď znovu zkrušilo pomyšlení, že se budu muset s matkou a otcem rozloučit. Představa, že zůstaneme se sestřičkou v Bagrově

celý měsíc sami, mi připadala tak strašná, že jsem sám nevěděl, co si mám přát. Vzpomněl jsem si, jak jsem matku ještě v Ufě prosil, aby léčení neodkládala, avšak slova z minulé noci: „Umřu steskem a žádný lékař mi nepomůže,“ otrásla ve mně jistotou, že se matka vrátí z Orenburgu zdráva. To všechno jsem nyní vykládal jí i otci, jak jsem uměl, doprovázejí svůj výklad slzami; matka mne vždy snadno dovedla přesvědčit o všem, o čem mne přesvědčit potřebovala, a dovedla mne i nyní zcela uklidnit, takže jsem si brzy přes veškerý strach z rozloučení přál jen jedině: aby mamička co nejdříve odjela do Orenburgu, kde ji lékař určitě vyléčí. Od té doby jsem pozoroval, že matka je opatrnější a nemluví přede mnou o ničem, co by mne mohlo rozrušit nebo poděsit, a pokud o tom mluví, tedy tak tiše, abych nic neslyšel. Měla mne k tomu, abych si četl déle než obvykle, hrál si se sestřičkou a chodil na procházky s Jevsejičem. Dokonce mne pouštěla s otcem do mlýna a na ostrov. U rybníka a na ostrově se mi velmi líbilo, ne ovšem tak, jak by se mi tam bylo líbilo za jiných okolností a jak hluboce jsem si ta místa zamiloval později.

Za několik dnů vstala matka z lůžka; horečka i žloutenka ji přešly, zhubla však ještě víc a oči měla zažloutlé. Brzy jsem upozoroval, že se doopravdy chystají do Orenburgu a že sám dědeček je popohání, neboť je čekala poměrně dlouhá cesta. Jednou mu matka přede mnou říkala, že se bojí, aby mamince a švagrové nepřidělávala příliš mnoho práce s dětmi a jemu aby nedělala starosti, kdyby některé z dětí onemocnělo. Dědeček však namítl, myslím, že trochu dopáleně, že to nestojí za řeč, že děti přece nejsou cizí a kdo už by se o ně měl postarat, když ne vlastní babička a teta. Matka říkala, že na naši chůvu není spolehnutí a že mne raději svěřuje Jefremovi, který je velmi hodný a pracovitý, a ten že se mnou bude chodit na procházky. Dědeček odpověděl:

„No tak dobrá. Jefrem je hodný chasník, ale jinak bych ti mohl dát svou Axjutku, aby na děti dohlídla.“

Matka však tento velkomyslný návrh pod různými záminkami odmítla; věděla, že Axiňja není dobrá žena. Dědeček na to nespokojeně odvětil:

„No jak chceš, však já ti Axjutku nenutím.“

Slyšel jsem také, jak matka se slzami v očích prosila babičku a tetu, aby nás neopouštěly, dohlédly na nás, nedávaly nám tučná jídla, a kdybychom se rozstotali, aby nás neléčily svými obvyklými léky – harlémskými kapkami a elixírem života, jimiž léčily staré mladé od všech nemocí. Babička ani teta nebyly nijak nadšeny, že nás dostávají na starost, a ani se tím netajily, ale slibovaly, že když si to dědeček přeje, budou o nás pečovat ve dne v noci a všechno, oč matka žádá, splní. Matka jim pro všechny případy nechala nějaké léky ze své lékárny a napsala, jak a kdy se mají užívat, kdyby se některý z nás roznemohl. Byla tím pověřena tetička Tatjana Stěpanovna, která byla přece jen hodnější než ostatní a nedovedla se lhostejně dívat na slzy nemocné matky, jež se poprvé loučila se svými malými dětmi.

Po celou dobu až do matčina odjezdu jsem nevycházel z rozčilení a musel jsem dokonce svést boj sám se sebou. Když jsem viděl, jak je matka bledá, hubená a slabá, nepřál jsem si nic jiného, než aby odjela k lékaři co nejdříve; jakmile jsem však zůstal sám nebo i s jinými, ale neviděl jsem nikde matku, tu mne přepadl takový žal z blížícího se rozloučení a takový strach, že zůstanu jen s dědečkem, babičkou a tetou, kteří na nás nebyli tak vlídní, jak bych si byl přál, a neměli nás rádi nebo nás měli tak málo rádi, že jsem k nim nijak nepřilnul, a v mé bujné, nedětské fantazii vystávaly tak strašlivé obrazy, že jsem okamžitě zanechal všeho, čím jsem se právě zabýval, odhazoval jsem knihy i obálky, ba utíkal jsem i z procházky po zahradě a pln strachu a úzkosti jsem střežhlav pádil za matkou. Několikrát jsem se jí již chtěl vrhnout kolem krku a poprosit ji, ať nikam nejezdí nebo ať nás vezme s sebou; avšak při pohledu na její přepadlou tvář jsem se vždycky vzpamatoval

a přání, aby se jela léčit, vždy překonalo můj strach a úzkost. Dnes nechápu, proč se otec a matka rozhodli nechat nás v Bagrově. Jeli ve stejném kočáře a my bychom se tam byli právě tak dobře vešli. Avšak matka nikdy neměla v úmyslu brát nás s sebou a už v Ufě mi řekla, že nás za žádnou cenu s sebou nevezme a že musí jet sama s otcem; na tomto úmyslu nikdy nic nezměnila ani v Bagrově a já jsem byl pevně přesvědčen, že jej změnit nemůže.

Za týden, který přes všechen můj žal a trýznivý neklid uběhl jako voda, otec s matkou odjeli. Při loučení jsem se již neovládl a se sestrou jsme se oba usedavě rozplakali; matka také. Když kočár vyjel ze dvora a zmizel mi z očí, rozběhl jsem se jako smyslů zbavený za ním s křikem: „Mamičko, vrať se!“ Nikdo to nečekal, takže mne ani nemohli hned zadržet. Přeběhl jsem přes dvůr a vyběhl na ulici; Jevsejič mne jako první dohonil, za ním utíkalo spousta lidí. Chytil mne, vzal mne pevně do náručí a donesl domů. Dědeček s babičkou stáli před domem a tetička nám šla naproti; začala mne chlácholit a hladit, já jsem však nic neslyšel a jen jsem křičel a plakal a snažil se vyrvat z pevného Jevsejičova náručí. Jevsejič pak vyšel po schodech na verandičku, postavil mne před dědečka a dědeček mne rozzlobeně okřikl:

„Přestaň! Proč brečíš? Maminka se vrátí, přece v Orenburgu nezůstane!“

A já jsem se utišil. Dědeček odešel do své světnice, babička šla za ním a slyšel jsem, jak mu povídá:

„Tak to sám vidíš, tatínku. Bude s nima plno starostí: děti jsou tuze rozmazlené.“

Tetička mne vzala za ruku a odvedla do salónu, to znamená do naší ložnice. Sestřička mne držela za druhou ruku a v tichém pláči mi říkala:

„Neplač, Serjožo, neplač.“

Když jsme vešli do salónu a já jsem spatřil lůžko, na němž jsme s matkou spávali, padl jsem na ně a znova jsem se usedavě rozplakal.

Tetička, Jevsejič i chůva Agáta dělali, co mohli, aby mne uklidnili knížkami, obálkami, hračkami a vyprávěním; Jevsejič se pokoušel zastavit mé slzy vyprávěním o cestě, o Domě, o rybaření a rybách, ale všechno bylo marné; teprve vysílen pláčem a vzlykotem jsem konečně usnul, ani sám nevím jak.

V Bagrově bez rodičů

A tak jsme žili přes měsíc se sestřičkou bez rodičů v Bagrově, tehdy pro nás nehostinném, většinou zavřeni ve svém pokoji, neboť zanedlouho nastalo sychravé počasí a s procházkami po zahradě byl konec.

Tento náš jednotvárný a neveselý život plynul asi takto: jen jsme se probudili, což bývalo vždy mezi sedmou a osmou hodinou, odvedla nás chůva k dědečkovi a babičce; řekli jsme jim dobré jitro, oni s námi prohodili pár slov, a někdy ani to ne, a potom nás poslali zpátky do našeho pokoje. Kolem dvanácté jsme šli do jídelny k obědu; z našeho pokoje sice vedly dveře rovnou do jídelny, ty však bývaly zamčeny a dokonce zavěšeny kobercem, takže jsme museli jít chodbou, z níž tehdy ještě vedly dveře do salónu. Při obědě nás vždycky posadili na protější konec stolu, přímo proti dědečkovi, a vždycky nás podložili polštáři; někdy býval dědeček veselý a povídal si s námi, hlavně se sestřičkou, které říkal čiplenka. Někdy však býval tak nazlobený, že nepromluvil s nikým. Babička a tetička také mlčely a my se sestřičkou jsme si pak z dlouhé chvíle začínali spolu šeptat; avšak Jevsejič, jenž vždycky stával za mou židlí, mne hned zarazil a pošeptal mi, abych byl zticha; totéž udělala chůva Agáta mé sestřičce. Potom nám řekli, ať nikdy nemluvíme, když je starý pán, to jest dědeček, zamračený. Po obědě jsme hned odešli do svého pokoje, kam nám v šest hodin přinesli čaj. Asi tak v osm jsme obvykle večeřeli, a to nás právě tak jako při obědě zavedli do jídelny a posadili proti dědečkovi. Hned po večeři jsme dali dobrou noc a šli jsme spát.

První dny za námi zašla tu a tam do pokoje tetička, jako když se o nás stará, ale pak přicházela čím dál vzácněji, až nakonec přestala chodit vůbec. Vídali jsme se s ní i se všemi ostatními při obědě

a při večeři, při ranním pozdravu a při večerním přání dobré noci. Zpočátku se na nás přišly pod různými záminkami podívat mladší i starší služebné, ba i ženy z dvorské čeledi. Prosily, aby nám směly „políbit ručku“, na což jsme nebyli zvyklí, a proto jsme to odmítali; na něco se vždycky zeptaly a potom odešly. Ale později k nám již nechodil nikdo, babička nebo tetička to myslím zakázaly, protože jsem jednou sám tetičku slyšel, jak říká, že „Sofja Nikolavna nemá ráda, když sloužící rozmlouvají s jejími dětmi“. Chůva Agáta bývala od ranního čaje do oběda a od oběda do večerního čaje také pryč, zato Jevsejič od nás po celý den neodcházel na krok a dokonce vždycky spával na chodbě u našich dveří. Buď nám něco vyprávěl, nebo si s námi hrál, nebo poslouchal, jak čtu. V té době jsme se ještě více sblížili s mou milou sestřičkou, i když byla tak malá, že jsem jí nemohl plně svěřovat všechny své myšlenky, city a touhy. Nechápala kupříkladu, že nás tu nemají příliš rádi, kdežto já jsem to dobře věděl. Proto také byla kurážnější a veselejší než já, a často se sama dala do řeči s dědečkem, babičkou i tetou; měli ji za to mnohem raději než mne, hlavně dědeček. Někdy si pro ni dokonce poslal a nechal si ji dlouho u sebe ve světnici. Dobře jsem to sledoval, avšak sestřičce jsem to nezáviděl, jednak proto, že jsem ji měl velmi rád, a také proto, že jsem dědečka neměl nijak zvlášť v lásce a vždycky jsem se v jeho přítomnosti jaksi bál. Dlužno říci, že jsem pro to měl zvláštní důvod: viděl jsem totiž jednou na vlastní oči, jak se zlobí a dupe, a slyšel jsem pak z našeho pokoje jakýsi strašný nářek a křik. Chůva Agáta mi všechno ještě zatepla vyložila, ačkoli jí náš hodný Jevsejič vyhuboval, proč vypráví dítěti věci, které ještě nemusí vědět.

A tak jsme si nepozorovaně vytvořili svůj vlastní svět v našem těsném koutku, v našem salónku. Prvé dny po odjezdu rodičů se mi strašně stýskalo a neustále jsem plakal, avšak postupně jsem se uklidnil, rozhlédl se kolem sebe a zvykl si. Každý den jsem učil sestřičku číst, jenže s výsledkem pranepatrným – za celý náš pobyt

v Bagrově se nenaučila ani abecedu. Každý den musela poslouchat Dětské čtení a četl jsem jí všechny články, jak šly za sebou, i když jsem leckterému sám nerozuměl. Chuděrka posluchačka často zívala, upírajíc na mne napjatě svá krásná očka, a někdy při mém čtení i usínala. To jsem si s ní pak rychle hrál, stavěl jí městečka a kostelíky ze špalíčků nebo domy, v nichž hospodařily její panenky; její nejoblíbenější hrou byla hra „na návštěvu“: sedli jsme si každý do jiného kouta, já jsem si vzal jednu nebo dvě panenky a přijel jsem s nimi jako na návštěvu, to znamená, že jsem přešel z jednoho rohu pokoje do druhého. Sestřička měla vždycky několik panenek a o všech tvrdila, že jsou to její dcerky nebo neteře; potom přišlo pohoštění a dlouhé povídání, přesně tak, jako to dělají dospělí. Dobře se pamatuji, jak jsem si dokázal vymýšlet a vyprávět nej-různější příhody, které se mi nikdy nestaly, avšak jejich základem či vzorem byly příběhy vyčtené z knížek nebo odposlouchané z vyprávění. Tak například jsem vyprávěl, že u nás hořelo a já jsem vyskočil se svými dvěma dětmi (totiž s dvěma panenkami, které jsem držel v náručí) z okna, nebo že mne přepadli loupežníci a já jsem je všechny přemohl, a konečně že v bagrovské zahradě je jeskyně, kde žije Drak Sedmihlav, a já mu ty hlavy musím useknout. Velmi mne blažilo, když mé vyprávění na sestřičku působilo a když se mi dokonce někdy podařilo ji postrašit: jednou v noci špatně spala, budila se a plakala, pořád se jí zdálo o loupežnících nebo o Draku Sedmihlavovi a říkala, že to ji bratříček tak postrašil. Chůva mi pohrozila, že to poví dědečkovi, takže jsem se musel krotit v bujném rozletu své dětské fantazie.

V době otcovy a matčiny nepřítomnosti byly v Bagrově na návštěvě tři tety. První přijela Alexandra Stěpanovna; udělala na mne ten nejnepříjemnější dojem, stejně jako její muž, který nás však měl velmi rád, často nás bral na klín a neustále nás líbal. Nová teta nás neměla ani trochu ráda, dělala si z nás posměšky, říkala, že jsme městské bábovky, a pokud jsem tomu rozuměl, vyjadřovala se velmi

nepříznivě o mé matce a vysmívala se otci. Její muž se někdy choval dosti zvláště, až jsem se ho bál; hlučel, nadával, zpíval a musel asi říkat i nepěkná slova, protože obě tety mu zakrývaly ústa rukama a strašily ho, že jde dědeček, a toho on se velmi bál, takže od nás vždycky hned odešel.

Jako druhá přijela teta Axiňja Stěpanovna, moje kmotřička; ta byla tuze hodná, měla nás ráda a vždycky se s námi mazlila, hlavně když jsme byli sami; dokonce nám přivezla i dáreček, hrozinky a sušené švestky, ale dala nám je potají, že je máme jíst, jen když nás nikdo nevidí. Vyplísnila naši chůvu, že neudrhuje pokoj ani nás v čistotě, poručila jí, ať nám častěji vyměňuje prádlo, a pohrozila, že poví Sofje Nikolavně, v jakém stavu děti našla; velmi nás potěšilo, že k nám byla tak laskavá, a upřímně jsme si ji zamilovali. Jedna věc mne zarazila: že pamlsky, které nám přivezla, máme jíst potají. Matka i otec mne učili, že se nic nemá dělat potají, a tak jsem se rozhodl, že hrozinky i sušené švestky schovám, až přijede matka.

Třetí teta, Jelizaveta Stěpanovna, které všichni říkali jenerálka, přijela jen nakrátko; ta byla tak pyšná, že s námi vůbec nepromluvila. Přivezla s sebou dvě dcery o něco starší než já; nechala je u babičky a dědečka na návštěvě a sama asi za tři dny odjela.

Přítomnost dvou malých sestřenic nás pravděpodobně mohla rozveselit a zpříjemnit nám život, avšak dopadlo to docela jinak a naše postavení bylo nyní ještě smutnější, alespoň moje. Dobře jsem viděl, že s nimi zacházejí docela jinak než s námi; měli je rádi, mazlili se s nimi, vesele se s nimi bavili a dávali jim všelijaké pamlsky, ba dokonce i čaj jim sladili víc než nám; přišel jsem na to, když jsem si jednou omylem vzal sestřenčin hrneček. Ta děvčátka samozřejmě za nic nemohla, stranila se nás, ale chovala se k nám tak, jak je to učili a jak jim přikázali. Zkusil jsem jim deklamovat, ale děvčátka mne nechtěla poslouchat a říkala, že jsem jako kostelní zpěvák. Cítila se zde doma, všechno služebnictvo a všechna čeleď je znala a měla je ráda, a ony byly veselé, kdežto nás si nikdo nevšímal.

Často jsem slyšel z chodby šepot a tlumené chichotání a někdy i hlasitý smích a pobíhání. Jevsejič mi říkal, že to si služebné hrají se slečnami a schovávají se za truhlicemi v peřinách a polštářích, vysoko vyrovnaných po obou stranách široké chodby. Jevsejič mi navrhoval, abych si šel také zahrát, a já bych někdy byl docela rád šel, ale nějak jsem si netroufal, a kromě toho mi matka při odjezdu zakázala hrát si nebo povídat s bagrovským služebnictvem.

Jevsejič se za těch pět těžkých týdnů dokonale proměnil v mého pěstouna a byl mi čím dál milejší. Dokonce jsem mu někdy předčítal z Dětského čtení. Jednou jsem mu četl „Příběh o nešťastné rodině, která žila pod sněhem“. Když jsem dočetl, Jevsejič řekl:

„Nevím, sokolíku můj (vždycky mi tak říkával), jestli je to všechno pravda, co se tu píše; ale tady u nás na dědině se loni v zimě doopravdy stalo, že sedlák Arefij Nikitin jel do lesa pro dříví, do obecního hájku, všeho všudy čtyři versty daleko, ale nějak se tam pozdržel; navečír přišla vánice, kobytku měl darebnou a sám byl taky darebnej; zdálo se mu, že nejede po správné cestě, a tak šel cestu hledat, jenomže už byly hluboké závěje a on celý zmordovaný uvázl v dolíku a tam ho to zasypalo. Kůň chvilku stál, odpočinul si, už taky promrzl, a pak pomalu vykročil a přišel až domů i s vozem. Doma už Arefije čekali; když viděli, že kůň jde sám, utíkali honem k rychtáři, spustili poplach a asi tak deset chlapů se vydalo Arefije hledat. Byla strašná fujavice, na krok nebylo vidět! A tak chvíli jezdili a hledali, ale museli se vrátit s nepořízenou. Na druhý den vyjeli Arefije hledat všichni robotníci, ale taky nic nenašli. Až teprva třetí den jel po docela jiné cestě sedlák z Kudrina; měl s sebou honičiho psa a ten nedaleko cesty něco ucejtil a začal sníh rozhrabávat. A protože sedlák byl lovec, zastavil koně a šel se podívat, co to tam je; vidí, že pes vyhrabal noru a že z ní jde pára, a tak začal hrabat taky, až zjistil, že uvnitř je prázdné, jako v medvědím brlohu, a že tam leží člověk a spí, a kolem něho je všechno roztálené; o Arefijovi už slyšel, a hned se dovtípl, že to je on. Honem zase díru přikryl vrstvičkou

sněhu, skočil na koně a ujížděl k nám do vsi. Lidi se v mžiku seběhli, vyjeli s lopatami do polí, Arefije vykopali, naložili na sáně, přikryli kožichem a přivezli domů. Doma ho ani hned nezanesli do chalupy, nejdřív ho dlouho třeli sněhem, až celý rozmrzl. Ta zima a sních jako když ho probere k životu. Když ho pak zanesli do chalupy, byl pořád ještě v bezvědomí. Teprva druhý den přišel k sobě a řekl si o jídlo. Ted' už je zdrav, jenomže mluví nějak z cesty. A tohle je, sokolíku můj, pravda pravdoucí. Jestli chceš, ukážu ti ho, až přijde na panské dvůr. Od těch dob se mu neříká Arefij, ale Netrefij."²³

Arefijův příběh mne velmi zaujal a za pár dní mi pak Jevsejič Arefije ukázal, když přišel dědečka o něco poprosit. Všichni mu říkali t'ululum a on mi skutečně nedokázal vypravovat, jak ho zasypal sních a co s ním potom bylo.

Jednou jsem požádal tetu Táňušu, jestli by mi nedala přečíst nějaké knížky. Ukázalo se, že její knihovnu tvoří tři knihy: Zpěvník, Snář a jakýsi divadelní kus à la vaudeville. Zpěvník mi z nějakého důvodu nepůjčila, ale Snář a divadelní kus mi dala. Obě knihy na mne silně zapůsobily. Naučil jsem se z paměti, co který sen znamená, a dlouho jsem rád své i cizí sny vykládal, dlouho jsem na tento výklad věřil, až teprve na univerzitě jsem se této pověrčivosti zcela zbavil. Výklad snů ve Snáři byl velice hloupý a ani v nejmenším nevycházel z lidových pověr. Na některé formulace se pamatuji dodnes. Uvedu několik příkladů: „Ryby chytati – neštěstí značí. Na selském povoze jeti – smrt znamená. Sebe sama v hnoji seděti

---

23 Je zajímavé, že tento nešťastný Arefij, který nezmrzl za tři dny pod sněhem v třesnutých zimních mrazech, zmrzl asi tak o pětadvacet let později v září za docela mírného mrazíku, jenž přišel po silném lijáku. Zase jel do lesa pro dříví a zase do obecního hájku, zase ztratil koně, který přišel domů sám, a patrně zrovna tak bloudil hledaje cestu. Samozřejmě že promokl, prokřehl a byl nejspíš tak vyčerpán, že když konečně cestu našel, spadl těsně za humny do malé roklinky a neměl již sílu z ní vylézt. Podzimní noc je dlouhá, a žádný nevěděl, kdy vlastně do rokliny spadl; avšak příštího dne, když mladý Bagrov asi v osm hodin ráno jel na lov, našel Arefije již mrtvého a docela ztuhlého.

viděti – brzy zbohatneš.“ Divadelní kus měl dva názvy; na první se již nepamatuji, druhý však zněl: Dramatická hříčka. A byla to skutečně hříčka..., ale jak rozkošná! Začínala tak, že pastýřka nebo vesnická dívka žene domů hejno husí a zpívá si písničku, která začínala a končila slovy:

*Hejha, husy, do dvora,
hejha, husy, už je tma.*

A pak se pamatuji ještě na dva další veršičky z jiné písničky:

*Máčku, máčku,
kvítku milý...*

Víc už si z toho nepamatuji; vím jen, že tam šlo o lásku pastýřky k pastýři, že babička byla zpočátku proti jejich sňatku, ale nakonec s ním souhlasila. A od té doby se vlastně datuje moje záliba v divadelních hrách, jež potom rok od roku sílila.

Dědeček dostal z Orenburgu jen jeden dopis, k němuž byl přiložen lísteček od matky pro mne, psaný tiskacími písmeny, abych jej snadněji přečetl; tento lísteček mi způsobil nesmírnou radost. Navíc k tomu přistupoval zvláštní, dosud neznámý pocit: poprvé jsem uslyšel, jak ke mně hovoří ze vzdálenosti několika set verst matka, kterou jsem tak vroucně miloval, na kterou jsem bez ustání myslel a často po ní tesknil. Až dosud mi ještě nikdo nenapsal jediné slůvko; ostatně psací písma bych ani přečíst neuměl, zato tiskací jsem četl dobře.

Plynul již pátý týden, co jsme byli sami, a tento osamělý život začal nakonec silně působit na můj rozum i srdce. Pocit osiřelosti a plachého smutku se mi zračil nejen na tváři, ale poznamenal celý můj vzhled. Se sestřičkou jsem si nyní hrával roztržitě, roztržitě jsem četl i své knížky a naslouchal Jevsejičovu vyprávění. Často

jsem se nad dětským čtením zamyslel a má dětská fantazie kreslila přede mnou smutné a později i hrůzné obrazy. Představoval jsem si, že maminka umírá, že zemřela, i tatínek že zemřel, a my nyní musíme zůstat v Bagrově a budou nás zde trestat, dají nám vesnické oblečení a pošlou nás do kuchyně (slyšel jsem o takových trestech) a nakonec oba se sestřičkou umřeme. Tyto neskutečné obrazy byly čím dál barvitější a já jsem seděl nad knížkou s nějakým veselým příběhem a po tvářích se mi hrnuly slzy. Sestřička vždycky příběhla ke mně, objímala mne a líbala, vyptávala se, a když se ode mne někdy nedočkala odpovědi, rozplakala se taky, aniž sama věděla proč. Jevsejič i chůva, která s námi nyní bývala déle, když se čekali mladí páni (tak se v domě říkalo mému otci a matce), si s námi nevěděli rady. Chlácholení a utěšování, které jindy v takových případech pomáhalo, bylo nyní zcela bezvýsledné. Na otázky, proč pláčeme, jsem odpovídal, že „mamička je jistě nemocná nebo umírá“, a sestřička odpovíдалa, že „je jí líto, když bratříček pláče“.

Pověděli o tom tetě. Přišla za námi a na stejnou otázku se jí dostalo téže odpovědi. Teta nám domlouvala, abychom neplakali, a tvrdila, že mamička je zdráva, že se brzy vrátí a že ji každým dnem čekají. Já jsem si však byl svými truchlivými předtuchami tak jist, že jsem tetě vůbec nevěřil a neustále jsem opakoval: „To vy říkáte jen tak.“ A teta od nás dopáleně odešla.

Když jsme nazítří ráno přišli popřát dědečkovi dobré jitro, řekl mi dosti zostra:

„Slyším, že stále jen brečíš, že jsi ufňukaný kluk a že čiplenka taky pláče, když tě vidí. Ať víckrát neslyším, že brečíš!“

Polekal jsem se, až jsem celý zbledl, jak mi potom říkali, a skutečně jsem se celý ten den už plakat neodvážil, zato jsem proplakal skoro celou noc. A dědečka jsem se potom bál ještě víc.

Jevsejič i chůva neustále opakovali po tetičce, že „mamička je zdráva, že brzo přijede, že už přijíždí k vesnici a my jí půjdeme na-proti“. Tato slova na mne zprvu silně působila, srdce se mi vždycky

až rozbušilo, ale potom jsem je již ani poslouchat nechtěl. Uplynuly další dva dny: stýskalo se mi čím dál víc a nakonec jsem již nebyl s to vůbec nic dělat. Sestřička ode mne neodcházela na krok, často mne prosila, abych si s ní hrál nebo abych jí četl nebo něco vypravoval. Dělal jsem, co si přála, ale tak neochotně, liknavě a nevesele, že jsem často uprostřed hry nebo čtení přestal, chvíli jsme se jeden druhému mlčky a smutně dívali do očí, až jsme se nakonec dali oba do pláče.

Jednoho takového smutného, truchlivého dne přiběhla za námi do pokoje služebná Fekluša s hlasitým křikem:

„Mladí páni jedou!“

Kupodivu se mi té zprávě nechtělo hned příliš věřit. Byl jsem ovšem zvyklý slyšet podobná slova od Jevsejiče a od chůvy, přesto však bylo zvláštní, že jsem se zaradoval tak nedůvěřivě; ostatně bohudík za to; kdybych tomu byl okamžitě uvěřil, byl bych se snad pomátl nebo rozstonal. Sestřička hned začala poskakovat a křičet:

„Mamička přijela, mamička přijela!“

Chůva Agáta, která s námi tentokrát byla sama, se rozčileně zeptala:

„Dooopravdy?“

„To se ví, že doopravdy, už jsou blízko, Jefrem Jevsejič jim utíkal naproti,“ pravila na to Fekluša a běžela pryč.

Chůva nám rychle upravila oblečení a vlasy, vzala nás oba za ruce a odvedla do předsíně; dveře byly již dokořán a stála v nich naše babička, teta a obě sestřenice. Lilo jako z konve a před dům se nedalo vyjít. Přijel kočár, v okénku se mihla matčina tvář – a od té chvíle se na nic nepamatuji... Probral jsem se až na matčině klíně – seděla na pohovce a držela mne v náručí. Té radosti, toho štěstí!

Sotva jsem se jaksepatří vzpamatoval a mohl se vyptávat a vypravovat, matka rychle vstala a odešla za dědečkem, s nímž se ještě ani nepozdravila – byla tak vyděšena mými mdlobami, že ani nezašla za ním do pokoje. Po chvíli poslali vzkaz Jevsejičovi, aby mne přivedl ke starému pánovi.

Tentokrát jsem tam šel bez sebemenšího strachu. Byla tam moje matka a s ní jsem se nebál nikoho. Dědeček seděl na lůžku a vedle něho z jedné strany otec, z druhé matka. Babička seděla v dědečkově křesle a tetička a obě sestřenice na židlích. Neviděl jsem, či lépe řečeno nepamatuji se, že bych byl otce již viděl, a proto jsem se mu celý šťastný vrhl kolem krku a začal jsem ho líbat:

„Á, tak ty máš tatínka taky rád, nejen maminku,“ pravil zvesela dědeček, „a já už jsem myslel, že se ti stejskalo jen po ní. Musím ti říct, Sofjo Nikolavno, že ten tvůj synáček je tuze ufnukaný; už jsme si s ním nikdo nevěděli rady a naše malá čiplenka se kvůli němu něco naplakala. Musel jsem už na něho kapánek zhurta, a tak toho pak trochu nechal.“

Matka na to řekla, že jsem si na ni zvykl v době své dlouhé nemoci. Sestřička se vůbec nestyděla, až jsem ji musel obdivovat: když jsem vcházel do světnice, běžela mi naproti s radostným křikem:

„Mamička přijela! Tatíček přijel!“ a potom s týmiž výkřiky běhala od matky k dědečkovi, k otci, k babičce i k ostatním, a dokonce si vylezla dědečkovi na klín.

Otec s matkou přijeli asi dvě hodiny před obědem. Po obědě si jako obvykle všichni šli lehnout a my jsme zůstali sami. Vypravoval jsem otci a matce podrobně o všem, co se za celou dobu jejich nepřítomnosti dělo. Neuvědomoval jsem si, jak musí zapůsobit mé vyprávění na mou vznětlivou matku, neuvědomoval jsem si, že mému otci je moje vyprávění dvojnásob trapné. Ostatně i kdybych si to byl uvědomoval, stejně bych byl vyprávěl jen a jen pravdu, neboť matka mne vždy vedla k naprosté upřímnosti. Matka několikrát mé vyprávění přerušila; oči se jí leskly, bledá tvář hořela ruměncem a hlas jí přeskakoval rozčilením, když říkala otci něco, čemu jsem příliš nerozuměl; otec jí však pokaždé naznačil, aby toho nechala, a uklidňoval ji slovy:

„Proboha tě prosím, šetři se, a ber taky ohled na Serjožu. Co si pomyslí?“

A matka se pokaždé ovládla a řekla mi, abych pokračoval. A když jsem pak skončil, poslala nás se sestrou do jídelny, poručila chůvě, ať nikam nechodíme a tiše sedíme, že si chce odpočinout; brzy jsem však poznal, že nás poslala pryč proto, aby si mohla v klidu s otcem pohovořit. Dokonce jsem slyšel přes zamčené a zavěšené dveře zpočátku důrazný a zřetelný šepot a potom již polohlasný temperamentní hovor, z něhož několikrát vyrazila i hlasitá slova. Ačkoli jsem plně nechápal, oč jde, přesto jsem si domyslíl, že mamička se patrně kvůli nám zlobí na dědečka, na babičku a na tetu, a otec že se jich zastává; z toho všeho jsem si nějak vyvodil, že nejspíš brzy odjedeme, a v tom jsem se nemýlil.

I já jsem se otce a matky vyptal, jak se jim vedlo v Orenburgu. Z jejich vyprávění a z rozmluv s ostatními jsem se dověděl ke své velké radosti, že doktor Deobolt nezjistil u matky souchotiny, zjistil však jiné vážné choroby a začal je léčit; léky matce zpočátku pomáhaly, potom se jí však začalo strašně stýskat po dětech, takže lékař jí musel propustit; dal jí však léky na celou zimu a na jaře jí doporučil pít kumys, takže na jaře pojedeme do nějaké pěkné vesnice a budeme tam s otcem a s Jevsejičem chodit na ryby.

To všechno mne uklidnilo a potěšilo, hlavně proto, že všichni říkali a já jsem to ostatně sám viděl, že mamička zesílila a že vypadá zdravěji. Má nesmělost byla rázem tatam a smutné Bagrovo jako když se rozveselí. Dokonce se mi zdálo a snad tomu tak skutečně i bylo, že jsou k nám nyní všichni vlídní, pozornější a více se o nás starají. Ve své dětské mysli jsem si to vyložil tak, že nás teď všichni mají rádi. Ostatně i dnes si ještě myslím, že ten poslední týden našeho pobytu v Bagrově mne dědeček doopravdy začal mít rád, a to od chvíle, kdy se přesvědčil, jak vroucně lnu k otci. Dokonce mi řekl, že mne pokládal za matčina mazánka, který nemá otce ani trochu rád a jeho příbuzné už teprve ne a který se v Bagrově všeho „štítí“; zřejmě mu to někdo napovídal a moje zamlklost, smutná tvář a nesmělost, ba strach v jeho přítomnosti, ho v tomto

názoru jen utvrdily. Nyní však, když se se mnou pomazlil a když můj strach a stesk po matce minul, když jsem se rozveselil a povídal si s ním, bylo zcela přirozené, že mne začal mít rád. V několika dnech jsem byl jako proměněný – najednou byl ze mne živý, skotačivý chlapec; stále jsem běhal za dědečkem, všechno možné jsem mu vyprávěl a hned jsem mu zase něco četl z Dětského čtení a dědeček to všechno velkoryse vydržel. A z nevrlého starého pána byl najednou hodný a laskavý stařeček. Živě se pamatuji, jak ho těšilo, že se máme se sestřičkou tak rádi – sestřička mu třeba seděla na klíně a poslouchala, jak něco povídám nebo čtu, a najednou z ničeho nic skočila dolů, přiběhla ke mně, objala mne a políbila a pak se zase vrátila k dědečkovi na klín. Na jeho otázku: „Copak že mi utíkáš, čiplenko?“, odpověděla: „Musím Serjožkovi dát pusinku.“ Krátce, mezi mnou a dědečkem se vytvořilo takové pouto a láska, tak bezprostřední vztah, že je všichni respektovali a neodvažovali se do nich zasahovat. Naše sestřeničky, které dříve byly ve velké oblibě, seděly nyní u pece na židlích, a my u dědečka na lůžku; a když jenerálské dcerky (jak se jim říkalo), viděly, že si jich dědeček nevšímá a věnuje se nám, přestalo je to věčné mlčení bavit, a protože se našeho povídání nezúčastnily, nenápadně odešly do čeledníku, kde jim bylo mnohem veseleji.

Matka mi sice nic neříkala, z jejích rozmluv s otcem, ne vždy příjemných, jsem však vycítil, že měla pohnutou výměnu názorů s babičkou a tetou, krátce a dobře, že se s nimi pohádala a babička že jí řekla:

„Ba ne, nevěstinko, nic mi nevyčítej; nevěděli jsme, jak s tvými dětmi zacházet. Co se do toho budeme míchat? Vy si to vedete po městsku, my zas po venkovsku.“

Nejvíc se však matka zlobila na naši chůvu a zle jí vyčinila. Chůva Agáta plakala, až mi jí bylo líto, přitom však neustále lhala; zaklínala se a dušovala, že s námi byla ve dne v noci, a dovolávala se mého a Jevsejičova svědectví. Já jsem se jí dokonce odvážil říci:

„Pročpak lžeš, chůvo?“

Řekla mi na to, že je to hřích – takhle ji pomlouvat, a dala se do usedavého pláče. Nevěděl jsem si rady. Dokonce mi napadlo, jestli jsem si to na ni doopravdy všechno nevymyslel. Až Jevsejič, který jí řekl rovnou do očí, že pořád jen běhala někde po chalupách, uklidnil mé ustrašené dětské svědomí. Potom řekla matka otci, že Agátu si už za nic na světě jako chůvu nenechá a že jakmile přijedeme do Ufy, rozhodně ji propustí.

Začali jsme se rychle chystat na cestu. Otcí již skončila dovolená, však už také byl podzim. Den před naším odjezdem přijela teta Axiňja Stěpanovna. Měli jsme se sestřičkou z hodné tetinky velkou radost a stále jsme byli kolem ní. Matka jí před dědečkem a před ostatními vřele děkovala, že byla ke svému kmotřenci a jeho sestře tak hodná a pozorná, a ujišťovala ji, že co bude živa, nikdy jí to nezapomene. Byl jsem sice malý, ale všiml jsem si, že babička a teta Tatjana Stěpanovna se čehosi velmi polekaly. Později jsem se dozvěděl, že měly strach z dědečka. Slyšel jsem dokonce, jak otec matce domlouval:

„Ještě dobře, že tatínek jaksepatří neposlušoval, když jsi děkovala sestře Axiňje Stěpanovně, a nepochopil to, jinak byl oheň na střeše. Už jsi přece mamince a sestře všechno vytkla, tak proč ještě na ně přivolávat tatínkův hněv? Vždyť zítra odjíždíme.“

Matka na to s povzdechem odpověděla, že jí to prostě nedalo a že si to v tu chvíli neuvědomila a počínala si vskutku neopatrně. Když potom moje kmotřička přišla za námi do pokoje, matka jí znovu se slzami v očích děkovala a líbala jí ruce.

Konečně bylo všechno přichystáno a měli jsme vyjet. Dědeček se s námi mile rozloučil, přežehnal nás křížem a dokonce řekl:

„Škoda, že je tak pozdní čas, jinak byste si tu třeba ještě týden mohli pobýt. Nevěstinka s dětmi to neměla u nás tuze pohodlné; no však jí přistavím zvláštní světnici.“

Všichni ostatní se loučili, dlouho se líbali, objímali a plakali. Docela jsem uvěřil, že nás tu všichni mají rádi, a bylo mi všech líto, hlavně dědečka.

Zpáteční cesta do Ufy rovněž přes Parašino, kde jsme jen přenovali, už nebyla zdaleka tak veselá. Bud' přšelo, nebo bylo chladno, takže jsme ve volné přírodě zastavovat nemohli, a proto zastávky a noclehy v čuvašských, mordvinských a tatarských vesnicích nás ani trochu nenadchly; ještě tak u Tatarů to bylo lepší, protože ti měli chalupy bílé, to znamená s komíny, kdežto v zakouřených chalupách u Čuvašů a Mordvinů nebylo k vydržení: vyjížděli jsme z noclehu tak časně zrána, že jsme polední zastávku dělali právě v době, kdy se ještě topilo v pecích; museli jsme ležet na lavicích, abychom se nezalkli kouřem, přestože dveře byly dokořán. Matka měla velký strach, abychom se my děti nenachladily, takže jsme obyčejně leželi pod plachtou, přikrytí teplou přikrývkou. Matku z toho kouře rozbolely oči a bolely ji pak ještě celý měsíc. Teprve šestého dne jsme přijeli do Ufy.

Zima v Ufě

Po této nezajímavé, zdouhavé a únavné cestě jsem se velmi radoval, že jsme již opět v našem pohodlném ufském domě s velkými, vysokými pokoji, že je tu náš Surka, který z nás měl rovněž radost, a že zase smíme všude volně běhat, hrát si a hlučet. Doma nás přivítali nečekaní hosté, z nichž měla matka ohromnou radost – její vlastní bratři Sergej Nikolajič a Alexandr Nikolajič; sloužili na vojně, u nějakého dragounského pluku, a přijeli domů na pár měsíců na dovolenou. Na první pohled jsem si oba strýčky zamiloval; byli to krásní mladí muži, milí a veselí, zejména Alexej Nikolajič: ten žertoval a smál se od rána do večera a všechny kolem sebe nakazil. Oba byli vychováni v Moskvě, v univerzitním šlechtickém penzionátě, rádi četli a uměli zpaměti recitovat básně. Byla to pro mne naprostá novinka – až do té doby jsem nevěděl, co to básně jsou a jak se přednášejí. Strýček Sergej Nikolajič velmi rád maloval, a pěkně: nosíval u sebe krabičku s vodovými barvami a štětečky... Už jen nad tím jsem byl u vytržení. Rád jsem se díval na obrázky a malování mi připadalo jako něco kouzelného, nadpřirozeného a strýček Sergej Nikolajič byl pro mne bytostí z vyššího světa.

Ačkoli truchlivý a tíživý dojem ze života v Bagrově zmírnil poslední týden našeho tamního pobytu a navíc mne i dlouhá cesta již připravila na život, jaký nás čekal v Ufě, přesto jsem cítil nevýslovnou radost a potom i klidnou jistotu, když jsem se náhle ocitl mezi docela jinými lidmi, spatřil jiné tváře a uslyšel jiné řeči i hlasy, a když jsem viděl, jak mne mají strýčkové a otcovi i matčini blízcí přátelé rádi a jak mne všichni naši známí láskyplně vítají. Zapůsobilo to na mne tak, že jsem naráz vypěl, jak říkali, to znamená, počínal jsem si směleji, energičtěji a výbojněji než dříve. Všichni říkali, že jsem se změnil, že jsem vyrostl a zmoudřel. Musím se přiznat, že tato slova hověla mé ješitnosti a mému sebevědomí.

Strýčkové se ubytovali v malé jídelně, z níž kromě dveří do jídelního sálu byl vchod přes společný neboli průchodní pokoj do velké truhlářské dílny; dříve to bývala světnice, kde míval nebožtík dědeček Zubin kancelář, nyní tam bydlel a pracoval truhlář Michej, manžel naší chůvy Agáty, muž velmi popudlivý a hrubý. Předtím jsem o něm skoro nic nevěděl, ale moji strýčkové občas rádi do dílny zašli pozlobit Micheje a měli z něho legraci, když se vztekal, honil je s dřevěnou paličkou v ruce, nadával jim a někdy je dokonce i bil, což jim působilo ohromnou legraci a smáli se tomu na celé kolo. Mně to také připadalo legrační a netušil jsem tehdy, že jednou budu sám takovouto zábavou velmi trpět.

Matčino zdraví se zřejmě zlepšovalo a já jsem si všiml, že k nám nyní jezdí mnohem více hostů než dříve; ostatně třeba se mi to jen zdálo, vždyť loni jsem byl ještě malý, stále jsem churavěl a nevnímá jsem příliš, co se u nás v domě děje. Jezdilo k nám mnoho známých, znal jsem jich však málo. Dobře jsem znal a pamatoval si jen ty, kteří u nás bývali takřka denně a měli zřejmě otce a matku i mne a sestřičku velmi rádi. Byla to staříčká paní Mertvago a její dva synové Dmitrij Borisovič a Stěpan Borisovič Mertvago, dále Čičagovovi, Knaževičovi, kteří měli dva syny skoro stejně staré jako já, paní Vojecká, kterou jsem měl zvlášť rád, protože se také jmenovala Sofja Nikolavna jako moje matka, a její sestřička slečna Pekarská; z vojenských osob nás nejčastěji navštěvoval generál Mansurov se ženou a dvěma dcerami, generál hrabě Langeron a plukovník L. N. Engelhardt; plukovní adjutant Volkov a jiný důstojník Christoforovič, což byli přátelé mých strýčků, k nám chodívali každý den; doktor Avenarius jako dlouholetý přítel naší rodiny rovněž. S dětmi Kňazevičových a Mansurovových jsme se přátelili a často jsme si s nimi hrávali. Děti Kňazevičových byly zdravé jako řípy, protože se jim dostávalo zcela spartánské výchovy: nevěděly, co je to nachlazení, a jedly všechno, co je napadlo, kdežto já jsem kromě každodenních dietních jídel nesměl bez matčina svolení sníst nic;

a za sychravého počasí jsem ani nesměl z pokoje. Dlužno připomenout, že jsem byl asi půldruhého roku na smrt nemocen, a proto není divu, že mne tak opatrovali a hýčkali; jenže sestřička se mnou sdílela tuto dietu a toto zavírání v pokoji zcela nezaslouženě.

Někdy přijížděli hosté na oběd, a můj ty bože, co se pak matka natrápila s kuchařem Makejem, jenž tak bídne ovládal své řemeslo! Mandlové cukroví vždycky pekla sama a pozorovat ji při této práci patřilo k mým největším radostem. Pozorně jsem sledoval, jak polévá mandle vařící vodou, jak z nich loupe nabobtnalou slupku, jak vybírá jen ty nejčistší a nejbělejší mandle a nechává je potlouct, jestliže se zákusek dělal z mandlového těsta, nebo je sama stříhá nůžkami a pak je vmíchává do vaječných bílků ušlehaných s cukrem a potom z toho dělá krásné figurky: věnečky, korunky či jakési květované čepičky a hvězdičky. To všechno se pak přenášelo na plech posypaný moukou a odnášelo do kuchyňské pece, odkud to přinášeli až těsně před obědem již hotové a upečené. Matka elegantně ustrojená přiběhla vždycky na mé znamení ze salónu, uvázala si velkou bílou zástěru, opatrně nožičkem podebírala krásné cukroví z plechu, každou figurku pokropila malinovou šťávou, všechno to půvabně rozložila na velikou mísu a vrátila se ke svým hostům. Když jsem pak seděl u stolu, vždycky jsem netrpělivě čekal na mísu s mandlovým pečivem ani ne tak proto, že si na něm smlsnu, jako spíš proto, abych se mohl radovat, jak budou hosté chválit krásné cukroví, a když si budou brát druhou figurku, jak budou říkat, že „nikdo nemá takové mandlové cukroví jako Sofja Nikolavna“. Byl jsem na vrcholu blaha a nedokázal jsem již klidně sedět na své vysoké židličky a vždycky jsem musel pošeptat nejbližšímu hostu, že to všechno dělala mamička sama. Pamatuji se, že tehdy bývali hosté u nás tak veselí, jak už potom nikdy za celou zbývající dobu našeho života v Ufě, a přitom jsem tehdy věděl, že máme neustále nedostatek peněz a že všechno je u nás v domě chudší a horší než jinde.

Z našich vojenských hostí jsem míval zpočátku nejraději Lva Nikolajeviče Engelhardta; výškou i tělnatostí vypadal mezi ostatními jako bohatýr a nadto byl ještě hezký. Měl mne velmi rád, často mne brával na klín a já jsem zvědavě naslouchal jeho přehnaným vojenským historkám a nábožně pokukoval po dvou křížích, jež mu zdobily prsa, zvláště na zlatý křížek se zaoblenými konci a s nápisem: „Očakova dobyto 6. prosince 1788“. Řekl jsem, že jsem ho měl rád zpočátku; to proto, že později jsem se ho bál – postrašil mne, když jednou řekl:

„Chceš se dát na vojnu, Serjožo?“

Odpověděl jsem, že nechci.

„Že se nestydíš,“ pokračoval, „jsi přece šlechtic a máš tedy sloužit kordem, a ne perem. Nechceš jít ke granátníkům? Přivezu ti granátnickou čepici a tesák.“

Vyděsil jsem se a utekl jsem od něho. Engelhardt však ve svém žertování pokračoval, a když druhý den viděl, že k němu nejdu, řekl mi:

„Aha, ty strašpytle, když se bojíš jít na vojnu, tak já tě tam unesu...“

Od té doby jsem již k plukovníkovi nešel, pokud mi to matka výslovně neporučila, a to bylo vždycky s pláčem. V tomto strachu mne utvrzoval jeden můj malý kamarád, který k nám často chodíval, šilhavý Andrjuša, syn velmi hodné ženy, tělem i duší oddané naší rodině. Byl starší než já a věřil jsem mu. Později jsem měl dojem, že mne schválně tak strašil.

Vedle četby mi působilo největší potěšení dívat se, jak strýček Sergej Nikolajič maluje. Nejezdil tak rád po návštěvách jako můj druhý strýček, jeho mladší bratr, kterému všichni říkali větroplach, a maloval nejen malé obrázky pro mne, ale i velké obrazy pro sebe. Někdy jsem se nemohl dočkat, až usedne ke stolu ve svém pokoji, na němž již stála sklenice s vodou a čistý majolikový talíř, který jsem mu připravil. Hezkou chvíli před určenou hodinou jsem se pak od

strýčka nehnul a stále jsem se na něho díval, a když to nepomáhalo, tahal jsem ho za rukáv a škemral:

„Strýčku, pojď už malovat.“

Konečně se posadil ke stolu, začal si na talířku roztírat barvy a namáčet štěteček do sklenice – a to už jsem nespustil zrak z jeho ruky a každý nový lísteček na stromě, zobáček na ptáčkovi, nohu na psovi či nějaký tah na lidské tváři jsem vítal s radostným výkřikem. Když strýček viděl, jak mne to baví, chtěl mne také naučit malovat. Pečlivě mi připravil předkresbu, to znamená malé a velké půlkruhy i celé kruhy, některé vytažené tuší, jiné ne, ty byly umístěny v malých čtvercích narýsovaných již předtím, potom očka, obočí atd. Strýček si vždycky sedl ke svému obrazu a k vedlejšímu stolu posadil s malováním mne; učení však nemělo zprvu žádný úspěch, protože jsem neustále vyskakoval a chodil se dívat, jak maluje on; a když mi to zakázal, kulil jsem na něho oči nebo jsem si vylézal na stoličku, doufaje, že zahlédnu alespoň něco. Strýček pochopil, že takhle to nikam nepovede, a já musel kreslit v jiných hodinách než on. Nemýlil se; zakrátko jsem učinil pokroky na svůj věk obdivuhodné. Strýček byl nadšen a prorokoval mi, že ze mne bude skvělý malíř. Jenže ne všechna prorocství se vyplní a já jsem v dospělosti nedokázal nakreslit ani ten kroužek, který jsem kreslíval za dětských let.

Pokud jde o knihy, má knihovna, kterou tvořilo dvanáct svazků Dětského čtení a Zrcadlo ctnosti, se nyní rozrostla o dvě nová díla: o Šiškovovu Dětskou knihovnu a o Příběhy Kýra Mladšího a zpáteční tažení deseti tisíc Řeků, sepsané Xenofónem. Tyto knihy mi daroval opět onen dobrý muž S. I. Aničkov; přidal k nim ještě tlustý rukopis, už ani nevím, jak se jmenoval. Pamatuji se jen, že v něm bylo spousta náčrtů a plánů, velmi pečlivě provedených a vybarvených. Ačkoli jsme nechápali, oč tam jde, přesto jsme se sestřičkou v knize s velkým potěšením listovali a já jsem jí vykládal, co která figura představuje a znamená. Musel jsem si to všechno vybásnit a vymyslet, protože jsem neměl nejmenší tušení, co to ve skutečnosti je.

Jak bych si dnes přál slyšet, co jsem to tehdy bájl! Dětská knihovna, dílo P. Kampeho, přeložené z němčiny A. S. Šiškovem, hlavně dětské písně, kterým jsem se brzy naučil zpaměti, mne přímo nadchla;²⁴

---

24 Alexandr Semjonyc Šiškov učinil nepochybně záslužný čin překladem této knížky, která přes svou jazykovou zastaralost a moralizování je dodnes nejlepší knihou pro děti. Byla vydána mnohokrát, poprvé myslím roku 1792. Ve vydáních, která se mi dostala do ruky a která jsem mohl porovnat, zůstal text bez oprav, beze změn. Některé básně, jako například Dítě se zdravým úsudkem, Dětské hříčky, Fialka a trnový keř, Motýl, Šťasten, kdo činí dobro, Nikolašova chvála zimních radostí (napsáno nejlépe), lze označit za pravé poklady pro malé děti. Mám nyní v ruce tři vydání Dětské knihovny: z roku 1806 (čtvrté), z roku 1820 a z roku 1846 (bylo jich patrně víc než deset); k mému údivu nenacházím v posledních dvou drobnou dramatickou hříčku, v níž chudý rolnický synek zpívá tuto píseň, složenou jakýmsi písmákem pro jeho otce. Zní takto:

*Já na tom božím světě
radostí neužil,
co živ jsem v zimě v létě
se jenom lopotil.
Já neměl nikdy svátek,
s osudem jsem se rval
a ruce mozolnaté
v klín nikdy neskládal.*

*Když slunce vycházelo,
už na nohou jsem stál,
když pršelo a hřmělo,
úkryt jsem nehledal.
Však když jsem lůno země
svým pluhem rozdíral,
hned pot se řinul ze mne,
hned mráz mě roztrásal.*

*Běh slunce vídával mne
ctít tučet řemesel:
hned břehy rozbahněné
jsem v kámen přioděl,*

---

*hned sídla s věžičkami
jsem pánům postavil –
a sobě z víchu slámy
jsem vlastní střechu svil.*

*Však mladost odletěla,
je mi už mnoho let
a dlouhá trýzeň těla
mi kroutí starý hřbet...
Můj svět je teď mé lože,
kde sténám zubožen,
tak sám a sám, můj bože,
a na smrt čekám jen.*

*Když ryl jsem rudnou žílu
ve slujích podzemních,
z paží jsem ztrácel sílu
bez záře sluneční.
Já zlata nakopal jsem
veliké hromady
a nekonečným časem
měřil své smutné dny.*

*Život však nebyl ztracen,
vždyť mlád a zdrav jsem byl
a tíhu kruté práce
jsem tehdy necítil.
Nad vodou držel jsem se,
dost jsem si vydělal,
rodinu uživil jsem
a sytý usínal.*

Nechápu, kdo a proč tuto dramatickou hříčku a píseň ve vydáních z roku 1820 a 1846 vypustil. A proč se musel přetisknout text podle starého vydání z roku 1790, když zde bylo vydání z roku 1806, samotným Šiškovem opravené a značně doplněné. Kolik působivosti a vnitřního tepla je v uvedené písni, přestože jsou v ní některá slova a výrazy na rolníka až neúnosně knižní, i když to lze omluvit tím, že píseň psal nějaký písmák! Kolik vroucí Šiškovovy lásky k prostému lidu v ní zaznívá!

a není divu. Co však bylo s podivem, že se mi Xenofón nelíbil o nic méně a v příštích letech se stal mou oblíbenou četbou. Dodnes se na tu knihu pamatuji tak, jako bych ji nikdy nebyl odložil; a její vnější vzhled mám před sebou tak živě, jako když se na ni dívám a vidím na mnoha stránkách inkoustové skvrny, místa rozedřená prstem i ohnuté růžky některých listů. Bitva Kýra Mladšího proti jeho bratru Artaxerxovi, Kýrova smrt v této bitvě, návrat desíti tisíc Řeků za nepřátelského dohledu početného perského vojska, řecká falanga, dórské tance, nepřetržitě šarvátky s barbary a konečně moře při zpáteční cestě do Řecka, jež chrabré vojsťe tak nadšeně přivítalo, volajíc: „Thalatta, Thalatta!“ – tím vším jsem tehdy přímo žil.

Tak poklidně a vesele plynul můj život první měsíce. Nedovedu si přesně vzpomenout, odkdy se vlastně začal kalit. Přišlo to všechno jaksi nepozorovaně. Oba moji strýčkové a jejich přítel pobočník Volkov dostali nápad, že si mne budou dobírat: nejprve vojančeniím – tvrdili, že vyšlo nařízení, podle něhož nejstarší syn z každé šlechtické rodiny musí na vojnu. Namítal jsem sice, že to není pravda, že si to všechno vymysleli, jenže ti šibalové sepsali tiskacími písmeny nařízení, přiložili k němu jakousi pečeť, takže mne nakonec přece postrašili. Nejvíc jsem věřil šilhavému Andrjušovi, který byl u nás nyní denně a pravděpodobně se s nimi smluvil. Tato hloupá kratochvíle se táhla dosti dlouho a stála mne hodně rozčilování, trpkosti, ba i slz. Nejhorší na tom bylo, že jak jsem byl od přírody prudký, vztekal jsem se kvůli jejich posměškům a začínal říkat hrubosti, což jsem nikdy předtím nedělal. Všichni z toho měli legraci; jejich smích mne ještě povzbuzoval, až jsem si dovolil říkat takové troufalosti, že jsem za ně byl potom hubován a musel jsem se omluvit; a jelikož jsem se cítil naprosto v právu, jak už to v tomto věku bývá, a omluvit jsem se nechtěl, musel jsem stát v koutě tak dlouho, dokud jsem nepoprosil za odpuštění. Matka mi samozřejmě domlouvala, že je to všechno jen žert a že se kvůli tomu nemám zlobit a na žert odpovědět zase žertem; smůla však byla v tom, že

dítě nedokáže jasně rozlišit hranici mezi žertem a pravdou. Někdy jsem svým pronásledovatelům dlouho nevěřil a odpovídal jsem na jejich řeči smíchem, avšak potom najednou jsem jim začal věřit, jejich posměšky mne urážely, až jsem se rozčilil, a pak už jsem se neovládl a troufalými nadávkami jsem to svým protivníkům po svém oplácel. Nejvíc to ode mne dostával Volkov; jenže výsledek býval pro mne vždycky příliš nevýhodný.

Když už je omrzelo dráždit mne s vojnou, ostatně já jsem si na to zvykl a už mne to tolik nedráždilo, našli si ve mně jinou strunu, stejně citlivou. Jednoho dne mi strýček zničehonic potichoučku povídá s vážnou a tajemnou tváří, že Volkov se chce oženit s mou sestřičkou a odvézt si ji s sebou do vojenského tažení. Uvěřil jsem mu, a poněvadž jsem ničemu jinému nerozuměl, pochopil jsem jen to, že mne chtějí s mou sestřičkou rozloučit a udělat z ní něco na způsob vojáka. Neměl jsem Volkova nikdy příliš v lásce, avšak od této chvíle jsem k němu pocítil takový odpor a nenávisť, jakých je schopno jedině dítě. Volkov příštího dne v žertu pokračoval a s vážnou tváří mi sdělil, že tatínek a maminka jsou svolni dát mu mou sestřičku za ženu a že prosí o souhlas také mne. Vznikla z toho pak spousta velmi smutných příhod: rozzuřil jsem se, nadával jsem Volkovovi a chtěl jsem ho zastřelit z děla, jestli se sestřičky jen dotkne.

Tohoto pána potkala právě v té době směšná a nemilá věc, snad to byl trest za jeho zálibu dráždit lidi, a já jsem z toho měl ve své hlouposti ještě radost a říkal jsem: „To ho pánbůh potrestal za to, že mi chce odvézt sestřičku.“ Stalo se mu toto: při jakési slavnostní příležitosti se u gubernátora pořádal ples. Volkov napudrovaný, nastrojený do punčoch a střevíců, se těsně před plesem zastavil u nás, chtěje odjet ke gubernátorovi společně s mými strýčky. Zatímco se strýčkové oblékali, zašel si z dlouhé chvíle do dílny za Michejičem a tam si ho jako obvykle dobíral a zdržoval v práci. Michejič měl toho dne zvlášť špatnou náladu; nejdříve si jen ulevoval nadáváním, potom ho však přešla trpělivost, popadl dřevěnou paličku a uhodil s ní

Volkova do hlavy tak silně, že tomu ve chvílce naskočila ohromná boule a jedno oko mu napuchlo. Na ples už jet nemohl. Strýčkové se hlasitě smáli a Volkov brečel bolestí a vzteky, že nemůže ke gubernátorovi, – tuze se těšil, jak si tam zatančí. Samozřejmě, že se to rozkřiklo a Volkovovi se pak dlouho všichni posmívali; nezbývalo mu, než několik dní sedět doma, – ani k nám nejezdil. A já měl celý měsíc pokoj od nesnesitelného škádlení.

Už předtím jsem zaslechl, že otec kupuje nějaké baškirské pozemky, a právě nyní se tato koupě formálně uzavírala. Byly to skvělé pozemky, přes sedm tisíc děsjatín půdy, ležely třicet verst od Ufy na řece Bělé, se spoustou jezer, z nichž jedno, asi tři versty dlouhé, koupil skoro zadarmo. Otec mi pln nadšení podrobně vypravoval, co je tam ptactva a ryb, co všelijakých plodů, kolik je tam jezer a jak nádherné jsou tam lesy. Jeho vyprávění mne tak nadchlo a má fantazie zapracovala tak bouřlivě, že jsem i v noci blouzníval o nové krásné zemi! Navíc ji ještě v soudním spise označili jako Sergejevskou pustinu a vesnici, která se tam měla hned příštího jara založit, dali předem název Sergejevka. To se mi líbilo. Pocit vlastnictví, pocit, že něco, ať je to cokoli, náleží výlučně jen mně, tento pocit dítě velmi dobře chápe, i když ne zcela, a působí mu zvláštní radost (tak tomu alespoň bylo u mne), a proto i já, ačkoli jsem nebyl ani trochu skoupý, jsem si velmi cenil, že Sergejevka je *moje*; toto přivlastňovací zájmeno jsem nikdy nevynechal. Matka se tam na jaře chystala zajet na kumysovou kúru, kterou jí předepsal doktor Deobolt. Počítal jsem dny a hodiny v očekávání této šťastné události a neustále jsem mluvil o Sergejevce se všemi hosty, s otcem i s matkou, se sestřičkou i s novou chůvou Parašou. Zapomněl jsem říci, že Agáta u nás již dávno nebyla. Místo Paraši si matka k sobě vzala hrbáčka Kateřinu, *kněžnu* – vždycky se jí tak říkalo, nevím proč, patrně žertem. Byla to Kalmyčka, kterou kdysi koupil můj nebožtík dědeček Zubin a po jeho smrti dostala svobodu. Matka ji u nás nechala bydlet mezi služebnými a dávala jí oblečení

a stravu jen tak, ze soucitu; nyní však, když svěřila do péče své panské sestřičku, zkusila si vzít kněžnu k sobě a zpočátku s ní byla spokojena. Jenže později se s Kalmyčkou nedalo nijak vyjít: záludná asijská povaha, lstivá a zlá, ukňouraná a nestálá, se matce brzy tak zprotivila, že poslala hrbáčka zpátky mezi služebné a zakázala nám s ní hovořit, neboť hovory s ní mohly být pro děti vsutku škodlivé. Kateřina měla ve zvyku chválit do očí a zahrnovat nejponížnějšími lichotkami všechny pány, velké i malé, po straně však o nich mluvila docela jinak. Otcí a matce si stěžovala a donášela na všechny naše sloužící, a s nimi zase velmi nepěkně mluvila o otcí a matce a divže matku nerozkmotřila s Parašou. I mně a sestřičce chtěla mimochodem namluvit nepěkné věci. Netajil jsem se před matkou s ničím, co jsem slyšel, ba ani s jedinou vlastní myšlenkou. Rozumí se, že jsem jí všechno řekl, a matka pak od nás rychle tuto zlou ženu dala pryč. Ostatně hrbatá kněžna zůstala v našem domě do vysokého stáří.

Když se pozapomnělo na bouli na čele, způsobenou Michejovou paličkou, začal mne Volkov a moji strýčkové opět dráždit a škádlit. Tentokrát jim k tomu jako účinný prostředek posloužila má milovaná Sergejevka. Zpočátku na mne Volkov dotíral, abych mu Sergejevku daroval, potom se tvářil, že o ní jedná s mým otcem. Zlobil jsem se samozřejmě a říkal jsem všelijaké hlouposti. Nakonec použili dřívějšího triku, tentokrát s ještě větším úspěchem: místo nařízení o vojenské službě sepsali svatební smlouvu, v níž se pravilo, že můj otec a matka s mým souhlasem, jelikož Sergejevka byla považována za mé vlastnictví, jí dávají věnem mé sestřičce, a tím ve věčnou držbu P. N. Volkovovi. Na listině byly podpisy otce a matky, vyrobené samozřejmě uměle, a místo mne, jelikož jsem ještě psát nedovedl, se podepsal můj strýček Sergej Nikolajič. Ten zmatek v hlavě ubohého chlapce! Nevěřil jsem sice, že by s tím otec a matka souhlasili, a až příliš dobře jsem věděl, že já jsem souhlas nedal, a přesto jsem skálopevně věřil, že tato listina, které strýček říkal kupní smlouva, mne připravuje o sestru i o Sergejevku. Cítil

jsem hluboký žal nad těmito velkými ztrátami a nadto jsem byl do hloubi duše roztrpčen a uražen tak drzým podvodem. Bezmezný vztek mi zatemnil rozum. Zahrnul jsem strýčka těmi nejhoršími nadávkami, jaké jsem jen znal. Řekl jsem mu, že je čmáral, mazal a darebák, a Volkova jako hlavního viníka a zločince jsem chtěl stůj co stůj zastřelit, jen co si obstarám pušku, nebo na něho poštvat Surku (to byl náš voříšek, jak je čtenářům známo); a abych svou pomstu neodkládal na dlouhé lokte, vyběhl jsem jako smyslů zbavený z pokoje, vrazil do dílny, popadl dřevěnou paličku, vletěl zpátky do salónu a vrhl se s paličkou rovnou na Volkova...

Až k takovým věcem lze vyprovokovat hodného a tichého chlapce nerozumnými žerty! Naštěstí jsem Volkovovi svou ranou neublížil. Ale zakročili proti mně přísně. Stihl mne trest, o němž jsem dříve jen slyšel: oblékli mi jakýsi šedý, tlustý soukenný šat a postavili mne do kouta úplně prázdného pokoje, pod dozor Jefrema Jevsejiče. Bože můj, toho pláče a vzlykotu mé milé sestřičky, která byla svědkem celé události! Stalo se to dopoledne a já jsem až do oběda soptil a brečel; marně mne Jevsejič přesvědčoval, že se nesluší takhle se vztekat, nadávat strýčkovi a prát se s Petrem Nikolajičem, že to všechno byla jen legrace, že přece malá děvčátka se nevdávají a Sergejevku nám přece taky nemohou násilím vzít. Marně mne přemlouval, abych se podřídil a poprosil o odpuštění – jako bych jeho slova neslyšel. Nakonec jsem přestal plakat, avšak zatvrdil jsem se a říkal jsem, že za nic nemohu a že jestli to udělali schválně, je to stejně jedno, že stejně za to mají být potrestáni, degradováni na obyčejné vojáky a posláni do války a že mne mají odprosit oni. Matka, která trpěla víc než já, chodila neustále ke dveřím poslouchat, co říkám, a podívat se na mne klíčovou dírkou. Byla důsledná a až do oběda za mnou nepřišla. Nakonec přišla, zůstala se mnou o samotě a vynaložila veškeré úsilí, aby mne o mé vině přesvědčila. Dlouho do mne mluvila; její slova, něžná i výhrůžná, laskavá i přísná, ale vždy přesvědčivá, její slzy vyvolané mou tvrdohlavostí mne

nakonec zviklaly: uznal jsem, že jsem ublížil mamince a dokonce i strýčkovi, kterého jsem měl velmi rád hlavně pro jeho malování, ale rozhodně jsem popřel, že bych byl ublížil Volkovovi; byl jsem ochoten omluvit se všem, jen Volkovovi ne. Matka nechtěla o žádných ústupcích slyšet, trvala na svém, řekla, že nedostanu oběd a budu tak dlouho stát v koutě, dokud neuznám svou vinu a upřímně Volkova neodprosím, a pak odešla k obědu, protože na ni čekali hosté.

Tehdy jsem tomu nerozuměl, až teprve později jsem pochopil, co utrpení znamenala tato důslednost pro matčino srdce. Avšak vnitřní užitek pro milované dítě, někdy snad chápaný nesprávně, byl pro ni vždy důležitější než vlastní trápení, jež pro ni bylo v té době velmi nebezpečné. Jevsejič dostal nařizeno, aby seděl ve vedlejším pokoji. Zůstal jsem sám. A má fantazie pracovala na plné obrátky. V duchu jsem se viděl jako hrdina, mučedník, trpící pro pravdu a spravedlnost, jak jsem o nich čítal a slýchal. Viděl jsem se již, jak triumfuji: dveře se otvírají a vchází otec s matkou, strýčkové a hosté; chválí mne za mou pevnost, uznávají svou vinu, říkají, že mne chtěli vyzkoušet, oblékají mi nové šaty a vedou mne k obědu...

Dveře se však neotevřely, nikdo nepřicházel, jen Jevsejič začínal ve vedlejším pokoji pochrupovat; mé fantazie se mi z hlavy vykouřily a já jsem začínal cítit únavu a hlad a rozbolela mne hlava. Obrazotvornost však znovu začala pracovat – představoval jsem si, jak mne pro mou tvrdohlavost vyhnali z domova a jak v noci bloudím po ulicích, nikdo mne nechce pustit dovnitř, dorážejí na mne zlí, vztekli psi, kterých jsem se strašně bál, a začínají mne kousat. Náhle kde se vzal, tu se vzal, je tu Volkov, zachraňuje mne a přivádí k otci a matce; já mu odpouštím a cítím jakési vnitřní uspokojení.

V hlavě se mi rojila spousta takových představ, ve všech jsem však hrál hlavní roli, hrdinu, jenž vítězí, nebo hyne. Slovo hrdina jsem tehdy samozřejmě neznal, avšak jeho lákavý smysl jsem ve svém dětském fantazírování jasně postihoval. Rozčilení, slzy a dlouhé

stání mne unavily. Jistě, mohl jsem si sednout na zem, v pokoji nikdo nebyl; měl jsem však přikázáno, že mám stát v koutě, a tak jsem si za nic na světě nechtěl sednout, i když jsem byl unaven. Asi za dvě hodiny po obědě přišel za mnou náš dobrý přítel doktor Andrej Jurjič Avenarius. I on mne přemlouval, abych Volkova odprosil – nechtěl jsem. Navrhl mi, ať si sním talíř polévky – odmítl jsem s tím, že „jestli mi to mamička poručí, budu jíst, ale sám jíst nechci“. Brzy po Avenariovi přišla matka. Viděl jsem, že je velmi rozrušena; nařídila mi, ať polévku sním, a já jsem poslušně její příkaz splnil, přestože se mi jídlo protivilo. Matka se mne zeptala:

„Ještě stále si myslíš, že jsi Petru Nikolajiči neublížil, nelituješ svého činu a nechceš se mu omluvit?“

Řekl jsem na to, že jsem Petru Nikolajiči opravdu neublížil, ale jestli mi to mamička poručí, že se mu omluvím.

„Jsi vzdorovitý,“ řekla matka. „Až se umoudříš, pošli za mnou Jevsejiče; potom ti i já odpustím.“

Jevsejič přinesl svíci a postavil ji na okno. Matka mu poručila, aby zůstal se mnou, sedl si ke dveřím a mlčel, a potom odešla.

Po jídle jsem najednou cítil, že mi není dobře: rozbolela mne hlava a cítil jsem horkost. Začal jsem podřimovat, kolena mi pomalu podklesávala, až nakonec mne únava přemohla, nohy mi sklouzly, sám nevím jak, a já jsem si v koutě dřepł a tvrdě usnul. Později mi vyprávěli, že i Jevsejič usnul, a když přišel otec, našel nás oba spící.

Probudil jsem se, až když mi doktor Avenarius sahal na hlavu a ohmatával tep; nařídil, ať mne odnesou do dětského pokoje a uloží na lůžko: dostal jsem vysokou horečku a dokonce jsem blouznil. Když jsem se příští den dopoledne dosti pozdě probudil, či lépe řečeno probral k vědomí, zesláblý a stále ještě s horečkou, nemohl jsem hned pochopit, co se to se mnou děje. Nakonec se mi vyjasnilo; rozstonal jsem se z rozčilení a únavy, má nemoc všechny vyděsila a matka si div nezoufala. Mé představy se tedy naplnily, jen příčiny byly jiné.

Všichni si nyní vyčítali svou vinu: strýček Sergej Nikolajič seděl vedle mne a plakal; Volkov stál za dveřmi a měl také na krajíčku. Neodvažoval se vejít, aby pacienta nerozrušil. Otec na mne smutně hleděl a matka – stačilo se na ni podívat, aby člověk pochopil, jakou prožila noc. Vešel doktor Avenarius, vyhnal všechny ven a nařídil, ať mne nechají nějaký čas v naprostém klidu.

Trvalo chvíli, než jsem se uzdravil. Asi za dva dny, to už jsem neležel v posteli, nýbrž seděl u stolku a na něco si hrál se sestřičkou, která nevěděla, jak dát najevo svou radost, že bratříček se uzdravuje – jsem najednou strašně zatoužil spatřit své trapiče, odprosit je a udobřit se s nimi, aby se na mne nikdo nehněval. Hned jsem zavolal z ložnice matku a řekl jí, co bych si přál. Matka mne objala a rozplakala se radostí (jak mi řekla), že mám tak dobré srdce. Volkov byl právě u strýčků, a tak všichni tři přišli ihned za mnou. Naprosto upřímně jsem je poprosil, aby mi odpustili, hlavně Volkov. Líbali mne a slibovali, že už mne nikdy nebudou škádlit. Matka se usmála a pravila pevně:

„A kdyby je to někdy napadlo, já už to nikdy nedovolím. Nesu na tom největší vinu a nejvíc jsem byla vytrstána. Na tuhle lekci nikdy nezapomenu.“

Když jsem se pak zcela uzdravil, byl ze mne zase veselý a skotačivý chlapec. Brzy jsem na onu smutnou příhodu zapomněl, nemohl jsem však zapomenout, jak mi řekli, že neznám písmenka, a proto se podepsali místo mne na známé listině, to jest na oné domnělé svatební či kupní smlouvě. Tehdy jsem namítal, že to není pravda, že umím dobře číst, jen psát že nedovedu; nyní jsem však chtěl tento nedostatek napravit a uprosil jsem otce a matku, aby mne učili psát. Strýček Sergej Nikolajič se nabídl, že mému přání vyhoví. Začal mne učit krasopisu čili kaligrafii, jak tomu říkal, a já musel nejdříve kreslit svíslé čárky, s čímž jsem byl velmi nespokojen, protože jsem chtěl psát rovnou písmenka; strýček však tvrdil, že nikdy nebudu mít pěkný rukopis, jestliže se správně nenaučím krasopisu,

a že nejdříve si musíme probrat celou kaligrafickou školu, a teprve potom začít psát podle předlohy. Nedalo se nic dělat, musel jsem se podřídit, zatím jsem se však potají naučil psát celou abecedu tak, že jsem opisoval slova z tištěných knih. Kurs krasopisu se protáhl; dovolená mých strýčků končila, a oni odjeli k pluku, pevně rozhodnutí odejít okamžitě z armády, protože se jim život v Ufě velmi zalíbil. Před odjezdem strýček Sergej Nikolajič, který měl krásné písmo, přemluvil otce, jenž si obzvlášť přál, abych hezky psal, že mi má vzít učitele z obecné školy. Učitel se jmenoval Matvej Vasiljič (jeho příjmení jsem nikdy neslyšel) a byl to hodný a tichý muž. Jeho písmo bylo jako tištěné a začal mne učit přesně jako strýček. Když čárky s ocásky a bez ocásků, obloučky a kroužky nebraly konce, přestalo mne to bavit a nic jsem se neučil, a proto aby mne k učení přitáhli, sedával se mnou Andrjuša a psal také. Andrjuša se začal učit krasopisu mnohem dříve než já a rovněž u Matveje Vasiljiče v obecné škole. Trošku to pomohlo: bylo mi hanba, že Andrjuša píše lépe, a jelikož pokračoval velmi pomalu, snažil jsem se ho dohonit a skutečně jsem ho také dosti brzy dohonil.

Náš učitel měl ve zvyku po skončení vyučování, které trvalo dvě hodiny, psát do našich sešitů některé z těchto slov: dostatečně, uspokojivě, dobře, chvalitebně, výborně. Zanedlouho jsem zjistil, že Matvej Vasiljič postupuje nespravedlivě, protože když jsme s Andrjušou oba nenapsali úkol pěkně, oznámkoval můj úkol „uspokojivě“ a jeho „dostatečně“, a když jsme jej oba napsali dobře, dostal jsem já výbornou nebo velmi dobrou, kdežto Andrjuša chvalitebnou; a stalo-li se někdy, ostatně dosti vzácně, že můj kamarád napsal úkol lépe než já, dostávali jsme pochvalu oba.

Jakmile jsem to zjistil, začal jsem uvažovat, proč to náš hodný učitel dělá. Asi mne má raději, usoudil jsem v duchu, a jistě také proto, že já mám obě oči v pořádku, kdežto chudák Andrjuša má jedno oko povylezlé z důlku jako velký bílý knoflík. V tomto názoru mne brzy utvrdilo to, že Matvej Vasiljič byl ke mně vlídnější než

k mému kamarádovi, což jsem dříve nepozoroval. Všechny své postřehy a úvahy jsem začerstva sdělil otci a matce. Podívali se na sebe, usmáli se a nic na to neřekli. Ale v učitelově známkování došlo brzy ke změně: v našich sešitech bývala nyní stejná slova, buď u obou „uspokojivě“, nebo „dobře“ či „chvalitebně“, a já jsem pochopil, že otec asi něco našemu učiteli řekl; Matvej Vasiljič však přesto vždycky jednal lépe se mnou než s Andrijušou.

Dodnes nemohu pochopit, co přimělo matku, že mne jednoho dne poslala s Andrijušou do obecné školy. Patrně jí to někdo poradil, nejspíš M. D. Kňáževič, jeho děti však myslím do školy nechodily. Matka byla sice žena velmi inteligentní, přesto však při svém nedostatečném vzdělání nemohla připadnout na tak výstřední myšlenku, aby posílala syna do obecné školy – dnes by takovou myšlenku každý pochopil a dovedl by si proto takový čin vysvětlit. Ať už tak či tak, zkrátka jednoho pro mne památného dne nás s Andrijušou odvezli na saních v Jevsejičově doprovodu do obecné školy, která byla na opačném konci města v malém dřevěném baráčku. Jevsejič nás odevzdal Matveji Vasiljiči, ten mne vzal za ruku a zavedl do velké zanedbané místnosti, z níž se ozýval rámus a křik, jenž okamžitě přestal, jakmile jsme vstoupili; místnost byla zaplněna řadami stolků se židlemi, jaké jsem nikdy dříve neviděl; před prvním stolkem stála na jakémsi podstavci velká čtverhranná tabule a u tabule stál chlapec se zašpičatělou křídou v jedné ruce a se špinavým hadříkem v druhé. Polovina lavic byla obsazena chlapci různého věku; před nimi ležely na stolech sešity, knihy a břídicové tabulky. Někteří žáci byli starší, někteří velcí, jiní velmi malí, mnozí měli na sobě jen haleny bez kabátu a mnozí byli oblečeni jako žebráci. Matvej Vasiljič mne přivedl k prvnímu stolku, nařídil žákům, aby se sesedli, posadil mne na kraj a sám si sedl na židli k malému stolku nedaleko tabule. Byla to pro mne všechno zbrusu nová podívaná a já jsem dychtivě a zvědavě všechno kolem sebe sledoval. Když jsme vstupovali do třídy, Andrijuša se mi ztratil z očí. Vtom Matvej Vasiljič promluvil

tak rozzlobeným hlasem, jaký jsem u něho nikdy neslyšel, a přitom jakoby zpěvavě: „Tak ty to nevíš? Kleknout!“ a chlapec, jenž stál u tabule, docela klidně položil křídu a špinavý hadřík na stůl a šel si kleknout za tabuli, kde již klečeli tři další hoši, kterých jsem si předtím nevšiml a kteří byli docela veselí; kdykoli se k nim učitel obrátil zády, hned se vrtěli a pošťuchovali.

Byla hodina počtů. Učitel hlasitě vyvolával žáky podle seznamu, jednoho po druhém. Byla to zároveň i kontrola docházky: ukázalo se, že polovina žáků chybí. Matvej Vasiljič si poznamenával do seznamu, kdo chybí, a tu a tam podotkl: „Už chybí potřetí, jak nepřijde počtvrté, dostane karabáčem!“ Zděsil jsem se. Vyvolávání chlapci přicházeli k tabuli a měli psát křídou patřičné číslice, sčítat je nějak odprava doleva a opakovat při tom „jednotky, desítky, stovky“. Při tomto počítání se mnozí pletli a mně samotnému to připadalo nepochopitelné a složité, ačkoli jsem se již dávno sám naučil číslice psát. Někteří žáci tomu rozuměli a učitel je pochválil, avšak i pochvaly doprovázel nadávkami, které jsem většinou neznal. Někdy taková nadávka vyvolala všeobecný smích, jenž prudce vybuchl a hned zase ztichl.

Když Matvej Vasiljič všechny podle seznamu vyvolal a vyzkoušel, uložil jim úkol na příště: šlo rovněž o číslice, o jejich umístění a o význam nuly. Nerozuměl jsem tomu ani za mák – jednak jsem vůbec nevěděl, oč jde, ale hlavně jsem tu seděl jako tělo bez duše, jak se říká, zděšen vším, co jsem kolem sebe viděl. Matvej Vasiljič uložil úkol, načež si zavolal dozorce. Přišli tři, vyzbrojeni pruty a začali vyplácet klečící chlapce. Jakmile začala tato strašlivá a pro mne odporná podívaná, zavřel jsem oči a zacpal si uši. První mou myšlenkou bylo, že musím utéci, třásl jsem se však na celém těle a neodvažoval se pohnout. Když utichl křik a nelidský řev učitelův, který jsem slyšel i přesto, že jsem měl zacpané uši, otevřel jsem oči a spatřil kolem sebe živý ruch a shon; chlapci si brali své věci, vybíhali ze třídy, a spolu s nimi i ti potrestaní, stejně veselí a rozpustilí

jako ostatní. Matvej Vasiljič ke mně přistoupil s obvyklou vlídnou tváří, vzal mne za ruku a svým obvyklým tichým hlasem mne požádal, „abych vyřídil jeho nejuctivější pozdravení tatínkovi a mamince“. Vyvedl mne z prázdné třídy a odevzdal Jevsejičovi, který mne hbitě zabalil do kožichu a posadil do saní, kde již seděl Andruša.

„Tak co, líbilo se vám ve škole?“ zeptal se Andruša, dívaje se na mne. A když dlouho nedostával odpověď, dodal: „Snad jste se nepolekal? Tohle je u nás každý den.“

Po návratu domů jsem matku těžce rozrušil nejdříve tím, že jsem rozčilením nemohl mluvit, jen jsem plakal, a potom výbuchem zuřivého vzteku nad zločinným jednáním Matveje Vasiljiče. Matka neměla tušení, jak to na obecných školách chodí, a nebyla by mne ovšem za nic na světě vystavila takovému otřesu. Zpočátku jsem nebyl k utišení a ani matka se mnou nemohla nic svést. Když jsem jí konečně vylíčil do všech podrobností, co jsem viděl a slyšel, a ulevil si ve svém pobouření těmi nejsilnějšími výrazy, jaké jsem jen znal z knih i z rozhovorů, a když jsem odsoudil Matveje Vasiljiče ke všem trestům, na jaké jsem připadl, trochu jsem se utišíl a byl jsem schopen poslouchat a vnímat rozumné řeči mé matky. Mluvila ke mně dlouho, a aby mne uklidnila, musela se dotknout ledačehos, co jsem tehdy ještě nevěděl a nemohl ani plně pochopit. Dětský rozum a cit se těžko smířoval s myšlenkou, že to, co jsem viděl, nebyl nějaký mimořádný zločin, jako když loupežníci oloupí pocestného, za který má být Matvej Vasiljič popraven jako zločinec, že takové jednání je nejen dovoleno, ale že se od něho při výkonu jeho povolání vyžaduje; že i rodiče potrestaných chlapců děkují učiteli za jeho přísnost a chlapci že mu budou za čas také vděční; že Matvej Vasiljič může sice nelidsky nadávat a trestat své žáky bitím, že však přitom může zůstat čestným, dobrým a tichým člověkem.

Této strašné lekce, tohoto srdceryvného zážitku se mi dostalo příliš brzy! Rozbouřil jasnou pohodu mé duše. Dlouho jsem se nemohl uklidnit a Matvej Vasiljič ve mně budil tak nepřekonatelný

odpor, že jsme lekce krasopisu museli po měsíci odřít. Učil jsem se potom sám, někdy s Andrijušou. Jiný učitel ve městě nebyl, proto matka a otec zastávali jeho funkci sami; dbali hlavně na to, aby se mé písmo co nejvíce podobalo předloze. Matce se nějak nezamlouvalo, že se kamarádím s Andrijušou, takže potom za mnou už nechodíval tak často. A tak veškerá má dětská společnost kromě malých hostí Kňáževičových a Mansurovových, kteří k nám někdy přijížděli a s nimiž jsme si něco nahráli a nadováděli, byla vlastně jen společnost mé milé sestřičky, jež byla den ze dne rozumnější a mohla se mnou již lépe sdílet všechny mé dojmy, zájmy a zába-
vy.

Matka na tom byla se zdravím lépe, ne však ještě zcela dobře, a abychom mohli využít letní doby, konaly se v Sergejevce přípravy k našemu přestěhování: koupili několik chalup a stodol, o velkém postu je převezli a postavili na novém místě, které jel otec vybrat osobně. Ačkoli jsem žádonil, aby mne vzal s sebou, matka mne nepustila. Měl jsem nyní Sergejevky plnou hlavu a otec svým vyprávěním denně ještě mou představivost podněcoval. Na cestu do Bagrova a na přírodu s celou její čaromocí a krásou jsem dosud nezapomněl, zatlačily ji jen poněkud do pozadí jiné, nové dojmy: život v Bagrově a život v Ufě. Avšak s příchodem jara se ve mně probudila horoucí láska k přírodě a já jsem tolik zatoužil spatřit zelené louky a lesy, vodu a hory, proběhnout se se Surkou po polích, sedět u vody s udicí, že mne všechno ostatní přestalo zajímat, a den co den vstáváje lehaje jsem myslel na Sergejevku. Ani jsem nezaznamenal, že minul pašijový týden. Nemohl jsem ovšem ještě chápat jeho vznešený smysl, avšak věnoval jsem málo pozornosti i tomu, co je dětem přístupné: radostným tvářím, svátečnímu oblečení, vyzvánění zvonů, neustálým návštěvám hostí, červeným kraslicím a tak dále a tak dále. Náš farní kostel stál na kopečku a sníh kolem něho již dávno roztál. Nesmírně rád jsem se díval, jak po svahu proudí kalné, bublavé potoky jarní vody kolem našeho vysokého

zádveří, a ještě větší potěšení mi působilo – to mi však nedopřávali často – když jsem mohl hůlečkou uvolňovat jarní potůčky. Od našeho domu bylo vidět na řeku Bělou a já jsem se již nemohl dočkat, až na ní začnou pukat ledy. Na všechny mé otázky: „Kdy už pojedeme do Sergejevky“, mi otec i Jevsejič obvykle odpovídali: „Hned jak na řece odejdou ledy.“

Konečně nastal onen vytoužený den a hodina! Jevsejič v letu nahlédl do mého dětského pokoje a hlasem plným radostného vzrušení pravil: „Bělá se hnula!“ S matčiným svolením jsem již ve chvílce stál teple oblečen před domem na verandě a dychtivě sledoval, jak se mezi nehybnými břehy sune pás modrého, tmavého a někde i žlutého ledu. Vyšlapaná cesta přes řeku byla již daleko od nás a jakási nešťastná černá kráva po ní zmateně běhala od břehu ke břehu. Ženy a děvčata okolo mne doprovázely lítostivými výkřiky každý neopatrný pohyb pobíhajícího zvířete, jehož bučení doléhalo až k nám, a mně ho bylo líto.

V zákrutu se řeka stáčela za strmé skalisko a za ním zmizela i cesta i pobíhající černá kráva. Vtom se na ledě objevili dva psi; jejich zmatené poskakování však nebudilo u okolních lidí lítost, nýbrž smích, neboť všichni byli přesvědčeni, že psi se neutopí, ale přeskocí nebo přeplavou na břeh. Byl jsem tomu rád, na ubohou krávu jsem zapomněl a smál se spolu s ostatními. Psi vskutku nezklamali všeobecné očekávání a brzy se dostali na břeh.

Led stále ještě plul jako celistvá, mohutná a nedohledná masa. Jevsejič ze strachu před silným, studeným větrem mi řekl:

„Pojďme do světnice, sokolíku. Řeka se ještě tak brzo nerozláme a ty tady prokřeheš. Raději ti řeknu, až led začne prskat.“

Poslechl jsem ho jen nerad, zato matka byla spokojena a pochválila Jevsejiče i mne. A vskutku až teprve za hodinu mi Jevsejič přišel oznámit, že led na řece se začíná lámat. Matka mne znovu na chvíli pustila ven a já oblečen ještě tepleji jsem spatřil nový, dosud rovněž nevídaný obraz: led pukal, lámal se na jednotlivé kry, mezi nimi

vystříkovala voda, kry se sunuly jedna přes druhou, velká a silná potápěla slabší, a jestliže narazila na odpor, zvedala se jedním koncem vzhůru a někdy takto plula dlouhou chvíli, jindy se obě kry roztrhly na malé kousky a s praskotem mizely pod vodou. Temný hukot, jenž se chvílemi podobal skřípění či vzdálenému sténání, dolétal zřetelně až k nám. Nějakou chvíli jsem se zájmem sledoval tuto velkolepou a děsivou podívanou a potom jsem se vrátil k matce a dlouho jsem jí se západem vyprávěl, co jsem viděl. Pak přijel otec z úřadu a já jsem mu znovu zaníceně vylíčil, jak se na Bělé hnuly ledy, a vyprávěl jsem mu to ještě déle a ještě zapáleněji než matce, protože mne poslouchal nějak raději.

Od toho dne se Bělá stala neustálým předmětem mého pozorování. Řeka se začala vylévat z břehů a zatápět lužní stranu. Každým dnem se obraz měnil, až nakonec se voda rozlila víc jak osm verst daleko do kraje a tam splynula s oblaky. Nalevo bylo vidět nedohlednou vodní hladinu, čistou a hladkou jako sklo, a přímo proti našemu domu byla všechna jakoby poseta vrcholky stromů či obrovskými duby, jilmy a topoly, zpoloviny zatopenými, jejichž výška se teprve nyní plně projevila: vypadaly jako malé plovoucí ostrůvky.

Jarní voda dlouho neopadávala a má netrpělivost den ze dne rostla. Marně mne matka ujišťovala, že do Sergejevky nepojede dříve, dokud nevyroste tráva. Stále jsem si myslel, že jedinou překážkou je řeka a že nepojedeme, dokud povodeň nepřejde. Potom již nastalo teplé, ba horké počasí. Voda v Bělé opadla a řeka se vrátila do svého písčitého koryta. Pole se již dávno zelenala, i lužní les za řekou se zazelenal – a my jsme stále ještě nejeli. Otec tvrdil, že se zatím nedá projet místy, jež byla při povodni zatopena, že je tam bláto, cesta je rozbahněná a v dolících buď vymletá, nebo zanesená jílem. Mně se však zdálo, že na takové překážky se vůbec nemusíme ohlížet.

Tolik jsem toužil odjet co nejdříve do Sergejevky, až se všechny mé myšlenky a city zcela chorobně upínaly jen k tomu; nedokázal

jsem se již zabývat ničím jiným a byl jsem protivný a náladový. Dalo se to předvídat a mělo se něco účinného podniknout, aby se ve mně toto vášnivé zaujetí, tato neschopnost ovládnout se, toto upadání do krajností tolik nerozbujely. Později jsem slyšel, jak matka litovala, že nevěnovala dostatečnou pozornost této stránce mé povahy, jež mi pak v životě velmi vadila a byla příčinou mnoha nepředložeností.

Myslel jsem, že již nikdy nepojedeme, když tu jednoho dne – ó, ten šťastný den! – mi matka řekla, že zítra jedeme. Div jsem se nezbláznil radostí! Sestřička se radovala také, ale asi spíš nad tím, že se raduji já. V noci jsem špatně spal. Všichni ještě spali, a já jsem byl již zcela připraven. Pak se v domě probudili, nastal ruch a shon, nakládaly se věci, zapřahali koně, pak předjel kočár a nakonec jsme kolem desáté hodiny dopoledne nastoupili na přívoz přes řeku Bělou. Navíc byl s námi i Surka.

Sergejevka

Sergejevka patří k nejsvětlejším stránkám v mých vzpomínkách na rané dětství. Vnímal jsem tehdy přírodu ještě intenzivněji, než když jsme jeli do Bagrova, avšak zdaleka ne tak intenzívně jako o několik let později. V Sergejevce jsem jen prožíval klidnou radost, bez vzrušení, bez slastného trnutí. Celý ten čas, který jsem toho roku v Sergejevce prožil, mi připadá jako veselý svátek.

Přes Bělou jsme se přepravili stejně jako loni v bárce. Na protějším břehu mne přivítaly opět ony oblázky a písek, ale tentokrát jsem si jich příliš nevšímal – přede mnou se vznášela Sergejevka – *moje* Sergejevka s jezerem, s řekou Bělou a s okolními lesy. Netrpělivě jsem čekal, až převezou náš kočár a povoz, netrpělivě jsem sledoval, jak je stahují na břeh a zapřahají koně a cesta bílým sypkým pískem, jímž jsme museli pomalu jet asi verstu, mne nebavila ani trochu.

Konečně jsme vjeli do lužního lesa, do zeleného, rozkvetlého a vonného lužního lesa. Odevšad se ozýval veselý zpěv ptactva, avšak víc než co jiného bylo slyšet hvízdání, trylkování a tlukot slavíků. Kolem rozkvetlých stromů se vznášely a bzučely celé roje včel, vos a čmeláků. Bože můj, jak tu bylo veselo! Stopy po nedávné povodni bylo ještě všude vidět: chomáče suchého proutí a slámy, olepené jílem a hlínou a na slunci již vyschlé, visely na zelených křovinách, kmeny obrovských stromů byly od kořenů až vysoko nahoru hustě obaleny rovněž vyschlým bahnem a pískem, jenž se třpytil v slunečních paprscích.

„Vidíš, Serjožo, tak vysoko až sahala za povodně voda,“ pravil mi otec, „jen se podívej, tenhle jilm má jakoby čepici z všelijakého nánosu, zřejmě stál celý pod vodou.“

Mnoho takových věcí mi otec vysvětloval a já jsem je zase vysvětloval sestřičce, přestože tu seděla s námi a také otce poslouchala.

Brzy se potvrdilo, že jeho obavy byly oprávněné: ještě nyní byla na mnoha místech cesta vymletá, rozrytá jarní vodou a v některých dolících se kočár bořil do bahna tak hluboko, že jej naši silní koně jen stěží utáhli. Konečně jsme se dostali do roviny, koně se rozběhli svižným klusem a kolem třetí hodiny jsme dojeli do Sergejevky. Těsně před ní jsme opět vjeli do lužního lesa, do míst na jaře zaplavovaných a porostlých řídkými křovinami a stromovím a roztříštěných spoustou větších a menších jezírek, která již obrůstala zeleným rákosem: bylo to poříčí téže řeky Bělé, jež tekla verstu od Sergejevky a na jaře zaplavovala tento nízko položený pruh země.

Potom jsme vyjeli na dosti příkré návrší, na němž stálo několik nových a starých nedostavěných chalup. Nalevo byl vidět dlouhý pruh vody, jezero Kiišky, a poměrně vysoký protější břeh a přímo proti nám ležela rozhozená velká tatarská vesnice Meščerjaků. Napravo se zelenalo poříčí řeky Bělé, kterou jsme právě přejeli, a její jezera se blýskala v zeleni jako sklíčka. Zahnuli jsme poněkud doprava a vjeli do naší usedlosti, ohrazené krásně zeleným živým plotem.

Usedlost se skládala ze dvou stavení, nového a starého, spojených chodbou; opodál stál čeledník, dosud bez střechy. Zbývající část dvora zabíral dlouhý slaměný přístřešek, jenž měl prozatím sloužit jako kůlna pro kočár a jako stáj pro koně. Místo schůdků byly před naší chodbou položeny dva kameny, jeden na druhém. V nové chalupě nebyly ještě dveře ani okna, jen otvory pro ně připravené. Matka nejevila přílišnou spokojenost a činila otcí výčitky, mně se to však líbilo mnohem víc než náš městský dům v Ufě. Otec ujišťoval, že okna přivezou zítra a zvenčí je nějak přitlučou, protože rámy ještě nejsou hotovy, a místo dveří ať prý se zatím pověsí koberec.

Nastalo vybalování a zařizování; židle, postele a stoly byly přivezeny již dříve. Zanedlouho jsme usedli k obědu. Jídlo, uvařené rovněž předem na trojnožce v jámě u plotu, nám velmi chutnalo. V této jámě chtěli uplácat z jílu letní kuchyňskou pec.

Matka se uklidnila, rozveselila a pustila mne s otcem k jezeru, k němuž se upínaly všechny mé myšlenky a touhy. Jevsejič šel s námi s připravenými udicemi v ruce; matka se smála, když se tak na nás dívala, a pravila vesele:

„Okna nejsou, dveře nejsou, ale hlavně že jsou udice!“

Radostí jsem se až vznášel: nešel jsem, ale poskakoval, takže mne museli držet za ruku. Konečně jsem tedy u svého nádherného jezera, po němž jsem tak dlouho toužil a nemohl se ho dočkat, a ono je skutečně nádherné! Jezero Kiišky, plné všelijakých zákрутů, zálivů a zátočin se táhlo asi na tři versty daleko; jeho šířka byla velmi nestejná – někde sedmdesát sáhů, jinde půl versty. Protějšší břeh tvořil zalesněný kopec, jenž se prudce svažoval k vodě; docela blízko vlevo končilo jezero úzkým ramenem, jímž se do něho na jaře při záplavách vlévala řeka Bělá. Napravo za zátočinou nebylo konec jezera vidět, ale podél něho se tam půl versty od naší usedlosti táhla velká meščerjacká vesnice, o níž jsem se již zmínil a která se jmenovala stejně jako jezero – Kiišky. Rusové jí ovšem stejně jako jezeru a nově postavené ruské vesničce Sergejevce říkali jednoduše Kišky, to znamená Střevo, a tento název se k jezeru dobře hodil pro jeho dlouhý, úzký a křivolaký tvar. Čistá průzračná voda, místy velmi hluboká, bílé písčité dno, pestře zelený listnatý les, odrážející se ve vodě jako v zrcadle a při krajích lemovaný zelenou trávou na břehu – to vše dohromady bylo tak pěkné, že jsem byl nadšen nejen já, ale i otec a Jevsejič. Obzvláště krásný a malebný byl *naš* břeh, porostlý mladou travičkou a lučními květy, to jest ona část břehu, jež nebyla osídlena a tudíž ani znečištěna; na břehu rostlo asi dvacet dubů, nádherně vysokých a silných. Když jsme přišli k vodě, spatřili jsme tam nový široký můstek a k němu přivázanou novou loďku: opět důvod k radosti. Otec na to pamatoval předem, protože voda tu byla mělká a bez můstku se rybařit nedalo; a také k praní prádla se můstek výborně hodil; loďka pak byla určena pro rybaření se sítí a s nevodem. Za můstkem stál obrovský dub,

na několik rozpažení v obvodu; vedle něho rostl kdysi jiný, z něhož zbyl jen poměrně vysoký pařez, daleko tlustší než stojící dub; ze zvědavosti jsme si na ten obrovský pařez vylezli všichni tři a samozřejmě jsme na něm zabírali jen docela malý kousínek. Otec říkal, že by se na něj mohlo posadit kolem dvaceti lidí. Ukázal mi zářezy na dubovém pařezu i na živém dubu a řekl, že Baškiři, praví páni této země, dělají každých sto let takové značky na velkých dubech, jak ho o tom ujišťovalo mnoho starých lidí. Na pařezu byly takové zářezy pouze dva, a na živém dubu jich bylo pět, a protože pařez byl mnohem silnější a tudíž starší než živý dub, bylo zřejmé, že ostatní zářezy byly na uřezaném kmeni stromu. Otec dodal, že viděl dub mnohem silnější a že na něm bylo dvanáct značek, což znamená, že mu bylo 1200 let. Nevím, co pravdy bylo na vyprávění Baškirů, otec mu však věřil a mně tehdy také připadalo pravdivé a naprosto nepochybné.

V jezeře bylo plno všelijakých ryb, a velkých ryb; za jarních zátop se sem dostávaly z Bělé, a jakmile voda začala opadávat, přehradili Meščerjaci proutěným zátarasem úzkou, mělkou strouhu, jež spojovala jezero s řekou, a všechny ryby zůstaly až do příštího jara v jezeře. Z vody se co chvíli vymrštila obrovská štika či bolen v honbě za drobnými rybkami, které se tu ustavičně míhaly a proplouly. Místy se kolem břehů a travin voda až čerila množstvím ryb, které se tlačily na mělčinu a dokonce vyskakovaly na pobřežní trávu: říkali mi, že to ryby kladou jikry. Nejvíc bylo v jezeře okounů a hlavně cejnů.

Připravili jsme si udice a dali se do chytání. Otec si vzal nejdelší prut s pevným vlascem, napíchl na něj pěkně tlustou rousnici a hodil udici co možná nejdál: byl by rád chytil velkou rybu. My s Jevsejičem jsme chytali na středně dlouhé pruty a na malé hnojní žížalky. Ryby začaly okamžitě brát; a stále nám brali středně velcí okouni a podoustve, které jsem nikdy předtím neviděl. Byl jsem tak rozčilen, tak rozparáděn, jak říkal Jevsejič, že se mi třáslý ruce

i nohy a nevěděl jsem, co dělám. Byl to strašlivý zmatek, jak jsme neustále vytahovali ryby a házeli udice a já přitom neustále vykřikoval a Jevsejič mě napomínal a krotil v mých divokých dětských nápadech, až otec nakonec řekl:

„Ne, s vámi se nedá nic kloudného chytit,“ nasedl do loďky, vzal si svou dlouhou udici a odjel o kus dál, pustil na dno kámen na provaze přivázaném k loďce a dal se do chytání. Snadná a četná kořist však zanedlouho zchladila můj i Jevsejičův žár – a můj pěstoun nebyl věru rozpálen o nic méně než já. Začal přemýšlet, jak bychom i my chytili nějakou větší rybu.

„Víš co, sokolíku, budeme teď lovit při dně,“ řekl mi, „budeme vnařit víc žížal najednou a na třetí udici dáme návnadu z chleba.“

Samozřejmě že jsem ochotně souhlasil: splávky jsme si posunuli výš, takže již na vodě nestály, nýbrž ležely, žížaly jsme vybrali větší a Jevsejič si jich napíchal na háček snad dokonce deset, na třetí udici pak navnadil uhnětenou chlebovou kuličku, velkou asi jako ořech. Ryby najednou přestaly brát a nastalo úplné ticho. Jako naschvál, aby se potvrdila otcova slova, že se s námi nic kloudného nedá chytit, zabrala mu nějaká velká ryba; dlouho se s ní mořil a my s Jevsejičem jsme se z lávky živě účastnili. Vtom otec vykřikl:

„Vyvlíkla se!“ a vytáhl z vody prázdnou udici, háček však zůstal celý. „Asi jsem ji jaksepatří nezasekl,“ řekl dopáleně; napíchl novou návnadu a znova hodil udici. Jevsejič velice hořekoval.

„To je smůla, teď už druhá nezabere. Jak se první utrhne, je po štěstí.“

Já jsem však rybu vůbec neviděl, protože otec ji z vody nad hladinu nevytáhl, a nemohl jsem si ji ani potěžkat, když jsem otcovu udici nadržel v ruce, a jelikož jsem nevěděl, že velikost ryby se dá odhadnout podle ohnutého prutu, nebral jsem si tuto ztrátu tolik k srdci a říkal jsem, že to třeba byla malá rybka. Nějaký čas jsme seděli v naprostém tichu – ryby nebraly. Přestalo mne to bavit a poprosil jsem Jevsejiče, aby mi upravil mou udici tak jako dřív.

Vyhověl mi. Splávek se postavil na vodu a ryby okamžitě začaly brát; svoje udice si však Jevsejič nepředělal a jeho splávky klidně ležely na vodě. Chytil jsem již přes dvacet ryb, z nichž dvě jsem nedokázal vytáhnout bez Jevsejičovy pomoci; popravdě řečeno nedělal nic jiného, než že sundával ryby z mé udice, házel je do vědra s vodou nebo mi napichoval na háček žížaly: na své udice neměl ani čas, a proto si hned nevšiml, že jeden prut na lávce chybí a že ho nějaká ryba odtáhla aspoň dvacet sáhů od nás. Jakmile to zjistil, strhl takový křik, až jsem se polekal. Surka, který tu byl s námi, začal štěkat. Jevsejič otce prosil, naléhal na něho, aby mu prut chytil, než mu uplave. A otec mu rychle vyhověl: zvedl kámen do loďky a zabíraje veslem chvíli doprava, chvíli doleva, brzy se k Jevsejičovu prutu dostal, vytáhl velikého okouna, položil ho i s prutem do loďky a přivezl nám ho k lávce. Této příhody jsem se účastnil již daleko živěji; Jevsejičovy křiky a prosby mne uvedly do varu a skákal jsem radostí, když pak přinesli okouna na břeh, vyvlékli ho z háčku a dali do vědra. Ryby pravděpodobně polekal hluk a pohyb příjíždějící loďky, takže přestaly brát, a dlouho jsme pak seděli a marně očekávali novou kořist. Až teprve k večeru, když se již sluníčko naklánělo k západu, chytil otec obrovského cejna, avšak nechal si ho v loďce, aby nepolekal ryby, které se k němu zřejmě stahovaly; podržel jen cejna oběma rukama a zdálky nám ho ukázal. Začaly mi zase brát podoustve, jenže otec si všiml, že nad vodou se pomalu zvedá mlha, zavolal na nás, že máme jít za matkou, a řekl Jevsejičovi, ať mne odvede domů.

Ach, jak se mi nechtělo! Ale přece jen jsem se již rybaření jakž-takž nabažil, takže jsem se neodvážil poprosit o svolení, abych směl zůstat, a když jsem potom Jevsejičovi oběma rukama pomáhal nést vědro plné vody a ryb, ačkoli by se byl bez mé pomoci snadno obešel, neboť jsem mu spíš překážel – vesele jsem pospíchal za matkou, která mne již očekávala. Dokud jsem držel prut, vytahoval ryby nebo sledoval pohyb splávku či pokud jsem seděl a čekal, že

mi ryba užuž zabere, cítil jsem jen rozčilení, jen strach a naději a jakousi loveckou nedočkavost; to pravé potěšení, dokonalou radost jsem pocítil až teprve nyní, když jsem si pln nadšení vybavoval všechny podrobnosti a vyprávěl o nich Jevsejičovi, který byl přece svědkem mého rybaření, a tudíž to všechno věděl zrovna tak dobře jako já, ale jako pravý lovec i on si velmi rád všechny příhody z lovu zopakoval a popovídal si o nich. Jak jsme spolu šli, oba jsme křičeli, skákali si do řeči, chvílemi jsme dokonce zůstávali stát, postavili vědro na zem, a teprve pak jsme dokončili řeč o některé vzrušující chvíli: jak se pohnul splávek, jak ho to odtáhlo, jak se ryba chytla nebo jak se naopak utrhla; a potom jsme se znovu chopili vědra a pospíchali domů. Matka seděla na kamenných schůdkách před domem či lépe řečeno na dvou kamenech, jež nahrazovaly schůdky do našeho nového nedostavěného obydlí, slyšela již zdálky, že se vracíme, a divila se, proč tak dlouho nejdemo.

„O čem jste si tam s Jevsejičem tak hlasitě povídali?“ otázala se, když jsme došli až k ní.

Dal jsem se znovu do vyprávění. Jevsejič rovněž. I když jsem si již vícekrát všiml, že matka neposlouchá mé zaníčené líčení rybolovu příliš ráda, v tu chvíli jsem na to zapomněl. Na důkaz svého vyprávění jsme s Jevsejičem vytahovali hned tu, hned onu rybu, a jelikož to šlo ztěžka, vyklopili jsme nakonec celou kořist na zem; bohužel naše ryby neučinily na matku prázdný dojem. Když jsme se konečně vypovídali, všiml jsem si, že před matkou hoří malý ohníček a v něm dýmá pár polínek a kouř z nich jde rovnou na ni. Zeptal jsem se jí, proč to? Odpověděla, že si již nevěděla rady s komáry, a teprve nyní se na mne jaksepatří podívala a hned vykřikla:

„Jen se podívej, jak tě ti komáři zřídili! Vždyť máš celou tvář opuchlou a od krve!“

Vskutku, byl jsem tak poštípán od komárů, že jsem měl tvář, krk i ruce opuchlé. A přitom jsem si toho vůbec nevšiml – tak vášnivě jsem byl zabrán do rybaření! Pokud jde o komáry, nikdy v životě

jsem jich nikde neviděl taková mračna a navíc ještě spolu s drobnými muškami, které jsou podle mého ještě horší, protože lezou člověku do úst, do nosu i do očí. A bylo jich zde tolik proto, že tu bylo hodně stojaté vody a lesů. Nakonec nás komáři doslova udolali, že jsme s matkou odešli do našeho pokoje bez dveří a bez oken, ale neunikli jsme jim ani tam a nakonec jsme si sedli na lůžko pod průsvitný závěs, kde sice bylo dusno, zato jsme tam měli klid. Závěs byl jedinou záchranou před večerními a nočními útoky komárů.

Otec se vrátil až za tmy; chytil ještě dva velikánské cejny a tvrdil, že ryby stále braly a že by byl v loďce proseděl celou noc, kdyby se nebál, že o něho budeme mít starost. Můj ty bože, kdy už budu velký, abych směl sedávat celé noci s udicí a se Surkou na břehu řeky nebo jezera, napadlo mi – loďka mi trošku naháněla strach.

Příští ráno jsme všichni vstávali svěží a veselí, do růžova vyspali. Matka s radostí zaznamenala, že stopy po včerejších štípnutích, které mi způsobili komáři, již skoro zmizely; večer mi totiž natřeli tvář, krk i ruce jakousi mastí, takže opuchliny se zmenšily a červená místa již tolik nepálila. Sestřičku komáři příliš nepoštípali, neboť si zavčas lehla pod náš závěs.

Pustili jsme se s elánem do zařizování našeho polokočovného života – hlavně jsme se museli zařídit na zvláštní přípravu a pravidelné pití kumysu. Potřebovali jsme se za tím účelem setkat s baškirským okresním představeným Mavljutem Isejičem (tak ho oslovovali, jinak mu říkali Mavljutka), jenž byl jedním z majitelů rodového statku, kteří nám prodali sergejevské pozemky. Bydlel buď přímo v Kiiškách nebo někde poblíž, protože otec pro něho poslal a posel se vzápětí vrátil s odpovědí, že Mavljutka přijde hned. A vskutku, jen jsme dopili čaj, objevil se před našimi vraty jakýsi podivný hromotluk na koni. Dojel až k plotu, zlehka seskočil na zem, přivázal koně k živému plotu a vpadl k nám na dvůr. Seděli jsme před domem; otec šel hned hosta přivítat, podal mu ruku a pravil:

„Salam alejkum, Mavljute Isejiči.“

Údivem jsem až otevřel ústa. Přede mnou stál nesmírně tlustý obr: chlap jako hora, vážil snad dvanáct pudů, jak jsem se později dověděl. Měl na sobě krátký kabát, vzadu nabíraný a širokánské plyšové šarvary, na temeni mohutné hlavy mu jen taktak držela zlatem vyšíváná ušmudlaná čepička; krk neměl žádný – hlava s tlustým podbradkem mu ležela přímo na širokých plecích; obrovskou šavli tahal po zemi. Padal na mne z něho až jakýsi strach. Představoval jsem si, že tak nějak musel vypadat záludný Tissafernés, vůdce perského vojska bojujícího proti Kýrovi mladšímu. Hned jsem to pošeptal sestřičce a potom matce, a ta se dala do takového smíchu, až mne všecken strach přešel.

Mavljutkovi přinesli lavičku, na kterou se sotva vešel. Potom mu nabídl čaj a on vypil hrnečků nepočítaných. S přípravou kumysu pro matku, jak o to sama prosila, se to zařídilo velmi pohodlně a snadno. Touto funkcí byla v nepřítomnosti pověřena jedna ze sedmi Mavljutkových žen: měla k nám každý den vodit kobyly, nadojit potřebné množství mléka a dát je do naší nádoby zkvasit pod matčíným dohledem, neboť nečistá a nedbalá příprava kumysu vyvolávala u matky nepřekonatelný odpor. Dohodli se na ceně a dali Mavljutkovi nějaký závdavek, z čehož měl velkou radost, jak jsem pozoroval. Nemohl jsem se udržet smíchy, když jsem slyšel, jak se mamička snaží po Mavljutkovi všelijak komolit slova. Potom se dal otec s okresním představeným do řeči, která mne velmi zaujala: vyplynulo z ní, že otec koupil půdu, na kterou si činí nárok ještě další Baškiři, nejen ti, od nichž jsme půdu koupili, a že se na této půdě musely zrušit dvě vesnice, a až dojde k vyměřování, budou si na ni všichni dělat nárok, a že by se sem mělo co nejdříve přestěhovat pár našich rolníků.

„Honem doved' geometr, Alexej Stěpanyč, geometr doved'“, pravil pisklavým hláskem Mavljutka, „ten to všechno rozhod. Bílá sloupek se musí dát; já sám chodit a vidět meze.“

Mavljut Isejič pak odešel, odvázal si svého koně, o němž mimochodem řekl, že „v celé stádo jenom ten ho vozit“, nasadil si svou

plstěnou špičatou hučku, vznesl se na koně jako pírko, mávl svým strašlivým bičem a rozjel se domů.

Ano, otcův rozhovor s baškirským představeným mne zaujal plným právem: když zůstali sami s matkou, mluvil o tom s posmutnělou a ustaranou tváří. Teprve nyní jsem se dověděl, že matka nebyla od počátku touto koupí nijak nadšena, jelikož jsme nemohli zakoupenou půdu dostat rychle a bez velkých obtíží: byly na ní dvě vesnice společných pachtýřů, Kiišky a Staré Timkino, jejichž smlouvy sice již vypršely, avšak bylo velmi těžké přestěhovat je na jiné, státní pozemky. A co se na tom matce nejméně zamlouvalo, bylo, že sami prodávající Baškiři se mezi sebou dohadovali, a každý o sobě tvrdil, že on je ten správný majitel, kdežto ten druhý je podvodník. Nyní o tom vyprávím tak, jak jsem se to později všechno dověděl; tehdy jsem ovšem nemohl všechno jaksepatří chápat, jen jsem se vylekal, že dojde ke sporům a k hádkám a třeba i ke rvačkám. Měl jsem jakési tušení, že s mou Sergejevkou to není příliš jisté, a nemýlil jsem se.²⁵

Den ze dne jsme si v našem polokočovném životě něco vylepšovali. Nejdříve nám přivezli okna, a protože rámy nebyly vsazeny, přitloukli je poměrně pevně zvenčí; dveře jsme však stále neměli, i nadále je nahrazovaly koberce, což mi nepřipadalo nijak zlé. Na dvoře nám postavili velký kalmycký stan, zářící bílou novotou; boční plstěné stěny se daly zvednout a kostra stanu vypadala jako obrovský deštník s kulatým otvorem nahoře. Obvykle jsme tam obědvali, aby v pokojích bylo méně much, a to nám vždycky zvedli jednu stranu stanu, tu, která byla ve stínu.

Kumys nám připravovali tak skvěle, že matce se již tolik neprotivil jako dříve, já jsem k němu však cítil nepřekonatelný odpor,

---

25 O všechny sergejevské pozemky se spor táhne dodnes a třicet rolníků, kteří se zde usadili, má půdu ve společné držbě s vesnicemi Kiišky a Staré Timkino. S právy skutečných dědičných baškirských vlastníků je to tak zamotané, že je těžké, ba nemožné se v tom vůbec vyznat.

alespoň jsem o tom sebe i ostatní přesvědčoval, a přestože by matka byla bývala velmi ráda, kdybych pil kumys i já, poněvadž jsem byl hubený a všichni si mysleli, že se po něm spravím, já jsem ho odmítal. Sestřička ho také nesnášela, té přímo škodil. Upřímně řečeno myslím, že bych si na něj byl zvykl, bál jsem se však, že pití kumysu a ranní procházky, které k němu nutně patřily, by mi zabraly nejlepší čas k rybaření. Propadal jsem této vášni den ze dne více; a jen ze strachu, aby mi matka nezakázala vysedávat s prutem u jezera, jsem se nutil pilně se zabývat četbou, psáním a dvěma základními početními úkony, kterým mne učil otec. Pamatuji se, že jsem se dosti obratně přetvařoval a často se pouštěl do dlouhých debat s matkou, ačkoli jsem nemyslel na nic jiného, než jak bych se co nejdříve dostal s prutem na můstek, a každá ztracená minuta byla těžkou zkouškou pro mou trpělivost. Ryby braly nádherně; nestalo se, že by člověk něco nechtyl, ledaže bylo někdy velkých ryb méně. Sestřička, která občas také chodila se svou chůvou Parašou na ryby, v tom žádnou zálibu nenalezla a komáři ji vždycky brzy zahnali domů.

Konečně k nám začali přijíždět hosté. Jednou se tu sjeli rybáři: vášnivý a všestranný lovec, dobrácký generál Mansurov se ženou a Ivan Nikolajič Bulgakov rovněž se ženou. Naplánovali si velký rybolov s nevodem: sehnali někde nevod, myslím, že u Baškirů, a kromě toho několik loděk; dvě největší svázali dohromady, napříč položili prkna, přitloukli je, čímž vznikl malý prám s lavičkou, na níž mohly sedět dámy. Jedné nádherné tiché měsíční noci jsme se všichni až na matku vydali na zátah. Seděl jsem s dámami na prámu. Nevod potichouнку, opatrně odvezli a spustili do vody tak, že zabíral celý velký záliv či zátočinu, jež se v podlouhlém půlkruhu zakousla do břehu. V noci se sem vždycky na mělčinu stahovala ohromná spousta cejnů. Sotvaže přitáhli obrvy²⁶ nevodu k břehům

---

26 Obrvy jsou boční konce nebo kraje nevodu, připevněné k dřevěným bidlům.

zátočiny, hned se začala ukazovat spousta chycených ryb; sledovali jsme z prámu vak²⁷ a viděli jsme v něm takový pohyb a zmatek, že naše dámy a s nimi i já jsme spustili radostný pokřik; mnoho velikánských ryb skákalo přes okraj nebo vyráželo do úzkých mezer mezi okraji nevodu a břehem – to byly štiky a boleni. Rybáři, kteří až dosud mlčeli a pluli z boku na lodkách nebo táhli nevod, začali nyní halasit, křičet a plácet postranními šňůrami po vodě, aby zahnali ryby do nevodu zpátky. Rychle jsme zamířili ke břehu, abychom viděli, jak budou ryby vytahovat.

Je to zvláštní a až neuvěřitelné, že jsem nesdílel všeobecné vzrušení a mohl tedy pozorně sledovat celý tento živý a rušný výjev. Největší vzrušení jevil generál Mansurov a můj otec, který jen dával rozkazy a neustále vykřikoval: „Na krajích vyrovnat! Spodní okraj držte při dně pevněji! Vak nevodu se musí táhnout doprostředka!“ A generál Mansurov nejenže vykřikoval, ale navíc si vlezl po kolena do vody, chytil do rukou spodní okraj nevodu a tlačil jej co nejniž k mělkému dnu, přičemž se musel sehnout až k zemi a couvat dozadu; vypadal při tom ohromně směšně, až se jeho žena, vlastní sestra Ivana Nikolajeviče Bulgakova spolu s Bulgakovovou ženou daly do hlasitého smíchu, přestože i ony propadly rybářskému vzrušení.

Konečně vytáhli a nahrnuli na hromadu velikou mokrou síť, to jest stěny či křídla nevodu, až se objevil vak, původně podlouhlý a úzký, nyní však široký a kulatý, napěchovaný chycenými rybami; bylo velmi obtížné táhnout je po mělčině, takže se nakonec museli všichni zastavit, jelikož byly obavy, že by se vak mohl protrhnout. Několik lidí zvedlo vysoko horní okraj, aby ryby nemohly vyskakovat, další pak s vědry a džbery vlezli do vody, schytávali ryby napěchované ve vaku jako v pytli a házeli je do své nádoby, s níž pak vybíhali na břeh, tam úlovek vysypali a znovu běželi do vody. Tím vaku poněkud odlehčili a pak se všichni vespolek chopili horního

---

27 Vak je střed nevodu v podobě podlouhlého zúženého pytle.

a dolního okraje nevodu a s hlasitým pokřikem vytáhli vak na břeh. Nachytali takovou spoustu ryb, že to ani nečekali, a poslali proto pro vůz; byli to většinou stříbrní a zlatí cejni a v měsíčním světle se nádherně třpytili; ale chytilo se také poměrně hodně plotic, jesenů a okounů; štiky, boleni a tloušti vyskákali, protože jsou fikaní, jak tvrdili rybáři. Toho bláznivého pobíhání a veselého pokřikování! I dámy se na něm živě podílely. Každou chvíli jsem slyšel volat Jevsejiče:

„Pane jo, to je cejn! Hotovej slon!“

Byl jsem však zřejmě již tehdy pravý rybář, protože jsem Jevsejičovi řekl:

„Takhle na udici chytit takového cejna, to by bylo!“

Až jsem z toho nějak zesmutněl, že nalovili takovou spoustu velkých ryb, které jsme mohli chytit my; bylo mi líto, že nám jezero tak vydrancovali, a celý sklíčený jsem Jevsejičovi povídal, že nyní nám již ryby nebudou tolik brát jako dříve. On mne však uklidnil slovy, že v jezeře je ryb taková spousta a jezero je tak veliké a navíc nevod zatáhli tak daleko od našeho můstku, že nám ryby budou brát stejně dobře jako dřív.

„Však zejtra to sám uvidíš, sokolíku,“ dodal, čímž mne dokonale uklidnil, takže jsem se rozveselil a společný rybolov mne začal více bavit.

Postupně se všechno uspořádalo: velké ryby naložili na vůz, ostatní odnesli ve vědrech a ve džberu. A celá společnost se vesele vydala domů za povozem naloženým rybami. Nejspokojenější ze všech byl generál Mansurov, přestože se celý umazal a zmácel skoro až po pás. Matka nás čekala na dvoře, sedíc u dýmajícího ohně, aby ji neštípali komáři, s připraveným samovarem a čajovým servisem. Všichni jí hned hlasitě a živě vyprávěli, jak se kdo vyznamenal, a ona se nestačila divit všeobecnému zápalu, nechápala jej, smála se nám, nejvíc tlustému promáčenému generálovi, který se nechtěl za nic na světě převléci. Když se přesvědčila, že já mám nohy i šaty suché,

dala mi napít čaje a pak mne uložila pod závěs k sestřičce, která již dávno spala, a sama se vrátila k hostům.

Jak vesele se mi usínalo pod naším závěsem při vzpomínce na nedávný zátah, když jsem přitom dveřmi zavěšenými kobercem slyšel hlasitý smích a veselé řeči a těšil se již na zítřejší jitro, až si s Jevsejičem sedneme s pruty na můstek!

Příštího dne jsem se probudil dříve než obvykle; viděl jsem, že matka je již vzhůru, a dověděl se, že začala pít svůj kumys a procházet se po dvoře a po cestě vedoucí do Ufy; i otec byl již vzhůru, jen naši hosté dosud spali: ženy měly vyhrazenou jedinou světnici vedle nás za prkennou stěnou, kdežto muži spali na půdě na tlusté vrstvě sena, pokryté kůžemi a prostěradly. Hbitě jsem se oblékl a rozběhl se za matkou pozdravit ji a poprosit, abych směl na ryby. Matka mne beze všeho pustila, takže jsme se s Jevsejičem ihned bez ranního čaje vydali k jezeru.

Jevsejič se nemýlil – ještě nikdy nám ryby nebraly tak jako toho jitra.

„Tak vidíš, sokolíku, že tu máme ryb ještě víc,“ pravil Jevsejič. „Večer je vyplašili nevodem, a proto se nahnuly sem.“

Ať již Jevsejič usuzoval správně či ne, ryby braly skvěle. Má rybářská vášeň mne však kupodivu brzy přešla, když mi začalo vrtat hlavou, kam vlastně všechny ty ryby dáme, když se jich včera tolik nalovilo. Později býval tento pocit ještě intenzivnější a vždycky zchlazoval můj lovecký zápal. Svěřil jsem se se svými obavami Jevsejičovi, ten mi však řekl, že to nevádí, že všechny ryby ještě dnes usušíme nebo vyudíme. Jeho vysvětlení mne sice poněkud uklidnilo, přesto však jsem zatoužil vrátit se domů mnohem dříve než jindy.

Hosté u nás zůstali ještě dva dny. Generál Mansurov nedokázal být bez nějakého lovení ani chvíli: ještě téhož dne navečer šli s otcem a s Parašiným mužem Fjodorem chytat na vábničku do sítě křepelky. Byl bych rád šel s nimi, abych to viděl, matka mne však

nepustila. Fjodor mi přinesl živou křepelku a já jsem si ji posadil do košatinky, kterou mi z proutí upletl Jevsejič. Příštího dne šel generál Mansurov na lov s puškou, i tentokrát doprovázen mým otcem; měli s sebou dva ohaře, které si generál přivezl s sebou. Přinesli domů několik kachen a asi dvacet všelijakých kvíčal; všechno jsem si to s ohromným zájmem prohlédl. Už jsem si vůbec netroufal poprosit, abych směl jít na lov s puškou, přestože jsem si myslel, že bych si přece mohl se Surkou taky zalovit. Jenže jakpak bych mohl chodit za lovci po travnatých hrbolech, bažinami a rákosím? Zato obě naše dámy chodily se mnou každý večer k jezeru na ryby; rybařit ovšem neuměly, takže mnoho nechytily, a navíc je tak štípali komáři, hlavně při západu slunce, že nechaly udice udicemi a utíkaly domů; a tak mi nezbylo, než se rád nerad rovněž vrátit domů, ačkoli jsem si již na komáry zvykl.

Hosté nakonec odjeli, když jim předtím otec s matkou museli slíbit, že za několik dní přijedeme k Ivanu Nikolajeviči Bulgakovovi do jeho vesnice Almantajevo, asi tak dvacet verst od Sergejevky, kde byl na návštěvě i generál Mansurov se ženou a s dětmi. Byl jsem rád, že hosté odjeli, a neměl jsem pochopitelně žádnou zvláštní radost, že pojedeme do Almantajeva; sestřička se však radovala, že uvidí své malé kamarádky a známé – s Mansurovovými holčičkami se kamarádila, s Bulgakovovými se jen znala.

Po celé své dětství i v prvních letech dospívání jsem měl jednu zvláštní vlastnost: nikdy jsem se nepřátelil se svými vrstevníky a těžce jsem je snášel i tehdy, když mi nijak nevadili v mých loveckých zálibách, jimž jsem vášnivě holdoval již v dětství. Říkali o mně, že jsem samotář, plachý a nesmělý chlapec a že se bojím cizích lidí. Všechny tyto charakteristiky mne vždycky mrzely a ještě zvyšovaly mou vrozenou ostýchavost. Tato vlastnost nemohla vycházet z mé přirozené povahy, jež byla velmi sdílná a až příliš otevřená, jak se ukázalo v jinošských letech; zavinila to pravděpodobně má dlouhá nemoc, s níž souviselo i odcizení a samota, která mne již jako malé

dítě nutila k soustředění, k hlubšímu ponoření do vlastního nitra, o němž jsem si mohl těžko povídat s cizími lidmi. A ještě větší vliv zde měla neustálá, často výlučná společnost matky a vytrvalá četba knih. Měl jsem hlavu starší, než byl můj věk a společnost mých vrstevníků mne neuspokojovala, kdežto pro starší děti jsem byl zase příliš malý.

Matčino zdraví se zřejmě zlepšovalo. Kromě obvyklých pěších procházek každý den zrána a k večeru jezdívala matka velmi často do polí, hlavně když bylo pod mrakem, a to jsme jezdívali všichni společně na dlouhém selském podvozku, na němž jsem prvně jel už v Parašině. Matka tyto projížďky nemilovala, ale domnívala se, že jejímu zdraví prospívají, a kromě toho je měla od lékařů při kumysové kúře předepsány. Otce také příliš nebavily, ale nejvíc jsem se při nich nudil já, protože mi zabíraly čas, kdy jsem mohl rybařit, a někdy to býval ten nejlepší čas. Zřídka kdy se stalo, že by mne matka pustila s otcem nebo s Jevsejičem z projížďky dříve; totéž se opakovalo i večer. Přesto jsem si však skoro denně našel chvílku na ryby.

V polovině června již začala velká vedra a to byla další překážka pro mé rybaření: matka se obávala účinku letních slunečních paprsků. Když jednou zjistila, že mám zarudlý krk a že mi na něm naskákaly malé puchýřky, jako by mne tam pošťpaly mušky, ve skutečnosti to však bylo od sluníčka, přikázala mi, že musím být již v deset hodin dopoledne vždycky doma. Prosíval jsem pánaboha, aby bylo pod mrakem, protože to mi matka dovolila zůstat u jezera až do oběda, a v těch dnech také ryby nejvíc braly. Jak šťastné to byly chvíle, když jsem s Jevsejičem klidně sedával na můstku, napichoval žížaly, házel udici, sledoval splávky a nemusel se strachovat, že už musím domů, ale vesele jsem pokukoval po Surkovi, který vždycky seděl nebo spal na břehu natažen na sluníčku! Zato čtení, psaní a počty mi šly jen velmi ztuhla a dětské hry se sestřičkou ztrácely již pro mne pomalu svou zajímavostí a přitažlivostí.

Za týden jsme jeli k Bulgakovovým do Almantajeva, kde se mi vůbec nelíbilo, což se ostatně dalo čekat, když se mi tam tolik nechtělo; myslím si však, že se doopravdy nikomu nemohlo líbit toto rovinaté místo a dům na holé pláni bez zahrady a bez stínu, kam celý den pražilo slunce. Kousek od domu sice tekla poměrně velká řeka Uršak, kde byla spousta ryb, a za vesnicí byl velký mlýn s rozlehlým rybníkem, avšak řeka se mi nelíbila, protože byla celá zarostlá rákosím a vodu v ní vůbec nebylo vidět, a také proto, že její voda byla hořká a lidé ji nepili, ba ani dobytek ji nechtěl. Avšak nahořklá chuť vody nijak neovlivnila chuť ryb, kterých žilo v Uršaku spousta a všichni si na nich pochutnávali. Blízko u domu se lovit nedalo, tam byl povlovný břeh zarostlý hustým rákosem, a u mlýna se chytalo jen z hráze blízko vantrok a u stavidla, zvláště v hluboké jámě či prohlubni, kterou pod ním vymlela voda. Jednou jsme tam zajeli s celou společností, samozřejmě kolem přesnídávky, to znamená v naprosto nevhodnou dobu, a skoro nic jsme nechytily; mlynář však tvrdil, že časně zrána, než vyjde sluníčko, a hlavně z jara a k podzimku tam berou pěkné ryby, velké, a nejpěknější že jsou v hloubce pod stavidlem.

Hostitel Ivan Nikolajič Bulgakov byl velký milovník koní, chrtů a jízd na koni. V jejich rodině jezdili na koni všichni – i dámy a děti. Pan Bulgakov, který si mne nějak oblíbil, si usmyslel, že mne musí posadit na koně. Styděl jsem se říci, že se bojím, proto jsem souhlasil. Myslel jsem totiž, že mamička to nedovolí; jenže matka jako naschvál pravila, že nebojím-li se, bude velmi ráda, když to zkusím. Těmi slovy se dotkla mé ješitnosti, takže jsem se sebezapřením prohlásil, že se nebojím. Přivedli malého koníka pro děti; všichni vyšli před dům, mne vysadili na koníka a dali mi do ruky otěže. Dokud mi koně vedl Jevsejič, dokázal jsem strach přemoci; jakmile však uzdu pustil, ztratil jsem úplně hlavu, pustil otěže a můj koníček nikým nevedený se rozběhl klusem ke stáji. Strach přemohl mou ješitnost a já se dal do křiku; ztratil jsem rovnováhu, byl bych docela

určitě spadl, kdyby proti mně nevyběhl čeledín, který hodného koníka zastavil. Před domem se všichni smáli a má dětská ješitnost zakoušela muka, a když mne sundali z koně, nevěděl jsem rozpaky kudy kam a utekl jsem zadním vchodem do pokoje, kde jsme bydleli. Dlouho jsem pak usedavě plakal a celý den jsem se nedokázal na nikoho podívat. Na to se obzvlášť pamatuji, poněvadž tehdy jsem se poprvé vědomě v duchu rozhněval na otce a matku za to, že se mi smáli. Copak nevidí, jak je mi to líto a jak se stydím? uvažoval jsem. Jak to, že se nesměje sestřička a lituje mne a dokonce pláče? Teprve nyní jsem se sklíčeně přesvědčil, že jsem strašpytel, a toto pomyšlení mne dlouho připravovalo o všechen klid. Na štěstí jsme příštího dne z Almantajeva odjeli. Matka chtěla zůstat dva dny, jenže kumys, jehož jsme s sebou přivezli v ledu celou bečičku, se srazil, a matka ho nemohla pít. Bože, jak rád jsem se vracel do své milé Sergejevky!

Sergejevka se mi líbila ještě víc než dříve, i když upřímně řečeno kromě jezera a starých dubů na ní nic pěkného nebylo. A náš život plynul opět klidně a vesele a já jsem pomaloučku zapomínal na nešťastnou příhodu s jezdeckým koníkem, při které se ukázalo, jak jsem bojácný, čímž jsem se na věky zostudil, jak jsem si tehdy myslel. Matka ani otec mi to nepřipomínali a sestřička už teprve ne. Avšak Jevsejič, můj dobrý pěstoun, ten neúnavný Jevsejič mi to vyčítal neustále:

„Jdi ty, sokolíku, čehopak ses polekal?“ říkal. „Takovej hodnej koníček, a ty začneš křičet. Přeci ses nepolekal koně, to spíš těch cizích lidí. Říkal jsem přeci, že se cizích lidí bojíš. A to chceš bejt rytíř! O vojně si tak rád čteš a vykládáš o ní. Když tě člověk poslouchá, řek by, že by ses postavil sám proti celému pluku!“

Tato prostá slova, míněná zcela upřímně, mi připadala jako nejžízlivější výsměch. Dokazoval jsem Jevsejičovi, že to je něco docela jiného, že ve vojně se nepolekám a že s Řeky bych táhl proti všem barbarům. V duchu jsem si však již dal slib: především že nebudu

mluvit s Jevsejičem víckrát o tažení Kýra Mladšího, o němž jsem mu rád vyprávěl, a za druhé že překonám strach a naučím se jezdit na koni. Poprosil jsem otce a matku, aby mi to dovolili, avšak dostalo se mi odpovědi:

„Ty přece ještě nemůžeš jezdit na koni!“

Tato odpověď se mi ovšem ani trochu nezamlouvala. Jevsejič mezitím neustával ve svých výčitkách a mne to tak uráželo, že jsem se na něho někdy hněval a někdy jsem potichu plakával. Nakonec jsem se odhodlal poprosit ho, aby o tom již nemluvil, a hodný Jevsejič mi nakonec almantajevskou příhodu přestal připomínat. Uklidnil jsem se a pomalu jsem na ni zapomínal. Vtom přijeli Bulgakovovi se staršími dětmi. Až mne píchlo u srdce! Myslel jsem, že se mi hned budou smát, jakmile mne uvidí, a třebaže se to při prvním setkání nestalo, čekal jsem neustále, kdy už se mi začnou posmívat, a to mne tak znervózňovalo, že jsem se zcela bezdůvodně pořád červenal. Všichni však chválabohu na mou ostudu zapomněli. Hosté u nás zůstali několik dní. Chyběl tu však náš zlatý, milý generál Mansurov a bez něho to již nebylo ono: chytalo se sice i s nevodem, jenže ve dne a ne v noci, takže úlovek nebyl tak bohatý, i lov s puškou se pořádal a celá společnost chytala na jezeře ryby. Všem bylo veselo, až na mne, a v duchu jsem byl rád, když jsem vyprovázela velké i malé hosty, jinak velmi milé a hodné děti.

Když jsme vyprovodili hosty, napadlo otci, že bychom mohli protáhnout nevodem známou rybí zátoku na řece Bělé, jež tekla jen asi půl versty od našeho domu: velice toužil chytit nějakého jesetera, a dokonce mi řekl:

„To by bylo něco, kdybychom tak chytili lososa nebo jesetera, vid', Serjožo?“

Tvrdil jsem, že je jistě chytíme. Vyjeli jsme odpoledne v celém průvodu: vezli jsme dvě loďky, nevod a vzali jsme s sebou všechnu čeled'. Bělá zde nebyla široká, protože malý Uršak a poměrně velká Ufa se do ní vlévaly až o něco níže; řeka se mi zde líbila víc než

u nás ve městě: mělčiny skoro žádné, koryto užší a břehy mnohem malebnější. Otec vzal s sebou pušku a jako na zavalanou nám cestou přišlo do rány celé hejno koroptví; otec vystřelil a dvě zabil. Byl to první lovecký výstřel, který vypálil tak blízko v mé přítomnosti. Silně to na mne zapůsobilo, nebyl to však strach, spíš jakési příjemné vzrušení; když jsem však spatřil zastřelenou koroptev a hlavně když jsem se, stržen příkladem ostatních, vydal hledat druhou postřelenou – tu jsem již cítil jakousi dychtivost, jakousi dosud neznámou radost. Kam se v tu chvíli poděla má lítostivost? Krásní zkrvavení ptáci, zmítající se ve smrtelné křeči, ve mně nebudili ani trochu soucitu.

Sotva jsme spustili do vody nevod, přiklusal k nám celý houf Meščerjaků a začali na nás pokřikovat a dokazovat nám, že v Bělé lovit nesmíme, protože ji mají pronajatou rybáři; otec se s blízkými sousedy nechtěl dohadovat, dal proto nevod vytáhnout a vrátili jsme se s prázdnou domů. Všichni lidé z naší čeledi byli tak nespokojeni, tak neradi Meščerjakům ustupovali, že v první chvíli ani nechtěli otce poslechnout. Nebýt jeho, byla by se určitě strhla rvačka. I mne to dopálilo, přestože jsem si uvědomoval, že Meščerjaci jsou v právu, a jedinou útěchou mi byly dvě zastřelené koroptve v mých rukou.

Již dávno dozrály polní jahody, které jsme směli do sytosti mlsat. I matka měla jahody velmi ráda, při kumysové kúře je však jíst nesměla, lékaři jí to zakázali. Místo dřívějších bezcílých projížděk jezdila nyní do polí na jahody, především na lada. Pro mne bylo toto příjemné zaměstnání až dosud zcela neznámé a zpočátku se mi líbilo, brzy mne však přestalo bavit; ale všichni lidé z mého okolí, muži i ženy, se této práci neustále horlivě věnovali. Jezdili jsme na jahody všichni, doma v kuchyni zůstával jen kuchař Makej, ale i ten směl odpoledne odjet a vracel se domů vždycky až k večeru s velkým košíkem, plným nádherných jahod. Každý měl svou nádobu: někdo vědro, jiný košík či kulatou krabici z březové kůry nebo proutěný

koš. Matku sbírání jahod obvykle brzy unavilo, a proto si sedla na vůz, vyjela na cestu a projížděla se po ní hodinu i déle a potom přijela pro nás. Zpočátku se projížděla sama nebo s otcem, za pár dnů jsem ji však poprosil, aby mne brala s sebou, a potom jsem se již vždycky projížděl s ní. Měli jsme se sestřičkou krásné hrnečky z březové kůry, s víčkem a bohatým tlačným vzorem kolem dokola. Má milá sestřička neuměla jahody sbírat, nedovedla totiž rozeznat zralou jahodu od nezralé. Slyšel jsem, jak jí její chůva Paraša, velmi hodná a laskavá žena, vysypává hrneček a říká: „Ale slečinko, zase jste nasbírala samé zelinky,“ a potom jí naplnila hrneček jahodami ze svého košíku; o sobě jsem si myslel, že jahody sbírat umím a že mám lepší jahody než Jevsejič; nebylo to samozřejmě pravda. A ve své domýšlivosti jsem vždycky prohlásil, že sestřička žádné jahody nenasbírala a že jsem viděl, jak jí Paraša nasypala plný hrneček ze svých. Po návratu domů nastala další práce s jahodami: ve stínu za naším domkem je vysypali na široké čisté lipové prkno, ty největší vybrali na zavaření, další na jídlo a další na sušení a ze zbývajících dělali ruskou a tatarskou ovocnou pastu. Ruské pastě se říkalo tlustá, cukrová nebo medová, a ta se pasírovala přes plátýnko, kdežto tatarská pasta byla tenká jako kůže a zůstávala v ní všechna semínka, takže byla hodně nakyslá. Tyto úpravy mne zprvu zajímaly snad víc než samo sbírání jahod; nakonec mne však také omrzely. Nejraději jsem se díval, jak matka vaří džem v blýskavých měděných kotlících na železné třínožce, pod níž se rozdělal oheň – snad proto, že cukrovou pěnu, kterou z vřícího kotle sbírali, dávali většinou mně a sestřičce; seděli jsme spolu obyčejně na zemi, nohy zkřížené pod sebou, a netrpělivě jsme čekali, až se hmota z jahod a cukru začne nadouvat, bublinkovat a potahovat bělavým povlakem.

Otec někdy jezdíval do polí se sítěmi a s vábničkou na křepelky. Několikrát jsem matku prosil, aby mne pustila s ním, ale nechtěla to dovolit. Pak už jsem ani neprosil, a vtom mi jednoho dne zcela nečekaně dovolila, že smím jet s otcem a Fjodorem podívat se, jak

takový lov vypadá. Velice se mi to líbilo: když na tichý hvizd vábničky přibíhaly křepelky, prošly až pod síť roztaženou po trávě, a když jsme všichni tři vyskočili a vylekaná křepelička vzlétla a chytila se do sítě, byl jsem velmi vzrušen. Chtěl jsem si to však zkusit sám, chtěl jsem sám křepelky přivábit. Fjodor mne již předtím učil pískat na píšťalku, a ten v tom byl považován za velkého mistra; jenže já jsem si hned myslel, že jsem zrovna takový mistr. Naléhal jsem na otce a na Fjodora tak neodbytně, až mi nakonec vyhověli, ukázalo se však, že vůbec vábit neumím: na mé zvuky se křepelky ani neozvaly, natož aby šly pod síť. Velmi mne to roztrpčilo a podruhé jsem již na tento lov nechtěl.

Doba kumysové léčebné kúry končila; traviny dozrály, některé již dokonce usychaly, takže kobylí mléko ztrácelo svou léčivou sílu a my jsme se koncem července vrátili do Ufy. Kumys a život na venkově matce velmi prospěly. Zarmoucen jsem odjížděl ze Sergejevky a loučil se s jejím nádherným jezerem, můstkem, z něhož jsem chytal ryby, na který jsem si zvykl a dodnes ho mám vděčně v paměti; rozloučil jsem se i s nádhernými duby, v jejichž stínu jsem někdy sedával a nemohl se na ně vynadívát. Rozloučil jsem se – na dlouhou, předlouhou dobu.

Návrat do Ufy a život ve městě

Dvoutříměsíční pobyt na venkově, v nedostavěném domku na břehu jezera, čistý vzduch, volnost, rybaření, které jsem si vášnivě zamiloval celou svou dětskou duší, to všechno bylo tak jiné než náš život ve městě, že se mi Ufa až zošklivila. Byl jsem opálený jako mouřenín a podle obecného názoru všech našich známých jsem zdivočel. Naše zahrada se mi tak protivila, že jsem tam ani nezašel, ačkoli sestřička se tam hned vesele rozběhla; nešel jsem tam, ani když mne zvala, abych se s ní šel proběhnout, zahrát si nebo se podívat na květiny, jichž byly naše záhony ještě stále plné. Dokonce jsem se na ni až rozhněval a dokazoval jí, že po dubech, jezeře a polích v Sergejevce jí přece naše ubohá zahrádka s vytáhlými jabloněmi musí připadat ošklivá. Občas jsem tam zašel jen proto, abych se pomazlil a pohladil Surku a pohlídl si s ním; za pobytu v Sergejevce jsme se tak sblížili, že pouhý pohled na Surku mi byl příjemný, neboť mi připomněl blažený život na venkově. Snědá barva kůže stále nechtěla zmizet, až mne matka začala něčím léčit; bylo mi to hluboce proti mysli a podvoloval jsem se léčbě strašně nerad.

Nedovedl jsem se hned upnout ke svým dřívějším povinnostem a hračkám a připadalo mi, že jsem z nich již vyrostl. Krasopis mne nebavil – bez učitele jsem dělal jen velmi malé pokroky; četba mne také příliš nelákala – všechno jsem měl již dávno nejednou přečtené a ledacos jsem uměl i z paměti. Asi tak po týdnu jsem se však přece jen pustil do psaní a do četby starých knih – a pak už mne to zaujalo. S. I. Aničkov se neustále zajímal, co dělám. Pozval si mne znovu k sobě, znovu mne vyzkoušel, byl se mnou navýsost spokojen a věnoval mi takovou haldu knih, že je Jevsejič sotva unesl; byla to již skoro malá knihovna. Byla mezi nimi Klasická knihovna, Cheraskovova Rossiada a Sumarokovovy Sebrané spisy ve dvanácti svazcích. Nahlédl jsem do

Klasické knihovny a odložil ji, avšak Rossiadu a Sumarokovova díla jsem četl pln dychtivosti a nadšeného zaujetí. Po příkladu jednoho ze svých strýčků, který rád deklamoval básně, jsem i já začal deklamovat. Matce a otci se to zřejmě líbilo, protože chtěli, abych deklamoval před hosty, kterých k nám nyní chodilo mnohem méně než minulou zimu: strýčkové byli u pluku a někteří z nejbližších známých někam odjeli. Matka byla zdravější než dříve, společnost ji tolik nerozptylovala, takže měla víc volného času a já jsem s ní býval mnohem častěji. Nejraději ze všeho jsem jí předčítal Rossiadu a ona mi přitom vysvětlovala nesrozumitelná slova a výrazy. Obvykle jsem předčítal s takovým zápalem a v mé fantazii se tak živě vybavovaly tváře milovaných hrdinů – Mstislavského, knížete Kurbského a Paleckého, že jsem je před sebou přímo viděl, jako bych je dávno znal; dokresloval jsem si jejich postavy, domýšlel jejich život a zaníceně líčil jejich podobu; podrobně jsem vyprávěl, co dělali před bitvou a po bitvě, jak se s nimi radil car, jak jim děkoval za jejich chrabrost a tak dále a tak dále. Matka se smála, otec se divil a jednou mi řekl:

„Kde se to v tobě bere? Jenom aby z tebe nebyl prolhánek!“

Ale matka na to pravila:

„Neboj se, to ho přejde.“

Přitom mi však zakazovala vyprávět před hosty o rodinném životě Paleckého, Kurbského a Mstislavského. Jak dokonalé mi připadalo zobrazení právě tohoto knížete Mstislavského:

*Ten muž se v boji nikdy nedal unést hněvem;
spíš zdálo se, že je jak tvrdý kámen křemen,
z kterého žhavá jiskra tehdy zasrší,
když do něj železem kdo pádně zabuší.*

Hydromir a Astalon byli mými úhlavními nepřáteli a hluboce jsem litoval, že Hydromir nebyl v souboji s Paleckým zabit. I kazaňští rytíři mne nadchli, neboť

*uměli s dýkou v zubech tak meč uchopit,
že jako z paprsků z něj šlehal jasný třpyt.*

*Tu na nás udeřili nepřátelé líti.
Jak hejno labutí před náhlým krupobitím,
tak vojska po svazích před nimi prchala.
Ta síla vetřelců nám už už hradby ztékala,
když náhle Kurbskij s Paleckým zdvihli meč
a nepřátele zapudivše, skončili tu seč.*

Poslední dva verše jsem přednášel s pýchou a požitkem. Musím se přiznat, že poslední verš recituji s požitkem dodnes a cítím v něm jakýsi mohutný a prudký spád. Neodpustil jsem si, abych se nepochlubil a nepřednesl zpaměti verše z Rossiady svému příznivci S. I. Aničkovovi: vyslechl mne, pochválil a slíbil, že mi dá Lomonosova.

Ve městě i v našem domě panovalo ticho a klid, když tu náhle došlo k události, která mne sice sama o sobě nevzrušila, avšak dojem, jímž zapůsobila na každého bez rozdílu, zasáhl všeobecně vzrušenou atmosférou i mne.

Jednoho krásného podzimního dne, bylo to v neděli či o nějakém svátku, jsme se vraceli ze mše ve farním chrámu Nanebevzetí Panny Marie, a sotvaže jsme vystoupili k našemu vysokému zádveří, nastal mezi lidmi vracejícími se z kostela jakýsi neklid a rozruch. Ulicí tryskem projel gubernátorův kozácký sluha a zastavil u kostela; cestou na všechny kolemjdoucí volal:

„Vraťte se do kostela přísahat novému panovníkovi!“

Lidé, kteří se už rozcházelí každý jinam, zůstali stát a pak se v hloučcích vraceli zpátky, a jak se potkávali s dalšími, bylo jich stále víc, až jich nakonec šel hustý zástup. Ještě než jsme se dověděli od někoho, kdo utíkal kolem nás, že „panovnice skonala“, rozezněl se již na kostele zvon, k němuž se postupně přidaly ostatní z desítky farních kostelů, až se vyzvánění neslo nad celým městem.

Otce i matku zpráva hluboce dojala. Otec dokonce zaslzel, i matka měla slzy v očích, a pravila přežehnavajíc se křížem:

„Království nebeské dej jí, ó Pane!“

Byl jsem rovněž zdrcen, sám nevěda proč. Celý dům se seběhl k nám na zádveří a na všech byl vidět zármutek a žal; lidé na ulici plakali. Z nejvyššího zemského soudu přiběhl udýchaný sluha a řekl otci, že má jet do chrámu přísahat. Otec se rychle oblékl a odjel. Já s matkou a se sestřičkou, která byla rovněž něčím překvapena, jsme šli do ložnice. Matka se pomodlila, usedla do křesla a smutně se zamyslela. Seděli jsme se sestřičkou proti ní na židli a mlčky, upřeně jsme ji pozorovali. Konečně nás začala vnímat a mluvit s námi, vlastně hlavně se mnou, neboť sestra byla ještě malá a nemohla jí rozumět, a dokonce brzy odešla do dětského pokoje za chůvou.

Matka mi způsobem dítěti srozumitelným vysvětlila, že carevna Kateřina Alexejevna byla žena moudrá a dobrá, že panovala dlouho a starala se, aby se nám všem dobře žilo, aby se všichni učili, že si dovedla vybírat schopné lidi, statečné generály, a že za její vlády nás sousedé nechali na pokoji a naši vojáci že všude vítězili a sklízeli slávu. Něco z toho jsem již věděl, nyní jsem však pochopil více a bylo mi zesnulé panovnice ze srdce líto.

„A jakou panovnici budeme mít nyní?“ zeptal jsem se.

„Nyní nám bude vládnout panovník, carevnin syn Pavel Petrovič.“

„A bude také tak moudrý a dobrý?“

„Snad dá bůh, a my se za to budeme modlit,“ odvětila matka.

Poznamenal jsem, že bůh jistě bude chtít, aby Pavel Petrovič byl moudrý a dobrý. Matka na to nic neřekla a poručila mi, abych si šel do dětského pokoje číst nebo si hrát se sestřičkou, já jsem ji však poprosil, aby mi vysvětlila, co to znamená přísahat. Vyložila mi to, načež jsem prohlásil, že rozhodně chci také přísahat.

„Děti se nevodí k přísaze,“ pravila matka, „běž za sestrou.“

Cítil jsem se dotčen. Zanedlouho přijel otec a s ním několik známých. Všichni se s pobouřením vyjadřovali o V.** , což byl tuším náš

vojenský gubernátor nebo velitel vojenské posádky, už se přesně nepamatuji, který dával zcela nepokrytě najevo radost nad skonem naší panovnice; nařídil, aby celý den vyzváněly zvony, a večer pořádal ples a večeri a všechny k sobě zval. Hned jsem si pomyslel, že gubernátor V.** jistě není hodný člověk, a vzápětí jsem slyšel, že má zvláštní důvod k radosti, neboť nový panovník ho má velmi rád a on doufá, že za jeho vlády udělá kariéru. Rozhněval jsem se na V.** ještě víc: jak se může radovat, když jsou všichni zarmoucení? Moje matka na to nejdříve řekla, že se na ples ke gubernátorovi nemá jezdit, a ostatní jí dali za pravdu, ale potom nějak všichni došli k názoru, že to nejde a že se tam jet musí. Matka neodporovala, řekla však, že zůstane doma. Jel tam i můj otec, ale hned se vrátil s tím, že na plese je pohřební nálada a že veselý je pouze V.**, jeho dva pobočníci a starý poslanec, můj knižní mecenáš S. I. Aničkov, jenž nemohl zesnulé panovnici zapomenout, že rozpustila poslance, kteří se sjeli na poradu o zákonech, a říkal, že „je nejvyšší čas, aby se žezla chopila mužská ruka“.

I tento den mi přinesl nové, dosud neznámé pojmy, ba i zcela neznámé pocity, jaké jsem dosud neprožil. Když jsem ulehl do postýlky, když nade mnou zatáhli závěs a všechno kolem utichlo, začala pracovat má fantazie a před očima mi vyvstal prazvláštní obraz: viděl jsem velikánskou postavu mrtvé carevny, jak leží pod černým baldachýnem v černém kostele (slyšel jsem o tom hodně vyprávět) a u ní klečí nový panovník, rovněž jakýsi obr, a pláče a s ním hlasitě štká všechen lid, jenž se zde shromáždil v takovém zástupu, že by sahal od Ufy až do Zubovky, to znamená víc jak deset verst. Druhý den jsem již vyprávěl svůj sen Paraše a sestřičce, jako bych to všechno byl sám viděl nebo o tom četl.

O carevničině smrti se mluvilo dlouho a první dobu přibývaly hodinu od hodiny nové podrobnosti. Mluvilo se o tom v ložnici u matky, mluvilo se o tom v jídelně, mluvilo se o tom dokonce v našem dětském pokoji, kam občas zaskočila z čeledníku buď Anuška, Jefremova žena, nebo hrbatá kněžna Kalmyčka. V ložnici a v jídelně

se mluvílo o změnách ve vládě, s nimiž se muselo počítat, a o tom, že car odstraní všechny dřívější carevniny oblíbenice, které nesnáší za to, že se k němu špatně zachovali. Často jsem slyšel větu, jíž jsem tehdy ani trochu nerozuměl: „Nyní přišla doba lidí z Gatčiny.“

V našem dětském pokoji se probíralo, lépe řečeno do našeho dětského pokoje se vždycky doneslo to, o čem se mluvílo mezi služebníky a mezi lokaji, a nejvíce se přetřásala náhlá carevnina smrt; přidávala se strašidelná vypravování, která mi nešla do hlavy: utíkal jsem pro vysvětlení za otcem a matkou a teprve na jejich rozhodné a pobouřené ujištění, že všechny ty řeči jsou naprostý a nehorázný nesmysl, jsem se uklidnil. Běžel jsem zase zpátky do dětského pokoje a snažil se ze všech svých sil přesvědčit Parašu a ostatní, kdo přicházeli do našeho pokoje, že je to všechno hloupost, ale bylo to marné! Řekli mi na to, že „jsem ještě malý a ničemu nerozumím“. Dotklo se mne to a byl jsem rozzloben. Později jsem se dověděl, že Paraša i ostatní měli od té doby přísně zakázáno vykládat mi hloupé historky, o nichž se mezi lidmi mluvílo.

Den ze dne se čekaly nové události, avšak Ufa byla daleko a zprávy z Petrohradu a z Moskvy sem přicházely pomalu. Gubernátor V.** brzy odjel, prý na tajnou panovníkovu výzvu, jak se šeptalo.

Zanedlouho nastala krutá zima a my jsme byli definitivně odsouzeni zůstat ve svých dětských pokojících, bydleli jsme však jen v jednom. Četba, cvičení v krasopise a hodiny počtů, které mi nějak nešly do hlavy, a proto jsem se jim učil nerad, – toho všeho bylo nyní přirozeně víc, protože bylo i víc času: hostí přijíždělo méně a na projížďky se nedalo. Došlo dokonce i na Klasickou knihovnu.

Jednou jsem nějak z řeči vyrozuměl, že dědeček stůně; zdálo se však, že jeho nemoc nikoho neznepokojuje, proto jsem na ni skoro zapomněl. Až jednoho dne, seděli jsme právě všichni u oběda, přinesli otcí list, který přivezl zvláštní posel z Bagrova. Otec jej rozpečetil, začal číst, dal se do pláče a podal jej matce. Přečetla si jej, a i když se nerozplakala, bylo vidět, že je rozrušena. Rychle

jsme dojedli, všiml jsem si však, že otec s matkou nejedli skoro nic. Po obědě odešli do ložnice, nás poslali pryč a dlouho spolu o něčem hovořili. Když nám pak dovolili vejít, otec se chystal někam jet a matka, velmi zarmoucená, mi řekla:

„Tak, Serjožo, pojedeme všichni do Bagrova, dědeček umírá.“

Vyslechl jsem její slova s bolestným údivem. Věděl jsem již, že všichni lidé umírají, a smrt, kterou jsem si představoval po svém, mi připadala jako strašidelný zloduch, takže jsem se na ni bál pomyslit. Bylo mi dědečka líto, vůbec jsem si však nepřál vidět jeho smrt nebo být ve vedlejší pokoji, až bude umírat a začne přitom plakat a křičet. A také mne trápilo pomyšlení, že mamička se z toho rozstůně. Ale jak můžeme takhle v zimě jet, myslel jsem si, vždyť já a sestřička jsme ještě malí a zmrzneme. Všechny tyto myšlenky se mi pevně uhnízdily v hlavě a já, rozrušen a do hloubi duše zarmoucen, jsem seděl mlčky v zajetí své bujné fantazie, jež přede mnou rozvíjela obrazy hodinu od hodiny truchlivější. Bál jsem se jen, že dědeček brzy zemře, ale jinak mne Bagrovo samo nijak nelákalo. Dobře jsem se pamatoval, jak nám tam bylo bez otce a matky smutno, a nechtělo se mi tam jet, zvláště ne teď v zimě. Přijel otec, rychle vešel do ložnice a pravil jakoby vesele, až mne to překvapilo:

„Chvála bohu, všechno jsem sehnal! Kryté sáně nám půjčí S. I. Aničkov a otevřené Misajlovovi. Tak maminko, a teď se honem chystej. Zítra dostanu dovolenou a můžeme hned vyrazit.“

Matka hluboce zarmoucená smutně odpověděla:

„Budu mít všechno připraveno, hlavně aby se to nezdrželo s tvou dovolenou.“

Téhož večera jsme se začali chystat, balit věci a připravovat jídlo na cestu. Dovolili mi vzít si s sebou jen pár knížek. Svěřil jsem se se všemi svými pochybnostmi a obavami matce; některé mi vymluvit nedokázala, avšak nad mými obavami, že zmrzneme, se rozesmála a řekla, že nám v krytých saních bude horko.

Nazítří kolem oběda bylo skutečně všechno připraveno, malé i velké sáně naloženy, a čekalo se jen na otcovu písemnou dovolenou. Přinesli ji někdy po druhé hodině. Měli jsme jet několik stanic po kazaňské silnici, a proto nám přivedli poštovské koně, a večer jsme vyjeli.

Zimní cesta do Bagrova

Tato cesta, která trvala skoro dva dny a dvě noci, ve mně zanechala skličující a nepříjemnou vzpomínku. Sotva jsme vyšli ven nasednout do saní, zděsil jsem se, když jsem viděl nizounké kryté sáně z kůže s malými dvířky, jimiž se člověk sotva protáhl – a to jsme se do nich měli vejít my dva se sestřičkou a Paraša s Anuškou. Prosil jsem, aby mne vzali do saní k matce, jenže byl strašný mráz a já dostal přísný rozkaz vlézt si do krytých saní. Uraženě a se slzami v očích jsem poslechl. Matka nemohla v zimě jezdit v uzavřeném povoze, dělalo se jí mdlo a bylo jí špatně od žaludku; i v zastřešených saních seděla zvláštním způsobem – vůbec nebyla zachumlána, takže k ní ze všech stran mohl čerstvý vzduch. U nás v krytých saních se brzy udělalo teplo a museli mi rozvázat velký šátek, do kterého jsem byl přes kožich a čepici zamotán. Rychle jsme ujížděli po hladké cestě a já jsem vychutnával dosud nepoznaný požitek z rychlé jízdy. Sáně měly v obou dvířkách malé čtverhranné okénko se sklem napevno zasazeným. Přisunul jsem se až k němu a pln radosti jsem se díval ven: byla měsíčná, světlá noc, kolem nás se rychle míhaly mohutné milníky a občas i stromy, jenže bohužel brzy bylo po radosti: okénka se zarosila, zarostla ledovými květy a nakonec se pokryla tlustou vrstvou neprůhledné jinovatky. To, co mne čekalo, nebylo nic veselého: smutný dům v Bagrově zapadlý v závějích a v něm umírající dědeček. Sestřička již dávno spala a na mne nakonec také přišel blahodárny spánek.

Když jsem se příštího rána probudil, myslel jsem, že je asi ještě hodně brzy; jenže šero či přítmí v našich saních bylo způsobeno tím, že okénka byla nyní ještě víc ojíněná. Všichni byli již zřejmě dávno vzhůru a sestřička něco jedla; přišourala se ke mně a začala mne objímat a líbat. V saních bylo skutečně horko. Zanedlouho jsem

s překvapením zaslechl pronikavý skřípot sanic a cítil jsem, že jedeme velmi pomalu. Dostalo se mi vysvětlení, že jsme projeli dvě a půl stanice, pak jsme odbočili ze silnice a nyní již nejedeme s trojkou poštovských koní, nýbrž táhnou nás po polní cestě vesničtí valaši zapřažení za sebou. Tato zpráva mne velmi zarmoutila a sestřička se marně snažila mne rozveselit. Věděla však, jak na mne jít, a začala mne prosit, ať jí něco přečtu z knížky, která byla v postranní brašně. Mně se však ani číst nechtělo, tak mi bylo smutno.

Konečně jsme se dovedli do jakési tatarské vesničky, kde jsme měli měnit koně – kočí Stěpan jel napřed koně obstarat. Vstoupili jsme do chalupy předem pro nás přichystané, kde jsme si měli vypít čaj a posnídat. Matka vypadala unaveně a strhaně. Celou noc nespala, bylo jí špatně od žaludku a točila se jí hlava. Rozrušilo mne to a rozladilo ještě víc. V bílé tatarské chalupě byla na široké palandě vyrovnaná skoro až do stropu kupa těžkých peřin, přikrytých z jedné strany kobercem; volná část palandy byla pokryta bílou plstí. Matka si na ní rozložila cestovní plášť, vzala si své přikrývky a ulehla k odpočinku; řekla, ať si čaj vypijeme bez ní, a skutečně brzy usnula. Spala celou hodinu a my s otcem a sestřičkou jsme si mezitím ve vší tichosti vypili čaj a dokonce jsme posnídali teplou pečení, ohřátou v peci. Spánek matku posílil a mohli jsme se vydat na další cestu. Večer se opakovalo totéž: opět jsme zastavili, abychom mohli vyměnit koně, a vešli jsme tentokrát nikoli do čisté tatarské, ale do špinavé mordvinské chalupy. Něco tak odporného jsem snad v životě neviděl: špína, zápach všelijakého dobytka a nadto ještě tak uzounké lavice, že si na ně matka nemohla ani lehnout, ačkoli byla cestováním v zimě zcela vyčerpána; otec však k lavici přistavil jakousi malou lavičku a upravil matce jakžtakž místočko, kde si mohla na chvíli lehnout; nemohla však nic jíst, jen se napila čaje. Seděli jsme s nohama na lavici (ačkoli jsme byli teple obuti), protože od podlahy strašně táhlo. Venku prý ještě přituhlo, a jakmile někdo otevřel dveře, vevalila se dovnitř zima

jako chuchvalec bílé páry a ve chvílce naplnila celou světnici. Snědli jsme tu ještě ohřátou polévku a pirožky a vydali se na další cestu. V našich saních jsme neprozřetelně nedověřeli dveře, takže značně prochladly a trvalo hezkou chvíli, než jsme si je svým teplem a dechem znovu zahřáli.

Nedovedu vylíčit, jaký nepokoj a rozčilení jsem tehdy prožíval. Měl jsem jakousi předtuchu, ba pevné přesvědčení, že nás stihne neštěstí, že buď zmrzneme jako kavky nebo vrabci, kteří padali v letu mrtví, jak vyprávěla Paraša, nebo se rozstůněme. Všechn můj strach a obavy se však týkaly mnohem více matky než mne a sestřičky. V našich krytých saních bylo již zase teplo, kdežto matka seděla stále v zastřešených saních a ani se nijak neschovávala, ale byla celá odkrytá. Nemohl jsem samými starostmi spát. Vtom jsme zastavili a já byl ve chvílce tak neklidný, že jsem probudil Parašu a prosil ji a žadonil, aby zaklepala na dveře, někoho sem zavolala a zeptala se, proč stojíme; jenže Paraša, ta jindy hodná a vlídná Paraša, byla nyní mrzutá, že jsem ji probudil, a tak mne jen odbyla slovy:

„Teď se žádnýho nedoklepu. To každějí ví, proč stojíme.“

Kdyby byla věděla, jaká muka jsem prožíval při této nevysvětlitelné zastávce, byla by se jistě nade mnou slitovala. Chválabohu, sáně se brzy daly znovu do pohybu. Když jsme pak ráno opět zastavili na čaj, dozvěděl jsem se, že mé obavy nebyly tak docela bezdůvodné: málem nám zmrzl náš Čuvaš, který jel jako předjížděč našich krytých saní. Byl málo oblečen, takže promrzl, až spadl v bezvědomí z koně; dlouho ho třeli sněhem a nakonec ho šťastně dovezli do nejbližší vesnice.

Od té doby ve mně dodnes setrvává strach a odpor k cestování v zimě po špatných polních cestách s obyčejnými venkovskými koňmi: lýkový postroj, koníčky nepřivyklí takové jízdě a slabí, protože nikdy nedostanou oves, a konečně i vozkové málo oblečení na to, aby mohli ujet deset verst v tak krutém mrazu... To všechno je

vskutku strašné. Jeli jsme tentokrát do Bagrova docela jinou cestou než poprvé, což jsem se dověděl až později. Po oné letní stepní cestě nebylo nyní ani památky. V zimě přímé cesty pro velkou vzdálenost vůbec neprotahovali, jen od vesnice k vesnici šly jakés takés pěšiny.

Ráno, když jsem vylezl z našeho vězení na světlo boží, trochu jsem se uklidnil a vzchopil; nadto se matka cítila lépe, zvykla si na cestu, i mráz trochu polevil. Krátký zimní den brzy minul a noční tma, jež v krytých saních nastávala dřív než venku, znovu naplnila mou ustrašenou dušičku obavami a truchlivými předtuchami a bohužel opět odůvodněně. Říkám bohužel, protože právě od těch dob ve mně zakořenila víra v předtuchy, a po celý život mi působila větší utrpení než skutečná neštěstí, ačkoli se přitom mé předtuchy skoro nikdy nesplnily.

Když jsme již přijížděli k Bagrovi, najely naše sáně na pařez a převrátily se. V rozespalosti jsem se uhodil do kulaté hlavičky mosazného hřebíku, na němž visela brašna, a navíc jsem se málem udusil, protože Paraša, sestřička a spousta polštářů se na mne navalily, a hlavně trvalo drahnou dobu, než převržené sáně zvedli. Když jsme zase byli v pořádku, ani jsem nejdříve nic necítil, kromě radosti, že jsem se neudusil; dokonce jsem si ani nevšiml, že jsem se uhodil. Avšak k mé zlosti se Paraša, Anuška a dokonce i sestřička, která nechápala, že jsem se mohl udusit a umřít, smály mému strachu i mé radosti. Matka naštěstí nevěděla, že jsme se převrátili.

Bagrovo v zimě

Konečně se ozval štěkot psů a v chalupách zablikala bledá, mihotavá světylka; jejich slabé světlo proniklo i do našich okýnek, zavátých nyní sněhem méně než dříve – poznali jsme, že jsme již v Bagrově, neboť na posledním úseku cesty, dvanáct verst dlouhém, jiná vesnice nebyla. Zastavili jsme u prvního stavení a později jsem se dověděl, že otec někoho poslal poptat se, jak je dědečkovi; řekli mu, že je ještě naživu.

Jeli jsme a pomalu zvonili rolničkami; čekali nás, domysleli si, že jsme to my, takže nás babička a tetička Tatjana Stěpanovna uvítaly na verandě, ačkoli byla noc a krutý mráz. Obě usedavě plakaly a dokonce slabounce kvílely. Ve vsí tichosti jsme vstoupili do domu, teta si vzala mne a sestřičku na starost a otec s matkou šli za dědečkem, který sice již byl na smrtelném loži, byl však plně při vědomí a netrpklivě si přál spatřit syna, snachu a vnoučata. Zase nám přidělili salón, protože ona zvláštní světnice, kterou nám dědeček sliboval, nebyla ještě vevnitř dokončena, ač byla již sroubena a zastřešena. Jinak byl celý dům plný – přijely všechny tetičky se svými muži; ve světnici Tatjany Stěpanovny byla ubytována teta Jerlykinová s dvěma dcerami; Ivan Petrovič Karatajev a generál Jerlykin spali někde ve stolárně a ostatní tři tety se ubytovaly v pokoji u babičky vedle světnice nemocného dědečka. V parádní světnici byla strašná zima, ba i salón byl prochladlý. Jen taktak že sehnali jednu postel pro matku; mně a sestřičce ustlali na pohovce a otci přichystali peřinu na zemi. Pak přinesli samovar a nalili nám čaj, a vtom již přišla matka notně zpocená z horka v dědečkově světnici, kde bylo jako v lázni. V salóně se jí zdálo chladno a hned se pustila do zařizování: dveře do parádní světnice se zamkly a zavěsily kobercem, po podlaze se rozložily pruhy plsti a salón, kde byla dvojce kamna, se brzy prohřál a po celou dobu našeho pobytu v něm bylo pěkně teplo.

A já měl mezitím hlavu plnou nejrůznějších dojmů, vzpomínek, strachu a předtuch; a nadto mne doopravdy začínala hlava citelně bolet od toho, jak jsem se uhodil. Matka si brzy všimla, že mi není dobře a že mám oko čím dál opuchlejší, a nezbývalo než jí povědět, co se přihodilo. Dali mi na oko jakýsi obklad a zavázali je. Matka však na tom byla hůř než já – z nevyspání, únavy a nevolnosti během cesty. Doslova padla vyčerpáním na lůžko; i nás samozřejmě hned uložili.

Otec zůstal celou noc u dědečka, jehož skon se očekával každou chvíli. Matka brzy usnula, já jsem však dlouho usnout nemohl. Neustále jsem čekal, že dědeček začne umírat, a jelikož ke smrti patřila podle mých představ a přesvědčení i strašlivá bolest a utrpení, stále jsem bystril sluch, zda již dědeček nezačal plakat a sténat. Měl jsem také velký strach o matku; hlava mne bolela, oko otékalo, cítil jsem, že mám horečku a že snad dokonce začnu blouznit, všechno však pominulo blahodárným léčivým spánkem. Když jsem se potom ještě před rozedněním probudil a viděl, že matka spí, velmi mne to potěšilo. Hlava i oko přestaly bolet, oko mi však úplně zateklo, že jsem na ně neviděl, a celé to místo, kam jsem se uhodil, zmodralo. Otec tu zřejmě ještě nebyl – jeho lůžko bylo netknuté. Začal jsem si prohlížet salón. Všechno tu bylo stejné jako loni, jen okna pomaloval silný mráz nádhernými květy. Času jsem měl habaděj, mohl jsem proto povolit uzdu fantazii, lépe řečeno úvahám, – uvažoval jsem totiž o našem nynějším postavení i o tom, co nás čeká v budoucnu. Rozumí se, že to všechno byly úvahy dítěte. Přemýšlel jsem, že až umře dědeček, umře patrně i babička, protože je již stará a šedivá. Potom si tetičku Taťjanu Stěpanovnu vezmeme k sobě do Ufy a bude bydlet v prázdném dětském pokoji; a když babička neumře, vezmeme s sebou i ji, přestěhujeme dům z Bagrova do Sergejevky, postavíme ho přímo u jezera a v létě tam budeme bydlet a chodit s tetičkou na ryby...

Všechno toto fantazírování však vždycky ustalo, jakmile jsem si vzpomněl, že dědeček má smrt na jazyku, jak všichni říkali. Věděl

jsem, že si nás přál vidět, a musím se přiznat, že ve mně toto nevyhnutelné setkání vyvolávalo nepopsatelný děs. Nejvíc jsem se bál, že dědeček se se mnou začne loučit, a až mne obejmě, v tu chvíli zemře a mne pak nebudou moci vyprostit z jeho objetí, protože mu ruce ztuhnou a budou mne muset zakopat do země zároveň s ním. Tento strach jistě mohl pramenit z vyprávění o nebožtících, o jejich ztuhlých údech, přesto však je v podivném rozporu s mými tehdejšími představami o některých věcech, které již byly zcela normální. Panebože, jak jsem trnul hrůzou při tomto pomýšlení! Dech se mi úžil, tvář se mi zalévala chladným potem, nedokázal jsem ležet na místě, vyskočil jsem a usedl napříč přes postýlku, snad jsem docela i začal budit sestřičku, a jestliže jsem nekřičel, pak jen proto, že jsem nemohl vydat hlásku...

V tu chvíli se probudila matka a až vykřikla, když na mne pohlédla: obvaz mi již dávno spadl a modrá, ba černá boule nad okem matku vylekala. Její důvodný úlek zaplašil hned mou neskutečnou noční můru a já jsem rychle přiběhl k ní na lůžko a ujistil ji, že jsem zcela zdravý a nic mne nebolí. Matka se uklidnila a pravila, že oko bude brzy v pořádku. Spánek ji posílil, proto rychle vstala, oblékla se a odešla za dědečkem.

Mezitím se již rozednilo. Sestřička se také probudila a také se v první chvíli lekla při pohledu na mé oko; když mi je však zavázali, uklidnila se. Dědečka se nijak nebála, jen ho litovala a sama si přála k němu zajít. Její nebojácnost a příchylnost k dědečkovi mne zahanbily a povzbudily. Matka se brzy vrátila a řekla, že dědeček je již velmi sláb, že je však ještě při vědomí a chce nás vidět a požehnat nám. Ač jsem se velmi snažil, abych se ovládl, nedokázal jsem přece jen utajit svůj strach a dokonce jsem zbledl. Matka se mne snažila povzbudit slovy:

„Jak by ses mohl bát dědečka, když už sotva dýchá a umírá?“

V duchu jsem si říkal, že právě toho se bojím, ale neopovážil jsem se říci to nahlas. Matka nás pak zavedla do světnice za dědečkem,

který ležel na posteli s očima zavřenýma; byl bledý a tak se změnil, že nebyl k poznání; v hlavách postele seděla v křesle babička, v nohách stál otec s očima opuchlýma a zarudlýma od pláče. Sklonil se k uchu nemocného a hlasitě pravil:

„Děti se s vámi přišly rozloučit.“

Dědeček otevřel oči a beze slova nás roztřesenou rukou přežehnal křížkem a dotkl se prsty našich hlav; políbili jsme jeho vyhublou ruku a dali se do pláče; všichni, kdo byli ve světnici, se rozplakali, někteří dokonce nahlas, a tu jsem si teprve všiml, že kolem nás stojí všechny tetičky, strýčkové, staré ženy i všichni dědečkovi sloužící. Neměl jsem již vůbec žádný strach a v tu chvíli jsem si plně uvědomil, jak mám umírajícího dědečka rád a jak je mi ho líto. V místnosti bylo nesnesitelné vedro a dusno; matka nás za chvíli odvedla do salónu, kde jsme se dali se sestřičkou do usedavého pláče a dlouho jsme nebyli k utišení. Matka k nám proto pozvala naše sestřeničky, abychom se rozptýlili. Byly mnohem klidnější a pěkně se k nám chovaly; poněkud jsme se utišili a dali se s nimi do řeči. Povídali jsme si až do oběda, který se odbýval jako obvykle v parádní světnici; jídel bylo spousta a kromě mé matky a otce, kteří ani ke stolu nezasedli, jedli všichni s chutí a mluvili spolu celkem klidně, i když polohlasem. Po obědě přišly sestřenice opět za námi do salónu a já jsem si s nimi vesele povídal a vyprávěl jim všechno možné. Chtěl jsem zřejmě bezděky tímto neustálým povídáním zaplašit neodbytné myšlenky na dědečkovu smrt. Matka ustavičně odcházela k nemocnému a dovolila nám zajít do světnice k sestřenicím. Muselo se projít chodbou a čeledníkem, kde nebylo k hnutí pro spoustu služebných děvčat a děveček. Překvapilo mne, jak jsou oblečeny: některé na sobě měly šaty z kanafasu, jiné byly ve vatovaných bundách a sukních a některé jen v košilích a sukních. A všechny seděly s kuželi a předly. Pro mne to bylo něco zcela nového, takže jsem zůstal stát a se zájmem jsem sledoval, jak přadleny jednou rukou tahají za vlákna lnu a druhou otáčejí vřetánkem

s namotanou přízí; dělaly to velmi hbitě a půvabně, a jak všechny mlčely, vznikal z bzukotu vřeten a potahování kuželů zvláštní zvuk, jaký jsem nikdy předtím neslyšel. A právě v té chvíli, kdy jsem zde poslouchal a pozorně hleděl kolem, ozval se v dědečkově světnici pláč; trhl jsem sebou a celý čeledník byl ve chvílce prázdný; přadleny odhodily kužely a vřetánka a všechny odběhly do světnice umírajícího. Napadlo mi, že dědeček jistě umřel, a byl jsem touto myšlenkou tak překvapen a polekán, že se ani nepamatuji, jak jsem se ocitl v pokoji mých sestřeniček, vlezl si do tetiččiny postele a zalezl do koutku až za peřiny. Paraša nás nechala být a také se odběhla podívat, co se děje ve světnici chudáka starého pána. Můj strach ještě vzrostl, Paraša se však brzy vrátila a řekla, že dědeček už jakoby začal „pracovat ke konci“, ale že ještě přišel k sobě. „Ale v noci už dozajista umře,“ dodala lhostejně. Zůstali jsme u sestřenic asi dvě hodiny, avšak nyní jsem již nic nepovídal, jen jsem seděl, jako když mne poleje.

Potom nás zavolali na čaj do parádní světnice, kam přišla i matka, tetičky a babička, každá však zvlášť a jen na chvíli. Otec stále nešel a mně po něm bylo již smutno. Chápal jsem však, jak těžko mu musí být při pohledu na umírajícího otce. Po čaji přišly sestřeničky zase k nám do salónu, já jsem se však jejich povídání zase neúčastnil; asi tak za dvě hodiny odešly spát. Jak jsem jim záviděl, že se ničeho nebojí, a jak jsem si přál, aby neodcházely! Bez nich jsem se bál mnohem víc. Sestřičce bylo po dědečkovi smutno a ustavičně na něho vzpomínala. Říkala:

„Dědeček nebude večerět. Dědečka zahrabou do sněhu. Je mi ho líto.“

Plakala, ale jinak se ničeho nebála a za chvíli usnula. Mně však všechny smysly ochromil strach a byl jsem přesvědčen, že celou noc nezamhouřím oka. Parašu jsem proboha prosil, ať nikam nechodí, a ta mi slíbila, že neodejde, dokud nepřijde matka. A místo noční lampičky, která vždycky jen blikala, jsem ji uprosil, aby rozžehla

svíci. Jakmile jsem zjistil, že podřimuje, začal jsem si s ní povídat. Zeptal jsem se jí:

„Jak to, že dědeček nepláče a nekřičí? Přece ho to musí bolet, když umírá, ne?“

Paraša mi na to se smíchem řekla:

„I ba né, když přijde poslední hodinka, to už člověka obyčejně nic nebolí, to už ani nic neslyší a necejtí. Dědeček už nemůže mluvit a nikoho nepoznává; chce něco říct, ale jenom poulí oči a pohybuje rty...“

Má fantazie přede mnou načrtla nový, ještě strašnější obraz umírajícího dědečka. A tento obraz jsem měl neustále před očima. Uvědomil jsem si, jak bezmezně musí být utrpení, když o něm nelze říci slovíčko lidem okolo, protože člověk již nemůže mluvit. Chytil jsem Parašu za ruku, pevně jsem ji držel a přestal jsem mluvit. Knot již ohořel, bylo třeba svíci očistit, já jsem však nedokázal ani na chvíli Parašinu ruku pustit; museli jsme jít pro svíci spolu, postavit ji na stůl vedle mne tak blízko, aby se dala čistit kratiknotem, aniž se muselo vstávat. Paraša začala podřimovat, já jsem ji však ustavičně budil a naříkavě opakoval:

„Parašenko, nespí!“

Konečně přišla matka. Divila se, že nespím, a když se dověděla, proč, vzala si mne k sobě do postele a oblečena ulehla se mnou. Objal jsem ji kolem krku a uklidněn jejím ujištěním, že dědeček ještě nezemře, jsem brzy usnul. Spal jsem klidně několik hodin, avšak probuzení bylo strašné. Jakmile jsem otevřel oči, zjistil jsem, že matka ve světnici není. Paraša také ne, svíčka že je zhaslá, noční lampička dohořívá a ohnivý jazýček dohasínajícího knotu, jenž se všelijak naklání na dně mističky s vyhořelým tukem, občas osvětlil blikavým, nejistým světlem pokoj, takže jsem mohl každou chvíli zůstat v naprosté tmě. Nedokážu vylíčit, jakou hrůzu jsem prožíval! Srdce jako když mi někdo polévá vroucí vodou a po těle mi přitom běhal mráz. Zabalil jsem se celý do přikrývky a cítil jsem, jak mi po

těle vystupuje studený pot. Marně jsem zavíral oči – dědeček stál přede mnou, dívaje se mi do očí a pohybuje rty, jak říkala Paraša. Červotoči vrtali v holých dřevěných stěnách a tyto slabé zvuky se bolestně zařezávaly do mého sluchu. Kdyby bylo v tu chvíli něco kleplo nebo prasklo, byl bych snad leknutím zemřel. Náhle jsem odněkud zdálky zaslechl nejdříve pláč; myslel jsem, že se mi to zdálo... jenže pláč se změnil v nářek, křik a kvílení... a to už jsem déle nevydržel, odhodil jsem přikrývku, a spustil křik, co mi hrdlo stačilo. Sestřička se probudila a dala se také do křiku; muselo to asi trvat dosti dlouho, než nás uslyšeli, protože v tu chvíli skutečně dědeček zemřel, celý dům se seběhl do světnice k nebožtíkovi a všichni tak hlasitě naříkali, že náš dětský křik ani slyšet nemohli. Ztrácel jsem již vědomí a neměl jsem daleko k mdlobám či k pomnutí smyslů, když vtom vběhla do pokoje Paraša, která klidně spala na chodbě těsně u našich dveří, až ji konečně všeobecný nářek probudil; naštěstí uslyšela mne a sestřičku dříve, protože jsme byli blíž. Zapálila svíci od dohořívající lampičky, posadila si nás na klín a jakžtakž nás uklidnila. Nakonec přišla matka, rovněž rozrušená a chorá, řekla, že dědeček zemřel v šest hodin ráno a že za chvíli přijde otec a půjde spát, protože již dvě noci probděl. Otec skutečně za chvíli přišel, políbil nás, udělal nám křížek na čelo a pravil: „Tak už nemáte dědečka,“ a hořce se rozplakal; i my se sestřičkou jsme se dali do pláče. Všeobecný nářek v domě umlkl. Otec si lehl a okamžitě usnul. V koutě hořela svíce něčím zastíněná, okna již bíle probleskovala, takže jsem si domyslel, že začíná svítat. To mne povzbudilo a brzy jsem usnul spolu s matkou a se sestrou.

Spal jsem dlouho. Do našich oken již nakukovalo jasné zimní slunce, když jsem otevřel oči. Udiveně jsem naslouchal nejdříve kostelnímu zpěvu, který sem pronikal z parádní světnice, a potom jsem zaslechl i pláč a nářek. V paměti se mi vynořily události poslední noci a hned jsem si domyslel, že se tam asi modlí za duši zemřelého dědečka. V pokoji nikdo nebyl. To se tam Paraša se

sestřičkou jistě taky modlí, pomyslel jsem si a trpělivě čekal, až někdo přijde. Ve dne, za slunečního světla jsem se samoty nebál. Za chvíli přišla Paraša se sestřičkou, která měla uplakané oči. Paraša se slovy: „Panečku, to jste dlouho spal, za chvílku se bude obědvat,“ mne začala rychle oblékat.

Když jsem se potom umýval, zaslechl jsem najednou nějaké tiché, jednotvárné a zpěvavé čtení, které jako když vychází z velkého pokoje. Zeptal jsem se Paraši, co to tam čtou, a ona, polévajíc mi hlavu ze džbánu studenou vodou, odpověděla:

„To čtou žalmy za dědečka.“

Ještě jsem stále nic netušil a byl jsem celkem klidný, když vtom mi sestřička povídá:

„Pojď, Serjožko, půjdeme do parádního pokoje, leží tam dědeček.“

Lekl jsem se, ale stále jsem ještě nechápal, co a jak, a zeptal jsem se:

„Jak mohl dědeček přijít do parádního pokoje, copak je živý?“

„Jakýpak živý,“ pravila na to Paraša, „už je dávno ztuhlý, umyli ho, oblékli do rubáše, přenesli do velké seknice a položili na stůl; pak odsloužili zádušní bohoslužbu, velebníček odjel a teď tam děda Jekim čte žalmy. Neposlouchejte sestřičku a ani se na něho nechodte dívat – jde z něho strach, jak kouká tím jedním okem.“

Každé Parašino slovo mi nahánělo větší a větší hrůzu a poslední věta mne tak zděsila, že jsem s křikem vyběhl ze salónu a přeběhl přes chodbu a čeledník až do pokoje sestřenic; Paraša a sestřička přiběhly za mnou, ale za nic na světě mne nemohly přemluvit, abych se vrátil do salónu. Já vím, strach je k smíchu a Paraše nevyčítám, že se mi smála, když mne přemlouvala, abych se vrátil, a pokoušela se mne tam dokonce odvést násilím a já se bránil rukama nohama, avšak muka, jaká vyvolává v dítěti strach, jsou tak hrozná, že je hřích posmívat se jim. Paraša šla pro matku, která se v tu chvíli stárala o babičku, jak jsem se později dověděl: babičce se po zádušní

bohoslužbě udělalo nevolno, protože tak strašně plakala, bědovala a kvílela. Matka přišla společně s tetičkou Jelizavetou Stěpanovnou. Objal jsem matku kolem krku a snažně jsem ji prosil, aby mne nevodila do salónu. Bylo jí to trapné a styděla se za mne před sestřenicemi, že jsem takový strašpytel. Chtěla na mne jít násilím, ale já jsem vyváděl jako pominutý, až se matka polekala. Tetička se nade mnou zřejmě slitovala a nabídla nám, že se přestěhuje s dcerkami do salónku, protože se nebožtíků nebojí. Matka by za jiných okolností takovou úsluhu nikdy nepřijala, nyní však ráda a vděčně souhlasila. A mně jako když spadne kámen ze srdce, když bylo rozhodnuto, že se přestěhujeme do rohové místnosti daleko od parádního pokoje. Nebylo tam slyšet ani čtení žalmů, ani kvílení plaček; kvílet nad mrtvým čili oplakávat ho patřilo tehdy k věci, slušelo se to. Ve velké světnici byly nejen tetičky, ale všechny staré ženy z čeledi a ze vsi a všechny plakaly, naříkaly a bědovaly: „Otče náš rodný, komu jsi nás tu zanechal, siroty přenešťastné,“ a tak dále a tak dále.

Naše přestěhování do tetiččiny světnice proběhlo velmi rychle, ani jsem je vlastně neviděl, protože nás zavolali k obědu. Velký kulatý stůl byl prostřen v babiččině pokoji. Když jsme tam se sestřičkou vešli, babička, všechny tetičky a naše sestřenice seděly mlčky vedle sebe s černými šátky na hlavách, některé s černými šátky na krku; i oba strýčkové zde byli. Celkový pohled na tento výjev na mne zapůsobil tísnivým dojmem. Všichni nás políbili a ve zpěvavém pláči říkali: „Tak už vám dědeček odešel,“ a podobně.

Stůl se pak zaplnil spoustou jídla. Nevím proč, ale u stolu obsluhovala jen služebná děvčata. Otec měl něco na práci ve stolárně a čekalo se na něho dosti dlouho. Matka mezitím pravila své tchyni:

„Copak, že nezasednete k jídlu, maminko? Alexej Stěpanyč přijde každou chvíli.“

Babička na to však odpověděla, že „Aljoša je nýčko v domě pánem a hospodářem a patří se na něho počkat“.

Matka se pokoušela namítnout:

„Je to přece váš syn, maminko, a vy zůstanete v jeho domě vždycky paní.“

Babička zamávala rukama a řekla:

„I to, to, nevěstinko: podle nás je to jináč, no a každěj švec at' se drží svýho kopyta.“

Poslouchal jsem to všechno pozorně a pln zvědavosti. Vtom se rozlétly dveře a do místnosti vstoupil otec. Dost dlouho jsem ho neviděl, jen v noci letmo; byl bledý, smutný a trochu pohubl. V tu chvíli všichni vstali a vykročili k němu, dokonce i tlustá babička, stěží se držíc na nohou a kýmsi podpírána, se belhala k němu, zatímco všechny čtyři sestry mu padly k nohám a spustily náрек. Všemu jsem asi nerozuměl a ledacos jsem zapomněl. Pamatuji se na slova:

„Teď jsi ty náš otec, neopust' nás, siroty!“

Můj hodný tatínek s očima plnýma slz všechny zvedal a objímal a své matce, která mu šla vstříc, se sám poklonil až k zemi, a když jí pak líbal ruce, ujišťoval ji, že vždycky se bude řídit její vůlí a všechno půjde jako dřívě. Vzápětí po této scéně se všichni obrátili k mé matce, a přestože se jí neklaněli až k zemi jako otci, prosili ji jako *skutečnou paní domu*, aby jim zachovala náklonnost a přízeň. Viděl jsem, že matce to bylo trapné, až nepříjemné: příliš dobře věděla, že ji zde nemají rádi a že se jí snažili způsobit, co mohli nejhoršího. Odpověděla chladně, že „si zde nikdy žádnou moc osobovat nebude a že i nadále bude každého ctít a mít ráda“.

Zasedlo se ke stolu a všichni se pustili do jídla (až na matku) s takovou chutí, že jsem se nestačil divit. Tetička Tatjana Stěpanovna nalávala rybí polévku z obrovského hrnce a nakládala každému hromádku jiker a jatýrek se slovy:

„Ochutnejte, maminko, bratříčku, sestřičko, trochu jiker a jatýrek, náš tatínek je měl tuze rád...“ a já jsem dobře viděl, jak jí slzy kanou do talíře. Ostatní také plakali, přitom však jedli s náramnou chutí.

Po obědě všichni odešli spát a spali až do večera, než se podával čaj. Když jsem procházel čeledníkem do našeho nového pokoje, nesměle jsem nahlédl do otevřené chodby, která ústila přímo do parádního pokoje, odkud se ozývalo jednotvárné, únavné čtení žalmů. Otec s matkou rovněž spali a my se sestřičkou jsme si šeptem povídali. Za denního světla jsem se nebál ani trochu a dokonce jsem se radoval z jasných slunečních paprsků. Pokoj se mi neobyčejně líbil; nejenže jsem zde byl dál od nebožtíka, ale navíc to byl rohový pokoj, jednou stranou obrácený k Buguruslanu, jenž tekł tak rychle a bral s sebou tolik pramenů, že ani v zimě nezamrzal. Přímo proti našim oknům se ostře stácel. Pohled na prudkou řeku uprostřed sněhových závějí, na letní kuchyni na ostrově, na vysokou lávku, jež k ní vedla, na druhý ostrov s velkými štíhlými stromy obalenými jinovatkou, a v dálce na Čeljajevskou horu plnou oblých skalisek – celý tento obraz na mne zapůsobil příjemným, uklidňujícím dojmem. Poprvé jsem si uvědomil, že i zimní příroda může mít svou krásu.

Můj klid trval až do soumraku, moje odvaha mimoděk klesala zároveň s pohasínajícími paprsky zapadajícího slunce. Báł jsem se dokonce jít na čaj do babiččina pokoje, protože bych byl musel v čeledníku projít kolem známé chodby. Matka mi přísně poručila, že mám jít. Přiměl jsem se ji uposlechnout, proběhl jsem však čeledníkem jako střela s ušima zacpanýma a odvrácen od chodby. Po čaji se u babičky v pokoji vypravovalo, jak dědeček umíral a co si přál, aby se vykonalo, a říkalo se také, že pozítří ho pochovají. Matka si všimla, jak zaraženě se při těchto řečech tvářím, a hned mne i sestru odvedla do našeho rohového pokoje a dokonce k nám pozvala naše sestřeničky. Chvilku s námi seděly a povídaly si a potom odešly, a když jsme pak měli jít spát, zmocnil se mne opět strach a zračil se na mé tváři tak nápadně, že matka pochopila, jaká to bude pro mne noc, nebudu-li spát s ní. Jak neskonale jsem jí byl vděčen, když řekla:

„Serjožko, ty si lehneš se mnou.“

Po ničem jiném jsem netoužil a byl bych o to dozajista poprosil; matka by mi vyhověla. Jenže jak těžce by se mi o to prosilo, a ta hanba! Nebyl bych se k tomu ovšem odhodlal hned a předtím by mne čekalo pár mučivých hodin. Blahoslaveni ti, kdo šetří a zbavují ponižujícího vědomí bojácnosti ustrašené srdce dítěte! Noc minula klidně. Probudil jsem se ještě před svítáním a vyslechl jsem ledacos zajímavého z rozhovoru otce s matkou. Dozvěděl jsem se, že otec chce odejít z úřadu a přestěhovat se natrvalo do Bagrova. Tato zpráva mne zarmoutila, neboť Bagrovo se mi po obakrát ukázalo z té horší stránky a nemohlo mne přirozeně nijak lákat; všechny mé touhy se upínaly k Sergejevce, kde jsem tak vesele strávil minulé léto. Tehdy jsem se také prvně dověděl, že budu mít novou sestřičku či bratříčka.

Další den minul stejně jako předcházející, to znamená, že přes den jsem byl klidnější a veselejší, a jak se blížila noc, zmocňoval se mne opět strach. Nejvíc mne znepokojovala nejistota, vezme-li mne mamička opět na noc k sobě. Rozčileně jsem čekal, až začnou stlát postele, a měl jsem velikou radost, když jsem viděl, že mé peřiny dávají na maminčinu postel. Dověděl jsem se novinu, totiž že zítra dědečka povezou do Někljudova a tam ho pochovají, ačkoli on si to výslovně nepřál, protože všechno někljudovské mu šlo proti srsti. Proč jednali proti jeho vůli, nevím dodnes, pamatuji se však, že se mluvilo o nějakých závažných důvodech. Musím se přiznat, že jsem si vroucně přál, aby dědečka odvezli co nejdříve. Věděl jsem, že teprve potom budu zase úplně klidný. Někteří lidé se mrtvých bojí celý život; já jsem se jich bál až do svých dvaceti let a do té doby jsem se na ně nepodíval. Těžko říci, z čeho tento strach pramení. Dospělý člověk se pravděpodobně děsí vlastního dojmu: pohled na nebožtíka ho rozruší a bude pronásledovat jeho představivost; tehdy jsem se však doopravdy bál a byl jsem přesvědčen, že jakmile se na dědečka podívám, ten na okamžik obživne a chytí mne.

Nadešel smutný a slavnostní den pohřbu. Všichni vstali časně, nastal shon, dveře bez přestání bouchaly. Když jsme přišli do babiččina pokoje na čaj, a přišli jsme dřív než obvykle, byly již všechny tetičky i babička oblečeny do cestovních šatů; před domem stálo několik zastřešených i otevřených saní, zapřažených v řadě za sebou.

Na dvoře i na ulici bylo plno lidí: nejen zdejší vesničané a vesničanky, od nejstarších po nejmladší, ale i lidé z okolních vesnic se přišli s dědečkem rozloučit, neboť si ho všichni vážili a měli ho rádi jako vlastního otce. Ještě po mnoha letech jsem slyšel, že sousední Mordvini mu neřekli jinak než „naše otec“.

Když bylo všechno připraveno a všichni se šli s nebožtíkem naposledy rozžehnat, nastal ve velkém pokoji nářek a hlasitě se rozléhal po celém domě; byl jsem opět rozčilen, nyní to však již nepůsobil strach, nýbrž nejasné vědomí vážnosti chvíle, žal nad ubohým dědečkem a smutek, že jej již nikdy nevidím.

Dveře v celém domě byly dokořán, všude byla strašná zima a matka řekla Paraše, ať nevodí sestřičku na rozloučení s dědečkem, přestože ta plakala a prosila matku, aby ji tam pustila. A tak jsme zůstali jen my tři v babiččině teplém pokoji. Vtom se ozval temný hluk a dupot mnoha nohou v parádním pokoji a zároveň s ním postupoval i pláč a nářek; všechno to přešlo kolem nás... a zanedlouho jsem viděl, jak z verandy snášejí jakoby po hlavách lidí dřevěnou rakev; a když se pak hustý zástup rozestoupil, poznal jsem, že rakev nese můj otec, oba strýčkové a starý Petr Fjodorov, kterého museli podpírat; babičku také nejdřív vedli, brzy ji však posadili do saní, kdežto tetičky a mamička šly pěšky; mnozí z těch, co stáli na dvoře, se klaněli až k zemi. Zástup se dal znovu pomalu do pohybu, vyšel na ulici, až ji zaplnil po celé délce a nakonec mi zmizel z očí. Stál jsem na židli, díval se z okna a usedavě plakal, pln hluboké lásky a upřímného zármutku nad odchodem mého dědečka, tak vroucně všemi milovaného. V jednom okamžiku jsem dokonce zatoužil ještě jednou ho spatřit a políbit jeho hubenou ruku.

Seděli jsme smutně a mlčky v babiččině pokoji. Po všem tom hluku a ruchu v domě nastalo hrobové ticho. Vtom před domem zastavily sáně a z nich vystoupila matka a naše dvě sestřenice. Vykřikl jsem radostí; myslel jsem, že všichni odjeli do Někljudova dvacet verst daleko. Hned po matčině příjezdu se začaly ulicí valit zástupy vracejících se vesničanů. Matka vyprovodila dědečka na humna, tam položili rakev na otevřené sáně a všichni smuteční hosté nasedli do povozů. Šli jsme do našeho rohového pokoje. Matka značně rozrušená, jelikož měla nebožtíka dědečka velmi ráda, a zcela vyčerpaná, zůstala skoro celý den na lůžku, nestarajíc se o nás. Sestřeničky byly u nás v pokoji a pěkně a dlouho jsme si povídali. Mluvily ostatně skoro pořád samy; dověděl jsem se od nich plno věcí, o nichž jsem dříve neměl tušení a pokládal je dokonce za nemožné. Zjistil jsem například, že své rodiče nemají příliš rády; jen se jich bojí a neustále jim lžou a podvádějí je; musel jsem za to sestřeničky pokárat a hned jsem jim dokazoval, že se to nepatří, a poučoval je, jak se mají hodné děti chovat. Říkal jsem jim všechno, co jsem znal z knih a z vlastního života, avšak sestřeničky mi buď nerozuměly, nebo se mi smály, anebo tvrdily, že jejich tatínek a maminka jsou docela jiní než moji.

Pozdě večer se vrátil otec. Babička s tetami zůstaly na noc v Někljudově u blízkých příbuzných; otec odjel rovnou z pohřbu za námi, ani k příbuzným nezašel, ačkoli ho srdečně zvali. Celý den nic nejedl a byl strašně unaven, protože šel velký kus cesty za dědečkovou rakví pěšky. Tu noc jsem již zase spal na postýlce se sestřičkou. Večer na mne opět padl strach, avšak nedal jsem to na sobě znát; matka by si mne jistě byla vzala k sobě do postele, bylo to však pro ni nepohodlné, a kromě toho spala, když jsem uléhal. Dlouho jsem nemohl usnout, stále jsem před sebou viděl rakev, v níž něco leží, a ta rakev se kolébá a zvolna pohybuje na ramenou velkého zástupu lidí, a spánek stále nepřicházel. Konečně jsem po mnoha pokusech jakžtakž usnul a probudil jsem se později než ostatní.

Kolem poledne přijela babička, tety a strýčkové; hned včera v domě vydrhli všechny podlahy a řádně zatopili v pecích, takže všude bylo pěkně teplo, až na parádní pokoj, kam ostatně po devět příštích dnů nikdo nevkročil. Čtení žalmů pokračovalo ve dne v noci již v dědečkově pokoji, kde žil a zemřel. Čaj, stejně jako oběd a večeře se podávaly u babičky, protože její světnice byla po parádním pokoji největší; tam se také obvykle sedělo a povídalo. Matka se nemohla po několik dní vzchopit; většinou sedávala s námi v našem světlém rohovém pokoji, který však byl studenější než ostatní, matka v něm ale chtěla zůstat až do odjezdu; zpátky do Ufy jsme měli odjet za devět dní.

Byl jsem sice ještě malý, ale všiml jsem si, že všechny tety, hlavně Tatjana Stěpanovna, mého otce často objímají, líbají a říkají mu, že on je nyní jediným jejich živitelem a ochráncem. I k mé matce se hodně měly. Tetička Tatjana Stěpanovna k nám často přicházela, aby „matičce-sestřičce nebylo smutno“, a zvala ji k sobě, že si spolu pohovoří o různých domácích věcech. Matka na to vždycky odpovíděla, že „se nehodlá míchat do jejich rodinných a domácích věcí, že jejího souhlasu není zapotřebí a že všechno záleží na mamince“, to znamená na tchyni.

Když se otec vracel z rodinných sezení, vyprávěl matce, že nebožtík dědeček ještě před naším příjezdem dal babičce různé pokyny: pro každou dceru, kromě mé kmotřičky, hodné Axiňji Stěpanovny, určil darem jednu rodinu z dvorské čeledi, pro Tatjanu Stěpanovnu poručil koupit dohodnutou půdu od Baškirů a přestěhovat tam pětadvacet rolníků, které jmenovitě uvedl; kromě toho rozdal dcerám spoustu obilí a všelijakého domácího náradí.

„Tatínek mi sice o tom nic neříkal, jenom tolik mi řekl, ať nepouštím Táňušu a vybavím ji stejně, jako on vybavil ostatní sestry, když se vdávaly, ale to, co poručil mamince, je pro mne svaté a já to splním.“

Matka mu jeho úmysl schválila. Když otec prohlásil, že s dědečkovým přáním plně souhlasí a že je splní, všichni mu děkovali

a hluboce se mu klaněli a Tatjana Stěpanovna se mu poklonila až k zemi. Přišla rovněž obejmout mou matku, políbit ji a poděkovat jí, ta však žádné projevy díků nechtěla přijmout a namítala, že tyto věci se jí vůbec netýkají.

Občas jsem si všiml, jak Paraša něco matce šeptá; ta ji někdy poslouchala, většinou ji však okřikla a zahrnala pryč, až mi Paraša jednoho dne při oblékání řekla:

„Vy tu sedíte, a druzí vás zatím okrádají.“

Nerozuměl jsem tomu a prosil jsem, aby mi to vysvětlila. Paraša na to pravila:

„No, co jenom těch sedláků a čeledi a všelijakýho majetku rozdál nýčko ten váš tatínek vašim tetičkám, a nemusel; protože jsou to všecko klepy o tom nebožtíkově. To se ví, prosily ho o to, jenomže dědeček jim na to řekl: spokojte se s tím, co vám dá bratr Aljoša. Nikanorka Tanajčenok všechno na vlastní uši slyšel a všichni v domě to vědí.“

Nerozuměl jsem tomu ani za mák a nijak to na mne nezapůsobilo; nelenil jsem však a jako vždy jsem to pověděl matce. Zle se rozhněvala a tak na Parašu křičela a vyhrožovala jí, až jsem se polekal. Paraša plakala, prosila za odpuštění, padla matce k nohám, křižovala se a zapřísahala, že to víckrát neudělá. Matka jí řekla, že bude-li se to ještě opakovat, pošle ji do simbirského Bagrova pást krávy. Bylo mi ubohé Paraši strašně líto, když se na mne tak žalostně dívala a proboha mne prosila, ať se za ni u mamičky přimluvím, aby jí odpustila... a tak jsem se za Parašu vřele přimlouval a obviňoval sám sebe, že to já jsem jí způsobil takové trápení. Matka mi vyhověla, přitom však poslala pryč z místnosti svou oblíbenou služebnou, kterou dostala věnem, a nesměla tam vstoupit, dokud nebude zavolána; potom mi přísně nařídila, ať nikdy neposlouchám a nevěřím tomu, co vypráví služebnictvo, že jsou to všechno výmysly bagrovské čeledi: rozumí se, že tehdy jsem o pravdivosti matčiných slov ani v nejmenším nepochyboval. Teprve později jsem pochopil, proč

se matka na Parašu hněvala a proč nechtěla, abych znal smutnou pravdu, kterou ona sama znala velmi dobře. Pochopil jsem také, proč raději dávala vinu bagrovské čeledi, a bylo mi jasné, že v tomto případě tato čeleď mravně převyšovala některé své pány.

Těšilo mne, že babička a teta jsou na mne a na sestřičku tak hodné, a byl jsem přesvědčen, že nás tu všichni mají rádi, takže jsem byl i já na všechny hodný, hlavně na babičku. Brzy jsem celé společnosti navrhl, že jim něco zadeklamuji ze své Rossiady a ze Sumarokovových tragédií. Vyslechli mne se zájmem, pochválili a říkali, že jsem chytrá hlavička, mudrlant a písmáček.

Za pár dní mne můj strach přešel docela. Už jsem zase chodil po celém domě, někdy v Jevsejičově doprovodu. Jednou jsem se dokonce odvážil sám nahlédnout do dědečkova pokoje: byl prázdný, všechny věci někam odnesli, stála tam jen v koutě jeho lavička a postel s provázkovým výpletem, na němž ležela tenká deska, na desce plstěná houně a na té střídavě spali oba žalmisté: staříček Jekim Mysejič a mladinký ryšavý Vasilij. Střídali se v četbě dnem i nocí. Když jsem přišel do tohoto smutného pokoje poprvé, předčítal Mysejič pomalu a huhňavě, jelikož se mu i s brýlemi těžko četl církevně slovanský text. V rohu stál vysoký stolek, na něm bílý ubrousek a velký svatý obraz, před ním blikala žlutá voskovice. Jekim se občas pokřížoval, někdy i poklonil. Stál jsem zde dlouho a tiše ve smutném pohnutí. Vtom mi napadlo, že bych přece také mohl číst žalmy za dědečka: církevně slovanské písmo jsem znal již z Ufy. Poprosil jsem Jekima a on svolil. Nejdříve jsem se musel pomodlit a potom mi Mysejič přistavil dědečkovu nízkou lavičku, já jsem se na ni postavil a dal se do čtení. Hrud' se mi svírala trémou, slyšel jsem, jak mi tluče srdce, jasný hlas se mi třásl; avšak za chvíli jsem se opanoval a pocítil nevýslovnou radost. Četl jsem dosti dlouho, když vtom mne přerušil Jevsejičův hlas; Jevsejič přišel do pokoje hned po mně a dlouho zde stál a naslouchal a nyní mi řekl:

„Už to stačí, sokolíku, ne? Ale to čtení ti jde.“

Ohlédl jsem se: Mysejič opřen o okno usnul. Probudili jsme ho, on se přežehnal křížem a dal se znovu do čtení. Pomodlil jsem se před svatým obrazem, podíval se na dědečkovu postel, na které nyní spal ryšavý Vaska, vzpomněl jsem si na všechno, co se stalo, a smutně jsem vyšel z pokoje.

Nadešel devátý den, kdy se měla konat zádušní mše za zemřelého dědečka. Den předtím odjeli všichni až na otce a matku, dokonce i obě sestřenice do Někljudova, kde měli přenocovat. Otec a matka se vydali na cestu až devátého dne časně ráno, aby stihli mši. V celém domě jsme zůstali jen my se sestřičkou. Jevsejič se ode mne nehnul na krok a já jsem ho uprosil, aby se mnou šel do dědečkovy pokoje, že bych za něho chtěl ještě jednou číst žalmy. V pokoji zase četl Mysejič a zase tam spal ryšavý Vaska. I tentokrát jsem měl trochu trému, když jsem začínal číst, hlas se mi však již netrásl a čtení mi tentokrát působilo ještě větší radost než poprvé. Jevsejič mne dlouho a trpělivě poslouchal, až nakonec zase řekl:

„Tak už to stačí, sokolíku, ne? Už tě jistě bolí nožky.“

Mysejič opět dřímал opřen o okno; znovu jsem se pomodlil, dokonce jsem se poklonil až k zemi, znovu jsem se smutně podíval na dědečkovu postel a šli jsme pryč. Dědečkův pokoj jsem v této podobě již víckrát neviděl. Když jsme vycházeli z pokoje, Jevsejič mi řekl:

„Vida, jak pěkně to vyšlo! V Někljudově sloužili za dědečka bohoslužby u jeho hrobu a ty, sokolíku, jsi za něho četl žalmy v jeho pokoji,“ a já jsem byl neobyčejně šťastný a dokonce i trochu hrdý.

Kobědu, který tetičky uvařily den předtím, se všichni z Někljudova vrátili; přijely dokonce i babiččiny příbuzné s nejstaršími dětmi. Ještě před příjezdem domácích i hostí byl v parádním pokoji prostřen velký stůl. Matka se vrátila unavená a rozmrzelá, otec měl oči zarudlé od pláče, ale ostatní mi připadali celkem klidní.

Jakmile přijeli, ihned zasedli ke stolu. Jídel bylo mnoho a všechna tak tučná, že matka mně a sestřičce nedovolila skoro nic jíst. Ke

konci oběda přinesli celé kupy slaných lívanců: jedli je se slzami a dokonce s pláčem, ačkoli předtím byli všichni klidní a hlasitě si povídali. Matka nic nejedla a byla velmi smutná; nespustil jsem z ní oka. Když po obědě přišla do našeho pokoje, slyšel jsem, jak říká Paraše, na kterou se již nezlobila, že „nemohla nic jíst, protože se obědvalo na stejném stole, na němž leželo tělo nebožtíka dědečka“. Byl jsem těmito slovy tak zděšen, že jsem dodatečně pocítil odpor k jídlům, která jsem jedl. Udělalo se mi dokonce nevolno od žaludku. – Večer hosté odjeli, protože v domě nebylo místo k přespaní.

Příštího dne jsme se chystali a balili na cestu a další den časně zrána jsme odjížděli. Loučení trvalo dlouho, všichni se objímali, líbali a plakali, hlavně babička, která řekla několikrát otci:

„Aljošo, propánaboha, odejdi co nejdřív z úřadu a přestěhuj se k nám. Jakpak se já budu starat o hospodářství: to je práce pro mužského, a já už jsem stará a nýčko ještě vdova; já na to nestačím a Táňuša je tuze mladá, a taky tomu nerozumíme. To víš, nebožtík měl pevnou ruku, ale mě a Táňušu nikdo poslouchat nebude. Všichni se rozjedou po svém a my tu zůstanem samy, samy dvě ženské – copak si jenom počneme!“

Otec slíbil, že udělá, co si maminka přeje.

Ufa

Musím se přiznat, že jsem z Bagrova odjížděl docela rád. Byl jsem tam dvakrát a nikdy to nebyl pobyt zvlášť veselý. Poprvé na podzim, to stále přšelo a nám se stýskalo po matce a otci, protože příbuzní, lépe řečeno příbuzné nás zde zjevně neměly v lásce. Podruhé byla krutá zima, zemřel dědeček a já jsem zde prožíval tak děsivou hrůzu, že jsem na to dlouho nemohl zapomenout. Takže jsem vlastně neměl důvod mít Bagrovo rád. Naše zpáteční cesta do Ufy uběhla rychleji a klidněji: mráz byl mírnější, okénka v našich saních nezarůstala jíním a ani jednou jsme se neprevrátili.

V Ufě měli všichni známí z našeho návratu velkou radost. Okruh našich přátel, zejména dětí, s nimiž jsme se znali, se značně zúžil. Můj kmotr D. B. Mertvago, který ke mně sice nikdy nebyval příliš přívětivý, nikdy mne však nedráždil, již dávno odjel do Petrohradu. Kňáževičovi s dětmi se přestěhovali do Kazaně, Mansurovovi se všemi dětmi také někam odjeli.

Obohacen mnoha novými zážitky a dojmy pustil jsem se znovu do čtení svých knih a ledacos jsem v nich nyní chápal lépe než dříve, vyčetl jsem z nich i to, co mi dříve unikalo, a proto mi i samy knihy připadaly zčásti nové. Od mého neúspěšného pokusu naučit číst a psát mou milou sestřičku uplynul víc než rok a já jsem se znovu pokusil o tuto závažnou, ač pro mne ještě nevděčnou činnost, jejíž nezdar mne upřímně mrzel. Sestřička se vždycky za dopoledne naučila pár písmenek, večer je ještě uměla, protože jsem ji před spaním vždycky vyzkoušel; příští den ráno si však nepamatovala zhola nic. Krasopis mi šel již dobře, počtů jsem dávno zanechal. Doufal jsem, že na jaře opět pojedeme do Sergejevky, matka mi to však vyvrátila. Nepojedeme prý tam jednak proto, že je bohudík zdráva, a za druhé proto, že koncem května mi možná daruje sestřičku

nebo bratříčka. Ta zpráva mne sice velmi zaujala a potěšila, avšak s nadějí, že prožiji léto v Sergejevce, jsem se loučil nerad. Tehdy jsem již začínal mít silný citový vztah k přírodě a také na rybaření jsem se velmi těšil, i blížící se jaro vzrušovalo mé chlapecké srdce (z chlapce pak vyrostl vášnivý rybář), jež snadno podléhalo citovým vznětům.

Hned od návratu z Ufy jsem slýchal a vídal, že mezi matkou a otcem dochází ke sporům někdy až nepřijemným. Otec totiž chtěl přesně dodržet slib, který dal své matce – že neprodleně odejde z úřadu, přestěhuje se na venkov a zbaví matku starostí o hospodářství, aby měla ve stáří klid. Domníval se, že se na venkov musí přestěhovat a hospodářstvím se zabývat i tehdy, jestliže babička přistoupí na to, že s námi bude bydlet ve městě, o čemž ona nechtěla ani slyšet. Říkal, že „bez hospodáře bude za chvíli po pořádku a za pár let Starý ani Nový Bagrov nepoznáme“. Na všechny tyto argumenty, o nichž můj otec široce, dlouze a tiše vyprávěl, matka rozčileně namítala, že „život na venkově se jí protíví, v Bagrově že se jí obzvlášť nelíbí a nesvědčí jí tam, že v otcově rodině ji nemají rádi a že ji tam čekají ustavičné nesnáze“. Byl však ještě další vážný důvod, mluvící pro přestěhování na venkov: dopis, který přišel od Praskovji Ivanovny Kurolesovové. Jakmile se dověděla o smrti mého dědečka, kterého nazývala svým druhým otcem a dobrodincem, napsala mému otci, že „nemá smyslu, aby zůstával kvůli hloupostem v Ufě a úředničil někde u soudu za tři sta rublů, že mnohem výhodnější bude, když se postará o vlastní hospodářství a jí, staré ženě, když trochu pomůže. Že by se to docela hodilo, protože Staré Bagrovo je všeho všudy padesát verst od Čufarova, kde ona nyní trvale žije“. Ke konci dopisu psala, že by „ráda poznala osobně Sofju Nikolavnu a že už je taky načase; a své dědice že by také chtěla vidět“. Otec četl matce dopis několikrát a dokazoval, že se nesmíme příliš rozmýšlet, nechceme-li tetičku rozhněvat a o všechno přijít. Proti tomu matka nic nenamítala.

Utvořil jsem si již dříve představu, že Praskovja Ivanovna je jakási mocnost, vládkyně, něco na způsob zemřelé panovnice, a nyní jsem se v tomto názoru ještě více utvrdil. Spory však pokračovaly, otec nechtěl ustoupit a matka dokázala jedině to, že otec odložil svůj záměr odejít z úřadu do doby, než se matka úplně zotaví z příští nemoci, to znamená do léta. Budoucí nemoc mi vysvětlili očekávaným narozením sestřičky nebo bratříčka. Napsali Praskovje Ivanovně dopis a několikrát za sebou ho četli; i já jsem do něho musel připsat mezi linky, že „mám babičku velmi rád a že bych ji chtěl vidět“. Nemohl jsem mít Praskovju Ivanovnu rád a nechtěl jsem ji vidět, protože jsem ji neznal; bylo mi jasné, že píšu lež, která se u nás vždycky přísně odsuzovala, a otevřeně jsem se zeptal:

„Proč mne nutíte lhát?“

Dostalo se mi odpovědi, že až babičku poznám, určitě ji budu mít rád, a že ji mám mít rád už nyní, protože ona nás má taky ráda a chce nám udělat mnoho dobrého. Mé další námitky a otázky už ani neposlouchali.

Do města neustále přicházely různé zvěsti z Petrohradu, které všem přinášely neklid a obavy; co to však bylo za zvěsti, nemohl jsem vypátrat, protože o nich vždycky mluvili jen šeptem a na mé otázky obvykle odpovídali, že jsem ještě malý a že to nemusím vědět. Zlobilo mne to; nejvíce mne dopalovala odpověď, že „když budu moc zvědavý, budu brzy starý“. Jen jednu věc nemohli zatajit: panovník vydal rozkaz, že všichni úředníci mají nosit kabáty zvláštního střihu (říkalo se jim oberrok) a ženy těchto úředníků že mají nosit přes sváteční šaty jakési krátké kabátky se stejným vyšíváním jako jejich manželé na stejnokrojích. Matka byla velmi zručná vyšivačka a hned začala podle předkresleného vzoru vyšívat stříbrné výložky, které se velmi krásně vyjímalý na světle modrém límci bílého živůtku či kabátku. Několikrát si vyjela v tomto slavnostním ustrojení o svátečních dnech do kostela, k paní gubernátorové a ještě někam. Vždycky jsem se na ni se zalíbením díval a vyprovázel ji až

do předsíně. Všichni o matce říkali, že je krasavice, a byla skutečně hezčí než všechny ženy, které jsem znal.

Uplynulo jaro a místo radostného pocitu na mne padl smutek. Co já mám z toho, že z hor se hrnou potoky vody, že v zahradě a kolem kostela již místy roztál sníh, že ledy na Bělé znovu odešly a její vody se rozlily široko do kraje, když neuvidím Sergejevku a její nádherné jezero, její vysoké duby, když si s Jevsejičem z lávky nezarybařím a Surka nebude ležet roztažen na břehu a vyhřívát se na sluníčku! – Vtom se dozvídám, že otec jede do Sergejevky. Bylo o tom asi rozhodnuto již dávno, jenže to přede mnou tajili, aby mne zbytečně nedráždili. Do Sergejevky přijel geometr pan Jarcev, aby tam vyměřil naše pozemky. Měli s tím být do čtrnácti dnů hotovi, neboť otec se musel vrátit a být doma, až dostaneme novou sestřičku nebo bratříčka. Neopovážil jsem se poprosit, abych směl jet s ním. Cesty byly ještě nesjízdné, Bělá rozvodněná a otec musel jet deset verst na loďce a do Sergejevky se potom dostal jakžtakž vozem. Matka o něho měla tak velký strach, že se přenesl i na mne. Bála se rovněž, aby vyměrování otce nezdrželo, on jí však na uklidněnou dal slovo, že kdyby s tím nebyli do čtrnácti dnů hotovi, nechá všechno být, někomu dá plnou moc, třeba Fjodorovi, Parašinu manželovi, a sám přijede domů do Ufy. Matka slzela, když se s otcem loučila, a já jsem se také rozbrečel. Bylo mi smutno, že se s ním musím loučit, bál jsem se o něho a také mi přišlo líto, že neuvidím Sergejevku a nezachytám si na jezeře ryby. Marně mne Jevsejič utěšoval, že se nyní nedá chodit ven, protože je bláto, ani rybařit že se nedá, protože voda v jezeře je kálná – nevěřil jsem mu příliš: častokrát jsem se již přesvědčil, že mne obelhávají, jen aby mne uklidnili. Těch čtrnáct dnů nebralo konce! Za pobytu ve městě jsem sice trávil s otcem málo času, protože po ránu obvykle odjížděl do úřadu a večer na návštěvu nebo měl hosty, přesto však mi teď bez něho bylo smutno a teskno. Otec mi již nestačil jaksepatří vysvětlit, co to znamená vyměřovat pozemky, a když jsem si chtěl své informace doplnit a vypytał se

matky a potom Jevsejiče, co to vlastně je, to vyměřování, nedověděl jsem se od nich skoro nic nového (sami nic nevěděli); nakonec jsem si však o tom přece jen utvořil jakous takous představu jako o něčem vážném a slavnostním. Vnější stránku vyměřování jsem si představit dovedl: kůly, mezníky, měřičský řetěz, úřední svědky. Fantazie mi před očima kreslila různé obrazy a v duchu jsem se s otcem toulal po polích a lesích našeho venkovského sídla v Sergejevce. Má představa o vyměřování se kupodivu dosti blížila skutečnosti, jak jsem se později ze zkušenosti přesvědčil; mé dětské úvahy o vážnosti a jakési slavnostnosti tohoto úkonu se mi v mysli vybavily pokaždé, kdykoli jsem šel nebo jel za astrolábiem, hvězdářským úhломěrem, který s nábožnou úctou nesl některý rolník, zatímco druzí táhli řetěz a každých deset sáhů zabodávali kolíky; pravý smysl věci, to jest vyměřování pozemků a jejich zanášení do pozemkových knih, jsem samozřejmě tehdy nechápal ani já, ani lidé z mého okolí.

Otec dodržel slovo a přesně za čtrnáct dnů se vrátil do Ufy. Zpáteční cesta byla mnohem obtížnější než cesta tam. Voda začala rychle opadávat, na mnoha místech se obnažila zem a celých deset verst, které otec cestou tam pohodlně projel na loďce, musel na zpáteční cestě jet již na koni. V dolících a úvozech stálo však ještě vody hodně a někde sahala koni až po břicho. Otec přijel od hlavy až k patám zablácený. Matka i já a sestřička jsme měli z jeho návratu velkou radost, otec však byl mrzutý. Mnoho Baškirů a všichni novousedlíci, to znamená obyvatelé Kiišek a Timkina, totiž zahájili soudní spor a obehnali naše venkovské sídlo černými, spornými sloupy; bílé sloupy naproti tomu znamenaly, že držba je právoplatná a nesporná.

„Tak, Serjožo, teď to půjde se Sergejevkou na dlouhé lokte, tu nebudeš mít tak brzy; s přestěhováním sedláků jsme zbytečně pospíchali.“

Mrzelo mne to, protože bylo docela příjemné mít něco vlastního, a od té doby jsem již přestal s oblibou říkat při každé vhodné příležitosti: moje Sergejevka.

Blížil se konec května a sestřičku a mne přestěhovali z dětského pokoje do jídelny, kde jsme ostatně nikdy neobědvali. Spala tam s námi Paraša, zatímco v pokoji, který nás dělil od stolárny, spal Jevsejič, jenž měl nakázáno mít mne stále na ocích. Byl jsem nyní daleko od matky, přes celý ohromný dům, a přestože jsem byl ujištěn, že mamčinu zdraví to vyžaduje a že od toho závisí život budoucího bratříčka či sestřičky, připadalo mi to zbytečné a teprve později jsem se dověděl pravý důvod tohoto odloučení.

V té době, myslím, že to bylo 1. června, byla strašná bouřka, při níž jsem zažil mnoho strachu. Začalo to večer, kolem desáté hodiny. Ukládali jsme se k spánku; přímo před našimi okny zapadalo letní slunce a světlé červánky, nezakryté dosud blížícím se černým mrakem, z něhož občas temně zahřmělo, ozařovaly růžovým světlem naši velkou ložnici, vlastně jídelnu. Stál jsem u postýlky a modlil se. Vtom otřásla celým domem strašlivá hromová rána a ohlušila nás; padl jsem na postýlku a bolestivě jsem se uhodil do nohy. Chvilí jsem o sobě nevěděl a pak jsem zjistil, že sedím Jevsejičovi na klíně, že venku leje jako z konve a pokoj že neosvětlují červánky, ale zář od ohně. Jevsejič mi říkal, že to hoří zvonice Trojického chrámu, kterou zapálil blesk. Sestřička se také vylekala a chůva ji držela v náručí. Vtom vešla kněžna-Kalmyčka a řekla, že milostpaní si přeje vidět děti. Odvedli nás do ložnice. Matka ležela na lůžku, otec s porodní bábou, jak jí všichni říkali, Aljonou Maximovnou o ni pečovali. Všiml jsem si, že matka je nejen rozčilená, ale že je i churavá; vzala si nás k sobě na lůžko, hladila nás a líbala, ba měl jsem dojem, že dokonce pláče. Když viděla, že jsem neklidný a že můj neklid se přenesl i na sestřičku, ujistila nás, že ji tak vylekala bouře a také o nás měla strach a zítra že bude zdráva. Přežehnala nás křížkem a poslala nás spát; otec nám také udělal křížek. Viděl jsem, že je oblečen a že se nechystá ke spánku. Napadlo mi hned, že matka je nemocná.

Vrátili jsme se do našeho pokoje. Bylo dusno, otevřeli nám okna, už tolik nelilo, jen drobně pršelo; dívali jsme se z okna na tři požáry,

od nichž bylo poměrně světlo, přestože na obloze byly černé mraky. Jakýsi důstojník přijel k našemu oknu a ptal se, jak se daří matce. Sestřička brzy usnula, Paraša ji uložila a sama také usnula. My s Jevsejičem jsme se dlouho dívali z okna a povídali si. Leknutí mne již přešlo a vyptával jsem se, co je to blesk a jak to, že zapaluje a proč hřmí. Jevsejič mi na to řekl, že „blesk je ohnivá střela a kam uhodí, tam zapálí“. Obloha se mezitím vyčistila, zablikaly hvězdy, a když jsem v postýlce usínal, pomaličku se již rozednívalo.

Příštího dne se mé obavy potvrdily: matka byla skutečně churavá a už to před námi netajili. Přijel náš přítel doktor Avenarius a ještě nějaký jiný lékař. Já a sestřička jsme byli u mamičky jen chvílku; políbila nás, řekla, že chce spát, a my jsme zase odešli. Neviděl jsem jí ani do tváře, neboť v pokoji byly zataženy zelené stóry a bylo tam skoro tma. Otec byl bledý a nemluvný. Srdce se mi sevřelo úzkostí. Nic mne nebavilo, jen jsem plakal a prosil, abych směl k mamičce. Asi o tom otci řekli, protože přišel za námi a pravil, že chci-li, aby se matka co nejdříve uzdravila, nesmím plakat a chtít k ní, ale musím se jen modlit a prosit boha, aby se nad ní smiloval; že matka sice nevidí, že pláču, ale její mateřské srdce to pozná a pak je jí ještě hůře.

Uvěřil jsem tomu, pomodlil se, a přestože jsem se neuklidnil, přece jen jsem neplakal. Dokonce jsem domlouval sestřičce, které se také po matce stýskalo, a několikrát se rozplakala. Byl to těžký a zlý den. Nazítří bylo naší mamičce zřejmě ještě hůře, protože nás k ní ani nezavedli, abychom ji popřáli dobrý den. Lékaři přijížděli každou chvíli. Z kostela přinesli velký svatý obraz Iverské Matky boží a u mamičky v ložnici odsloužili prosebnou bohoslužbu. Nás tam sice nepustili, my jsme však viděli a slyšeli, jak nesou obraz se zpěvem přes sváteční pokoj a jak se potom modlí v otevřených dveřích naší ložnice. Toho dne nás dokonce nezavedli ani na procházku do zahrady, směli jsme se jen proběhnout po dvoře, který byl velký a zelený jako louka. Neběhali jsme však, jen jsme pomalu

chodili sem a tam. Marně se ke mně Surka lísal, běhal kolem mne, skákal na mne, lízal mi ruce – nebyl jsem vůbec schopen si s ním hrát. Jevsejič se už ani nesnažil mne rozveselit nebo utěšit, a když viděl, že mám oči stále plné slz, opakoval jen:

„Modli se k pánu bohu, sokolíku, ať se maminka uzdraví.“

Když jsme se vrátili ze smutné procházky, vlezl jsem si do postýlky, zatáhl záclonky, schoval hlavu pod polštáře a dal se do usedavého pláče, který jsem tak dlouho zdržoval s úsilím u dítěte až neuvěřitelným. V duchu jsem si přitom říkal, že když jsem schovaný a nepláču nahlas, mamička mne neuvidí a neuslyší, že pláču. Jevsejič zřejmě dobře věděl, že takový pláč se nedá zastavit, a dlouho mlčky stál u mé postýlky, ačkoli věděl, že pláču. Konečně jsem se vyplakal a usnul jsem. Spal jsem dosti dlouho a probudil jsem se s výkřikem, leknutím. Sestřička ke mně hned přiběhla a vesele mi ohlásila, že mamiče je lépe, a Paraša to potvrdila. Jevsejič v pokoji nebyl, ale za chvíli přišel a Paraša ho uvítala otázkou:

„Tak co, milostpaní prý je trochu líp?“

„Trochu,“ pravil na to Jevsejič dosti nejistě.

Všiml jsem si toho, ale přece jen jsem se poněkud uklidnil. Doba oběda dávno minula. Sestřička beze mne nechtěla jíst, nyní však se mnou ochotně usedla ke stolu a jakžtakž jsme poobědvali. Uprosil jsem Jevsejiče, aby šel zjistit, jak je mamiče. Šel, za chvíli se vrátil a řekl, že milostpaní spí. Za nějaký čas se šla zeptat Paraša a přinesla stejnou zprávu. Do srdce se mi začaly vkrádat pochybnosti. Zadíval jsem se Jevsejičovi a Paraše do očí a pravil jsem pevně:

„Neříkáte mi pravdu.“

Zaraženě se na sebe podívali a dlouho mi neodpověděli. Všechno jsem to viděl a žádné ujišťování a utěšování jsem již pak neposlouchal. Vtom přišel otec. Z jeho tváře jsem uhádl všechno.

„Pojďte, matka vás chce vidět a požehnat vám,“ pravil tiše.

Dal jsem se do pláče a sestřička také.

„Poslyšte, jestli matka uvidí, že pláčete, přitíží se jí a může nám umřít; ale když nebudete plakat, bude jí lépe,“ řekl otec.

Okamžitě jsem přestal plakat a sestřička rovněž. Po chvíli nás vzal otec za ruce a zavedl nás do ložnice. Byla tam taková tma, že jsem matku jen stěží rozeznal, tvář pak vůbec ne; přivedli nás k lůžku, my jsme si klekli a matka nám požehnala svatým obrazem, udělala nám křížek, políbila nás a mávla rukou. Rychle nás odvedli. V salóne jsme se potkali s knězem, který nám také požehnal, a do pokoje jsme se vrátili jako omráčení. Já jako když najednou zapomenu, že mamička nám žehnala a loučila se s námi, jako když přestanu myslet a cokoli chápat a v hlavě mi leží jediná myšlenka – že matička má v pokoji tmu a že má horkou tvář. Jevsejič, Paraša i sestřička plakali, ale já jsem neuronil jedinou slzičku. Nevím, co se to se mnou dělo. Nemohu označit svůj tehdejší duševní stav za chladné zoufalství. Vůbec mi nenapadlo, že by matka mohla zemřít, a myslím, že se mi již v hlavě všechno pletlo a že to byl začátek jakéhosi pomatení smyslů.

Přišla doba, kdy jsme měli jít spát. Jevsejič mne svlékl, řekl mi, ať se pomodlím, a já jsem se pomodlil a pak jako obvykle jsem nahlas pravil:

„Panebože, ochraňuj tatíčka a mamičku.“

Ulehl jsem, Jevsejič si sedl vedle mne a něco mi začal povídat, já jsem však nic nevnímal. Nepamatuji se, že bych byl spal, ale Jevsejič mne později ujišťoval, že jsem ve chvílce usnul a spal asi hodinu. Pamatuji se jen, že jsem náhle uslyšel radostné hlasy:

„Chválabohu, chválabohu, pánbůh vám dal bratříčka a mamička se teď uzdraví.“

Jevsejič a Paraša to říkali sestřičce a ta to s křikem radostně opakovala, přiběhla k mé postýlce, rozhrnula záclonky, vlezla si ke mně a objala mne kolem krku...

Rozpomněl jsem se na všechno, dal jsem se do usedavého pláče a plakal jsem tak dlouho, až jsem všem zkazil radost a vylekal je. Šli pro otce. Přišel a jak zdálky zaslechl můj pláč, zvolal hned:

„Ale, Serjožo, teď se máš radovat, a ne plakat. Chválapánubohu, matka se uzdraví, narodil se ti bratříček!“

Vzal mne do náručí, posadil na klín, objal a políbil. Trvalo ještě chvíli, než mne přešel vzlykot a pláč a než jsem se přestal uvnitř i po celém těle třást. Konečně se to všechno pomaloučku uklidnilo a první, co jsem vnímal, bylo, že v pokoji je světlo od ranních červánků, a potom jsem si uvědomil, že mamička je živa a že bude zdráva – a v tu chvíli mne naplnil pocit nevýslovného štěstí. Bylo to 4. června na úsvitě, před východem slunce, tedy velmi časně. Stále jsem se ptal, jak to, že se sestřička probudila, a jak to, že se tu radostnou zvěst dověděla dříve než já. Sestřička mne ujišťovala, že nespala, když přiběhla Paraša, ale já jsem se s ní přel a nevěřil jsem jí. Také jsem se dlouho přel a tvrdil, že jsem vůbec neusnul; nakonec jsem však musel uznat, že jsem skutečně spal a že mne probudila až hlasitá řeč Parašina, Jevsejičova a sestřiččino volání. Otec brzy odešel a můj pěstoun a chůva nás rychle uložili k spánku. Neusnuli jsme hned, stále jsme si v postýlkách povídali, jaký asi ten bratříček bude. Konečně nám zakázali mluvit a my jsme sladce usnuli.

Naše radostné probuzení bylo hodně pozdní. Hned jsem prosil, abych směl k mamičce, a tolik jsem naléhal, že Jevsejič šel mou prosbu vyřídit k otci; otec mi dal vzkázat, že na to vůbec nesmím pomyslet, že nyní matku neuvidím několik dní. Byl jsem z toho velmi smutný. Potom jsem prosil, abych se směl podívat na bratříčka, a Paraša šla a vyprosila dovolení u porodní babičky Aljony Maximovny, že můžeme se sestřičkou potichouнку přijít přes pokoj služebných do bratříčkova pokoje, který byl od matčiny ložnice oddělen ještě jedním dětským pokojem, kde jsme obvykle se sestřičkou bydleli, šli jsme po špičkách již po chodbě, až se tomu Paraša smála. V malém dětském pokoji visela krásná kolébka na mosazném kruhu připevněná ke stropu. Tuto kolébku nám daroval nebožtík dědeček Zubin, už když se narodila má nejstarší sestra, která pak brzy zemřela; houpal jsem se v ní potom i já a má druhá

sestřička. Přistavili nám židli, já jsem si na ni vlezl, rozhrnul jsem zelenou hedvábnou záclonku a uviděl spící nemluvnátko v peřince a všiml jsem si jen, že má na hlavičce černé vlásky. Sestřičku zvedli a také se podívala na spícího bratříčka – a oba jsme byli velmi spokojeni. Kojná, kterou opatřili již dříve, doposud bratříčka nekojila, jelikož mu zatím dávali jen reveňový sirup; čekala zde již svátečně ustrojená a políbila nám ručky. Když Aljona Maximovna viděla, jaké jsme rozumné děti, že chodíme po špičkách a mluvíme polohlasně, slíbila nám, že nás pustí k bratříčkovi každý den, hlavně až ho bude koupat. Nad touto příjemnou vyhlídkou jsme se zaradovali a šli jsme s veselou ven – nejdřív jsme běhali po dvoře a potom po zahradě. Tentokrát jsem přichylnost svého milého Surky přijal s radostí a myslím, že jsem běhal, skákal a válel se po zemi víc než on; když jsme pak šli do zahrady, hned jsem se zeptal, proč nás tam nepustili včera. Bezprostřední Paraša na to bez rozmyšlení odpověděla:

„Protože včera maminka tuze naříkala a v zahradě byste ji byli slyšeli.“

Tato zpráva mne tak rozrušila a vyvedla z míry, že Paraša honem nevěděla, jak věc napravit. Ujišťovala mne a dušovala se, že je to již zažehnáno, že na vlastní oči viděla milostpaní a mluvila s ní a že je zdráva, jen je slabá. Dokonce mne prosila, abych to Jevsejičovi a nikomu dalšímu neříkal, že se prořekla, a tvrdila, že by dostala tuze vyhubováno. Slíbil jsem, že to nikomu neřeknu. Uvěřil jsem Paraše, uklidnil se a bylo mi zase veselo.

Až do večera nebyla má radostná nálada ničím zkalena. Z posledních Parašiných slov jsem si ještě více uvědomil, jak strašné věci se včera děly; zároveň jsem jí však také plně uvěřil, že nyní je všechno šťastně zažehnáno a mamička že je skoro zdráva. Když však večer každou chvíli přijížděli lékaři a bylo slyšet chvatné přebíhání služebných z kuchyně do čeledníku, a hlavně když jsem viděl, jak smutný je otec, který nám přišel dát před spaním dobrou

noc a udělat nám na čele křížek, zmocnily se mne pochybnosti a obavy. Na mé otázky neměl otec odvalu odpovědět, že mamička je zdráva; řekl mi jen, že je jí lépe, a bude-li Bůh milostiv, že se uzdraví. Bůh k nám byl skutečně milostiv a za pár dní, které jsem prožil ve strachu a smutku, mne otcova rozjasněná tvář a ujištění doktora Avenaria, že mamička se doopravdy zotavuje a že ji brzy uvidím, zcela uklidnily. Teprve nyní jsem mohl věnovat veškerou svou pozornost, zájem a lásku novému bratříčkovi. Chodili jsme se na něho každý den dívat, jak ho koupají. Jenže zpočátku jsem to všechno sledoval bez zájmu, neboť duchem jsem byl v ložnici u matky, u lůžka nemocné.

Konečně asi po týdnu jsem matku uviděl – bledou a pohublou, stále ještě upoutanou na lůžko; zelené závěsy byly spuštěny a snad proto se mi její tvář zdála stále ještě bledá. Otec mne předem upozornil, že nesmím plakat, ale že se také nesmím příliš radovat nebo se s matkou příliš mazlit. Zarazilo mne to, neboť tehdy jsem ještě neuměl halit svůj vroucí cit do zdrženlivějšího, umírněnějšího projevu. Musel jsem vypadat divně, jinak než obvykle, a matka mi řekla:

„Copak ty nejsi rád, Serjožo, že ti maminka zůstala naživu?“

Dal jsem se do pláče a utekl jsem. Otec vysvětlil matce příčinu mého chování; nechali mne, ať si chvíli popláču, a pak mne znovu zavolali do ložnice. Matka mne a sestřičku (mne obzvláště) něžně pohladila a řekla:

„Nebojte se, mně neublíží, že mne máte rádi.“

Vzal jsem matku kolem krku, plakal jsem jí na prsou a šeptal:

„Umřel bych taky, kdybyste umřela vy.“

Matka asi cítila, že ji naše přítomnost příliš rozrušuje, protože najednou kvapně řekla:

„Běžte za bratříčkem, budou ho za chvíli křtít.“

Šli jsme tedy rovnou za bratříčkem. Právě ho vykoupali, oblékli mu nový kabátek, zabalili ho do nového prostěradélka a do růžové

atlasové peřinky. Samozřejmě plakal. Bylo mi ho líto, ale jakmile mu kojná dala prs, ihned se utišil. Když jsem viděl přípravy ke křtinám a slyšel, co o nich říkají, poprosil jsem, aby mi vysvětlili, co jsou to křtiny, neboť jsem o nich dosud nikdy neslyšel, ani je neviděl. Vysvětlili mi to a já jsem prohlásil, že chci být bratříčkovým kmotrem. Řekli mi, že to nejde, že jsem malý a že nemám kmotru; tuto poslední překážku jsem však hravě odstranil, řka, že mou kmotrou bude sestřička. Aby mne nerozplakali, když jsem tak tvrdohlavě naléhal, šli na mne se lstí, jak jsem později zjistil: postavili mne a sestřičku vedle pravého kmotra a kmotry. Křest, jehož symbolické tajemství jsem nepochopil, mne velmi zaujal, udivil a dokonce vystrašil – bál jsem se, aby kněz nestříhl nůžkami bratříčka do hlavičky, a když pak děťátko ponořili do vody, leknutím jsem až vykřikl... Prosil jsem však tak neodbytně, až mi dovolili, abych svého kmotřence podržel na rukou, přičemž ho ovšem přidržovala porodní bába, a dlouho jsem žil v příjemném klamu, že můj bratříček je mým kmotřencem, a kdykoli jsem se s ním loučil, vždycky jsem mu udělal křížek.

Za několik dní nás přestěhovali z jídelny do dřívějšího dětského pokoje. Matka se pomalu zotavovala, domácností se takřka nezaobývala a nikoho kromě doktora Avenaria, Čičagovových a K. A. Čep-runovové nepřijímala; byl jsem s ní neustále. Četl jsem jí nahlas různé knihy pro rozptýlení a někdy i pro uspání, protože v noci nějak málo spala. Zábavné knížky dostávala z knihovny S. I. Aničkova, pro uspání jsem jí předčítal své dětské knížky a rovněž Cheraskova a Sumarokova. Z těch prvních se zvláště dobře pamatuji na životopis anglického filozofa Clevelanda, myslím, že patnáctidílný, který jsem četl velmi rád. Kromě předčítání jsem se velmi brzy ujal péče o nemocnou matku a v určitých hodinách jsem jí podával léky, a to na minutu přesně; takže nyní již svou pokojskou tak často nepotřebovala a já jsem ji volal jen tehdy, když to bylo třeba. Matce to velmi vyhovovalo, protože neměla ráda přítomnost a společnost sloužících. Pomyšlení, že jsem matce prospěšný, mne velmi těšilo

a byl jsem na to dokonce pyšný. Často jsme si spolu dlouho povídali a myslím, že přitom zjistila, že ji dovedu pochopit lépe, než předpokládala. Začala se mnou mluvit o věcech, o nichž se mnou dříve nemluvívala. Všiml jsem si toho proto, že téma rozhovoru někdy přesahovalo můj věk a mé chápání. Stávalo se, že mé dětské otázky mne usvědčily z nepochopení, a matka náhle změnila téma se slovy:

„Pohovoříme si o tom později.“

Zvláště nepříjemné mi bylo, když při takovém rozhovoru, kdy se mnou matka mluvila jako s dospělým, náhle změnila tón a začala se mnou mluvit jako s dítětem. Má ješitnost bývala touto náhlou změnou vždycky dotčena, hlavně se mne však pokaždé dotklo, že si matka myslí, jak lehce mne může oklamat. Později jsem se začal přetvařovat a předstírat, že všemu dobře rozumím, a žádné otázky jsem nekladl. Matka mi kromě jiného vyprávěla, jak nerada bude odjíždět na venkov natrvalo. Měla pro to mnoho důvodů; hlavním důvodem bylo, že v Bagrově je vlhko a že tam pro ni bude nezdravo, takže bude neustále churavá a pomoci se odnikud nedočká, protože lékaři jsou bůhvíjak daleko; že ze sousedů ani z příbuzných se jí nikdo nelíbí, jelikož jsou všichni neotesaní a nevzdělání, nedá se s nimi o ničem mluvit a život v takovém venkovském hnízdě bez společnosti chytrých lidí je strašný a všichni tam zhloopneme.

„Jedinou mou nadějí jsou Čičagovovi,“ pravila matka. „Naštěstí se také stěhují na venkov a budou třicet verst od nás. Aspoň několikrát do roka se s nimi budu moci potěšit.“

Ačkoli jsem všechno zcela nechápal, věřil jsem matce a sdílel jsem její neveselé obavy. Zamýšlená cesta k babičce Kurolesovové do Čufarova a delší pobyt u ní byl matce také proti mysli; tehdy ještě neznala Praskovju Ivanovnu a myslela si, že je stejná jako ostatní příbuzní mého otce. Později se však ukázalo, že je tomu docela jinak. I sestřička byla smutná, že se musí s Ufou rozloučit, ačkoli dodnes nechápu proč.

Sotva se matka začala zotavovat, podal si otec žádost o propuštění; tou dobou k nám přijeli od pluku moji strýčkové Zubinové; oba nechali vojny a odešli *do soukromí*, to jest do výslužby – starší v hodnosti majora, mladší jako kapitán. Všichni se tomuto rozdílu v hodnosti divili; oba bratři byli ve stejný den zapsáni do gardy, ve stejný den přeloženi k armádnímu pluku jako kapitáni a ve stejný den propuštění do výslužby. Měl jsem z nich velkou radost, hlavně ze strýčka Sergeje Nikolajiče, který podle mého názoru tak nádherně maloval. Připomněl jsem mu, jak mne zlobil, když jsem byl malý, a s pocitem vlastní důstojnosti jsem dodal, že nyní už mne nějakými hloupostmi nikdo tak snadno nerozzlobí. Strýček mi na rozloučenou namaloval překrásný obrázek na skle: byl na něm močál, mladý lovec s puškou a bílý ohař s hnědými skvrnami a krátkým useknutým prutem, který právě našel nějakého divokého ptáka a napjatě nad ním stál se zvednutou nohou. Tento obrázek jako když prorocky zachycuje, že ze mne bude časem vášnivý nimrod. Sergej Nikolajič rovněž nesmírně rád střílel. Oba strýčkové byli velmi mrzutí, že se stěhujeme natrvalo na venkov.

Ještě než byla vyřízena otcova žádost, byli již otec i matka zcela připraveni k přestěhování do Bagrova. Vyžádali si odtud koně a vypravili napřed řadu povozů s různými věcmi. Rozloučili se se všemi ve městě, a když viděli, že vyřízení žádosti se protahuje, rozhodli se, že na ni nebudou čekat. Gubernátor dal otcí dovolenou, během níž mělo být propuštění vyřízeno. Strýčkové zatím bydleli v našem domě a měli se postarat o jeho prodej.

Vyjeli jsme z Ufy zhruba stejného dne jako před dvěma lety. Jen jsme tentokrát jinak seděli: s matkou seděla kojná a náš malý bratříček, my se sestřičkou a s Parašou jsme jeli v jakémsi lehkém kočárku samá škvíra, který celý drnčel a řinčel, což nás velmi rozveselovalo. Jeli jsme stejnou cestou, zastavovali jsme na stejných místech, u Ďomy jsme zase chytali ryby a v Parašině jsme zase na půldruhého dne zastavili a všechno si tam obhlédli. Všechny tyto

příjemné dojmy jsem nyní prožíval podruhé, a třebaže nebyly již tak nové a svěží a nepřekvapovaly mne tolik jako prvně, vnímal jsem je zato jasněji a prožíval hlouběji. Jedině Parašino na mne zapůsobilo smutným a tíživým dojmem. Toho roku tam byla neúroda: žita byla řídká a jařiny nízké, zaplevelené. Zdánlivě bylo méně práce, avšak žencům a žnečkám nepřinášela ani trochu radosti. Jeden z nich, napohled tvrdý chlap, pravil otci drsným hlasem:

„Ani nás ta práce netěší, Alexeji Stěpanyči. Kdopak se má na takový pole koukat, samej bedrník a pcháč. Člověk chodí po poli celý den a sebere klásek.“

Otec na to pravil:

„Co naděláme, je to vůle boží.“

A drsný sekáč na to dodal:

„Svatá pravda, hospodáři.“

Později jsem pochopil vznešený smysl těchto prostých slov, jež člověka uklidní v každém rozrušení, zaplaší každou jeho nespokojenost a dodnes blahodárně ovlivňují celé pravoslavné Rusko. Klid a mír se rozhostí v duši člověka, když je pln víry pronese a pln víry uslyší.

V Parašině panovala celkově smutná nálada zejména proto, že k neúrodě se přidružil ještě veliký úhyn dobytka. Otec o tom dlouho mluvil s Mironyčem a Mironyč pravil mezi jiným:

„Copak obilí, to není to nejhorší, když se ho urodí málo; máme ještě dosti starého a komu bude chybět, od čeho máme panskou sýpku? Horší je pro ženatého sedláka s malými dětmi, když mu pánbůh vezme kravku, to je pak dětem bez mlíčka zle, tatíčku Alexeji Stěpanyči. Desátník Archipov kupříkladu choval osm dojníc a nýčko mu z nich nezůstal ani chlup, a dětí má hromadu. Pánbůh se na nás rozhněval!“

Bohatá vesnice Parašino trpěla často úhynem dobytka. Otec věděl, proč tomu tak je, a řekl Mironyčovi:

„Musí se přísněji dohlížet na koželuhy: kupují od Baškirů za babku kůže z krav, co zdechly na mor, a proto vám dobytek v Parašině tak často hyne.“

Mironyč se podrbl za uchem, zatvářil se nespokojeně a odpověděl:

„Jestli je to tím, tatíčku Alexeji Stěpanyči, tak to nás nejspíš pánbůh trestá za naše hříchy.“²⁸

Otec se nezapomněl přeptat na churavého dědu Těrentije, bývalého sypače. Těrentij byl tehdy zproštěn všech prací a do roka zemřel. Tentokrát se parašinstí staří rolníci o Mironyčovi vyjádřili, že „si nýčko kapánek přihejbá“, což znamenalo, že se častěji zpíjí do němoty, avšak ani nyní ještě jiného představeného nechtěli.

Vyjeli jsme z Parašina na úsvitě a na krmení jsme přijeli k prudkému, hlubokému a mohutnému lku. Uvelebili jsme se u posledního mostu, při nejprudším říčním rameni. Byl odtud krásný rozhled a já jsem se dosyta nabažil pohledu na tuto nádhernou řeku s tak neobvyklým množstvím ryb. Stáli jsme zde víc jak čtyři hodiny, pěkně jsme si zarybařili, dokonce jsme nachytali raky. Nocovali jsme v Korovině a příštího dne kolem poledne jsme z kopce spatřili Bagrovo. Seděl jsem tou dobou v kočáře s otcem a matkou. V kočáře bylo dosti místa, a když matka neležela, brali si nás se sestřičkou střídavě k sobě; mne si však brávali častěji. Byl krásný, horký den. Matka seděla v rohu kočáru v té nejpochmurnější náladě; v druhém rohu seděl otec. Vypadal také mrzutě, ale všiml jsem si, že přitom nedokázal potlačit radost při pohledu na rybníky zarostlé rákosím, na zelené lesíky i na vesnici a dům, jakmile se objevily před našimi zraky.

---

28 Zákon zakazuje stahovat kůže z dobytka uhynulého morem, jenže Baškiři zákony příliš neznají a ruské koželuhy zase láká láce, takže toto zlo stále ještě z Orenburské gubernie nevymizelo.

Natrvalo v Bagrově

Když jsme přijeli k domu, babička, za půl roku hodně zestárlá, i tetička Tatjana Stěpanovna již stály před domem. Babička s upřímnými, radostnými slzami objala otce i matku, pokřížovala se a pravila:

„No tak chvála pánu bohu! Praví hospodáři jsou tady. Už jsem si myslela, že se vás ani nedočkám. S Táňušou jsme počítaly dny a hodiny a oči jsme si div nevykoukaly, jak jsme pořád hleděly na cestu od Ufy.“

Vešli jsme rovnou k babičce: bydlela nyní v dědečkově pokoji, z něhož byly proraženy dveře do jejího dřívějšího pokoje, kde se usadila Tatjana Stěpanovna. Když jsme přijeli, babička s tetou zrovna obědvaly u malého stolku vedle babiččina lůžka. Obsluhovaly je služebné – všichni lokajové museli na polní práce. Nastal shon a starání, abychom rychle dostali oběd. Seběhla se hromada služebných, ve chvílce prostřely stůl v parádním pokoji, takže jsme s babičkou a tetou brzy usedli k obědu. Jídel byla spousta, jako kdyby nás čekali, jenže všechna byla tak tučná, že matka i já a sestřička jsme vstali od stolu skoro hladoví. Babička se slzami v očích neustále vzpomínala na dědečka a jedla hodně; po obědě si jako obvykle šla zdřímnout a matka a otec začali s naším zařizováním v domě. Nová světnice (jak se jí vždycky říkalo) pro mladou paní nebyla ještě úplně hotová – pracoval v ní starý truhlář Michej a mladý truhlář Akim. Pro začátek jsme se ubytovali v salóňě a v rohovém pokoji, kde dříve bydlívala tetička; rohový pokoj však ztratil všechn svůj půvab, neboť okna a celá strana obrácená k Buguruslanu byla zakryta novou přístavbou s matčiným pokojem. Tento pokoj byl od rohového oddělen malou chodbičkou vedoucí do zahrady, avšak dveře v ní nebyly dosud proraženy. Zatímco se v domě vybalovalo, zatímco se rozmísťovaly věci přivezené z Ufy a zaváděl

nový pořádek, šel jsem s Jevsejičem na procházku, samozřejmě s matčiným svolením, a pěkně jsme si obhlédli Buguruslan, prudký a plný vírů, jenž protékal v pravém úhlu celou zahradou, potom jsme se zašli podívat na letní kuchyni, na ostrov a mlýn a také na rybník a hráz, a tentokrát se mi všechno tak líbilo, že ve chvílce byly v mých vzpomínkách zahlazeny všechny nepříjemné dojmy z dřívějšího dvojího pobytu v Bagrově. A když nám vyprávěli kluci ze dvora, kteří za námi v zástupu běhali, jak báječně zde berou ryby, a všude, kam jen člověk hodí udici, – byl jsem tak unesen, že od té chvíle končil veškerý můj souhlas s matkou v jejím nepříznivém zaujetí proti Bagrovu.

První dobou měl otec plno starostí, když se ujal své role plnoprávného hospodáře; babička na tom pevně trvala a on sám to považoval za svou neodkladnou povinnost. Avšak matka, ať ji prosili sebevíc, za nic na světě nechtěla převzít vedení celého domu a rozhodně odmítala určovat dávky poddaných a přikazovat, co mají ženy z vesnice a ze dvora příst a tkát. Prohlásila neodvolatelně, že zde bude žít jako host a že si vezme na starost jedinou věc: s naším městským kuchařem Makejem bude zařizovat, co se má vařit, avšak babička si dá sama od svého kuchaře Stěpana uvařit jídla podle své chuti. Vedlo se o tom mnoho řečí a rozepří. Všiml jsem si, že matka je neustále podrážděná a mluví příkře, ačkoli babička i teta s ní mluvily uctivě, ba až bojácně.

„Mamičko, vy jste pořád s něčím nespokojená a pořád se zlobíte.“

A ona mi na to odpověděla:

„Já se nezlobím, miláčku, jsem jen mrzutá ze svého postavení. Nikdo mi zde nerozumí. Otec se bude od rána do večera starat o hospodářství a ty jsi ještě malý a nemůžeš pochopit, proč jsem mrzutá.“

A já jsem skutečně za nic na světě nemohl pochopit, co může matku tak rozladovat.

Než byl dokončen nový pokoj, došlo v domě k mnoha změnám; dveře ze salónu na chodbu se zatloukly a probouraly se dveře do

rohového pokoje; dveře z bývalé babiččiny světnice do bufetu se rovněž zatloukly a probouraly se dveře do světnice pro služky. Bylo to tak jistě mnohem pohodlnější a lepší. Vymyslela si to matka a bylo to přijato s velkou nevolí. Asi čtrnáct dní se v domě neustále ozýval klepot truhlářů a tesařů, nikde nebyl koutek klidný, a jelikož bylo krásné počasí, běhávali jsme se sestřičkou od rána do večera po dvoře, po zahradě i po březovém lesíku, kde se již usadili havrani a kterému se potom říkávalo havraní háj.

V té době jsem nic nečetl ani nepsal a matka mne každý den pouštěla s Jevsejičem na ryby: přesvědčila se již, že je naprosto spolehlivý a opatrný. Den ze dne jsem víc a více propadal rybářské vášni a den ze dne jsem objevoval v Bagrově další a další krásy. Na hlubokých místech v zahradě a z hráze u mlýna jsme chytali okouny a cejny tak velké, že jsem je často ani nedokázal vytáhnout bez Jevsejičovy pomoci. Od letní kuchyně až k mlýnu, kde se řeka dělila na dvě ramena a byla mělká, jsme chytali řízky a jiné malé rybky. V tuto roční dobu velké ryby jako jeseni, tloušti a líni již nebrali, či lépe řečeno (což jsem ovšem zjistil až mnohem později) jsme je neuměli chytat. Rybolov byl tehdy vůbec teprve v počátcích, v plenkách. Nejraději ze všeho jsem měl ostrov. Tam se daly chytat velké i malé ryby: ve starém korytě, pomalém a dosti hlubokém, braly velké ryby, kdežto na druhé straně, kde byl Buguruslan mělký a běžel po čistém dně s drobným pískem a oblázky, brali výborně řízci; ba stačilo třeba jen tak bez udice sedět ve stínu bříz a lip na povlovném zeleném břehu a člověku bylo tak veselo, že dodnes na tu dobu rád vzpomínám. Ostrov byl rovněž oblíbeným místem tety Táňuši, která zde někdy sedávala a chytala se mnou – byla to velká rybářka!

Konečně utichly rány seker, krouhání hoblíků a jednotvárný zvuk pil; to všechno byly pro mne rovněž zajímavé věci a rád jsem pozorně a dlouho sledoval, jak zručně si počinají truhláři a tesaři, a zdržoval je nekonečnými otázkami. Matčín pokoj, který začal

stavět dědeček, byl tedy úplně hotov. Matka v něm dala odsloužit bohoslužbu, kněz nové stěny vykropil svěcenou vodou a my jsme se tam nastěhovali. Pod slovem my rozumím matku, otce a sebe. Sestřička a malý bratříček se usadili v bývalém tetiččině rohovém, nyní již našem dětském pokoji. Matčina ložnice, kterou služebnictvo jednou provždy pokrtilo na „paninu seknici“, byla ještě veselejší než bývalý rohový pokoj, protože byla blíž k řece. Mladá, rozložitá bříza, jež rostla pod břehem, se téměř dotýkala větvemi jejích stěn. Velmi rád jsem se díval z okna obráceného na Buguruslan; bylo odtud vidět daleko do poříčí Buguruslanu, které se pak sbíhalo s poříčím říčky Karmalky, a mezi nimi čněl srázný holý vrchol Čeljajevské hory.

Hospodářství otce vskutku zaměstnávalo od rána do večera. Každý den jezdíval na pole, každý den chodíval do stáje i do chlévů a každý den se zastavil ve mlýně. Z města přijel jakýsi úředník, dal si svolat všechny rolníky, přečetl jim úřední výnos a uvedl otce v držbu majetku, jenž mu připadl dědictvím po zemřelém dědečkovi. Potom byli všichni vesničané a vesničanky pohoštěni pivem a pálenkou; všichni se otci klaněli až k zemi, všichni ho objímali a líbali na tváře i na ruce. Mnozí z nich plakali, vzpomínali na nebožtíka dědečka, křižovali se a říkali: „Dej mu pámbů věčnou slávu!“ Byl jsem s otcem sám a mne také objímali a líbali a já jsem cítil až jakousi hrdost, že jsem dědečkův vnuk. Už jsem se tolik nedivil, že otce i mne mají všichni rolníci tak rádi; dospěl jsem k přesvědčení, že to tak musí být, protože otec je syn a já jsem vnuk Stěpana Michajlyče. Matka nechtěla za živý svět vyjít před shromážděné vesničany a vesničanky, přestože ji otec, babička i tetička velmi přemlouvali. Vytrvale odpovídala, že „paní a hospodyně zůstává v domě maminka“, to znamená moje babička, a řekla, že tak se to má povědět i rolníkům; otec jim však řekl, že mladá paní není zdráva. Zdálo se mi, že všichni jsou nespokojeni, neboť všichni asi věděli, že mladá paní je zdráva. Mrzelo mne, že matka nechtěla jít mezi hodné vesničany, a bylo mi

trapné, že otec lhal. Když jsme se vrátili, řekl jsem to přede všemi matce, která hned vzrušeným hlasem domlouvala otci, proč lhal. Otec na to nahněvaně odpovídal:

„Bylo mi trapné říkat, že nechceš být jejich paní a že se na ně nechceš jít podívat, oni ti přece nic neudělali.“

Připadalo mi také divné a nepříjemné, že ve chvíli, kdy otce uváděli v držbu majetku a kdy ho rolníci pozdravovali hlasitým provoláváním: „Ať nám dlouho žije náš hospodář Alexej Stěpanyč!“, se babička a tetička, které byly vyloženy z okna a dívaly se, najednou objaly a hlasitě plakaly a naříkaly.

„Pročpak babička s tetičkou plakaly?“ zeptal jsem se, když jsme zůstali s matkou o samotě. Matka po chvíli zamyšlení odpovídala:

„Vzpomněly si, že zde měly tolik let hlavní slovo, kdežto teď jsem zde skutečnou paní domu já, žena pro ně cizí, jen se nechci ujmout svých práv, ale zítra si to třeba rozmyslím; a vzpomněly si také, že tvůj dědeček již není mezi námi, a tak jim z toho všeho bylo náhle smutno.“

„A mamičko, proč jste nešla mezi naše hodné vesničany, mají vás tak rádi.“

„Protože babička a tetička by byly ještě smutnější; kromě toho nesnáším... Ale na to jsi ještě malý a nemůžeš tomu rozumět.“

Ačkoli jsem prosil a naléhal, matka nic víc neřekla. Dlouho mne trápila zvědavost, dlouho jsem si lámal hlavu, co asi matka nesnáší. Že by hodné vesničany, kteří sami říkají, že nás mají tak rádi?

Postupně přijížděly tetičky. Nejdříve Axiňja Stěpanovna – na té jsem žádnou změnu nepozoroval, byla na nás stejně hodná a vlídná jako dříve. Potom přijela Alexandra Stěpanovna s mužem, a to jsem hned poznal, že je docela jiná: nejenže byla přívětivá a uctívá, ale stále chtěla matce posluhovat jako naše Paraša. Matka k ní však zůstala odměřená. Nakonec přijela i Jelizaveta Stěpanovna s dcerami. Pyšná jenerálka se sice kolem otce a matky neotáčela jako Alexandra Stěpanovna, ale své chladné a povýšené chování rovněž

změnila na pozorné a uctivé. Dokonce i naše sestřeničky byly teď jiné. Menší z nich, Kateřina, živé a veselé děvčátko, se nám dříve líbila víc a nyní bychom se s ní byli chtěli spřátelit blíže. Jenže její chování k nám se změnilo, děvčátko bylo nyní přívětivější a uctivější, přitom však tak uzavřené a strohé, až nás odradilo a neumožnilo nám, abychom si je oblíbili jako blízkou příbuznou. Žádný z nich se na návštěvě v Bagrově nezdržel dlouho.

Nakonec přijeli Čičagovovi. Upřímná, opravdová matčina radost se přenesla i na mne; vrhl jsem se Kateřině Borisovně kolem krku a objal ji jako blízkého člověka. Moje tvář musela prozrazovat velikou radost, protože Kateřina Borisovna se podívala na manžela a pravila udiveně:

„Podívej se, Petře Ivanyči, jakou z nás má Serjoža radost!“

Petr Ivanyč mi poprvé věnoval zvláštní pozornost a pohladil mne; v Ufě se mnou nikdy nepromluvil. Jeho dobrý vztah ke mně se s lety prohluboval, a když jsem pak byl gymnazistou, měl mne velmi rád. Matka Kateřiny Borisovny, stará paní Marja Michajlovna Mertvago, které si vážil i můj nebožtík dědeček, jak jsem se doslechl, byla známa jako neobyčejně jemná a inteligentní žena. Zabavila a zapovídala se s babičkou, tetičkou a otcem tak mile, že matka si mohla mezitím odvést Čičagovovy do ložnice a pěkně si jim vylít srdce. Dokonce i já jsem musel odejít do dětského pokoje za sestřičkou. Návštěvou Čičagovových matka pookřála – předtím již bývala někdy skleslá. Asi za tři dny odjeli, ale museli jsme jim dát slovo, že k nim přijedeme na návštěvu na celý týden.

V Bagrově se každoročně konal lov s jestřáby na křepelky, které všichni měli rádi čerstvé i nakládané. Také letos byli dva jestřábi vybráni z hnízda a vykrmeni v kleci, které se říkalo sádka; jednoho z nich měl na starosti Filip, starý sokolník mého otce, a druhého Ivan Mazan, jenž kdysi pečoval o dědečka, a přestože až do našeho příjezdu musel chodit denně na pole sekat, nemohl se od svého jestřába odloučit a cvičil ho v noci. Začal lov s jestřáby a každého dne pozdě

navečer přinášeli mnoho tučných křepelk a chřástalů. Byl bych se strašně rád podíval, jak takový lov vypadá, avšak matka mne nechtěla pustit. Konečně si vyjel na lov i otec a vzal mne s sebou. Velmi se mi to líbilo, a když otec matku ujistil, že na tomto způsobu lovu nic nebezpečného není, a poprosil ji za mne, matka mne pak již s Jevsejičem pouštěla. Brzy jsem zahořel pro lov s jestřábkem, jak říkal Jevsejič, a toho šťastného dne, kdy mi bylo ráno dovoleno, že smím jet na lov, jsem se již nemohl dočkat stanovené hodiny, což bývalo kolem druhé hodiny s poledne, až se Filip nebo Mazan po brzkém obědě vyspali, přišli s čilým a hladovým jestřábem na ruce a se svým vlastním psem na šňůře (protože oba měli psy, kteří honili křepelky) a řekli:

„Tak, mladej pane, a jdeme na lov.“

Podvozek byl již dávno zapřažen a my jsme se vydali do polí. Rád jsem se díval, jak bystrý jestřáb dohání svou kořist, ale nejen to – líbilo se mi na tom lovu všechno: jak se pes, když navětrí stopu křepelky, náhle rozehrěje, začne zvonit prutem, frkat a tisknout čenich až k zemi, jak je čím dál rozčilenější, čím víc se blíží ke kořisti, jak lovec s jestřábem vysoko zvednutým na pravé ruce, v levé ruce na řemínku rozvášněného psa, skoro za ním běží a vzrušením si pohvizduje, jak se pes chvílemi stočí na bok, zvedne čenich ke straně a jakoby na místě zkamení a lovec potom prudce vykřikne „Chytej, chytej!“ a nakonec strčí psa nohou; a pak bůhvíodkud rovnou před nosem vyrazí s hlukem a čířikáním křepelka, a vtom už ji dravý jestřáb dohání s roztaženými drápy, už ji dohnal, už ji chytil, uletěl s kořistí několik sáhů a pak se s ní snesl do trávy nebo na strniště – na to vše se snad každý člověk musí dívat rád. Já jsem se však také rád díval, jak lovec vždycky přiběhl k jestřábovi, poklekl a opatrně se nad ním sklonil, jak kolem něho přitlačil trávu, srovnal mu roztažená křídla a opatrně mu začal křepelku brát; potom dal jestřábovi jako lahůdku uříznutou křepelčí hlavičku a znovu se pustil za další kořistí. Rád jsem se díval, jak lovec svého pomocníka krmí, jak jestřáb škube velká i malá pířka,

kteřá se mu lepí ke zkrvavenému zobáku, a on si je setřásá a čistí o lovcovu rukavici; nejdřív lačně hltá velké kousky masa a dokonce i menší kostičky, až si nakonec naplní vole, že je má velké jako pěst. V této zálibě se již projevoval příští lovec. Bohužel ať jsem se sebevíc snažil vylíčit z co nejpěknější stránky tento lov matce a sestřičce, obě říkaly, že je to strašné a odporné.

Již dřívě jsem si všiml, že babička se velmi změnila; ještě více mne však na tuto změnu upozornil rozhovor otce s matkou, který jsem vyslechl jednou při čtení.

„Maminka se tak změnila po tatínkově smrti,“ pravila matka, „je teď celá jakási menší a nic ji doopravdy netěší, všechno jako když jí odpadne od srdce; pořád jen vzpomíná na nebožtíka, ba ani o Tatjanu Stěpanovnu se již příliš nestará. Vykládám jí, že bychom jí měli vdát, nějak jí zařídít život, ale ona mne nechce ani vyslechnout a jenom řekne: ‚Jak to pámbů zařídí, tak to bude.‘“

A otec na to s povzdechem odpověděl:

„Ba, už to ani není ona. Už tady asi dlouho nebude.“

Bylo mi náhle babičky líto a řekl jsem:

„Měli bychom babičku nějak potěšit, aby jí nebylo smutno.“

Otce má nečekaná slova překvapila a s úsměvem řekl:

„Snad byste za ní se sestrou mohli častěji zajít a trošku ji rozveselit.“

Od toho dne jsme se sestřičkou několikrát denně zaběhli k babičce. Sedávala obvykle na posteli a předla na kolovratu kozí srst. Kolem ní sedělo na zemi plno venkovských děvčátek a vybíralo z chomáčů kozí srsti dlouhé chlupy. Když děvčátko mělo svůj chomáček čistý, podalo jej babičce, ta si jej prohlédla proti světlu, a když v něm nenašla dlouhé chlupy, položila jej do košíčku vedle sebe. Když nebyl chomáček dostatečně čistý, vrátila jej děvčátku zpátky a vyplísnila je pro nedbalost. Oči měla babička kalné a pohaslé; často u práce dřímala a někdy od sebe zničehonic kolovrat odstrčila a řekla:

„Ale copak už napředu, už mám čas jít za Stěpanem Michajlyčem,“ a dala se do pláče.

Zpočátku jsme se sestřičkou nevěděli, jak se k ní máme chovat, chvíli jsme vřdycky u ní poseděli a pak jsme odešli; tetička nás však naučila, čím můžeme babičce udělat radost. Babička se již o věci kolem sebe příliš nezajímala, jediné, co jí ještě zůstalo, byla její dřívější chuť k oblíbeným jídlům a pamlskům. Mimo jiné měla ráda černé bobulky bezinky a žampióny na smetaně. Těchto bobulek bylo v sadě, či spíše na zahradě spousta a tetička tam s námi šla, ukázala nám je a společně jsme jich nasbírali plnou miskou a přinesli je babičce. Zdálo se, že má radost, a řekla: „Tuze pěkné bezinky, a jak jsou velké a vyzrálé!“ a s chutí se do nich pustila; nám také nabídla, my jsme však řekli, že bez mamiččina dovolení si nevezmeme. Potom nám tetička ukázala, kde rostou žampióny: byl to dolík či spíše příkop uprostřed na dvoře, vedle tetiččiny komory; pravděpodobně tam kdysi stávalo nějaké stavení, proto se tam žampiónům nyní tak dařilo. Babička tomu místu říkala „zlatý důlek“ a šilhavá a hluchá děvečka Gruša jej každý den zalévala vodou. I tentokrát nám tetička pomáhala sbírat – mladinké žampiónky jsme skoro vyhrabávali ze země a přinesli jsme jich babičce plný talíř. Byla velmi spokojená a dala si jich usmažit plnou pánvičku. I žampióny nám babička nabízela, my jsme však zase odmítli. Mávla jen rukou a řekla: „Vy jste mi ale divní!“ A tak jsme babičce občas posloužili a přitom jsme se s ní pouštěli do různých hovorů a ona k nám byla přívětivější a víc se o nás zajímala; až jednoho dne mne neočekávaná příhoda babičce tak odcizila, že jsem za ní pak dlouho chodil jen ráno dát jí dobrý den a večer dobrou noc.

Jednou, když jsme si s babičkou vesele povídali, podalo jí zrzavé vesnické děvčátko svůj chomáček kozí srsti, který jí babička předtím již jednou vrátila. Babička si jej proti světlu prohlédla, a když zjistila, že jsou v něm dlouhé chlupy, chytila děvčátko jednou rukou za vlasy, druhou vytáhla zpod polštářů řemínkové dŕtky a začala

ubohé děvčátko bít... Utekl jsem. Připomnělo mi to obecnou školu a přešla mne všechna chuť sedat v babiččině světnici a dívat se, jak přede na kolovrátku a jak děvčátka probírají chomáčky kozí srsti.

Po čtrnácti dnech plískanic a vlhka nastaly jasné podzimní dny. Každou noc bývaly mrazy, a když jsem se vždycky ráno probudil, viděl jsem, jak všechna místa, kam nesvítilo slunce, pokrývá jiskřivá bílá jinovatka. „Koukejte, jaký je venku mráz!“ říkal Jevsejič, když mi pomáhal s oblékáním. A vskutku, široký dlouhý stín našeho domu byl bílý jako ubrus a zřetelně se lišil od ztmavlé mokré země. A jak se krátil a stáčel, huňatá jinovatka mizela, sotva se jí dotkly první sluneční paprsky, které ještě nyní koncem září krásně hřály. Rád jsem sledoval, jak sluníčko zahání mráz, a radoval jsem se, když protivné bílé jíní zcela zmizelo.

Nevím proč, avšak otec mne dosud ani jednou nevzal s sebou, když jel na obhlídku polních prací. Říkal, že se tam musí zdržet dlouho a že mi tam bude dlouhá chvíle. Žatva již dávno skončila, většinu žita již odvezli na mlat, hrách byl vyloupán a mák vytřesen z makovic, a já jsem nic z toho neviděl! Mráz a slunce konečně vysušily poslední snopy a tak se vesele sváželo z polí, toho roku poněkud později než jindy. Z babiččiny světnice jsem viděl, jak vozy naložené snopy pomalu jedou k našim vysokým stohům na humnech. Tato nová podívaná vzbudila mou zvědavost. Prosil jsem otce, který se chystal na pole, aby mne vzal s sebou, a on souhlasil; řekl, že nyní s ním mohu jet, neboť jen objede pole a zůstane na humnech a mne s Jevsejičem odtud pošle domů. Matka také svolila. Od té doby, co jsme se stavěli v Parašině, a to bylo již dva roky, jsem nebyl v polích, a proto jsem se s velkou radostí usadil vedle otce na voze. Připomněl jsem mu již předtím, že by nebylo špatné vzít s sebou pušku, což otec někdy dělával, a tak si otec pušku vzal. Za našeho pobytu ve městě jsem si samozřejmě nemohl udělat správnou představu, jak podzim na venkově vypadá. Všechno pro mne bylo nové, všemu jsem se divil a ze všeho jsem se radoval. Jeli jsme

kolem rybníka, při jehož blátivých povlovných březích bylo dosud vidět ledový lem. Uprostřed plavalo hejno kachen. Prosil jsem otce, aby jednu kachničku zastřelil, otec na to však řekl, že „kachničky jsou daleko a žádná puška je netrefí“.

Vyjeli jsme na kopeček a vjeli do polí. Ztmavlá tráva povadle přilehla k zemi, holé, srázné vrcholky hor byly nyní ještě sráznější a holejší, kopce hlíny u svištích nor ještě vyšší a červenější, neboť listí čimišníku a mandlovníku opadalo a nezakrývalo je před našimi zraky. Svišti tu však již nebyli, ti se dávno poschovávali do nor, jak mi pravil otec. Potkávali jsme nyní vozy s obilím, takzvané snopné vozy. Byly to krátké vozy se čtyřmi sloupky v rozích, mezi něž se obratně uložily ve dvou řadách snopy, shora se upevnily pavuzou a zepředu a zezadu se pevně stáhly provazy. To všechno mi vyložil otec řka, že takový vůz se nepřevrátí a nerozsype na našich kopcovitých cestách a že chytrý kůň jej doveze sám, bez vozky, bezpečně až na humno. A vskutku, tyto vozy doprovázeli jen chlapci nebo děvčátka, kteří vesele šlapali každý vedle svého koníka, a jak nás uviděli, hluboce se nám klaněli. Když jsme přijeli na naše pole, viděli jsme, že několik mužů nakládá dlouhými vidlemi snopy na vozy a hned je svazuje a posílá pryč. Pozdravili jsme je slovy „Pomáhej pánbůh“, oni za pozdrav poděkovali. Zeptali jsme se, zda tu neviděli tetřevy. Řekli, že na stozích jich byly celé houfy, ale všichni se rozletěli. A tak jsme pušku vezli zbytečně.

Otec mi vysvětlil, že většina rolníků pracuje nyní na stozích a že je za chvíli uvidíme při práci.

„Chceš se podívat, Serjožo, jak ženské mlátí pohanku?“ zeptal se otec.

Řekl jsem samozřejmě, že velmi rád. Již z dálky jsme zaslechli temný hluk, jako když dupe spousta nohou, a tento hluk byl brzy přehlušen křiklavými hlasy žen.

„Ty ale vejskají,“ pravil Jevsejič se smíchem, „jako když se tahají o dědictví. Tady holt mají ženské pré!“

Čím více jsme se blížili, hluk i křik vzrůstal a pak naráz utichl. Jevsejič se znovu dal do smíchu a řekl:

„Aha, už nás uviděly, straky!“

Na jednom poli byl udusán a hladce vymeten mlat, na něm ležela vysoká vrstva pohankové slámy a po té se procházelo sem a tam přes třicet žen s cepy. S údivem jsem sledoval tuto práci, kterou jsem dosud nikdy neviděl. Ladnost a obratnost pravidelných rychlých úderů mne nadchly. Cepy se míhaly, vylétaly a padaly jeden vedle druhého a žádný z nich o druhý nezavadil, ačkoli ženy přitom nestály na jednom místě, ale chvíli postupovaly dopředu a chvíli zase dozadu. Jejich umění mi připadalo nedostižné! Otec hned nezdravil, aby je nevytrhl z práce, a počkal, až dokončí pruh nebo řádek. Poklasný přišel a řekl:

„Ještě naposledy to projdou, hospodáři. Sláma byla myslím čistá už předtím, ale řek jsem, ať to ještě jednou přejdou. Teď už tam nebude ani zrnko.“

Když jsme došli až ke kraji, řekli jsme s otcem obvyklé „Pomáhej pánbůh!“ a mnoho ženských hlasů nám obvyklým způsobem poděkovalo.

Na druhém mlatu přefukovali dva rolníci hromadu vymláčené pohanky; větřík daleko odnášel všelijaké smetí a prázdná lehká zrnka, kdežto plná a těžká padala jako šikmý déšť na zem; druhý rolník zametal pometlem plevy a všechno to smetí. Lidem nebylo při práci horko a nebylo na nich znát ani únavu a mlácení na mne nepůsobilo tak tíživým dojmem, jaký jsem si odnesl ze žatvy v Parašině.

Vydali jsme se k domovu rovnou na humna. Zaslechl jsem, jak poklasný říká polohlasně Jevsejičovi:

„Řekni šafářovi, co tam dělá, jestli nezaspal, že mi sem neposílá vůz pro vymláčenou slámu.“

Na humnech již stálo několik nových vysokých žitných stohů. Když jsme přijeli, dostavěli právě jeden pšeničný a začínali zrovna

druhý, špaldový. Na každém stohu stáli čtyři muži, brali snopy, které jim zespona podávali vidlemi, a když pak byl stoh vysoký, obratně a hbitě jim je házeli a muži nahoře na stozích je ještě obratněji a hbitěji v letu chytali. Nestačil jsem se tomu divit a dospěl jsem k pevnému přesvědčení, že tihle venkovští muži a ženy jsou mnohem zručnější a schopnější než my a dovedou práce, které my neumíme. Zahořel jsem touhou všem těmto pracím se naučit.

Otec zde zjistil jakési nedostatky a vytkl šafáři, že jařinové stohy jsou po stranách nerovné a snopy nedbale kladené. Šafář na to však s ušklíbnutím pravil:

„Koukněte se, hospodáři, tamhle na ty rezné stohy – z jařin takové neuděláme, protože rezná sláma je dlouhá, kdežto jařiny jsou kratinké, a tak snopy kloužou.“

Zdalo se mi, že otec je v rozpacích. Zůstal na humnech a chtěl přijít domů pěšky a mne s Jevsejičem poslal domů s koněm. Všechno, co jsem viděl, jsem se svým obvyklým vzrušením a zanícením vyprávěl matce. Nadšeně jsem jí líčil práci rolníků a ke své mrzutosti jsem zjišťoval, že to není poprvé, co mne matka poslouchá tak roztržitě; mou touhu naučit se všem těmto pracím označila za dětské fantazírování. Poněkud rozladěn jsem odešel za sestřičkou, které nezbylo než rovněž vyslechnout mé vyprávění o polních pracích. Dlužno říci, že i ona mi naslouchala lhostejně. Nejvíce mne však dohřála Paraša. Když jsem začal sestře vyčítat, že mne neposlouchá a že není mým vyprávěním nadšena, zasáhla do toho Paraša slovy:

„Copak má poslouchat? To jste zas na něco přišel! Vaše sestřička tak zrovna potřebuje vědět, jak se mlátí a jak se staví stoh!“ a dala se do hlasitého smíchu. To mne tak rozzlobilo, až jsem jí řekl, že je hloupá. Pohrozila mi, že to poví mamičce, ale nepověděla.

Otec se vrátil a dlouho jsme si spolu povídali o polních pracích. Vážil si práce rolníků, hovořil o nich s láskou a já jsem ho rád poslouchal a mohl jsem se mu rovněž svěřovat se svými vlastními pocity a dětskými názory.

Byl již pozdní podzim, když jsme se vypravili do Staré Mertovštiny k Čičagovovým. Sestřička s malým bratříčkem zůstali u babičky, otec nás jen vyprovodil a hned příští den se vrátil do Bagrova ke svým hospodářským záležitostem. Věděl jsem to všechno již napřed a obával jsem se, že mi bude na návštěvě dlouhá chvíle; dokonce jsem si pro jistotu vzal s sebou knížky, ačkoli jsem je přečetl již několikrát. Avšak nakonec mi dlouhá chvíle nebyla. Když matka odešla do pokoje k Čičagovovým, stará paní Mertvago si mne posadila k sobě a celé hodiny si se mnou povídala. Uměla se tak vyptávat a hlavně tak vyprávět, že byla radost ji poslouchat. Hodně v životě zažila, hodně vytrpěla a její vyprávění bylo zajímavější než knížky. Tady jsem prvně získal pravou představu o pugačovském povstání, o němž jsem dříve slyšel jen zběžně vyprávět. Ubohá Marja Michajlovna s celou svou rodinou v té době mnoho vytrpěla a přišla o svého muže, kterého vzbouřenci zabili. U paní Mertvago jsem sedával obvykle dopoledne a odpoledne si mne brával do své pracovny Petr Ivanyč Čičagov. Byl malíř a architekt – sám postavil kostel pro svou tchyni Marju Michajlovnu v zahradě blízko domu a sám maloval všechny svaté obrazy. Tady jsem se poprvé dověděl, co je to úhloměr, co je to paleta a olejové barvy a jak se jimi maluje. Nejvíc se mi líbilo rýsování, v tom byl pan Čičagov mistr, a dlouho jsem pak horoucně toužil po kroužítku a rýsovacím peru. Zdálo se mi, že být majitelem takových pokladů musí být neobyčejné štěstí. K dovršení všeho mi dal Petr Ivanyč ke čtení arabské pohádky Tisíc a jedna noc. Šahrazád mi učarovala. Nemohl jsem se od knihy odtrhnout a hodný pán domu mi daroval dva svazky těchto kouzelných pohádek – víc jich neměl. Matka byla zpočátku na pochybách, nemůže-li mi tato četba uškodit. Říkala panu Čičagovovi, že mám až příliš bujnou fantazii a že četba Šahrazádiných pohádek mne zcela vyvede z míry; Petr Ivanyč však dokázal matku nějak přesvědčit, že četba Tisíce a jedné noci mi neublíží. Jeho důkazům jsem sice nerozuměl, věřil jsem však, že jsou správné, a měl jsem velkou

radost, když matka svolila. Snad žádná kniha ve mně dosud nevzbudila takový zájem a zvědavost! Za pobytu v Mertovščině jsem četl Šahrazádiny pohádky jen úryvkovitě, ale zapomínal jsem přitom na celý svět. To jsem vždycky přiběhl do zvláštního pokoje, kde jsme s matkou spali, rozevřel Šahrazád, že si přečtu jen stráněčku – a už jsem nevěděl o světě. Jednou si matka všimla, že mne nikde není vidět, a nakonec mne našla, jak si čtu a jsem do toho tak zabrán, že jsem ani neslyšel, jak přišla do pokoje a potom zase odešla. Pak s sebou přivedla pana Čičagova a já jsem dlouho nevnímal jejich přítomnost a nic jsem neslyšel ani neviděl; až teprve hlasitý smích Petra Ivanyče mne z četby vytrhl. Matka tohoto přesvědčivého důkazu ihned využila a řekla:

„Tak to vidíte, Petře Ivanyči, jak se do toho dokáže zabrat; právě proto si myslím, že četba těchto pohádek mu škodí.“

Petr Ivanyč se jen smál a říkal, že to nevadí, že to tak má být a že je to výborné. Byl jsem velmi vystrašen. Nemyslel jsem si, že matka podruhé Čičagovovi ustoupí, když mne takto přistihla, avšak bohudík všechno dobře dopadlo. Matka mi knihy nechala, řekla mi však, že pokud budeme v Mertovščině, nesmím do nich ani nahlédnout. Jelikož jsem čekal horší následky, uposlechl jsem, i když nerad, a poslední dny našeho pobytu u Čičagovových jsem naslouchal vyprávění staré paní Mertvago ještě pozorněji a vyptával jsem se ještě zvědavěji Petra Ivanyče, který všechno na světě věděl, četl, viděl a dovedl; navíc byl ještě veselý a hovorný. Můj obdiv k muži tak chytrému a nadanému rostl den ze dne.

V Mertovščině byl ještě jeden muž vzbuzující mou zvědavost, k níž se mísilo i něco strachu: byl to syn Marji Michajlovny Ivan Borisyč, mladý muž několik let pomatený. Matka za nic na světě nechtěla omezovat jeho svobodu; bydlel ve zvláštním křídle, měl svého sluhu, chodil na procházky po polích a lesích a přicházel za Marjou Michajlovnou, kdykoli se mu zlíbilo, třeba v noci. Vídal jsem ho každý den dvakrát nebo třikrát, avšak zdálky. Jednou, když

jsme všichni seděli v salóne, vstoupil náhle Ivan Borisyč, neoholený, neučesaný a velmi podivně oblečený; něco si bručel pod nos rusky a francouzsky, kousal si nehty, neustále se ukláněl na jednu stranu, políbil své matce ruku, vzal hrací stůl, postavil jej doprostřed pokoje, pak jej rozevřel, vyndal karty, kousky křídly a malé počítadlo a začal hrát sám se sebou; Kateřina Borisovna řekla tiše mé matce, že hra v karty je jediným potěšením jejího nešťastného bratra a že hraje skvěle; na důkaz svých slov požádala manžela, aby si s bratrem zahrál piket. Petr Ivanyč ochotně souhlasil s poznámkou, že s ním hrál již mnohokrát, nikdy však nedokázal vyhrát. Dodal jsem si odvahy, šel jsem blíž a postavil se vedle pana Čičagova. Ivan Borisyč si počínal tak obdivuhodně rychle a bystře, že ani nečekal, až se hra rozvine, v duchu si vypočítal všechny tahy a již psal křídou svou budoucí výhru či prohru. Všichni říkali, že se nikdy nezmýlí. Na jeho tváři se přitom neustále střídaly grimasy. Smál se jakýmsi nepřirozeným smíchem, pořád něco říkal, vstával, klaněl se a opět si sedal. Bylo vidět, že s někým v duchu rozpráví, přitom mu to však nijak nevadilo při hře, již se pozorně a vtipně věnoval. Po několika hrách Petr Ivanyč řekl: „Kdepak, bratříčku, vás já nikdy neobehraju,“ vstal, přinesl ze své pracovny několik měděných mincí a dal je Ivanu Borisyči. Ten byl neobyčejně spokojen, přisedl si k matce a dlouho si s ní povídal, chvíli hlasitě, chvíli tiše, hned smutně, hned vesele, ale vždy uctivě; matka mu pozorně a s účastí naslouchala. Přitom mluvil tak nezřetelně, že mu nebylo rozumět jediné slovo; matka mu však rozuměla všechno a dívala se na něho neskonale něžně. Nakonec pravila:

„Tak už dost, můj milý Ivane Borisyči. Teď všechno vím, nechám si tvůj záměr projít hlavou a potom ti řeknu, co si o něm myslím. A teď jdi spánembohem do svého pokoje.“

Ivan Borisyč ihned uposlechl, uctivě políbil matce ruku a odešel. Nějakou chvíli všichni mlčeli; stará paní měla plné oči slz. Potom se pokřižovala a pravila tiše a slavnostně:

„Děj se vůle Páně! Matka si však nikdy nezvykne dívat se na své dítě jako na pomatence. Můj ubohý Ivan nevěří, že naše panovnice zemřela; a jelikož žije v představě, že je do ní zamilován a ona ho rovněž miluje a že ho u ní někdo pomluvil, chce nebožce carevně francouzsky napsat dopis.“

Vůbec jsem tomu nerozuměl a vymykalo se to mému chápání. Pochopil jsem snad jen to, jak hluboce matka miluje svého pomateného syna a jak tento pomatený syn uctivě poslouchá svou matku. Když jsem se pak téhož dne ukládal k spánku v našem zvláštním pokoji, zahrnul jsem matku spoustou nejrůznějších otázek, na něž se dalo těžko odpovědět způsobem pro dítě srozumitelným. Nejvíce mi vrtalo hlavou, jak někdo může přijít o rozum, a po několik dní jsem se sledoval a dotíral na matku neustálým vyptáváním a pochybnostmi, zda i já v něčem nevypadám jako pomateneček.

Otcův příjezd a náš odjezd stanovený na příští den mi všechny tyto myšlenky vyhnaly z hlavy. Odjeli jsme a to jsem již nemyslel na nic jiného, než jak se shledám se svou milou sestřičkou a jak jí budu číst arabské pohádky a vyprávět o Ivanu Borisyčovi. Po cestě si matka hodně povídala s otcem o Marji Michajlovně Mertvago; chválila ji a divila se, jak tato tichá stará paní, která nikdy nezvyšuje hlas, dokáže, že si jí celé její okolí tak váží a každý jí rád vyhoví.

„Z lásky a úcty k ní,“ pokračovala matka, „si nikdo z rodiny ani z příjíždějících hostů, ba ani žádný ze sloužících nikdy na jejího pomateného syna nepostěžoval, neposmíval se mu, přestože někdy bývá protivný a směšný. Dokonce i nad ním má stará paní takovou moc, že ve chvílích jeho záchvatů zuřivosti, které někdy mívá, stačí, aby se objevila a řekla mu několik slov, a on se okamžitě uklidní.“

Tomu všemu jsem rozuměl a potvrzoval to i můj vlastní cit a dětský rozum.

Když jsme se vrátili do Bagrova, nelenil jsem a všechno, co se událo ve Staré Mertovščině, jsem vyprávěl nejdřív své milé sestřičce a potom i tetě. Při své živosti a horlivé snaze sdělit ostatním své

dojmy přesně a jasně a tak názorně, aby si posluchači mohli učinit o popisovaných věcech stejnou představu, jakou jsem o nich měl já, začal jsem předvádět bláznivého Ivana Borisyče s jeho mumláním, grimasami a ukláněním. Musel jsem to zřejmě dělat velmi zdařile, protože jsem sestřičku vystrašil, takže přede mnou utíkala nebo zavírala oči a zacpávala si uši, jakmile jsem začal předvádět pomatence. Naproti tomu tetička se velice smála a říkala:

„Ty jsi ale čtverák, Serjožo. Zrovna tak to Ivan Borisyč dělá.“

Rád jsem to slyšel a předváděl jsem to i před Jevsejičem, Parašou a ostatními, až se všichni smáli a vychvalovali mne za mou napodobovací schopnost.

Při první vhodné příležitosti jsem se pustil do četby arabských pohádek, jež potom nadlouho ovládly mou bujnou fantazii. Všechny pohádky se mi líbily, nevěděl jsem ani, které dát přednost! Vzbuzovaly mou dětskou zvědavost, uváděly mne v úžas fantastickými příběhy, rozněcovaly mou vlastní fantazii. Džinové uzavření jednou ve studni, jindy v hliněném džbánu, lidé proměnění ve zvířata, začarované ryby, černý pes, kterého krásná Zobeida nejdříve bije a potom objímá a líbá... Co to bylo kouzel a záhad, že jsem ani nedýchal, když jsem o nich četl. S jakou dychtivostí, s jakou nenasytnou zvědavostí jsem se nořil do těchto pohádek, ač jsem přitom věděl, že je to všechno výmysl, že je to jen a jen pohádka a že se to na světě nestalo a ani stát nemůže. V čem vlastně vězí tajemství takového okouzlení? Myslím, že ve vášnivém zaujetí pro všechno nadpřirozené, jež je všem dětem více méně vrozeno, a u mne obzvlášť nebylo spoutáváno rozumovou úvahou. Nejenže jsem se sám zaníceně nořil do čtení, ale vyprávěl jsem pak o tom sestřičce a tetě s takovým zaujetím, ba řekl bych až v jakémsi vytržení, že jsem bezděky Šahrazádino vyprávění doplňoval mnoha podrobnostmi vlastní proveniencí a mluvil jsem o tom všem, jako kdybych byl býval u toho a na vlastní oči všechno viděl. Jakmile jsem vzbudil pozornost a zvědavost svých posluchaček a na jejich přání jim pak začal arabské pohádky předčítat nahlas, tetička

ihned přídavky mé vlastní fantazie zaznamenala a sestřička jí to dotvrdila. Tetička mne často přerušovala slovy:

„A jak to, že zde není to, co jsi nám vyprávěl? Takže ty sis to všechno vymyslel? Koukejme, jaký ty jsi povídálek! Vždyť tobě se nedá věřit!“

Tento výrok mne zarazil a nějakou chvíli mi vrtal hlavou. Byl jsem tehdy naprosto pravdomluvný hoch a lhaní jsem nesnášel; a nyní náhle sám vidím, jak mnoho jsem si k Šahrazád přilhal. Sám jsem tím byl překvapen, když jsem v knize nenašel to, o čem jsem se domníval, že jsem tam četl a co mi pevně utkvělo v hlavě. Byl jsem pak již opatrnější a dával jsem si pozor, dokud jsem se nedal strhnout; to jsem potom na všechno zapomněl a má bujná fantazie se ujímala svých svrchovaných práv.

Zvolna uplýval pozdní podzim – ten již nebyl sychravý a deštivý, nýbrž suchý, větrný a mrazivý. Mrazy bez sněhu dosahovaly dvaceti stupňů, bláto ztvrdlo na kámen, po rybnících se jezdilo s koňmi. Krátce byla to již pravá zima, jenže bez sněhu, na který všichni netrpělivě čekali. Na vycházky jsem již dávno nechodil a téměř všechen čas jsem trávil s matkou v jejím novém pokoji, kde stála má postýlka a kde jsem měl knihy, udice sundané z prutů a oblázky. Otec neměl vlastní pracovnu ani samostatný pokoj; v jednom rohu parádní světnice stál psací stůl z olšového dřeva, domácká práce našeho truhláře Akima; otec u něho celý čas seděl a něco psal. Často před ním stával slepý stařec – právní poradce Pantělej Grigorijič (Mjagkov příjmením, nikdy však nepoužívaným), proslulý odborník v soudních přích a znalec zákonů, což jsem se samozřejmě dozvěděl až později. Byl to muž ve svém oboru geniální. Jak se však mohl vzdělat u mého nebožtíka dědečka, který sám sotva uměl číst a psát a jakékoli soudní pře nenáviděl?

To bylo tak: Michajla Maximyč Kurolesov si asi za rok po svém sňatku se sestřenicí mého dědečka všiml mezi jeho čeledí sirotka Pantušky, který se mu zdál neobyčejně bystrý a inteligentní; navrhl

dědečkovi, že si ho vezme k sobě a postará se o jeho vzdělání tak, aby se vyznal v úředních věcech a aby ho dědeček mohl používat jako svého právního poradce ve styku se zemstevními a újezdními soudy. Dědeček souhlasil. A tak se z Pantušky stal brzy Pantělej, jenž projevoval tak neobvyklé schopnosti, že si Kurolesov vyžádal od dědečka svolení a poslal Pantěleje dokončit vzdělání do Moskvy k jednomu svému příteli, vrchnímu tajemníkovi, velkému znalci zákonů a známému úplatkáři. Za několik let byl již Pantělej oslovován jako Pantělej Grigorjič a v úředních kruzích byl dobře znám. V Moskvě se oženil s měšťkou, krásnou a zámožnou Natalií Sergejevovou, která z lásky či z úcty ke schopnostem Pantěleje Grigorjeva se za něho nebála provdat, ačkoli byl nevolník. Ve svých nejlepších letech vyhrál jednou Pantělej Grigorjič naprosto přesvědčivě jakési soudní stání proti podobnému lišákovi jako byl sám, a když takto potřel starého a zkušeného protivníka, byl pozván ke svému klientovi na oběd, a tam náhle u stolu oslepl. Ochrnulo mu oční nervstvo, patrně od namáhavého čtení rukopisných listin, od psaní a ponocování, a nikdo mu již zrak nedokázal navrátit. Asi rok se v Moskvě léčil a pak se přestěhoval se ženou a dcerou Nastěnkou do Bagrova; avšak i potom se neustále zabýval různými soudními rozepřemi, s nimiž za ním přijížděli jiní právní zástupci, kteří mu spisy předčítali, a on podle nich diktoval žádosti senátu, za což dostával odměnu na tehdejší dobu značnou.

A tak tento Pantělej často stával před mým otcem, který mu předčítal různé spisy, a Pantělej mu radil v záležitostech, do nichž se otec hodlal pustit. Vidím ho jako dnes: vysoký muž krásné tváře s dlouhými plavými vlasy, v nichž by se těžko našel vlas šedivý, v dlouhém kabátě hráškové barvy s obrovskými mosaznými knoflíky, v tmavomodrých punčochách s červenými šipkami, ve střevících s velkými stříbrnými přezkami stojí opřen o španělku s pozlaceným knoflíkem. Byla to pozoruhodná postava mezi starým služebnictvem, dnes již vymřelým, jak je tak zdařile zachytil

Zagoskin ve svých románech. Za nic na světě by si Pantělej Grigorjič nebyl dovolil usednout v přítomnosti mého otce, ba dokonce ani v mé přítomnosti, a nikdy jsem mu nedokázal zabránit, aby mi nepolíbil ruku. Měl obdivuhodnou paměť a dar výřečnosti: znal nazpaměť přesná data úředních výnosů, ba i samy zákony. Vyučoval stále jednoho nebo dva žáky, kteří u něho bydleli ve zvláštním přístavku o dvou světnicích a kuchyni, který postavil na vlastní *košt*. Od rána do večera se u něho četlo a psalo a on obvykle seděl na vysoké lavici s nohama skrčenýma a kouřil kratičkou dýmku; sluch měl tak jemný, že podle chůze poznal každého, kdo k němu do světnice přicházel, dokonce i mne. Byl bych k němu rád častěji zašel poslechnout si jeho vyprávění o Moskvě, při němž mi vždy jeho dcerka a žena, jíž se obvykle říkalo Sergejevna, nabídly něco k snědku, jenže on nechtěl v mé přítomnosti sedět, a tato okolnost spolu s hoštěním, které se zase nezamlouvalo mé matce, způsobily, že jsem za Pantělejem Grigorjičem chodíval zřídka.

Konečně napadla spousta sněhu, na nějž lidé i příroda dlouho čekali, jak říkávala moje matka. Rychle jsme se vypravili na dalekou cestu. Praskovja Ivanovna na otce naléhala, aby jí konečně ukázal celou svou rodinu. Její přání platilo jako zákon, a tak jsme vyjeli hned při prvním sněhu, kdy je cesta rovná jako stůl a dá se ještě jet párem koní i trojkou vedle sebe. Jeli jsme s našimi koňmi: já s otcem a matkou ve velkých cestovních saních a sestřička s bratříčkem, s Parašou a kojnou v saních krytých rohoží. Nebudu naši cestu líčit – byla právě tak nudná a protivná se svými zastávkami a noclehy jako ty dřívější. Řeknu jen, že jsme jeden celý den zůstali ve velké vesnici zvané Višeňky, která rovněž patřila Praskovje Ivanovně Kurolesovové. Byla tam stejně pohodlná a teplá část domu připravená pro správce jako v Parašině, ba dokonce lepší. V oné části domu, kde kdysi bydlel strašný pán, visely obrazy ve zlatých rámech, které mi připadaly nádherné; zejména jeden, představující nějakého válečníka v přilbici, v brnění a s kopím v ruce, jak jede

na koni písčitou pouští. Říkali mi s úsměvem, že všechny ty obrazy nebožtík Michajla Maximyč (dej mu pánbůh nebe!) ráčil vzít svým sousedům. Otec stejně jako v Parašině obhlédl celé hospodářství, mne však s sebou nikam nebral, protože venku byla velká zima. Vesnice Višeňky byla známa bohatými sedláky a zejména jejich zálibou v pěkných šlechtěných koních, jejichž chov zde zavedl zemřelý manžel Praskovji Ivanovny. Mnoho starých lidí přicházelo s různými dárky: s plástvemi medu, s vajíčky a živou drůbeží. Otec nic nebral a matka k nim ani nešla. I zde na nás asi hleděli jako na své příští pány, třebaže tu nikdo z bagrovských rolníků nebyl.

Z Višeňek jsme pak přijeli do Trojického, jinak též Bagrova, které bylo známo pod jménem Staré nebo Simbirske Bagrovo. Byl tam polorozpadlý staříčkový dům, v němž kdysi žil můj dědeček a babička a kde se narodily všechny mé tety i můj otec. Všiml jsem si, že otci bylo až do pláče, když vstoupil do starého panského sídla (jak mu říkal Jevsejič) a když viděl, jak je tam všechno sešlé, zteřelé, sesedlé a zborcené. Matce se ten rozvalený dům ani trochu nelíbil a řekla:

„Jak jen mohli žít v takové chatrči, jak se tam všichni vešli?“

Bylo vskutku těžké si představit, jak zde mohla žít celá rodina s pěti dětmi. Tehdejší požadavky na životní pohodlí byly zřejmě pramalé.

„Tak toto je, Serjožo, majetek našeho rodu, který nám darovali carové,“ pravil mi otec. „Jenže polovina nám teď již nepatří.“

Tato poslední slova na mne zapůsobila jakýmsi zvláštním, nepříjemným dojmem, který jsem si nedovedl vysvětlit. Přijeli jsme dopoledne a kolem oběda byl již dvůr plný vesnických mužů a žen. Nevím proč, avšak tentokrát matka svolila, že půjde mezi shromážděné vesničany, přestože byl mráz, a vzala i mne. Byli jsme uvítáni radostným voláním, slzami a výčitkami:

„Proč jste nás opustili, své dědičné rolníky?“

Matka, která neměla ráda hlučná vítání a hlasité projevy lásky poddaných, byla dojata upřímnými city našich dobrých rolníků

a rozplakala se; otci tekly slzy proudem a já jsem se dal rovněž do breku. Neměli jsme nic přichystáno a nebylo čím sedláky uctít. Otec slíbil, že přijede za týden a všechny je potom pohostí. Rolníci říkali, že to není potřeba, a prosili jen, abychom od nich přijali „chléb a sůl“. Nedalo se odmítnout, ačkoli jsme jejich dárky neměli vůbec kam dávat.

Otec po obědě jakžtakž obhlédl své vlastní malé hospodářství a shledal všechno v pořádku, jak pravil; šli jsme brzy spát a časně zrána, několik hodin před úsvitem, jsme vyjeli do Čufarova, kam nám ještě zbývalo padesát verst.

Čufarovo

Koně jsme nakrmili poměrně brzy na okraji zrušeného městečka Tagaje a ještě za světla jsme dojeli do slavné, tehdy velké vesnice Čufarova. Již zdálky jsem viděl, že je to něco zcela jiného, než co jsem až dosud vídal. Dva zděné kostely se zelenými báními, jeden menší, druhý větší, nový a dosud nevysvěcený, červené střechy obrovského panského domu, bočních křídel i všech dvorských stavení s jakýmsi zvoničkami – to vše bylo tak nápadné, až jsem se musel divit. Když jsme přijeli k hlavnímu vchodu s podloubím, vyběhl nám vstříc celý zástup sloužících oblečených po pansku, pomohli nám ze saní, nabídli nám rámě a vyprovodili nás do předsíně, kde jsme se dověděli, že Praskovja Ivanovna má jako obvykle mnoho hostů a že panstvo před chvílí dojedlo. Sotva si matka a otec svlékli cestovní kožichy, ozval se z jídelny svěží, zvučný hlas:

„Tak kdepak jsou? Přiveďte mi je sem!“

Dveře z jídelny se dokořán otevřely, my jsme vešli dovnitř a spatřili jsme ženu vysoké postavy s vlasy tu a tam prošedivělými, která živě podávala ruku na uvítanou mé matce a vesele řekla:

„Konečně jsem se tě dočkala!“

Matka mi potom říkala, že Praskovja Ivanovna ji tak přátelsky, tak upřímně objala, že v tu chvíli si matka naši dobroditelku z celého srdce zamilovala a měla nesmírnou radost, že její vděčnost může být provázena i upřímnou láskou. Praskovja Ivanovna dlouho objímala a líbala mou matku, která až zaslzela dojetím, hladila ji, upravovala jí vlasy a odvedla si ji dokonce k oknu, aby si ji mohla lépe prohlédnout. Otec, jenž se chtěl s tetičkou pozdravit, se jí snažil políbit ruku se slovy: „Budte zdráva, tetičko!“, avšak Praskovja Ivanovna mu ruku nedala a až jaksi příkře ho odbyla:

„Tebe já dávno znám, však se ještě přivítáme, ale teď mne nech, ať si mohu dobře prohlédnout tvou ženu!“ A nakonec řekla: „No, myslím, že se budeme mít rády,“ načež se obrátila k otci, vesele ho objala a něco mu pošeptala. Stáli jsme se sestřičkou dlouho před novou babičkou, upřeně ji sledovali a s jistými obavami očekávali, až se k nám obrátí a pozdraví se s námi. Přišla řada i na nás.

„Á, tohle jsou naši Bagrovovi,“ pokračovala stejně vesele. „Nerada líbám malé děti. Tak, a teď mi je pojd'te ukázat sem ke světlu.“ (Venku se již začínalo stmívat.) Mne a sestřičku postavili u okna na židle a malého bratříčka přinesla kojná v náručí. Praskovja Ivanovna si nás pozorně prohlédla, maličko stáhla husté obočí a řekla:

„Nebožtík bratránek Štěpan Michajlovič měl pravdu, když mi psal, že Serjoža je podobný strýčkovi Grigoriji Petroviči; ta malá je nějaká bledulka a chlapeček je černý jako cikánek...“ Hlasitě se zasmála, vzala matku za ruku a odvedla ji do salónu. Ve dveřích již stálo plno hostí a začalo hned představování, objímání a líbání. Slova Praskovji Ivanovny, že moje milá sestřička je bledulka a bratříček cikánek, se mne nemile dotkla, pak jsem však nahlédl do jídelního sálu a užasl nad jeho nádherou. Stěny byly pomalovány jasnými barvami, byly na nich vyobrazeny lesy, květiny a plody, jaké jsem neznal, a také ptáci, zvířata a lidé, jaké jsem nikdy neviděl; ze stropu visely dva velké křišťálové lustry a mně připadalo, jako když jsou celé z démantů a briliantů, o nichž jsem tolik četl v pohádkách Tisíce a jedné noci; na stěnách byli na mnoha místech připevněni zlatí okřídlení draci, kteří drželi v tlamách svícny se svíčkami, na nichž visely křišťálové přívěsky. Kolem stěn stála spousta židlí a všechny byly potaženy něčím červeným. Ještě jsem si ani nestačil důkladně prohlédnout všechny tyto divukrásné věci, a v tom už se Praskovja Ivanovna, doprovázena matkou a mladou dívkou s chytrými a dobrými očima, avšak s velikým nosem a podobanou tváří, vrátila ze salónu a pravila velitelským tónem:

„Alexandro, teď odvedeš Sofju Nikolavnu a děti do pokoje který jsem jim vykázala, a ubytuješ je.“

Podobaná slečna byla Alexandra Ivanovna Kovriginová, moje sestřenice, úplně osiřelá, kterou si Praskovja Ivanovna vzala k sobě odmalička na vychování; měla zde funkci hlavní vykonavatelky babiččiných rozkazů. Srdečně a mile pečovala o naše ubytování a brzy se s matkou spřátelila. Přidělili nám velký kabinet, z něhož vedly jedny dveře do jídelny a druhé do ložnice; ložnici nám také dali k dispozici. V těchto dvou pokojích, nejlepších, jaké v domě byly, Praskovja Ivanovna po smrti svého muže nikdy nebydlela. Občas v nich bydleli vážení hosté, obyčejní návštěvníci bývali ubytováni v postranním křídle. Dozvěděl jsem se, že v kabinetě zůstalo hodně věcí přesně tak, jak to bylo za bývalého pána, jehož jméno zde vyslovovali až s jakýmsi strachem. Na jedné stěně visel velký obraz v pozlaceném rámu, představující šedovlasého stařečka v okovech, zavřeného v žaláři, kterému dávala pít z prsu krásná mladá žena (jeho dcera, jak říkala Alexandra Ivanovna), a okénkem s železnou mříží se na ně s úsměvem dívali dva mniši. Na druhých dvou stěnách visely rovněž obrazy, avšak menší; na jednom z nich byla namalována švadlenka s očima, které byly jako živé a dívaly se přesně na toho, kdo se zrovna díval na švadlenku. V rohu stál nádherný psací stůl z mahagonu s bronzovou mřížkou, s bronzovými pásy a se smaltovanými plíšky na zámcích. Matka projevila přání, že by chtěla bydlet v kabinetě, a z ložnice tam ihned přenesli nádherné dvojité lůžko rovněž z mahagonu, zdobeného bronzem. Mně přidělili místo postýlky pohovku; sestřičku s Parašou a bratříčka s kojnou umístili v ložnici, odkud vedly dveře přímo do pokoje pro služebné, což matka shledala jako velmi pohodlné. Když matka dala všechny tyto pokyny a pověřila jejich provedením Alexandru Ivanovnu, přistrojila se před velkým zrcadlem sahajícím až k zemi, jaké jsem ještě nikdy neviděl, a odešla do salónu.

Vrátila se po večeři, když jsem již spal. Při večeři muselo být hlučno a veselo, protože ke mně často dolétal přes jídelnu hlasitý hovor a smích hostů. Hodná Alexandra Ivanovna s námi dlouho zůstala a my jsme si ji velmi oblíbili. S jakýmsi smutkem se mne podrobně vyptávala na Bagrov i na babičku a tetu. Ochotně jsem jí všechno vyprávěl, takže ještě téhož večera získala slušnou představu, jak asi na našem venkovském sídle žijeme a co všechno mne zajímá a baví.

Když jsem se příštího dne probudil, viděl jsem, že celý kabinet je ozářen jasnými slunečními paprsky a že zlaté rámy na obrazech, lustry i bronz na psacím stolku zrovna jako když hoří. Jak jsem přejížděl zrakem stěny, užasle jsem zjistil, že švadlenka, která se na mne dívala ze svého zlatého rámu, je jako živá a že ze mne nespouští zrak. Nemohl jsem ten pohled snést a odvrátil jsem se; když jsem však na ni za nějakou chvíli úkradkem pohlédl, stále se na mne tak upřeně dívala. Zarazilo mne to, ba až trochu vylekalo; přetáhl jsem si pokrývku přes hlavu a ležel jsem tak dlouho, dokud nevstala matka a neodešla do ložnice a dokud mne Jevsejič nepřišel obléknout. Při umývání jsem zase mrkl po švadleně – stále se na mne dívala a jako když se usmívá. Byl jsem z toho ještě více zmaten a svěřil jsem se se svými pochybnostmi Jevsejičovi; i on se zkusil podívat na obraz z různých stran a také to zjistil a divil se, co je to za zvláštnost, ale nakonec pravil lhostejně:

„To už ji nejspíš ten malíř tak namaloval, že se každému kouká do očí.“

Ne že by mne toto vysvětlení nějak zvlášť uspokojilo, přece mne však uklidnilo, že se švadlena dívá na Jevsejiče stejně jako na mne.

Hosté ještě nevstávali, z těch, kteří již vstali, nešli mnozí ani k rannímu čaji a pili jej ve svých pokojích. Praskovja Ivanovna byla již dávno vzhůru, jak jsme se dověděli od Paraši, a oblečená pila ve své ložnici čaj. Matka šla za ní a požádala její důvěrnici, pokojskou či společnici, aby se jí zeptala, zda smí za tetičkou vejít. Praskovja

Ivanovna řekla, že ano. Matka k ní vešla a po nějaké chvíli se vesele vrátila a pravila: „Tetička vás chce všechny vidět,“ a my jsme hned šli za ní do ložnice. Praskovja Ivanovna nás přijala tak prostě, mile a vesele, že jsem jí odpustil i tu bledulku i toho cikánka, jak nazvala mou sestřičku a bratříčka, a od té doby jsem ji měl velmi rád. Žádného z nás dětí nepolíbila, dlouho si nás však prohlížela, hladila po hlavičkách, dala si ode mne a od sestřičky políbit ruku a potom řekla:

„To jen pro poprvé vás přijímám ve své ložnici. Na děti si příliš nepotrpím, zvláště ne na kojence; nesnáším jejich křik a je mi protivné, jak páchnou. Prosím, abyste ke mně děti vodili jen tehdy, když je pozvu. No, Serjoža už je starší, toho můžeme ukázat i hostům. Děti budou čajovat, obědvat a večeřet ve svých pokojích; máte k dispozici ještě jídelnu, kde si mohou hrát a běhat. Malí se nemají plést mezi dospělé. Tak, milá Sofjo Nikolavno, žij si u mne jako doma, žádej a přikazuj – každé tvé přání bude splněno. Když mne budeš chtít vidět, prosím, budu ráda, když ne, sed' si třeba celý den ve svém pokoji, já se na tebe hněvat nebudu. Otrávené tváře nesnáším. Mám tě ráda jako vlastní, ale omezovat se kvůli tobě nebudu. Je to u mne tak zařízeno a všichni hosté se tím řídí. Já sama nerada někoho nudím a nechci, aby druzí nudili mne.“

Po tomto proslovu Praskovja Ivanovna, která si čaj nalévala sama, začala nalévat i otcí a matce a nám poručila, abychom šli do svých pokojů. Dodal jsem si odvahy a poprosil jsem ji o svolení, abych si směl ještě jednou prohlédnout malované stěny v sále, a oslovil jsem ji přitom „babičko“. Praskovja Ivanovna se dala do smíchu a řekla:

„Á, tak ty máš rád obrázky! Jen jdi se svým pěstounem a pěkně si prohlédni sál, jídelnu i salónek, ten je ze všech nejpěknější; na nic nesahej a neříkej mi babičko, ale jen Praskovjo Ivanovno.“

Proč neměla ráda, když se jí říkalo babičko, to nevím, ale za celý život jsme ji už víckrát jako babičku neoslovili. Bez meškání jsem

využil jejího svolení a vydal se s Jevsejičem do sálu, který se mi zdál ještě krásnější než včera, protože jsem si mohl malby na stěnách volněji a důkladněji prohlížet. Ten, kdo stěny maloval, byl nepochybně nějaký domácí malíř, asi tak na úrovni dnešních malířů, kteří malují vývěsní štíty na holičských krámcích; tehdy jsem si však nadšeně prohlížel Číňany i divoké Američany, vysoké palmy i zvířata a pestrobarevné ptáky. Potom jsme vešli do salónu; tam nebyly stěny tolik pomalovány, zato jsem však žasl nad zlatými rámy obrazů a bohatým zařízením tohoto pokoje, který mi zároveň připadal jaksi tmavý a posmutnělý, což pravděpodobně působily mušelínové záclony a hedvábné stóry na oknech. Ty nádherné pohovky, jaké tam byly, a těch křesel a všechno potaženo tmavomodrým hedvábím! A jaký obrovský lustr visel uprostřed stropu! Jak veliké figury se svícny v rukou se tyčily na kamenných sloupcích v rozích pokoje! A ty stoly s bronzovými mřížkami vykládané různobarevným dřevem, co stály u postranních pohovek! Co tam na nich bylo vyobrazeno ptáků a zvířat a dokonce lidí! Zejména mne upoutala široká zrcadla sahající od podlahy až ke stropu, u nichž stály mramorové stolky a na nich bronzové mnohoramenné svícny s křišťálovými přívěsky. Ve srovnání s domy, které jsem viděl a kde jsem bydlel, zejména s domem v Bagrově, se mi dům v Čufarově musel jevit a také jevil jako palác Šahrazádin. Salónek, do něhož jsme vešli ze salónu, mne již nemohl překvapit, přestože byl zařízen stejně přepychově; zato se mi líbil nejvíc ze všech pokojů: široká pohovka podél celé vnitřní stěny a malé pohovečky v rozích, všechny potažené jasně červenou látkou, mi připadaly, jako když stojí v zeleném loubí z kvetoucích keřů, které byly namalovány na stěnách. Okna jen mírně zastřená záclonami a skleněné dveře do zahrady propouštěly hodně světla, takže pokoj vypadal veseleji. Praskovja Ivanovna měla tento pokoj rovněž ráda a vždy v něm sedala nebo lehala na pohovce, kdykoli měla společnost méně početnou a tvořili ji lidé, s nimiž se dobře znala.

Když jsme se s Jevsejičem, jenž vykřikoval údivem více než já, dost vynadávali a vynatěšili všemi těmi vzácnostmi a poklady (jak jsem si tehdy myslel), které zdobily čufarovský dům, spěšně jsem se vrátil do svého pokoje, abych mohl někomu sdělit všechny své dojmy. Avšak v našem dětském pokoji, jak nyní říkali někdejší ložnici Praskovji Ivanovny, seděla hodná Alexandra Ivanovna, rozmlouvajíc s mou milou sestřičkou a hladíc mého bratříčka. Řekla mi, že tetička je plně zabrána do rozhovoru s otcem a matkou a že ji poslala pryč se slovy: „Bud' tak laskava a vymázni odtud.“ Zdálo se mi, že Alexandru Ivanovnu tato slova zamrzela, a abych ji potěšil, rychle jsem jí sdělil, že Praskovja Ivanovna poslala i nás všechny pryč, a zakázala mi, abych jí říkal babičko. Alexandra Ivanovna se smutně usmála a řekla:

„Praskovja Ivanovna nemá ráda, když se jí říká babičko; mně poručila, abych jí říkala tetičko, a já už jsem si na to zvykla. Jsem s ní stejně příbuzná jako vy, jenže jsem chudé děvče a sirotek, kdežto vy jste její dědicové.“

Nerozuměl jsem tomu; říkala to tak zarmouceně, až z toho i na mne padl jakýsi smutek; ne však nadlouho. Představil jsem si obrazy a nádherné zařízení domu a nadšeně jsem začal všechny ty divy sestřičce a ostatním líčit. Alexandra Ivanovna se neustále usmívala a nakonec tiše pravila:

„Ty jsi ale dětina!“

Její slova mne zarazila a ke konci svého líčení jsem trochu zchladl. Potom se mne Alexandra Ivanovna začala opět vyptávat na naši babičku a na Bagrovo. Řekl jsem si v duchu: Co jí mám povídat o Bagrově, když žije v Čufarově? Alexandra Ivanovna však zřejmě smýšlela jinak a stále se mne vyptávala na kdejakou maličkost. Potom mi začala vypravovat o sobě: jak její otec a matka žili v nouzi a bídě, jak oba zemřeli, jak si ji potom vzal k sobě do Bagrova zesnulý můj i její vlastní dědeček Štěpan Michajlovič, jak přijela Praskovja Ivanovna a odvezla si ji k sobě do Čufarova a jak u ní

žije jako schovanka šestnáct let. Vtom vešla jakási tlustá, vysoká starší žena, kterou jsem dosud neznal, a začala nás hladit a líbat. Říkali jí Darja Vasiljevna, její příjmení dodnes neznám. Byla dosti podivně oblečena: šaty měla panské, avšak kolem hlavy měla uvázan šátek jako žena ze dvora. Později jsem se dověděl, že Praskovja Ivanovna jí obvykle dávala svoje šaty na donošení a žádala, aby je nosila a neschovávala. Darja Vasiljevna se mi na první pohled příliš nelíbila a také jsem si všiml, že se k Alexandře Ivanovně nechová příliš vlídně; avšak později jsem se přesvědčil, že je to také hodná žena, třebaže v něčem směšná. Praskovja Ivanovna na ni byla zvyklá a byla jí příznivě nakloněna zejména pro její krásný hlas, který si zachovala až do stáří. Nyní se Darja Vasiljevna dala do klábošení s Parašou a s kojnou. Alexandra Ivanovna mi tiše pošeptala: „Přišla za služebnými na zvědy,“ a nespokojeně odešla. Byli jsme nyní volní, takže jsem si mohl sestřičku odvést do kabinetu, kde spal otec a matka; mezitím jsem pozapomněl na zarážející slova: „Ty jsi ale dětina!“ a znovu jsem začal sestřičce líčit salón i salónek a všechno v přehnaných barvách jako obvykle. Sestřička litovala, že neviděla tyto pokoje ani sál, který si včera nemohla dobře prohlédnout. Potom jsme si spolu povídali o Praskovje Ivanovně, o Alexandře Ivanovně a o Darje Vasiljevně. Sestřička mne měla tak ráda, že o všem smýšlela stejně jako já a vždycky jsme se spolu ve všem shodli.

Dům, který byl liduprázdný a tichý, když jsem si jej prohlížel, se mezitím naplňoval a ožíval lidmi. V salóne a v salónku se objevili hosté a Praskovja Ivanovna mezi ně přišla spolu s otcem a s matkou. Alexandra Ivanovna se rovněž ujala své funkce bavit hosty, jichž bylo tentokrát asi patnáct. Byl zde mimo jiné Alexandr Michajlyč Karamzin s chotí, Nikita Nikitič Filozofov s chotí, pan Pětín se sestrou, jakýsi statkář Bedrin, kterému Praskovja Ivanovna hned vyhubovala a vysmála se mu do očí, dále M. V. Lenivcev s chotí a Pavel Ivanyč Minickij, jenž se nedávno oženil s Varvarou Sergejevnu

Pleščejevovou; byl to krásný pár, jak tehdy všichni říkali, a Praskovja Ivanovna je měla velmi ráda: oba byli mladí, hezcí a horoucně se milovali. Za několik dní se manželé Miničtí s otcem a matkou spřátelili. Žili pětadvacet verst od Čufarova, hned vedle zrušeného městečka Tagaje, a proto jezdívali k Praskovje Ivanovně každý týden, někdy i častěji. Toho dne přišli s otcem za námi do pokoje a dlouho se s námi obírali. Oblíbili jsme si je jako naše nejbližší. Těsně před obědem přišla matka za námi a odvedla mne a sestřičku do salónu. Praskovja Ivanovna nás předvedla hostům se slovy:

„Tak tohle jsou moji Bagrovovi – věnujte jim svou přízeň. Ten Serjoža se ale strašně podobá strýčkovi Grigoriji Petroviči!“

Všichni nás hladili, líbali, zvláště sestřičku, a říkali, že z ní bude krasavice, což mi dělalo dobře. O tom, že jsem podoben nějakému pradědečkovi, nikdo nepochyboval, protože ho nikdy nikdo neviděl. Hosté, kromě Minických, které jsem již znal, se mi příliš nelíbili; zvláště nesympatická mi byla jedna mladá dáma, která stále tvrdila, že je příbuzná mého otce, a stále se pitvořila a obracela oči v sloup. Praskovja Ivanovna ji plísnila, ale ona se jen smála. Všechno mi to připadalo podivné a nepříjemné.

Těsně před obědem nás poslali do naší poloviny, jak se zde již říkalo našim třem pokojům. Dříve jsme nikdy neobědvali bez otce a matky, leda tehdy, když matka byla v Orenburgu nebo když byla nemocná, a to jsme také neobědvali sami, ale s dědečkem, babičkou a tetou, a nyní mi přišlo zatěžko, že máme sedět při obědě jinde a sami. Netajil jsem se s tím před matkou; dobře mne chápala a byla se mnou zajedno, řekla však, že přeje-li si to Praskovja Ivanovna, musíme se podřídit, protože je hodná a má nás ráda. „Ostatně doufám, že to časem nějak zařídím,“ dodala. Potom odešla. Smutně jsme usedli se sestřičkou k obědu ve velké jídelně, kde nám prostřeli na jednom konci stolu, k němuž by se vešlo deset lidí. Potom zde začalo hlučet a pobíhat spousta lokajů, kteří spolu nejen hlasitě rozmlouvali a smáli se, ale dokonce se hádali a strkali, ba až skoro prali;

neustále k nim přibíhala služebná děvčata, kterých bylo ještě víc než lokajů. Z jídelny vedla chodba do pokoje pro služebné, a proto jídelna sloužila jako jediná spojovací místnost v domě; na její žlutě nalakované podlaze byla prošlapaná cestička z chodby do předsíně. Tady jsme se sestřičkou viděli a slyšeli ledacos, o čem jsme dosud neměli tušení a čemu jsme naštěstí ani nemohli rozumět. Jevsejič a Paraša, kteří byli stále s námi, rovněž žasli a dokonce se až polekali troufalé nestydatosti a svévole zdejšího služebnictva. Slyšel jsem, jak Jevsejič šeptá Paraše:

„Co tohle má znamenat, propánakrále! Takhle to vypadá v bohatém panském domě? Taková zlodějna za bílého dne!“ A Paraša mu na to řekla něco v témž smyslu. Mezitím na nás úplně zapomněli. Zbytky jídel, donášených ze sálu, si v mžiku rozebrali a snědli hladoví lokaji a služebné, kredencký Ivan Nikiforovič, kterého oslovovali jako pokladního, jen pobíhal, klaněl se a prosil, aby nesahali na jídla do té doby, než je odnesou panstvu na stůl. Jevsejič si vůbec nevěděl rady. Na jeho žádosti a naléhání, že „děti přece musejí dostat najíst“, nikdo nedbal, a pokladní, jenž byl hodný, ale byl pod parou, mu pravil s povzdechem:

„Co já mám dělat, Jefreme Jevsejiči? Sám to vidíte, že si tu každý dělá, co chce. Každý den, když jdu ležet, děkuju pánu bohu, že mám ještě hlavu celou. Žádejte, ať vám dají zvláštní stůl.“

Jevsejič byl úplně zoufalý, že děti zůstanou bez jídla, a stěžovat si neměl komu – všechno panstvo sedělo u oběda. Můj horlivý a vznětlivý pěstoun však brzy podnikl různé kroky. Především nás odvedl z jídelny do kabinetu, zavřel dveře a poručil Paraše, aby zamkla zevnitř, potom běžel do kuchyně, našel tam nějakého kuchaříčka z bagrovských lidí a přikázal mu, ať nám uvaří polévku a usmaží na pánvi řízky. Potom se k nám rychle vrátil a čekal, až skončí oběd, aby si mohl dát okamžitě vyvolat naši matku a povědět jí všechno, co se v jídelně dělo. Sotva se ozval zvuk odsouvaných židlí a křesel, přiběhla za námi Alexandra Ivanovna. Když se dověděla, že jsme

ještě ani nezačali obědovat, rozčilila se a rozzlobila, zavolala si kredenckého, který ze strachu před lokaji nestydatě zalhal, že žádná jídla nezbyla a že nám neměl co dát. Třebaže Alexandra Ivanovna, jež v domě v jistém smyslu zastupovala paní domu, velmi dobře věděla, že je to hanebná lež, a třebaže vůbec dobře znala čufarovské služebnictvo a sama si od něho leccos vytrpěla, ani ona si nedovedla vysvětlit, jak se něco takového mohlo vůbec stát. Dala si zavolat správce Nikolaje a dokonce i vrchního správce Michajlušku, kteří bydleli ve zvláštním křídle, všechno jim pověděla a pohrozila, že bude-li se to ještě jednou opakovat, poví to tetičce. Správce na to řekl, že čeled' se mu již dávno vymkla z rukou a že Praskovja Ivanovna o tom dávno ví, kdežto vrchní správce Michajluška, kterého jsem sledoval zvlášť zvědavě, pravil velmi důstojně, zjevně ve snaze omluvit lokaje, že je to chyba kuchařů, že jídlo bude hned hotovo a že by neradil znepokojoovat Praskovju Ivanovnu takovými hloupostmi.

Sotva odešli, přišla matka. Alexandra Ivanovna, velmi rozčilená, ji hned objímala a prosila, aby jí odpustila, co se stalo s dětmi. Dodala, že dozví-li se to tetička, padne všechn hněv na ni, ačkoli ona za nic nemůže. Matka ji velmi přátelsky uklidnila, že to nestojí za řeč a že děti se najedí později (slyšela již, že nám chystají zvláštní jídlo) a že tetička se o tom nikdy nedozví. Uklidněná Alexandra Ivanovna odešla za hosty a já jsem se jal podrobně vyprávět matce všechno, co jsem viděl a slyšel. Matku to tak rozrušilo, že celá zrudla a divže se nerozplakala. Děkovala Jevsejičovi, že nás odvedl z jídelny, poručila, abychom vždy obědvali v kabinetu, a znovu přísně nakázala jemu i Paraše, abychom s čufarovským služebnictvem vůbec nepřicházeli do styku. Jevsejič a Paraša odešli a s nimi i sestřička.

Jakmile jsem zůstal s matkou o samotě, objal jsem ji a bez meškání jsem jí položil spoustu otázek o všem, co jsem viděl a slyšel. Matku to uvedlo do velkých rozpaků a nevěděla, jak mi odpovědět. Již dávno jsem dobře věděl, že existují lidé dobří a zlí: tímto slovem

jsem označoval všechny špatné vlastnosti a vady. Věděl jsem, že existují páni, kteří poroučejí, a sloužící, kteří je mají poslouchat, a že já, až vyrostu, budu patřit mezi pány, a že mne potom budou sloužící poslouchat, ale do té doby že musím každého poprosit, chci-li, aby vyplnil nějaké mé přání. Jelikož jsem však Praskovju Ivanovnu pokládal za tak velkou paní, že ji musí poslouchat všichni, dokonce i my, bylo těžké mi vysvětlit, jak to, že se sloužící opovažují neplnit její rozkazy takřikajíc rovnou před jejíma očima. Dobře jsem se pamatoval, jak říkala mé matce:

„Žádej a prikazuj – každé tvé přání bude splněno.“ Zpočátku jsem si myslel, že lokajové a služebné, kteří se cpali zbytky jídel, chtěli prostě jen jíst, protože měli hlad. Byl jsem však ujištěn o opaku, a velmi jsem proto na ně zanevřel. Neslušné narážky a žerty jsem samozřejmě nepochopil a v nestydatém chování služebnictva jsem spatřoval jen hrubost a nevychovanost, tak jak jsem to pozoroval již u chlapců v obecné škole. A matka mi tento můj názor potvrdila. Zato všechny mé otázky ohledně Alexandry Ivanovny, jejího postavení v domě i jejího vztahu k naší dobroditelce Praskovje Ivanovně ponechala bez odpovědi, uchylujíc se k obvyklé výmluvě, že jsem ještě malý a nemohu tomu rozumět. Mezitím nám hodný kredencký a Jevsejič přinesli oběd; zavolali jsme sestřičku a notně vyhladovělí jsme se vesele a s chutí dali do jídla, hlavně proto, že mamička seděla s námi.

Po našem pozdním obědě matka odešla mezi hosty a my se sestřičkou jsme si začali zařizovat své malé hospodářství – rozkládali jsme si knížky, papíry, kalamáře, pravítka apod. Kromě toho jsem měl nádhernou skříňku či truhličku, zdobenou vyřezávanou slonovou kostí, v níž bylo osm zásuveček s mými poklady – zkamenělinami, čertovými prsty a jinými vzácnými kamínky, kterým jsem vždycky říkal vzorky. Háčky s vlasem, olůvka a splávky sundané z prutů tvořily obsah další zásuvečky. Všech osm zásuvek se zamykalo naráz velmi důmyslným zámekem, jehož tajemství neznal nikdo

jiný než já a sestřička. Pro tuto překrásnou skříňku se muselo uvolnit nejlepší a nejdůstojnější místo. Postavili jsme ji na psací stůl a při té příležitosti jsme si znovu prohlédli – nevím pokolikáté již – všechny své poklady. Potom za námi přišel otec; matka mu řekla, jak pozdě jsme obědvali. Politoval nás, že jsme byli tak dlouho o hladu, a hned zase odešel řka, že hraje s tetičkou piket. Brzy po čaji, který jsme tentokrát pili hned po obědě, přišla za námi mamička a řekla, že již mezi hosty nepůjde a že ji Praskovja Ivanovna sama propustila, neboť si všimla, že vypadá unaveně. Matka se skutečně zdála značně unavená, a jen co jsme se my děti navečeřely, hned si šla lehnout. Zaradoval jsem se, že si s ní budu moci o samotě povídat a vyptat se jí na všelicos, čemu jsem nerozuměl, když vtom neočekávaně vešla Alexandra Ivanovna. Bylo vidět, že si matku oblíbila, protože ji stále objímala a mluvila s ní laskavě a chvílemi potichu. Neslyšel jsem dobře, co všechno si povídaly, ale pochopil jsem, že Alexandra Ivanovna si stěžovala na svůj život a dokonce i plakala, přitom však zdůrazňovala, že neobviňuje tetičku, ale svůj nešťastný osud. Bylo mi jí sice líto, ale přesto jsem za nějakou chvíli při jejím tichém vyprávění usnul.

Když jsem se příštího jitra probudil, slyšel jsem, že otec s matkou vedou živý hovor. Nemuseli časně vstávat a měli si o čem povídat, neboť jim za celý den nezůstala chvilka volná, aby spolu mohli pobýt. Nedal jsem na sobě znát, že nespím, a bedlivě jsem naslouchal. Matka zapáleně hovořila o Praskovje Ivanovně, chválila její prostý a zdravý rozum, její otevřenou, veselou a přímou povahu, její pravdivou, i když občas příkrou a drsnou řeč. Alexandra Ivanovna vyprávěla matce večer, když jsem usnul, mnoho podrobností o Praskovje Ivanovně, kterou podle matčina názoru nedovedla dosti pochopit a ocenit a na níž viděla jen její vrtochy a podivínství. A matka nyní opakovala otci, co jí Alexandra Ivanovna říkala, totiž že Praskovji Ivanovny si všichni váží pro její bohatství, že dokonce i každý nový gubernátor se jí přijde představit, že sama Praskovja Ivanovna si

však nikoho neváží a nikoho nemá ráda, že ze svých hostů si dělá buď legraci, nebo je peskuje, že pro svůj vlastní klid a pokoj se vůbec nezajímá o hospodářské záležitosti, ani o své, ani o rolnické, a ve všem dává volnou ruku svému správci Michajluškovvi, který rolníků využívá a vydělává velké peníze a čeled' a služebnictvo si zhyčkal tak, že se k nám, budoucím dědicům, zachovali jako dnes; že Praskovja Ivanovna je velká podivínka a nesnáší popy ani mnichy a žebráky že nikdy nedaruje ani kopejku. Modlí se, když se jí chce, a když se jí nechce, odejde si třeba v polovině mše z kostela; kněze a duchovenstvo štědře podporuje, avšak nikoho z nich do domu nepouští, až na popa s křížem, a to jen o slavných svátcích; její největší radostí v létě je zahrada, o kterou pečuje jako zahradník, a v zimě ráda zpívá nebo poslouchá písně, čte knížky nebo hraje karty; ji, osiřelou Alexandru Ivanovnu, nemá ráda, nikdy ji nepohládí a nikdy jí nedá ani groš, i když jí dovoluje objednávat z města nebo kupovat u podomních obchodníků všechno, co se jí zachce; že už někteří cizí vážení lidé tetičce říkali, že by měla své osiřelé schovance něco za života odkázat, aby si mohla najít ženicha, avšak ona o tom nechce ani slyšet a říká, že Bagrovovi vlastní sestřenici nevyženou a živobytí jí dají a že je lepší zůstat nadosmrti svobodná, než si uvázat na krk muže, který by se s ní, poďobanou kukačkou, oženil jen pro peníze a pak by se jí za to mstil.

Matka k tomu dodala, že nikdo než sama Praskovja Ivanovna nepoznal na vlastní kůži tak dobře, jaké to je provdat se za muže, který se žení s bohatstvím. Všechno, co jsem slyšel, vyvolalo v mé hlavě jakýsi zmatek. Kdyby matka nebyla prve řekla, že Alexandra Ivanovna svou dobroditelku nechápe, byl bych Alexandře Ivanovně uvěřil, protože mi připadala moudrá, laskavá a pravdomluvná. A tak jsem se náhle obrátil na matku s otázkou:

„Copak babička Praskovja Ivanovna není hodná?“

Matku to překvapilo a pravila:

„Kdybych byla věděla, že nespíš, nebyla bych o tom před tebou mluvila, protože ničemu nerozumíš a myslíš si, že Alexandra Ivanovna si na tetičku stěžuje a že tetička není hodná; jenže tak to není, všechno jsou to jen falešné dohady, je to docela jinak. Proto tě prosím, nemluv o tom ani před sestrou, ani před Jevsejičem a Parašou.“

Nyní jsem z toho měl v hlavě ještě větší zmatek a dlouho jsem byl na pochybách, je-li Praskovja Ivanovna hodná, nebo ne. Příznám se, že jsem se bezděky přikláněl k Alexandře Ivanovně.

Když dnes soudím nezaujatě, musím říci, že Praskovja Ivanovna byla pozoruhodná a vzácná žena a že taková osobnost v oné době a v onom prostředí, v němž žila, je již sama o sobě mimořádná. Byla ještě dítě, když ji příbuzní její matky provdali za strašného ničemu, a skutečně prodělala všechny hrůzy, jaké známe ze starých románů a francouzských sentimentálních příběhů, a nyní již dvacet let žila jako vdova. Využívajíc svého nezávislého postavení, jež jí poskytovalo její bohatství a mravní bezúhonnost celého jejího života, byla naprosto volná, ba až svévolná ve všech svých rozumových i citových pohnutkách. Bez jakýchkoli zjištěných úmyslů a zcela zaslouženě obklopena všeobecnou úctou, byla tato žena, jíž se nedostalo žádného vzdělání, prosta mnoha vad, slabostí a předsudků, jež tvrdě ovládaly tehdejší lidskou společnost. Jednala spravedlivě, říkala pravdu a byla přísná ke všem bez rozdílu, nejvíc k sobě samotné; zle si vyčítala i sebemenší uchýlení od mravních zásad, které vyznávala. A nejen to – podle možností i své chyby napravovala. Bez vzdělání, bez rozhledu nemohla ve všem přerůst svou dobu a neuvědomovala si své povinnosti ke svým dvanácti stům poddaných. A jelikož jí vlastní klid byl nade vše, nestarala se o hospodářství, říkajíc, že tomu stejně nerozumí, a ustanovila hlavním správcem svého majetku muže z dvorské čeledi Michajlu Maximova, avšak nic si o něm nezastírala a nepodléhala mu, jak si ostatní mysleli. Říkala:

„Vím, že Michajluška je liška podšitá; na sebe on nikdy nezapomene, majetné sedláky ždímá a cpe si vlastní kapsu. Vím to, ale

vím také, že je chytrý a není zlý. Chci jen, aby se mým lidem dobře vedlo a o žádných hádkách a stížnostech nechci nic vědět. Mohla bych mít dvojnásobný příjem, ale mně to stačí a mým dědicům taky ještě zbude.“

Spokojeností a bohatstvím svých sedláků si byla jista, protože o nich často potají dostávala zprávy ze sousedních vesnic, kde měla věrné a oddané lidi. Její rolníci si skutečně dobře žili a každý to věděl; avšak mezi její početnou čeledí se při takovém způsobu správy rozmohla naprostá lenost, zvlů a nemravnost. Jestliže Praskovja Ivanovna někdy zahlédla opilého lokaje nebo některého čeledína, ihned přikázala Michajluškovi, aby poslal provinilce na vojnu, a pokud se na vojnu nehodí, aby ho přeřadil mezi rolníky. Jakmile zpozorovala, že některá služebná se chová neslušně, opět Michajluškovi poručila, ať dotyčnou pošle do vzdálené vesnice poklízet dobytek a pak ji provdá za rolníka. Aby však mohlo dojít k tak tvrdému a odstrašujícímu potrestání, musela paní domu sama provinilce tak říkajíc přistihnout při činu; a to se ovšem stávalo velmi zřídka, takže všechno kolem ní tonulo v naprostém nepořádku, neboť ona nic neviděla, nic nevěděla a byla strašně nerada, když se jí o něčem takovém říkalo. Byla to nábožná žena bez sebemenší dávky pokrytectví a k mnoha církevním obřadům i k dodržování půstů se chovala zcela volně. Dala vystavět velký zděný kostel, protože starý jí příliš připomínal svého stavitele, jejího nebožtíka muže, na něhož se snažila zapomenout a nikdy se o něm nezmiňovala. Potrpěla si na nádheru a přepych v božím svatostánku; znala zpaměti celý kruh církevních svátků a sama zpívala na kůru se svými zpěváky; někdy nezašla do kostela dlouho, dokonce ani o velkých svátcích, a jindy zase dávala mši sloužit často. Nejpodivnější bylo, že se někdy po nejvroucnější modlitbě náhle zvedla a odešla třeba na začátku či uprostřed mše řkouc, že se již modlit nechce, čemuž se právě Alexandra Ivanovna tolik divila. Ač skoro neuměla psát, ráda četla nebo poslouchala světské knihy a každoročně si je objednávala,

takže již měla slušnou knihovnu, kterou ostatně kdysi založil její muž. Nábožné knihy četla jen tehdy, když se postila; půst jí však nebránil, aby si po večerech pro rozptýlení nezahrála piket buď s mým otcem, pokud zde byl, nebo s Alexandrou Ivanovnou. To vždycky říkala, že je mnohem menší hřích myslet na to, jak udělat piket nebo repik,²⁹ než poslouchat plané řeči nebo klepy o svých bližních anebo přemýšlet o nějakých hloupostech. Nepostila se o velkém postu, ale jak ji napadlo, asi tak dvakrát či třikrát do roka, a také se nezatěžovala omezováním v jídle, když nebyla zdráva. Co vůbec nesnášela, byli mniši a jeptišky a mnišský klobouk nebo čepička jí nesměly přijít na oči. Peníze půjčovala velmi nerada a nerada také rozdávala drobné almužny; jakmile se však dověděla, že někoho, kdo si zasloužil úctu, potkalo neštěstí, vždycky mu štědrě vypomohla, jenže lidé hodní úcty jsou dosti vzácní, a tak i její výpomoc bývala vzácná; takže obecně za dobrou ženu pokládána nebyla. Dlužno říci po pravdě, že dobroty v obecném smyslu toho slova, zejména citlivosti a měkkosti, v ní bylo pramálo, lépe řečeno tyto vlastnosti se v ní jaksi nerozvinuly a nadto ještě je nerada stavěla na odiv a tajila je. Je pravda, že bylo jen málo lidí, které měla ráda, protože měla ráda jen toho, koho si vážila. Z celého velkého okruhu svých známých měla nejraději Minické a potom mou matku. A konečně je také pravda, že se ke svým hostům chovala až příliš nešetrně a někdy i dosti drsně: všem tykala, zcela bezohledně jim říkala do očí všechno špatné, co o nich slyšela nebo si o nich myslela. Všichni tušili a více méně si uvědomovali, že Praskovja Ivanovna neoplývá soucitem s druhými, že žije více pro sebe, střeží si svůj klid a má ráda svůj veselý bezstarostný život. To však nijak nebránilo neustálému přílivu a odlivu početného zástupu hostů a všeobecným projevům hluboké úcty a oddanosti. O žádné znišné úmysly zde jít nemohlo, protože od Praskovji Ivanovny bylo těžké něco získat; takže tento

---

29 To znamená *šedesát* nebo *devadesát*, jak se dnes hráci odborně vyjadřují.

neobyčejný nával hostů se dal vysvětlit jedině tím, že paní domu byla vždy hovorná, živá, veselá, ba až šprýmovná: lháře donutila lhát, milovničky noviněk vyprávět novinky, klepaře klepy. V jejím domě se příjemně žilo, dobře jedlo a lidem tam bylo volně a veselo. Bohužel stesky Alexandry Ivanovny nebyly tak docela neopodstatněné. K Darje Vasiljevně a k osiřelé vnučce svého bratrance, totiž k Alexandře Ivanovně, které žily v jejím domě trvale, se Praskovja Ivanovna chovala bezohledně a tvrdě – nebyly pro ni ničím víc než služebníky z příbuzenstva. Darja Vasiljevna, stará a hloupá klepna, i když jinak hodná žena, si své ponižující postavení neuvědomovala, avšak inteligentní a od přírody dobrá Alexandra Ivanovna, která sice mnohé vynikající vlastnosti své dobroditelky plně nechápala a nedokázala k nim zaujmout lepší stanovisko, musela překousnout mnoho trpkostí, a jedině přátelství Minických a mých rodičů jí její tíživé postavení ulehčovalo. Vylíčil jsem Praskovju Ivanovnu tak, jak jsem ji sám poznal později jako jinoch a jak dlouho žila v paměti mého otce a matky i druhých lidí, kteří ji blíže znali a dobře jí rozuměli.

Život v Čufarově šel jako hodiny: hosté se střídali, jedni přijížděli, druzí odjížděli. Matka si každým dnem získávala větší přízeň Praskovji Ivanovny a každým dnem byla přátelštěji nakloněna Alexandře Ivanovně a ještě více Minickým. Byli to vskutku skvělí lidé, zvláště Pavel Ivanyč Minickij, v němž se poetická povaha Malorusa snoubila s energickou činorodostí, vnitřní ušlechtilostí a přísnou zásadovostí; vášnivě zamilován do své půvabné ženy, jež stejně vášnivě milovala svého krásného chotě, s podivuhodnou vytrvalostí ji převychoval, aby z ní vykořenil zárodky ješitnosti a marnivosti, které kdysi v dětství vzklíčily v její krásné povaze.

Matka si rozvrhla čas velmi pěkně díky naprosté volnosti, kterou Praskovja Ivanovna ve svém domě trpěla, ba dokonce měla ráda. Matka obědvala vždy s námi, o celou hodinu před společným obědem, při němž již pak jedla málo. Zpočátku ji za to paní domu vesele

a hlasitě hubovala: „Sofjo Nikolavno, ty nic nejíš!“ Později, když se nějak doslechla, že matka vždycky zčásti obědvá s dětmi, odbyla to smíchem a přestala ji pobízet. Jakmile Praskovja Ivanovna usedla ke kartám, matka odešla za námi. V tu dobu se nám však málokdy poštěstilo být s ní o samotě, dokonce méně než dopoledne, protože to k nám přicházeli do kabinetu Alexandra Ivanovna nebo Minickij, pokud nebyli zaměstnání jinak; dámy ulehly na velké dvojité lůžko, Minickij si sedl na pohovku a začínala živá a otevřená debata a my se sestřičkou jsme často museli odejít do jídelny nebo do dětského pokoje. Matka však toto stěhování neměla ráda, protože jídelna byla stále onou trvalou spojovací chodbou mezi světnicí pro služebné a předsíní pro lokaje a do dětského pokoje si často zaskočily po-kojské. Chodil jsem se sestřičkou dát babičce každý den jen dobré jitro, večer jsme jí už dobrou noc dávat nechodili. Někdy mne však zavolali po obědě do salónu nebo do salónku a Praskovja Ivanovna s důvěrně známými hosty se bavila tím, jak odpovídám – někdy dost ostře a opovážlivě – na všelijaké nesnadné a dlužno přiznat i nejpapné a pro dítě nevhodné otázky. Někdy jsem musel přednášet z paměti úryvky z Rossiady nebo ze Sumarokovových tragédií. Cítil jsem, že je to nezajímá, že se jen baví na můj účet, a to se mi nelíbilo, proto také moje odpovědi bývaly až nepřipustně řízné a neodpovídaly mému věku a založení. Matka mne potom za to mezi čtyřma očima plísnila a já jsem se bránil a říkal, že mne to zlobí, když se mým slovům smějí a když se mnou mluví jen proto, aby se mi mohli smát.

Otec s námi býval málokdy. Trávil čas buď s Praskovjou Ivanovnou a jejími hosty, a to s ní vždycky hrával karty, nebo si k sobě dal zavolat Michajlušku, který patřil k nejlepším žákům našeho Pantěleje Grigorjiče, a pročítal s ním nějaké listiny. Tehdy jsem se dověděl, proč můj otec hovořil v Bagrově s naším slepým právním poradcem – hodlal se totiž soudit s Bogdanovými o panství, které připadlo mé babičce Arině Vasiljevňě Bagrovové dědictvím. Otec si v té věci zajel

do města Lukojanova a podal tam žalobu, a zdržel se tam proti předpokladu mnohem déle; pak jsem byl ke své mrzutosti po jeho návratu svědkem, jak ho za to matka hubovala, a ne jednou.

Ještě předtím zajel otec do Starého Bagrova a pohostil tam naše hodné rolníky a já jsem se ho potom samozřejmě na všechno podrobně vyptával a potěšilo mne, když jsem slyšel, jak všichni litovali, že tam s matkou nejsme.

Řekl jsem již, že v Čufarově byla slušná knihovna; bez meškání jsem využil vzácné příležitosti a s dovolením Praskovji Ivanovny jsem si odtud podle matčina výběru bral knihy, které jsem pak s velkou chutí četl. První kniha, která se mi dostala do ruky, bylo Cheraskovovo dílo Kadmos a Harmonie a potom i jeho Polydóros, syn Kadmův a Harmoniin. Tehdy se mi ty knihy velmi líbily a nabubřelý rytmizovaný jazyk této básnické prózy mi připadal jako vrchol dokonalosti. Pak jsem si přečetl knihu s titulem Arfaxad, chaldejská pověst, nepamatuji si již, kdo to napsal, a pak další Cheraskovovo dílo Numa neboli Kvetoucí Řím a mnoho jiných knih podobného druhu. Nahlížel jsem také do románů, které zvláště ráda četla Alexandra Ivanovna, četl jsem dychtivě a s velkou zvědavostí, avšak matka mi je nedovolila číst, a tak jsem přelétl některé stránky úkradkem, potají, ale potom jsem se k tomu matce přiznal a ona mne za to vlídně vypeskovala. Tímto způsobem se mi podařilo nahlédnout do Alkibiada, do knihy s titulem Hrabě Valmont neboli Poblouznění a do knihy Pamětihodný život Clarissy Harlowové. Trvalo dosti dlouho, než jsem si pak mohl přečíst knihy celé, avšak útržky z nich se mi tak hluboko vryly do paměti, že jsem na ně nepřetržitě myslel a neuklidnil jsem se dříve, dokud jsem je nepřčetl. A konečně mi zde také přišly do ruky Karamzinovy Hříčky a rovněž jeho sbírka různých básní od různých básníků pod názvem Aoidy. To již byly docela jiné básně, než jaké jsem znal od Sumarokova a Cheraskova. Ten rozdíl jsem vycítil již tehdy, přestože jsem byl ještě malý, obsah mne však neuspokojil.

Četba všech těchto nových knih i vyslechnuté rozhovory hostů, mezi nimiž bylo mnoho lidí pro mne rovněž zcela nových, mne často vedly k úvahám – vždyť na tyto úvahy jsem nyní měl dostatek volného času. Všechno jsem to probíral s Jevsejicem, jenže on ani nechápal, o čem mluvím, co chci vědět a nač se ptám, a často, přechásto mi říkával:

„Já nevím, sokolíku, že ty se pořád musíš ptát proč a zač a nač. Vždyť to ani staří lidi nevědí, a ty jsi ještě děcko. Pánbů to tak chce – a hotovo. Pojd', půjdem si radši prohlížet obrázky.“

Takto plynul náš život s drobnými změnami víc jak dva měsíce, a přestože jsme bydleli v nádherném domě, jak se mi tehdy dům v Čufarově jevil, přestože v něm byly malované stěny, které se mi líbily víc než obrazy a které jsem si chodil neustále prohlížet, přestože jsem tam slýchal staré i nové písně, které tak pěkně zpívala společně s ostatními Praskovja Ivanovna a které jsem vždycky rád poslouchal, přestože tam byla spousta nových knih, které jsem s takovým zájmem četl – přesto všechno mne tento život omrzel. Nemohl jsem se již dočkat, až se vrátíme z hlučného Čufarova do tichého Bagrova, do našeho chudého domu; dokonce se mi stýskalo po babičce a tetě. Avšak hlavní důvod, proč se mi tam přestalo líbit, byl – a tehdy jsem si to jasně uvědomoval, – že jsem trávil málo času o samotě s matkou. Byl jsem zvyklý přenášet zcela otevřeně všechny své myšlenky a city v její milující mateřské srdce, byl jsem zvyklý ověřovat si své dojmy jejím úsudkem a naslouchat její živé řeči, která mi působila nevysvětlitelné potěšení. V Čufarově nám neustále vadili Miničtí a zejména Alexandra Ivanovna; odpoutávali dokonce matčinu pozornost ode mne, takže spousta mých nových otázek, pochybností i dohadů, jež ve mně ustavičně vznikaly stykem s novými lidmi a věcmi, zůstávala nevyřešena, nevysvětlena, nevyvrácena či nepotvrzena, a to mne trvale znepokojovalo. Sestřičku jsem miloval den ze dne vroucněji; její příchyllost mi byla velikou útěchou, avšak byl jsem starší, vyspělejší, a mohl jsem jí pouze

sdělovat své názory, nikoli se s ní však radit. Dalším důvodem omrzlosti, ten jsem si však tehdy neuvědomoval, bylo pravděpodobně to, že jsem zde neměl žádnou svobodu. Býval jsem většinou jen v kabinetě; směl jsem sice zůstat dlouho v dětském pokoji u bratříčka, kterého jsem měl již nyní velmi rád, protože měl krásná černá očka, a o němž se Praskovja Ivanovna bůhvíproč vyjádřila, že je jako cikánek. Kromě kabinetu a dětského pokoje jsem se směl někdy krátce proběhnout po jídelně, ale vždycky jen s Jevsejičem. Praskovje Ivanovně jsem nerozuměl; věřil jsem pevně, že je hodná, avšak byl jsem ustavičně nespokojen, jak jedná se mnou, s mou sestrou a bratříčkem, kterému měla na její příkaz matka jednou nasekat proto, že hlasitě plakal; ještě že ji mamička neposlechla. A tak jsem se přirozeně velmi zaradoval, když se začalo mluvit o odjezdu. Praskovja si zřejmě matku velmi oblíbila, protože několikrát náš odjezd odsunula.

„Prosím tě, co tam budeš dělat, v té své chatrči?“ říkala. „Tchyni se po tobě stýskat nebude a švagrovým už teprve ne. Já tě přece v ničem neomezuji, a ve společnosti je veseleji.“

Matka jí neodporovala, avšak otec tiše, přitom však naléhavě tetičku přesvědčoval, že déle zůstat nemůžeme, že již tři pošty nepřivezly žádný dopis z Bagrova od sestry Tatjany Stěpanovny, že maminka už je na tom se zdravím špatně, hospodářstvím se zabývat nemůže a po tatínkově smrti se velmi změnila a tuze se jí stýská. Dodal, že s výmlatem i prodejem obilí je to pošpatnělé a že nebudeme mít z čeho žít. Praskovja Ivanovna na to řekla, že jsou to všechno povídačky, a nevypomohla otcí ani kopejkou. Konečně jsme byli úplně přichystáni a paní domu souhlasila, že smíme odejet, když jí otec a matka na čestné slovo slíbili, že určitě přijedeme koncem léta a zůstaneme u ní celý podzim.

„Ba, Sofjo Nikolavno,“ říkala, „ty ještě moje Čufarovo neznáš! Musíš je vidět v létě, když jsou všechny stromy plné ovoce a když zazpívá všech dvacet mých pramínků. Určitě sem přijed'. Když nebude

chtít muž jet, přijed' sama s dětmi, i když já na děti moc nejsem; nejlíp kdybys toho cikánka, toho nejmenšího, nechala u babičky – ať si tam brečí, jak chce. Jestli nepřijedete, rozzlobím se.“

Otec i matka slíbili, že určitě přijedou. Nad veškeré očekávání mi babička Praskovja Ivanovna věnovala několik knih, a to knihy Kadmos a Harmonie, Polydóros, syn Kadmův a Harmoniin, Numa neboli Kvetoucí Řím, Hříčky, Aoidy, a tímto dárkem si mne velmi získala.

Odjeli jsme nazítří po otcových narozeninách, to jest 22. února. Vraceli jsme se opět stejnou cestou přes Staré Bagrovo a Višeňky. Kromě několikadenního zdržení v těchto vesnicích jsme jeli víc jak osm dnů. Tak obtížnou a úmornou cestu jsem dosud nikdy nezažil. Byla strašná spousta sněhu a denně vánice; místy se cesta úplně ztrácela a někde jsme se neobešli bez průvodců. Osmého dne jsme přijeli na noc do Někljudova ke Kalpinským, kde jsme se dověděli, že babička i tetička jsou zdravý. Příštího dne zrána po čaji jsme se vydali na cestu a po dvou hodinách jsem již z kopce spatřil své milé Bagrovo.

Bagrovo po Čufarově

V Bagrově bývalo v zimě smutno a po Čufarově to zde muselo připadat matce ještě smutnější. Vesnice ležela v údolíčku mezi horami, ze tří stran obklopena vytáhlým holým lužním lesem, ze čtvrté strany holým kopcem, v závějích sněhu, z nichž koukaly jen slaměné střechy selských chalup – to všechno zapůsobilo na matku nesmírně tíživým dojmem. Avšak otec a dokonce i já jsme byli šťastni, že Bagrovo zase vidíme. Otec zde prožil dětství a já jsem je zde prožívat začínal. V porovnání s bohatým Čufarovem, podobajícím se spíš městu, to zde vsuktu vypadalo jako zimní jurty kočovníků. V Čufarově byly selské chalupy kryty šindelem, měly velká okna a stály si jaksí vysoko a zvesela; ani ten sníh kolem nich nevypadal tak hluboký – tak zde bylo všechno uježděno a uklouzáno, panský dvůr vyhrabán a čistě vymeten a cesta před vchodem do domu vysypána pískem; kolem dvou kamenných kostelů bylo rovněž všechno uklizeno. Kdežto v Bagrově byly chalupy tak zaváty sněhem, že ke každé z nich se musela proházet cesta. A panská usedlost vypadala při své rozlehlosti jako nějaká pláň a závěje se tu zdály ještě vyšší a po nich jako po kopcích byly prošlapány osamělé pěšinky do kuchyně a do hospodářských stavení. Všude tu bylo ticho, jako když je dům opuštěn a liduprázdný. Stavení zapadlá sněhem vypadala nizounká, docela jiná než jindy. Sám se tomu až divím, že mi to zde nepřipadalo ponuré a smutné...

Surka s kamarády nás přivítal na dvoře veselým pozdravným štěkotem; dvě děvčata se vyběhla podívat, na koho to psi štěkají, a horempádem utíkala zpátky do čeledníku; tetička vyběhla před dům a měla z nás velkou radost a babička ještě větší: z jejích kalných, bezbarvých a jakoby pohaslých očí kanuly velké slzy. Děkovala otci a hlavně matce, líbala jí ruce a říkala, že „nás nečekala, protože

z dopisů věděla, jak si Praskovja Ivanovna Sofju Nikolavnu oblíbila a jak ji bude přemlouvat, aby tam zůstala, a to se ví, Praskovje Ivanovně se nedá odmítnout“.

Teprve nyní jsem plně ocenil pevnou důslednost mého dobráckého otce, proti níž nic nezmohla ani bohatá teta, která mu odkazovala celé své miliónové jmění a byla zvyklá, že každé její přání bylo splněno. K velké matčině rozmrzelosti jsme shledali, že téměř polovina domu je nevytopená. Babička, která nás nečekala před koncem zimy, nedávala ze šetrnosti naše pokoje vytápět. Nedalo se nic dělat; nastěhovali jsme se do tetiččina pokoje a tetička se přestěhovala k babičce. Za tři dny bylo zase všechno v pořádku a mohli jsme se nastěhovat do svých pokojů.

Obdarován novými knihami a obohacen novými dojmy, ještě prohloubenými v tiché bagrovské samotě a nikým neomezované volnosti, kterou jsem po životě v Čufarově teprve plně ocenil, ustavičně jsem o tom či onom rozmlouval s matkou a s radostí jsem pozoroval, že jsem starší a chytřejší, protože matka i ostatní se mnou nyní již mluvili a probírali věci, o nichž se mnou dříve ani mluvit nechtěli. Náš život plynul pravidelně a jednotvárně. Byly stále ještě silné mrazy a dlouho jsem nesměl na procházku, dokonce jsem si nesměl ani zaběhnout k Pantěleji Grigorjiči a Sergejevňě; otec se však se svým slepým právním poradcem brzy setkal a já jsem zvědavě naslouchal, co si povídají. Otec podrobně vyprávěl o své cestě do Lukojanova i o jednání na újezdním soudě, o podání žaloby i o soudcově slibu, že celou věc určitě rozhodne v náš prospěch. Avšak Pantělej Grigorjič mu naslouchal s nedůvěřivým úsměvem a maje ruce složeny na své vysoké španělce říkal, že soudci se nesmí věřit, ten že půjde vždycky na ruku tamnímu statkáři a že bez správného senátu se to neobejde. Až přijde čas, že sepiše žádost, a pak někdo bude muset zajet do Moskvy a obšlápnout si tam tajemníka nebo vrchního tajemníka, které on znal ještě jako zapisovatele.

„Spolehněte se však, pane můj, Alexeji Stěpanyči,“ řekl Pantělej Grigorjevič závěrem. „My jsme v právu, prohrát to nemůžeme, můžou nanejvýš rozhodnutí protahovat.“

Otec nechtěl hned věřit, že by mu lukojanovský soudce sliboval jen tak do větru, a pravil na to s úsměvem:

„Dobrá, Pantěleji Grigorjiči, uvidíme, až jak rozhodne újezdní soud.“

Předpověď našeho slepého právního zástupce se později do puntíku splnila.

Počasí bylo již mírnější. Přišel masopust. Chodili jsme se sestřičkou sáňkovat a poprvé v životě jsme viděli, jak chlapci a děvčata z vesnice a ze dvora odvážně jezdí z vysokého kopce od humen na bruslích a sáňkách. Věděl jsem, že k takové zábavě nemám dosti odvahy, ale bavilo mne sledovat, jak se děti na klouzačkách vesele baví a halasí; někteří se převrátili vzhůru nohama, druzí do nich vjeli a taky se převrhli a po okolních zasněžených kopcích a polích, mírně již zahříváných slunečními paprsky, se rozléhal hlasitý smích. My se sestřičkou jsme měli vlastní klouzačku – Fjodor a Jevsejič nám udělali kopeček před okny ložnice; tam jsem se nebál jezdit se svou partnerkou, jenže ve dvou nám nebylo tak veselo jako v hlučném houfu dětí z celé vesnice, mezi něž nás nepouštěli.

Tento masopust byl pro mne pamětihodný tím, že k nám přijeli na návštěvu sousedé, kteří u nás nikdy předtím nebyli – Palageja Ardalionovna Rožnovová se synem Mítěnkou. Byla to nesmírně tlustá, i když nijak stará žena, a její syn byl hotová zrůda, jak byl tlustý; proto bylo směšné, že ho matka oslovovala Mítěnko. Ostatně tito hosté vzbudili všeobecnou pozornost nejen svou tloušťkou, ale hlavně tím, proč sem přijeli. Palageja Ardalionovna chtěla svého syna oženit a přijeli si k nám prohlédnout nevěstu, tetičku Tatjanu Stěpanovnu. K tak závažné události sem byla již předem povolána druhá tetička, Alexandra Stěpanovna. Moje matka se celé té věci živě účastnila a velmi si přála, aby se Tatjana Stěpanovna provdala.

Ale nejmíc ze všech si to přála babička; jenže nyní již byla tak sešlá, že ani žádná velká přání neměla.

Celá návštěva probíhala takto: ve stanovený den, asi tak kolem desáté hodiny, bylo v domě všechno připraveno k přijetí hostů: v pokojích bylo zameteno, vydrhnuto a pěkně uklizeno, vesničtí lokajové, kteří jindy chodili oblečeni všelijak, byli přistrojeni a nažehlení, a stejně tak i všechna služebná děvčata. Tetička měla na sobě své nejlepší šaty, dokonce i babičku vystrojili do hedvábné jupičky a sukně a na hlavu jí uvázali hedvábný šátek namísto jakéhosi bílého ušmudlaného hadříku, který si vázala přes vlasový šátek a který snad nosila od dědečkovy smrti. Zkrátka celý dům se podle možnosti vyšňořil jako o velkém svátku. Jedině matka a my jsme zůstali v obyčejných šatech. Konečně se rozlehl křik: „Už jedou, už jedou!“ Babičku rychle odvedli do jídelny, protože již špatně chodila, otec, matka a teta se tam rovněž odebrali a my se sestřičkou a dokonce i s bratříčkem a samozřejmě s pěstounem, chůvou, kojnou a se všemi služebnými jsme obsadili okna v tetiččině a babiččině světnici, abychom hosty viděli, až přijedou, a podívali se, jak budou vystupovat ze svých cestovních vozů. A bylo se věru na co dívat! Nejdřív přijely kryté kožené sáně, z nichž dva Rožnovovic lokajové s námahou vytáhli svou tlustou milostpaní a odvedli ji nahoru na verandičku, kde zůstala stát. Potom přijely nápadně velké a široké selské sáně, v nichž hluboko zabořeno sedělo něco, co vypadalo jako malý kalmycký stan nebo špičatá kupka sena. Tady už dva lokajové nestačili. Připojil se k nim ještě náš Fjodor, tetiččin sluha Nikolaj a s nimi i Mazan a Tanajčenok. Spojenými silami vyložili ven ženiča a vystrkali ho nahoru na verandičku. Když se potom hosté šli do předsíně svléknout, všechny služebné se úprkem hnaly do chodby a do komory, aby viděly, jak ženich s matkou budou procházet parádním pokojem do jídelny. Paraša pootevřela dveře z babiččiny světnice do předsíně, které se obyčejně zavíraly na háček, a my jsme viděli, jak matinka a synáček odkládají zimní oblečení a teplé

šátky. Dlužno říci po pravdě, že to byl pár k pohledání! Nemohl jsem to vydržet a hlasitě jsem Jevsejičovi řekl: „Jé, to je Otesánek!“ Avšak Jevsejič mi zacpal pusu a sám div nevyprskl smíchy. Ve dveřích do parádního pokoje přivítal hosty můj otec; nastalo velké klanění, představování a objímání a potom je otec odvedl ke stolu. Všichni kolem se divili, jak je ten ženich tlustý, a Jevsejič řekl: „To je ale tlustoch! Horší než Otesánek!“ a odvedl nás do našich pokojů.

Slova ženich, nevěsta, námluvy, svatba jsem dávno znal a matka mi je dávno vysvětlila, pokud jsem mohl a měl pochopit tak říkajíc jejich vnější smysl. Nyní jsem uplatnil své znalosti na tento případ a řekl jsem Paraše a Jevsejičovi: „Jak se tetička může za toho Rožnova provdat? Žena přece má mužovi pomáhat; a ona je taková hubená a on takový tlustý – vždyť ho ani nezvedne, když upadne.“ Paraša mi se smíchem hned položila otázku:

„A proč by měl padat?“

Já jsem však měl pohotově nezvratný důkaz: uvedl jsem, že jsem na vlastní oči viděl, jak tatínek jednou upadl a jak ho mamička zvedla a pomohla mu vstát. Později, když se o mém výroku dověděly tetičky, musel jsem jim ho opakovat (vždycky v matčině nepřítomnosti) a ony se tak smály, až jsem se divil.

Když mne a sestřičku zavolali k obědu, seděli již všichni u stolu. Hostům jsme se chválabohu jen poklonili – už jsem se bál, že nás budou objímat a ještě nás udusí. Po celý oběd jsem ze ženicha nespustil oči: jedl tolik, že bylo skoro strach se na něho dívat. Všiml jsem si, že všichni mimoděk sledovali jeho talíř. Jeho matinka také jedla jen což, přitom však ještě stačila mluvit a vychvalovat svého synáčka. Podle jejích slov to byl ten nejhodnější a nejdobrosrdečnější člověk, který neublíží ani mouše, a přitom výborný hospodář, sám jezdí na pole, všemu rozumí a na všechno dohlédne a má jen jediné povyražení – své milované chrty. Stěžovala si jen, že toho zdraví má tak maloučko, že ho musí tuze hlídat, a proto synáček musí spát u ní v salónku; dodala s jakýmisi posunků na tváři, že

Mítěnka bude zdrav jako rybička, až se ožení, a jestli mu to pánbůh dopřeje, nebude na tom jeho polovička zle. Při těchto slovech vrhala významné pohledy na tetičku Taťjanu Stěpanovnu, která se červenala a klopila oči a skláněla tvář až do talíře. Ženich se zřejmě příliš najedl a začal po obědě ihned klímat. Matka ho omlouvala, že je zvyklý po obědě spát; když však viděla, že se co nevidět skácí a začne chrupat, dala zapřáhnout, a rozplývajíc se v nejrůznějších omluvách, narážkách a roztomilostech, odvezla si svého Mítěnku, který měl toho zdraví tak maloučko.

Když hosté odjeli, bylo hned plno žertů a smíchu a tetička prohlásila, že takového ohavu a lenocha si za nic na světě nevezme, což mne potěšilo. Ženichovi po někom vzkázali, že se nevěstě nezamlouvá – a tím námluvy skončily.

První jaro na venkově

Uprostřed velkého postu, to znamená ve čtvrtém týdnu před Velikonoce, nastala prudká obleva. Sníh rychle tál a všude se objevila voda. Blížící se jaro na venkově na mne působilo zvláštním dráždivým dojmem. Cítil jsem podivné vzrušení, jaké jsem dosud nepoznal. Hodně k tomu přispívaly hovory s otcem a s Jevsejičem, kteří se na jaro těšili jako lovci, jako lidé vyrostlí na venkově a vášnivě milující přírodu, přestože si to sami ani dost dobře neuvědomovali, nikdy to o sobě neříkali a slov, jichž jsem nyní použil, nikdy neužívali. Jelikož u mne nacházeli živé pochopení, nesmírně rádi mi uchváceně líčili, jak nejdříve roztaje sníh na kopcích a dolů potečou potoky vody, jak se potom vypustí rybník a jarní voda všechno zaplaví a rozlitými vodami poplují nahoru ryby a budou se chytat do vrší a keserů, a potom přiletí letní ptáci, začnou zpívat skřiváci, probudí se svišti, posadí se u svých nor na zadní a budou pískat, a pak se zazelenají louky, les obroste listím a v houštinách budou krásně zpívat a tlouct slavíci... Prostá, avšak horoucí slova mi vnikala hluboko do srdce a tam rozeznávala jakési neznámé struny a probouzela dosud nepoznané pocity sladké trýzně. Jedině my tři, otec, já a Jevsejič jsme nepohlíželi smutně a mrzutě na zčernalé střechy a zdi stavení, na holé větve stromů, na nečas a plískanice, na špinavé závěje sněhu, na kaluže kalné vody, na šedou oblohu a vzduch plný vlhké mlhy, na sníh a déšť, jenž střídavě padal z tmavošedých nízkých mraků. Ač jsem byl zavřen v domě, protože v takovém počasí jsem ani na verandičku nesměl, přesto jsem sledoval každý krůček jara. Skoro z každého okna jsem prováděl svá pozorování jednotlivých předmětů či míst: z nové světnice, to znamená z naší ložnice, byla na jedné straně vidět Čeljajevská hora, jež postupně odhalovala srázné a oblé temeno, na druhé straně pak část dávno roztáleného

Buguruslanu s protilehlým břehem; ze salónu bylo vidět tmavé skvrny roztálých míst na Kudrinské hoře, hlavně kolem kulatého pramenného jezera, v němž se obvykle máčelo konopí; z parádního pokoje se leskla skelná hladina vody zaplavující havraní háj; z babiččiny světnice bylo vidět na stohy na vysokém kopci a na spoustu svištích děr, kolem nichž den ode dne mizel sníh. Blátivá roztálá místa se čím dál více zvětšovala, v jezeře v háji stoupala voda a přes plot se tlačila mezi zelné záhony v naší zahradě. Všechno jsem to bedlivě a pozorně sledoval a každý pokrok jara jsem oslavoval jako jeho vítězství. Od rána do večera jsem běhal z pokoje do pokoje od jedné pozorovatelné ke druhé. Četba, psaní, hry se sestrou, ba i hovory s matkou – všechno mi vylétlo z hlavy. O tom, co jsem nemohl vidět na vlastní oči, jsem dostával neustále zprávy od otce, Jevsejiče, od služebných i lokajů. „Led na rybníce zmodral a nafoukl se, je nebezpečné po něm jezdit, jeden chlapík s vozem se tam probořil, nadržaná voda se dostala až pod vodní kolo, mlít už se nedá, musí se zvednout stavidlo; z Antoškova dolu sešel přes noc sníh a v Mordvinském dole už taky zčernal a boří se, za chvíli se nikam nedostaneme; pěšinky se propadají, ani do kuchyně se nedá jít; Mazan se probořil s miskou polévky a vylil ji, lávku to odneslo, voda zatopila lázničku,“ – všechny tyto zvěsti jsem ustavičně slyšel a ustavičně se o ně zajímal. Havrani se již dávno procházeli po dvoře a v havraním háji si začínali stavět hnízda; i špačci a skřivánci přiletěli. A pak se začali objevovat praví ptáci, divocí, jak říkali lovci. Otec mi nadšeně vyprávěl, že viděl labutě, a letěly tak vysoko, že je sotva rozeznal, a husy že již přilétají ve velikých hejnech. Jevsejič viděl, jak se potápky a čírky snesly na rybník, a také divoké holuby na humnech a drozdy a čejky u pramenů už zahlédl... Co to bylo vzrušení, co jásavé radosti! Voda stále stoupala. Musel se ihned vypustit rybník – a beze mne. Bylo příliš špatné počasí, takže jsem se ani neopovážil poprosit, abych tam směl. Otcovo vyprávění mou zvědavost zčásti ukojilo. Každým dnem zpráv přibývalo a byly čím

dál závažnější a hrozivější. Jednoho dne Jevsejič u vytržení prohlásil, prý „toho ptactva všelijakýho, co se sem hrne, a nemá to konce!“ Tím byla míra mé trpělivosti dovršena. Už jsem déle nemohl jen poslouchat a nevidět to a s otcovou pomocí, se slzami a s horlivým ujišťováním jsem si od matky vyprosil dovolení, abych směl teple oblečen, neboť vál syrový a ostrý vítr, posedět před zadním vchodem obráceným do zahrady, přímo proti Buguruslanu. Vnitřní dveře měly ještě zimní ucpávky a Jevsejič mne proto musel přenést kolem domu v náruči, protože všude byla voda a bláto.

A vskutku, kdo to neviděl, nemůže si ani představit, co se dělo ve vzduchu, na zemi i na vodě, protože dnes se to již ani nedá vidět v místech, o nichž je řeč; vždyť takové spousty divokého ptactva sem nikdy nepřilétají. Řeka se vylila z břehů, zaplavila poříčí po obou stranách i polovinu našeho sadu a slila se s jezerem v havraním háji. Kdejaký břeh zaplaveného prostoru byl poset divokým ptactvem; spousta kachen plavala po vodě mezi vršky zatopených křovin a nad nimi neustále přeletovala velká i malá hejna nově přibylých ptáků; jedni letěli vysoko a ani se nezastavili, druzí nízko a každou chvíli se snesli k zemi; některá hejna si sedala na zem, jiná vzlétala, třetí přeletovala z místa na místo a vzduch byl plný křiku, pískání a hvízdotu. Ač jsem nevěděl, co je to všechno za ptáky a čím se vyznačují a který z nich píská či hvízdá, užasle jsem zíral na tuto podívanou. Otec i Jevsejič stáli vedle mne a byli také velmi vzrušeni. Ukazovali si na ně vzájemně, jmenovali je a uhadovali často podle hlasu, protože jen ti bližší se dali rozeznat podle peří.

„Těch ostralek, těch ostralek co je!“ vyhrkl Jevsejič. „Hejna a hejna! A těch čírek! Panebóže, to svět neviděl!“

„A slyšíš, to jsou přece kolihy, stepní kulíci, co tak pěkně trylkují,“ přidal se k němu otec. „Jenomže jsou tuze vysoko. A těch mandelíků, co lítá nad ozimy – zrovna mračna! A těch břehoušů co je! A jespáků – to jsem v životě neviděl taková hejna!“

Poslouchal jsem, díval se a tehdy jsem ještě nechápal, co se to kolem mne děje, jen srdce se mi chvílemi až zastavovalo a hned zase bušilo jako zvon; zato později se mi všechno vybavilo, ba dodnes se mi to vybavuje jasně a zřetelně a přinášelo a přináší mi nevýslovnou radost... Ale to všechno plně pochopí jedině nimrodi. Já jsem byl již jako dítě duší nimrod, a proto je snadné si představit, jak mi asi bylo, když jsem se vrátil domů. Musel jsem vypadat jako poloviční blázen, jako když mi přeskočilo: oči navrch hlavy, neviděl jsem a neslyšel, co mi kdo povídá. Držel jsem se otce za ruku, nespustil jsem z něho oka a dokázal jsem mluvit jedině s ním a jedině o tom, co jsme právě viděli. Matka se zlobila a hrozila, že mne víckrát nikam nepustí, jestli se nevzpamatuju a nevyženu okamžitě z hlavy kachny a kulíky. Můj ty bože, cožpak jsem mohl...! Vtom se rozlehl výstřel rovnou u domu, já běžel k oknu a spatřil obláček dýmu rozplývající se ve vzduchu a starého sokolníka Filipa s puškou a pudlem Tritonem, kterému všichni říkali Trenton a který vylézal z vody na břeh s nějakým ptákem v hubě. Zanedlouho přišel Filip se svou kořistí: byla to čírka, kačer, jak mi bylo řečeno, s peřím tak krásným, že jsem je dlouho obdivoval, prohlížel si kačerovu sametově zelenou hlavu, tmavočervený zobák a tmavozelené kosírky v ocase.

Postupně jsem přivykal blížícímu se jaru a jeho rozmanitým projevům, stále a stále novým, které mne uváděly v úžas i v nadšení; říkám zvykl v tom smyslu, že jsem z nich již nebýval tak poblázněný. Bylo teplo, matka mne beze všeho pouštěla na verandičku a dovoľovala mi běhat po suchých místech. I sestřičku se mnou pouštěla. Každý den zastřelil některý z lovců buď kachnu, nebo sluku, Mazan zastřelil dokonce divokou husu a vítězoslavně ji otci přinesl, podrobně vyprávěje, jak se příkradl rákosím po krk ve vodě ke dvěma husám, které plavaly až na čistatině rybníka, jak namířil na jednu z nich, a uzavřel své vyprávění slovy:

„Střelil jsem, a v tu ránu bylo po ní!“

Denně k nám také přicházel starý přepisovač Mysejič a nosil nám všelijaké velké ryby – štiky, tlouště, líny, okouny. Měl jsem tehdy ryby raději než ptáky, protože jsem uměl rybařit a rybařil jsem rád; každého velkého lína, jesena či tlouště jsem viděl na udici a v duchu jsem si představoval, jak by sebou mrskal a tloukl a jaká by to byla legrace tahat ho z vody.

Přes veškerou opatrnost jsem se však nějak nachladil, dostal jsem rýmu a kašel a ke své velké lítosti jsem nesměl vycházet z pokojů, které mi připadaly jako to nejprotivnější vězení, o jakém jsem kdy četl ve svých knížkách. Jelikož mne Jevsejičovo vyprávění příliš vzrušovalo, zakázali mu zpravovat mne o různých novinkách, které s sebou jaro neustále přinášelo; a matka nadto ode mne takřka neodcházela. Sama nebyla zcela zdráva. První den jsem byl tak nešťasten, že mi horečka ještě stoupla, potom jsem se však uklidnil a celé dny jsem si hrál a někdy jsem sestřičce něco četl, ale přitom jsem ustavičně aspoň na chvíličku běhal k oknům, z nichž bylo vidět celou plochu jarní záplavy, která zalila i naši zeleninovou zahradu a polovinu ovocného sadu. Byl bych mohl dokonce rozeznat i ptáky, jenže jsem nesměl dlouho stát u okna. Uzdravoval jsem se pomalu, bránila tomu nespavost, která mne bůhvíproč sužovala. I matku to připravilo o spánek a spala vždycky dobře jen z večera. Na tetiččinu radu k nám jednou zavolali klíčnici Palageju, aby nás uspala svými krásnými pohádkami, které uměla tak mistrovsky vyprávět, že i dědeček je rád poslouchal. Matka o tom věděla již dříve, neměla však pohádky ani pohádkářky ráda a nyní souhlasila jen neochotně. Přišla Palageja, starší, avšak stále ještě pěkná, červená a kyprá žena, pomodlila se, políbila matce ruku, několikrát si povzdechla, přičemž každý povzdech provázela slovy: „Pane bože, shlédni na nás, hříšné,“ sedla si ke kamnům, v zamyšlení si podepřela jednou rukou hlavu a zpěvavým hlasem spustila:

„Za devatero horami, za devatero řekami žil v jednom carství...“

Tak začínala pohádka „Kvítek červený plamínek“.³⁰ Nemusím ani říkat, že jsem do konce pohádky neusnul, ba že jsem naopak usnul později než jindy. Pohádka probudila mou zvědavost a fantazii a tak mne uchvátila, že by mne spíš byla mohla vyléčit z ospalosti než z nespavosti. Matka usnula hned; když se však po několika hodinách probudila a zjistila, že ještě nespím a povídám si s Palagejou o Kvítku červeném plamínku, poslala ji pryč a s vyprávěním pohádek před spaním byl nadlouho konec. Tento zákaz by mne byl jistě velmi rmoutil, kdyby matka nebyla Palageje dovolila, že mi někdy smí vyprávět pohádky ve dne. Příští den jsem vyslechl pohádku o červeném kvítku podruhé. A od té doby až do svého uzdravení, to znamená do středy velikonočního týdne, mi Palageja každý den vypravovala některou ze svých četných pohádek. Nejlépe se pamatuji na Královskou princeznu, Hloupého Ivánka, Ptáka Ohniváka a Draka Sedmihlava.

Pohádky mne tak zaujaly, že se mi tolik nestýskalo po pobytu venku a netoužil jsem tolik po probouzející se přírodě, po jarních záplavách a pestrém království přilétajícího ptactva. Na Bílou sobotu jsme se již se sestřičkou procházeli po vyschlém dvoře. Toho dne odjel otec s tetičkami Tatjanou Štěpanovnou a Alexandrou Štěpanovnou, která byla právě u nás na návštěvě, přes noc do Někljudova, aby tam

---

30 Tuto pohádku, kterou jsem v průběhu několika let slyšel nesčetněkrát, protože se mi velmi líbila, jsem se později naučil z paměti a vyprávěl jsem ji sám se všemi Palagejinými průpovídkami, posunky, výkřiky a vzdechy. Napodoboval jsem ji tak zdařile, že se všichni v domě hlasitě smáli, když mne poslouchali. Později jsem ovšem celé to vyprávění zapomněl, jak si však nyní vybavuji z paměti všechny tyto dávno minulé děje, narazil jsem náhle na pár útržků z této pohádky. Mnoho slov a rčení mi v hlavě ožilo a pokusil jsem se rozpomenout se na ni. Pripadalo mi pozoruhodné, jak se v ní snoubí orientální fantazie i orientální stavba a mnoho výrazů patrně přeložených s obraty, postavami i naší lidovou řečí a jak jsou na ní patrné stopy po různých vypravěčích a vypravěčkách. (*Poznámka mladého Bagrova.*)

Abych nepřerušoval vyprávění o dětství, zařadil jsem pohádku jako přílohu. S. A.

v chrámu Páně přivítali slavné Kristovo vzkříšení. Jelo se jim těžko, protože rozlitá voda sice již klesala, avšak stále ještě byla dost vysoká. Projeli po hrázi v selském voze a asi půl versty museli jet zaplaveným místem; voda sahala až k nápravám kol a ti, co je doprovázeli na koni, mi pak vyprávěli, že tetička Tatjana Stěpanovna se bála a hlasitě křičela, kdežto tetička Alexandra Stěpanovna se jen smála. Slyšel jsem, jak Paraša tiše říká Jevsejičovi: „Ta se tak něčeho lekne!“, a divil jsem se, jak je teta odvážná.

Na Zelený čtvrtek se u nás začínaly barvit kraslice – v červeném a modrém santalovém dřevě, v srpici a v cibulových slupkách. Kraslice byly červené, modré, žluté a narudlé do růžova. Já a sestřička jsme se s velkou radostí tohoto barvení účastnili. Matka však uměla krásně barvit kraslice na mramorovo pomocí různých klůcků a šemachanského hedvábí. A kromě toho vyškrabávala úžasně šikovně obyčejným nožíkem na červených kraslicích nádherné vzory, květy a nápisy Veselé Velikonoce. Vyškrabala takové vajíčko pro každého a jedině já byl svědkem, co jí to dalo práce. Mé vajíčko bylo nejkrásnější a byl na něm nápis: Veselé Velikonoce, můj milý Serjožeňko! Matka velmi litovala, že nemůže být na jitřní mši o slavném Kristově Zmrtvýchvstání, a divila se, že babička se s tím tak snadno smířila; jenže babičce, kdysi ženě velmi zbožné, nyní již nějak na ničem nezáleželo.

Usnul jsem jako obvykle, najednou jsem se však z ničeho nic v noci probudil: v pokoji bylo plno světla, skříňka se svatými obrazy dokořán otevřena, před každým obrazem v zlaceném rámu blikala voskovice a matka před nimi klečela, polohlasně četla z modlitební knížky, plakala a modlila se. Strašně jsem zatoužil pomodlit se spolu s mamičkou a poprosil jsem ji o to. Poněkud ji překvapilo, ba až zarazilo, že jsem vzhůru, dovolila mi však vstát. Hbitě jsem vyskočil z postele, klekl si a ponořil se do modlitby s vroucností až dosud nepoznanou. Matka si však již neklekla a po chvíli řekla:

„To stačí, a teď jdi spát.“

Poznal jsem jí na tváři a podle hlasu, že jsem ji vyrušil ze zbožného rozjímání. Ze všech sil jsem se snažil rychle usnout, mé dětské srdce však bylo příliš rozrušeno a podivně dojata. Matka se nakonec domodlila, zhasla svíce a ulehla na lůžko. Jasně světlo pohaslo, jen věčné světýlko maličko blikalo; nevím, kdo z nás dvou usnul dříve. Ke své rozmrzelosti jsem se probudil dosti pozdě: matka byla již úplně oblečena. Objala mne a podávajíc mi připravenou kraslici, popřála mi veselé Velikonoce. Potom odešla za babičkou. Přišel Jevsejič a také mi nejdřív popřál šťastné Velikonoce, dal mi žlutou kraslici a řekl:

„Ech, sokolíku, ty jsi zaspal! Říkal jsem ti přece, že se máš podívat, jak bude sluníčko při východu poskakovat radostí nad Kristovým vzkříšením!“

Mne samotného to velmi mrzelo, proto jsem se rychle oblékl, zaskočil jsem políbit sestřičku a bratříčka a utíkal do tetiččina pokoje, odkud bylo vidět slunce, a třebaže bylo již vysoko, díval jsem se na ně stočenou dlaní. Zdálo se mi, že sluníčko jako by si poskočilo, a hlasitě jsem zvolal:

„Sluníčko poskakuje! Jevsejič měl pravdu!“

Matka přišla za mnou z babiččiny světnice, usmála se nad mým jástem a odvedla mne za babičkou, abych jí popřál šťastné Velikonoce. Babička seděla v dědečkově křesle v hedvábném šátku a v jupičce. Ve svátečním vypadala ještě sešlejší a zestárlejší. Chtěla se po postu prvně najíst až svěceného velikonočního mazance a tvarohového bochánku; matka řekla, že si půjde vypít čaj se smetanou, a odvedla mne s sebou.

Otec a tety se vrátili teprve před polednem, zrovna když mne a sestřičku pustili na chvíli ven. Zpátky se jim jelo lépe, protože voda přes noc o hodně klesla; přivezli svěcené tvarohové bochánky, mazance, vajíčka natvrdo a sůl.³¹ V parádním pokoji už bylo

---

31 Podle pověry měla sůl pečená na Zelený čtvrtek s chlebem v peci chránit před nemocemi.

prostřeno, všichni jsme tam vešli a nyní jsme se již mohli jaksepatří najíst. Po pravdě řečeno, jaksepatří jedli jen babička, tety a otec; matka se postila jen o pašijovém týdnu (přitom však pila čaj se smetanou) a my se sestřičkou jen poslední tři dny; zato jsme měli největší hlad, protože jsme nedostávali obvyklé postní jídlo, ale jen rybí polévku, čaj a chléb s medem. Služebnictvo mělo svůj zvláštní tvarohový bochánek a velikonoční mazanec. Všechna čeleď ze dvora se shromáždila v předsíni a v parádní světnici, se všemi jsme se políbili a popřáli si veselé Velikonoce, každý dostal kousek tvarohového bochánu, kousek mazance a dvě červené kraslice, každý se pokřižoval a pustil do jídla. Všiml jsem si, že náš mazanec je mnohem bělejší než ten, co dostávala čeleď, a nahlas jsem se zeptal:

„Jak to, že Jevsejič a ostatní nemají takový bílý mazanec jako my?“

Alexandra Stěpanovna mne dopáleně okřikla:

„Prosím tě, co to povídáš? Jinde mají ještě horší.“

Chtěl jsem se ještě na něco zeptat, avšak matka mi řekla: „To není tvoje starost.“

Za hodinu poté se měl podávat oběd a mně a sestřičce mezitím dovolili, že se smíme proběhnout po dvoře, protože venku bylo velmi teplo, až horko. Chlapci a děvčátka ze dvora, vystrojenější než jindy, někteří jen tím, že na sobě měli bílou košili, byli lépe umyti a měli přičísnuté vlasy, vesele běhali po dvoře a začali už kutálet kraslicemi, když vtom upoutali všeobecnou pozornost nějakí dva chodci, kteří cestou dolů z Kudrinské hory si to namířili rovnou k vodě, přímo přes zatopené pořiční louky. Všechna čeleď se ve chvílce sběhla a brzy poznali, že je to starý mlynář Boltuněnok a mladý čeledín Vasilij Petrov, kteří se vracejí rovněž z Někljudova ze mše. Podle jejich ztřeštěného úmyslu dostat se přes zaplavená místa k letní kuchyni, která byla spojena vysokou lávkou s vysokým břehem našeho dvora, usoudili všichni, že jsou opilí. Chtěli si

zřejmě ušetřit dlouhou zacházku přes mlýnskou hráz. Voda sice již klesla a většinou sahala nejvýš po kolena, ale ve všech dolících, příkopech a starých korytech, které se táhly kolem kuchyně a v létě bývaly vyschlé, byla hloubka ještě značná. Hned se ozvaly ustarané hlasy, že ti dva by se mohli utopit, kdyby spadli někam do hloubky, což by se mohlo přihodit i lidem střízlivým; uvědomili otce. Přišel, pochopil, že je zle, a dal rychle zapřáhnout a přivést z mlýna loďku, na které by se ti dva blázni mohli převézt na břeh. Boltuněnok a Vaska ryšavec, jak se mu obvykle říkalo, vyřvávali písničky, chvíli šli spolu, pak zase každý jinam, protože jeden chtěl jít napravo, druhý nalevo, a tak postupovali kupředu a už bylo jejich hlasy zřetelně slyšet. Celý zástup čeledi, který se neustále rozrůstal o chlapce a děvčata z vesnice, je s živou účastí sledoval: lidé hlučeli, smáli se a dohadovali mezi sebou. Jedni říkali, že se jim nic nestane, že se jen vykoupají a ve studené vodě se proberou, že je tam všude mělko a jen u kuchyně ve starém korytě bude po krk, ale oni že dovedou oba dobře plavat; druzí však tvrdili, že na břehu se to povídá, že hlubokých míst je tam plno, a ve starém korytě se člověk potopí i se vzpaženýma rukama, a přitom mají na sobě šaty nacucané vodou, a to kolikrát ani střízlivý nevyplave a ti dva opilí že půjdou ke dnu jako sekera. Zapomínajíce, že ač bylo hlasy slyšet, slovům rozumět nebylo, začali křičet a radit a mávat ze všech sil rukama:

„Doleva, doprava, sem, tam, tam ne,“ atd. Muži, kteří občas spadli do vody po pás i hlouběji, vskutku mezitím jako by vystřízlivěli, přestali zpívat a křičet a šli mlčky rovnou kupředu. Vtom ničeho nic změnili směr a dali se doleva, kde ukryta pod vodou tekla nová strouha, tehdy hluboká, která se dala rozeznat jen podle rychlého proudění vody. Celý zástup strhl hlasitý křik, který museli ti dva nešťastníci slyšet, vůbec mu však nevěnovali pozornost a možná jej pokládali i za souhlas. Když došli až ke strouze, zůstali stát, něco si povídali, mávali rukama a bylo vidět, že Vasilij ukazuje na druhou stranu. Nastalo napjaté ticho: jako by se každý snažil zaslechnout

něco z toho, co si ti dva povídají... Dali se pak chválabohu dolů podél strouhy, ale těsně při jejím okraji. V tu chvíli přihrčel s lodkou na voze mladý mlynář, syn starého Boltuněnka. Lodku přivezli ke břehu a spustili na vodu; mladý mlynář zabral vesly, přeplul hlavní tok Buguruslanu a vplul do starého koryta, když vtom starý Boltuněnok zmizel pod vodou...

Kolem mne všichni vykřikli hrůzou a ihned ztichli; domysleli si, že starý Boltuněnok pod vodou sklouzl a dostal se do strouhy; všichni čekali, že se vynoří, že vypluje nahoru, strouha byla úzká a dalo se z ní snadno vylézt na břeh... Jenže nikdo se z vody nevyanořoval. Všech se zmocnila hrůza, někteří se křížovali, jiní tiše šeptali: „Už je po něm, už se utopil.“ Ženy spustily hlasitý nářek. Nás odvedli domů. Byl jsem tak vyděšen a ohromen vším, co jsem viděl, že jsem nedokázal matce ani tetám nic souvislého vyprávět, ačkoli se mne hned vyptávaly, co se vlastně stalo. Jevsejič a Paraša nás jen vpustili do pokoje a hned zase odběhli. V celém domě nebylo ze služebnictva živé duše. Matka, babička i teta ovšem věděly, že nějakí dva opilci to vzali rovnou přes vodu, a když jsem ze sebe nakonec vypravil, že o starém Boltuněnkovi říkali: „Už je po něm, už se utopil,“ bylo jim rázem všechno jasné. Tetičky si šly samy zjistit podrobnosti o neštěstí a že nám potom vzkážou. Zanedlouho přiběhly hluchá babiččina Gruša a sestřiččina chůva Paraša. Řekly nám, že starého mlynáře nemohou najít, že přes staré koryto se převezlo a všelijak přepravilo spousta lidí s bidly a háky a že ho teď najdou aspoň mrtvého, protože se už musel dávno zalknout.

„Je to tuze smutnej pohled na děti a na nemocnou ženu starého mlynáře, ale už mu to tak nejspíš bylo souzeno,“ pravila nakonec Paraša.

Všichni byli zarmoucení a slavný veselý svátek náhle zesmutněl. Těžko však vylíčit, co se dělo se mnou. Přestože jsem četl a ještě víc slyšel o tom, že lidé umírají neustále, že každý musí zemřít, že v bitvách umírá tisíce vojáků, přestože jsem se dobře pamatoval na

dědečkovu smrt, – vždyť jsem zde byl, když dědeček ve vedlejším pokoji umíral, přesto na mne smrt mlynáře Boltuněnka, který před mýma očima šel, zpíval, mluvil a zčistajasna navždy zmizel, zapůsobila zvláštním, daleko hlubším dojmem a utonout ve strouze mi připadalo mnohem strašnější než zahynout při ztroskotání lodi na širém moři, nad bezednou hlubinou (o takových ztroskotáních jsem hodně četl). Padl na mne bezděčný strach, že každou chvíli může nějaké takové neočekávané neštěstí potkat otce, matku a nás všechny.

Postupně se vraceli naši sloužící a všichni nám odpovídali, že Boltuněnka dosud nenašli. Již dávno minula obvyklá doba oběda, který se podával v tento první nepostní den o něco dříve. Konečně prostřeli na stůl, přinesli oběd a poslali pro otce. Přišel rozmrzelý a skleslý. Znal starého mlynáře Boltuněnka od dětství a měl ho velmi rád. Při obědě bylo smutno a sotva jsme vstali od stolu, otec zase odešel. Až do večera hledali tělo nešťastného mlynáře. Unavení, prokřehlí a hladoví lidé, kteří se ani řádně po velkém postu nenajedli, se již vraceli domů, když vtom se ozval křik mladého Boltuněnka: „Už ho mám!“, a přiměl je všechny k návratu. Syn zachytil hákem za kabát utonulého otce a za pomoci ostatních pak s velikou námahou vytáhl jeho mrtvolu. Ukázalo se, že utonulý se dostal pod obnažený kořen staré olše, která však nerostla na břehu nové strouhy, ale na břehu hlubokého starého koryta, stáčejícího se kolem ostrova, kam prudká voda tělo odnesla. Jakmile zpráva o tom došla až k nám, dům se opět na nějaký čas vyliadnil – všichni se běželi podívat na utopence a všichni se vrátili s tak děsivým a podrobným vyprávěním, že jsem skoro celou noc nespal a pořád jsem měl před očima starého mlynáře a třásl jsem se a potil studeným potem. Dokázal jsem však svou hrůzu přemoci a otce ani matku jsem nebudil. Byla to strašná noc, ale když potom minula a rozednilo se a při východu slunce se má rozbujelá fantazie uklidnila, usnul jsem sladkým spánkem.

Počasí se změnilo a zbývajících dní povelikonočního týdne byly deštivé a chladné. Déšť byl tak vydatný, že klesající voda v zaplavených

místech znovu stoupla, posílena nejen dešťovou, ale i podzemní vodou, den a noc se držela vysoko, a pak naráz klesla. Tou dobou také náhle přišla letní horka, jak tomu často v dubnu bývá. Koncem svatotomášského týdne nastal onen krásný čas, jenž nepřichází vždycky zároveň, kdy se příroda probudí ze spánku a začne žít plným, mladým a prudkým životem, kdy se všechno proměňuje ve vzruch, pohyb, zvuk, květ či vůni. Ačkoli jsem tehdy nic nechápal, ničemu nerozuměl, nic nehodnotil a žádnými jmény nepojmenovával, cítil jsem sám v sobě nový život, stal jsem se součástí přírody, a teprve když jsem si na tuto dobu jako dospělý muž vzpomínal, ocenil jsem všechno její nádherné kouzlo, všechnu její poetickou krásu. Tehdy teprve jsem poznal jaro, jež jsem jen tušil a po němž jsem toužil, když jsem je vítával v Ufě, v městském domě, v ubohé zahradě či na blátivé ulici. Do Sergejevky jsem přijel již pozdě a zastihl jsem jen konec jara, kdy se příroda plně rozvila do krásy; ona ustavičná změna a pohyb zde již nebyl.

Na truchlivou událost, na smrt starého mlynáře jsem brzy zapomněl, neboť ji překryly, zatlačily nové, silnější dojmy. Hlava i nitro byly čehosi plny a něco jako když mi leží na ramenou a tlačí mne, po něčem jako když dychtivě toužím, i když jsem se ve skutečnosti ničím nezabýval, po ničém netoužil, nečetl ani nepsal. Jak mi však mohlo být do čtení či do psaní, když kolem mne voněly rozkvetlé střemchy, když na břízách pukaly pupence, když černé keře rybízu obrůstaly bělavým chmýřím rozvíjejících se pomačkaných lístečků, když všechny stráně na kopcích byly posety krokusy jemně fialovými, modrými, žlutými i bílými, zvanými šafrán, když všude ze země vylézala stébla travin a v nich stočené hlavičky květů a když se skřivánci od rána do večera vznášeli ve vzduchu rovnou nad naším dvorem a vyzpěvovali své perlivé, jednotvárné písně ztrácející se v obloze, při nichž mi sladce trnulo srdce a do očí stouपालy slzy; když slunéčka sedmítečná a všichni broučci vylézali na ten boží svět, když začali poletovat barevní i žlutí motýli a bzučet čmeláci

a včely, když voda byla samý pohyb, zem samý ruch a vzduch samé nedočkavé chvění, kdy se i sluneční paprsek chvěl, jak pronikal vlahým ovzduším plným životní energie...

A té práce a těch starostí co jsem měl! Každý den jsem si musel aspoň dvakrát zajít do lesíka zkontrolovat, zda havrani sedí řádně na vejcích, poslechnout si jejich neodbytné krákání, podívat se, jak se rozvíjí listí na šerfících a jak se na nich objevují šedavé třásně příštích květů, jak se uhnizdují modráčci a pěnice v rybízových a dřišťalových keřích, jak ožívají mraveniště, jak z nich mravenci vylézají zpočátku ojedinele a potom se jich vyhrnou ven celé spousty a dají se do práce, jak vlaštovky poletují sem tam a zalétají pod střechy stavení do svých starých hnízd, jak kvoká kvočna hlídající maličká kuřátka a jak se nad nimi vznášejí a krouží jestřábi... Jé, já měl tolik práce a starostí! Už jsem neběhal po dvoře, nekutálel kraslice, nehoupal se na houpačce se sestřičkou, nehrál si se Surkou, ale chodil jsem nebo stál na jednom místě v jakémsi neklidu a zadumání a proti svému zvyku jsem se díval kolem sebe beze slova. Byl jsem ošlehaný větrem a opálený sluncem jako cikán. Sestřička se mi smála. Jevsejič se nestačil divit, jak to, že nechci jít na procházku, nechci si hrát ani jít do mlýna, ale pořád jen postávám na jednom místě.

„Copak tady vidíš tak zvláštního, sokolíku?“ říkal.

Matka také nechápala, co to se mnou je, a nazlobeně mne sledovala; otec mi rozuměl lépe. Chodili jsme se spolu dívat na ptáčky v křoví na zahradě a otec mi vyprávěl, že už si stavějí hnízda. I do havraního háje se mnou zašel a tuze se zlobil na havrany, že lámou březové větvičky na svá ošklivá hnízda a vršky bříz pak usychají, a dokonce jim chtěl ta hnízda rozbít. Ale jakou měl radost, když poprvé našel plicník! Naučil mne zlehounka vytrhávat fialové kvítky a vysávat jejich bílé, sladké konečky. A ještě větší radost měl, když zdálky prvně uslyšel zpívat modřinku. Řekl mi:

„No tak, Serjožo, teď už se rozezpívají všichni ptáci – modřinka zahajuje. A až se zazelená křoví, začnou zpívat naši slavíci, a pak bude v Bagrově teprve veselo!“

I toho jsem se nakonec dočkal: tráva se zazelenala, stromy i keře se pokryly listím a začali zpívat slavíci a zpívali bez přestání ve dne v noci. Ve dne na mne jejich zpěv nijak zvlášť nepůsobil, říkal jsem dokonce, že skřiváci nezpívají o nic hůř; ale pozdě večer nebo v noci, kdy všechno kolem utichlo, při světle hasnoucího západu a za svitu hvězd mne zpěv slavíků vzrušoval a uchvacoval tak, že jsem zpočátku nemohl ani spát. Slavíků bylo tolik a v noci asi přilétali tak blízko k domu, že jejich hvízdání, trylkování i tlukot silně pronikal i přes zavřené okenice do naší ubedněné ložnice, obrácené jednou stranou k zákrutu řeky, přímo do křoví plného slavíků. Matka je posílala v noci plašit. Teprve nyní jsem uvěřil tetiččíným slovům, že kvůli slavíkům nemohla v noci spát. Nevím, jestli měl otec pravdu a jestli bylo v Bagrově nyní veseleji. Nedovedu vůbec říci, jestli mi tehdy bylo veselo. Víím jen to, že vzpomínky na tuto dobu vlévaly do mé duše po celý život jakousi tichou radost.

Konečně jsem byl klidnější, rozkoukal jsem se, zvykl si na věci kolem sebe, či lépe řečeno na zázraky přírody, která jako by se také uklidnila, když všechna její nádhera vyvrcholila. Teď již jsem si někdy i hrál a četl, častěji jsem sedával a povídal si s matkou a s radostí jsem zjišťoval, že je spokojena.

„No, teď už jsi se snad vzpamatoval,“ řekla mi, hladíc mne a líbajíc na vlasy, „ale chodil jsi jako bez ducha. O nic jsi se nestaral a zapomněl jsi, že máš matku.“ A z očí se jí vyhrnuly slzy. Tato výčitka mne zasáhla přímo do srdce. Měl jsem již jakýsi nejasný pocit, že se mnou není něco v pořádku, a nyní jako když mi náhle spadne clona z očí. Nezapomněl jsem samozřejmě, že mám matku, jen jsem na ni tak často nemyslel. Neptal jsem se a nevěděl jsem, jak je na tom se svým chatrným zdravím. A nadto jsem se jí nesvěřoval jako jindy se svými pocity a myšlenkami, takže mne nyní hryzlo svědomí a trápila lítost;

trpce jsem si vyčítal, prosil jsem matku o odpuštění a sliboval, že se to víckrát nestane. Zdálo se mi, že od té chvíle ji musím milovat ještě víc, že jsem ji až dosud nechápal, neuvědomoval si, co pro mne znamená, a že si ani nezasloužím matku, která mi několikrát zachránila život s nasazením života vlastního. Dospěl jsem až k přesvědčení, že jsem špatný, nevděčný syn, kterým musí každý opovrhovat. Matka naneštěstí vždycky nedovedla nebo nebyla s to udržet v mezích výbuchy mé horoucí lásky, v nichž jsem často upadal do krajnosti; sama měla stejnou vadu, a když se mé pocity shodovaly s jejími vlastními, místo aby mne krotila, spíše mne ještě svými vášnivými citovými projevy povzbuzovala. Tak tomu bývalo i mnohem později a tak tomu bylo právě v době, kterou líčím. Povzbuzující se navzájem, zahrnovali jsme se s matkou plamennými výlevy vzájemné lítosti a horoucí lásky; věkový rozdíl mezi námi zmizel a oba jsme usedavě plakali a hlasitě naříkali. Kajícně jsem si vyčítal, že matku málo miluji, ona zase, že si málo váží takového syna a svou výtkou že mu ublížila... V tu chvíli vstoupil do pokoje otec. Podíval se na nás a celý až zbledl leknutím: při každém hnutí mysli vždycky zbledl, nikdy nezčervenal.

„Co se vám stalo?“ zeptal se rozčileně.

Matka neodpovídala, já jsem mu však hned začal všechno ohnivě líčit. Díval se na mne nejdřív udiveně, potom soucitně. Když jsem domluvil, řekl:

„Že se vám chce takhle se zbytečně trápit pro nesmysly a ničit si zdraví. Ty jsi ještě dítě, ale matka by zasloužila.“

Otcova slova na mne zapůsobila jako studená sprcha. Matka se však jala naše citové výlevy hájit a řekla mému hodnému otci mnoho urážlivých a nespravedlivých slov. Bohužel teprve jako dospělý jsem pochopil, jak byla ta slova nespravedlivá a urážlivá, tehdy jsem ovšem věřil, že matka má naprostou pravdu a otec že je skutečně bezcitný a neumí milovat tak, jako se milujeme my dva s mamičkou. Samozřejmě že za několik dní toto mé vzrušení opadlo,

svědomí se uklidnilo a už jsem si nemyslel, že jsem ošklivý chlapec a špatný syn. Opět jsem se poddával přírodním dojmům, avšak dlouho s jakýmisi obavami; zato matku jsem od té doby miloval ještě vroucněji. Přestože jsem byl dítě, stal jsem se jejím přítelem a důvěrníkem a dověděl jsem se mnoho věcí, kterým jsem nemohl rozumět, takže jsem si je vyložil špatně – neměl jsem se je zkrátka dovědět vůbec...

A zatím, sotva opadly jarní vody a řeka se vrátila do svých břehů, dokonce ještě dříve, než se voda úplně pročistila, vyrazili všichni lidé ze dvora na ryby. Řekl jsem všichni, protože tehdy chodil na ryby každý, kdo udržel v ruce prut, dokonce i některé babičky, neboť jedině v této době, to znamená, jakmile rozkvetly střemchy, až do doby, kdy odkvétaly kaliny, braly skvěle velké ryby – jeseni, tloušti a líni. Stačilo zaběhnout si po ránu na hodinku k řece a člověk donesl přinejmenším dva velké jeseny a nejméně dva další mu utekli, a tak měla celá rodina rybí polévku, smaženou rybu nebo piroh nadívaný rybím masem. Jevsejič chodil na ryby již dávno, a když mi vypravoval o svých hrdinných kouscích, říkával:

„Kdepak, sokolíku, teď to ještě není pro tebe. Všude je mokro a plno bláta, ale tak za čtrnáct dní, až sluníčko zem prohřeje a vysuší, pak ti přichystám udice.“

Nakonec jsem se i já dočkal rybaření, jak předpovídal Jevsejič. Teplé počasí, které se udrželo po několik dnů v týdnu kolem svatého Tomáše, bylo nyní vystřídáno deštivými a chladnými dny, ale všechno se přesto vesele zelenalo, rostlo a kvetlo dál. Pak znovu nastaly teplé dny a ty se již potom udržely natrvalo. Slunce prohřálo zem a vysušilo bláto i bahno. Jevsejič mi připravil tři udice: malou, střední a velkou, ne však tak velkou, jaké se na velké ryby používaly – takovou bych ani neudržel. Otec, který dosud nebyl na rybách ani jednou, možná proto, že matce to nebylo po chuti, šel se mnou a dovedl mne k rybníku, který byl vypuštěn. Ve vypuštěném

rybníku lidé ryby chytat nesměli, kdežto na řece směl každý chytat všude. Viděl jsem, že otec se na rybaření velmi těší.

„To víš, Serjožo, u řeky bychom toho teď moc nechytali,“ říkal mi cestou ke mlýnu a rázoval tak, že jsem mu sotva stačil. „U Kivackého rybníka protrhla voda hráz a kdo ví, kdy se to opraví; a u nás v zahradě je teď ryb málo. Zato tady v rybníce se všechny stáhly dovnitř, k výpusti, a budou jistě báječně brát. Ty budeš vlastně poprvé chytat v Buguruslanu; po Sergejevce se ti možná bude zdát, že v Bagrově berou hůř.“

Ujistil jsem ho, že v Bagrově je všechno lepší. Loni v létě jsem neměl udici v ruce, a přestože letošní jaro na mne tak silně zapůsobilo svými neznámými krásami – příletem ptactva a znovuzrozením celé přírody –, až jsem na ryby málem zapomněl, nyní, již uklidněn a tak říkajíc syt vzrušujících dojmů, jsem se na své milované rybaření opět rozpomněl a strašně jsem se na ně těšil, a jak jsme se blížili k rybníku, nemohl jsem se již dočkat, až hodím udici. Vypuštěný rybník mne překvapil svým smutným vzhledem. Namísto rozlehlé vodní hladiny leželo přede mnou holé, znečištěné a nerovné dno z bahna a bláta, popraskané horkem, uvnitř však dosud nevyschlé. Všude se povalovaly kusy dřeva, větve a kořání, z bahna trčely kůly, k nimž se loni připevňovaly vrše. Dříve to bylo všechno pod vodou a my jsme viděli jen světlé, hladké vodní zrcadlo pěkně orámované a zarostlé zeleným rákosem. Jeho mladé výhonky nebylo dosud vidět a staré trsy suchého rákosu, loňského podzimu nepokoseného, ostře svítily v mladé zeleni kolem rybníka, a kdykoli do nich zafoukal vítr nepříjemně, až jaksi mrtvě šustily. Dlužno dodat, že pach vysychajícího bahna a leklých ryb v rákosí byl velmi ošklivý. Nepříjemný dojem však brzy minul. Vybrali jsme si sušší místa nedaleko vantrok a dali jsme se do chytání. Ukázalo se, že otec se nemýlil – neustále nám brali okouni, velikánské plotice, středně velcí jeseni a velcí líni. Velké ryby chytil vždycky otec a někdy i Jevsejič, protože chytali na velké udice a dávali velké návnady, kdežto já

jsem chytal na malou udici a stále mi braly plotice, když mi Jevsejič dal na háček chléb, nebo okouni, když za návnadu byla rousnice. Nikdy jsem neviděl otce v takové ráži a hlavou mi bleskla myšlenka, proč vlastně nechodí na ryby každý den. Jevsejič, který býval v ráži vždycky, o sobě říkal, že se nepamatuje, že by ho to bylo takhle vzalo! A vzalo je to oba ještě víc, když otec vytáhl obrovského okouna a ještě většího lína a když Jevsejičovi utekla z udice jakási velká ryba a ke všemu mu ještě štika udici utrhla. Plácal se tak směšně dlaněmi do nohou a tak si stěžoval, jakou má smůlu, že otec se smál a já s ním. Ostatně štika potom překousla vlasec i otci. Byl bych taky rád chytil něco většího, a přestože mne Jevsejič ujišťoval, že velkou rybu stejně nevytáhnu, přece jen jsem ho uprosil, aby mi dal větší udici a taky větší návnadu. Vyhověl mi sice, ale nepomohlo to, bylo to ještě horší, protože mi pak nebraly ani malé ryby. Přestalo mne to bavit a chtělo se mi domů. Otec ani Jevsejič se však ještě nemínili vracet a byli by beze mne samozřejmě zůstali u rybníka až do oběda. Když jsme se pak chystali na zpáteční cestu a Jevsejič balil udice, řekl:

„Co kdybyste se sem tak vypravil brzo po ránu, Alexeji Stěpanyči? To by teprv musely brát!“

Otec na to pravil poněkud rozmrzele:

„Jakpak můžu tak ráno...“

„Však s puškou jste si nevyšel ještě ani jednou, a za starých časů jste se něco nachodil.“

Otec na to neřekl nic. Dobře jsem si Jevsejičova slova zapamatoval a také to, že otec se vracel v jakési posmutnělé náladě.

Ulovené ryby se stěží vešly do dvou věder. Zanesli jsme je rovnou babičce a tetě Tatjaně Stěpanovně a taky tetě Axiňje Stěpanovně, která právě přijela (Alexandra Stěpanovna již dávno odjela do své Karatajevky). Byly naším úlovkem nadšený, obdivně vykřikovaly, prohlížely si ryby a chválily je, protože je velmi rády jedly a Tatjana Stěpanovna je taky ráda chytala; matka však jen mávla rukou a ani

se na naši kořist nepodívala řkouc, že ryby jsou cítit vodou a bahnem; tvrdila dokonce, že i já a otec jsme cítit rybničním bahnem, což mohlo být docela pravda.

Jakmile jsme s matkou osaměli, položil jsem jí otázku:

„Proč vlastně otec nechodí na ryby, když to má tak rád? A proč ani jednou nevzal pušku do ruky, a přece taky rád střílí, vždyť mi o tom sám vyprávěl?“

Matce byly mé otázky zjevně nepříjemné. Řekla na to, že mu nikdo střílet ani rybařit nezakazuje, přitom se však o těchto zálibách, zvláště o rybaření, pohrdavě vyjádřila, že je to zábava lidí zahálčivých a jalových, kteří nemají nic lepšího na práci, zábava ještě tak leda pro děti, – až mi bylo trochu hanba, že tak rád chodím na ryby. Myslel jsem si totiž o sobě, že již vyrůstám z dětského věku: četba knih, hovory s matkou na nedětská témata i její důvěrné řeči se mnou, její slova, jimiž podněcovala mou ješitnost: „Už přece nejsi malý, už všemu rozumíš; tak co tomu říkáš, miláčku?“ a podobné projevy, jimiž v záchvatech něžnosti vyrovnávala náš věkový rozdíl, obelhávajíc tak sama sebe – tato slova způsobila, že jsem zpyšněl a na lidi kolem sebe jsem se začal dívat spatra. Stud za mou vášeň k lovu a k rybaření mne však brzy přesel. Třetího dne mne přepadla taková chuť jít na ryby, že jsem s odvoláním na svůj dětský věk, k němuž jsem se však jindy znát nechtěl, uprosil matku, abych směl jít k rybníku s otcem, protože s Jevsejičem samotným by mne tam nepustila. Měl jsem závažný důvod, abych rybaření u rybníka dlouho neodkládal: otec mi řekl, že za dva dny budou rybník napouštět, čili, jak se tehdy říkalo, *zarazí vodu*. Jevsejič s otcem již podnikli opatření, aby jim štiky háčky neuhryzaly: vlasce si udělali z drátu nebo ze struny, které štiky nepřekousnou, přestože mají tak ostré zuby. Naše společné naděje a očekávání nebyly zklamány. Nachytali jsme spoustu ryb – otec chytil čtyři štiky a Jevsejič dvě.

Napouštění rybníka, či lépe řečeno jeho důsledek, protože matka mne k rybníku nepustila, mi také přineslo mnoho nového, dosud

nepoznaného. Sotva spustili stavidlo a voda postupně přestala od-
tékat, řeka pod hrází byla najednou mělká a kromě hlubokých tůní
běžel Buguruslan korytem jako malý potůček. Všude podél řeky
až ke Kivackému rybníku, rovněž vypuštěnému, stáli lidé, staří
i mladí, s rybářskými sítěmi, kesery i měchy a zahrazovali jimi řeku.
Sotvaže ryby ucítily, že vody ubývá, sjížděly dolů, někdy až do těch
nejhlubších míst, a samozřejmě se chytily do nastavených sítí. Stáli
jsme s Jevsejičem až na vysokém břehu Buguruslanu, odkud bylo
vidět daleko po řece nahoru i dolů, a dívali jsme se na ten chvat
a shon kolem chytání ryb, provázený výskáním venkovských žen,
kluků a děvčat; děvčata chytala ryby do svázaných sukni a do řešet,
ba dokonce i rukama, a někdy vytáhla pěkně velkou plotici nebo
jesena zpod kořán a z račích děr, kam si vždycky zvláště rádi zalezou
i menší mníci, které tady taky chytali. Raci směšně šmat'hali a lezli
po prázdném dně řeky a bolestivě štípali do nohou a rukou ty, kdo
se brodili ve vodě a v blátě, takže se každou chvíli ozval pronikavý
kvikot chlapců a zvláště děvčat.

Buguruslan sice nebyl široký, byl však velmi prudký a hluboký
a bylo v něm hodně tůní. Voda byla ještě *mastná*, jak říkali mlynáři,
a rybník se k večeru pomalu naplnil a v noci už tekla voda do vantrok;
příštího dne zrána začal mlýn klapat a z našeho Buguruslanu zase
byla hluboká a mohutná řeka. Velice mne mrzelo, že jsem neviděl,
jak zaráželi vodu, a otcovo vyprávění mou rozmrzelost a roztrpčení
ještě vystupňovalo. Neodpustil jsem si, abych matku nepožádal o vy-
světlení, proč jsem tam nesměl, a dostalo se mi odpovědi, že „mezi
vesnickými muži nemám co pohledávat a jejich hrubé a přisprostlé
žerty, průpovídky a nadávky že nemusím slyšet“. Otec matku marně
přesvědčoval, že nic takového tam nebylo a nebývá, že tam nikdo
nikomu nenadává, jen veselého křiku a rámusu je tam habaděj...
Nemohl jsem matce nevěřit, ale raději bych byl věřil otci.

Sotvaže země trochu oschla, začaly polní práce, to znamená setí
jarního obilí, a otec nyní jezdil na pole každý den. Denně jsem prosil,

abych směl jet s ním, a jen jedenkrát mne matka pustila. Na mé naléhání otec svolil, že s sebou vezmeme pušku, protože v polích byla spousta polního ptactva; matka však řekla, že má strach, aby puška nevystřelila a nezabila mne, takže ji otec nakonec nechal doma, ujistiv matku, že puška by přece ležela na voze nenabitá. Viděl jsem, že by si taky byl rád vzal pušku s sebou; já jsem si to přál velmi toužebně a odjížděl jsem mírně zakaboněn. Brzy mne však zaujal pohled na jarní pole, v duši se mi rozhostil radostný pocit a zapudil všechno nepříjemné. Když jsme vyjížděli od humen na kopec, viděl jsem, že ve všech dolčících se vesele zelená bujná tráva a mandloňové porosty či palouky, které se táhly po svazích strmých kopců, byly plné růžových květů vydávajících krásnou omamnou vůni. Na kopcích rozkvétaly třešně a žluté akáty neboli čimšník. Skřivánci zpívali na obloze jako o závod; chvílemi se ozval křik jestřába, v dálce krásně trylkovala koliha, bylo slyšet i chraptivý hlas stepního kulíka a dropi vzlétali z cesty a hned se snášeli k zemi. Otec několikrát zalitoval, že s sebou nemáme pušku.

Byl to zvláštní ptačí svět, zcela jiný než ten dole u rybníků a bažin – a tento se mi zdál ještě krásnější. Teprve zde, na kopci, jsem si uvědomil, jak nesmírný je rozdíl mezi ovzduším dole a nahoře. Tam bylo cítit stojatou vodu, těžké vlhko, kdežto zde byl vzduch suchý, lehký a plný vůní; teprve zde jsem pochopil, že matčiny stesky na nízkou polohu Bagrova jsou oprávněné. Brzy se ukázaly černé pruhy zorané země, a když jsme přijeli blíž, viděl jsem, jak nějaký starší rolník chodí pravidelným, rázným krokem po poli a rozhazuje kolem sebe obilná zrna, která nabíral z košíku zavěšeného přes rameno. Opodál za ním šli tři rolníci s rádly; koničci v zápřeži sice vypadali drobní a slabí, ale nezastavovali se a bez zvláštní námahy rozrývali radlicí černou půdu, rozhrnujíce kyprou zemi napravo nalevo, ne ovšem novinu, ale měkkotu, jak se zde říkalo půdě několikrát již zorané; za nimi se stejnými koničky v zápřeži vedli malí chlapci troje brány s železnými zuby. Přestože bylo ráno a nyní na jaře dosti chladno, byli všichni jen v košilích, bosí a prostovlasí. A všechnu tuto zřejmě

těžkou práci dělali lehce, zčerstva a zvesela. Při pohledu na tento rytmický a vytrvalý pohyb lidí a koní jsem zcela zapomněl na krásné letní ráno kolem sebe. Vážnost a posvátnost práce, ač jsem ji tehdy nemohl plně pochopit ani ocenit, mne hluboce zaujala.

Otec šel na zorané, dosud však neuvláčené pole, a něco tam počítal a měřil hůlečkou, a já jsem se mezitím rozhlížel kolem sebe; když jsem viděl, že všude na polích se spousty lidí a koní pohybují ve stejně pravidelném rytmu tam a zpátky, hluboce jsem se zamyslel, sám dost dobře nevěda proč. Otec se vrátil, našel mne v tomto zamýšlení a zeptal se, co mi je. Místo odpovědi jsem mu položil spoustu otázek o rolnících a malých chlapcích, co pracovali na poli, a otec mi všechny mé otázky podrobně a uspokojivě zodpověděl. Jeho slova jsem si dobře zapamatoval. Srovnával jsem se s vesnickými chlapci, kteří po celý den, od slunka do slunka, pracovali o chlebě a vodě na zoraném poli, – a bylo mi najednou hanba, styděl jsem se a řekl jsem si, že požádám otce a matku, aby mne také poslali vláčet pole. S hlavou plnou těchto myšlenek jsem se vrátil domů a hned jsem matce vylíčil své dojmy i to, že bych chtěl pracovat. Smála se a to mne pozlobilo. Nakonec mi zcela vážně řekla:

„Vypusť takový nesmysl z hlavy. Orat a vláčet, to není práce pro tebe. Ostatně když chceš, pro mě za mě si to zkus.“

Za nějaký čas mi skutečně dovolili, abych si zkusil vláčet pole. Ukázalo se, že nejsem k ničemu, – že neumím chodit po zoraném poli, neumím držet opratě a řídit koně, neumím ho přinutit, aby mne poslechl. Chlapec z vesnice šel vedle mne a smál se. Bylo mi hanba a měl jsem zlost a víckrát jsem již o tom nemluvil.

V této době za našeho pobytu v Bagrově jsem trávil málo času se svou milou sestřičkou a jako bych se jí odcizil, to však vůbec neznamenalo, že bych ji měl méně rád. Způsobily to jen mé nové záliby, kterých se ona jako děvčátko se mnou nemohla účastnit, a také moje sblížení s matkou. Kdykoli se mnou matka důvěrně ji rozmlouvala, vždycky posílala sestřičku pryč a zakazovala mi,

abych jí o tom, co jsme si povídali, vyprávěl. Neměla ji tak ráda jako mne a nikdy se s ní tolik nemazlila. Já jsem byl její mazlíček, její miláček, jak mi mnozí říkali, a tudíž rozmazlené dítě. Dlouho jsem jím zůstal, nikdy to však nebylo na závadu vroucí náklonnosti mezi mnou a ostatními bratry a sestrami. Babička a teta mne příliš rády neměly, zato sestřičku ano; snažily se jí namluvit, že ji matka nemá ráda, že mně udělá, co mi na očích vidí, že „bratříček je všechno, a ona nic“, ale tyto ošklivé pomluvy nijak neovlivnily milující srdce mé sestry a žádný pocit závisti či zášti nikdy ani na chvíli mráčkem nezkalil jas a dobrotu jejího vzácného srdce.

Matka se o domácnost nadále nestarala a všechno zařizovala babička, lépe řečeno teta; matka jen objednávala jídla pro sebe a pro nás; přitom však bylo slyšet a vidět, že ona je skutečnou paní v domě a že všechno se dělá nebo udělá, jak ona bude chtít, jak ona si bude přát. Přestože jsem byl ještě dítě, poznal jsem, že v domě se všichni mé matky bojí a nemají ji rádi (kromě Jevsejiče a Paraši), přestože matka nikdy nikomu neřekla jediné křivé slovo. Na vyřešení této složité hádanky jsem byl tehdy ještě příliš malý.

Jakmile vyschly cesty, vystřídali se u nás na návštěvě všichni sousedé, většinou naši příbuzní. Přijeli také Čičagovovi, tentokrát bez staré paní Mertvago; matka z nich měla samozřejmě velkou radost a většinu času trávila v důvěrném, srdečném hovoru o samotě s Kateřinou Borisovnou, a to i mne posílala pryč. Asi podvakerát jsem něco z jejích slov zaslechl a dovedl jsem si z toho, že si stěžovala na své postavení a že se jí život v Bagrově nelíbil, což mne neustále trá pilo a mrzelo.

Petr Ivanyč Čičagov stejně jako moje matka se v hospodářství a hospodaření nevyznal a neměl je rád. O všechno se starala jeho tchyně a žena. On četl, psal, maloval, rýsoval a chodil s puškou na lov. Věděl, že u nás je mnoho divokého ptactva, a proto si s sebou přivezl ručnici i psa a každý den chodíval střílet do našich bažin, k dolnímu a hornímu rybníku, kde žila spousta sluk a všelijakých

sluček a kulíků, bahenních slípek a chřástalů. Jednou s ním šel na lov i otec. Přinesli plné brašny ptáků. Petr Ivanyč si z otce stále dělal legraci, že „Alexej Stěpanyč velice šetrně hospodaří s prachem a broky, že si potrpí na větší ptáčky, co jsou hodně blízko, že obyčejné sluky, to pro něho nic není, on takhle spíš kachničku nebo kolihu, na těch je víc masíčka“. Otec mu na to žertem odpovídal, že doopravdy není zvyklý střílet malé ptáky a že Petr Ivanyč sice zastřelil čtyři páry sluk, zato našel do bažin plno broků, takže příští rok jich tam bude pěkná úroda... Petr Ivanyč se hlasitě smál svým zvláštním zvučným smíchem – matka říkala, že Petr Ivanyč se směje inteligentně. Občas si nějakou chvíli povídal i se mnou. Obyčejně to bývalo po návratu z lovu, když si vzal suché šaty a prádlo, posadil se v salóne na pohovku a zapálil si pěnoku.

„Tak co, Serjožo,“ začal vždycky, „copak dělají staří páni Sumarokov, Cheraskov a hlavně Lomonosov? A co Karamzin se svou družinou nových poetů?“

Naznačoval mi tím, abych mu z paměti zarecitoval verše těchto básníků. Všechny si dobíral, dokonce i Lomonosova, kterého si jinak velmi vážil. Nadšeně vychvaloval Děržavina, a přitom o něm taky vtipkoval; jedině Dmitrijeva chválil bez výhrad, i když ne tak nadšeně. Z těchto dvou jsem bohužel žádného neznal. Při mém plameném přednesu či deklamování, jak tomu říkal, se velice bavil. Jediní recitátoři veršů, které jsem kdy slyšel, byli moji strýčkové Zubinové. Alexandr Nikolajič obzvlášť rád napodoboval moskevské tragédie, takže mne naučil přednesu, který byl vlastně parodií! Muselo to jistě být k popukání – spolu s mým nadneseným zápallem a přehnanou gestikulací. Přesto si upřímně rád a vděčně vzpomínám na tyto chvíle svého dětství, které jsem trávil s Petrem Ivanyčem Čičagovem. Tento nadmíru inteligentní a nadaný muž vysoce převyšoval všechny lidi kolem sebe. Jeho duchaplné vtipkování jsem si ve svém dětském rozumu dobře zapamatoval a myslím, že mi lépe pomohlo porozumět tehdejším spisovatelům.

Později, když už jsem byl vysokoškolským studentem a potom úředníkem v Petrohradě a přijížděl jsem na dovolenou, vždycky jsem pospíchal na návštěvu k Petru Ivanyči Čičagovovi přečíst mu všechno, co se objevilo v literatuře nového, rozdělit se s ním o své dojmy, o své mladistvé názory a poznatky. Jeho úsudek býval často správný a vždycky vtipný. Zvláště dobře si vzpomínám, jak jsem mu ještě krátce před jeho smrtí, kdy byl již těžce nemocen, zarecitoval verše parodující Děržavina a Karamzina, nevím již, kdo to napsal, snad Šatrov. Z první básničky si pamatuji jen polovinu:

...
*perlově sivých oblaků.
Pak Kavkaz zhoupni větry svými
a křídly bouřně vichrnými.
Vzduch potom rozetni a vzleť,
a chvostem stříbrojasně zlatým
či duhohnědě chocholatým
své šarlatové stopy smet'.
Vtom obrázek se rázem mění,
když holoubka uslyším sten;
Líze se k mému překvapení
slzička koulí z oka ven.
Kulila se ta slza bílá,
až v dolíčku se usídlila,
jak kalužina v loži svém.
Co dřív se lidé naslze
a za slzy se nestyděli,
ti však jsou dávno pod drnem.
Když milá s milým v odloučení
musela sama chvilku být,
chodila jako umučení*

*a slušelo se slzy lít.
Dnes ceny slz závratně rostou*

...

*což srovnat lze tu slzu prostou
s dnešní, jež jako démant žhne?*

Petr Ivanyč Čičagov zapomněl na svou nemoc a na její časté trýznivé záchvaty a při mém přednesu se vesele smál, opakuje si některé verše či obraty. „Řeknu ti, kamaráde, že jsi mne tak pobavil, že si dnes ani nemusím brát opium,“ pravil mi potom s živým a jasným pohledem. Při velkých bolestech přesahujících lidské síly užíval v malých dávkách opium.

Nastalo horké léto. Velké ryby přestaly brát. Ted' už jsem chytal na háčky ze špendlíků jen cejnký, řízky a drobné plotičky na mělkých bezpečných místech od našeho domu nahoru po řece až k Antoškinově lávce, kterou si rolník Anton postavil proti svému dvoru; dál již byla řeka hlubší a bez otce jsme tam nechodili. Směl jsem chodit ven s Jevsejičem každý den po ránu nebo k večeru asi tak na dvě hodiny. Kolem domu nebyly stromy a tedy ani stín, proto jsme chodívali se sestřičkou na procházku nebo si sednout a číst do havraního háje nebo na ostrov, který jsem měl den ze dne raději. Bylo tam opravdu velmi pěkně: po celém břehu byly vysázeny břízy, nyní již vysoké a rozložitě, takže skýtaly pěkný stín; středem ostrova se táhla lipová alej a stromy v ní byly tak blízko sebe, že tvořily setmělou a chladivou chodbu; bylo to denní útočiště nočních můr, které jsem o několik let později začal horlivě sbírat. Na ostrov s námi často chodívala tetička Tatjana Stěpanovna. Sedala v osvěžujícím stínu na břehu široké, bystré řeky, někdy s udicí v ruce, a ráda poslouchala, když jsem předčítal, někdy přinesla svůj Zpěvník a četla z něho nebo jsem musel číst já, a přestože písně, jejichž autorem byl Sumarokov a jeho skupina, byly nevkusné a ošklivé, četli jsme

je a poslouchali s nepředstíraným zájmem a potěšením. Dodnes znám z paměti Sumarokovovu loveckou píseň.³²

Vychválili jsme matce chládek stinného ostrova za poledního žáru tak, že se jednou rozhodla jít s námi. Zprvu se jí tam líbilo a dala si přinést velkou kůži, aby se na ni mohla na břehu posadit, protože si nikdy nesedala přímo do vysoké trávy – prý z ní jde vlhko a je v ní spousta hmyzu, který hned na člověka vleze. Přinesli jí kůži a dokonce kožené polštářky. Všichni jsme si na ně sedli, jenže toto opatrné a v přírodě nepřirozené počínání mi nějak vzalo náladu, takže mi již nebylo tak veselo jako jindy, když jsem tam býval jen se sestřičkou nebo s tetou. Matka lhostejně hleděla na zelené lípy a břízy i na vodu plynoucí kolem nás; tlukot stoupy a klapot mlýna, které jsme chvílemi zřetelně zaslechli, když se zvedl větrík, jenž pak zase utichl, jí připadal jednotvárný a protivný, pach vody z rybníka, který nikdo z nás nevnímal, shledávala odporným, a tak poseděla hodinku a potom odešla domů, do své dusné ložnice rozpálené sluncem. Zůstali jsme sami; a když pak odnesli kůži a polštáře, dostal pro mne ostrov opět své dřívější kouzlo a půvab.

Tetička ráda vyřezávala do bílé hladké kůry bříz nápisy a někdy tam dokonce vyřezala nožičkem nebo vypálila tlustým špendlíkem nějaké veršíky ze svého zpěvníku. Já jsem ji samozřejmě rád napodoboval. Tentokrát tam vyřezala nápis, že toho a toho roku, měsíce a dne „Sofja Nikolavna navštívila ostrov“.

Tu a tam mne otec vzal do polí podívat se na různé polní práce, takže jsem viděl, jak se plejí jařiny – ovsy, špalda a pšenice, viděl jsem, jak se vesnické ženy a děvčata neustále shýbají a vytrhávají

---

32 Píseň III. Začíná takto:

*Nehrá pastýř pode strání
na svou šalmaj u řeky,
aniž svoje ovce shání
v krásných lukách dalekých... atd.*

plevel, a když ho mají v levé ruce plnou náruč, opatrně s ním šlapou na mez, tam jej vyhodí a jdou plít znova. Byla to práce dosti těžká a nezajímavá, protože výsledek nebylo příliš vidět.

Konečně přišla doba senoseče. Sekat se začalo týden před svatým Petrem. Tato práce, jediná ze všech polních prací, kterou jsem dosud neviděl, se mi líbila ze všech nejvíc. Za krásného letního dne, kdy sluneční paprsky již dávno pohltily noční svěžest, jsme přijížděli s otcem k Zapadlému remízku, který tvořily mladé a dosti silné a nádherně rovné lípy, k remízku dávno hájenému a zvláště přísně chráněnému. Sotva jsme vyjeli z údolíčka k lesu, zaslechl jsem jakési nejasné zvláštní zvuky: chvílemi to znělo jako trhavý a pravidelný šelest, jenž vždycky na chvíličku ustal a hned poté pokračoval, a pak zase jako jasné kovové šoupání. Hned jsem se ptal, co to je. „Však uvidíš,“ řekl mi otec s úsměvem. Ale za hustou osikovou mlazinou nebylo nic vidět. Až teprve když jsme ji obešli, překvapila mne zajímavá podívaná. Asi čtyřicet mužů vyrovnaných do řady jako podle pravítka kosilo louku: kosy se míhaly ve vzduchu, slunce se v nich blýskalo a hustá pokosená tráva si lehala v hustých rovných řadách na zem. Jakmile byli sekáči u konce dlouhé řady, zastavili se a brousili si kosy a přitom na sebe něco zvesela pokřikovali, jak se dalo soudit z jejich hlasitého smíchu – slovům jsme dosud nerozuměli. Ty kovové zvuky vznikaly tak, že si muži brousili kosy dřevěnými lopatičkami, pomazanými jílem a pískem. Když jsme přijeli blízko a otec sekáče pozdravil obvyklým „Pomáhej pánbůh“ nebo „Pomož pánbůh“, odpověděli mu hlasitým „Dejž to pánbůh, hospodáři Alexeji Stěpanyči!“, až se to rozlehlo po poli a ozvěnou dole v údolíčku, – a už zase se lehce a volně oháněli rozmáchlými pohyby kosou. Ta práce v sobě měla něco pěkného, veselého, takže jsem ani nechtěl věřit, když mi říkali, že je velmi namáhavá. Jak lehký vzduch a jaká nádherná vůně se sem nesly od blízkého lesa z trávy pokosené již časně ráno, v níž byla spousta květin, které teď v pražícím slunci uvadaly a tak nádherně voněly! Neposečená tráva stála jako vysoká stěna sahající až k pasu a rolníci říkali:

„To je travička! Hustá jako medvědí kůže!“

Po zelených vysokých řádcích pokosené trávy se již procházely kavky a vrány, které se sem slétly z lesa ze svých hnízd. Dověděl jsem se, že zde sbírají všelijaké brouky, broučky a červy, kteří byli předtím schovaní v husté trávě a teď běhali nahoře po převrácených stéblech a lezli po holé zemi. Šel jsem blíž a na vlastní oči jsem se přesvědčil, že je to pravda. A taky jsem viděl, že ptáci zobou i jahody. V trávě byly jahody ještě zelené, zato ohromně veliké, kdežto na otevřených místech již dozrávaly. Vybrali jsme s otcem z pokosené trávy každý velkou hrst jahod – některé byly větší než lískový ořech; mnohé z nich ještě nezčervenaly, ale byly již měkké a dobré.

Bylo mi zde tak veselo, že se mi ani nechtělo domů, přestože otec už na mne volal. Z lesní úžlabiny, na jejímž dně tiše bublal malý potůček, se ozývalo vrkání divokých holubů či hrdliček a také hlasité mňoukání kočky a žalostný nářek žluvy; oba tyto zvuky byly tak dokonale rozdílné, že jsem dlouho nechtěl věřit, že oba vydává týž milý a krásně žlutý pták. Občas se ozvalo i pronikavé zatroubení žluny... Vtom vyletěla nad palouk poštolka, vznesla se vysoko k nebi a kroužíc nad sekáči, kteří občas vyplašili z trávy malé ptáčky, dávala bedlivý pozor, a jakmile se ptáček objevil, sjela po něm z nebe jako blesk. Její hbitost a šikovnost byly tak strhující a soucit s ubohým ptáčkem tak živý, že sekáči provázeli hlasitými výkřiky jak neohroženost lovcovu, tak šikovnost ptáčkovu pokaždé, kdykoli zapadl do trávy nebo se schoval v lese. Obzvláště Jevsejič byl u vytržení, doprovázeje rovněž pochvalnými výkřiky podivuhodnou rychlost tohoto krásného a hbitého dravce. Poštolka nás všechny dlouho bavila obratným, i když bezvýsledným pronásledováním své kořisti, nakonec však ptáčka přece chytila a držíc jej v drápech, odletěla do lesa.

„Chudák ptáček, tak ho přece dostala! Chytila ho a odnesla si ho do hnízda nakrmit dětičky,“ ozývaly se hlasy sekáčů, přerušované a přehlušované chvílemi broušením kos a šelestem padající trávy.

Otec znovu řekl, že musíme jet, a tak jsme jeli. Veselý obraz senoseče mi celou cestu nešel z hlavy; když jsem se pak vrátil domů, neběžel jsem již za matkou vyprávět jí o svých nových dojmech. Zkušenost mne naučila, že matka nemá ráda, když jí vyprávím o polních pracích, které znala jen z doslechu, a jestli je někdy viděla, pak jen letmo nebo zdálky. Pospíchal jsem za sestřičkou a všechno jsem jí vypravoval, a potom ještě Paraše a pak tetě a babičce. Teta a babička mnohokrát senoseč a svážení sena viděly a znaly samozřejmě tuto práci mnohem lépe než já. Stále se jen divily, co se mi na ní tolik líbí. Tetička však dodala:

„To se v í, dívat se na to je docela pěkné, pravda, zato kosit v takovém vedru je velká dřina.“

Tato slova mne přiměla k zamyšlení.

Sestřička se mnou neprožívala některé mé letní radosti, zato mne věrně doprovázela a pomáhala při sbírání bylin a květin, při prohlížení hnízd malých ptáčků, kterých žilo ve starých rybízových a dřišťalových keřích plno, při sbírání žížal, motýlů a všelijakých brouků. Vrozený sklon k těmto zábavám a pozorováním a k přírodopisu vůbec ve mně posílily knížky Dětského čtení. Jakmile jsme našli hnízdo nějakého ptáčka, nejčastěji modráčka nebo černohlávka, chodili jsme se každý den dívat, jak samička sedí na vejcích; někdy jsme ji z neopatrnosti vyplašili z hnízda, a pak jsme zvolna rozhrnovali pichlavé větve dřišťálu či angreštu a prohlíželi si malá, roztomilá, kropenatá vajíčka v hnízdě. Někdy se stávalo, že samička rozzlobená naší zvědavostí hnízdo opustila; když jsme viděli, že již několik dní v hnízdě není a že kolem nás nepokřikuje a nepoletuje jako jindy, vzali jsme vajíčka nebo i celé hnízdo a odnesli jsme si je k sobě do pokoje v domnění, že jsme zákonnými dědici obydlí, které matka opustila. Když však přes všechny naše zásahy matka šťastně vajíčka vasedla a jednoho dne jsme místo nich našli holátka žalostně a tiše pískaající a neustále otevírající obrovské zobáčky, když jsme viděli, jak jejich matka přilétá a krmí je muškami a červíčky, bože,

jakou jsme mívali radost! Vytrvale jsme sledovali, jak malí ptáčekové rostou, opeřují se a nakonec opouštějí hnízdo.

Natrhane byliny a květiny jsme urovnávali a sušili v knihách, především v Rollinových Římských dějinách a v Buchanově Domácím lékaři; aby se listy knih vlhkem neničily a nedělaly se na nich barevné skvrny, dávali jsme je mezi listy psacího papíru. Svatojánské mušky nás lákaly svým světélkováním (dočetl jsem se o něm rovněž v Dětském čtení), chytali jsme je a schovávali do zásuvek nebo papírových krabiček, do nichž jsme dali různou trávu a květiny; totéž jsme dělali s všelijakými housenkami. Světlušky nežily dlouho a skoro vždy hned příští den ztrácely schopnost vydávat svůj kouzelný třpyt, který jsme obdivovali v tmavém pokoji. Housenky naproti tomu žily dlouho a někdy se k naší velké radosti proměňovaly v chryzalidky nebo kukly. Probíhalo to takto: holé housenky se lepkavým slizem přilepily či zavěsily za ocásky na víčko nebo na stěnu krabičky, kdežto chlupaté housenky se zabalily do listů a omotaly se tenkými, bílými, průsvitnými nitkami či hedvábnými vlákny a položily se do nich jako do postýlky. Když uplynula jistá, avšak pokaždé zcela jiná doba, spadla z hladké nebo chlupaté housenky vnější kůže jako suchá slupka a v krabičce visela nebo ležela kukla: ta, co visela, to bývala hranatá chryzalidka s růžky a šedým vzorečkem, narůžovělá až nazlátlá, a ta, co ležela, bývala vždycky tmavá a vypadala jako malinká panenka v peřince. Věděl jsem, že z těch, co visely, z chryzalidek, se mají narodit denní motýli, a z těch, co ležely, noční můry; ale protože jsem to tehdy ještě tak neuměl, nikdy se nám chryzalidka v motýla neproměnila, a také nemohla, jelikož jsme se na ně neustále chodili dívat, dokonce jsme na ně sahali, abychom zjistili, jsou-li živé. Dochovali jsme jen jednu nazlátlou kuklu, kterou jsem našel někde v podkroví, a z té se nám vyklubal docela obyčejný bělásek – ale radost jsme měli velikánskou!

Konečně dozrály lesní jahody a už je nenosili v hrnečcích a džbáncích, ale ve vědrech. Babička někdy sedávala na verandě

a přijímala jahody od žen ze dvora i z vesnice. Málokdy je pochválila, spíš vždycky bručela a hubovala. Matka měla lesní jahody velmi ráda a cenila si jich. Říkala, že jsou pro ni zdravé, a jedla je jako lék několikrát denně, takže tou dobou jedla ostatního jídla velmi málo. My se sestrou jsme také směli sníst lesních jahod, kolik jsme chtěli. Kromě všeho ostatního v domácnosti potřebného se z jahod dělala také jahodová šťáva, které se chutí nic nevyrovná.

Za horkých letních dnů natahovali u nás po celém dvoře od komor ke sklepu a od stáje k truhlárně dlouhé šňůry, podepřené tu a tam rohatinami z oloupaných kmínků mladých lip. Na tyto šňůry se věšelo všelijaké mužské i ženské šatstvo, kožichy, vlnáky, teplé příkrývky, sukno apod., aby proschlo a provětralo a nedali se do něho moli. Rád jsem si to všechno prohlížel. Už tehdy tam visela spousta šatstva, které vyšlo z módy a bylo ušito z tak dobrého sukna či látky, jaké se již nekoupí, jak mi bylo řečeno. Když jsem se tak jednou procházel mezi těmito pestrými, leckde zlatem a stříbrem vyšívanými zástěnami či závěsy rozkolébanými větrem, došel jsem znenadání k tetině komoře, postavené skoro uprostřed dvora před jejími okny; její služebná, tlustá, kyprá, červenolící Matrjona, kterou posadili na zápraží, aby hlídala, spala jako dub, přestože jí slunce pražilo rovnou do tváře. Kolem ní viselo na podpěrách a přes zábradlí spousta širokého jemného i rezného plátna, stolního prádla, kožešin, hedvábných látek, šatů a podobně. Všechno jsem si pozorně prohlédl a zjistil jsem, že některé kusy plátna jsou zažloutlé. Ze zvědavosti jsem vešel do komory. Kromě otevřených prázdných truhlic a pytlů zavěšených u stropu stála na policích, táhnoucích se po stěnách dvěma řadami, ohromná spousta nejrůznějších věcí, majolikového a skleněného nádobí, čajníků, konvic, šálek, lakovaných podnosů, skříněk, krabiček a dokonce i lahví s novými zátkami; v jednom koutě ležela obrovská duchna, lépe řečeno obrovský pytel peří. V druhém stála velká nová kadečka přikrytá rezným plátnem; ze zvědavosti jsem plátno nadzvedl a viděl jsem, že kadečka je skoro plná kusového

cukru. A v tu chvíli jsem zaslechl Parašu a sestřičku, které chodily mezi rozvěšeným šatstvem a hledaly mne a volaly. Pospíchal jsem k nim, a když jsem sbíhal ze zápražíčka, probudil jsem Matrjonu a ta se strašně vylekala, jak mne viděla vybíhat z komory.

„Co jste tam dělal, mladej pane?“ řekla dopáleně. „Tam nemáte co dělat. Teď se na mě bude tetička hněvat. Do její komory nikdo nesmí.“

Řekl jsem jí na to, že jsem to nevěděl a že to hned tetičce povím a poprosím ji o dovolení, abych si směl všechno pěkně prohlédnout. Toho se však Matrjona lekla ještě víc. Skočila ke mně, začal mi líbat ruce a prosit mne, abych tetičce neříkal, že jsem byl v její komoře, až jsem se dal nakonec jejím hlazením a prosbami přesvědčit a slíbil jí, že budu mlčet; ale to už přede mnou stála Paraša, sestřičku držela za ruku a pobaveně se usmívala. Všechno slyšela, a když jsme od komory pooděšli kousek dál, hned se mne začala vyptávat, co jsem tam viděl. Samozřejmě že jsem jí to všechno velmi přesně a podrobně vylíčil. Paraša se zájmem poslouchala, a když přišla řeč na kusový cukr, vyhrkla dopáleně:

„Neřeknu nic, když my, chudáci, si schováme nějaký ten hadřík nebo seberem kousek cukru, ale že tohle dělají urozený slečinky ze starýho šlechtickýho rodu, to se teda divím. To všechno, co jste v tý komoře viděl, si tetička natahala od nebožtíka dědečka a babička ji v tom ještě podporovala. Tak vida, jakou hromádku si uškudlila na věno! Ten cukr už musí krást a schraňovat aspoň dvacet let. A čaje a káfička tam má jistě pytel, že?“

Vtom se vzpamatovala, stejně jako před chvílí Matrjona mi honem začala líbat tváře i ruce a prosit a škemrat, abych se před mamičkou nezmiňoval o tom, co říkala o tetě. Připomněla mi, jak se na ni matka jednou hněvala, když něco podobného řekla o tetičkách, pak se dala do pláče a říkala, že teď ji jistě pošlou do Starého Bagrova a možná že se bude muset rozloučit i se svým mužem, jestli se Sofja Nikolavna dozví o jejích hloupých řečech.

„To mně čert napískal,“ pokračovala, utírajíc si slzy, „ale tak mě to dopálilo – bylo mi vás líto! Však už jsem o tom dávno slyšela, ale pořád jsem tomu nechtěla věřit, a teď jste to viděl sám... Teďky je se mnou ámen!“ zvolala a znovu se rozplakala. Ujišťoval jsem ji, že mamičce nic nepovím, ale Paraša se uklidnila, teprve až jsem se jí zadušoval, že se o tom slovem nezmíním. „Tahleta má chytrá děvčeka, ta neřekne na svou chůvu nic,“ řekla, objímajíc a líbajíc mou sestřičku. Sestřička ji mlčky držela kolem krku. Zadušoval jsem se, to znamená, že jsem poprvé v životě řekl „na mou duši“, ačkoli jsem často slyšel, jak snadno lidé tato slova vypouštějí z úst. Divím se jen, jak mne dokázala Paraša přemluvit a přimět k zadušování, které matka tak přísně odsuzovala.

Pevně jsem setrval na svém rozhodnutí nevystavovat Parašu matčině hněvu. Příliš dobře jsem se pamatoval, do jakého neštěstí jsem ji mohl loni přivést, a jak jsem si to potom vyčítal, ale přesto jsem nedokázal zatajit matce všechno. Za tepla jsem jí pověděl, co všechno jsem viděl v tetině komoře, i to, jak se Matrjona polekala a jak mne prosila, abych tetičce nic neříkal. Jen to, co říkala Paraša, jsem zatajil. Matka se nejdříve usmívala, ale potom mi přísně řekla:

„Provinil jsi se tím, že jsi tam šel, když víš, že tam bez dovolení chodit nemáš, a za trest teď musíš zalhat, to znamená zatajit před tetičkou, že jsi byl v její komoře, jinak by Matrjoně nabila.“

Toto slovo mne zarazilo – nedovedl jsem si představit, že by tetička, která litovala i komára, když ho měla zabít, dovedla bít Matrjonu. Byl bych sice rád matku poprosil, aby mi to vysvětlila, ale byl jsem již dosti rozčilen výčitkami svědomí, že jsem zalhal, zatajil před matkou všechno, o čem mne poučila Paraša. Celý den jsem byl nějak nesvůj; za tetičkou jsem ani nešel, ani s matkou jsem dlouho nepobyl, jen jsem se pořád někde toulal se sestřičkou nebo si četl. Do večera jsem si však našel takovouto omluvu: když mi mamička sama řekla, ať tetičce nepovídám, že jsem byl v její komoře, protože jinak by nabila Matrjoše, pak nesmím ani matce povědět, co říkala

Paraša, protože by ji jinak poslala do Starého Bagrova. Tím jsem se dokonale uklidnil a s veselou myslí šel spát.

Léto bylo horké a jakési strašidelné. Skoro každý den byla bouřka s lijákem, blýskalo se a hrom tak burácel, až se celý dům třásl. Babička rozsvěcela hromničky před svatými obrazy a modlila se a tetička, která se hřmění bála, si vždycky celá zalezla pod obrovskou duchnu a prachové polštáře. Já jsem také míval notný strach, přestože jsem tolikrát četl, že se bouřky nemusíme bát; ale jak se nebát blesku, když dokáže člověka zabít? O takových nešťastných případech jsem se doslechl každou chvíli. Po bouřce, která rychle přešla, býval tak pěkný a svěží vzduch a já jsem se cítil tak lehce, že jsem se až vznášel a propadal jakési bláznivé radosti, jakémusi hlučnému veselí; všichni se tomu divili a ptali se mne, proč se tak raduji, ale já jsem to sám nevěděl, a proto jsem to ani nedovedl vysvětlit. Po těchto častých, třebaže krátkých přeháňkách začalo růst náramně mnoho hub. Zpráva o tom, že v Zapadlém remízku je ryzců *jak naseto*, jak se vyjádřil starý včelař, který žil v lese se svými včelami, tetičku i otce vzrušila, protože ti obzvlášť rádi sbírali houby a nejraději ryzce.

Rozhodli se, že ještě téhož dne, hned po obědě, se vypraví do lesa a vezmou s sebou všechny služebné a ještě další ženy ze dvora. Bylo mi nepříjemné, že matka po celou dobu oběda o houbaření vtipkovala a nejvíc se posmívala otci, který kvůli tomu odložil na zítřek nějakou naléhavou práci v hospodářství. Myslel jsem si, že matka mne za nic na světě nepustí, a jen tak na zkoušku jsem se nejistým hlasem zeptal:

„Mamičko, nepustila byste mne taky na ryzce?“

K mému údivu matka ihned svolila a důrazně mi řekla:

„Jedině pod podmínkou, že se budeš neustále držet otce, protože oni budou jistě myslet jen na ryzce, a tebe by ještě ztratili.“

Pln radosti nad nečekaným svolením jsem na to řekl, že se od otce nehnu na krok. Otec se trochu zarazil a zdálo se mi, že se

dokonce začervenat. Hned po obědě jsme se začali rychle chystat. Před domem už stály připraveny dva dlouhé podvozky a jeden vůz. Všichni se vyzbrojili košíky z lýka, z březové kůry i z vrbového proutí a na podvozky a do vozu nasedalo tolik lidí, kolik se jich tam jen vešlo, a někteří šli již napřed pěšky. Matka s babičkou seděly na verandičce a my jsme odjížděli za naprostého ticha: všichni mlčeli, sotva jsme však vyjeli ze dvora, rozproudil se na všech vozech veselý hovor, který po chvíli přesel v hlasité brebentění a smích. A když jsme odjeli asi tak verstu od domu, spustila děvčata a ženy písničku a přidala se k nim i tetička. Všichni byli samý žert a smích a mně bylo také veselo. Málokdy jsem slyšel zpívat, a nyní jsem byl písničkami tak uchvácen, že se na ten pocit dodnes živě pamatuji. Červenolící Matrjoša měla nádherný hlas a předzpěvovala. Po známé příhodě v tetině komoře se přesvědčila o mé spolehlivosti a nyní mne při každé vhodné příležitosti zahrnovala něžnostmi a říkala mi, že jsem „chytřej chlapec“ a „hodnej mladej pán“. Když jsme dojeli k lesu, přiběhl jsem k Matrjoše, pochválil jsem její krásný hlas a zeptal jsem se, proč nikdy nezpívá v čeledníku. Naklonila se ke mně a zašeptala mi do ucha: „Vaše maminka nemá ráda naše vesnické písničky.“ Pak mne políbila a utekla do lesa, až mi to bylo líto, protože její písničky i hlas se mi vryly přímo do srdce. Ve chvílce se všichni rozběhli po lese a zmizeli mi z dohledu. Les jako když ožije, odevšad se ozývalo veselé volání, halekání, hlasitý smích a tu a tam si někdo prozpěvoval i písničku; Matrjošiny písničky byly nejhlasitější a nejpěknější, a jak se vzdalovala, dlouho jsem rozeznával její hlas. Jevsejič, tetička a otec, kterého jsem se držel jako klíště, chodili mladým lesem nedaleko od sebe. První plácek ryzců našla tetička. Vyšla na malý palouček, zůstala stát a řekla:

„Tady určitě musejí být ryzce, já je tady cítím,“ a vtom vykřikla: „Jémine, já na ně šlápla!“

Chtěli jsme s otcem jít k ní, ale ona nás k sobě nepustila, že prý to jsou její ryzce, že ona si je našla a my ať prý si najdeme svůj

palouček. Viděl jsem, jak si klekla a jak hmatá rukama po zemi pod listím kapradí, vybírá ryzce a klade si je do košíku. My s otcem jsme také brzy našli palouček ryzců a také jsme je nahmatávali rukama a opatrně vybírali pod vrstvičkou loňského nahnilého listí, prorostlého všelijakými lesními travinami a květinami. Otec propadl vášni přímo lovecké a radoval se hlavně z mladých ryzečků. Říkal mi:

„Podívej, Serjožo, jaké malé ryzečky! Ber je opatrně, jsou křehké a snadno se polámou! Podívej: tady zespona jako když jsou obrostlé chmýřím, a jak voní!“

Skutečně, mladé ryzce byly velice roztomilé a pronikavě voněly. Nakonec asi tak po dvou hodinách hledání jsme měli košíky plné samých mladých ryzců. Šli jsme zpátky, k místu, kde jsme nechali koně, a Jevsejič začal hlasitě volat:

„Jede se domů! Vraťte se všichni ke koním!“

Několik hlasů mu odpovědělo. Nemohli jsme hned náš vůz najít a byli bychom ho hledali ještě déle, nebýt toho, že jsme z dálky zaslechli frkat a supět koně. Naši hodní koníci, pevně přivázaní k mladým doubkům, trpěli strašná muka od všelijakého hmyzu – od much, střečků a ovádů; hlavně ovádi bolestivě koušou, protože si vybírají na zvířeti místa nechráněná srstí. Chudáci koně byli do krve pokousáni a neustále třásli hlavami a hřívami, oháněli se ocasy a tloukli kopyty do země, a tak pořád pohybovali celým tělem, aby alespoň trochu zahnali své trapiče. Předjížděč, který přijel s kočím na voze a kterého jsme tu s dlouhou zelenou větví schválně nechali, aby hmyz odháněl, si klidně spal ve stínu. Otec mu vyhuboval a Jevsejič mu pohrozil, že to poví starému kočímu Trofimovi a ten že mu to spočítá. Mnoho služebných děvčat s košíky plných ryzců se k nám brzy přidalo, ale některé zřejmě zašly hodně daleko do lesa. Nečekali jsme na ně a rozjeli jsme se domů. Matrjoša se také vrátila a já jsem poprosil, aby ji posadili na náš podvozek. Sedla si až dozadu se svým košíkem a cestou nám zazpívala ještě několik písniček, kterým jsem naslouchal s velkým potěšením.

Vrátili jsme se právě k čaji. Babička seděla na verandě a my jsme před ni postavili naše košíky a také košík Jevsejičův a Matrjonin, všechny plné ryzců. Babička měla houby ráda, a ryzce obzvlášť; ráda je jedla smažené na másle, vařené ve slané vodě a nejraději nakládané. Dlouho je s dětinskou radostí přebírala, kladla malé k malým, střední k středním a velké k velkým. Babička měla zvláštní chutě: ráda jedla smažená vajíčka nepřiliš čerstvá a také houby měla ráda staré a červivé, a když našla v Matrjosině košíku zahrnědlé staré ryzce, hned si je dala na pánvičce usmažit.

Běžel jsem za matkou do ložnice, kde seděla se sestřičkou a bratříčkem a stríhala na nějaké prádlo pro nás. Podrobně jsem jí vylíčil naši výpravu, i to, že jsem se stále držel otce, i to, jak se mi líbily Matrjošiny písničky a hlas a jak byli všichni veselí; ale o tom, co mi Matrjoša pošeptala, jsem se nezmínil. Nijak jsem o tom předem neuvažoval, jen jako když mi někdo pošeptá, abych se o tom nezmiňoval. Později jsem o tom přemýšlel a dlouho jsem to v duchu probíral, zprvu smutně a s výčitkami, potom jsem se však uklidnil a dokonce jsem sám sebe přesvědčil, že mamička by se za ta slova na Matrjošu rozhněvala a že jsem to udělal správně. Dobře jsem si všiml, že matku moje vyprávění stejně příliš nenadchlo. Bylo to zvláštní, jakým instinktem jsem to vytušil. Celý ten večer i příští den byla matka smutnější než jindy a já jsem si nevím proč připadal, jako kdybych se něčím provinil. Bylo mi smutno a cítil jsem vnitřní neklid. Zapomínal jsem, lépe řečeno vzdal jsem se svých zábav a zálib, trávil jsem s matkou více času a byl jsem k ní něžnější než jindy. Matka si této změny všimla, a aniž se na cokoli ptala, byla ke mně také milá a něžná. Když se mi pak zdálo, že matka je již klidnější a že se dokonce rozveselila, dychtivě jsem se rozběhl ke svým udicím, jestřábům a holubům. Tak to šlo až do našeho odjezdu.

Dávno jsem věděl, že začátkem srpna pojedeme do Čufarova k Praskovje Ivanovně, která trvala na tom, že matka musí vidět v plné nádheře její skvělý sedmiděsatinový sad v Čufarově, v němž

bylo nepočítaných jabloní těch nejvzácnějších druhů, spousta třešní a hrušní, a to dokonce i bergamotek. Otcí se ani trochu nechtělo odjíždět z Bagrova v době, kdy je v hospodářství nejvíc práce. Teprve před týdnem začali kosit žito, a mezitím již nastal čas, kdy se mělo žito sít, což vždycky bývalo kolem 25. července. Dobře viděl, že po dědečkově smrti se to s polními pracemi zhoršilo, a chtěl to napravit tím, že si na všechno dohlédne sám. Babička také bručela, že odjíždíme, a říkala:

„Ta má taky rozum, ta Praskovja Ivanovna, na mou duši! Jezdit se koukat na její štěpnici, a vlastní hospodářství nechat stát! Na mě už, Aljošo, nespolehej, já už jsem tuze špatná a taky tomu nerozumím. A s tím tvým novým správcem žádné řeči nepovedu – ten toho namele!“

Otec to všechno velmi dobře věděl, avšak neuposlechnout Praskovju Ivanovnu a nesplnit svůj slib – to prostě nešlo. Chtěl jen náš odjezd poněkud oddálit a místo prvního srpna jet až desátého, domnívaje se, že když celé léto pršelo, budou jablka dozrávat až tak v polovině srpna kolem Nanebevstoupení Panny Marie. Vtom dostal dopis od Michajlušky, známého zmocněnce a oblíbence Praskovji Ivanovny, který mu psal, že ve věci soudního sporu s Bogdanovými má ihned přijet do Simbirska a že Praskovja Ivanovna mu poroučí, ať přijede co nejdřív, a Sofju Nikolavnu prosí, ať si pospíší. Hospodářství muselo jít stranou a my jsme se ve spěchu začali chystat. Babička nás pouštěla velmi nerada, i když už nic nenamítala, ale otec jí musel dát slovo, že se vrátíme do Panny Marie Pomocné, tj. do 1. října. Mně se také nechtělo odjíždět z Bagrova se všemi jeho radostmi, s udicí, s jestřáby, s nimiž se zrovna začínalo chodit na hon, ale nejvíc s mými holuby – rousňáky a parukáři, kterých jsem nedávno dostal dva páry od Ivana Petroviče Kurojedova, bohatého souseda tety Axiňji Stěpanovny, jenž se ucházel o její dceru, krásnou, ale ještě příliš mladou dívku. Tetička Axiňja Stěpanovna byla tuze ráda takovému zeti, jelikož však nevěsta byla tak mladinká (bylo jí teprve patnáct let), odložila celou věc o rok.

Ženich byl velký milovník holubů, a aby si získal tetiččiny příbuzné, dal mi zničehonic tento drahý dárek. Všichni říkali, i otec a Jevsejič, že takové holuby jaktěživ neviděli. Otec mi dal udělat holubník nebo vlastně obrovskou klec, tu přistavili k zadní zdi stáje a potáhli ji starou sítí. Klec byla docela blízko přední verandičky a já jsem k ní neustále běhal podívat se, mají-li moji holoubci co zobat a je-li v korýtku voda, ale hlavně jsem se na ně chtěl podívat a poslechnout si jejich vrkání. Jeden pár už seděl na vejcích. Jak jsem se měl s tím vším rozloučit? Sestřičce se také do Čufarova nechtělo. Viděl jsem však, že matka se chystá velice ráda. Aby babičce nebylo bez nás tak smutno, pozvali jsme k ní Jelizavetu Stěpanovnu s oběma dcerami a ta slíbila, že přijede a zůstane až do našeho návratu, čemuž byl otec velmi rád. V několika dnech jsme byli vypraveni a druhého srpna hned po ranním čaji jsme se s babičkou a tetičkou rozloučili, nechali jsme jim na starost malého bratříčka, o němž Praskovja Ivanovna prohlásila, ať ho s sebou nevozíme, a vydali jsme se na cestu opět v onom anglickém Murzachanovově kočáře, čtenáři již známém, a ovšem s našimi koňmi.

Letní návštěva v Čufarově

Přesně po třech letech jsem nyní měl zase příležitost prožívat dojmy z dlouhého letního cestování. Tři roky znamenají u osmiletého dítěte velmi mnoho a dalo se tedy očekávat, že budu krásy proměnlivé a malebné přírody v kraji, jímž jsme měli projíždět, sledovat mnohem soustředěněji, uvědoměleji a pozorněji. Jenže to dopadlo docela jinak.

Když jsme před třemi roky odjízděli z Ufy do Bagrova, z města na vesnici, bylo to, jako když unikám z vězení na svobodu. Na každém kroku mne očekávaly nové a dosud nevídané věci a přírodní jevy; a Bagrovo jsem si podle otcova vyprávění představoval jako nějaké kouzelné místo, něco jako ony nádherné Šťastné ostrovy, které objevil Vasco de Gama při své mořeplavbě a o nichž jsem četl v Dětském čtení.

Nyní jsem opouštěl Bagrovo, které jsem si mezitím hluboce zamiloval, opouštěl jsem všechny své záliby a jel jsem do nepříjemného Čufarova, kde mne čekaly zase ony dva pokoje v bohatém, avšak cizím domě, které jsme obývali již minule, a zase ti věční hosté. Štěpnice s jablky, která jsem nesměl jíst, mne nelákala; žádné rybaření, žádní jestřábi, žádní holubi, žádná svoboda chodit a toulat se, kde chci, a říkat, co chci. Nadto jsem dobře věděl, že matka se mi nebude věnovat a povídat si se mnou tak jako v Bagrově, protože na to nebude mít čas – bude sedět buď v salóne nebo na balkóně, anebo se bude procházet po zahradě s babičkou a s hosty nebo budou hosté chodit za ní; slovo „hosté“ se mi už začínalo protivit...

Tyto myšlenky mi táhly hlavou a já jsem smutně seděl vedle sestřičky, vmáčknut do rohu kočáru. Otec byl také smutný, také se mu nechtělo z Bagrova a ještě víc ho trápilo, že se musel rozloučit s matkou, s mou babičkou, která v poslední době velmi chřadla,

jak všichni viděli, a kterou hluboce miloval. Moje matka však byla spokojená, že z Bagrova odjíždí – neměla je ráda a vždycky říkala, že všechny její neduhy pocházejí z toho, že vesnice leží nízko a že je tam vlhko. Dosti dlouho jsme mlčeli, až se ke mně matka nakonec obrátila a řekla:

„Copak že sedíš tak v koutku, Serjožo? Nic neříkáš a ani se nedíváš z okna?“

Odpověděl jsem, že se mi nechce odjíždět z Bagrova, a vysypal jsem matce všechno, co jsem měl na srdci. Matka se mne snažila přesvědčit, že v Čufarově je mnohem lépe než v Bagrově, že je tam suchý a zdravý vzduch, že tam sice není močálovitý rybník, zato je tam spousta překrásných potůčků, které pramení na kopci a stékají po oblázcích dolů, že čufarovská štěpnice se neprojde ani za tři dny, že je v ní několik tisíc jabloní obsypaných krásnými dozrálými jablky, a jaké jsou tam skleníky, a jaké broskvoně a hrušně a jaká spousta květin, které tak nádherně voní, a konečně je tam přece i mnoho knih, které jsem nečetl. To všechno říkala s opravdovým zápalem a přesvědčením, a všechno to přitom byla naprostá pravda, a já jsem proti tomu nemohl vůbec nic namítnout; můj rozum přesvědčila, mé srdce však nikoli, a když se mne pak zeptala: „Vid', že to v Čufarově bude lepší?“, bez váhání jsem odpověděl, že mám Bagrovo raději a že je tam veseleji. Matka se usmála a pravila: „Jsi ještě malý a nic kromě Bagrova neznáš; až si pobudeš v létě v Čufarově, budeš mluvit jinak.“ Řekl jsem jí na to, že budu mluvit vždycky stejně. „Jsi ještě hloupý,“ řekla mi na to matka poněkud nevrle. A mně bylo ještě smutněji. V takovýchto úvahách a pocitech pokračovala naše cesta dál.

Ačkoli jsem již cestou do Čufarova jednou projížděl, přesto jsem okolní krajinu vůbec neznal. Jednak proto, že tehdy byla zima a všude plno sněhu, takže se nic vidět ani poznávat nedalo, a pak také proto, že v létě se jezdívало poněkud jinudy, víc po stepi. Prvního dne jsme nocovali poblíž tatarské vesnice Bajtugan, na břehu mohutné

řeky Sok, kde byla spousta ryb. Samozřejmě že dole pod kočárem jsme měli přivázaný čtyři udice s pruty; s otcem a Jevsejičem jsme šli hned na ryby a chytili jsme mnoho krásných okounů, což nám poněkud zlepšilo náladu.

Druhého nebo třetího dne, už si dobře nevzpomínám, jsme po ránu přijeli do veliké zemědělské obce bývalých vojáků, zvané Červená Kolonie, která ležela na řece Kondurče, o něco menší než byl Sok, ale stejně krásné, hluboké a plné ryb. Odbočili jsme z cesty a těsně u mostu jsme udělali zastávku. Na tuto zastávku se dobře pamatuji, protože tam už jsme byli všichni jaksi spokojeni. My s otcem jsme se smířili s osudem a přestali jsme myslet na Bagrovo. Matka, která jistě musela mít našich smutných tváří také dost, z toho měla velkou radost a snažila se nás ještě více rozveselit; sama nám navrhla, abychom si zašli na ryby k mlýnu, který byl od nás pár desítek kroků, takže z hluku vody padající z mlýnských kol a dokonce i z hukotu mlýnských kamenů nám zaléhalo v uších a museli jsme mluvit hlasitěji než jindy.

Ještě jsme ani nevypřáhli koně a už k nám přiběhli chlapci z Červené Kolonie a přinesli nám hromadu velkých raků, kterých bylo v malých jezírkách kolem Kondurči plno. Pro mne a otce to bylo nejen dobré jídlo, ale navíc výborná návnada. A skutečně – otec i Jevsejič chytili na syrové račí krčky ve chvílce spoustu velkých ryb, hlavně okounů a menších bolenů, kteří jim neustále brali v hluboké jámě pod stavidlem, u brlení a vantrok. K mé velké žalosti jsem se tohoto rybaření nemohl zúčastnit – nebyl jsem na ně ještě dost velký a svou malou udičkou jsem chytal z hráze jen malé rybky na mělkém, bezpečném místě. Když jsme se vesele vraceli s bohatou kořistí, vyběhla mi sestřička naproti s radostným voláním a s hrnečkem plným zralých ostružin, které nasbírala s Parašou v nízkém křoví kolem malebné řeky Kondurči.

Matka se cítila zdráva a byla nezvykle veselá, dokonce i žertovala. Ve stínu kočáru nám prostřeli stůl, vyrobený z prken na dvou

dřevěných špalcích, přinesli z mlýna lavice, takže jsme měli oběd, že chutnější a veselejší nikdo na světě neměl, jak jsem si tehdy myslel. Když byla matka zdravá a veselá, bývalo veselo i všem kolem ní; to jsem pozoroval již dříve. U tohoto oběda jsem docela zapomněl na naše Bagrovo a smířil se s Čufarovem, jež mne očekávalo. Byl jsem přesvědčen, že i otec cítí stejně, protože se mi zdálo, že je mnohem veselejší; dokonce i sestřička, která se matky trochu bála, se tentokrát roz dováděla a rozpovídala, což jindy dělávala jen v matčině nepřítomnosti.

Příštího dne zrána jsme přijeli do Višeněk. V zimě jsem to tak neviděl, ale teď v létě jsem zjistil, že je to nejfádnější místo ve stepi, jaké může být. Malá řeka Berla, na mnoha místech vyschlá, přehrazená sypanou hrází, neboť jinak by zde v létě nezůstala kapka vody, se zahnívajícím vodou a s povlakem pěny, nevypadala ani trochu vábně a navíc byly její břehy zavaleny hromadami hnoje, nad nimiž se táhly řady selských chalup. Tu a tam trčely k nebi vysoké váhy studní, avšak voda v nich byla kalná a nasládlá. Vodu na pití brali dosti zdaleka z malé studánky. A na celé této pláni nejenže nebyly stromy, ale ani zelený keříček, na němž by mohlo oko spočinout, jen v dolní zahradě stály dvě obrovské vrby. A přitom to byla obec pokládaná za velmi bohatou; nejlépe o tom svědčila humna plná stohů loňského obilí, početná stáda krav a ovcí a stejně velká stáda skvělých koní. To všechno jsme na vlastní oči viděli, když při západu slunce přihnali panská i selská stáda. Nad vesnicí se vznášel vysoký sloup prachu a ve večerním vzduchu se dlouho ozývalo bučení stád a bekot ovcí. A to mi otec řekl, že víc než polovina různého dobytka zůstává na noc v polích. Nadšeně se vyjadřoval o úrodné višeňské půdě, kterou někde tvoří černozem až na tři lokte hluboká. Když pak navečer mluvil se šafářem, řekl:

„Všechno to zde máte pěkné, jen vodu tu nemáte. Strýček Michajla Maximyč udělal chybu, že nepostavil vesnici o tři versty níž: tam je v Berle už vody dost a mohli byste mít ve vsi i mlýn.“

Šafář však s úklonou namítl, že se tu žádná chyba nestala.

„Všechno je to jenom z naší hlouposti, tatíčku Alexeji Stěpanyči. Byl jsem sice tehdá ještě klouček, když nás sem stěhovali ze starý vsi, ale pamatuju se, že nejenom u nás ve vsi, ale ještě o pět verst vejš v horách bylo vody habaděj a kolem celý řeky rostl les; jenomže naši dědové a my pak po nich jsme všechn ten les vykáceli, pramínky nám zadupal dobytek a voda nám tu vyschla. Třeba Medvědí důl – co to bejvalo za les! A ten je taky pryč a zrostal z toho jenom podrost – ani voj si tam člověk neuřízne. A tak máme teďky takový trápení, topíme slamou a na louče a na všelijaký nářadí si kupujem dříví v Grjaznuše.“

Otec nad tím projevil upřímné politování a ihned poručil, aby Medvědí důl byl přísně chráněn, a řekl, že o tom okamžitě zpraví Praskovju Ivanovnu, a ta že pak pošle zvláštní příkaz.

Část domu, v níž jsme se ubytovali, byla zase tak pěkně uklizena k příjezdu vrchního správce jako loni. A v pokoji, kde jsme spali, se na mne z obrazu na stěně zase tak výhružně díval zpod hledí své přílby onen rytíř. Na druhém obraze zrovna tak ležely tmavomodré hrozny v koši, rozříznutý červený meloun s černými semínky na míse a šťavnatá jablka na talíři. Pozoroval jsem však na sobě jednu změnu: obrazy, které se mi při první návštěvě tolik líbily, mi tentokrát již nepřipadaly tak pěkné.

Odpoledne si jel otec obhlédnout lány obilí; žita zde již měli sklizena, protože ve Višeňkách dozrávalo obilí o čtrnáct dnů dříve, zato zde teprve začínali sít panské žito, kdežto v Bagrově již se setím končili. Tady zato nejméně týden sekli jařiny – pšenice a špaldu. Pole byla velmi daleko, na jakémsi propachtovaném pozemku v Orlovské stepi.³³ Matka mne tam nepustila, ostatně otec mne ani vzít nechtěl z obavy, že bych byl příliš unaven.

---

33 Orlovská step se říkalo pozemkům sousedícím s Višeňkami, které se propachtovávaly od státu, avšak dříve patřily hraběti Orlovovi.

Příštího dne jsme vyjeli o něco později a zastávku jsme měli u přívozu přes nádhernou, i když menší říčku Čeremšan, v bohaté vesnici Nikolském, jež náležela statkáři Durasovovi. Ještě jsme se ani nepřepравили na druhou stranu řeky, jen jsme se rozložili na písčitém břehu, odvázáli udice, sehnali žížaly a podle líčení vesnických kluků, kteří chytali u prámu, jsme chtěli jít hledat to zázračné místo, „kde ryby berou jako divé, dokonce i sterledi se tam chytanou“, když vtom za námi přišel lokaj od pana Durasova v plné parádě a vyřizoval nám jeho nejponížnější prosbu, abychom s ním poobědvali, a hned nám sdělil, že pro nás za chvíli přijede panský kočárek. Pan Durasov byl známý boháč, proslulý svým pohostinstvím a okázalým způsobem života; loni jsme se s ním seznámili v Čufarově u Praskovji Ivanovny. Otec i matka se domnívali, že by bylo nezdvořilé odmítnout, a slíbili, že přijedou. Můj ty bože, co to bylo pro mne za ránu, a tak nečekanou! Blesklo mi hlavou, že mne a sestřičku třeba nevezmou s sebou, avšak matka řekla, že je zde blízko hluboká řeka a že se bojí, abych k ní neběžel a nespádl tam, a jelikož sestřička k řece nepůjde, může zde zůstat, kdežto já se mám obléknout do nejlepších šatů a jít na návštěvu s nimi. Za chvíli přijel elegantní kočárek s dvěma páry v zápřeži, s předjížděčem a dvěma lokaji. My s otcem jsme byli převlečeni celkem brzy, matka si však zřídila šatnu v kůrové boudě, kde bydleli převozníci, a tam se dlouho oblékala, a když vyšla, byla tak vystrojená, jak jsem ji už dávno neviděl. Byla velmi krásná a všechno jí tak slušelo! Když dnes probírám v paměti mladé ženy, které jsem tehdy znal, musím znovu říci, že krásnější než má matka nebyla žádná.

Uprostřed velké návsi stál kamenný kostel stavěný podle tehdejší módy a z každé strany lemovaný řadou vesnických chalup. Zděný patrový dům, spojený průchozím sloupořadím s postranními křídly, tvořil jednu stranu čtverhranného dvora s kulatými věžemi v rozích. Všechna stavení na dvoře tvořila jakoby zdi tohoto dvora; z jedné strany k němu přiléhal velikánský starý sad s rybníky a řekou.

Hlavní průčelí domu bylo obráceno k řece Čeremšan. Nic podobného jsem nikdy neviděl, a proto jsem nad tím žasl a hned jsem si to v duchu srovnával s popisem rytířských zámek či venkovských paláců anglických lordů, jak jsem si je pamatoval z knih. Probudila se ve mně zvědavost, fantazie začala pracovat a já jsem se napjatě oddal očekávání něčeho zvláštního.

Vjeli jsme na široký čtverhranný dvůr – uprostřed byl mramorový vodotrysk a sluneční hodiny a kolem nich krásné široké záhony květin a cestičky vysypané pískem. Nádherný krytý vchod se svítelnami, vázami a sochami a ještě nádhernější schodiště s kobercem uprostřed a s pomerančovníky a květinami po stranách překonaly veškeré mé očekávání, takže jsem se z paláce anglického lorda přenesl do kouzelného paláce Šahrazáda.

V sále nás přivítal pan Durasov, menší, starší muž prostého vzhledu. Po obvyklých zdvořilostech nabídl matce rámě a odvedl ji do salónu.

Mahagonový nábytek zdobený bronzem a potažený sametem a látkou, všelijaké vzácné sloupkové hodiny zabudované tu do lvího břicha, tu do lidské hlavy, obrazy v pozlacených rámech – to všechno bylo tak nákladné a přepychové, že nádhra v Čufarově se ve srovnání s palácem v Nikolském dala označit za chudobu. Když pohostinný pán domu hned na počátku rozhovoru zjistil, že jsme nechali sestřičku na místě naší zastávky, začal matku přemlouvat, že pro ni pošle svůj kočárek. Matka dlouho nechtěla, nakonec však musela jeho přesvědčivým a naléhavým prosbám ustoupit. Pan Durasov nám navrhl, že bychom si mezitím mohli prohlédnout jeho zahradu, oranžerie a skleníky. Snadno se poznalo, že velmi rád předvádí svůj dům, zahradu i ostatní zařízení a chlubí se jimi. Přímo se vyjádřil, že u něho v Nikolském je všechno skvělé, kdežto u druhých to nestojí za nic.

„Vždyť já mám i vepře takové, jaké tu nikdo v životě neviděl. Přivezl jsem si je z Anglie v pojízdě boudě. A tady teď mají svůj zvláštní

domek. Nechcete se podívat? Je to jen kousek odtud. Chodím tam každý den aspoň dvakrát.“ Otec s matkou souhlasili. A opravdu, v odlehleém koutě zahrady stál krásný domek. V přední světnici bydlel krmič se ženou a ve dvou velkých světnicích žili dva obrovští vepři, skoro jako malé krávy. Hostitel je hladil a dával jim nějaká jména. Upozorňoval nás hlavně na jejich uši:

„Jen se podívejte na ty uši, jak dvířka od chlebové pece!“

Chvíli jsme vepře obdivovali, ale mně se nelíbili a naháněli mi strach; potom jsme šli do skleníků a oranžerií: co tu jen bylo vzácných květin a rostlin, vinné révy a ovoce! Hostitel nás rychle upozornil, že toto ovoce je pozdní, kdežto ranější druhy jsou již dávno sklizeny. Vtom Paraša přivedla sestřičku, která se k nám rozběhla, jak nás zdálky uviděla, a Paraša se rychle vrátila. Pan Durasov neustále trhal všelijaké květiny a ovoce a dával nám toho tolik, že jsme již nevěděli, kam s tím. Pořád jen hladil sestřičku a ta se ho nic nebála a byla roztomilá a on jí říkal „ty moje krasavice“ a „ty moje nevěsto“... Připomnělo mi to onu dávnou historii s Volkovem, a přestože jsem si s jistou dávkou pýchy v duchu říkal, že tehdy jsem byl notně hloupé dítě, kdežto nyní vím, že sedmileté děvčátko nemůže být nevěstou čtyřicetiletého muže, přesto mi slovo „nevěsta“ znělo nelibě.

Sotva jsme se vrátili do salónu a usedli k odpočinku po tak dlouhé procházce, vstoupil do pokoje muž nádherně ustrojený, zrovna jako náš ufský gubernátor, a hlásil, že jídlo je na stole. Hned jsem se potichoučku zeptal matky, kdo to je, a ona mi stačila pošeptat, že je to *majordom*. To slovo jsem slyšel poprvé a vůbec jsem mu nerozuměl, takže má otázka zůstala nezodpovězena. Pan Durasov nabídl matce rámě a druhou ruku podal sestřičce. Prošli jsme několika pokoji, z nichž jeden byl krásnější než druhý, a vstoupili jsme do obrovského, nádherně vyzdobeného sálu, tak vysokého, že nahoře byla ještě druhá řada oken. Menší kulatý stůl byl přepychově prostřen: uprostřed stál půvabný stromek s květy a plody; křišťálové

sklo, stříbro a zlato mne přímo oslnily. Sestřičku si hostitel posadil vedle sebe a dal pro ni přinést vyšíváný polštářek. Jakmile podali sterledí polévku, kterou hostitel již napřed vychválil slovy, že lepší sterledě než čeremšanské se nenajdou po celém Rusku, zadní stěna sálu se náhle pohnula a zvedla nahoru a sálem se rozlehla hudba! Spatřil jsem před sebou pódium, na němž sedělo plno lidí, kteří drželi v rukou jakési neznámé nástroje. Nikdy jsem neslyšel hrát na nic jiného než na housle, na něž jakžtakž hrával strýček, na balalajku od našich lokajů a u Mordvinů na dudy. Byl jsem tak vyveden z míry, že jsem nevěděl o světě. S lžičkou v ruce jsem seděl jako socha a s otevřenými ústy a vykulenýma očima jsem zíral na tu spoustu lidí, totiž na orchestr, kde ruce létaly sem a tam, kde se tváře nadouvaly a odkud přilétaly úchvatné, kouzelné zvuky, jež chvílemi slábly a chvílemi se měnily v bouři, ba až v hromobití...

Hostitel byl zřejmě spokojen vida můj úžas a hlasitě se smál a připomínal mi, že mi vystydne polévka. Ale já jsem neměl na jídlo ani pomyšlení. Matce byl můj údiv, lépe řečeno mé ohromení nepřijemné, a pošeptala mi, abych se přestal dívat na hudebníky a jedl... Bylo mi zatěžko ji uposlechnout. Nabíral jsem lžičkou rybí polévku a přitom jsem neustále pokukoval po orchestru a neustále jsem se pobryndával. Pan Durasov se smál ještě víc, otec se usmíval a matka se červenala a hněvala. Sestřička byla zpočátku také udivena, ale hned se zase uklidnila, pustila se do jídla a smála se mi také.

Vzácné rybí polévky jsem se sotva dotkl a vrátil jsem talíř skoro plný. Hudba přestala hrát a všichni hudebníky chválili. Pustil jsem se horlivě do jakéhosi jídla, které jsem nikdy předtím nejedl, když vtom přišly na pódium dvě dívky v krásných bílých šatech, s obnaženými rukama a šíjí a s nakadeřenými vlasy; v rukou držely nějaké listy papíru, přistoupily až k okraji pódia, hluboce se uklonily (já jsem se jim také uklonil) a začaly zpívat. Pan Durasov se při mé úkloně znovu hlasitě rozesmál a matka se znovu začervenala. Zpěv mne však nijak neupoutal: slovům jsem nerozuměl a melodii ještě

méně. Vzpomněl jsem si na písně našich služebných a usoudil jsem, že Matrhoša zpívá mnohem lépe. V důsledku toho jsem se pak plně věnoval jídlu a až do konce oběda jsem již hostitele na sebe neupozornil.

Po obědě jsme se zase vrátili do salónu. Po kávě nám pan Durasov navrhl projížďku na lodkách po Čeremšanu za doprovodu lesních rohů s podotknutím, že „takové lesní rohy nikdo nemá“, avšak otec s matkou se omluvili s vysvětlením, že zítra časně ráno musíme být u přívozu na Volze. Pan Durasov nás již déle nezdržoval a mile se s námi rozloučil, sestřičku políbil a doprovodil nás ke kočárku, který byl plný květin, ovoce a ještě tam byly dva velikánské balíky cukroví.

Po návratu jsme se rychle převlékli a vydali se dále. Po celou cestu, skoro až do večera, jsem se ustavičně otce a hlavně matky vyptával na všechno, co jsem toho dne slyšel a viděl. Odpovědi vyvolávaly nové otázky a vysvětlování nebralo konce. Nakonec jsem matku tak udolal, že mi řekla, ať už se jí na Nikolské nevyptávám. Obrátil jsem se k otci a polohlasně jsem si s ním o tom ještě dále povídal a přitom jsem mu sděloval i své vlastní poznatky a dohady. Zcela nerozřešeny zůstaly otázky: jak to, že z vodotrysku stříká voda nahoru, jak to, že sluneční hodiny ukazují čas, a jak je to v nich zařízeno, a proč tam bylo to pódium, na kterém seděli hudebníci. Když jsem se zeptal, co to bylo za ty krásné slečny, které zpívaly, řekl mi otec, že to byly Durasovovy služebné, nevolnice, které se učily zpívat v Moskvě. Ale co to zpívaly a v jaké řeči, to nevěděl otec ani matka. Když přišla řeč na hostitele, vmísila se matka do našeho rozhovoru a řekla, že je to hodný člověk, ale bez rozhledu a bez vzdělání a přitom velmi ctižádostivý, a když v Moskvě a Petrohradě viděl, jak přepychově a nákladně si žijí bohatí šlechtici, chtěl to mít doma také tak; jelikož si to neuměl sám zařídit, sehnal si všelijaké německé a francouzské řemeslníky, viděl však, že to stejně nikam nevede, a proto si našel jednoho zchudlého šlechtice, dokonce snad

knížete, aby mu v Nikolském zařídil všechno po pansku. A říkala také, že pan Durasov je velmi bohatý a může si dovolit všelijaké nápady a že několikrát do roka pořádá slavnosti, na které se k němu sjíždí celá gubernie. Matka mi vyhubovala, proč jsem se choval tak směšně, když jsem uslyšel hudbu:

„Vypadal jsi jako vesnický balík, který v životě neviděl nic jiného než svou chalupu, a najednou ho přivedou do panského domu.“

Řekl jsem jí na to, že jsem doopravdy jaktěživ nic takového neviděl, proto jsem byl tak vyjevený. Matka na to namítla, že člověk nemusí dávat svůj údiv najevo, a já jsem se zeptal proč.

„Protože to bylo směšné a já jsem se za tebe styděla,“ řekla matka.

Měl jsem na jazyku další otázku, ale viděl jsem, že matka se hněvá, a byl jsem raději zticha; zrovna jsme přijeli na nocleh do vesnice Červená Rokle, dvanáct verst od Simbirsk a deset verst od volžského přívozu. Museli jsme se k přívozu dostat za východu slunce, abychom se přepravili na druhou stranu za klidného počasí, protože každý den, sotva sluníčko začalo hřát, se zvedal prudký vítr.

Probudil jsem se brzy ráno a viděl jsem, že náš kočár je vypřažen a stojí na povlovném písčitém břehu. Slunce právě vyšlo. Bylo velmi chladno, i do kočáru zalézalo zvláštní chladivé vlhko, jaké bývá na písčitých březích velkých řek. Je to docela jiné vlhko než u rybníků a blat, tam vždycky mívá nepříjemný pach. Volha, bystrá a dvě versty široká, mne ohromila, a s hrůzou jsem hleděl na tu dálku, kterou jsme měli přeplout. Oblékli nás tepleji a posadili na převrácenou loďku. Podél břehů se táhly jako zoubkování stopy odplynulých vln a bylo vidět, jak vysoko stříkaly a kam až sahaly za bouře. Hladký okraj vroubil hrubý písek a drobné oblázky. Nad vodou s křikem poletovala hejna racků a chvílemi padla na vodu a potopila se, jak chytala nějakou rybkou. Simbirsk se svými kostely a kamenným gubernátorovým domem na vysokém kopci plném úrodných zahrad skýtal velkolepý pohled, já jsem mu však nevěnoval mnoho pozornosti. Kolem mne bylo plno ruchu a shonu. U přívozu nocovalo mnoho lidí a jeden velký

plochý prám nacpaný koňmi a vozy se zvednutými ojemi se již černal uprostřed Volhy a druhý se spěšně nakládal, aby se stihlo příznivé počasí. Z pobřežní vesnice Časovně přiběhlo plno převozníků a nabízelo nám své služby. Měli jakéhosi svého předáka, který říkal otci, ať jim nevěří, protože někteří z nich nejsou převozníci, a ať se ve všem spolehne na něho. I druhý prám byl již vrchovatě naložen, pak odvázáli kotvící lana, odrazili od přístaviště a odpichující se bidly, zvolna vypluli nahoru proti proudu a stále kolem břehu. Potom přivezli třetí prám, nejlepší a nejpevnější, jak tvrdili, a na něj převezli nás kočár a vůz a převedli všech devět koní. Naši hodní koníci nebyli zvyklí se převážet, a tak frkali a řehtali; ke kočáru ani k zábradlí, jímž byl prám z obou stran ohrazen, se přivázat nedali, takže každý pár drželi naši kočí a sloužící za opratě – s námi zůstali jen Jevsejič a Paraša. Nikdo další tam nastoupit nesměl a pak už náš prám pomalu vyplul proti proudu rovněž odpichován bidly.

„Držte se hodně vysoko, chlapci,“ volal z břehu předák. „Ať se dostanete rovnou k přívozu!“

Byla ve mně malá dušička, když jsem se na to díval a se strachem pozoroval, že větřík, který zprvu z východu vál jen slabounce, čím dál více sílí, a že hladina Volhy neustále mění barvu – chvíli je tmavší, pak zase světlejší – a její kalnou vodu v nekonečných pruzích brázdí dosti velké vlny. Rychle nám přistavili velkou bárku, šest veslařů usedlo k veslům a sám předák či majitel se postavil ke kormidlu. Pak nás vzali pod paží a převedli či přenesli do tohoto lehkého plavidla, my jsme se posadili na lavičky až docela uprostřed, a už odrazili od břehu a loďka sklouzla na vodu a zvolna vyplula, nejdřív rovněž proti proudu; když jsme však odpluli asi sto sáhů od břehu, předák hlasitě pravil:

„Smekněte a prostě pánaboha o pomoc!“

Všichni smekli čepice a pokřižovali se – loďka se na chvíli zastavila.

„A teď spánembohem do toho, mládenci!“ pravil kormidelník a nalehl oběma pažemi a celým tělem na těžké veslo na zádi, stlačil

je až ke dnu bárky, čímž zvedl jeho spodní konec, veslo pak přehodil na druhou stranu a otočil před' bárky kolmo přes proud. Veslaři se spojenými silami opřeli do vesel a člun se bystře rozjel.

Měl jsem již dávno strach, ale přemáhal jsem jej a tajil, jak to jen šlo; když se mi však břeh začal ztrácet z očí, když jsme se dostali do proudu a kolem nás vířily strašné spousty vody, jež tekla tak prudce a nezadržitelně, že nás uchvátila ze všech stran a nesla naši bárku jako třísku dolů po proudu, už jsem to déle nevydržel, vykřikl jsem, dal jsem se do breku a schoval tvář v matčině náruči. A sestřička se se mnou dala do pláče také. Otec se smál, říkal, že jsem malý strašpytel, a matka, která se vody nebála ani za bouře, se zlobila a dokazovala mi, že nemám nejmenší důvod se bát. Ležel jsem chvíli se zavřenýma očima a teď už jsem věděl, že je to hanba, a pomaloučku jsem oči otvíral a pln radosti jsem viděl, že Simbirsk na kopci se k nám přibližuje. Sestřička se již uklidnila a vesele něco žvatlala. Strach mne zvolna přecházel, a když jsme připlouvali ke břehu, byl jsem již veselý jako vždy po takovém záchvatu.

Vystoupili jsme na příkrý břeh a usedli na tlusté klády, jakých tam leželo plno. Prám s naším kočárem byl teprve uprostřed řeky; pohyb vesel nám zdálky připadal jako dětská hra a zdálo se, že plavidlo se k nám vůbec nepřibližuje. Vítr sílil, opíral se do kočáru a ztěžoval plavbu a všichni tvrdili, že je to zanese o hezký kus dolů. Na srázném břehu kolem nás stály dřevěné krámky, kde se prodávaly koláče, perník, kvas a spousta jablek. Matka, která měla jablka velmi ráda, si je šla koupit sama, zjistila však, že jsou ještě nedozrálá, a řekla, že jsou to všechno padavčata; nakonec si však přece jen vybrala asi deset zralých jablek, jedno sladounké z nich vzala, rozkrájela je, oloupala a já i sestřička jsme dostali každý půlku. Jídal jsem málo čerstvého ovoce a jablko mi strašně chutnalo.

Zatímco jsme čekali na člun s naším nákladem, otec, jenž měl nejvíc z nás všech rád ryby, odjel na rybářské lodce k sádkám a přivezl celý svazek sterledí navlečených na lýkové vlákno, že si z nich

v Simbirsku uvaříme rybí polévku. Vůbec mi nenapadlo požádat, abych směl jet s otcem, – samozřejmě že by mne nepustili, a taky bych se na té malé lodičce bál, zato jsem si s velkým zájmem jesetříky prohlédl; živě jsem je doposud neviděl a poprosil jsem, abych je směl aspoň podržet.

Z blízkého kostela začaly vyzvánět zvony – již dávno jsem zvony neslyšel a v Ufě jsem je vlastně ani příliš nevnímал, kdežto zde mne jejich zvuk překvapil a velmi příjemně na mne zapůsobil. U přístaviště konečně přistál i náš náklad s kočárem a koňmi – skutečně ho to zaneslo o něco níž; povozy vyložili a začali zapřahovat koně, otec zaplatil za převoz a všichni jsme se vydali pěšky na kopec.

Výstup na simbirský kopec, vysoký, strmý a příkrý, byl tehdy tak obtížný, že i za sucha jej pokládali za těžší věc než samu přepravu přes Volhu. A když bylo bláto, znamenal pro těžký povoz překážku, k jejímuž zdolání bylo třeba neuvěřitelného úsilí, ba přímo hrdinství, navíc spojeného s jistým nebezpečím. Naštěstí bylo sucho. Když jsme vyšli na první kopeček, kočár nás dohonal; aby mohl na příkrém svahu zastavit a koně si mohli odpočinout, musela se zabrzdít obě kola a podložit pod ně kameny nebo polena, která jsme měli s sebou, jinak by byl kočár sjížděl zpátky. Potom jsme všichni vyšplhali na druhý svah a nahoře jsme kočár zase jakžtakž zastavili. Matka byla unavena a nemohla už jít, a proto si sedla se mnou a se sestříčkou do kočáru a všichni ostatní šli pěšky. Naši statní a silní koně byli celí zpěnění a tak těžce dýchali, že mně jich bylo až líto. Nakonec jsme se po několika zastávkách na každém vhodném místě šťastně dostali až na obrovitou horu.³⁴ Babička Praskovja Ivanovna měla v Simbirsku svůj dům, nikdy tam však nejezdila. Ubytovali jsme se v něm. Dům byl na tehdejší dobu krásný, pěkně zařízený

---

34 Později tento příjezd postupně skopávali, takže byl rok od roku povolnější a snazší; avšak teprve nedávno jej definitivně upravili a dnes je již zcela pohodlný, klidný a bezpečný.

a plný obrazů, na které si nebožtík Michajla Maximyč zřejmě velmi potrpěl. Nebýt toho, že jsem viděl Nikolské, byl by mi tento dům připadal výstavný a přepychový; avšak po paláci v Nikolském mne nijak neupoutal.

Otec s matkou v Simbirsku nikoho nenavštívili; nakrmili jsme tu jen koně a snědli sterledí polévku, která mi zde chutnala víc než v Nikolském, protože tam jsem ji skoro nejedl a taky jsem její chuť nevnímal: bodejt'! Kolem druhé hodiny jsme vyjeli ze Simbirska do Čufarova a nazítří kolem poledne jsme byli na místě.

Praskovja Ivanovna nás již dávno čekala a měla z nás velikánskou radost; nejvíc hladila matku a říkala jí:

„Já vím, Sofjo Nikolavno, že nebýt tebe, Alexej by se nevypravil z Bagrova v tuhle dobu o žních; Arina Vasiljevna ho jistě nechtěla pustit. Tak a teď uvidíš mou štěpnici v plné nádheře. Jablka právě dozrála a některá teprve dozrávají. A úroda je skvělá, jako na objednávkou. Teď aspoň uvidím, jak máš jablka ráda.“

Matka s upřímnou radostí objímala přívětivou hostitelku a říkala, že kdyby to záleželo na ní, nikdy by z Čufarova neodjela. Alexandra Ivanovna Kovriginová z nás měla také velkou radost a hned poslala vzkaz Minickým, že jsme přijeli. Tentokrát zde žádní hosté nebyli, ale v nejbližší době jich mělo přijet hodně.

Praskovja Ivanovna nás nenechala ani vydechnout a odpočinout si po cestě a hned nás odvedla do sadu. A byl to vskutku nádherný sad: nescíslné množství jabloní, obsypaných všemi možnými odrůdami zralých a dozrávajících jablek, krásně vybarvených, se ohýbalo pod jejich tíží; mnoho větví bylo podloženo podpěrami a někde byly podepřeny i kmeny, protože jinak by se byly pod tíhou plodů zlomily. Po celém svahu kopce vyvěraly silné prameny a vytvářely na výstupcích přirozené vodopády, bublaly, pěnily se a potom tekly jako průzračné krásné potůčky, jež osvěžovaly vzduch a rozveselovaly krajinu. Praskovja Ivanovna byla neúnavný chodec. Vodila nás až do oběda ke svým oblíbeným pramenům, pak zase k oblíbeným

jabloním, z nichž sama trhala jakousi dlouhou vidlicovitou holí nejkrásnější jablka a nabízela nám je. Matka měla opravdu jablka velmi ráda a snědla jich tolik, že jí je hostitelka nakonec přestala nabízet se slovy: „S takovou nebudeš vůbec obědvat.“ Starý kredencký Ivanuška už dvakrát přišel ohlásit, že jídlo vystydne. Neprošli jsme ještě ani polovinu sadu, ale museli jsme se vrátit. Šli jsme rovnou do jídelny a usedli k obědu. Tentokrát mne a sestřičku poprvé posadili ke stolu s dospělými a od té doby jsme již vždycky obědvali společně, což matku velmi potěšilo. Praskovja Ivanovna byla tak veselá, tak hovorná a mluvila tak prostě a přímo, smála se tak dobrosrdečně a tak pěkně se na nás dívala, že jsem ji měl tentokrát mnohem raději než minule. Připadala mi jako docela jiná žena, jako bych ji viděl poprvé. I tentokrát jsme se ubytovali v kabinetě a v dětském pokoji, to znamená v bývalé ložnici, ale už jsme nemuseli stále jen sedět ve svých pokojích a chodili jsme si a běhali všude; bylo to pravděpodobně tím, že zde nebyli žádní hosté, ale i později, když už zde byli, jsme si počínali stejně.

Příštího dne přijeli ze své Podlesné Miničtí, které zde nikdo nepokládal za hosty. Přivítali se s otcem a matkou jako upřímní přátelé. Stejně jako včera jsme si až do oběda prohlíželi s Minickými zbývající polovinu štěpnice a zašli jsme také do oranžérií a skleníků. Praskovja Ivanovna si však na ně příliš nepotrpěla. Měla ráda všechno, co rostlo volně, na čerstvém vzduchu, kdežto všechno namáhavě vyplané, všechno umělé se jí nelíbilo; oranžerie a skleníky jen trpěla, a to jedině proto, že zde byly zavedeny již od dřívějška.

V čufarovském sadu se mi nejvíc líbily potůčky, kde jsem nacházel mezi oblázky spoustu čertových prstů, nápadně velkých; udělal jsem si z nich takovou sbírku, že se mi ani nevešla na okno. Tato zábava mne však brzy omrzela a jabloňový sad ještě víc, takže jsem smutně vzpomínal na Bagrovo, kde tou dobou báječně brali okouni a kde každý den lovci s jestřáby nacyhtali spousty křepelek. Mnohem víc mne těšily knihy, které jsem si směl vybírat volněji než

dříve. Přečetl jsem zde několik románů jako Vikář wakefieldský, Herbert čili Sbohem, bohatství, ale nejvíc se mi svou tajuplností líbila Železná maska: byla o to zajímavější, že to nebyl výmysl, ale skutečná událost, jak tvrdil autor.

Otec si zajel do Starého Bagrova a potom odjel ve své záležitosti do Simbirsk a Lukojanova. Zdržel se tam opět mnohem déle, než bylo domluveno, a matka se na něho hněvala.

Mezitím opět začali přijíždět do Čufarova hosté a opět začal stejný život jako loni. Tentokrát jsem jej poznal a nahlédl do něho blíže, protože jsme se sestřičkou vždycky obědvali společně s hosty a mnohem častěji jsme bývali v salónech a v salóncích. V salónech obvykle hráli karty starší lidé a ti zpravidla mlčeli a mysleli na hru, kdežto v salóncích sedávali všichni, kdo nehráli, většinou mladí; tam bývalo vždy hlučněji a veseleji, dokonce se tam někdy zpívaly romance a ruské lidové písně. Dodnes se pamatuji na několik slok z písničky knížete Chovanského, kterou ráda zpívala i Praskovja Ivanovna. Zněly takto:

*Hle, pasáci k stádu běží,
ruku v ruce družky své,
jenom mne si smutek střeží;
nemám nikde přítele.*

*Vítr tam a zpátky duje,
prohání se vesele,
točí se a opakuje:
nemáš nikde přítele.*

*Kvítko, klásek, stéblo travné,
každá snítka plevelu,
každý lístek volá na mne:
nemáš nikde přítele.*

*Ano, je to pravda, nemám,
užírám se srdce mé,
jenom trápím se a sténám:
nemám nikde přítele.*

A tyto ubohé veršičky (otištěné tuším v Aoidách) mne hluboce dojímaly, a nejen při zpěvu, kdy melodie a zpěvákův či zpěvaččin hlas přidají na kráse i špatným slovům, ale i při pouhém přednášení. Naučil jsem se jim z paměti a přednášel jsem je s velkým zaujetím a všichni mne za to chválili. Matka se o tom zmínila před Praskovjou Ivanovnou a ta byla velmi spokojena, že se mi její oblíbená píseň tolik líbí. Musel jsem ji přednést nahlas před hosty v salónek a ona mne za ni pochválila. Od té doby mi byla obzvlášť nakloněna.

Čufarovské služebnictvo nahánělo matce strach stejně jako dříve, ba snad ještě více, a ona podnikla již napřed všechny kroky, aby mne uchránila škodlivých vlivů. Přísně mi zakázala s kýmkoli z nich mluvit či poslouchat řeči lokajů a služebných, ba dokonce se i dívat, jak se k sobě neslušně chovají. I Jevsejič a Paraša dostali příkazáno, aby nás drželi od čufarovského služebnictva co nejdál. Jenže takové příkazy se těžko dodržují – uši si člověk zacpat nemůže a se zavřenými očima také nemůže chodit, a jak jednou zahlédne nebo zaslechne něco nového a zajímavého, rád by slyšel či viděl to další. Už sám přísný zákaz dráždil zvědavost, takže jsem si bezděky všiml ledačehos, co jsem slyšet ani vidět neměl. Z obavy, aby nedošlo k nějaké nepříjemnosti jako tehdy s Parašou, a hlavně ze strachu, že by mne matka hubovala, jsem jí všechno nevyprávěl a omlouval jsem sám sebe tím, že mi matka sama dovolila, abych tetičce Tatjaně Stěpanovně neříkal, že jsem byl v její komoře, kam se nesmělo. Děti mají neobyčejnou paměť a často je slovo neopatrně před nimi pronesené vybídne k činu, jakého by se jinak nedopustily.

Vždycky jsem míval raději společnost dospělých než společnost dětí, avšak v Čufarově mne tato dospělá společnost nějak

neuspokojovala. Když jsem sedával v salóнку a pozorně poslouchal, o čem se tam povídá a čemu se všichni tak hlasitě smějí, nemohl jsem pochopit, jak je takové hlouposti mohou bavit. Mne tam neza-ujalo nic; všelijaké ty anekdoty o sousedech, zřejmě velmi směšné, protože se všichni smáli, mi připadaly nezajímavé a nezábavné. Zkoušel jsem dokonce, jaké je to v salóně u hostů, co hráli karty, avšak i tam jsem se nudil, protože jsem nerozuměl ani hře, ani slovům, ani sporům hráčů, kteří se někdy dost rozčilovali.

Oblíbenými hosty Praskovji Ivanovny byli Alexandr Michajlyč Karamzin a Nikita Nikitič Filozofov, manžel jeho sestry. Karamzinovi všichni říkali bohatýr a vskutku, málokdy se vidí muž tak statný a mohutný. Byl vysoký, nápadně široký v ramenou a poměrně tlustý a přitom velmi krásně rostlý; hrud' se mu dmula jako měch, jak se říká, a povahy byl prudké a veselé. Často předváděl svou bohatýrskou sílu a pohazoval si dvoupudivými činkami jako lehkými kuličkami. Jednou v záchvatu veselé nálady popadl tlustou a velkou Darju Vasiljevnu a přehazoval si ji z ruky do ruky jako pušku při cvičení. Zoufalý křik vyděšené staré ženy, které se svezl z hlavy šátek i čepec a šedivé copy se jí rozpletly a rozcuchaly, zvedl od karet všechny hosty a po celém domě se dlouho ozýval smích; mně však bylo ubohé Darji Vasiljevny líto, i když jsem si zároveň myslel, jaký by byl z Karamzina báječný rytíř, kdyby se mu obléklo brnění a přilba a do rukou se mu dal štít a kopí.

N. N. Filozofov byl postavy malé, ale živý a mrštný byl jako štírek. Říkalo se o něm, že má jazyk pořád nabroušený: neustále vtipkoval a často jsem slýchal, jak o něm říkali, že by dokázal „rozesmát i mrtvého“. Opakuji však, že mne to přitom nijak zvlášť nezajímalo, a vrátil jsem se proto opět do dětské společnosti své milé sestřičky, kterou jsem předtím opustil. Sestřičce v té době smutno nebylo, protože v Čufarově byly trvale na návštěvě dvě dcery Minických, s nimiž se velmi spřátelila. Starší z nich, A. P., byla mou vrstevnicí a stejně jako já ráda četla. Přivezla s sebou sešitek básní knížete

I. M. Dolgorukova. Měla jeho básně ráda a líbily se jí víc než všechny jiné, které slyšela ode mne. Horlivě jsem se zastával svých básníků, které jsem znal a uměl je takřka nazpaměť, a mívali jsme spolu překrutné diskuse. Má odpůrkyně se mnou nesouhlasila, a já, abych se jí pomstil za urážku svých milovaných poetů, jsem pomlouval knížete Dolgorukova, přestože se mi po pravdě řečeno docela líbil, zvláště jeho báseň Chudásovi, která začínala takto:

*Parfjone mlč, že zemi hryžeš,
v ruce máš věčně cep a srp,
že bídu třeš, nic neužiješ.
Jsi přece chudás – takže trp.*

*Až v nebi budou odměněni
lidé, co nesou bídy hrb;
tady jsi na nevděčné zemi –
jsi přece chudás – takže trp! atd.*

Tajně jsem se naučil jeho nejlepším básním zpaměti. Někdy jsme se až rozvadili, ale ne nadlouho; na usmířenou jsme si pak obvykle přednášeli zpaměti Dolgorukovovu báseň nazvanou Spor. Byl to spor o tom, co je důležitější – zda slunce či měsíc. Zaníceně jsem přednášel chválu slunce a Minická opakovala stejný verš, kterým končila téměř každá sloka: „Proč ne, však měsíc radši mám.“ Přednášeli jsme to takto:

Já
*Sluníčko hýčká každé sémě,
svou září všechno zalévá,
proniká až do útrob země...*

Minická
Proč ne, však měsíc radši mám.

Já

*Když s jarem slunce ukáže se,
posype zlatem každý lán
a prochází se loukou, lesem...*

Minická

Proč ne, však měsíc radši mám... atd. atd.

Minická potom přednášela další sloky ke chvále měsíce a závěrečné čtyřverší, které již plně vyjadřuje galantnost knížete Dolgorukova:

*Už nehádej se, třikrát běda,
jen hlupák tohle neuzná:
věz, logika je krásná věda,
však žena vždycky pravdu má.*

Při takovémto přednesu vznikalo jakési dramatické napětí. Dlouho a usilovně jsem se snažil vysvětlit své odpůrkyni své literární názory, až nakonec jsem ji přece jen přiměl k jistým ústupkům; knížete Dolgorukova však obhájila jeho vlastním veršem a prohlásila svým zpěvavým hláskem, rytmus nerytmus:

Proč ne, však Dolgoruka radši mám.

Dlouhá otcova nepřítomnost, která matku pohněvala, přiměla Praskovju Ivanovnu, aby mu poslala na pomoc svého vrchního správce Michajlušku, který byl v té době pokládán v Simbirske gubernii za výborného právního znalce a zástupce v soudních sporech; byl to nejlepší žák našeho slepého Pantěleje. Praskovja Ivanovna se matce o ničem slovem nezmínila, napsala otci krátký dopis a přikázala mu, aby se ihned vrátil. Otec neprodleně její

příkaz splnil, a zanechav místo sebe v Simbirsku Michajlušku, přijel do Čufarova. Matka měla radost, ta však značně ochabla, když se dověděla, že otec přijel na tetiččin příkaz. Zaslechl jsem kolem toho nějaké nepříjemné řeči. Za několik dnů řekl otec v mé přítomnosti Praskovje Ivanovně:

„Tetičko, udělal jsem, co jste si přála, ale nebudu-li se sám starat o svou záležitost, spor prohraju.“

Praskovja Ivanovna mu na to řekla, že je to nesmysl a že Michajluška se v těch věcech vyzná lépe. Otec tedy zůstal, ač velmi nerad. Dopadlo to, jak předvídal: asi za čtrnáct dní se Michajluška vrátil a oznámil, že spor byl rozhodnut ve prospěch Bogdanovových. Otec si div nezoufal a všechno Michajluškovo přesvědčování, že to nic neznamena, že definitivně celou věc musí rozhodnout až senát (tak jak to říkal i náš Pantělej), že platit nižší soudní instance je zbytečná ztráta peněz, protože kdyby věc dopadla v náš prospěch, odpůrce by se odvolal a přenesl spor do senátu a že přesně totéž nyní musíme udělat my – nemělo žádný účinek. Praskovja Ivanovna i matka s Michajluškou souhlasily a otci nezbylo než mlčet. Michajluška dostal příkaz obstarat ihned kopii rozsudku, protože odvolání k senátu měl vypracovat náš právní zástupce Pantělej Grigorjič v Bagrově.

Mezitím nastal konec září a otec ohlásil Praskovje Ivanovně, že je čas, abychom odjeli, neboť k 1. říjnu na Pannu Marii Pomocnou slíbil, že bude doma, že maminka není zdráva a den ze dne více chřadne. Jenže naše hostitelka nechtěla o odjezdu ani slyšet.

„To jsou jenom řeči,“ pravila, „tvoje maminka vůbec nechřadne, je tam s dcerami a nic jí nechybí, a navíc tam má pro potěšení vnoučka. Pustím vás až na vaše posvícení, na Zjevení Panny Marie.“

Otec dokazoval, že do Zjevení Panny Marie, do 27. listopadu, je to ještě víc jak dva měsíce a že v polovině listopadu už vždycky leží sníh a my jsme přijeli v kočáře. To byla námitka, kterou Praskovja Ivanovna uznala. Řekla:

„Tak dobrá, pustím vás na svatého Michala.“

Otec by byl sice strašně rád splnil slib, který dal matce, již tak vroucně miloval, a strašně rád by byl jel do Bagrova, do svého domu, ke svému hospodářství, ke svému venkovskému životu a k venkovským pracem a zálibám, nedovolil si však Praskovje Ivanovně odporovat. Jako vždy se jí podřídil. I já jsem byl mrzutý stejně jako otec; den ze dne se mi tento městský život na vesnici víc a více zajídal. Dokonce i matka toužila vrátit se co nejdříve do toho svého protivného Bagrova, protože tam zůstal můj malý bratříček, kterému šlo již na třetí rok. Otec byl velmi smutný a dokonce plakal. P. I. Minickij a A. I. Kovriginová jakožto lidé Praskovje Ivanovně nejbližší se ji pokoušeli uprosit, aby nás pustila dříve nebo dovolila odjet alespoň otcí samotnému. Avšak Praskovja Ivanovna přijala tyto přímluvy s velkou nevolí a řekla:

„Alexeje bych snad pustila, jenže Sofju Nikolavnu by to zarmoutilo, a já ji mám tak ráda, že se s ní nechci brzy rozloučit a nechci ji ani zarmoutit.“

Nedalo se nic dělat. Přemohli jsme se, myšlenku na odjezd jsme odložili a veselý čufarovský život plynul dál.

Přišel 1. říjen, svátek Panny Marie Pomocné. Probudil jsem se dosti časně a vidím, že otec sedí na lůžku a vzdychá. Zeptal jsem se ho, co je mu, a on potichu vstal, aby neprobudil matku, přišel za mnou, sedl si na pohovku, na níž jsem spával, a řekl polohlasně:

„Už dávno nespím. Měl jsem zlý sen, Serjožo. Babička je na tom asi špatně.“

V očích se mu objevily slzy. Bylo mi tak líto mého ubohého otce, že jsem ho objal, a bylo mi taky do pláče. Vtom se probudila matka a podivila se, když nás viděla, jak se s otcem objímáme. Myslela si, že jsem snad onemocněl; otec jí však řekl, jak to bylo, i svůj sen jí vyprávěl, jenže tak potichoučku, že jsem z toho slovo neslyšel. Matka se ho snažila uklidnit, říkala, že se mu zdál strašidelný sen a ne zlý sen, a že „sváteční sen se do oběda splní“. Tato slova

mi utkvěla v hlavě a začal jsem uvažovat: jak to, že mi mamička vždycky říkala, že věřit snům je hloupé a vykládat si je nějak je holý nesmysl, a teď sama říká, že otci se zdál strašidelný sen, a ne zlý sen? Takže se mohou zdát i zlé sny? A sen, který se zdá ve sváteční den, se do oběda splní? Dnes přece je velký svátek. Uvidíme tedy, co se do oběda stane. Myslím, že se matce podařilo otce uklidnit, protože pak spolu mluvili vesele. Brzy jsme všichni vstali, oblékli se a šli do kostela. Praskovja Ivanovna už tam byla a postupně se tam shromáždili všichni hosté i domáci. Začala bohoslužba – kněz i jáhen byli v nových zlatých ornátech. Praskovja Ivanovna zpívala společně se svými zpěváky na kůru. Po skončení mše jí všichni blahopřáli k svátku a vesele se vrátili do domu, někteří pěšky, někteří v bryčce nebo v dlouhé drožce, protože začínalo poprchávat. V salóně nás již čekal čaj a káva.

Vtom náhle vstoupil lokaj, podal otci dopis se slovy, že jej přivezl zvláštní posel z Bagrova. Otec zbledl a roztřásl se mu ruce; jen stěží rozpečetil obálku, a když si přečetl první řádky, rozplakal se a ruka s dopisem mu klesla na klín. Pak řekl:

„Maminka je těžce nemocná.“

Všichni byli rozčileni, nejvíc matka a já, protože jsme si hned vzpomněli na ranní sen. Otec ani dopis nedočetl, obrátil se k Praskovje Ivanovně a pravil pevně:

„Říkejte si, co chcete, tetičko, ale musíme dnes odjet; a jestli Sofju Nikolavnu nepustíte, pojedou sám.“

Praskovja Ivanovna, rovněž velmi rozčilená, na to okamžitě řekla:

„Jedte všichni, já vás nedržím.“

Otec vzápětí odešel dát pokyny k okamžitému odjezdu. Pak dočetli dopis. Tetička Tatjana Stěpanovna psala:

„Pospěšte si, bratříčku, a honem přijedte. Maminka je těžce nemocná. Už třetí den má horkost a není při smyslech. Poslali jsme pro kněze. Posílám k vám zvláštního posla, mého Nikolaje. Poručila

jsem mu, ať jede ve dne v noci a střídá koně. Jak se maminka na chvílku probere, pořád se po vás ptá.“

Ke konci bylo připsáno, že kněz přijel, nemocnou vyzpovídal tichou zpovědí, dal jí poslední pomazání a říkal, že vypadá tuze špatně.

Bylo vidět, že Praskovju Ivanovnu tato zpráva silně rozrušila. Zdržela zde otce bez jakékoli závažné příčiny, nepustila ho do Bagrova, a nyní si to vyčítala. Tvář měla smutnou a vážnou, obočí stažené. Dlouho mlčela; všichni ostatní mlčeli také. Potom pravila:

„Bůh mne chraň a opatruj, jestli nezastane matku naživu!“ vstala a odešla do své ložnice.

Zápasila ve mně úzkost s lítostí. Bylo mi líto babičky a ještě více otce. Brzy však zvítězil pověřivý strach a já jsem mu zcela propadl. Otec slíbil, že přijede na mariánský svátek, téhož dne měl zlý sen a téhož dne dopoledne se sen splnil. Co to znamená? Jak potom snům nevěřit? Nesesílá je bůh? A dlouho jsem jim potom věřil, přestože po pravdě řečeno se mé sny nikdy nesplnily.

Matka šla balit a do oběda jsme byli vypraveni. Přinesli jídlo. Praskovja Ivanovna předtím zašla k nám do kabinetu. Byla již klidná a pevným hlasem otci domlouvala, aby se netrápil předem a spoléhal plně na milost boží.

„Doufám,“ řekla mimo jiné, „že zastihneš Arinu Vasiljevnu naživu a že v den Matky Boží Pomocné, to znamená dnes, se jí v nemoci uleví.“

Otce jako by její slova poněkud povzbudila. Praskovja Ivanovna vzala pak otce i matku za ruce a odvedla je do sálu, kde nás čekalo spousta hostů, kteří se sem ve sváteční den sjeli. Posadila si nás všechny kolem sebe a věnovala se především nám. Než jsme se naobědvali, stál již před domem připravený kočár. Vypili jsme ještě kávu, bez níž nás Praskovja Ivanovna nechtěla pustit, ona pak jako první vstala, pomodlila se a řekla:

„Bud'te sbohem, přátelé moji. Děkuji Alexeji Stěpanyči za to, že splnil mé přání a poslechl mne. A tobě, Sofjo Nikolavno, za tvou příbuzenskou lásku a přátelství. Myslím, že se budeme mít vždycky rády. Pošlete ke mně zvláštního posla se zprávou o Arině Vasiljevně.“

Za chvíli jsme již ujížděli drobným klusem po blátivé cestě. Podzimní deštík s větrem ostře bubnoval do zavřeného okna, u něhož jsem seděl a mimoděk sledoval, jak po skle ustavičně stékají potůčky vody a navzájem se dohánějí a předhánějí. Než jsem se probral ze zamyšlení, začalo se stmívat a soumrak, jenž toho dne přišel nějak nápadně brzy, pohltil náš kočár. Jen tam, kde zapadlo sluníčko, ještě maličko svítil načervenalý pruh. V kočáře bylo hrobové ticho – nikdo z nás nepromluvil slova.

Podzimní cesta do Bagrova

Příštího dne, asi v deset hodin dopoledne, jsme vjeli do Simbirsku. Počasí bylo velmi nepříznivé – chvílemi drobně mžilo a vytrvale vál silný vítr. Zastávku jsme udělali zase v onom domě, nakrmili jsme koně a hned jsme se vydali k přívozu. Sjet dolů ze simbirského kopce bylo nyní nesrovnatelně obtížnější než vyjet nahoru: bylo kluzko, kočár se nedal ubrzdít a sjížděl smykem po svahu. Zůstat v kočáře bylo nebezpečné, takže jsme bez ohledu na bláto a déšť museli jít pěšky. Volha... Volha skýtala obraz přímo děsivý! Hladina se proměnila v tisíce vodních hrbolků, které se vlnily vpřed a vzad, u písčitých mělčin žluté a hnědé a uprostřed řeky černé; a řeka vřela, pěnila se, zmítala sebou na všechny strany a jako by sténala, vlny ustavičně stříkaly na břeh a vylévaly se na sáh daleko. Po celé vodní ploše, hlavně uprostřed Volhy, se dělali beránci, jak se říká vodním sprškám, když hřebeny vysokých vln dosáhnou vrcholu, zlomí se a rozstříknou ve vodní krůpěje a bílou pěnu. Zachvátila mne nevýslovná úzkost a při pouhém pomyslení, že touto strašlivou cestou máme plout, mi stydla krev v žilách a div jsem neztrácel rozum. Na břehu nám řekli, že se teď nepřeváží a že všichni převozníci se rozešli do krčmy a do hostince. Otec však chtěl stůj co stůj jet a poslal pro převozníky; několik jich hned přišlo a řekli mu, že musíme tak hodinku počkat, že před západem slunce se vítr trochu utiší a potom že nás bezpečně převezou na druhou stranu. A že zatím budou nakládat, než tato příznivá chvíle nastane. Vybrali zase ten nejlepší nákladní prám a převezli na něj náš kočár, vůz a převedli všechny koně. A vítr skutečně jako by se trochu zmírnil. Když viděli, že z opačného břehu odrazil jiný nákladní prám, odvázáli rychle od přístaviště i náš a bidlovali nahoru podél břehu, aby se dostali co nejvýš proti proudu. Paraša a Jevsejič zůstali s námi. Převozníci pak připravili velkou bárku pro nás. Přišel

náš známý předák či převoznický starší, jak mu někdy říkali; chtěl si vzít sám na starost kormidlo a vybral si šest nejlepších veslařů, navrhl však, abychom ještě tak půl hodinky počkali. To bylo naše štěstí, protože vítr, který se na chvíli utišil, se zvedl znovu a byl ještě prudší a Volha se rozbouřila ještě víc a sami převozníci řekli, „že nás převezou, to se ví, ale bude to kapánek divočejší, a jak lod'ka začne nabírat vodu, panstvo se nejspíš poleká“. Tu jsem se náhle probral ze své strnulosti a s pláčem jsem prosil a škemral, abychom dnes nejezdili. Otec se na mne poprvé v životě rozzlobil a řekl mi, že jsem „budižkničemu a strašpytel“!

„Že se nestydiš, podívej se na sestru,“ pokračoval, „je to děvce, a nepláče a neprosí, abychom tu zůstali.“

Sestřička skutečně neplakala, ale když se jí zeptali, jestli se bojí a chce jet, odpověděla, že se bojí a že nechce jet. Když matka viděla, jak se strachy celý třesu, začala otce přemlouvat, abychom počkali až do rána. Otec stále nechtěl. Převozníci nás chvíli mlčky pozorovali, až starší nakonec řekl:

„Nebylo by to lepší ráno, Vaše Blahorodí? Poránu se vítr dozajista utiší a jsme na druhé straně jedna dvě. Počasí je teď doopravdy pod psa a váš náklad to odnese až bůhvíkam. Koukněte, teprve teď se dali přes proud, a už jsou níž než přístaviště. Nejmíň dvě versty je to odnese a budou muset přenocovat u Husí zátočiny a zejtra se sotva dostanou k přístavišti dřív než vy.“

To nakonec rozhodlo. Jenže nyní vznikla otázka, kde přenocovat, na čem spát a co jíst. Šaty, polštáře, příkrývky i jídlo – všechno bylo posláno na druhou stranu a do rána jsme měli nejméně dvanáct hodin čekat. Starší nám pomohl z nesnází: nabídl nám svou místnost, kterou najímal k ubytování pro sebe a své dělníky přímo na břehu, a slíbil, že nám nějaké jídlo obstará z hostince. Vděčně jsme jeho nabídku přijali; byli jsme již celí promoklí a s radostí jsme vešli do teplé místnosti, kterou nám přenechali. V hostinci jsme čaj nedostali, ale i zde nám pomohl převoznický předák: nedaleko

nás pod kopcem bydlel jeho známý, kupec; s Jevsejičem se za ním vypravili a za hodinu jsme již měli koláče a čaj, který nám velmi chutnal a prospěl; večerť však už nikdo z nás nechtěl a brzy jsme se jakžtakž uložili po lavicích na suchém seně ke spánku.

Vzbudili nás za rozbřesku, i na oblékání bylo ještě tma. Bože, jak se nám dětem nechtělo vstávat! Z teplého pelíšku jít ven, do toho podzimního lezavého vlhka a ještě k tomu tak časně ráno, kdy je spánek nejsladší, a navíc rovnou do bárky! Otec nás však neustále popoháněl, a jen jsme se oblékli, už jsme utíkali k přístavišti: na šedém nebi prosvítaly rudé červánky a věstily silný vítr. Nepršelo sice, ale docela klidno nebylo – vytrvale pofukoval ostrý větřík a vodní hladina byla již hodně rozčeřená. Veslaři s vesly v rukou seděli na svých místech. Starší nás rychle převedl po prknech na loďku a usadil nás na lavice přímo veprostřed. Srdce se mi svíralo a byl jsem strachy polomrtvý, jak se říká.

Pluli jsme proti proudu jen chvílku a brzy jsme se dali přes řeku. Veslaři veslovali ze všech sil a loďka plula jako s větrem o závod. Sotva jsme se však dostali doprostřed Volhy a simbirský kopec nás přestal chránit, zadul silný vítr a bárka se začala zvedat přídíl nahoru a zádí dolů; vykřikl jsem, padl jsem matce do náruče, přitiskl se k ní a zavřel oči. Otevřel jsem je, až když jsem slyšel, že břeh už je nedaleko. A opravdu, břeh už byl blízko, ale v bárce byl shon a zmatek, který jsem se zavřenýma očima až dosud nepozoroval, a náš kormidelník vypadal velmi ustaraně, ba polekaně. Veslovali jen čtyři muži a dva vylévali vodu – jeden jakousi dlouhou konvicí a druhý kloboukem. Voda v bárce již pokrývala dno a podmáčela nám nohy a na zádi jí bylo teprve hodně. Neuvědomoval jsem si plně, v jak vážném nebezpečí jsme, a velmi jsem se divil, když otec, sotva nás všechny vysadil na břeh, zle spustil na našeho kormidelníka:

„Ty darebáku, jak to, že jsi nám dal tak špatnou loď? Vždyť jsi nás málem utopil! Abyš věděl, hned to ohlásím simbirskému hejtmanovi!“

Náš ubohý kormidelník tu stál s kloboukem v ruce, klaněl se a říkal:

„Smilujte se, Vaše Blahorodí! Myslíte, že z toho mám radost? Dyt' já taky chci bejt na světě a byl bych se utopil i s váma! Byla to holt smůla. Chtěl jsem vám posloužit co nejlíp a dal jsem vám tu nejlepší loď, dyt' je nová, tu dáváme jen těm největším pánům, ta byla na vodě tak nejvejš desetkrát. Od půlky srpna nebyla na vodě. A když jsme vyjeli, přeci v ní nebyla ani kapka vody. To sám pámbu ví, čím se to stalo. Já doopravdy za nic nemůžu. Smilujte se nade mnou a odpusťte mi to, budu se za vás až do smrti modlit...“ a padl otci k nohám.

Otec mu hned řekl, ať vstane, že mu to odpouští a stěžovat si nebude.

Nákladní člun s naším kočárem ještě u přístaviště nebyl, tak jak to náš kormidelník předvídal. Zvolna se k nám zdola blížil a byl od nás ještě nejméně verstu, jak říkali převozníci. Otec by se byl rád dověděl, proč naše bárka tekla, proto ji vytáhli na břeh, obrátili dnem vzhůru a zjistili, že je přímo u kormidla proražena nějakým ostrým předmětem – díra byla asi na dva prsty široká. Nikdo nedovedl vysvětlit, jak se to mohlo stát. Převozníci to dlouho probírali, až nakonec došli k závěru, že to někdo musel schválně prorazit železným sochořem. Otvor byl dost vysoko nad vodou a za klidného počasí se dalo na bárce bezpečně plout, když však byly vysoké vlny, dostávala se voda dovnitř. Kdyby si toho nebyli včas všimli a nezačali vodu vylévat, loďka by se byla víc naplnila, klesla hlouběji a bylo s námi zle. Teprve nyní jsem si uvědomil, v jakém nebezpečí jsme byli, a od té doby jsem se již nikdy nezbavil strachu a odporu z převážení přes velké řeky.

Konečně připlul náš náklad; museli skutečně zůstat přes noc u Husí zátočiny, na mělčině, jakžtakž přivázáni k tyčím zaraženým do písku. Naši lidé vyprávěli, že zažili takového strachu jako nikdy v životě, že celou noc nespali a mořili se s hladovými koňmi, kteří

chvíli nepostáli na místě a několikrát by byli prám málem převrhli. Čekala nás nová zastávka a další ztráta času: museli jsme zajet do vesnice na břehu a nakrmit koně, kteří nedostali krmení skoro čtyřicet hodin.

Otce jsem nepoznával. Jindy tichý a klidný, byl nyní vzteky bez sebe, že jsme ztratili tolik času, a ustavičně se zlobil. Matka mu musela domlouvat a uklidňovat ho, ačkoli obvykle tomu bývalo naopak, a já jsem se zájmem tuto změnu sledoval. Mluvila dlouho a tak pěkně, že ani v knížkách se tak pěkně nepíše. Řekla mimo jiné, že je pošetilé hněvat se na Volhu a na bouři, že takové překážky jsou přece mimo lidskou vůli a že je hřích proti nim reptat, protože je sesílá bůh, a tomu máme naopak děkovat, že nám zachránil život... Já to však nedovedu povědět tak pěkně, jak to říkala ona. Otec se nakonec pomalu uklidnil, byl jen stále velmi smutný.

Jakmile byli koně nakrmeni, vydali jsme se na další cestu. Bez lítosti jsme hnali naše hodné koně a s dvěma zastávkami, to znamená s dvojím krmením, jsme ujeli takřka devadesát verst a příští den na oběd jsme již byli ve Višeňkách. Tam jsme zůstali asi čtyři hodiny a znovu jsme se vydali na cestu a nocovali jsme ve vsi zvané Dvorec. Osud snad chtěl vyzkoušet otcovu trpělivost. Tolik toužil být co nejrychleji v Bagrově, u umírající matky, a přitom na každém kroku vyrůstaly nové a nové překážky. Celá naše cesta byla plná nehod, únavy a smutku. Po dlouhých plískanicích, jimiž černozemní půda rozmokla, se zpočátku udělalo strašlivé bláto, takže jsme stěží ujeli padesát verst denně; potom se náhle ochladilo, a když jsme časně ráno vstali, abychom co nejdříve vyjeli z blátivého Dvorce, zjistili jsme, že bláto je umrzlé a na zemi leží lehký poprašek sněhu. Otec se tím nejdříve nijak neznepokojoval, říkal, že koním se lépe pojede, když umrzlo, a my se sestříčkou jsme se radovali ze sněhobílé příkrývky na polích; jenže sníh padal stále hustěji a k večeru ho již bylo ke třiceti čísům: jelo se strašně těžko, vlekli jsme se skoro krokem, protože mokrá sněhová kůra se lepila ke kolům a dokonce je brzdil. Tak jsme

jeli celý příští den a ujeli jsme jen třicet verst. K večeru se rozpršelo, sníh skoro roztál, a přestože cesta byla ještě blátivější, pro koně to bylo přece jen lehcí. Jenže přišla další smůla: matka se rozstonala, a to tak, že po pětadvaceti verstách jsme museli zastavit a zdržet se na místě víc jak den. Bylo nám tak smutno se sestřičkou! Bydleli jsme ve špinavé čuvašské světnici, matka ležela pod přikrývkou, otec s Parašou jí neustále dávali nějaké léky a my dva jsme seděli v koutku, tiše jsme si spolu šeptali a modlili se, aby se mamičce ulevilo.

Teprve sedmého dne, dosti časně ráno jsme se dostali do Někljudova a přijeli jsme ke vchodu podivně stavěného domu Kalpinských, pouhých dvacet verst od Bagrova. Nikdy jsme tam se sestřičkou nebyli a ani teď by tam otec nezajel nebýt toho, že jsme potřebovali nakrmit unavené koně. Paní domu přivítala matku v předsíni a odešla s ní dovnitř a otec vysadil mne a sestru z kočáru a vzal nás za ruce. Ve velkém pokoji nás přivítal I. N. Kalpinskij. Otec, jen se s ním pozdravil, rychle se zeptal:

„A co maminka?“

„Copak vy to nevíte?“ řekl na to pan Kalpinskij.

„Už čtrnáct dní jsme beze zpráv,“ odpověděl otec.

„Vzkazuje vám, abyste byli dlouho živi,“ pravil pan Kalpinskij klidně, „umřela zrovna na svátek Panny Marie Pomocné.“

Bože, co se to s otcem stalo! Zalomil rukama a s tichým výkřikem „Na Pannu Marii!“ se bledý jako stěna roztrásl a byl by se jistě skácel k zemi, kdyby ho pan Kalpinskij nechytil a neposadil na židli. Matce mezitím v salóně už také řekli o babiččině smrti. Příběhla za námi, a když spatřila, v jakém je otec stavu, strašně se vylekala a rychle se postarala o pomoc: přinesli studenou vodu, postříkali mu tvář, polili hlavu, otec se probрал k vědomí a na bledou tvář se mu vyhrnuly proudy slz. Dali mu vypít sklenici studené vody a pan Kalpinskij ho odvedl do svého kabinetu, kde otec usedavě přes hodinu plakal jako malé dítě a chvílemi říkal stále dokola:

„Pánbůh ať tetičku soudí! Ona má ten hřích na svědomí!“

Mezitím už kolem něho živě vyprávěly a dokonce se spolu přely mé vzdálené tetičky Kalpinská a Lupeněvská, která byla právě u své sestry na návštěvě. Se všemi podrobnostmi vypravovaly, jak má ubohá babička umírala a jak se trápila, jak k sobě marně volala svého syna, jak třetí den, zrovna v den pohřbu, napadlo tolik sněhu, že ani nebylo možné odvézt nebožku do Někljudova, kde pro ni byl vykopán hrob, a jak ji museli pochovat v Mordvinském Buguruslanu, sedm verst od Bagrova.

„Jo, pánbůh to tak někdy na světě zařídí,“ říkala Flenna Ivanovna Lupeněvská, „nebožtík strejček Stěpan Michajlyč, dej mu pánbůh věčnou slávu, neměl naše Někljudovo rád a nechtěl ani slyšet, že by měl ležet u nás, a zatím jeho kosti odpočívají u našeho kostelíčka. A tetička nás zase měla ráda jako vlastní dcery a tuze moc si přála a přikazovala, ať ji pochováme v Někljudově, vedle Stěpana Michajlyče, a vidíte, musí ležet v Mordvinském Buguruslaně, u otce Vasilije.“

Kateřina Ivanovna Kalpinská však dodala polohlasem, jakoby pro sebe:

„Jenže my jsme to tak nechtěli. To všechno jenerálka. Však by ji byli dovezli, anebo se mohlo počkat, vždyť sníh ležel všeho všudy den.“

Flenna Ivanovna to však zaslechla a namítla:

„Tak dost, sestřičko, nesváděj nic na Jelizavetu Stěpanovnu a na ostatní. Nedalo se projet ani na saních, ani s vozem. My jsme přeci taky jeli na pohřeb a od Bachmetěvky jsme se museli vrátit, protože most přes Savrušu to odneslo; a čekat se taky nedalo, kdopak mohl vědět, kdy sníh sejde. Ne, ne, sestřičko, nedělej hříchy, pánbůh si to tak přál. Ale že tuhle bratránek nezastih Arinu Vasiljevnu naživu, to je velká škoda.“

Takovými řečmi těšily obě ženy zarmouceného syna! A nakonec se daly do sebe a byl z toho křik. Matka je všechny uprosila, aby

nechali otce o samotě. Dokonce i nás poslala pryč a zůstala s ním sama. Potom mi řekla, že otec ještě dlouho plakal a nakonec jí usnul v náručí.

Kateřina Ivanovna Kalpinská měla tři dcery a jednoho syna, ten byl ještě malý. Dosud jsme se s nimi neznali. Zpočátku se nás styděli, ale potom byli velmi milí a zdálo se nám, že jsou i velmi hodní; snažili se nás potěšit, protože jsme se sestřičkou pro babičku plakali, a já jsem ještě více plakal nad otcem, kterého mi bylo tak líto, že to ani nedovedu vypovědět. Nabídlí nám čaj a snídani; i otci a matce chtěli nabídnout, ale když jsem k nim nahlédl, matka mě s mávnutím ruky poslala pryč, a tak jsem hostitele poprosil, aby za nimi nechodili. Asi po dvou hodinách vyšla matka ven a řekla:

„Chvála bohu, teď už je Alexej Stěpanyč klidnější, jen by chtěl co nejrychleji jet.“

Koně si však potřebovali jaksepatří odpočinout a nakrmit, a proto jsme tam zůstali ještě asi dvě hodiny a dokonce jsme tam poobědvali; otec však ke stolu nepřišel a nic nejedl.

Po obědě jsme se se všemi rozloučili a hned jsme odjeli. Celou zbývající cestu jsem se díval na otce. Jeho tvář vyjadřovala hluboký, bezútěšný žal a mě hned napadlo, že musel mít matku mnohem raději než otce; když umřel dědeček, také sice hodně plakal, ale tak zdrcen přece nebyl. Matka se s ním pokoušela mluvit a nutila ho, aby jí na její otázky odpovídal. Velmi taktně a něžně vzpomínala na nebožku babičku a říkala otci:

„Můžeš se utěšovat tím, že jsi byl na matku vždycky hodný, nikdy jsi ji nezarmoutil a vždycky jsi splnil každé její přání. Prožila na ženu dlouhý život (bylo jí sedmdesát čtyři roky) a po smrti Stěpana Michajlyče už v ničem nenacházela útěchu a sama si přála co nejdříve umřít.“

Otec na to odpověděl, prolévaje slzy nyní již tiché, že je to všechno pravda a že by nebyl tak zdrcen, kdyby mu byla mohla dát poslední požehnání a kdyby byl u ní, když vydechla naposled.

„A za to všechno může tetička,“ dodal prudce. „Proč mě nepustila? Z rozmaru...“

Matka ho nenechala domluvit a prosila ho, aby se nerozčiloval a neobviňoval Praskovju Ivanovnu, která byla beztak hluboce zarmoucena, přestože to na sobě nedala znát, a která přece nemohla takové neštěstí tušit. „Ba, je to pravda, nejspíš to tak pánbůh chtěl,“ řekl otec s povzdechem a znovu se rozplakal a matku objal. My se sestřičkou jsme stále potichu plakali, i Paraša si utírala oči. V takovém hovoru probíhala celá cesta z Někljudova do Bagrova a já jsem se až divil, jak rychle uběhla. Kočár vjel s rachotem na most přes Buguruslan, a teprve tam jsem si uvědomil, že jsme již blízko našeho milého Bagrova. Toto pomyšlení na chvíli rozptýlilo mou smutnou náladu a honem jsem přiskočil k okénku podívat se na náš veliký rybník. Bože, jak mi připadal smutný! Vál prudký vítr, po celém rybníku se převalovaly kalné vlny a připomněly mi Volhu; odrážela se v nich šedá obloha. Rákosí uschlo, zežloutlo a vítr jím cloumal na všechny strany, až táhle a smutně šumělo. Zelené břehy, zelené stromy – všechno bylo totam. Stromy, břehy, mlýn i vesnické chalupy – všechno bylo mokré, černé, špinavé. Na dvoře nás radostným štěkotem přivítali Surka a Trezor (ohař, kterého jsem měl také velmi rád); ještě jsem se z nich ani nestačil zaradovat, a již jsem zahlédl před domem oba strýčky, Jerlykina i Karatajeva, a všechny čtyři tetičky: přivítaly nás hlasitým nářkem, jaký jsem již jednou slyšel na dědečkově pohřbu. Viděli náš kočár zdálky, když začal sjíždět z kopce, a proto se před domem shromáždili nejen strýčkové a tetičky, ale všechna dvorská čeleď a mnoho žen a mužů z vesnice.

Život v Bagrově po babiččině smrti

Každý si jistě představí, co to bylo slz, pláče, nářku, objímání a líbání! Matka s námi dětmi vešla brzy do domu, otec však dlouho nepřicházel; s každým se pozdravil, s každým si poplakal. Nakonec jsme se shromáždili v salóne, kam přinesli i mého milého bratříčka, který měl ze mne a ze sestřičky velkou radost. Za krátký čas našeho odloučení vyrostl, byl mnohem pěknější a lépe mluvil. Naše sestřenice Jerlykinovy tam také byly. Měli jsme radost, že je vidíme, chovaly se k nám však odměřeně.

Celý večer jsme strávili ve smutném vyprávění o babiččině nemoci a smrti. Měla předtuchu, že syna již neuvidí, a ještě dokud byla zdráva, stále o tom mluvila; a když pak onemocněla, věděla najisto, že brzy zemře, a řekla:

„Aljoši se už nedočkám.“

Příčina onemocnění byla náhodná – způsobilo je asi nějaké tučné a nepřiliš čerstvé jídlo, které měla babička ráda. Před smrtí nedala žádné zvláštní příkazy, řekla jen tetičce Axiňje Stěpanovně jako nejstarší dceři, ať poprosí mého otce a matku, aby neopouštěli Táňušu, a kromě toho ať vyřídí mé matce, že se na ní provinila a že ji prosí o odpuštění. To všechno říkala Axiňja Stěpanovna přede všemi k údivu a nespokojenosti svých sester. Později jsem se dověděl, že obě sestry chtěly všemi prostředky i prosbami, ba dokonce hrozbami zabránit Axiňje Stěpanovně, aby se o těchto nebožčiných slovech, podle jejich názoru ponižujících, zmiňovala, ta však neposlechla a dokonce je řekla v jejich přítomnosti. Matka odpověděla:

„Z celého srdce mamince (dej jí pánbůh království nebeské) odpouštím, jestliže ke mně byla někdy v něčem nespravedlivá. I já jsem se na ní provinila a velmi mne rmoutí, že jsem ji nemohla poprosit za odpuštění. Doufám však, že mi ve své dobrotě odpustila.“

Pak se dlouho probíralo, jak nás babička prosila, abychom se na Matku boží Pomocnou vrátili, a jak toho dne zemřela a jak měl otec téhož dne ten strašný a zlý sen, a za chvíli pak dostal zprávu o matčině onemocnění. Všem těmto hovorům jsem naslouchal neobyčejně pozorně. Vzpomínal jsem si na náš první pobyt v Bagrově a na některá slova, která bezděky matce uklouzla, já jsem si je však zapamatoval, a snažil jsem se vytvořit si jasnější a přesnější představu, čím se asi tak mohla babička na mé matce provinít a čím se matka provinila na babičce. Mé víře v předtuchy a proročké sny se dostalo po těchto rozhovorech velké posily.

Nazítří časně ráno odjel otec s tetičkou Tatjanou Stěpanovnou do Mordvinského Buguruslanu. Všichni se tam sice chystali až další den, devátý po babiččině smrti, na zádušní mši a rekviem, avšak otec si tak netrpělivě přál vidět matčin hrob a poplakat si na něm, že další den čekat nechtěl. Vrátil se ještě dlouho před obědem, bledý a zamlklý, a tetička Tatjana Stěpanovna vyprávěla, že sotva uviděl matčin hrob, vrhl se k němu jako smyslů zbavený, padl na kolena, objal rukama mokrou zem „a zůstal tam ležet“.

„Ten mě ale postrašil,“ pokračovala tetička, „už jsem si myslela, že umřel, a spustila jsem křik; přiběhl otec Vasilij se ženou a všichni tři jsme ho pak násilím museli odvést k popovi do světnice, protože o sobě skoro ani nevěděl; pak přišel k sobě a rozplakal se. Nakonec se chválabohu uklidnil a odsloužili jsme rekviem. Mši jsem objednala, a jak zítra přijedeme, hned začnou zvonit.“

Znovu mi napadlo, že otec měl mnohem raději babičku než dědečka.

Téhož dne odeslali zvláštního posla k Praskovje Ivanovně. Matka jí napsala dlouhý dopis a přečetla jej otci nahlas; připsal k němu potom jen několik řádek. Už tehdy se mi zdálo, že dopis je napsán nadmíru pěkně; tehdy jsem však ještě nedovedl ocenit všechny jeho přednosti. Později se mi tento dopis dostal do ruky a žasl jsem nad nesmírným taktem, ba až uměním, s jakým byl napsán. Obsahoval

dokonale přesné vylíčení babiččiny smrti a otcova hlubokého žalu, a přitom byl napsán tak jemně a šetrně, že mohl spíš utišit než rozjitřit hoře Praskovji Ivanovny, kterou jistě zpráva, že babička zemřela před naším příjezdem, musela hluboce zarmoutit.

Devátého dne, v den, kdy se obvykle konala zádušní mše za zesnulého, se časně ráno všichni, kromě nás tří dětí a dvou sestřenic, vypravili do Mordvinského Buguruslanu. Odjely tam i paní Kalpinská a paní Lupeněvská, které přijely již večer předtím k nám. Matka mne chtěla vzít s sebou, nebyl jsem však zcela zdravý a kromě toho bylo venku vlhko a chladno; měl jsem trochu horečku a bolela mne hlava. Asi jsem se nachladil, jak jsem několikrát vyběhl podívat se po svých holubech a jestřábech, nyní na zimu puštěných. Času jsem měl dost a zašel jsem proto do babiččiny světnice; našel jsem ji zrovna tak prázdnou a smutnou jako po dědečkově smrti. A Mysejič a Vaska Ryšavec tam zase četli za nebožku žalmy. Chtěl jsem také chvíli číst ze žaltáře, ale nepřečetl jsem ani celou stránku, každé slovo mne v hlavě bolestivě bodalo. Na oběd se všichni vrátili a přivezli s sebou popa a jeho ženu, prostřeli velký stůl v parádním pokoji a snesli na něj spoustu jídel. Potom přinesli různé slané lívance a také je všichni jedli s chutí (kromě otce a matky samozřejmě) a přitom se křížovali a vzpomínali na babičku, tak jako to dělali po dědečkově smrti. Já jsem skoro nic nejedl, protože na mne šla nemoc, a dokonce jsem podřimoval. Pamatuji se jen, že matka si nechtěla sednout do čela jako paní domu a řekla, že „dokud se sestřička Tatjana Stěpanovna neprovdá, bude u nás vždycky paní domu ona“. A také se pamatuji, že oba moji strýčkové a dokonce i paní Kalpinská a paní Lupeněvská pili hodně piva a domácích likérů a ke konci oběda již byli v povznesené náladě.

Vstal jsem od stolu a lehl si na pohovku, kde jsem usnul, a pak se již ani nepamatuji, jak mne přenesli na lůžko. Proležel jsem v horečkách a blouznění tři dny, a když jsem se nakonec probral, zprvu jsem myslel, že jsem jen dlouho spal. Matka seděla vedle

mne bledá, žlutá a přepadlá, ale to štěstí, jakým se rozzářila její tvář, když viděla, že již neblouzním a nemám horečku! Ty radostné slzy, které jí stékaly po tvářích! A jak se na mne dívala, jak mi líbala ruce! Zpočátku jsem se tomu všemu divil; a co teprve když jsem viděl, že mám hlavu, ruce i nohy něčím ovázané a že mne bolí na prsou, v zátylku i v lýtkách. Chtěl jsem vstát z lůžka, ale nedokázal jsem se ani nadzvednout... Teprve pak mi matka vyprávěla, že jsem byl nemocný, že jsem ležel v horečkách a že mi na hlavu a na ruce dali černý chléb s octem a rozmačkanými jalovcovými bobulkami a na zátylek a na prsa španělské mušky a na lýtka hořčičné náplasti... Snad to všechno ani nebylo třeba, ale možná že právě společným účinkem všech těchto léků horečka pominula tak brzy.

Není nic příjemnějšího než uzdravování po těžké nemoci, zvláště když člověk vidí, jak se všichni lidé kolem něho z jeho uzdravení radují. Přišel otec a sestřička s bratrem, všichni se usmívali a všichni mne objímali a líbali a matka padla na kolena před skříňkou se svatými obrazy a s pláčem se modlila. Hned jsem si uvědomil, že mamička se nikdy v přítomnosti jiných nemodlí, a říkal jsem si v duchu, co to asi znamená. Ale srdce mi to hned napovědělo... Matka se však již modlit přestala a věnovala veškerou pozornost, veškerou péči a starost mně. Ze strachu, aby mne hovory a přítomnost druhých neunavovaly, nedovolila nikomu zůstat u mne příliš dlouho. Byl jsem vskutku tak slabý, že jsem se hned unavil a brzy jsem usnul. To však již byl skutečný spánek, který obnovuje síly, a když jsem se za pár hodin probudil, cítil jsem se mnohem lépe. Hned za mnou přišly obě tetičky – Axiňja i Tatjana Stěpanovna a měly velkou radost, že je mi lépe, a potom přišel Jevsejič, který se dokonce radostí rozplakal. Od něho jsem se dověděl, že všichni hosté a příbuzní se hned příští den po mém onemocnění rozjeli; jen má hodná kmotřička Axiňja Stěpanovna, když viděla, jak jsou moji rodiče vylekáni, zůstala v Bagrově, aby jim v případě potřeby mohla nějak pomoci, ačkoli její vlastní děti, které zůstaly doma, nebyly

zcela zdravý. Matka si hluboce vážila jejího dobrého, zlatého srdce a děkovala jí, jak jen mohla. Když pak viděla, že je mi mnohem lépe a že se uzdravuji, uprosila Axiňju Stěpanovnu, aby rychle odjela domů.

Má rekonvalescence trvala asi týden; avšak i těch pár dnů stačilo, abych porozuměl a pochopil, co všechno zmůže mateřská láska. Věděl jsem samozřejmě i dříve, jak mne matka miluje, přesvědčoval jsem se o tom na každém kroku; slyšel jsem mnohokrát vyprávět a sám jsem si dokonce jakoby v mlhách pamatoval, jak o mne pečovala, když jsem byl malý a tak nemocný, že se každou chvíli čekalo, že umřu. Věděl jsem, že neúnavná matčina péče mi zachránila život, avšak vzpomínky a vyprávění se nikdy nevyrovnejí vlastnímu prožitku. Když jsem byl zdrav a žádné nebezpečí mi nehrozilo, byla její nekonečná mateřská láska ukryta kdesi hluboko v nitru. Teď jsem již několik let nestonal, a tu náhle v zapadlé vsi daleko od světa a od lékařské pomoci vidí matka svého prvorozeného syna, svého miláčka blouznit v horečkách... Jak by neměla hrozný strach a jak by nebyla šťastná, když nebezpečí minulo! Byl jsem nyní již starší a dovedl jsem toto štěstí i matčinu lásku pochopit. Za ten týden jsem mnohému porozuměl a hodně jsem vyspěl a má příchyllost k matce, nyní již uvědomělejší, o mnoho předstihla můj věk. Od té chvíle po celou dobu našeho dalšího pobytu v Bagrově jsem byl neustále s ní; přispělo k tomu i podzimní sychravé počasí. Rozumí se, že polovinu času jsme strávili hlasitým čtením; někdy mi matka četla sama a četla tak pěkně, že jsem i to, co jsem dávno znal, poslouchal se zvláštním potěšením jako věc novou, a na stránkách, které četla matka, jsem objevoval ledacos, co jsem dříve bez povšimnutí přešel.

Mezitímco jsem se uzdravoval, vrátil se zvláštní posel od babičky Praskovji Ivanovny. Nepřivezl od ní sice vlastnoruční list, protože Praskovja Ivanovna byla s psaním na štíru, ale dlouhý dopis, který nadiktovala. Říkám dlouhý jen ve srovnání s dopisy, které diktovala

nebo které byly psány jejím jménem jindy a skládaly se obvykle z několika řádek. Praskovja Ivanovna plně ocenila, lépe řečeno vycítila tón matčina dopisu. Vroucími a působivými slovy za dopis děkovala a často v něm matku oslovovala jako svou přítelkyni. Hluboce ji zarmoutilo, že babička Arina Vasiljevna zemřela v naší nepřítomnosti, činila si výčitky, že otce zdržovala, prosila ho, aby jí odpustil, nermoutil se a podřídil se vůli boží.

„Kdybych se nebála, že vám přidělám mnoho starostí,“ psala, „přijela bych k vám sama, až napadne první sníh, abych byla v této těžké době s vámi. Myslím, že u vás teď musí být strašně smutno; nikoho kolem sebe nemáte, s kým byste si mohli popovídat, a vzájemně propadáte žalu a zármutku. Nejlépe byste udělali, kdybyste se všichni s dětmi a Táňušou sebrali a přijeli na celou zimu do Čufarova. Přemýšlejte o tom. Aspoň bych si o vás nemusela dělat starost a nestýskalo by se mi po Sofje Nikolavně“, a tak dále, a tak dále.

Pozvání Praskovji Ivanovny, řečené jen jakoby mimochodem, bylo vzato jako pouhý okamžitý nápad, který jí bleskl hlavou, nebyl však míněn vážně. Otec řekl:

„Co si to zase ta tetička vzpomněla? Přece nebudeme pořád žít na cestách a po návštěvách; to by si člověk úplně odvykl od domova.“

Tetička Tatjana Stěpanovna dodala, že kampak se ona, venkovská ženská, pohrne do takového zámožného a moderního domu, kde je od rána do večera plno hostů, a že teď nemá na nějaké radovánky ani pomyšlení. Dokonce i matka řekla:

„Teď v zimě se někam vláčet s třemi malými dětmi!“

V tomto duchu byl sepsán dopis Praskovje Ivanovně a odeslán s první poštou. A na její návrh se zapomnělo.

Otec trávil celé dny zprvu v rozmluvách se slepým právním zástupcem Pantělejem, potom se pustil do psaní, pak poslouchal, co sepsal Pantělej Grigorjič (četl jeho žák Chorev), a nakonec zase přečetl Pantěleji Grigorjiči to, co sepsal sám. Vypracovávali totiž společně odvolání k senátu ve věci Bogdanovových. Slýchal jsem

nejednou, jak se spolu prou, a dosti prudce, a náš slepý právní zástupce vycházel z těchto sporů vždycky jako vítěz, ten nejuctivější a nejskromnější vítěz. Říkalo se o něm, že zná všechny zákony z paměti, a já jsem tomu věřil, protože jsem sám slyšel, jak někdy citoval nařízení, rok a datum jejich vydání, odstavce a paragrafy i samotné znění – a tak plyně, jako kdyby měl před sebou rozervěnou knihu a četl to z ní. I jeho běžná řeč byla knižní a vyjadřoval se nezvykle, i když mluvil o těch nejobyčejnějších věcech. Otce například vždycky oslovoval takto: „Kdybyste ráčil dovolit, pane můj, Alexeji Stěpanyči...“, a tak dále. Diktoval vždycky rychle a s vervou a pohyboval přitom hlavou a šerموval rukama. Někdy jsem se vkradl do jeho světnice tak tiše, že mne neslyšel, a dlouho jsem tam stál opřen o pec: Pantělej Grigorjič seděl, nohy na vysoké lavici, kouřil svou kratičkou dýmku, kterou si ustavičně sám čistil, nacpával, vykřesával oheň do troudu a zapaloval si. Mluvil hlasitě, procítěně a hbitý pisář Ivan Chorev (přízviskem Staršina), který byl již dlouho trvale u něho, sotva stačil psát a opakovat mu nahlas několik posledních slov, která právě napsal. S posvátnou úctou jsem hleděl na tohoto slepce a obdivoval se jeho rozhledu a paměti, které mu nahrazovaly zrak.

Tím, že jsem skoro všechen čas trávil vedle matky, neboť jsem i psal a četl v její samostatné světnici, kde jsem obvykle i spal – stála tam má postýlka a byl jsem tam doma – hrával jsem si méně se sestřičkou a nevidal jsem se s ní tak často. Řekl jsem již, že matka k ní nebyla tak milá a něžná jako ke mně, a bylo proto přirozené, že ani sestřička k ní nebyla a nemohla být něžná a milá, ba bývala v její přítomnosti poněkud nesvá a zamlklá. Matka ji neposílala pryč ze své ložnice, avšak sestřička se tam necítila dobře, volně a při první vhodné příležitosti nenápadně odešla. A matka říkala:

„To děvčátko ke mně vůbec nelze. Jen kouká, jak by se ode mne dostala ke své chůvě.“

Také mi to tak někdy připadalo a smutně jsem mlčel, nevěda, jak sestřičku omluvit, a také jsem si myslel, že nemá mamičku příliš ráda. Ve skutečnosti, jak se později ukázalo, měla matku vždycky ráda a mnohem vroucněji a hlouběji než já.

Chování tetičky Tatjany Stěpanovny, lépe řečeno její vztah k ostatním, se najednou změnil, přinejmenším byla nějaká docela jiná než dříve. Z dívky poměrně veselé a živé, která si doma vedla volně a samostatně, jak se sluší na panskou slečnu, jež vede domácnost, byla nyní náhle dívka smutná, tichá, nesmělá a hlavně k matce tak úslužná, že to bylo až nepříjemné. Matka jednou řekla otcí:

„Alexeji Stěpanyči, řekni prosím tě sestřičce, ať mi neposluhuje jako služebná. Je mi to trapné nechat se od ní tak obskakovat, a vůbec – je to protivné.“

Otec se na to však díval docela jinak.

„Ale maminko, co je na tom protivného?“ namítl. „Sestra je zvyklá ctít nejstaršího člena domácnosti a posloužit mu. Tak sloužila nebožtíku tatínkovi, potom nebožce mamince a teď slouží tobě, protože ty jsi v Bagrově paní.“

Matka na to nic neřekla; avšak za několik dní, když tetička v mé přítomnosti skočila a chtěla matce podat stoličku pod nohy, matka ji zarazila a řekla jí naprosto pevně:

„Prosím vás, sestřičko, tohle nikdy nedělejte, jestli mě nechcete rozzlobit. Mimochodem, už dávno se chystám otevřeně si s vámi promluvit o naší nynější situaci; sedněte si, prosím vás, ke mně na lůžko, a dobře mne poslouchejte. Leccos vám bude nepříjemné, ale neříkám vám to proto, abych vyvolávala hádku, nýbrž proto, abychom propříště neměly důvody k neshodám. Chtěla bych, abyste se ve mně nemýlila a nemyslela si, že nic nevím a nic nechápu. Ba ne, velmi dobře vím, že vaše sestry, až na Axiňju Stěpanovnu, mne neměly rády, pomlouvaly mne nebožtíku tatínkovi a snažily se mi dělat to nejhorší. Nebožka maminka jim ve všem věřila, na všechno se dívala jejich očima a při své slabosti si jim ani netroufla

odporovat; a vy zrovna tak. Jenže vám se to dá odpustit: jestliže byla vlastní matka na straně starších sester, jak jste mohla vy, nejmladší, jít proti nim? Byla jste odmalička zvyklá jim věřit a poslouchat je. Nechci nic předstírat – nemám vaše sestry ráda a jejich urážky si pamatuji; mstít se jim však nikdy nebudu. Ale vám jsem již dávno odpustila a na všechno nepříjemné jsem zapomněla. Tvrdily vám, že jsem vaše zhouba, a vy jste jim věřila, i když máte dobré srdce. Já vám však přeji jen dobro a dokážu vám to.

Znáte povahu svého bratra – ve své liknavosti je zvyklý všechno stále odkládat a jistě by mu trvalo bůhvíjak dlouho, než by upravil vaše postavení, to znamená, dal vám u notáře připsat vaše rolníky a převést je na vaši půdu, jejíž koupě je sice dojednána, ale dosud neprovedena. Nebudu-li mu to připomínat, neudělá nic snad až do té doby, než se provdáte; jenže dokud vaše majetkové poměry nejsou upraveny, mohlo by to být na překážku vašemu sňatku a mohla byste přijít o dobrého ženicha, a proto vám dávám slovo, že v průběhu letošního roku bude všechno řádně provedeno. Nedám Alexeji Stěpanyči pokoj, dokud nesplní přání svých rodičů a nedodrží svůj slib. Až budete mít vlastní kout, pak se teprve dobrovolně a podle svého přání rozhodnete, chcete-li bydlet s námi. Pokud jde o mne, budu velmi ráda, když u nás zůstanete. Nerada se starám o domácnost a budu vám vděčná, když se jí budete věnovat jako dosud. Ale žádám vás, abyste mne neobskakovala a neposluhovala mi, ale chovala se ke mně jako rovný k rovnému, zkrátka tak jako jste se chovala, dokud žila Arina Vasiljevna. Souhlasíte?”

Tatjana Stěpanovna již dávno tonula v slzách a několikrát se chystala „matičku sestřičku“ obejmout a snad se jí poklonit až k zemi, avšak matka ji pokaždé pokynem ruky zarazila. Samozřejmě že tetička se vším ochotně souhlasila a nevěděla, jak by matce poděkovala za její „velkou milost a dobrodiní“. Dodala, že „všechn majetek, co zůstal po nebožce mamince, shromáždila, sepsala a soupis předloží sestřičce“. Matka na to prudce namítla:

„A to si myslíte, že si vezmu nějaké věci nebo šaty po nebožce tchyni, když je tu neprovdaná dcera? To mne málo znáte. Nic nepotřebuji. A žádný soupis vidět nechci. Všechno je to vaše.“

Poté následovaly další vřelé projevy vděčnosti od Tatjany Stěpanovny. Teprve tehdy jsem plně pochopil, v jakém postavení žila matka v rodině svého otce. Vzpomněl jsem si na všechno, co jsem v různých dobách slyšel od Paraši, a na slova, která občas uklouzla matce za bouřlivých diskusí s otcem, a učinil jsem si poměrně jasnou představu o vlastnostech lidí, s nimiž žila. Lze si jistě představit, že matka byla nyní pro mne tou nejvyšší bytostí, k níž jsem vzhlížel s nábožnou úctou, pyšnil se jí a miloval ji den ze dne více.

Vtom nám zcela nečekaně přivezli z pošty dopis od babičky Praskovji Ivanovny a k všeobecnému údivu dvakrát delší než ten předešlý! Praskovja Ivanovna podrobně vypočítávala důvody, proč nemáme zůstat přes zimu v Bagrově, a nyní již důrazně žádala, abychom se po šesti týdnech přestěhovali k ní do Čufarova a o velikém postě bychom se pak vrátili domů. Dopis obsahoval tak milé prosby a zároveň tak naléhavé příkazy, že všichni beze slova cítili, jak je zde každý odpor marný. Pro Tatjanu Stěpanovnu bylo přiloženo zvláštní psaníčko v tom nejlaskavějším a nejpřesvědčivějším tónu. Praskovja Ivanovna v něm psala, že tetičce přichystá krásný, zcela samostatný pokoj, v němž bydlela Darja Vasiljevna, nyní již přestěhovaná do bočního křídla, a že si tam Tatjana Stěpanovna bude klidně žít, nikdo k ní nebude chodit a ona že může přijít za paní domu a za námi jen tehdy, když se jí bude chtít. Po přečtení obou dopisů drahnou chvíli všichni mlčeli a zdálo se, že jsou nespokojeni. Až otec konečně přerušil mlčení slovy:

„Tak co budeme dělat, Sofjo Nikolavno? Copak můžeme tetičce nevyhovět? Vždyť žádné vážné důvody k odmítnutí nemáme. A tetička by se rozhněvala.“

Matka na to řekla, že sama neví, co dělat, že jí však působí starost, jak tam teď v zimě dopravit děti.

„A co ty na to, Táňušo?“ zeptal se otec.

Tetička bez rozmyšlení odpověděla, že tam za nic na světě nepojede, že by se v Čufarově utrápila steskem a že ještě nechce odjet tak daleko od mamčinu hrobu.

„A kde zatím budeš? To chceš zůstat sama v Bagrově?“ pokračoval otec.

Tetička se zamyslela a potom řekla, že se přestěhuje k sestře Alexandře Stěpanovně a že spolu každý měsíc zajedou pomodlit se a dát odsloužit bohoslužbu na mamčině hrobě. Chvíli takto hovořili, na ničem určitě se však nedohodli a rozešli se po svém.

Tušil jsem však, že určitě pojedeme, a rmoutilo mne to víc než ostatní. Jako naschvál zrovna několik dní předtím, než přišel dopis, jsem poznal další venkovskou kratochvíli, která se mi velmi zalíbila: Jevsejič mne naučil chytat do sítě ptáčky, kterých bylo v našem sadě i v zahradě plno. Zem už pokrývala vrstvička sněhu. Jevsejič vymetl malý plácek a jako návnadu tam nasypal chlebovou střídu a plevy a zbytky konopných semínek. Hladoví ptáčci měli radost z potravy, která se jim teď již těžko sháněla, a asi tak během tří dnů si zvykli na návnadu přilétat. Jevsejič potom postavil k plácku oblouk se síťkou, přivázal k němu provázek a ten protáhl rybízovým keřem, za kterým se lehce jeden nebo dva lidé schovali. Když si ptáci na oblouk zvykli a klidně si vedle něho sedali a zobali semínka, přivedl mne Jevsejič opatrně za keř, mezi jehož holými větvemi bylo vidět všechno, co se na plácku dělo.

„Skrč se, sokolíku, a ani nedutej,“ pravil Jevsejič šepem a usedl na bobek. „Až tam přiletí nějakí pěkní ptáčci – teď jsou tam jen samý sejkorky a pěnkvky – vezmeš za provázek a zatáhneš. Síťka spadne na ptáčky a my si z nich potom ty pěkný vybereme a dáme si je do klece.“

Byl jsem v pohotovosti. A za chvíličku mi Jevsejič řekl:

„Teď vem za provázek a zatáhni!“

Celý jsem se třásl radostnou nedočkavostí a zatáhl jsem vší silou, a už jsme vyskočili a utíkali k síti. Zatáhl jsem však nešikovně, příliš silně, takže se oblouk na jednom konci hnul a síťka pokryla jen půlku plácku; přesto však pod ní několik ptáčků zmateně poletovalo a my jsme si z nich vzali párek stehlíků, čížka a bělounkou sýkorku a běželi jsme se svou kořistí domů. Jevsejič utíkal zrovna jako já. V tom právě byl Jefrem Jevsejič neocenitelný, že každý lov prožíval právě tak vášnivě jako já. Brzy jsem se naučil stahovat síťku správně, a protože mi bylo líto pouštět chycené ptáčky, dával jsem je nejen do klecí, ale měl jsem jich plno i v prázdné drůbeží sádce potažené sítí, která stála jen pár kroků od verandičky, kde jsem v létě míval holuby, kteří teď v zimě byli schovaní v podpecí po chalupách na dvoře. V sádce jsem měl bílé, modré a zelené sýkorky, stehlíky, čížky, strnady a pěnkavky. Dal jsem jim tam miskou s vodou, a když voda zamrzala, dával jsem jim sníh. Pak jsem jim tam postavil dvě malé břízky, na kterých sedávali a spali, a na zem jsem jim nasypal plno všelijaké potravy. A mým největším potěšením bylo, když jsem se na ně mohl dívat, radovat se, jak tam ti roztomilí ptáčci poletují, a pozorovat, jak zobou, pijí a jak se spolu dohadují. Stávalo se, že ač málo oblečen, ani jsem necítil chlad nadcházejícího listopadu a byl bych tam dokázal stát třeba celý den s hlavou u ojiněné sítě, kdyby pro mne matka neposlala nebo kdyby mne Jevsejič násilím neodvedl do světnice.

Nazítří poté, co jsme dostali dopis od Praskovji Ivanovny, otec a matka, kteří si pravděpodobně všechno v klidu prohovořili, oznámili, že se rozhodli do Čufarova jet ihned, jakmile umrzne a začne sanice. Ještě téhož dne byly všem dány patřičné příkazy, aby bylo všechno připraveno a abychom i my byli na cestu přichystáni. Náš odjezd byl závislý na tom, až zamrzne Volha, o čemž nás měli ihned uvědomit z Višeněk. Tatjana Stěpanovna však zůstala pevně při tom, že do Čufarova nepojede a že bude až do našeho návratu bydlet u své sestry Alexandry Stěpanovny. Matka tetičku

nepřemlouvala, aby s námi jela, a slyšel jsem, jak otci říkala, že by se tam tetička necítila dobře a byla by jí dlouhá chvíle. Téhož dne napsali Alexandře Stěpanovně, jak se rozhodli. Tetička Tatjana Stěpanovna měla jenom starost, jak se rozloučí se svou komorou, to znamená se vším, co tam měla uskladněno. Radila se o tom s otcem a řekla, že se bojí, aby se jí tam v noci někdo nevloupal, když nebude nikdo doma, a neukradl jí všechnen její majetek, který si „naspořila nejdřív dobrodiním nebožtíka tatínka a maminky a potom dobrodiním bratříčka a sestřičky“. Prosila otce, aby jí půjčil koně, že si aspoň něco z lepších věcí zavčas převezde do Karatajevky. Otcí se zdálo, že je to zbytečné, ale když sestra naléhala, nakonec svolil. Potom jsem slyšel, jak si Jevsejič a Paraša spolu něco šeptali a jak se tetiččiným obavám potichu smáli.

Skoro každou noc pomalu sněžilo a ráno ležel na zemi nádherný prachový sníh. Otec rád chodil s puškou po stopě šedých zajíců a někdy je i střílel, ale mne s sebou bohužel nebral, prý by to pro mne bylo únavné a překážel bych mu. Pro mou útěchu však poslal Tanajčenka na koni nalíčit tenata a pak mne vzal s sebou, abych viděl, jak se zajíc do tenat chytá. Asi dvě hodiny před obědem jsme přijeli s otcem na malých saních nahoru k rybníku.

„Tamhle v tom rákosí leží zajíc, Serjožo,“ řekl otec a ukázal na pruh žlutého rákosu prorostlý křovím těsně pod prudkým svahem. „Ušák poběží do kopce, ale tam všude jsou tenata. Vidíš je, jak tam visí na křoví? A teď se podívej, co se bude dít.“

Bylo s námi asi dvacet našich lidí; jedni šli zezadu a druzí ze stran a tak se v půlkruhu pohybovali kupředu a pak začali rámusit a křičet a švihat tyčkami po rákosu. Ve chvílce vyběhl zajíc a hnal se jako střela do kopce, narazil do tenat, odnesl je na sobě ještě asi sáh dopředu a uvázl v nich hlavou i tlapkami, zamotal se do nich a už sebou tloukl v síti. Lidé křičeli a ze všech stran se k chycenému zajíci sbíhali a já jsem také křičel a utíkal k němu, co mi síly stačily. Ach, jaký to byl krasavec, ten starý, statný šedák! Černé konečky

slechů, černé pírkó, nažloutlá hrud' a přední běhy a strakatý kudrnatý pruh na hřbetě... Až mi to dech vyrazilo samým obdivem!

A od toho všeho jsem měl odjet a žít celou zimu v Čufarově, které jsem neměl rád a kde se mi mnozí ze stálých hostů nelíbili, kde jsem se musel vyhýbat tamnímu protivnému služebnictvu a kde budeme stejně většinou sedět v našich pokojích, které už jsem znal a z duše se mi protivily; a navíc budu ještě mnohem méně času trávit s matkou. Sestřičce se také do Čufarova nechtělo, třebaže pro ni měl vlastně tamější život už jen tu výhodu, že jsme tam byli takřka stále spolu a ona ke mně lnula tak něžnou láskou, že kdykoli jsem byl s ní, bývala spokojená a veselá.

Uplynulo čtyřicet dní a za zemřelou babičku se měla konat vzpomínková pobožnost a hostina, které se lidově říkalo čtyřicít-ník. Ačkoli se špatně jelo jak na povoze, tak na saních, protože na cestě, plné umrzlých hrudek bláta, ležel jen poprašek sněhu, sjeli se příbuzní do Bagrova již o den dříve. Devátého listopadu ráno odjeli všichni kromě nás, malých dětí, do Mordvinského Buguruslanu, aby se zúčastnili zádušní mše a odsloužili rekviem na babiččině hrobě. Potom se vrátili, pili čaj a kávu, a potom byl oběd, při němž všechno probíhalo navlas stejně, jak už jsem nejednou líčil: hosté pili, jedli, plakali, vzpomínali na babičku – a pak se rozjeli.

A potom napadlo dosti sněhu a přišly silné mrazy, které začínaly klepat na zdi našeho domu, a pak už si přijela Alexandra Stěpanovna pro tetičku Tatjanu Stěpanovnu. A potom jsme konečně dostali zprávu, že Volha je zamrzlá a už se přes ni jezdí. Stanovil se den odjezdu a toho dne přivezli před dům nízké kryté sáně, do kterých jsme se měli vejít my se sestřičkou a s Parašou a náš malý bratříček se svou bývalou kojnou Matrjonou, která se stala jeho chůvou, když ho přestala kojit. A pak přivezli i velké kryté sáně pro otce a matku; na cestu bylo navařeno a napečeno plno jídla, všechno se to naložilo a dvacátého prvního listopadu sanice zaskřípaly a zavrzaly a my jsme vyjeli. My s matkou jsme ten skřípot nesnášeli. Tetička Tatjana

Stěpanovna měla ještě téhož dne odjet s Alexandrou Stěpanovnou do Karatajevky.

Cesta z Bagrova do Čufarova proběhla dobře a rychle. První zimní cesta, je-li klidno a sněhu je tolik, že je rovný, že vyrovnává cestu, a přitom je jen tak hluboký, aby trojka koní mohla jet vedle sebe – taková cesta bývá u nás na Rusi nádherným zážitkem. A přesně taková byla tehdy. Naše koně uháněli jako nikdy předtím. Skřípot sanic nebyl při rychlé jízdě a prachovém sněhu skoro slyšet, takže jsme s matkou po cestě netrpěli protivnou nevolností. Ve Višeňkách jsme jen nakrmili koně, otec si samozřejmě promluvil se šafářem, na všechno se ho vyptal a všechno si zapsal, aby mohl podat zprávu Praskovje Ivanovně. Zimní pohled na zámek či palác v Nikolském mi připomněl onen velkolepý oběd u pohostinného pana Durasova, a přestože od té doby uplynulo sotva několik měsíců, připadalo mi směšné, jak jsem se tehdy mohl tak divit a nadchnout... Pan Durasov v Nikolském nebyl. Zůstali jsme na noc u jednoho zámožného sedláka.

Otec si vždycky rád povídal s hospodáři, u kterých jsme krmili nebo nocovali, a já jsem jejich rozmluvy rád poslouchal. Matku to někdy nudívalo, ale tentokrát jsme se dostali k sedlákovi, který byl neobyčejně chytrý a vyprávěním o svém pánovi nás všechny výborně pobavil a matku až rozesmál. Vypadalo to, jako když svého pána chválí, a přitom nám ho předváděl v té nejsměšnější podobě. Přišla taky řeč na ty skvělé vepře, z nichž jeden pošel.

„Jéminánku, to vám bylo u nás žalu,“ vyprávěl sedlák, „když von nám zdechl ten nejpěknější čuník. Náš pán, dej mu pánbůh zdravíčko, je hodnej pán a srdce má ze zlata, ale je tuze lačnej po všelijakým dobytku – no ten vám z toho byl celej pryč, že až musel z Nikolskýho vodjet; ani nad náma se neustrnul a vodjel nám. To se ví, nás je tu plná ves, a čuníky měl jenom dva, a ještě si je přivez přes moře, no a my jsme holt jenom zdejší. Ale je hodnej náš pán, to se ani nedá vypovědít, jak je hodnej, a těch vejmyslů co má! Měli jsme u nás na konci vsi dvě studýnky, voda v nich byla jako sklo, pramenitá, studená, a naši

chlapi, když jeli na pole, vždycky se jí napili. No a náš pán dal nad každou tu studýnku postavit jednu dřevěnou pannu, slušně voblečenou do pěkného barevného sarafánu a podpásanou zlatým pozamentem, to jo, jenomže bosou; jednou nohou stojí panna u studýnky a druhou má zvednutou, jako když chce skočit. No a každě, kdo jede na pole, ať na koni nebo pěšky, se zastaví a kouká. Jenomže z chlapů se nýčko žádnéj ze studýnky nenapije – prej se to nesluší.“

A hovorný hospodář nám takových věcí napovídal habaděj; ledacos jsem nepochopil, ale matka říkala, že všechno to bylo velice chytré a zlomyslné. Ostatně i to, co jsem pochopil, mi stačilo; udělal jsem si z toho své závěry a dospěl jsem k novému objevu: ten sedlák se pánovi vysmíval, ačkoli já jsem si až dosud myslel, že sedláci vzhlížejí ke svým pánům s nábožnou úctou a všechno, co páni dělají a řeknou, považují za moudré. Rozhodl jsem se, že si budu bedlivě všímat všeho, co si povídá Jevsejič s Parašou, a zjistím, zda se nám za zády neposmívají – a přitom nám do očí říkají všelijaké pochvaly a líbají nám ručky. Svěřil jsem se se svým úmyslem matce. Usmála se a řekla:

„Nač to potřebuješ vědět? Paraša a hlavně Jevsejič nám oddaně slouží, a co si o nás myslí, to je jejich věc.“

Mne to však stejně zajímalo a svého úmyslu jsem se nevzdal.

Druhý den jsme přešli po hladkém ledovém zrcadle Volhu, která mi nedávno nahnala tolik strachu. Dokonce i v této podobě mne děsila. Toho roku zamrzla Volha velmi čistě, *na holo*, jak se říká. Sněhu bylo málo, sněhových vánic rovněž, a proto šlo po řece málo ker a takzvaného *sádla*, to znamená sněhu nasáklého vodou. Za mrazů pak hladina řeky zamrzla tak, že průzračným ledem bylo vidět, jak dole běží voda, jak víří v kruzích a jak se v ní tu a tam dělají bílé bubliny.³⁵ Přiznám se, že jsem trnul strachy, když jsem se díval z okénka na tento strašný pohyb v obrovské vodní hlubině, po

---

35 Stává se málokdy, že velká řeka zamrzne bez sněhu. Viděl jsem Volhu jen jednou v té podobě, v jaké ji líčí mladý Bagrov.

níž ujížděli naši koně. Vtom jsem zahlédl stranou, kousek od projeté cesty, něco, co vypadalo jako dlouhá prosekaná díra v ledu, z níž stoupala pára. Udiveně jsem na to hleděl a poprosil jsem Parašu, aby se tam podívala a vysvětlila mi to. Paraša řekla se smíchem:

„To je průduch, tam voda nezamrzá, tamtudy Volha dejchá, proto se odtud valí tolika páry; a aby tam v noci někdo nespád, je kolem dokola napíchaný chrastí.“

Ačkoli to pro mne byla zajímavá novinka, přesto jsem od té chvíle myslel jen na to, že se tam každou chvíli propadneme a zmizíme pod ledem. Trnul jsem strachy, uchýlil jsem se proto ke svému obvyklému uklidňujícímu prostředku – zavřel jsem oči a otevřel jsem je teprve na druhém břehu Volhy.

V Simbirsku jsme se dozvěděli, že babička Praskovja Ivanovna není zcela zdráva a nemůže se nás již dočkat. Příštího dne, pátý den po odjezdu z Bagrova, přesně v poledne, se před námi zatřpytily čtyři kříže čufarovských kostelů a zvoníc.

Praskovja Ivanovna z nás měla takovou radost, že to ani nedovedu vylíčit. Zapomněla na svou churavost a přímo vyběhla přivítat nás až do předsíně. Nikdy jsem ji neviděl veselejší. Dlouho vroucně objímala otce a zvláště matku; dokonce i nás všechny políbila, což nikdy nedělávala: vždycky nám dala jen ruku k políbení.

„Á, i cigánek je tady!“ říkala se smíchem. „A jaký pěkný chlapec je z něho! A kdepak přišel k takovému nosíku? Tak vás tady vítám, zavolžští statkáři! Copak dělají vaši přátelé a sousedi, Mordvini a Čuvaši? Jen pojd'te dál, moji milí. A Tatjana nepřijela? Ta se sem bojí a nechtěla jet. To jistě jela do Karatajevky, vid'te? No však až se karatajevský milostpán napije a namele jí, pak teprve bude litovat, že nejela do Čufarova. Chvála pánubohu, už jsem se vás nemohla dočkat. Pojd'me rovnou do salónu.“

V sále i v salóně nás přivítalo jako obvykle plno hostů.

Ubytovali jsme se opět ve známých pokojích a začali jsme opět žít zdejším životem. Jen Praskovja Ivanovna byla k nám nyní

nesrovnatelně hodnější a laskavější, jak se mi zdálo. Všem bylo jasné, že hluboce přilnula k mé matce a k nám všem. Nevěděla, jak by nás pohostila a co by nám nabídla. Přitom jsem však pozoroval, že Darja Vasiljevna ani Alexandra Ivanovna Rovriginová z nás tentokrát neměly takovou radost jako dříve. A na lokajích a služebných bylo ještě nápadněji vidět, že z nás prostě radost nemají. Sdělil jsem svá pozorování matce, ta však řekla, že je to hloupost, a abych si toho nevšímal. Toto vysvětlení mne však neuspokojilo a opakoval jsem svou poznámku před Jevsejičem v Parašině přítomnosti a Jevsejič mi řekl:

„Nejspíš už nás mají dost. Nějak moc často sem teď jezdíme.“

A Paraša dodala:

„Ostatních hostů se tu nebojí, ale vás se bojí, abyste se Praskovje Ivanovně něčím nepodřekli.“

V duchu jsem dospěl k přesvědčení, že to tak asi bude a že mi matka nechtěla říci pravdu.

Zanedlouho přijeli Miničtí a přivezli s sebou dvě starší dcery. Měli jsme je se sestřičkou rádi, radovali jsme se z jejich příjezdu a zase jsme si všichni hráli a četli jako dřív, A se sestrou jsme byli od rána do večera spolu, protože všech našich pokojových her a zábav jsme se účastnili společně.

Pokud jde o škodlivý vliv čufarovského služebnictva, mohla být matka tentokrát bez starosti: všichni jako když se smluví, se nám vyhýbali a nepromluvili před námi slovo. Dokonce i kredencký Ivanuška přestal v naší přítomnosti chodit za Jevsejičem a povídat si s ním jako dříve; Jevsejič mi jednou s dobromyslným smíchem řekl:

„Však je to tak lepší! Jen ať se nás trochu bojí!“

Praskovja Ivanovna se z mírného nachlazení brzy uzdravila. Kristovu narození byl zasvěcen její nový kostel, který dala sama postavit, a tento svátek světla s veškerou venkovskou pompou. Hostů se sjelo tolik, že ani obě křídla nestačila; někteří menší statkáři a bezdětní sousedé museli dokonce bydlet po chalupách. Všichni říkali, že tolik lidí jako letos tu ještě nikdy nebylo. Nevím, je-li to

pravda, vím jen tolik, že mi tentokrát šli hosté ještě více na nervy. Otce a matku jsem skoro neviděl a jen pěkný vztah mezi mnou a sestřičkou, který se den ze dne a hodinu od hodiny prohluboval, mi byl v tomto nudném a nám tolik protivném Čufarově útěchou. Sestra se již stávala mou skutečnou přítelkyní a mohl jsem se s ní dělit o všechny své dětské dojmy a myšlenky. Tak uplynul prosinec a nastal Nový rok, který jsem přivítal s jakýmsi zvláštním napětím a očekáváním. A příštího dne mi matka najednou povídá:

„Serjožo, nechceš jet se mnou do Kazaně? Jedeme tam s otcem na čtrnáct dní.“

Zaradoval jsem se, že bych mohl z Čufarova odjet, a řekl jsem, že bych jel rád.

„Tak se tedy chystej.“

Slíbil jsem, že jsem v půl hodině hotov, ale vtom jsem si vzpomněl na sestřičku a zeptal jsem se, zda s námi pojedou také. Matka mi na to odpověděla, že sestra zůstane v Čufarově. To mne zarmoutilo. Když jsem pak sestřičce řekl, že odjíždím, dala se do žalostného pláče. Přestože jsem k matce vroucně lnul a nebyl jsem zvyklý žít bez ní, sestřiččin zármutek mne tak hluboce dojal, že jsem se bez rozmýšlení rozběhl za matkou a prosil ji, ať mne raději nechá v Čufarově. Matka se tomu podivila, a když se dověděla, proč jsem tak rychle změnil názor, objala mne a políbila, řekla však, že mne tu rozhodně nenechá, že odjedeme jen na čtrnáct dní a že sestřička brzy plakat přestane. Smutně jsem se vrátil do dětského pokoje. Ubohá sestřička usedavě plakala. Čekalo ji ještě další trápení: matka si s sebou brala Parašu a sestřičku přestěhovala Praskovja Ivanovna k sobě do ložnice a svěřila ji péči své oblíbené panské Akuliny Borisovny, ženy velmi skromné a starostlivé.

Náhlou cestu do Kazaně si vymyslela sama Praskovja Ivanovna. Matka se již dříve několikrát zmínila, že by si ráda zajela do Kazaně pomodlit se k tamním divotvorcům, že nikdy svaté ostatky neviděla a že by je ráda políbila; a taky by se ráda podívala, až bude

patriarcha sloužit bohoslužby, a poslechla si je. Praskovja Ivanovna dělala, jako když její slova neslyší. Když se už blížil svátek Tří králů, který byl zároveň dnem matčiných narozenin, řekla matka jednou v rozmluvě s Alexandrou Ivanovnou v přítomnosti Praskovji Ivanovny, která hrála s otcem piket, že by velmi ráda někam šestého odjela, třeba do Starého Bagrova.

„Nesnáším své narozeniny a vy tu jistě budete mít plno hostů,“ dodala matka. „Přijímat od nich gratulace s přáním štěstí a zdraví a pozemského blaha, to je pro mne přímo za trest.“

Praskovja Ivanovna se k matce náhle obrátila a řekla:

„Poslouchej, Sofjo Nikolavno, víš, co mi napadlo? Chtěla jsi se pomodlit ke kazaňským divotvorcům, nemáš ráda své narozeniny (já ty své taky ne) – tak víš co? Zajed' si s Alexejem Stěpanyčem do Kazaně. Víc jak čtrnáct dní pryč nebudete: do Kazaně je to všeho všudy dvakrát devadesát verst.“

Matka ochotně tento návrh přijala a třetího ledna jsme již v krásných zasklených saních, které nám půjčila Praskovja Ivanovna, ujížděli do Kazaně. Místo radosti, že aspoň na čas odjíždím z Čufarova a uvidím nové, výstavné město, o němž jsem toho tolik slyšel, jsem cítil, že mi srdce puká žalem. Stále jsem před sebou viděl svou milou sestřičku, uplakanou, s očima zarudlýma, nešťastnou, že se musí rozloučit s bratříčkem i s chůvou a přitom pokorně odevzdanou do vůle osudu, a dlouho jsem potichu plakal a nevnímal, co se kolem mne děje, ba proti svému zvyku jsem si ani nepředstavoval, co mne v příštích dnech čeká.

A příští dny se měly stát začátkem důležité události v mém životě...

Zde končí příběh Bagrova-vnuka o jeho dětství. Tvrdí, že další vyprávění se již netýká dětství, ale věku jinošského.

S. A.

DODATEK

Kvítek červený plamínek

Za devatero horami, za devatero řekami žil v jednom carství bohatý kupec, člověk nad jiné vážený. Mnoho měl všelikého bohatství, zboží drahého cizokrajného, perlí i drahého kamení, zlata, stříbra nepočítaného. Ten kupec měl tři dcery, všechny krásné, jako malované, nejmladší pak ze všech nejpěknější. Dcery tyto svoje miloval nade všechny statky, nade všechny perle, drahé kamení i zlato, stříbro nepočítané – z té příčiny, že byl vdovec a neměl, koho jiného by v srdci choval. Měl rád obě starší dcery, nejmladší však miloval nejvíc – byla ze všech nejsličnější, k otci svému nejhodnější. A tu se ten kupec jednou chystá za obchody do zámoří, za devatery hory, za devatery řeky, devateré carství, desateré hosudarství, a takto praví milným svým dcerám:

„Dcery moje milé, drahé, dcery přespanilé, odjždím za svými obchody za devatero moří, do devatero carství, desatero hosudarství. Dlouho-li, krátce-li budu na cestách, nevím, vám však ukládám, abyste tu zatím žily ve cti, ve skromnosti. Když pak budete žít ve cti, ve skromnosti, přivezu vám dary, jak si samy vyvolíte. A teď vám dávám tři dny na rozmyšlenou, jaké dary byste nejradši.“

Dcery přemýšlely tři dny a tři noci, potom přišly k otci. I táže se jich otec, jaké dary že si přejí. Nejstarší dcera se mu poklonila až po samu zem a první ze všech říká:

„Pane můj, rodný tatíčku! Nevoz ty mi brokát zlatem ani stříbrem krumplovaný, nevoz mi kožešiny ze sobola černého, ani perle zrna hrubého, přivez mi zlatou korunu drahokamy posázenou, od těch drahokamů aby záře šla jak od plného měsíce, od sluněčka jasného, a v temné noci aby světla vydala, že ji v bílý den promění.“

Zamyslel se ctihodný otec a potom řekl:

„Dobrá, dcero moje milá, drahá dcero spanilá, přivezu ti takovou korunu. Znáš za mořem muže, ten mi takovou korunu opatří. Tu korunu má jedna králová z přímoří a ukryta je v kamenné komoře, a ta komora pak stojí na tři sáhy zhloubi v kamenné hoře za trojími železnými dveřmi, pod třemi německými zámky. Nebude to úkol snadný, ale co se může mému měšci postavit?“

Nato se mu poklonila až po samu zem dcera prostřední a praví:

„Pane můj, rodný tatíčku! Nevoz ty mi brokát zlatý ani stříbrný, ani černou sobolinu sibiřskou, nevoz ty mi náhrdelník z perlí zrna hrubého ani korunu z drahého kamení, ale přivez ty mi stolec přístrojní z východního křišťálu bez poskvrnky slitého, do něhož hledíc, abych všchnu krásu podnebesí viděla, a kdykoli bych do něj pohleděla, samu sebe nestárnoucí abych spatřila, aby mi mé krásy dívčí přibývalo.“

Zamyslíl se ctihodný otec a takto k ní pravil:

„Dobrá, dcero moje milá, drahá dcero spanilá, opatřím ti stolec přístrojní. Má ho dcera krále persánského, krasavice krásy nevidané, nevypsané, neslýchané. Ve vysoké jizbě kamenné je křišťálový stolec ukryt na hoře kamenné, tři sta sáhů vysoké, za sedmero železnými dveřmi, pod sedmi německými zámky. K té jizbici vede tři tisíce stupňů a na každém stupni ve dne v noci stráží jeden voják persánský s nahou šavlí z kalené ocele, a klíče od všech dveří železem kovaných nosí ta královská dcera za pasem. Znáš za mořem muže, ten mi křišťálový stolec přístrojní opatří. Těžší úkol jsi mi dala nežli tvoje sestra, ale co se může mému měšci postavit?“

Tu se otci až po samu zem poklonila nejmladší dcera a takto promluví:

„Pane můj, tatíčku rodný! Nevoz mi brokát zlatý ani stříbrný, nevoz mi černou sobolinu sibiřskou ani náhrdelník z perlí zrna velkého, ani korunu z drahého kamení ani křišťálový stolec přístrojní, ale přivez ty mi *kvítek červený plamínek*, nad který by krásnějšího v celém světě nebylo.“

Zamyslel se ctihodný kupec ještě víc než předtím. Dlouho-li, krátce-li přemýšlel, netroufám si říct. Když však dopřemýšlel, políbí, pohladí, polaská svou nejmladší milovanou dceru a takto k ní praví:

„Uložila jsi mi, dcero, těžší úkol než tvé sestry. Když člověk ví, co hledat, jak to nenajít? Ale jak má najít, co ani sám nezná? Snadná věc, najít kvítek červený plamínek, ale jak se dovědět, zda není nad něj krásnějšího v celém světě? Udělám, co síla zmůže, ale co přivezu, nesmíš mně mít ve zlé.“

I propustil pak své dcery milé přespanilé do jejich dívčích komůrek a začal se chystat na cestu cestičku do dalekých krajů za mořem. Dlouho-li, krátce-li se chystal, nevím: rychle se pohádka povídá, pomalu se dílo dělá.

Vydal se kupec na tu cestu, jezdí po cizích zámořských krajích, po královstvích nevidaných, prodává svůj tovar třikrát dráž, nakupuje třikrát laciněji. Mění jedno zboží za druhé, zlato, stříbro bere nádavkem. Zlatem, stříbrem koráby nakládá a domů je posílá. Opatřil pak vytoužený dárek pro nejstarší dceru: korunu drahým kamením posázenou, to kamení světla vydává, že jím tmavou noc v den bílý proměňuje. Opatřil pak vytoužený dárek i pro dceru prostřední: křišťálový stolek přístrojní, co v něm vidět všechny krásy podnebesí, dívčí krása pak, když v křišťálu se shlíží, neubývá, ale přibývá jí. Jediné, co najít nemůže, je dárek pro nejmladší dceru, kvítek červený plamínek, aby nad něj krásnějšího v celém širém světě nebylo. Nacházel kupec v carských i královských zahradách i v sadech sultánů kvítka červené plamínky takové krásy, že to pohádka nevypraví, pero nepopíše. Nikdo mu však nezaručí, že nad ten květ v širém světě není, ani on sám si to nemyslí.

Jede kupec cestou cestičkou se svými věrnými sluhy, přes písečné chlumky přesypavé, přes hluboké hvozdy, když vtom kde se vzali, tu se vzali, přepadli ho zbojnící busurmanští, turečtí a indičtí, nečistí psi pohanští. Vida, že mu není spásy ani pomoci, opustí ctihodný kupec bohaté své karavany i své věrné služebníky a uprchne

do černých lesů. „Radši ať mne divá zvěř roztrhá, než se dostat do nečistých rukou loupežnických, do smrti žít v zajetí.“

Bloudí kupec hvozdem hlubokým, neprůjezdným, neprostupným, čím dál tak jde, tím lepší je cesta, jako by se stromy před ním samy rozestupovaly, křoví, houští rozhrnovalo.

Otočí se kupec zpátky – houští, že jím ruku neprostrčíš, podívá se napravo – pařezů a kořání, že by zajíc neproklouzl, podívá se nalevo, tam je to ještě horší. Diví se kupec, podivuje, darmo přemýšlí, co za div divoucí se s ním děje, jde a jde, a pod nohama cesta jako mlat. Jde tak celý den od rána do večera, a hle, už neslyší ryk dravé zvěře, ani hadí zasyčení, ani soví zahoukání, ani ptačí zapípání: všude kolem jako po vymření. A vtom už padla temná noc. Koldokola černočerná tma, ale jemu pod nohama cesta jenom svítí. A tak jde dobře až do půlnoci, když vtom před sebou uvidí jakousi zář a pomyslí si: Zdá se, že tam hoří les, co bych si tam chodil pro smrt jistou, neodvratnou? Otočí se zpátky – žádná cesta, napravo a nalevo – žádná cesta. Udělá krok kupředu – cesta pěkná ušlapaná. Postojím teď chvilku na místě, třeba se zář stočí na stranu nebo začne ustupovat, a kdo ví, třeba dočista uhasne.

Dal se tedy do čekání. Ale chyba lávky: zář jako když se blíží k němu a koldokola jako když se rozsvětluje. Myslel chvíli, uvažoval, nakonec se rozhodl jít dál. Vícekrát než jednou neumřu. Pokřižoval se kupec a jde dál. A čím dál jde, tím světleji kolem, až se jako o bíledni rozednilo, ale hučení a praskot požáru nikde neslyšet. Až nakonec vyjde na světlinu široširou, na světlině v samém srdci co to stojí – dům to není, ani dvorec, palác je to královský či carský, samý plamen, stříbro, zlato, drahé kamení, celý plane, celý září, ale ohně nevidět. Jak to slunce jasné, že až oči bolí do něj pohledět. Všechna okna paláce jsou otevřena a uvnitř v něm hraje hudba svornohlasá, jakou co živ neslyšel. I vejde na široké nádvoří, širokými, dokořán otevřenými vraty. Cesta je teď z bělostného mramoru a po obou stranách vodotrysky, vysoké, menší a nejmenší.

Kupec vchází do paláce po schodišti potaženém karmínovým sukmem, s pozlaceným zábradlím. Vstoupil do komnaty – nikdo tam. Vstoupil do druhé, do třetí – nikdo tam, do páté, do desáté, nikde nikdo, a zařízení všude carské, neslýchané, nevidané: zlato, stříbro, křišťál z východu, slonovina, řezaná kost mamutí. Žasne ctihodný kupec nad tím pohádkovým bohatstvím a žasne o to víc, že nikde hospodáře nevidí. A nejen hospodář, ani služebnictvo nikde, a hudba přitom nepřestává hrát. V tu chvíli si kupec pomyslel: Všechno radost pohledět, ale k snědku nic.

Jen domyslel, objeví se před ním, jak by ze země vyrostl, stůl přenádherně prostřený: ve zlatém a stříbrném nádobí je na něm plno jídel mandlových, vína cizokrajná, pití medové. Usedl kupec bez váhání za stůl, napil se a najedl do sytosti, neměl v ústech celou noc a celý den: jídlo bylo, jen se rozsýpalo, jedl, jedl, divže s těmi dobrotami vlastní jazyk nespokl, tak byl z cesty necesty přes lesy a písčiny vyhladovělý. Dojedl, vstal, nemá však, komu by se poklonil, komu za chléb, za sůl poděkoval. Jen však povstal, jen se porozhlédl, stůl s jídlem zmizel, jako by tu nikdy nebyl, ale hudba hraje bez přestání dál. I diví se, podivuje kupec všem těm divům divoucím, zázrakům nad zázraky, a dál prochází komnatami krásně zdobenými, vynadívat se nemůže a najednou si pomyslí: Neuškodilo by na chvílku si zdřímnout, veršík dva si odespat.

Jen si to pomyslel, vtom už před ním stojí vyřezávaná postel z ryzího zlata na křišťálových nožkách, se stříbrným baldachýnem, s třásněmi a třapci perlovými. Na tom loži podhlavnička jako hora z prachu měkkounkého, labutího. I užasne kupec nad tím novým divem veledivným, ulehne si na vysoké lůžko, zatáhne pak stříbrotkaný závěs a hned vidí, jak je teničký a měkký, jako hedvábný. Setmělo se v komnatě, jako když se večer zšeří, a hudba jako by teď doléhala z dálky. Tu si kupec pomyslel: Ach, kdybych tak svoje dcery aspoň ve snu uviděl – a v tu chvíli usnul.

Probouzí se kupec, a slunce je už výš než stromy přímé, stožárové. Probudil se kupec a ne a ne se vzpamatovat: celou noc se mu ve snu snilo o dcerách milých, drahých, dcerách spanilých. Nejdřív viděl obě starší – nejstarší a prostřední – veselé převeselé, jenom milovaná dcera nejmladší v tom snění byla smutná. Viděl, jak si nejstarší a prostřední chotě vybraly a veselku už chystají, na otcovo požehnání nečekají. Jen ta nejmladší milovaná dcera, jako obraz krásná, o ženiších slyšet nechce, dokud se jí otec nenavráť. Z toho se mu duše raduje i neraduje. Vstal pak z vysokého lože. Oblečení už má připraveno, pramen vody tryská v křišťálovou mísu. Oblékne se, umyje se a dalšímu divu už se nediví: na stole už stojí čaj a káva, vedle nich rohlíčky z mandlového těsta. Pomodliv se k bohu, nasytil se kupec a pak znovu se začal komnatami procházet, aby si je znovu prohlédl za jasného slunce. Všechno se mu zdálo ještě hezčí nežli včera. Tu náhle vidí otevřenými okny, dokola že palác obstoupily sady vzácné, roztodivné, plné plodů, plné květů nevidané krásy. I zachtělo se mu jít se do těch zahrad projít.

Sestupuje tedy po druhém schodišti ze zeleného mramoru, z měděného malachitu se zlaceným zábradlím rovnou do zelených zahrad. Prochází se, pohledu se nasytiti nemůže. Na stromech visí zralé ovoce, do ruda zardělé, jen jen samo do úst skočit, až se při pohledu na ně sliny v ústech sbíhají. Květy tu kvetou přenádherné, květu plného, vonné, všemi barvami jen hrají. I ptáci sadem poletují, že je lidské oko nevidělo: jako na zeleném, na nachovém sametu zlatem a stříbrem vyšívání, vyzpěvují rajske písně. Vodotrysky tak vysoko vystřikují, kdo chce dohlédnout té výšky, hlavu musí zvrátit. A všude křišťálovými žlábký běží a šumí čistá pramenitá voda. Chodí ctihodný kupec, chodí a žasne. Oči na všechny ty divy hledí, po všech po nich běží, až už kupec věru neví, na co hledět, co má poslouchat. Chodil tak, dlouho-li, krátce-li, nikdo neví. Rychle se pohádka vypravuje, pomalu se dílo dělá. Vtom uvidí kupec na vršíčku zeleném kvítek květu rudého, krásy nevidané, neslýchané, pohádka ji nevypoví, pero nevypíše. Ve ctihodném kupci dech se náhle ztají, jde a ke kvítečku přistoupí – a od

kvítečku po celé zahradě jako pramen vůně běží. Vtom se kupci ruce nohy roztřesou, i promluví přeradostným hlasem:

„Hle, zde je kvítek červený plamínek, jemuž v širém světě rovno není. O ten si mi řekla má nejmladší milovaná dcera.“

Když ta slova pronesl, pokročil a kvítek utrhl. V tu chvíli však z bezmračného nebe šlehl blesk a hrom udeřil, až se země pod nohama hnula. A jak by zpod té země vyrostl, stojí náhle před kupcem člověk-nečlověk, zvíře-nezvíře, spíš jakási obluda, strašlivá a chlupatá, a takto divě zaryčí:

„Cos to udělal? Jak ses odvážil utrhnout v mých zahradách můj milovaný kvítek? Choval jsem ho jako zřítelnicí svého oka, každý den mi při pohledu na něj srdce poskočilo, a tys mě teď zbavil vší útěchy, co v životě mám. Já jsem pánem paláce i sadu. Přijal jsem tě jako hosta vzácného a zvaného, najíst jsem ti dal a napít, lože jsem ti k spánku připravil, a ty mi dobrotu mou takto splácíš? Věz tedy, co tě čeká, co tě nemine: zemřeš za svou vinu neprodleně...“

A nespočet divých hlasů ze všech stran hned:

„Zemřeš neprodleně!“

Ctihodný kupec se roztrásl jak osika. Rozhlédl se kolem a vidí, jak se k němu odevšad, zpod každého stromu, zpod každého keře, z vody i ze země souká síla nečisté havěti, jeden odporný zeměplaz za druhým. Tu padl kupec na kolena před tím velmožem a hospodářem, před chlupatým divotvorem, a takto k němu pravil úpěnlivým hlasem:

„Ach můj pane trojctihodný, lesní zvíře, dive mořský, sám nevím, jak tě nejlíp oslovit. Nezahub mou duši křesťanskou za nechtěnou opovážlivost, nedej mne čepelemi sekat, život mi ukrátit, dovol mi slovo k tobě promluvit. Mám tři dcery, tři dcery jak obrázky krásné, hodné, přespanilé. Těm jsem slíbil přivést po dárečku: starší dceři korunu drahokamy posázenou, prostřední křišťálový stůl přístrojní a své dceři nejmladší pak kvítek červený plamínek, nad který by krásnějšího v celém světě nebylo. Starším dcerám oběma jsem dary obstaral, ale dárek pro nejmladší nikde nenašel. Až tu

jsem ho nenadále uviděl v tvých zahradách, kvítek červený plamínek, nad nějž krásnějšího není v celém světě. I pomyslel jsem si, že tak bohatému pánu hospodáři, bohatému slavnému a velmožnému, nebude o jeden kvíteček, červený plamínek, o který mě poprosila má nejmladší dcera. Kaji se teď ze své viny před tvým veličenstvím. Odpusť mi, nerozumovi a hlupákovi, pusť mě k drahým dcerám, dej mi darem kvítek červený plamínek pro mou nejmladší a milovanou dceru. Zaplatím ti zlata, kolik si jen řekneš.“

Tu se lesem rozlehlo zachechtání, jako když zahřmí hrom, a zvíře lesní, div mořský takto promluví ke kupci:

„Nepotřebuji tvé zlato, nevím, co si s vlastním počít. Nedožiješ se ode mne milosti a mí sluhové tě na kusy a na kousíčky roztrhají. Jenom jedině tě může zachránit. Hned tě pustím domů, vlasu na hlavě ti nezkřívím, dám ti darem vrchovatě pokladů a peněz, daruji ti kvítek červený plamínek, zavážeš-li se mi čestným slovem kupeckým, vlastní rukou list mi podepíšeš, že namísto sebe pošleš ke mně jednu ze svých dcer, přemilých a přespanilých. Nic zlého jí neučiním, bude u mne žít v počestnosti, ve všem v pohodlí, jako sám jsi žil v mém paláci. Omrzelo mě žít o samotě, chci si druha přivábit.“

Jak to kupec uslyšel, na sirou zem padl, hořce pláče, div si oči nevypláče. Podívá se na to lesní zvíře, na diva mořského, rázem se pak rozpomene na své přespanilé dcery a zakřičí ještě zoufalejším hlasem. Lesní zvíře, div mořský naháněl mu příliš hrůzy. Dlouho se tak kupec mučil, slzy proléval, až nakonec pravil úpěnlivým hlasem:

„Pane velkomožný, zvíře lesní, dive mořský! A co si počnu, když mé dcery drahé přespanilé o své vůli k tobě nebudou chtít odejít? Nesvážu je přece na rukou a na nohou, nepošlu je k tobě násilím. A pak, jaká k tobě vede cesta? Já k tobě jel rovné dva roky, ale kterými místy, jakou cestou, nevím.“

Odpoví na to kupci lesní zvíře, div mořský:

„Nechci nevolnici: ať sem tvá dcera přijede z lásky k tobě, ze své vůle a z vlastního chtění. Nepřijedou-li pak tvoje dcery z vlastní

vůle a z vlastního chtění, pak přijedeš sám. Dám tě popravit, krutou smrtí ze života sejdeš. A jak ke mně dojedeš, to není tvá starost. Dám ti prsten ze své ruky: kdo si ho navlékne na pravý malíček, v mžiku ocitne se, kde sám chce. Doma pobýt smíš tři dny, tři noci.“

Myslel kupec, těžké přemýšlení, myslel, až si v duchu řekl: Raději se uvidět chci s dcerami, dát jim otcovské své požehnání, a teprve když nebudou chtít otce smrti uchránit, připravím se na smrt po křesťansku. Vrátním se pak ke zvířeti lesnímu, divu mořskému. Zrady v sobě neskrýval, a tak zvířeti pověděl, k čemu v myšlenkách svých došel. Lesní zvíře, div mořský to stejně věděl. Když teď uviděl, že mluví pravdu, ani úpis po kupci už nechtěl. Z vlastní ruky stáhl prsten, podal jej kupci. Jen si ho pak kupec na pravý malíček navlékl, v tu chvíli byl ve vratech svého širokého dvora. A zároveň s ním v téže chvíli vjížděly pak do vrat bohaté karavany s věrnými sluhy a přivázely zboží třikrát více než kdy předtím.

Nastalo v domě velké pozdvižení, dcery rázem vyskočily od bubínků s vyšíváním, na nichž stříbrem, zlatem vyšívaly šátky. Hned začaly otce líbat, hladit, jmény něžnými ho nazývat. Obě starší víc než nejmladší se k němu měly. Ale vidí sestry, že otci není do radosti, tajný smutek že mu srdce rmoutí. Starší dcery začaly se vyptávat, nepřišel-li o své velké bohatství. Nejmladší pak na bohatství nepomyslí, takto svému rodičovi praví:

„Nepotřebuji tvé stříbro, zlato. Bohatství lze vždycky nabýt, radši řekni, co tvé srdce trápí.“

A tu odpověděl ctihodný kupec svým dcerám milým, drahým, spanilým:

„Nepřišel jsem o bohatství, vydělal jsem stříbra, zlata trojnásob a čtyřnásobně. Mám však jedno jiné hoře, o kterém vám povím nazítří. Dnes však budeme se veselit.“

I dal kupec přinést cestovní truhly železem kované. Vytáhne z nich pro nejstarší dceru zlatou korunu ze zlata arabského, co v ohni nehoří, ve vodě nerezaví. Drahým kamením je vykládaná.

Vytáhne dárek pro prostřední dceru, křišťálový stolek strojní z východního křišťálu. A vytáhne dárek pro nejmladší dceru, zlatý džbánek s kvítkem červeným plamínkem. Starší dcery samou radostí se pobláznily, odnesly si dary do vysokých jizeb, potěšit se s nimi nerušeně. Jenom dcera nejmladší a nejmilovanější, ta jak shlédla kvítek červený plamínek, celá se roztrásla a rozplakala, jako by ji něco uštklo rovnou do srdce. I promluví k ní takto její otec:

„Co že si nebereš, dcero drahá milovaná, ten svůj vytoužený kvíteček? V celém světě nad něj krásnějšího není.“

I vzala si nejmladší dcera kvítek červený plamínek, jak by nechtíc si ho vzala, políbila otci ruce, ale přitom pláče, hořké slzy prolévá. Ve chvíli tu byly starší dcery. Vyzkoušely si své dary, radostí jsou celé omámené. Pak usedli všichni za stoly dubové, za ubrusy květem vyšívané, k jídlům mandlovým a k nápojům medovým. I začali jíst a pít a veselit se, slovy milými se potěšovat. Navečer se sjeli hosté, až byl kupcův dům plný drahých hostí, příbuzných a přítelíčků, pochlebníků. Do půlnoci seděli, besedovali, a byltě to hodokvas, že takový kupec ve svém domě nezažil, Sám se divil, žasl, kde se všechno bere, i ostatní se těm divům divili: nádobí zlatému a stříbrnému i krmím, jaké v domě nikdy nebyvaly.

Ráno k sobě otec pozval nejstarší svou dceru, pověděl jí všechno, co se přihodilo, všechno od slova ke slovu, a zeptal se dcery, chce-li pak ho zachránit před krutou smrtí a odejet ke zvířeti lesnímu, k divu mořskému. Ta však rázem odmítla a říká:

„Ta dcera ať otce zachraňuje, pro kterou jel shánět kvítek červený plamínek.“

Pozval si pak ctihodný kupec druhou dceru, prostřední, slovo za slovem jí vypověděl všechno, co se přihodilo, a zeptal se, chce-li pak ho ona uchránit lité smrti, odejet žít ke zvířeti lesnímu, k divu mořskému? Rázem odmítla a říká:

„Ta dcera ať otce zachraňuje, pro kterou jel shánět kvítek červený plamínek.“

I pozval si kupec nejmladší svou dceru a začal jí všechno slovo za slovem vypravovat. Ještě nedomluvil a nejmladší milovaná dcera před ním padla na kolena pravíc:

„Požehnej mi, pane, můj tatíčku rodný: pojedu ke zvířeti lesnímu, divu mořskému a budu u něho žít. Pro mne jsi našel kvítek červený plamínek, já tě musím zachránit.“

Slzy polily ctihodného kupce, objal svou nejmladší milovanou dceru a takto k ní promluvil:

„Dcero má milá, drahá, spanilá, dcero nejmladší a milovaná. Přijmi mé otcovské požehnání za to, že svého otce zachraňuješ před hroznou smrtí, že z vlastní své vůle a z vlastního chtění odcházíš žít ke strašnému zvířeti lesnímu, divu mořskému. Budeš žít v jeho paláci, ve velikém bohatství a pohodlí. Kde však je ten palác – nikdo neví, netuší a není k němu cesty ani koňmo jedoucím, ani pěším, ani divé zvěři lehkonohé, ani ptáku větroplavci. Ani zprávu, ani pozdraveníčko od tebe nedostaneme, a tím spíš ne ty od nás. Jak já mám teď trpký život dožít, tvou tvář nikdy neuvidět, tvého slůvka neuslyšet? Loučím se s tebou na věky věků, jako bych tě zaživa do země pohřbíval.“

I odvětil na to otcí nejmladší milovaná dcera:

„Neplač, nehořekuj, pane, rodný můj tatíčku. Já budu žít bohatě a v pohodlí: zvířete lesního, diva mořského se nezaleknu, budu mu věrně a poctivě sloužit, jeho panskou vůli plnit, třeba se nade mnou slituje. Neoplakávej mě zaživa, jako bych už byla mrtvá: třeba bůh dá a vrátím se k tobě.“

Pláče však a vzlyká ctihodný kupec, nedá se tím slovem ukonejšit. V tom příběhly starší sestry a spustily nárek, až se domem rozléhal: tolik že prý líto je jim milované mladší sestry. Ta však po truchlení ani památky, nepláče, nevzlyká, na dalekou cestu hned se strojí. Uchystá si s sebou i kvítek červený plamínek ve zlaceném džbánku. Minul třetí den a třetí noc, nadešel ctihodnému kupci čas rozloučit se s nejmladší svou dcerou milovanou. Líbá ji a hladí, hořkými

slzami ji polévá, křížem otcovským jí požehnání dává. Vytáhne pak prsten lesního zvířete, diva mořského z kované truhlice, navlékne ho na pravý malíček milované dceři – i zmizela v tu chvíli se vším, co si s sebou nesla.

Ocitla se v paláci zvířete lesního, diva mořského, ve vysokých komnatách kamenných, na vyřezávaném loži s křišťálovými nožkami, na podušce z labutího prachu, damaškem povlečené. Jako by se z místa nebyla hnula, jako by tu odjakživa žila, jako by si šla jen lehnout a teď se zas probudila. Vtom začala hrát libozvuká hudba, jakou jaktěživa neslyšela. Pozvedla se z prachového lože a vidí, že všechny svršky, co jich s sebou měla, i kvítek červený plamínek ve zlaceném džbánu jsou tu vedle ní, všude rozložené, poskládané na zelených stolech malachitových, a že je v té komnatě plno nábytku a roztodivných věcí, k pohovění, k poležení, k přiodění, ke shlížení. Jedna stěna byla celá zrcadlová, druhá pozlacená, třetí celá ze stříbra a čtvrtá z kosti slonové a mamutí, saffry a rubíny, drahým kamením vykládané. Pomyslela si: To bude dozajista moje ložnice. Zachtělo se jí pak prohlédnout si celý palác, i procházela z jedné vysoké komnaty do druhé, dlouho tak chodila, na všechny vzácnosti se vynadívát nemohla. Jedna komnata byla krásnější než druhá a všechny byly krásnější, než jak jí o nich vypravoval ctihodný kupec, rodný tatíček. Vzala pak ze zlaceného džbánu kvítek červený plamínek a sestoupila do zelených zahrad. A tu jí ptáci začali zpívat své rajske zpěvy, a stromy, keře a květiny jí zamávaly vršky, korunami, jako by se jí chtěly poklonit. Vodotrysky tryskly výš a prameny se ve studánkách rozšuměly hlasitěji. Šla, až našla to vysoké místo, vršíček pažitem porostlý, kde ctihodný kupec utrl kvítek červený plamínek, nad nějž není v širém světě krásnějšího. Vyňala ten kvítek červený plamínek z džbánu zlaceného a chtěla ho posadit, kde býval dřív. On se jí však sám z ruky vznesl, přirostl ke staré lodyze a rozkvetl ještě krásněji než předtím. Podivila se dívka tomu zázraku nad zázraky, tomu divu divoucímu, potěšila

se svým vytouženým kvítkem červeným plamínkem a odebrala se zpátky do svých komnat v paláci. V jedné z nich stojí prostřený stůl. Jen si pomyslela: Zdá se, že zvíře lesní, div mořský se na mne nezlobí a bude mi milostivým pánem –, když vtom se na bílé mramorové stěně objevil ohnivý nápis: Nejsem tvůj pán, jsem tvůj poslušný otrok. Ty jsi má paní, a čehokoli se ti zachce, cokoli si usmyslíš, všechno ti rád splním. Sotva si přečetla ta ohnivá písmena, v tu chvíli zmizela z bělomramorové stěny, jako by tam nikdy nebyla stála. Vtom jí přišlo na mysl, že by měla napsat dopis otci, poslat mu o sobě zprávu. Ještě si to ani pomyslit nestačila, když vtom před ní leží papír a zlaté pero s inkoustem. I píše dívka dopis drahému tatíčkovi a svým rozmilým sestřím: Neoplakávejte mě, nermutte se pro mne. Bydlím v paláci zvířete lesního, diva mořského jako královna. Jeho samého nevidím ani neslyším, ale píše mi na stěně bělomramorové ohnivými písmenami. Ví všechno, co si jen pomyslím, a v tu chvíli mi to vždycky splní. Nechce, abych ho nazývala svým pánem, nýbrž sám mě zve svou paní.

Sotva dopis dopsala a pečetí zpečetila, už jí zmizel zpod rukou i z očí, jako by tu nikdy nebyl býval. Rozehrála se hudba víc než předtím, na stole se objevila jídla mandlová, pití medové a nádobí ze zlata dukátového. Tu usedla za stůl převeselé mysli, třeba dosud nikdy neobědvala tak sama samotinká. Jedla, pila a dobře se měla, hudba do oušek jí mile zněla. Po obědě, když se nasýtila, na chvilku si lehla. Hudba ztichla, vzdálila se, aby se jí dobře spalo. A když se vyspala, vstala opět mysli veselé a znovu šla procházet se zahradami zelenými, před polednem neprošla je ani z poloviny, na všechno v nich vzácné, nevidané ani nestačila dost se vynadívat. Všechny stromy, keře i květiny se jí ukláněly, zralé ovoce, hrušky, broskve, šťavnatá jablka se jí sama k snědku nabízela. Chodila tak drahně času, snad až do samého večera. Pak se vrátila do svých komnat vysokých, vidí, stůl je prostřen a na stole jídla mandlová, pití medové, všechno nejvybranější. Po večeři vešla znovu do

komnaty bělomramorové, a vtom vidí na téže stěně znovu slova ohněm psaná: Je-li pak spokojena moje paní se svými zahradami, komnatami, hoštěním a služebnictvem?

Tu promluvila mladá dcerka kupcova, krasavice jako malovaná, hlasem radostným:

„Nenazývej mě svou paní, buď jen vždycky ty mým dobrým pánem, laskavým a milostivým. Nikdy se tvé vůli nevymknu. Děkuji ti za všechna tvá pohoštění. Nic krásnějšího než jsou tvoje vysoké komnaty a tvé zelené zahrady není na celičkém světě – jak bych tedy mohla nebyt spokojena? Co živa jsem tolik divů neviděla. Ještě jsem se z podívané nevzpamatovala, a jen jedné věci se teď bojím: spát zde sama. Vždyť ve všech tvých vysokých komnatách není živá duše lidská.“

Na stěně se objevila slova ohnivá: Neboj se, má čarokrásná paní. Nebudeš spát o samotě, čeká na tebe tvá oblíbená služka, co ti doma věrně slouží. A v komnatách je mnoho lidských dusí, jenže ty je nevidíš a neslyšíš, oni všichni tě však spolu se mnou ve dne v noci střeží. Ani větrem ofouknout tě nedáme, ani prášku na tebe si sednout nedovolíme.

Šla tedy mladá dcerka kupcova, krasavice jako malovaná, ulehnout do své ložnice a vidí: u lože jí stojí její služtička, dívka věrná a oddaná. A stojí tam strachy polomrtvá. Zaradovala se, že jí přišla paní, a líbá jí bílé ruce, objímá jí bystré nožky. I paní jí byla ráda, začala se hned vyptávat na tatíčka, na své starší sestry, i na všechny dívky v čeledníku. Pak začala sama vypravovat, co se s ní za celou dobu dělo. Nezamhouřily pak oka do samého svítání.

I začala takto žít mladá kupcova dcerka, krasavice jako malovaná. Každý den má připraveny přenádherné nové šaty a ozdoby – peníze jsou k nezaplacení, pohádka to nevypoví, pero nevypíše. Denně hostiny a nové znamenité kratochvíle, projížďky a procházky s hudbou na kočárech bez koní a bez řemení tmavými lesy; a ty lesy, ty se před ní rychle rozestupovaly, širokou a hladkou cestu před ní pokládaly.

Pustila se potom do všemožných dívčích ručních prací, stříbrem, zlatem šátky vyšívala, na třásně hustě perlí navlékala, začala posílat dárečky tatičkovi a šátek nejkrásněji zdobený pak darovala svému pánu laskavému, zvířeti lesnímu, divu mořskému. Den ze dne pak chodívala častěji do komnaty bělomramorové říkat vlídná slova svému pánu, číst na stěně jeho odpovědi, jeho pozdravení psaná písmem ohnivým.

Mnoho-li, málo-li od té doby času uběhlo – rychle se pohádka vypravuje, pomalu se dílo dělá – mladá kupcova dcerka, krasavice jako malovaná, si začala na své živobyti zvykat. Ničemu se už nediví, ničeho se neděsí. Slouží jí neviditelní sloužící, všechno podávají, všechno odebírají, na kolečkách bez koní ji vozí, hudbu jí hradou, všechny rozkazy jí plní. I přibývalo jí den ze dne lásky k jejímu dobrotivému pánovi, a viděla, darmo že ji nenazývá svou paní, že ji miluje víc než sebe samého. A tu se jí jednoho dne zachtělo uslyšet jeho hlas, promluvit s ním jinde než v komnatě bělomramorové, jinak než pomocí ohnivého písma. I začala ho stran té věci úpěnlivě prosit. Ale zvíře lesní, div mořský dlouho její prosbě nechce vyhovět, bojí se, že ji vyleká svým hlasem. Nakonec však přece jenom uprosila, obměkčila laskavého svého pána, nedokázal už dál se jí protivit. I napsal jí naposledy na stěně bělomramorové ohnivými slovy: „Přijď dnes do zelené zahrady, posad' se do své oblíbené besídky, listím, snítkami a květy obtočené a řekni: ‚Promluv se mnou, otroku můj věrný.‘“ Ve chvíli se pak mladá dcerka kupcova, krasavice jako malovaná, rozběhla do zelených zahrad. Vešla do besídky oblíbené, listím, snítkami a květy obtočené, na lavičku brokátovou usedla a říká, dechu sotva popadajíc – srdéčko jí při tom tluče jako lapenému ptáčku, říká tato slova: „Neboj se, můj dobrý, vlídný pane, že mě vylekáš svým hlasem. Po všem, čím jsi mě už obdařil, nepolekám se já hlasu zvířecího. Jen se mnou mluv, nic se neboj.“ Vtom uslyšela, jako by si někdo za besídkou vzdychl, a vzápětí se rozlehl hlas strašlivý, divý, ryčný, chraplavý a sípavý – a to

zřejmě mluvil jenom na půl hlasu. Uleknutím sebou nejdřív trhla mladá dcerka kupcova, krasavice jako malovaná, jak uslyšela hlas zvířete lesního, diva mořského. Ale strach svůj potlačila, nedala na sobě znát, jak se vylekala, a po chvíli začala už poslouchat jeho slova laskavá a vlídná, řeči rozumné a bystré, až se zaposlouchala a srdce jí radost zaplavila.

Od té doby a od toho času začali pak spolu mluvit a mluvit od raníčka do večera, v zahradách zelených, na procházkách, při projíždkách tmavým lesem i ve všech vysokých komnatách. Jen se vždycky zeptá mladá dcerka kupcova, krasavice jako malovaná: „Jsi-li u mne, pane můj milý, dobrotivý?“ Odpoví jí na to zvíře lesní, div mořský: „Zde jsem, paní má překrásná, věrný tvůj otrok, navždycky tvůj přítel.“ Dívka už se teď nebojí jeho hlasu divého a hrozivého, a tak slovo za slovem jim začne plynout, řeči laskavé, a konce řečem není.

Málo-li pak od té doby, mnoho-li pak času uplynulo – rychle se pohádka povídá, pomalu se dílo dělá, – i zachtělo se mladé kupcově dcerce, krasavici jako malované, na vlastní oči uvidět lesní zvíře, diva mořského, a začala ho prosit, uprošovat, aby jí to přání splnil. Dlouho o tom ani slyšet nechce, bojí se, že by ji zděsil, však také byl přízrak paludný, příšera, že pohádka to nevypoví, pero nevypíše. Nejen lidé, i divoká zvěř se ho bála, jen ho uviděla, po doupatech a brlozích se rozbíhala. Tu promluví lesní zvíře, div mořský tato slova:

„Nepros, nepřemlouvej ty mne, paní moje, krasavice divostkvoucí, čarokrásná, abych ti ukázal tvář svou odpornou a tělo ohyzdné. Mému hlasu už jsi přivykla, žijeme spolu v přátelství a ve shodě, vždyť jsme skoro pořád pospolu, a i ty mne miluješ za tu nevýslovnou lásku, co já k tobě chovám. Když mě ale uvidíš, strašného a odporného, znenávidíš mne nešťastníka, zapudíš mě z očí a odloučen od tebe, umřel bych pak žalem.“

Neposlouchala ta slova mladá dcerka kupcova, krasavice jako malovaná. Začala ho prosit snažněji než předtím, zaklínat se, zapřísahat,

žádné stvůry že se nezalekne, nepřestane milovat svého předobrého pána, a takto k němu promluvila:

„Jsi-li starý člověk, buď mi dědečkem, věku středního – buď mi strýčkem, jsi-li pak mladý, buď mi druhem vyvoleným a co živa budu, srdce mého přítelem.“

Dlouho, dlouho lesní zvíře, div mořský nedopřával těmto slovům sluchu, nakonec však nemohl už déle slovům ani prosbám přespánilé dívky odolávat, i takto k ní promluvil:

„Nemohu se ti déle protivit, neboť tě miluji víc než sebe samého. Splním ti tedy tvé přání, třebaš vím, že zahubím své štěstí a zahynu smrtí předčasnou. Přijď do zeleného sadu za soumraku sivého, až zapadne jasné slunko za les, a pak řekni: ‚Ukaž se mi, věrný druhu!‘ A já ti ukážu svou mrzkou tvář, své odpudivé tělo. Jestliže pak bude nad tvé síly déle u mne zůstat, nechci tě držet v zajetí a věčně tě trápit: ve své ložnici pak najdeš pod poduškou můj prstýnek zlatý. Navlékni si jej na pravý malíček, v okamžení se pak octneš u svého otce a o mně už nikdy neuslyšíš.“

Nezalekla se, nepoděsila mladá dcerka kupcova, krasavice jako malovaná. Nemeškajíc šla hned do zelených zahrad čekat stanovené hodiny. Když pak přišel sivý soumrak, za les sedlo slunko jasné, takto promluvila:

„Ukaž se mi, věrný druhu!“

I ukázalo se jí z dálky zvíře lesní, div mořský. Jenom cestu napříč přešel a ztratil se v hustém křoví. V téže chvíli obestřely mrákoty kupcovu dcerku, krasavici jako malovanou, zalomila bílé ruce, zakřičela hlasem prezoufalým a bez ducha padla na zem. Neboť bylo příšerné to zvíře lesní, div mořský: ruce křivé, na nich drápy zvířecí, hnáty koňské, odpředu a odzadu dva hrby velbloudí, od hlavy až k patě celý chlupatý, z úst mu trčí kančí tesáky, nos jako orel, oči soví. Dlouho-li, krátce-li tak ležela, kdož ví. Když pak k sobě přišla mladá dcerka kupcova, krasavice jako malovaná, slyší, jak tu kousek od ní někdo pláče, hořké slzy leje, říká hlasem přežalostným:

„Zahubila jsi mne, moje krásná milovaná, neuvidím už víc tvář tvou přelíbeznou, ani hlas můj nebudeš chtít slyšet, ze světa teď musím sejít smrtí předčasnou.“

Tu ho přišlo dívce líto, zastyděla se, opanovala svou hrůzu i své stoudné dívčí srdce a řekla mu pevným hlasem:

„Ne, ničeho se neboj, pane můj hodný, dobrotivý, nepolekám se už tvé strašlivé tváře, neodloučím já se od tebe, milostí tvých nezapomenu. Hned se mi teď ukaž, jako jsi byl předtím, polekala jsem se jenom napoprvé.“

Ukázal se jí div mořský, lesní zvíře, člověk-nečlověk v té své hrůzostrašné podobě, tak mrzké, odporné, jen se neodvážil přistoupit k ní blíže, ať ho zvala sebevíc. Procházeli se tak do hluboké noci a jako dřív zas rozmlouvali, vedli řeči rozumné a vlídné. Odpadl všechen strach z dcerky kupcovy, krasavice jako malované. Nazítří pak uviděla lesní zvíře, diva mořského, při svitu slunečním. Zpočátku se, pravda, polekala, ale nedala nic znát a strach ji brzy přešel. I začali besedovat ještě upřímněji: od rána až do večera byli pospolu, při obědě, při večeři jedli jídla mandlová, pili pití medové, zelenými zahradami procházeli, bez koní se černým lesem proháněli.

Od té doby utekl pak dlouhý čas. Rychle se pohádka povídá, dlouho se dílo dělá. A tu jednou uviděla ve snu dcerka kupcova, krasavice jako malovaná, jakoby jí drahý otec ochuravěl. Nato přepadl ji bezútešný žal a vprostřed toho žalu v hořkých slzách spatřilo ji zvíře lesní, div mořský. Velmi zkormoucený ptá se jí, proč takové trápení a pláč? I pověděla mu, co ve zlém snu viděla, a poprosila o svolení, aby směla tatíčka a rozmilé své sestry navštívit. Nato k ní zvíře lesní, div mořský takto promluvil:

„Nač je ti mé povolení? Máš můj zlatý prsten, navlékni ho na pravý malíček a jsi doma u svého tatíčka. Zůstaň si tam, jak ti libo, musím ti však jedno říci: Jestliže se přesně za tři dny, tři noci nevrátíš, nebudu už patřit mezi živé, umřu v téže chvíli. Miluji tě víc než sama sebe a žít bez tebe bych nemohl.“

Tu ho začne dívka ujišťovat slovem sudbonosným, přísahami, zaklínáním, že se vrátí hodinu před vypršením lhůty do paláce, do svých komnat převysokých. Rozloučila se pak se svým pánem laskavým a dobrotivým, zlatý prsten na malíček navlékla a vzápětí už byla na širokém dvoře ctihodného kupce, rodného tatíčka. Stoupá na vysoké zápraží kamenného jeho domu a hle, už se sbíhá čeled' nádvoří i sluhové, v celém domě hluk a křik. Přiběhly i obě sestry a sotva ji uviděly, žasly, divily se její dívčí kráse, oblečení carskému a královskému. Vzaly ji pod bílé paže a hned vedly k tatíčkovu. Ten tu chorý ležel, přesmutný a zkormoucený, ve dne v noci na ni myslí, hořké slzy prolévá. Teď si radostí div neposkočil, vida dceru drahou, milou, přespanilou, nejmladší svou milovanou dceru, i divil se, žasl, vida její dívčí krásu, její oblečení carské, úbory královské. Dlouho se pak líbali a objímali a útěšlivě k sobě promlouvali. Vypravovala pak dcerka předrahemu tatíčkovu i svým starším sestrám rozmilým, jak tam žije u zvířete lesního, diva mořského, všecko, všecičko, jim pověděla, ani slovíčko jim nezapřela. Zaradoval se pak kupec tatíček, že má královské a carské živobyetí, a jenom se stále podívoval, jak si mohla zvyknout hledět na to zvíře lesní, na ten div mořský. Sám když na něj vzpomněl, strachem se otrásl. Zato obě starší sestry, když o bohatství nejmladší uslyšely a o vládě, již má nad svým vlastním pánem jako nad otrokem, závistí až celé zbledly. Uběhl den jak jedna hodina, druhý jako minutečka, třetího dne začnou starší sestry nejmladší přemlouvat, aby se už nevracela ke zvířeti lesnímu, divu mořskému. Ať prý chcípne spánembohem. Tu se na své starší sestry nejmladší rozhněvala a takto k nim promluvila:

„Mám-li pánu svému hodnému a laskavému za milosti jeho a za všecku lásku, horoucí a nevýslovnou, jeho smrtí zaplatit, nezasloužila bych si, abych živa byla, zasloužila bych si, aby mě zvěř dravá rozsápala.“

Pochválil ji za ta pěkná slova její otec, kupec ctihodný a hned bylo usneseno, celou hodinu před stanovenou lhůtou, že se musí vrátit

ke zvířeti lesnímu, k divu mořskému, jeho milá, drahá, přespanilá dcera nejmladší. Po chuti to nebylo však starším sestřím a hned vymyslely lest nad jiné chytrou, záluďnou a zlou: v celém domě na hodinách střelky obrátily o hodinu, což nevěďel kupec ctihodný, ani nikdo z věrných sloužících či z čeledi náďvorní. Když však přišla pravá hodina, začalo se mladé dcerce kupcově, krasavici jako malované, srdce svírat krutou bolestí, jako by ji něco odtud táhlo. Hledí, hledí každou chvílku na hodiny tatíčkovy anglické i němectké, – vidí, stále ještě brzo na dalekou cestu. Obě sestry horlivě s ní rozmlouvají, zdržují ji a na to, na ono se vyptávají. Nevydrželo však její srdce. Dcera nejmladší a milovaná, krasavice jako malovaná, se teď s otcem rodným rozloučila, požehnání jeho přijala, rozloučila se i se sestrami rozmilými, s věrným služebnictvem i s čeledí náďvorní. Minutečky poslední z té pravé hodiny se už ani nedočkala, navlékla si zlatý prsten na pravý malíček a v tu chvíli byla v dvorci bělokamenném, pod klenutím komnat u zvířete lesního, diva mořského. Podivila se, co že ji nevíta, zakřičela silným hlasem:

„Kdepak že jsi, dobrotivý pane, věrný příteli? Vrátila jsem se ti hodinu před stanovenou lhůtou, hodinu a celou jednu minutku.“

Žádná odpověď a žádné uvítání, mrtvé ticho všude kolkolem. V zelených zahradách ptáci nezpívali rajské písně, netryskaly vodní fontány, nešuměly ve studánkách prameny a nehrála hudba v síních vysokých. Zachvělo se srdce dceři kupcově, krasavici jako malované, pocítila věci neblahé, prohledala všechny síně, všechny sady zelené a volala žalným hlasem předobrého pána. Nikde odpověď a nikde přivítání, nikde hlásek neodpoví. Rozběhla se dívka na vršiček pažitnatý, tam, co rostl její milovaný kvítek červený plamínek, a tu vidí zvíře lesní, diva mořského, jak na pahorečku leží a jak ohyzdnými drápy kvítek červený plamínek objímá. Pomyslela si, že čekal na ni, při tom čekání že pevně usnul. I začala ho pomalounku budit dcerka kupcova, krasavice jako malovaná, on však neslyší. Začala ho budit rázněji, popadla ho za chlupatou ruku, a vtom viděla, že zde zvíře

lesní, div mořský bez dechu a mrtev leží... Zkalily se její oči jasné, podlomily se jí bystré nohy, padla na kolena, objala bílýma rukama hlavu svého předobrého pána, hlavu odpornou a mrzkou a vykřikla strašným křikem:

„Vstaň a probud' se, můj drahý, miluji tě jako ženicha touženého...“

Jen však tato slova vyslovila, ihned blesky zablýskaly ze všech stran, zatřásla se země od zahřmění mohutného, uhodila střela hromu do vršíčku pažitného a omdlela bez života mladá dcerka kupcova, krasavice jako malovaná. Dlouho-li, krátce-li tak ležela, kdož ví. Když však procitla, tu vidí v síni bělomramorové sebe samu sedět na trůně zlatém, drahokamy vykládaném, a mladého prince, králevice přesličného, jak ji objímá. Na hlavě má carskou korunu, přioděn je v pancíř ze zlata. Před dcerou pak stojí otec se sestrami a dokola klečí velké komonstvo, všichni v brokátových šatech zlatě stříbrotkaných. Tu k ní takto praví mladý princ, králevic přesličný, korunován carskou korunou:

„Zamilovala sis ty mne, krasavice čarokrásná, v podobě odporné obludy, za mou dobrou duši, za mou lásku k tobě. Zamiluj si mě teď v podobě zas lidské, staň se mou nevěstou vytouženou. Čarodějka zlá se rozlítla na mého otce, slavného a přemocného krále, ukradla mne ještě maličkého a ďábelskou čaromocí, silou nečistou mě proměnila v hroznou obludu. Uvalila na mne kletbu – žití v této podobě, odporné a odpudivé, strach nahánějící člověku a i všem tvorům božím, dokud nenajde se krásná dívka, ať je jakéhokoli původu a rodu, a nezamiluje si mne v podobě netvora a nezatouží být mojí ženou před zákonem. Tehdy kouzlo všechno pomine a já proměním se znovu ve sličného, mladého muže. I žil jsem v podobě té stvůry, chlupaté potvory rovných třicet let, přivábil jsem do svého zakletého zámku jedenáct dívek, tys pak byla dvanáctá. Ani jedna si mne nezamilovala za mou laskavost a vyhovění, za mou dobrou duši. Ty jediná sis mne zamilovala, netvora mrzkého, odporného, za mou laskavost a vyhovění, za mou dobrou duši, za

mou k tobě přenesmírnou lásku. I budeš teď za to ženou proslulého krále v mocném carství.“

Všichni se těm slovům podivili, komonstvo se po zem poklonilo. Ctihodný kupec dal požehnání milované dceři nejmladší a mladému princovi králevici. Popřáli pak všeho blaha ženichu i nevěstě obě sestry závistnice, jakož i sluhové věrní, velicí bojaři, váleční rytíři, a bez průtahů, bez váhání strojili hned hostinu a svatbu svatbičku, začali pak žít a týt, bohatství si hromadit. Já tam sama byla, pivo med jsem pila, po bradě mi teklo, do úst nenateklo.

Sergej Timofejevič Aksakov **Rodinná kronika**

Překlad Anna Nováková

Na obálce výřez z obrazu *Děšť v dubovém lese*
od Ivana Ivanoviče Šiškina (1891)

Redakce Petra Kučerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání

Verze 1.0 z 4. 11. 2022

ISBN 978-80-274-2591-4 (epub)

ISBN 978-80-274-2592-1 (pdf)

ISBN 978-80-274-2593-8 (prc)